ଭାରତବର୍ଷ - ଦେଶ ଓ ଦେଶବାସୀ

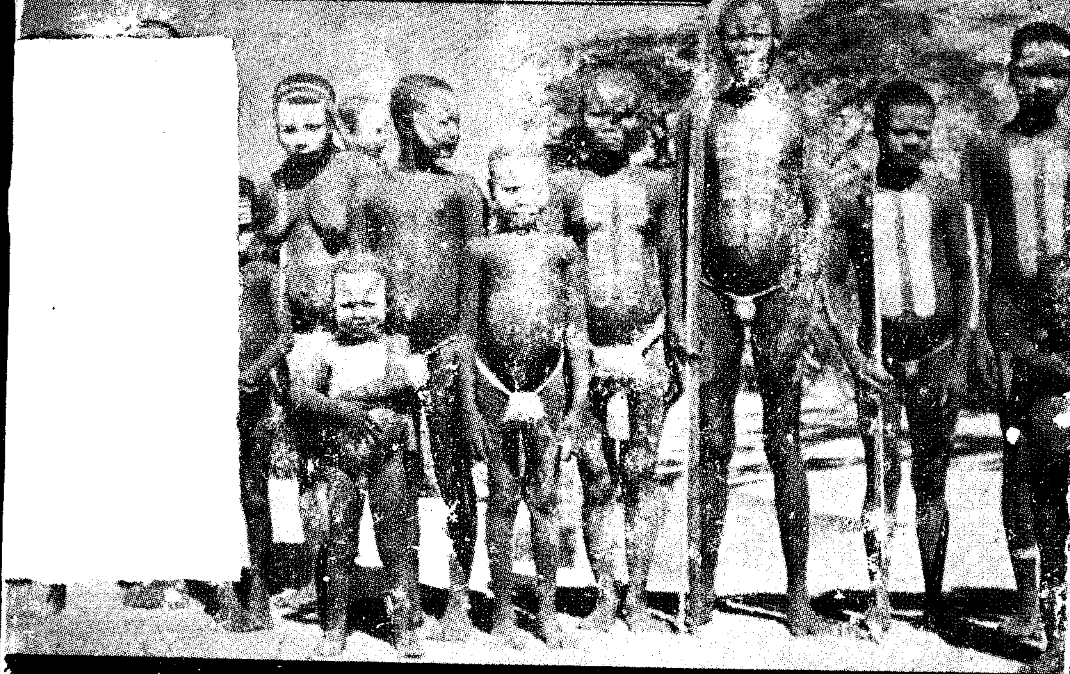

ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ

ସୁଶୀଲଚନ୍ଦ୍ର ଚତୁର୍ବେଦୀ

ନ୍ୟାସନାଲ ବୁକ୍ ଟ୍ରଷ୍ଟ, ଇଣ୍ଡିଆ

ଭାରତବର୍ଷ—ଦେଶ ଓ ଦେଶବାସୀ

ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ

ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ

ସୁଶୀଲଚନ୍ଦ୍ର ଚତୁର୍ବେଦୀ

ଅନୁବାଦ

ମନୋରଞ୍ଜନ ମହାନ୍ତି

ନ୍ୟାସନାଲ୍ ବୁକ୍ ଟ୍ରଷ୍ଟ ଇଣ୍ଡିଆ, ନୂଆଦିଲ୍ଲୀ

1977 (ଶକାବ୍ଦ 1899)

ମୂଳରଚନା © ସୁଶୀଲ୍ ଚନ୍ଦ୍ର ଚତୁର୍ବେଦୀ, 1971
ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ © ନ୍ୟାସନାଲ୍ ବୁକ୍ ଟ୍ରଷ୍ଟ, ଇଣ୍ଡିଆ, 1977

ମୂଲ୍ୟ : ଟ 13.50

Original title : ANDAMAN DWEEPASAMUHA (*Hindi*)
Oriya translation : ANDAMAN DWEEPAPUNJA

ମୁଖ୍ୟ ପରିବେଷକ :
ଗ୍ରନ୍ଥମନ୍ଦିର
କଟକ-2, ବ୍ରହ୍ମପୁର-1

ଡାଇରେକ୍ଟର୍, ନ୍ୟାସନାଲ୍ ବୁକ୍ ଟ୍ରଷ୍ଟ, ଇଣ୍ଡିଆ, A-5 ଗ୍ରୀନ୍ ପାର୍କ, ନୂଆଦିଲ୍ଲୀ-110016 କର୍ତ୍ତୃକ ପ୍ରକାଶିତ ଓ ଗ୍ରନ୍ଥପ୍ରକାଶିକା, କଟକ-753001 ଦ୍ୱାରା ମୁଦ୍ରିତ ।

ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ଯଜ୍ଞରେ
ସମିଧରୂପେ ଜଳିଯାଇଥିବା,
ଆଣ୍ଡାମାନର ସେଲ୍ୟୁଲର ଜେଲ୍‌ରେ
ବନ୍ଦୀଥିବା ଅଗ୍ନିପ୍ରାଣ ଦେଶଭକ୍ତ
ଭାରତୀୟଙ୍କ ସ୍ମୃତିରେ ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ।

ପ୍ରଗତି ଉତ୍କଳ ସଙ୍ଘ, [illegible]
ପାଠାଗାର
[illegible] 07254
[illegible] 12/11/84

ଓଡ଼ିଶା ... ପାଠାଗାର
ନଂ... 47287

ପ୍ରସ୍ତାବନା

ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପ-ସମୂହ

ଭାରତର ଏହି ସୁଦୂର ଭୂଭାଗଟି ଅଧିକାଂଶ ଭାରତୀୟଙ୍କ ପାଖରେ ଅଜଣା ହୋଇ ରହିଯାଇଛି । ଆଣ୍ଡାମାନ-ନିକୋବର ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ କେବଳ କୁଖ୍ୟାତ 'କଳାପାଣି' ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ଭାବରେ ପରିଚିତ ହୋଇନାହିଁ । ଭାରତ ମାନଚିତ୍ରରେ ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ଯେଉଁ ସବୁ ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ଚିହ୍ନ ଦେଖାଯାଏ, ତାହା ଏବେ ବି ରହସ୍ୟମୟ ହୋଇ ରହିଛି । ଦେଶର ପ୍ରତି ପ୍ରାନ୍ତରୁ ତଥା ପ୍ରତି ଜେଲରୁ ଏଠାକୁ ବନ୍ଦୀ ପଠାହେଉଥିଲେ । ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷଭାଗରୁ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲୁରହିଥିଲା । ଆଜୀବନ ଦଣ୍ଡ ପାଇଥିବା ବନ୍ଦୀ ଓ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀ ଏଠାକୁ ଆସୁଥିଲେ । ବୋଧେ ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକୁ ଗୋଟିଏ ଭୟଙ୍କର ରୂପରେ ଚିତ୍ରଣ କରିବା ପାଇଁ ହେଉ ବା ଆକସ୍ମିକତା ଯୋଗୁଁ ହେଉ, ଏହାକୁ 'କଳାପାଣି' ବୋଲି ନାଁ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଫାଶୀଦଣ୍ଡ ଛଡ଼ା ଦ୍ୱିତୀୟ ବଡ଼ ଦଣ୍ଡ 'କଳାପାଣି' ଦଣ୍ଡ ଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ ଏଠାକୁ ଆଉ କଏଦୀ ପଠାହେଲେନାହିଁ; ମାତ୍ର ସେତେବେଳକୁ ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସମାଜ ଗଢ଼ିହୋଇସାରିଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧବେଳେ ଏଠାରେ ଜାପାନୀ ଆଧିପତ୍ୟ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା ଓ ଏହା ପରେ ବ୍ରିଟିଶମାନେ ଏହାକୁ ପୁଣି ଅଧିକାର କରିଥିଲେ, ଏବଂ ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବାରୁ ଭାରତ ସରକାର ଏହାକୁ ଶାସନ କଲେ । ଏହା ପରେ ବେଳ ଆସିଲା, ଯେତେବେଳେ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ସମୁଚିତ ବିକାଶ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ଓ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଏହା ବିକାଶ ହେବାରେ ଲାଗିଛି; ମାତ୍ର ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଯେ ଭାରତର—ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର ପତାକା ସର୍ବପ୍ରଥମେ ନେତାଜୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏଠାରେ ଉଡ଼ାହୋଇଥିଲା ବୋଲି ମୁଖ୍ୟଭୂମିର ବହୁତ କମ୍ ଲୋକ ଜାଣନ୍ତି ।

ଏଠାରୁ କେତେକ କଏଦୀ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ ଫେରିଯାଉଥିଲେ ଓ ଏହାର ଏକ ଭୟଙ୍କର ଚିତ୍ର ଦେଉଥିଲେ । ବହୁତ ବନ୍ଦୀ ଖଲାସ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଏଠି ବସବାସ କରିବାରେ ଲାଗିଲେ । ମୁଖ୍ୟଭୂମି ସହିତ ଏମାନଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ କେବଳ ପତ୍ରଦ୍ୱାରା ବା କଦବା କେମିତି ଯିବା-ଆସିବାଦ୍ୱାରା ହିଁ ସୀମିତ ହୋଇ ରହିଲା । ତେଣୁ ଏଠିକା ଖବର କେବଳ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ଭିତରେ ହିଁ ସୀମାବଦ୍ଧ ହୋଇ

ରହିଲା ଏବଂ ଦ୍ୱୀପ ବିଷୟ କେବଳ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କ ସମସ୍ୟା ଭିତରେ ହିଁ ସୀମିତ ହେଲା ଅଥବା କେହି ଯିବା-ଆସିବା କଲେ ତାଙ୍କର ଅନୁଭୂତି ଭିତରେ । ଏହା ଛଡ଼ା ଏ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ଭାରତରେ ଅଧିକ କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ବା ଜଣେଇବାକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଯତ୍ନ କରାହୋଇନି । ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ଜଣାଯାଉଛି ଯେ, ଇଂରେଜମାନେ ନିଜ ଦେଶକୁ ଏ ଦ୍ୱୀପ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବହୁତ କିଛି ଜଣାଉଥିଲେ; ମାତ୍ର ଭାରତବାସୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏହାକୁ 'କଳାପାଣି' କରି ରଖିଲେ । ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ସେନାନୀମାନେ ସମୁଦ୍ର ପାରହୋଇ ଏଠାକୁ ଆସିଲେ, ଅନେକ ପ୍ରକାର କଷ୍ଟ ସହିଲେ, ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି କୁଖ୍ୟାତ ସେଲ୍ୟୁଲର ଜେଲର କଠୋରତା ଭିତରେ ସଢ଼ିଲେ, ଅମାନୁଷିକ ଯାତନା ସହିଲେ; ମାତ୍ର ଏମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ କୌଣସି ଇଂରେଜ ଲେଖକ ପଦେ ସୁଦ୍ଧା ଲେଖି ନାହାନ୍ତି । 1857ର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ପରେ ଇଂରେଜ ଶାସକମାନେ ଗୋଟିଏ ଅଭିଯାନଦଳ ଏଠାକୁ ପଠେଇଥିଲେ । ଏହି ଦଳର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ଯେ ପ୍ରଥମେ ବାଛିଥିବା ସ୍ଥାନଠାରୁ ଆହୁରି ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ଖୋଜିବା ଏବଂ ଯେଉଁ ବିଦ୍ରୋହି-ମାନଙ୍କୁ ମାରି ନ ଦିଆଯାଇଥିଲା, ସେମାନଙ୍କୁ ସେ ଜାଗାକୁ ପଠାଇବାକୁ ଠିକ୍ କରାହୋଇଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ ଇଂରେଜ ଅଧିକାରୀମାନେ ଏଠିକା ଆଦିମ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ବହୁତ କିଛି ଜାଣିଥିଲେ ଓ ଏହାକୁ ଲିପିବଦ୍ଧ ମଧ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଜନଗଣନା ରିପୋର୍ଟ ଲେଖାଗଲା । ଏଠା ଆଦିମ ଭାଷାର ଅଭିଧାନ ତିଆରି ହେଲା । ତତ୍କାଳୀନ ସମାଜର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଗଲା; ମାତ୍ର ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟରେ କିଛି କୁହାଗଲାନାହିଁ । ତେଣୁ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଦେଶର ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକମାନେ ଏ ଦ୍ୱୀପ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ କିଛି ଜାଣି ନାହାନ୍ତି । କାହାର ଏ ବିଷୟରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆଗ୍ରହ ଥିଲେ ସେ ବା ଜାଣିଥିବ; ମାତ୍ର ସାଧାରଣ ଜନତା ଏହାକୁ ଆଦିମ ଅଧିବାସୀ ଓ କଏଦୀମାନଙ୍କର ବାସସ୍ଥାନ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ବୋଲି ଜାଣିନାହାନ୍ତି ।

ଏହାର କାରଣ ହେଲା, ବହୁକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ଉପରେ ଉପଯୁକ୍ତ ପୁସ୍ତକର ଅଭାବ । ପତ୍ରପତ୍ରିକାମାନେ ମଧ୍ୟ ଏ ସୁନ୍ଦର ଭୂଭାଗ ବିଷୟରେ ନୀରବ । ମୋ ଜାଣିବା ଭିତରେ କୌଣସି ଦୈନିକ ପତ୍ରିକା ଏ ଦ୍ୱୀପ ଉପରେ କେବେ ବିଶେଷାଙ୍କ ବାହାର କରିନାହିଁ । ଏହା ବିଷୟରେ କେବଳ ପ୍ରଶାସନ ତରଫରୁ ବା ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ସୂଚନାପତ୍ର ବାହାରିଚି ଏବଂ ଏହା କେତେ ଲୋକଙ୍କ ପାଖରେ ବା ପହଞ୍ଚିପାରିବ । ମୋ ଜାଣିବାରେ ଏହା ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ବହି ବଙ୍ଗଳାରେ, ଗୋଟିଏ ବହି ମରାଠୀରେ ଓ ଗୋଟିଏ ବହି ମାଲାୟଲମ୍‌ରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଚି । କେତେକ ପୁରୁଣା ଇଂରାଜୀ ବହି ଓ ରିପୋର୍ଟ ମଧ୍ୟ ଏହା ଉପରେ ଅଛି ।

ପ୍ରାନ୍ତ ଉତ୍କଳ ସଙ୍ଘ, ବ୍ରହ୍ମପୁର
ଗ୍ରନ୍ଥାଗାର

ପ୍ରସ୍ତାବନା

ଏବେ ତିନି ଚାରିଟି ଇଂରାଜୀ ବହି ମଧ୍ୟ ଏହା ଉପରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି । ମାତ୍ର ବିଡ଼ମ୍ବନାର ବିଷୟ ଯେ, ଏବେ ବି ଏହା ବିଷୟରେ ହିନ୍ଦୀରେ କୌଣସି ପୁସ୍ତକ ନାହିଁ । ହିନ୍ଦୀ ପୁସ୍ତକର ଅଭାବରେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଅଂଶ ଏହା ବିଷୟରେ କୌଣସି ଖବର ନ ରଖିବା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ । ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଏହି କି ଯେ, ରାଷ୍ଟ୍ରର ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ମନୋହର ଭୂ-ଖଣ୍ଡର ପରିଚୟ ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ହୋଇପାରିନି ।

ଏହି ବହିଟି ଲେଖିଲାବେଳେ କେତେକ ଲେଖକଙ୍କର ପୂର୍ବ ପ୍ରକାଶିତ ବହିରୁ ଅନେକ ସାହାଯ୍ୟ ମୋତେ ମିଳିଥିଲା । ରେଭରେଣ୍ଡ ହ୍ୱାଇଟହେଡ ଓ ଇ. ଏଚ. ମ୍ୟାନଙ୍କ ବହି, ଆଣ୍ଡାମାନ ଓ ନିକୋବରର ଲୋକାଲ ଗେଜେଟିୟର, ଟେମ୍ପଲ, ଲୁଇସ ବାନିଂଟନ୍, ଗୁପ୍ତା ଓ ଶର୍ମାଙ୍କର ଜନଗଣନା ରିପୋର୍ଟ, ଡାଃ ମାଥୁରଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ ଏ ଦ୍ୱୀପର ଇତିହାସ ଇତ୍ୟାଦି ମୋତେ ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ସାବରକରଙ୍କ ଆତ୍ମକଥାରୁ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ସମୟର ବହୁତ ସୂଚନା ମିଳିଥିଲା ।

ଏ ବହି ଲେଖିବା ସମୟରେ ମୋତେ କେତେକ ବନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟରର ଡିଗ୍ରୀ କଲେଜର ପ୍ରଧାନ ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଶ୍ରୀବାସ୍ତବ ସମୟେ ସମୟେ ମୋ ସହିତ ବହୁ ବହୁମୂଲ୍ୟ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ଦିଲ୍ଲୀ ପ୍ରଶାସନର ହିନ୍ଦୀ ଅଧିକାରୀ ଶ୍ରୀ ବସନ୍ତ କୁମାର ଚତୁର୍ବେଦୀ ଏ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ପଢ଼ି ଆବଶ୍ୟକୀୟ ସଂଶୋଧନ କରିଥିଲେ । ହିନ୍ଦୀର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲେଖକ ଶ୍ରୀ ରତନ ଲାଲ ବଂସଲ ମଧ୍ୟ ଏହି ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ପଢ଼ି ଅନେକ ମୂଲ୍ୟବାନ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ଆଣ୍ଡାମାନ-ନିକୋବର ପ୍ରଶାସନର ବିଭାଗୀୟ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଓ ସଚିବ ଅଧିକାରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ ପ୍ରାୟ ମିଳାମିଶା କରୁଥିଲି ଓ ବିକାଶ ଉପଯୋଗୀ ସୂଚନାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରୁଥିଲି । ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟର ଜେଲର ବର୍ତ୍ତମାନର ଜେଲର ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦରାଓ ହର୍ଷଙ୍କଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସୂଚନା ମିଳିଥିଲା । ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟର୍‌ର ହିନ୍ଦୀ ସାହିତ୍ୟ କଳା-ପରିଷଦର ପଦାଧିକାରୀ ଶ୍ରୀ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତାପ ସିଂହଙ୍କଦ୍ୱାରା ହୋଇଥିବା ଅଧ୍ୟୟନର ସାହାଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲି । ଏଇ ଦ୍ୱୀପର ନିବାସୀ ତଥା ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ମୁଁ ବହୁ ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରିଛି । ମୋ ଝିଅ—ଅଂଜୁ ଓ ଅର୍ଚ୍ଚନାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ମୁଁ ଟାଇପ୍ ପୃଷ୍ଠାଗୁଡ଼ିକ ଠିକ୍ କରେଇଲି । ହିନ୍ଦୀର ଲବ୍ଧ-ପ୍ରତିଷ୍ଠ ସାହିତ୍ୟକାର ଶ୍ରୀ କ୍ଷେମଚନ୍ଦ୍ର ସୁମନ, 1965ରେ ମୋର ଆଣ୍ଡାମାନରୁ ଆସିବା ସମୟରେ ହୋଇଥିବା ଏକ ବିଦାୟୀ ସଭାରେ ମୋତେ ଆଦେଶ ଦେଇଥିଲେ ଯେ, ଯେପରି ମୋର ଆଣ୍ଡାମାନର ରହଣିଟି ବୃଥା ହୋଇ ନଯାଏ ଏବଂ ହିନ୍ଦୀ ପାଠକମାନଙ୍କର ଯେପରି ଏ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ବଢ଼େ । ତେଣୁ ଏହି ପୁସ୍ତକଟି ଲେଖିବା ପାଇଁ ସୁମନଜୀ ହିଁ

ବହୁତ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଥିଲେ । ତା' ଛଡ଼ା ସମୟେ ସମୟେ ମୋତେ ଉତ୍ସାହ ମଧ୍ୟ ଦେଉଥିଲେ । ଦିଲ୍ଲୀର ହିନ୍ଦୀ ପ୍ରିଣ୍ଟିଂ ପ୍ରେସ୍‌ର ମାଲିକ ଶ୍ରୀ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଗର୍ଗ ଏ ବହିଟି ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ବହୁ ମୂଲ୍ୟବାନ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ । ଆଣ୍ଡାମାନ-ନିକୋବର ପ୍ରଶାସନର ଫଟୋଗ୍ରାଫର ଶ୍ରୀ ଫିଲିପ୍‌ସ ବହିର ଚିତ୍ର ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେ । ମୁଁ ଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଉଛି ।

ଏହି ବହିଟି, ଜଣାଥିବା ସ୍ଥାନକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଚେଷ୍ଟାକରି ଲେଖିଛି । ଯଦି ଏଥିରେ ପାଠକମାନେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇପାରନ୍ତି, ତେବେ ଏହା ଈଶ୍ୱରଙ୍କ କୃପା ଓ ନିଜର ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟ ବୋଲି ଭାବିବି ।

73 ଲକ୍ଷ୍ନୌ ରୋଡ୍, ଦିଲ୍ଲୀ
[ମହାଶିବରାତ୍ରି 6 ମାର୍ଚ୍ଚ, 1970]

ସୁଶୀଲଚନ୍ଦ୍ର ଚତୁର୍ବେଦୀ

ସୂଚୀପତ୍ର

ପୃଷ୍ଠା

ପ୍ରସ୍ତାବନା

ଅଧ୍ୟାୟ

1. ଭୌଗୋଳିକ ଅବସ୍ଥିତି ... 1
2. ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ଓ ଆଦିମ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ଇତିହାସ ... 14
3. ଦ୍ୱୀପର ଆଦିମଜାତିମାନେ ... 31
4. କଳାପାଣି ... 57
5. କଳାପାଣିର ଜେଲ୍ ବ୍ୟବସ୍ଥା ... 81
6. ଆଣ୍ଡାମାନ ଜେଲ ଓ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀ ... 105
7. ଜାପାନୀ ଆଧିପତ୍ୟ ... 130
8. ଆଜିକାଲିର ଆଣ୍ଡାମାନ ... 153
9. ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର ଓ ଆଣ୍ଡାମାନର ପ୍ରମୁଖ ଦ୍ୱୀପସମୂହ ... 171
10. ବନ୍ୟସମ୍ପଦ ଓ କୃଷି ... 185
11. ଶିକ୍ଷା, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ପରିବହନ, ସଂସ୍କୃତି ଓ ନିର୍ମାଣ ... 213
12. ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ ପଶୁପାଳନ, ମତ୍ସ୍ୟଗ୍ରହଣ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶିଳ୍ପ ... 241
13. ଉପସଂହାର ... 267

ପରିଶିଷ୍ଟ—(କ)

ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନର ଦୂରତା ... 279

ପରିଶିଷ୍ଟ—(ଖ)

ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର ବନ୍ଦରଠାରୁ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନର ଦୂରତ୍ୱ ... 281

ପରିଶିଷ୍ଟ—(ଗ)

ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ନାମ ... 283

ପରିଶିଷ୍ଟ—(ଘ)

ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀ ... 287

ଚିତ୍ରସୂଚୀ

ଚିତ୍ର			ପୃଷ୍ଠା
1.	ଦ୍ୱୀପର ସାଗର ତଟର ଏକ ଦୃଶ୍ୟ	···	34
2.	କ୍ଷୁଦ୍ର ଆଣ୍ଡାମାନବାସୀ ଓଁଗୀ ଦମ୍ପତି	···	34
3.	ସେଲ୍ୟୁଲର ଜେଲ୍, ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟର	···	35
4.	ସେଲ୍ୟୁଲର ଜେଲ୍ (ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟର)ରେ କଇଦୀଦ୍ୱାରା ବୟନ	···	35
5.	ହାତୀଦ୍ୱାରା କାଠଗଣ୍ଡି ଲଦାହେବା ଦୃଶ୍ୟ	···	88
6.	ବନବିଭାଗର ରେଲଲାଇନ୍	···	88
7.	ମ୍ୟାରିନ୍ ଡକ୍‌ୟାର୍ଡ଼ରେ ନୌକା ନିର୍ମାଣ	···	89
8.	'ଏମ୍. ଭି. ନିକୋବର' ଜାହାଜ ପ୍ରଥମ୍ ଜେଟିରେ	···	89
9.	ଗ୍ରେଟ୍ ଆଣ୍ଡାମାନ୍ ଟ୍ରଙ୍କ୍‌ରୋଡ଼ର ଏକ ଅଂଶ	···	156
10.	ଆଦିବାସୀଦ୍ୱାରା ତୀରରେ ମତ୍ସ୍ୟ ଶିକାର ଦୃଶ୍ୟ	···	156
11.	ପୂର୍ବତନ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଆଣ୍ଡାମାନ ଗସ୍ତ ସମୟର ଦୃଶ୍ୟ	···	157
12.	ମୋହନପୁର (ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟର)ର ଗାନ୍ଧୀ ସ୍ମାରକ	···	157

ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଭୌଗୋଳିକ ଅବସ୍ଥିତି

ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ 10° ଓ 15° ଡିଗ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଅକ୍ଷାଂଶ ତଥା 92° ଓ 94° ପୂର୍ବ ଦ୍ରାଘିମାର ମଝିରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ଛୋଟ ବଡ଼ ହୋଇ ମୋଟ 324ଟି ଦ୍ୱୀପ ଅଛି । ହୁଗୁଳୀ ମୁହାଣଠାରୁ 944 କି: ମି:; ବର୍ମାର କେପ୍-ନେଗ୍ରେସରୁ 192 କି: ମି: ଓ ସୁମାତ୍ରାର ସବୁଠୁ ଉତ୍ତର ଭାଗରୁ 544 କି: ମି: ଦୂରରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ଅବସ୍ଥିତ । ଏ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ସବୁଠୁ ବିଖ୍ୟାତ ଦ୍ୱୀପ, ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପ ନାମରେ ପରିଚିତ । ଏଇ ଦ୍ୱୀପଟି ଉତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନ, ମଧ୍ୟ ଆଣ୍ଡାମାନ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ବିଭକ୍ତ । ଏଗୁଡ଼ିକ ସମୁଦ୍ର ଦ୍ୱାରା ପରସ୍ପରଠାରୁ ବିଭକ୍ତ, ମାତ୍ର ସୁବିଧା ପାଇଁ ଏଗୁଡ଼ିକ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱୀପ ବୋଲି ଧରାଯାଏ । ଦକ୍ଷିଣରେ ବୃହତ୍ତ ଆଣ୍ଡାମାନରୁ 51 କି: ମି: ଦୂରରେ ଲିଟିଲ୍ ଆଣ୍ଡାମାନ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହା ଉପରୋକ୍ତ ଦ୍ୱୀପଠାରୁ ଛୋଟ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଦ୍ୱୀପ ଏଇ ଦ୍ୱୀପ-ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଏଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଅନୁକ୍ରମେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯିବ । ଏଇ ଦ୍ୱୀପ-ସମୂହ ବର୍ମାର କେପ୍-ନେଗ୍ରେସରୁ ସୁମାତ୍ରାର ଆଚିନହେଡ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ପ୍ରଶସ୍ତ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ । ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପର୍ବତମାଳାର ଶିଖରଦେଶଗୁଡ଼ିକ ଜାଗାଏ ଜାଗାଏ ସମୁଦ୍ର ଉପରକୁ ଉଠିଆସି ଦ୍ୱୀପ ନାମରେ ପରିଚିତ ହୋଇଛି । ଏଥିରୁ ଜଣା-ପଡ଼ୁଛି ଯେ ଏ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ମଝିରେ ଥିବା ସମୁଦ୍ର ବିଶେଷ ଗଭୀର ନୁହେଁ । କେଉଁଠି କେଉଁଠି ଏହାର ଗଭୀରତା ମାତ୍ର 91·2—109·4 ମିଟର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଥରକୁ ଥର ଭୌଗୋଳିକ ଓ ସାମୁଦ୍ରିକ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରାଯାଇ ବିଭିନ୍ନ ମତ ପୋଷଣ କରା-ଯାଇଛି । ଗୋଟିଏ ମତ ଅନୁସାରେ ଏଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ବର୍ମାର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ଥିଲା । ପ୍ରିପେରିସ୍ ଦ୍ୱୀପ (କେପ୍-ନେଗ୍ରେସଠାରୁ ପ୍ରାୟ 128 କି: ମି: ଦକ୍ଷିଣରେ) ଏବଂ କେପ୍-ନେଗ୍ରେସ ପାଖରେ ସମୁଦ୍ରର ଗଭୀରତା 182·4 ମିଟରରୁ ଅଧିକ ନୁହେଁ । ଏଇ ଦ୍ୱୀପର ଦକ୍ଷିଣରେ ଥିବା ପର୍ବତମାଳା ପ୍ରାୟ 274 ମିଟର ସମୁଦ୍ରତଳେ ଅଛି ଏବଂ ଏଇ ଭଳରେ 80 କିଲୋମିଟର ପରେ କୋକୋ ଦ୍ୱୀପରେ ପୁଣି ଉପରକୁ ଦେଖାଦେଇଛି ।

ଦକ୍ଷିଣରେ ଇଷ୍ଟ ଓ ଲୈଣ୍ଡଫାଲ ଦ୍ୱୀପ ଅଛି । ଏଇ ଦ୍ୱୀପ ଭାରତର ଅଧୀନରେ ଓ ସବୁ ଦ୍ୱୀପଠାରୁ ଉତ୍ତରରେ ଅବସ୍ଥିତ । କୋକୋ ଓ ଏଇ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସମୁଦ୍ରର ଗଭୀରତା 82-91·2 ମିଟର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଟେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସମୁଦ୍ରର ପର୍ବତମାଳା ଥିବା କଥା ଦ୍ୱୀପର ଏଇ ପର୍ବତଶ୍ରେଣୀ ହିମାଳୟର ପୂର୍ବ କନାରରୁ ସୁମାତ୍ରାର ପଶ୍ଚିମତଟ ଫେଲୀ ପର୍ବତମାଳାର ଅଂଶ । ଏଥିରେ ବର୍ମାର ଆରାକାନ ୟୋମା ପର୍ବତଶ୍ରେଣୀ ଓ ଆଣ୍ଡାମାନ ନିକୋବର ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ମଧ୍ୟ ଆସେ । କେହି କେହି ମତ ଦିଅନ୍ତି, କାଳକ୍ରମେ ଦ୍ୱୀପର କୌଣସି କୌଣସି ଭୂଭାଗ ସମୁଦ୍ର ଭିତରକୁ ପଶିଯାଏ ଓ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଭୂଭାଗ ସମୁଦ୍ର ଉପରକୁ ଉଠେ । ସାର୍ ରିଚାର୍ଡ଼ ଟେମ୍ପଲ 1901ର ଜନଗଣନା ରିପୋର୍ଟରେ ଏ କଥା ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି ଯେ ନିକୋବରର ଏକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଂଶ ସମୁଦ୍ର ଭିତରକୁ ପଶି ଯାଇଛି ଓ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ବାହାରିଛି । କିନ୍ତୁ ଏ ବିଷୟ ଅନୁସନ୍ଧାନୀୟ ଏବଂ କେବଳ ପ୍ରସଙ୍ଗ କ୍ରମେ ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି । ଲେଖକର ଏ ବିଷୟରେ କୌଣସି ସ୍ପଷ୍ଟ ମତ ନାହିଁ ।

ଏଇ ଦ୍ୱୀପ ମାଡ୍ରାସରୁ ପ୍ରାୟ 1184 କି: ମି:, ରେଙ୍ଗୁନରୁ 576 କି: ମି: ଓ କଲିକତାରୁ 1248 କି: ମି. ଦୂର ଅଟେ (ଏଇ ଦୂରତ୍ୱ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଟେ) । ମାଡ୍ରାସ ଓ ଆମର ଏଇ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ମଧ୍ୟରେ ବଙ୍ଗୋପସାଗର ତଥା ରେଙ୍ଗୁନ ଓ ଏ ଦ୍ୱୀପ ମଧ୍ୟରେ ଆଣ୍ଡାମାନ ସାଗର ଅଛି ।

ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପସମୂହରେ ମୋଟ 324ଟି ଦ୍ୱୀପ ଅଛି । ସବୁଠୁ ବେଶି ଲମ୍ବା 352 କି:ମି: ଓ ସବୁଠୁ ବେଶୀ ଚୌଡ଼ା ଦ୍ୱୀପ ପ୍ରାୟ 51 କି:ମି: । ଉତ୍ତର, ମଧ୍ୟ, ଦକ୍ଷିଣ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆଣ୍ଡାମାନ କଥା ପୂର୍ବରୁ କୁହାଯାଇଛି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ—ଉତ୍ତର ସେଣ୍ଟିନଲ ଦ୍ୱୀପ ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପ କୂଳରୁ ପ୍ରାୟ 28 କି: ମି: ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହାର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ପ୍ରାୟ 72 ବର୍ଗ କି: ମି: ଅଟେ । ବୈରେନ ଦ୍ୱୀପ ଗୋଟିଏ ଆଗ୍ନେୟଗିରି । ଏହାର ଉଚ୍ଚତା ପ୍ରାୟ 352 ମିଟର ଏବଂ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାରଠାରୁ 113 କି: ମି: ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବରେ ଅଛି । ନାରକୋଣ୍ଡମ ଦ୍ୱୀପ କୌଣସି ଏକ ସମୟରେ ଆଗ୍ନେୟଗିରି ଥିଲା ବୋଲି ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ଏଇ ଦ୍ୱୀପଟି 708 ମିଟର ଉଚ୍ଚ ଓ ଉତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନରୁ 112 କି: ମି: ପୂର୍ବରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନର ଦକ୍ଷିଣରେ ରଟଲେଣ୍ଡ ଦ୍ୱୀପ ଅଛି । ଏହାର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ 136 ବର୍ଗ କି: ମି: ଅଟେ । ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନର ଉତ୍ତର ପୂର୍ବରେ ବାରାଟାଙ୍ଗ ଦ୍ୱୀପର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ 296 ବର୍ଗ କି: ମି: ଅଟେ । ଏ ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଜଳମାର୍ଗ ଅଛି । ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ପଶ୍ଚିମରେ ଇଣ୍ଟରଭିଉ ଦ୍ୱୀପ ଏବଂ ପୂର୍ବରେ ରିଚୀ ଦ୍ୱୀପସମୂହ ଅଛି ।

ଇଣ୍ଟରଭିଉ ଦ୍ୱୀପର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ 133 ବର୍ଗ କି: ମି: ଅଟେ । ଲଘୁ ଆଣ୍ଡାମାନ, ରଟଲେଣ୍ଡ ଦ୍ୱୀପରୁ ପ୍ରାୟ 50 କି: ମି: ଦକ୍ଷିଣରେ ଅବସ୍ଥିତ ଏବଂ ମଝିରେ ଅଗଭୀର ସମୁଦ୍ର । ଏହି ଦ୍ୱୀପଟି ପ୍ରାୟ 41 କି: ମି: ଲମ୍ବା ଓ 25 କି: ମି: ଚୌଡ଼ା ।

ଦେଖିଲେ ମନେହୁଏ ଯେ, ପ୍ରିପେରସ, କୋକୋ, ବୃହତ୍ ଆଣ୍ଡାମାନ, ଲଘୁ ଆଣ୍ଡାମାନ ଏବଂ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଦ୍ୱୀପ କୌଣସି ଏକ ସମୟରେ କେପ୍-ନେଗ୍ରେସ ସହିତ ମିଶି ଗୋଟିଏ ପର୍ବତଶ୍ରେଣୀର ଅଂଶ ଥିଲେ ଏବଂ ଏହି ପର୍ବତ ନିକୋବରରୁ ପ୍ରାୟ 729 ଫୁଟ ଗଭୀର ସମୁଦ୍ରଦ୍ୱାରା ଅଲଗା ହୋଇଥିଲା । ଏମିତି ଭାବରେ ନିକୋବର ଦ୍ୱୀପ-ପୁଞ୍ଜର ପର୍ବତ ଶୃଙ୍ଗ ସୁମାତ୍ରାରୁ ପ୍ରାୟ 1094 ମିଟର ଗଭୀର ସାଗର ଖଣ୍ଡ ଦେହରୁ ଅଲଗା ଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ ଏଗୁଡ଼ିକ ଅଲଗା ଅଲଗା ଦ୍ୱୀପରେ ପରିଣତ ହେଲେ । ଏହି ମତ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ଗବେଷଣା ଓ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । କଥିତ ଅଛି, ପ୍ରଳୟପରେ ଏଠାରେ ବାସ କରୁଥିବା ଅସଂଖ୍ୟ ପ୍ରାଣୀ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡ଼ିଥିଲେ ଓ ପର୍ବତଶୃଙ୍ଗଗୁଡ଼ିକ ଅଲଗା ଅଲଗା ଦ୍ୱୀପରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଯଦି ଏହି ମତବାଦ ସତ୍ୟ ହୁଏ, ତେବେ ଭୌଗୋଳିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ମଧ୍ୟ କୌଣସି କୌଣସି ଜାଗାରେ ପ୍ରାୟ 45 ମିଟର ପାଣି ଉପରକୁ ଆସିପାରେ ଓ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଦ୍ୱୀପ ବହୁତଗୁଡ଼ିଏ ଛୋଟ ଦ୍ୱୀପରେ ପରିଣତ ହୋଇଥାଇପାରେ । ଆଣ୍ଡାମାନର ଆଦିମ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କର ଧାରଣା ଯେ, ପ୍ରଳୟବେଳେ ଅନେକ ପଶୁ ମଧ୍ୟ ଭାସିଯାଇଥିଲେ ଓ ମରିଯାଇଥିଲେ । କୌଣସି କୌଣସି ଦ୍ୱୀପରେ ମଣିଷମାନଙ୍କର ଏମିତିଆ ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କ ନାଁ ଦିଆଯାଇଛି ଯେ ସେମାନଙ୍କର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ବି ନାହିଁ କିମ୍ବା ତାଙ୍କୁ କେହି ବର୍ଣ୍ଣନା ବି କରିପାରୁନାହାନ୍ତି । ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କ କହିବା ଅନୁସାରେ ସେଠାରେ ମଣିଷ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପଶୁପକ୍ଷୀ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ଏ କଥା ମନେରଖିବା ଉଚିତ ଯେ, ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ଡାହାଣ ଓ ବାଆଁରେ ଥିବା ସମୁଦ୍ରର ଗଭୀରତା ଅତି ଶୀଘ୍ର 1824 ମିଟର ଠାରୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ହେଲେ ବି ମାତ୍ର ଏମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଜଳମାର୍ଗଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଗଭୀର ଅଟେ । ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣ ପ୍ରିପେରସ ଚ୍ୟାନେଲ ପ୍ରାୟ 82 ଓ 274 ମିଟର ଭିତରେ ଅଟେ । କୋକୋ ଚ୍ୟାନେଲ ପ୍ରାୟ 65 ମିଟର, ଡଙ୍କନ ଜଳମାର୍ଗ 31-32 ମିଟର, ଦଶଡିଗ୍ରୀ ଚ୍ୟାନେଲ୍ 1030 ମିଟର ଓ ଗ୍ରେଟ୍ ଚ୍ୟାନେଲ ପ୍ରାୟ 1459 ମିଟର ଗଭୀର ଅଟେ; ମାତ୍ର ଆଣ୍ଡାମାନରୁ 160 କି:ମି: ପରେ ପଶ୍ଚିମରେ ସମୁଦ୍ରର ଗଭୀରତା 3648 ମି: ଅଟେ । ଏଥିରୁ ପ୍ରମାଣିତ ହେଉଛି ଯେ, ଏହି ଦ୍ୱୀପ ସମୁଦ୍ରତଳେ ଥିବା ପର୍ବତର ଉଚ୍ଚା ଶୃଙ୍ଗ ସବୁ । କ୍ଲାସ୍‌ଙ୍କ ମତ ଅନୁସାରେ ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ମହାଦ୍ୱୀପ ସହିତ କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ । କ୍ଲାସ୍ ଓ ସିବେଲ୍ କୁର୍ଜଙ୍କ ମତକୁ ଖଣ୍ଡନ କରିଛନ୍ତି । ସାର୍

ରିଗୃଭ ଟେପଲ୍ 1901 ଜନଗଣନା ସମୟରେ କୁର୍କ ଓ ଊଁଲଢ଼ମ୍ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ଯେ ଏବେ ବି ଭୂଖଣ୍ଡ ସବୁ ଜଳଭାଗରେ ପରିଣତ ହେଉଛି; ମାତ୍ର ପରେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ଜଣାଯାଇଛି ଯେ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା କୌଣସି କୌଣସି ଜାଗାରେ କିଛି ସୀମାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥାନୀୟ ରୂପରେ ଦେଖାଯାଏ; ଯେପରିକି କାର ନିକୋବର ବିଷୟ ଉପରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି ।

ଏହି ଦ୍ୱୀପ ଉତ୍ତରରୁ ଦକ୍ଷିଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚ ଓ ଘନ ଜଙ୍ଗଲପୂର୍ଣ୍ଣ ପର୍ବତମାଳା ରୂପରେ ଦେଖାଦେଇଛି । ଏ ନିବିଡ଼ ବନରାଜି ଉପରେ ଆକାଶ ଓ ତଳେ ସମୁଦ୍ରର ତଳ ସ୍ପର୍ଶ କରୁଛି । ଏ ପର୍ବତମାଳା ଉତ୍ତରରୁ ଦକ୍ଷିଣକୁ ଲମ୍ବା ଓ ପୂର୍ବରୁ ପଶ୍ଚିମ ଯାଏ ଅଧିକ ଉଚ୍ଚା । ଉତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନ ସେଡ଼ଲ ପିକ୍ ସବୁଠୁ ବଡ଼ ଶୃଙ୍ଗ । ଏହାର ଉଚ୍ଚତା 730 ମିଟର । ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ମାଉଣ୍ଟ ଡାୟାବୋଲୋ 510 ମିଟର, ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନର ମାଉଣ୍ଟ ହେରିୟଟ୍ ପ୍ରାୟ 364 ମିଟର ଓ ରଟଲେଣ୍ଡ ଦ୍ୱୀପରେ ମାଉଣ୍ଟ ଫୋର୍ଡ 432 ମିଟର । ମଝିରେ ମଝିରେ ସମୁଦ୍ରପାଣି ମାଇଲ ମାଇଲ ଧରି ଅଣଓସାରିଆ ବାଟରେ ଭିତରକୁ ପଶିଯାଇଛି । ଏଇଥିରେ ଜୁଆର ଓ ଭଟା ଅନୁସାରେ ନୌକା ଯିବା-ଆସିବା କରେ । ଦୁଇ ପାଖରେ ଘନ ମେନ୍‌ଗ୍ରୋଭ ଗଛଗୁଡ଼ିକର ଡାଳ ପାଣିକୁ ଛୁଇଁଛି । ଭଟା ସମୟରେ ପାଣି କମିଗଲେ ଗଛ-ଗୁଡ଼ିକର ମୂଳ ସବୁ ଦେଖାଯାଏ ଓ ଏକ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇଥିବା ଜାଲପରି ଜଣାଯାଏ । ଚେରରେ ପାଣି ଉଠିବା ଚିହ୍ନ ଉଚ୍ଚ ଜାଗାରୁ ବହୁତ ଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦିଶେ । ଯଦି ନୌକା ଜୁଆର ସମୟରେ ଯାଇ ନ ପାରେ ଓ ପାଣି ଖସିଯାଏ, ତେବେ ନୌକା ଆଉ ପାଣି ଆସିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେଇଠି ଅଟକି ଯାଇଥାଏ ।

ଏଇ ଦ୍ୱୀପର ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ଅନେକ ପ୍ରବାଳ ପଥର ଭରିରହିଛି । ଲେଖକର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅନୁଭବ ଅଛି ଯେ, ସମୁଦ୍ର ଯେତେବେଳେ ଶାନ୍ତ ଥାଏ, କୌଣସି କୌଣସି ଦ୍ୱୀପ ନିକଟରେ ମାଇଲ ମାଇଲ ଧରି ନୌକାରୁ ପାଣିତଳେ ରଙ୍ଗ-ବେରଙ୍ଗ ପ୍ରବାଳ ଦେଖାଯାଏ । ଏହା ଏକ ସୁନ୍ଦର ଦୃଶ୍ୟ । ଶାନ୍ତ ସମୁଦ୍ରରେ ଯେତେବେଳେ ଲହରି ନଥାଏ ଚକ୍ ଚକ୍ ଖରାରେ 9-1·2 ମିଟର ତଳେ ଏହା ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ ଓ ପାଣିତଳେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦିଶେ । ହେବିଲକ ଦ୍ୱୀପ ପାଖରେ ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଲେଖକର ହୋଇଥିଲା । ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଧରି ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ । ତୋଟି କୂଳର ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଏହାକୁ ହାତରେ ବି ଛୁଇଁହେବ ।

ଏଇଠି ସାଗର ଗର୍ଜନର ଭୟାବହତା ଓ ଅନୁପମ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ମିଳନସ୍ଥଳୀ । ଜାହାଜର ଡେକ୍ ଉପରେ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଧରି ବସି ସାଗରର ଉତ୍ତାଳ ତରଙ୍ଗ ଦେଖିଲେ

ମନରେ କୌଣସି ବ୍ୟଗ୍ରତା ଆସେନା; ବରଂ ମନ ଅଭିଭୂତ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ସମୟ କିପରି କଟିଯାଏ ମଧ୍ୟ ଜଣାଯାଏନା । ଲେଖକ ନିଜେ ଏଥିରେ ଅନୁଭବୀ । ମନର ଯେ କୌଣସି ଭାବନା ନେଇ ସ୍ଥିରଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ରହିଲେ ଏକ ହୃଦୟଗ୍ରାହୀ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଚକ୍ ଚକ୍ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆଲୁଅ ହେଉ, ପ୍ରଖର ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ହେଉ ବା ସ୍ନିଗ୍ଧ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ହେଉ, ସବୁ ସମୟରେ ସମୁଦ୍ରର ଦୃଶ୍ୟ ମନକୁ କିଣିନେଇଥାଏ । ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟର ଠିକ୍ ପୂର୍ବରୁ ବା ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର ଠିକ୍ ପରେ ପରେ ସମୁଦ୍ରର ପ୍ରତି ନୂଆ ରଙ୍ଗ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଆଖିରେ ଭେଲିକି ଲଗେଇ ଦିଏ । ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର ଦୃଶ୍ୟ ଅବର୍ଣ୍ଣନୀୟ । କେବଳ କଳାକାରର ତୂଳିକା ବା କବିର ଲେଖନୀ ହିଁ ଏହାକୁ ରୂପ ଦେଇପାରିବ । ସମୁଦ୍ରର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅନୁପମ; ମାତ୍ର ଏ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ସମୁଦ୍ର ଏଇ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅପରିଚିତ ହୋଇ ରହିଯାଇଛି ।

ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ପ୍ରାୟ 6215 ବର୍ଗ କି: ମି: ଅଟେ । ଏମାନଙ୍କର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ନିମ୍ନ ମତେ—

	ଦ୍ୱୀପ	କ୍ଷେତ୍ରଫଳ (ବର୍ଗ କିଲୋମିଟର)
*	(1) ଉତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନ	1298
*	(2) ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନ	1342
*	(3) ମଧ୍ୟ ଆଣ୍ଡାମାନ	1529
*	(4) ଲିଟ୍ଲ ଆଣ୍ଡାମାନ	728
*	(5) ବାରାଟାଙ୍ଗ	296
	(6) ରଟଲେଣ୍ଡ	136
*	(7) ହେବଲକ୍	112
*	(8) ନୀଲ	18
	(9) ଉତ୍ତର ସେଣ୍ଟିନେଲ	58
	(10) ଦକ୍ଷିଣ ସେଣ୍ଟିନେଲ	1
	(11) ବ୍ରିଟନ	8
	(12) ନାର କୋଣ୍ଡମ	6
	(13) ଇଣ୍ଟରଭ୍ୟୁ	132
	(14) ଇପ୍ଟ	6
	(15) ଭିଷ୍ଟ	6
	(16) ନର୍ଥ ରିଫ୍	3

	(17) ସାଗର ଦ୍ୱୀପ	24
*	(18) ଗ୍ରସ	0.645
*	(19) ଗ୍ରୁଥମ	0.155
*	(20) ଓ୍ୱାଇପର	0.46
	(21) ଷ୍ଟୁଆର୍ଟ	7
	(22) ସାଉଣ୍ଡ	22
	(23) ଏଣ୍ଡର୍ସନ୍	19
*	(24) ଲଂଗ୍	17
	(25) ସ୍ମାଇକ୍	16
	(26) କୋଲବ୍ରୁକ୍	16
	(27) ଷ୍ଟ୍ରେଟ୍	6
	(28) ଈଂଟରମ	19
	(29) ଜାନ ଲରେଂସ	41
	(30) ହେନରୀ ଲରେଂସ	65
	(31) ତାରମୁଗଲୀ	23

(ତାରକା-ଚହ୍ନିତ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦ୍ୱୀପରେ ଜନବସତି ନାହିଁ । କେବଳ ଆଣ୍ଡାମାନ ଓ ନିକୋବରରେ ପ୍ରଶାସନର କୌଣସି କୌଣସି କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର କ୍ୟାମ୍ପ ଓ ପୋଲିସ ପହରା ଛଡ଼ା ଏଗୁଡ଼ିକରେ ଆଉ କିଛି ନାହିଁ ।)

ଏଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ଘଞ୍ଚ ଜଙ୍ଗଲପୂର୍ଣ୍ଣ । ଆବାଦୀ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ମଧ୍ୟ ବସବାସ ନଥିବା ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ ନିବିଡ଼ ଜଙ୍ଗଲ । କେବଳ ଉତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଗୋଟିଏ ନଈ ଅଛି । ଏ ଦ୍ୱୀପର ଜଳବାୟୁ ଉଷ୍ମ ଓ ଆର୍ଦ୍ର । ପ୍ରାୟ ବର୍ଷସାରା ଧାରା ଶ୍ରାବଣ ରହେ । ବର୍ଷକୁ ସାଧାରଣତଃ 315 ସେ: ମି: ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଷା ହୋଇଥାଏ । ଦକ୍ଷିଣ-ପଶ୍ଚିମ ମୌସୁମୀ ବାୟୁଦ୍ୱାରା ମେ'ରୁ ନଭେମ୍ବର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଚୁର ବର୍ଷା ହୋଇଥାଏ । ଅବଶିଷ୍ଟ ମାସରେ ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବ ମୌସୁମୀ ବାୟୁ ବହେ । ତେଣୁ ଜଳବାୟୁ ଶୁଷ୍କ ଓ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବହୁତ ଗରମ ହୁଏ; କାରଣ ଏଥିରେ ଆର୍ଦ୍ରତା କମ୍ ହୋଇଯାଏ । ଏଠି ଅଧିକତମ ତାପମାତ୍ରା 30·4 ସେଣ୍ଟିଗ୍ରେଡ଼ ଓ ନ୍ୟୁନତମ ତାପମାତ୍ରା 23 ସେଣ୍ଟିଗ୍ରେଡ଼ ରହେ । ଶୁଷ୍କ ଜଳବାୟୁରେ ଝାଳ ବହୁତ କ୍ଷୀଣ ହୁଏ ଓ ଜହ୍ନ ଖୁବ୍ ଚୋଖା ଦିଶେ । ରାତିରେ କମ୍ବଳ, ସକାଳେ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ହାଲୁକା ସୁଏଟର ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଶୀତଲୁଗାର ପ୍ରୟୋଜନ ହୁଏନି । ଗରମ ଦିନେ ସମୁଦ୍ରର ଥଣ୍ଡା ପବନ ଯୋଗୁଁ ବେଶି ଗରମ ମଧ୍ୟ ଲାଗେନାହିଁ ।

ମୁଖ୍ୟଭୂମି ପରି ଝାଞ୍ଜିଆ ଖରା, 'ଲୁ' ବା ଅଧିକ ଥଣ୍ଡା ଏଠି ନାହିଁ । ଜାନୁୟାରୀରେ ବର୍ଷା ହେଲେ ହୁଏ; ନହେଲେ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଶୀତ ବହୁତ ହୁଏ । ପ୍ରତିଦିନ ରାତିରେ ପ୍ରାୟ କୁହୁଡ଼ି ହୁଏ । ଫେବୃଆରୀରେ ମଧ୍ୟ ଏଇ ପାଗ ରହେ । ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସ ବି ଶୁଖିଲା ରହେ । ଦିନ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଗରମ ଓ ରାତି ଥଣ୍ଡା ରହେ । ଏପ୍ରିଲରେ ବହୁତ ଗରମ ହୁଏ । ମେ' ମାସର ମଝି ବା ଶେଷବେଳକୁ ଦକ୍ଷିଣ-ପଶ୍ଚିମ ମୌସୁମୀ ବାୟୁ ବୋହିବା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଏ ଓ ସମୁଦ୍ର ଅଶାନ୍ତ ହୋଇଉଠେ । ଜୁନ ମାସରେ ବହୁତ ବର୍ଷା ହୁଏ । ପାଗ ଥଣ୍ଡା ହୋଇଯାଏ ଓ ସାମୁଦ୍ରୀ ଝଡ଼ ଆସେ । ପ୍ରାୟ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଗ ଏମିତି ରହେ । ଏହାପରେ କିଛିଟା ବଦଳେ । ଅକ୍ଟୋବରରେ ବର୍ଷା କମିଯାଏ । ନଭେମ୍ବରରେ ଝଡ଼ ରାତିରେ ଘଡ଼ଘଡ଼ି ଗର୍ଜନ ଓ ଚମକରେ କେବେ କେବେ ନିଦ ବି ଭାଙ୍ଗିଯାଏ । ଯେତେବେଳେ ଘଡ଼ଘଡ଼ି ଗର୍ଜନ କରେ, ମନେହୁଏ ଯେପରି ଏ ଗର୍ଜନଟି ପୂର୍ବରୁ ପଶ୍ଚିମକୁ ଆକାଶରେ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଦଉଡ଼ୁଛି । ଡିସେମ୍ବରରେ ବି ଶୀତ ରହେ । ବର୍ଷା କିଛି କମିଯାଏ । ଝଡ଼ ନଭେମ୍ବର ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ମାସରେ ବି ହୁଏ । ଏଇ ଦିନ-ଗୁଡ଼ିକରେ କଲିକତାରୁ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଆସିବାରେ ଡେରି ହୁଏ । ଥରେ ଥରେ ସପ୍ତାହେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ମଧ୍ୟ ଯିବା-ଆସିବା କରିପାରେ ନାହିଁ । ପାଣି ଜାହାଜ ବନ୍ଦରରେ ଝଡ଼ ବନ୍ଦ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହେ ଓ ପରେ ଆଗକୁ ଚାଲେ । ଛୋଟ ନୌକା ମୋଟେ ବ୍ୟବହାର ହୁଏନି (ଏଇ ଝଡ଼ ସମୟରେ) । ମାଛଧରାଳିଙ୍କ ବ୍ୟବସାୟ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦ ହୁଏ । ଏମିତି ଏକ ଝଡ଼ ସମୟରେ ଲେଖକଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱୀପରେ ସପ୍ତାହେ କାଳ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା; କାରଣ ମୋଟର ବୋଟ୍ ବି ବାହାରକୁ ଆସିପାରୁ ନଥିଲା । ବଙ୍ଗୋପସାଗରର ଜଳବାୟୁ ଅନିଶ୍ଚିତ । ଏହା ଉପରେ ଭରସା କରି ହୁଏନି ।

ଇତିହାସରୁ ଜଣାଯାଏ, 1844 ମସିହାରେ କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ୍ ବନ୍ଦର ପାଖରେ ବହୁତ ଭୟଙ୍କର ଝଡ଼ ତୋଫାନ ହୋଇଥିଲା । ବ୍ଲେୟର ବନ୍ଦରରେ ମଧ୍ୟ 1864 ଓ 1891ରେ ବହୁତ ବଡ଼ ଧରଣର ତୋଫାନ ହୋଇଥିଲା । ଲେଖକର ରହଣି ସମୟରେ 1967 ମସିହାରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଝଡ଼ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ଉତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନର ବହୁତ କ୍ଷତି ଘଟିଥିଲା । ତେଣୁ ପ୍ରଶାସନକୁ ବହୁତ ଅର୍ଥ ସହାୟତା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଅନେକ ଲୋକ ଓ ଜୀବଜନ୍ତୁ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ଗଛ ସବୁ ଉପୁଡ଼ି ପଡ଼ିଥିଲା ଓ ଘରଦ୍ୱାର ସବୁ ଉଜୁଡ଼ି ଯାଇଥିଲା । ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ଯେତେକ ଝଡ଼ ଉଠେ, ତାର ପ୍ରଭାବ ଦ୍ୱୀପର କୌଣସି ନା କୌଣସି ଅଂଶରେ ପଡ଼େ । ତେଣୁ 1868ରେ ରସ ଦ୍ୱୀପରେ ଗୋଟିଏ ଝଡ଼ ସୂଚନା କେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଛି । ଏହାଦ୍ୱାରା ସମୁଦ୍ରରେ ଥିବା ବ୍ୟବସାୟୀ ଓ ନୌସେନାର ଜଳଯାନମାନେ ଝଡ଼ର ସୂଚନା ପାଇଥାନ୍ତି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଇ କେନ୍ଦ୍ରଟି ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ବର୍ଷାର ପରିମାଣ ପ୍ରତିବର୍ଷ ବଦଳେ । 1962ରୁ 1967 ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଷା ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅନୁଯାୟୀ ଥିଲା :

1962	327	(ବର୍ଷା ସେଣ୍ଟିମିଟରରେ)
1963	322	,,
1964	332	,,
1965	321	,,
1966	272	,,
1967	360	,,

ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଉଛି, ପ୍ରତିବର୍ଷ ବର୍ଷା-ପତନରେ ବିଶେଷ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏନି । ମାତ୍ର ଏଠିକା ଆଦିମ ଅଧିବାସୀମାନେ କହନ୍ତି ଯେ ହୁଏ ବୋଲି । ସେମାନେ କହନ୍ତି, ଆଗରୁ ଆଠ-ଆଠ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୂର୍ଯ୍ୟ ମୋଟେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ଓ ସବୁବେଳେ ବର୍ଷା ଲାଗିରହୁଥିଲା । ଲେଖକ ଜାଣିବାରେ ଏପରି କେବେ ଘଟିନି । ଗତ 4 ବର୍ଷ ଭିତରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଲୁଚେଇଲା ଭଳି ବର୍ଷା କେବେ ହୋଇନି ।

ଖୁବ୍ ଜୋର୍‌ରେ ବର୍ଷା ଓ ତା ପରେ ପରେ ଖରା ଏମିତି ହୁଏ । ଦ୍ୱୀପ ମଧ୍ୟରେ ବୁଲାଲାବେଳେ କେଉଁଠି ବର୍ଷା ଓ କେଉଁଠି ଖରା ହୋଇଥାଏ । ଜଙ୍ଗଲର ରେଷ୍ଟ ହାଉସ୍‌ରେ ଗୋଟିଏ ଝରକା ପାଖରେ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ବର୍ଷା ଓ ଅନ୍ୟ ଝରକା ପାଖରେ ଝଲମଲ କରୁଥିବା ଖରାର ସୁନ୍ଦର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିହେବ । ଉଡ଼ିବା ବର୍ଷା ଓ ଚାଲି ବର୍ଷା ସବୁ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ପବନ ଜୋରରେ ବହୁଥିବା ହେତୁ ପାଣିବୁନ୍ଦା ସବୁ ଆସି ଅଧା ଖୋଲା ବା ପୂରା ଖୋଲାଥିବା ଝରକା ଦେଇ ସାରା ଘର ଓଦା କରିଦିଏ । କୌଣସି କୌଣସି ବର୍ଷ ବର୍ଷା ବହୁତ ପରିମାଣରେ ହୋଇଥାଏ । ଯଥା:—1897ରେ 439 ସେ: ମି: ଓ 1961ରେ 436 ସେ: ମି: ବର୍ଷା ହୋଇଥିଲା । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଖ୍ରୀ: 1899 ଓ 1900 ଖ୍ରୀ: ରେ ଯଥାକ୍ରମେ 265 ସେ: ମି: ଓ 274 ସେ: ମି: ହୋଇଥିଲା । ଗତ 2-3 ବର୍ଷ ହେଲା ମେ, ସେପ୍‌ଟେମ୍ବର ଓ ଅକ୍ଟୋବର ମାସରେ ଅଧିକ ବର୍ଷା ହେବାର ଦେଖାଯାଉଛି । ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ 140 ଦିନ ବର୍ଷାକାଳ ଭୋଗ ହୋଇଥାଏ । ବାୟୁରେ ଜଳୀୟକଣା ସକାଳ 8·30 ରେ ଶତକଡ଼ା 76ରୁ 82 ଭାଗ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟା 5-30ରେ 81ରୁ 87 ଭାଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିବାର ଗତ 5-6 ବର୍ଷ ହେଲା ଜଣାଯାଇଛି । ଜାନୁୟାରୀରୁ ଏପ୍ରିଲ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଶତକଡ଼ା 69 ଓ 74 ଭାଗ ଭିତରେ ଜଳୀୟକଣା ବାୟୁରେ ରହିଥାଏ । ଏଇ ମାସଗୁଡ଼ିକରେ ସବୁଠୁ କମ୍ ଜଳୀୟକଣା ଥାଏ । ସବୁଠୁ ବେଶୀ ଜଳୀୟକଣା ଜୁନ୍‌ରୁ ସେପ୍‌ଟେମ୍ବର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହେ ।

ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଏହାର ପରିମାଣ ଶତକଡ଼ା 83ରୁ 91 ଭାଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ସେମିତି ପବନର ବେଗ ଜାନୁୟାରୀରୁ ଅପ୍ରେଲ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅତି ଧୀର ଓ ବହୁତ ବର୍ଷା ହେଉଥିବା ମାସଗୁଡ଼ିକରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଖର । ବର୍ଷା-ମାସଗୁଡ଼ିକରେ ପବନର ବେଗପ୍ରତି ଘଣ୍ଟାରେ 13.1ରୁ 21.3 କି: ମି: ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ମାସଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରତି ଘଣ୍ଟାରେ 5.1ରୁ 7.2 କି: ମି: ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥାଏ । 1965 ମସିହା ଜୁଲାଇ ମାସରେ ପବନର ବେଗ ପ୍ରତି ଘଣ୍ଟାରେ 24.5 କି: ମି: ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଘଣ୍ଟାକୁ ହାରାହାରି 11 ଓ 12 କି:ମି. ଭିତରେ ରହେ । ଏଠି ଯେତେ ଜୋରରେ ପବନ ବହେ ସେଇ ପବନକୁ ଦିଲ୍ଲୀ, ଆଗ୍ରା ଓ ଲକ୍ଷ୍ନୌରେ ଆମେ ଧୂଳିଝଡ଼ ବୋଲି କହିଥାଉ । ବହୁତ ପବନ ହେଉଥିବା ମାସରେ ଝରକା ଖୋଲିଦେଲେ ଫୁଲଦାନି ଓ 'ଆସ୍‌ଟ୍ରେ' ଇତ୍ୟାଦି ତଳେ ପଡ଼ିଯାଏ ଓ ଟେବଲ୍ କ୍ଲଥ୍ ଇତ୍ୟାଦି ଉଡ଼ିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରେ ଓ କ୍ୟାଲେଣ୍ଡର କାନ୍ଥରେ ବାଜି ବାଜି ଫାଟିବାକୁ ଲାଗେ । ପବନ ବନ୍ଦ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ଶୀତଳ ପବନର ସ୍ପର୍ଶ ମିଳେ । ଗରମ ଓ ଗୁଳୁଗୁଳିରେ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାରରେ ପବନ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲେ ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ମେରିନା ପାର୍କର ବେଞ୍ଚରେ ବସି ଲୋକମାନେ ଥଣ୍ଡା ପବନ ପାଇଥାନ୍ତି । ଏଠାର କୌଣସି ଜାଗାରପାଗ ଅସୁବିଧାଜନକ ନୁହେଁ । ଗରମଦିନରେ ମାଡ୍ରାସ ଓ ବମ୍ବେଇ ଭଳି ଗୁଳୁଗୁଳି ଏଠି ନାହିଁ । ଦିଲ୍ଲୀର ହାଡ଼ଭଙ୍ଗା ଶୀତ ବା 'ଲୁ' କଲିକତାର ଗରମ ବା ବମ୍ବେଇ ଓ ମାଡ୍ରାସର ଗୁଳୁଗୁଳି କିଛି ଏଠି ନାହିଁ । ଦିନରେ ବୁସ୍ ଶାର୍ଟ ବା କମିଜରେ କାମ ଚଳିଯାଏ । କୌଣସି ଉତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସୁଟ୍ ପିନ୍ଧିବା କଷ୍ଟଦାୟକ ନୁହେଁ; ବରଂ ଆରାମଦାୟକ ହୋଇଥାଏ । ଜାନୁୟାରୀ 26ରେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଦିବସର ପ୍ୟାରେଡ୍‌ରେ ଗଳାବନ୍ଦ ସୂତା କୋଟ, ପତଲୁନ୍ ବି ଗରମ ଲାଗେ ଯଦି ଖରା ଟାଣ ଥାଏ । ଥରେ ଥରେ ସକାଳ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ପାଗ ଏମିତି ଥାଏ ଯେ ହାଲୁକା ସୁଏଟର୍ ପିନ୍ଧିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ ।

ଦ୍ୱୀପର ପ୍ରକୃତିଗଢ଼ା ପର୍ବତ ଓ ଘାଟିର ଅନେକ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଅଛି । ଏ ଜାଗାଟି ପଞ୍ଚ ବିଷୁବମଣ୍ଡଳୀୟ ଅରଣ୍ୟରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ଆବାଦୀ ହେଉଥିବା ଜାଗାମାନଙ୍କରେ ଜଙ୍ଗଲ କଟାଯାଉଛି ଓ ସବୁଜ ଧାନରେ ଭରିରହୁଛି । କେଉଁଠି ନଡ଼ିଆ, କେଉଁଠି ଗୁଆ, କଦଳୀ ବଗିଚା ତ ଆଉ କେଉଁଠି ଧାନକ୍ଷେତରେ ଭରି । ଗଡ଼ାଣିଆ ଭୂଇଁ ବଗିଚା ପାଇଁ ଓ ଘାଟି ମଝିର ଜମି ଧାନକ୍ଷେତ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ । ନଦୀ ନ ଥିଲେ ବି ଠାଏ ଠାଏ ପ୍ରାକୃତିକ ଝର ସବୁ ଅଛି । ପ୍ରଶାସନ ଏଇ ଝରକୁ ଜଳାଶୟରେ ରଖି ଗାଁମାନଙ୍କୁ ନଳଦ୍ୱାରା ପାଣି ଯୋଗାନ୍ତି । ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଗାଁମାନଙ୍କରେ ଏହିପରି ଭାବେ ଜଳସେଚନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଛି । ଉତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନର ଦିଗଲିପୁର ନିକଟରେ

ଗୋଟିଏ ନଦୀ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଚି । ଏ ନଦୀଟି କେବଳ ବର୍ଷାଋତୁରେ ଖୁବ୍ ବେଗରେ ବହିଥାଏ । ଏଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ତଟଦେଶ ବହୁତ ଦନ୍ତୁରିତ; ତେଣୁ ଅନେକ ଜାଗାରେ ବନ୍ଦର ସବୁ ତିଆରି ହୋଇଛି, ଯେଉଁଥିରେ କି ନୌକା ଓ ଜାହାଜ ସବୁ ନଙ୍ଗର ପକେଇପାରନ୍ତି । ସବୁ ବନ୍ଦରଠାରୁ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାର ହେଉଛି ବଡ଼ ବନ୍ଦର । ଏଠି ବଡ଼ ବଡ଼ ଜାହାଜ ସବୁ ଆସି ନଙ୍ଗର ପକେଇପାରନ୍ତି । ନର୍ଥ ଉପସାଗର ଓ ରସ ଦ୍ୱୀପର ମଝିରେ ବନ୍ଦରର ପ୍ରବେଶଦ୍ୱାର ଅଛି । ରୁଥମ୍ ଓ୍ୱାଇପର୍ ଦ୍ୱୀପ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନ ମଧ୍ୟରେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ଜାଗା ଅଛି; ଯେଉଁଥିରେ କି ଯେ କୌଣସି ସମୟରେ ଜାହାଜ ଏଠି ନଙ୍ଗର ପକେଇ ରହିପାରେ । ପୂର୍ବପାଖରେ ପୋର୍ଟ ମାଉୋଜ, କୋଲବ୍ରୁକ୍, ଏଲ୍‌ଫିନଷ୍ଟନ ବନ୍ଦର, ସ୍ଟୁଆର୍ଟ ସାଉଣ୍ଡ, କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ ବନ୍ଦର ଏବଂ ପଶ୍ଚିମରେ ପୋର୍ଟ ମାର୍ଟ, ପୋର୍ଟ କେମ୍ପବେଲ୍, ପୋର୍ଟ ଏଡସନ ଓ ଟେମ୍ପଲ ସାଉଣ୍ଡ ଇତ୍ୟାଦି ଅଛି । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଜାଗାଏ ଜାଗାଏ ସୁରକ୍ଷିତ ଜଳଭାଗ ମଧ୍ୟ ରହିଛି, ଯେଉଁଠି କି ଜାହାଜମାନେ ସବୁ ନିରାପଦରେ ରହିପାରନ୍ତି । ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଶୋଲ ଉପସାଗର ଏବଂ କୋଟାରା, ଉତ୍ତରରେ କୈଡଲ ଉପସାଗର ଓ ଟର୍ଟଲ ଦ୍ୱୀପ ଅଛି । ଔଟରମ ବନ୍ଦର ମଧ୍ୟ ଏଇ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଏକ ନିରାପଦ ଜାଗା ଅଟେ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାରରେ ସବୁଠୁ ବେଶି କାରବାର ହୁଏ । ବଡ଼ ବଡ଼ ଜାହାଜ ପାଇଁ ଏଠି ପାଣିର ସୁବିଧା ଅଛି । ବନ୍ଦରରେ ନଙ୍ଗର ପକେଇ ରହିଥିବା ଜାହାଜଗୁଡ଼ିକର ଦୃଶ୍ୟ ରାତିରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ । ଛୋଟ ଛୋଟ ମୋଟର ବୋଟ କୂଳରେ ଓ ଜାହାଜର ମଝିରେ ମଝିରେ ଯିବା ଆସିବା କରୁଥାନ୍ତି । ଭାରତୀୟ ନୌସେନାର ବଡ଼ ଜାହାଜ ମଧ୍ୟ ଯିବା ଆସିବା କରେ । ସେତେବେଳେ ଏଗୁଡ଼ିକ ଆହୁରି ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ ।

ଏଇ ନିଘଞ୍ଚ ବଣ ହିଁ ଏ ଦ୍ୱୀପର ସମ୍ପତ୍ତି । ଏହାର ଶତକଡ଼ା 73 ଭାଗ ହେଉଛି ବଣ । ଜାଗାଏ ଜାଗାଏ ଆବାଦୀ କରାଯାଇ ବଣ ସବୁ କାଟିଦିଆଯାଉଛି । ଏଇ ଜାଗା-ଗୁଡ଼ିକରେ କମ୍ ବର୍ଷା ହେଉଛି ବୋଲି ଅନୁଭବ କରାଯାଉଛି । ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନ, ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନ, ଉତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନ, ବାରାଟାଙ୍ଗ, ହେିବଲକ୍, ଲଘୁ ଆଣ୍ଡାମାନ ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ୱୀପର ଜଙ୍ଗଲ ସବୁ କାଟିଦିଆଯାଇଛି । ଏଇ କଟ୍ଟଦନ ତଳେ ପୂର୍ବବଙ୍ଗର ଶରଣାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ଥଇଥାନ ପାଇଁ ନିଳ ଦ୍ୱୀପର ଜଙ୍ଗଲ କଟାଯାଇଛି । ତେବେ ବି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ଅଧିକାଂଶ ଜାଗା ବଣରେ ଭରିରହିଛି ।

ଏଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ମୂଲ୍ୟବାନ କାଠସବୁ ମିଳିଥାଏ । ପଡୌକ, ଧୂପ, ପପସ୍ଥା, କୋକୋ, ଦିଦୁ, ଚୁଗଲମ, ବାଦାମ ଇତ୍ୟାଦି ଗଛ ଏଠାରେ ଅଛି ।

ଚୁଗ୍ଲମ କାଠ ଦୁଇ ପ୍ରକାରର—ଧଳା ଓ କଳା । ଜଙ୍ଗଲଗୁଡ଼ିକ ଚିରହରିତ । ଗୁର୍ଜନ, ଲାଲ୍ ଚିନି ମଧ୍ୟ ଜଙ୍ଗଲର ଭଲକାଠ ଭିତରେ ଯାଏ । ପଡ଼ୌକ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ପରିମାଣରେ ହୁଏ । ଟିକ୍ ବି ବହୁତ ଅଛି । ପଡ଼ୌକ କାଠ ବହୁତ ମଜଭୁତ ଅଟେ । ଘର, ନୌକା ଓ ଘରର ଆସବାବପତ୍ର ତିଆରି ପାଇଁ ଏ କାଠ ସବୁଠୁ ବେଶୀ ଦରକାରି । ସବୁଠୁ ଭଲ ପଡୌକ ଜଲ୍ଦି ଖରାପ ହୁଏନି ଓ ଖରା, ବର୍ଷାର ପ୍ରତିକୂଳ ପ୍ରଭାବ ଏହା ଉପରେ ପଡ଼େନି । ଚୁଗ୍ଲମ ମଧ୍ୟ ଏମିତି ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର ହୁଏ; ମାତ୍ର ଏ କାଠ ପଡୌକ ପରି ଏତେ ମଜଭୁତ ନୁହେଁ । ନୌକାରେ ବ୍ୟବହୃତ କାଠ ଇତ୍ୟାଦି ଏଥିରେ ତିଆରି ହୁଏ । ମାର୍ବଲ ଓ ସେଟିନ ନାମକ କାଠରେ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଜିନିଷ ସବୁ ତିଆରି ହୁଏ । ଏଥିରେ ତିଆରି ହେଉଥିବା ଚଉକି, ମେଜ ଇତ୍ୟାଦି ଜିନିଷ ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦର ଓ ହାଲୁକା ହୁଏ; ମାତ୍ର ବେଶୀ ମଜଭୁତ ହୁଏନି । ସଫା ହେବାପରେ କିଛି ବାଦାମି ରଙ୍ଗ ଓ ମଝିରେ କଳା ରଙ୍ଗ ରହିଯାଏ । ଏଠି ମହୁଲ, ବାଂଗା ଓ ହ୍ୱିଙ୍ଗମ କାଠ ବି ହୁଏ । ଶସ୍ରା ଧୂପ କାଠରେ ପେଟି ଇତ୍ୟାଦି ତିଆରି ହୋଇଥାଏ । ଗୁର୍ଜନ କାଠରେ ଫ୍ଲେଟ ଇତ୍ୟାଦି ତିଆରି ହୁଏ । ମେଂଗ୍ରୋଭ କାଠ ଭଲ ଜାଳେଣି ହୁଏ । ଏଠାରେ ବେତବଣ ଅଛି ଓ ବହୁତ କାମରେ ଆସିଥାଏ । ଏ ବେତରୁ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ପେଟି, ଛଡ଼ି, ସୋଫା ସେଟ୍, ମୋଢ଼ା, ଚଉକି ଇତ୍ୟାଦି ତିଆରି ହୁଏ । ଜଙ୍ଗଲର ପତ୍ରଗୁଡ଼ିକରେ ଘର ଛାଉଣି କରିଥାନ୍ତି ।

ଜଙ୍ଗଲରେ ଖୁବ୍ ସହଜରେ କୁଡ଼ିଆ ଘର ତିଆରି କରିହେବ । କୁଡ଼ିଆ ପାଇଁ ସବୁ ଜିନିଷ ଅନାୟାସରେ ମିଳିଥାଏ । ବନ ବିଭାଗ ଓ ବୁଶ ପୁଲିସମାନଙ୍କ ପାଇଁ କ୍ୟାମ୍ପ ଏହିପରି ଜିନିଷଦ୍ୱାରା ସହଜରେ ହୋଇପାରିଥାଏ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କାଠ, ବାଉଁଶ ଓ ଘର ଛାଉଣି କରିବା ପାଇଁ ପତ୍ର ଏଥିରେ ଦରକାର ହୁଏ । ଏଇ କ୍ୟାମ୍ପଗୁଡ଼ିକର ଚଟାଣରେ ମୋଟା କାଠଗୁଡ଼ିକୁ ଉଚା କରି ଯୋଡି ଦିଆଯାଏ । ଏଗୁଡ଼ିକ ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦର ଓ ଦରକାରି । ବିଛଣା, କାନ୍ଥ, ଛାତ ଇତ୍ୟାଦି ସବୁ କିଛିରେ ଜଙ୍ଗଲଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟର ବ୍ୟବହାର ହୁଏ । ଡଆସିଲର ରଞ୍ଜକ ପାଇଁ ଅମୃତଭଣ୍ଡା, ଲମ୍ବାପତ୍ର, ଧୂପ ଓ ବୋକଟା କାଠ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । ବାଣିଜ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୂଲ୍ୟବାନ କାଠ ସବୁ ବଣର ସମ୍ପଦ । ଏଥିପାଇଁ ବଣର କେତେକ ଅଂଶ ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇ ରହିଛି । ଯେଉଁଠି ସବୁ ବଣ କଟାଯାଉଛି, ସେଠି କୃଷିଯୋଗ୍ୟ ଜମି କୃଷୀମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯାଉଅଛି । ବଣ ବିଭାଗର ଟିକ୍ ଉତ୍ପାଦନ ଯୋଜନାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ନର୍ସରୀଗୁଡ଼ିକ ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନ, ବାରାଟାଂଗ ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ୱୀପରେ ଅବସ୍ଥିତ । କ୍ରମେ କ୍ରମେ ବେଶୀ ପରିମାଣରେ ଟିକ୍ ଚାଷ କରାଯାଉଛି । ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରଥମେ ଜଙ୍ଗଲର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ

ସଫା କରି ଦିଆଯାଏ । ମୂଲ୍ୟବାନ କାଠ ସବୁ ରଖି ଅଦରକାରୀ କାଠଗୁଡ଼ିକୁ ଜାଳେଣି କରାଯାଏ । ତା'ପରେ ଟିକ୍ ଗଛ ଲଗାଯାଏ । ଏଠିକାର ବଣ ବିଭାଗ ଗୋଟିଏ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଭାଗ ଏବଂ ଏହା ବିଷୟରେ ଆମେ ପରେ ଜାଣିବାକୁ ପାଇବା । ବଣର ଯେଉଁ ଅଂଶରୁ କାଠ କଟାହୁଏ, ସେଠୁ ବଡ଼ ବଡ଼ କାଠର ଗଣ୍ଡି ସବୁ ହାତୀଦ୍ୱାରା, ଟ୍ରକରେ ବା ଲୋକୋ ଟ୍ରଲିରେ ବାହାରକୁ ପଠାଯାଏ । କୌଣସି କୌଣସି ଜାଗାରେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ମାପର କାଠ ଗଣ୍ଡି ସବୁ ମୋଟର ବୋଟଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ଜାଗାରୁ ଅନ୍ୟ ଜାଗାକୁ ନିଆଯାଏ । ସେଠୁ ଚାଥମ ବା ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାରରେ ଥିବା ମିଲ୍‌କୁ ଯାଏ ଅଥବା ଜାହାଜ ସାହାଯ୍ୟରେ ବାହାରକୁ ପଠାଯାଏ ।

ମନୋଯୋଗ ଦେଇ ଦେଖିଲେ ଏ ଜଙ୍ଗଲଗୁଡ଼ିକ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯାଏ । 'ରେନ୍' ଗଛସବୁ ବହୁତ ବଡ଼ ବଡ଼ ଦେଖାଯାଏ । 'ରେନ' ଗଛ କେବଳ ଛାଇ ଦିଏ । ଗଛଗୁଡ଼ିକ ଏତେ ମୋଟା ଯେ, ଦେଖିଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗେ । ଏଗୁଡ଼ିକ ଏତେ ଲମ୍ବା ଓ ଉଚ୍ଚା ଯେ ଆକାଶକୁ ଛୁଇଁଲା ଭଳି ମନେହୁଏ । ଏ ଗଛଗୁଡ଼ିକର ମୂଳରୁ ଉପର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲଟେଇଥିବା ଲଟାଗୁଡ଼ିକ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯାଏ । କାଳକ୍ରମେ ଏ ଲତାଗୁଡ଼ିକ ଏତେ ବଡ଼ ଓ ସୁଦୃଢ଼ ହୋଇଯାଏ ଯେ, ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗଛ, ବଡ଼ ଗଛ ଉପରେ ମାଡ଼ିଥିବାର ମନେହୁଏ । ଲତାଗୁଡ଼ିକର ସରୁ ଡାଳଗୁଡ଼ିକ କାଳକ୍ରମେ ଏତେ ମୋଟା ହୋଇଯାଏ ଯେ, ଏହା ଉପରେ ଚାଲିକରି ଅନାୟାସରେ ଦୁଇଟି ଗଛର ଦୂରତ୍ୱକୁ ପାରହୋଇ ହେବ । ଏଗୁଡ଼ିକ ବଡ଼ ଗଛର ଶାଖାପରି ସୁଦୃଢ଼ । କୋଉଠି କୋଉଠି ଗଛ କୋରଡ଼ରେ ନୂଆ ଗଛ ଜନ୍ମିଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ସୁନ୍ଦର ଶତାବରୀ ଫୁଲଗଛଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଗଛ କୋରଡ଼ରେ ଦେଖାଯାଏ । ଗଛଗୁଡ଼ିକ ଏତେ ମୋଟା ହୋଇଥାଏ ଯେ, ଗୋଟିଏ କାଠ-ଫଟାରୁ ବାରଜଣ ଖାଇଲା ଭଳି ଟେବ୍‌ଲ ତିଆରି ହୋଇପାରେ । ଏପରି ଅତିକାୟ ବୃକ୍ଷ ସାଧାରଣତଃ ଜଙ୍ଗଲରେ ହିଁ ଦେଖାଯାଏ । ଡଃ ମାନ୍ 76 ଫୁଟ ମୋଟା ଗଛ ଦେଖି-ଥିବାର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ବାରଟାଙ୍ଗ ଦ୍ୱୀପରେ ରେଳ ଲାଇନ ଭଳି ଲଟା ମାଡ଼ିଥିବା ଲମ୍ବା ଓ ମୋଟା ଗଛସବୁ ଲେଖକ ନିଜେ ଦେଖିଛନ୍ତି ।

ବଣଗୁଡ଼ିକରେ ହରିଣ ଓ ବାରହା ମିଳନ୍ତି ଓ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଶିକାର କରାଯାଇଥାଏ । ମଧ୍ୟ ଓ ଉତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନରେ ହରିଣ କୃଷିପାଇଁ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ସମସ୍ୟା ହୋଇଯାଇଛି । କାରଣ ଏମାନେ ଫସଲ ସବୁ ନଷ୍ଟ କରିଦିଅନ୍ତି । ତେଣୁ ଏଠିକା ସରକାର ଗ୍ରାମ-ପଞ୍ଚାୟତଗୁଡ଼ିକୁ ହରିଣ ମାରିବା ପାଇଁ ବନ୍ଧୁକ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏହିପରି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ମଧ୍ୟ କରାଯାଇଛି । ହରିଣ ଏଠି ବହୁତ ପରିମାଣରେ ମିଳୁଥିବାରୁ ଏ ମାଂସ ବହୁତ ଶସ୍ତା ଓ ଲୋକମାନେ ବେଶୀ ଖା'ନ୍ତି । ଏଠାରେ ବାରହା ଶିକାର ମଧ୍ୟ

ହୁଏ । ବାର୍‌ହା ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ଆହାର । ଏଠି କୌଣସି ହିଂସ୍ର ଜନ୍ତୁ ନାହାନ୍ତି । ଶୁଣାଯାଏ, ଥରେ ଇଂରେଜମାନେ ଦୁଇଟି ଚିତା ବାଘ ଏଠି ଛାଡ଼ିଥିଲେ; ମାତ୍ର ଏ ଜଳବାୟୁରେ ସେମାନେ ବଞ୍ଚିପାରିଲେ ନାହିଁ । କୁକୁର ଓ ବିଲେଇ କେବଳ ଆବାଦି ଜାଗାରେ ହିଁ ଦେଖାଯାନ୍ତି । କଣ୍ଟାସ ଜଙ୍ଗଲରେ ଦେଖାଯାଏ । ଶୁଆ ଓ ଭଦଭଦଳିଆ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ପାରା, ହରଡ଼ ଚଢ଼େଇ, ମଗର ଓ କଇଁଛ ଶିକାର ମଧ୍ୟ ହୁଏ । କେବେ କେବେ ଖୁସିରେ ମଧ୍ୟ ହରିଣ ଶିକାର କରାଯାଇଥାଏ । ପେଶାଦାର ଶିକାରୀମାନେ ଫାଶ ପକେଇ ହରିଣ ଧରନ୍ତି ଓ ମାଂସ ପାଇଁ ବେପାରୀଙ୍କୁ ବିକିଦିଅନ୍ତି ।

ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟରେ ଆମ ଦେଶରେ ଏହାର ତୁଳନା ନାହିଁ । ପର୍ବତର ଗଡ଼ାଣିଆ ଅଂଶରେ ଘଞ୍ଚ ବଣ ବା ନଡ଼ିଆ ବଗିଚା ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ । ତଳେ ସମୁଦ୍ର ଲହରି ଭାଙ୍ଗୁଥାଏ । ଲମ୍ବି ଯାଇଥିବା ନଡ଼ିଆ ଗଛଗୁଡ଼ିକ ସମୁଦ୍ର ଉପରକୁ ଝୁଙ୍କି ପଡ଼ି ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଥାନ୍ତି । ଫଟୋଗ୍ରାଫୀ ପାଇଁ ଏପରି ଅନେକ ସୁନ୍ଦର ଜାଗା ଅଛି । ଚିତ୍ରକର ପାଇଁ ବି ଏ ଜାଗା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପଯୁକ୍ତ ଅଟେ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ଯେ, ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଫିଲ୍ମ-ନିର୍ମାଣକାରୀମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଏ ଦ୍ୱୀପ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ପାତ ହୋଇନାହିଁ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ

ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ଓ ଆଦିମ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ଇତିହାସ

ଦ୍ୱୀପଟି ଯେ ପୁରାତନ, ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଟଲେମୀ ଓ ମାର୍କୋପୋଲୋ ପ୍ରଭୃତି ଏହାର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣ ଦେଇଛନ୍ତି । ଆରବ ଇତିହାସରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍ ମିଶନାରୀମାନେ ମଧ୍ୟ ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ଏହି ପ୍ରକାର ବିବରଣୀ ଦେଇଛନ୍ତି । ସାର୍ ରିଚାର୍ଡ଼ ଟେମ୍ପଲ ଓ ଆର. ଏଫ୍. ଲୁଇସ୍ ମଧ୍ୟ ଏହି ଦ୍ୱୀପର ଇତିହାସ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନେକ ଲେଖିଛନ୍ତି । ଭାରତ, ବର୍ମା ଏବଂ ପୂର୍ବ-ଭାରତୀୟ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ବାଣିଜ୍ୟ-ପଥରେ ଏହି ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ଅବସ୍ଥିତ ଥିବାରୁ ଆମେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଏହା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜାଣିଅଛୁ । ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ଯେ ପ୍ରାକୃତିକ ବନ୍ଦର ତଥା ଜଳର ସୁବିଧା ହେତୁ ବାଣିଜ୍ୟ-ତରୀଗୁଡ଼ିକ ବହୁଦିନ ପୂର୍ବରୁ ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜାଣିଥିଲେ । ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ବିଭିନ୍ନ ନାମରେ ପରିଚିତ ଥିଲା । ଟଲେମୀ ଏହାର ନାମ 'ଅଗମାନେ' ରଖିଥିଲେ । ନବମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଆରବଯାତ୍ରୀମାନେ ଏହାକୁ 'ଅଙ୍ଗମାନେନ' ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିଲେ । କେହି କେହି କହନ୍ତି ଯେ, 'ଅଗମାନେ' କହିଲେ ଦ୍ୱୀପକୁ ନ ବୁଝାଇ ଏହି ଦ୍ୱୀପବାସୀଙ୍କୁ ବୁଝାଏ । ଏହି ପ୍ରକାର ମିଶ୍ରିତ ନାମକରଣ ଯଥାକ୍ରମେ ସପ୍ତମ, ତ୍ରୟୋଦଶ, ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଓ ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଚୈନିକ ଭିକ୍ଷୁ ଇତ୍ସିଙ୍ଗ, ମାର୍କୋପୋଲୋ, ଫ୍ରାୟର୍ ଆଦୋରିକ୍ ଏବଂ ନିକୋଲୋ ଯୋର୍ଣ୍ଣୋଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହୋଇଥିଲା । ସାର୍ ରିଚାର୍ଡ଼ ଟେମ୍ପଲଙ୍କ ଜନଗଣନା ରିପୋର୍ଟ ଅନୁସାରେ ମାଳୟରେ ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକୁ 'ହଣ୍ଡମାନ' ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ଏହି ନାମକରଣ 'ହନୁମାନ' ନାମରୁ ଆସିଥିବାର ମନେହୁଏ; କାରଣ ମାଳୟର ଲୋକକଥାରେ ହନୁମାନଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅଛି ।

କେହି କେହି ବିଦେଶୀ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ମତରେ ରାମାୟଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହନୁମାନ ଓ ବାନରସେନା ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ଆଦିମ ଅଧିବାସୀ ଥିଲେ । ଲେଖକଙ୍କ ମତରେ, ବିଦେଶୀ

ଲେଖକଙ୍କର ଏ ଧାରଣା ତାଙ୍କର ଏ ବିଷୟରେ ସ୍ୱଳ୍ପ ଜ୍ଞାନର ପରିଚାୟକ ମାତ୍ର ।
ରାମାୟଣରେ ହନୁମାନ ତଥା ବାନରସେନା ପବିତ୍ର ଭକ୍ତ-ବୃନ୍ଦରୂପେ ଚିତ୍ରିତ, ଯାହା
ସହିତ ଏହି ଜଙ୍ଗଲର ଆଦିବାସୀଙ୍କର ରଙ୍ଗ-ରୂପ, ଆଚାର-ବ୍ୟବହାର ସହିତ କୌଣସି
ପ୍ରକାର ମେଳ ନାହିଁ। ରାମାୟଣର ବାନର ସଭ୍ୟଜାତିର ସାଥୀ ଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଏଠାର
ଆଦିବାସୀମାନେ ସଭ୍ୟଜାତିର ଶତ୍ରୁ ଥିଲେ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା କେତେକ ଏପରି
ଅଛନ୍ତି । କେବଳ ଜଣେ ନୁହେଁ, ଅନେକ ବିଦେଶୀ ଲେଖକ ଏପରି ଭୁଲ ତଥ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ
କରୁଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଯୁକ୍ତିକୁ ଖଣ୍ଡନ କରାଯାଇନାହିଁ ।

ଚୀନା ଓ ଜାପାନୀମାନେ ୟେଂଗତୋମାଙ୍ଗ ଓ ଅଣ୍ଡାଓ୍ୱାନ ନାମରେ ମଧ୍ୟ ଏହି
ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକୁ ଜାଣିଥିଲେ । ମାର୍କୋପୋଲୋଙ୍କ ମତରେ ଅଙ୍ଗମାନେନ ଓ ନିକୋଲୋ ସଦୃଶ
ଆଣ୍ଡେମାନିଆ ମଧ୍ୟ ଏକ ମିଶ୍ରିତ ନାମ । ମାଳୟୀମାନେ ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକୁ ସବୁଠାରୁ ଭଲ
ଭାବରେ ଜାଣିଥିଲେ । ସେମାନେ ଜଳଦସ୍ୟୁରୂପେ ସମୁଦ୍ରରେ ଏଣେତେଣେ ବୁଲୁଥିଲେ
ଏବଂ ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ହିଁ ଦ୍ୱୀପବାସୀଙ୍କୁ ଅପହରଣ କରି କ୍ରୀତଦାସରୂପେ ବିକ୍ରି କରି
ଦେଉଥିଲେ ନତୁବା ନିଜର ଦାସରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ମାଳୟୀ ଜଳଦସ୍ୟୁଙ୍କ
ଏହି ଦାସ-ବ୍ୟବସାୟ ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲୁଥିଲା । ଏମାନେ ଶ୍ୟାମ ଦେଶରେ
ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ ଏହି କ୍ରୀତଦାସଙ୍କୁ କିଣାବିକା କରିପାରୁଥିଲେ । ମାଳୟୀମାନେ ଏହି ଦ୍ୱୀପ-
ଗୁଡ଼ିକର ଯେପରି ଭାବରେ ନାମକରଣ କଲେ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶର ଲୋକେ ମଧ୍ୟ
ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ସେହି ପ୍ରକାରର ନାମ ଦେଲେ । ମାତ୍ର ନାମ ଅଲଗା ହେଲେ କଣ ହେବ,
ସ୍ଥାନ ଏକ ଥିଲା । ସୁତରାଂ ଏହି ପୁରାତନ ନାମଗୁଡ଼ିକ ଅଲଗା ଅଲଗା ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା
ଉଚ୍ଚାରଣରେ ସେଗୁଡ଼ିକର ଆଧୁନିକ ନାମ ସହିତ ଅଧିକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ନାହିଁ । ଦକ୍ଷିଣ-ଭାରତରୁ
ମିଳିଥିବା ଏକାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଏକ ଶିଳାଲିପିରେ ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକୁ ଅପବିତ୍ର ଓ
ଏଠାର ଆଦିବାସୀଙ୍କୁ ନରଖାଦକରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି । ମାତ୍ର 'ନରଖାଦକ'
ହେବାର କୌଣସି ପ୍ରମାଣ ନ ଥିବାରୁ ଏହି ଧାରଣାଟି କପୋଳକଳ୍ପିତ ବୋଲି
ମନେହୁଏ । ଚୀନ ଦେଶର ଇତିହାସରୁ ସପ୍ତମ ଓ ଦଶମ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଏହି
ଦ୍ୱୀପବାସୀମାନେ ରାକ୍ଷସ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । 1843 ମସିହାରେ କଲିକତା
ସହରବାସୀମାନେ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକଙ୍କୁ ଦେଖି ଏ ପ୍ରକାର ଧାରଣା କରିଥିଲେ ।
କୃଷ୍ଣକାୟ ଏବଂ ମୁଖ ଓ ଶରୀରର ଆକୃତି ଭିନ୍ନ ହୋଇଥିବାରୁ ଭାରତୀୟମାନେ
ଯେ ସେମାନଙ୍କୁ ରାକ୍ଷସ ବୋଲି ଭାବିଥିବେ, ଏଥିରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାର କିଛି ନାହିଁ ।
କିନ୍ତୁ ରାକ୍ଷସ ଓ ବାନର କଳ୍ପନାରେ କୌଣସି ସାମ୍ୟତା ନାହିଁ । ଉଭୟ
ଧାରଣା ପରସ୍ପରବିରୋଧୀ ଅଟନ୍ତି; କାରଣ ବାନର ଓ ରାକ୍ଷସ ଯେ ପରସ୍ପରର ଶତ୍ରୁ ଥିଲେ,

ଏ କଥା ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । ବାନରମାନେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସଖା, ସେବକ ଓ ସହାୟକ ଥିଲେ ଏବଂ ରାକ୍ଷସଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ହୋଇଥିବା ଯୁଦ୍ଧାଭିଯାନରେ ମୁଖ୍ୟ ଭାଗ ନେଇଥିଲେ । ବାନରମାନେ ସତ୍ ତଥା ସତ୍‌କାର୍ଯ୍ୟର ପକ୍ଷ ନେଇଥିଲେ ଏବଂ ରାକ୍ଷସମାନେ ସର୍ବଦା ପାପ ତଥା ଦୁଷ୍କର୍ମରେ ଲିପ୍ତ ରହୁଥିଲେ । ଯେ କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ମଧ୍ୟ ବାନର ଓ ରାକ୍ଷସ ଏକ ହୋଇ ନ ପାରନ୍ତି; ସୁତରାଂ ବିଦେଶୀ ଗ୍ରନ୍ଥକାରଙ୍କର ଏ ପ୍ରକାର ମତାମତ ଭ୍ରମାତ୍ମକ ଓ ଭିତ୍ତିହୀନ । ଏହି ଦ୍ୱୀପକୁ 'ହଣ୍ଡୁମାନ' କୁହାଯିବାର ଅନ୍ୟ କିଛି କାରଣ ଥାଇପାରେ ।

ଉପରୋକ୍ତ ନାମକରଣ ବ୍ୟତୀତ ସମୟ ଅନୁସାରେ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର କେତେକ ଅତିରିକ୍ତ ନାମ ଦିଆଯାଇଛି । ଲିଘୁ ଆଣ୍ଡାମାନକୁ 'ମାଓନ' ଦ୍ୱୀପ ଏବଂ 'ଶେଷ'କୁ ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଚିଙ୍କା ଆଣ୍ଡାମାନ, ଚକ୍ ଆଣ୍ଡାମାନ ଆଦି ନାମ ମଧ୍ୟ କେତେକ ଦ୍ୱୀପକୁ ଦିଆଯାଇଛି । ଚୀନା, ଏସିଆବାସୀ ଓ ଇଉରୋପର ବଣିକମାନେ ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକୁ ବିଭିନ୍ନ ନାମରେ ଜାଣିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସବୁ ନାମ ମଧ୍ୟରେ କିଛି ନା କିଛି ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଅଛି ଏବଂ 'ଆଣ୍ଡାମାନ' ନାମଟି ଯେ ପ୍ରାଚୀନ ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ, ଏହା ପ୍ରମାଣିତ ହେଉଛି । ପୁରାତନ ମାନଚିତ୍ରଗୁଡ଼ିକରେ ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକୁ ବିଭିନ୍ନ ଭାବେ ଚିହ୍ନିତ କରାଯାଇଛି । ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଏହି ଦ୍ୱୀପ-ଗୁଡ଼ିକୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଦ୍ଧତିରେ ଚିହ୍ନିତ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ନିକଟରେ ଦୁର୍ଘଟଣାଗ୍ରସ୍ତ ଜାହାଜ ଏବଂ ନାବିକମାନେ ବହୁ ବିପତ୍ତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିଲେ । ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ଆଦିବାସୀମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଦେଶୀଙ୍କୁ ଶତ୍ରୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁଥିଲେ ଏବଂ ଦେଖିଲାମାତ୍ରେ ହିଁ ବିଷାକ୍ତ ତୀର ନିକ୍ଷେପ କରୁଥିଲେ । ଏପରି ଭୟ କରିବାର କାରଣ ହେଉଛି ଯେ ସେମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଦେଶୀଙ୍କୁ ମାଳୟୀ ଦାସ-ବ୍ୟବସାୟୀ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ । ଜଳଦସ୍ୟୁଙ୍କ ଉତ୍ପାତରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ନିମନ୍ତେ ତଥା ଦୁର୍ଘଟଣାଗ୍ରସ୍ତ ନାବିକଙ୍କ ସୁରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଆର୍ଚିବାଲଡ୍ ବ୍ଲେୟର ନାମକ 'ସର୍ଭେୟର'କୁ ପଠାଇବା ନିମନ୍ତେ ଇଷ୍ଟ-ଇଣ୍ଡିଆ କୋମ୍ପାନୀ ଲର୍ଡ କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସଙ୍କୁ 1788 ମସିହାରେ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ଉନ୍ନତିମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଏହା ପ୍ରଥମ ପଦକ୍ଷେପ ଥିଲା ।

ଏହା ପୂର୍ବରୁ ସପ୍ତଦଶ ଓ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେଉଁ ଧାରଣା ଥିଲା, ସେଥିରୁ ଏହି ଦ୍ୱୀପବାସୀଙ୍କ ପ୍ରତି ସଭ୍ୟ-ଜଗତ ମନରେ ଭୟ ଥିବାର ମନେହୁଏ । ଏଠାକାର ଆଦିବାସୀଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମାର୍କୋପୋଲୋଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନାରୁ ସେମାନେ ଅତିମାନବ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ସେ ଏମାନଙ୍କୁ କ୍ରୂର ଓ ଅସଭ୍ୟ ବୋଲି

ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କ ମସ୍ତକ, ଚକ୍ଷୁ ଓ ଦନ୍ତପଂକ୍ତି ସଭ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କଠାରୁ ଅଲଗା ବୋଲି ଲେଖିଛନ୍ତି । ସେମାନେ 'ନରଖାଦକ' ହୋଇଥିବାର ଅନୁମାନ ମାର୍କୋପୋଲୋ ମଧ୍ୟ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମତରେ ଚାଉଳ, ଦୁଧ, ନଡ଼ିଆ ଓ କଦଳୀ ପ୍ରଭୃତି ଏହି ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ଖାଦ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଥିଲା (ଯାହା କି ଅସମ୍ଭବ ଅଟେ) । ଏଥିରୁ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୁଏ ଯେ ଏହି ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ତଥା ଏହାର ଆଦିବାସୀଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମାର୍କୋପୋଲୋଙ୍କ ବିଶେଷ ଜ୍ଞାନ ନଥିଲା । ମାର୍କୋପୋଲୋଙ୍କ ଏହି ସ୍ୱଳ୍ପ ଜ୍ଞାନକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଏଠାକାର ଆଦିବାସୀ 'ନରଖାଦକ' ହୋଇଥିବା ଧାରଣା ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ । ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ସୀଜର ଫେଡ଼ରିକ୍ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଏକ ଭୟଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମତରେ 'ଆଣ୍ଡେମାଓନ' ଦ୍ୱୀପରେ ଅସଭ୍ୟ ଲୋକେ ବସବାସ କରୁଥିଲେ; ସେମାନେ ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଖାଇଦେଉଥିଲେ । ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବଦା ଲଢ଼େଇ ଲାଗୁଥିଲା; ତଥା ଏମାନେ ଦୁର୍ଘଟଣାଗ୍ରସ୍ତ ଜାହାଜ କିମ୍ବା ପଥଭ୍ରଷ୍ଟ ଜାହାଜର ଯାତ୍ରୀ ତଥା ନାବିକଙ୍କୁ ମାରି-ଦେଉଥିଲେ । ଏମାନେ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ବାଣିଜ୍ୟ କରୁ ନ ଥିଲେ ଏବଂ ଦ୍ୱୀପରେ ଜନ୍ମୁଥିବା କନ୍ଦମୂଳ, ଫଳ ଖାଇ ଜୀବନ ଯାପନ କରୁଥିଲେ । ଏହି ପ୍ରକାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନେକ ପରିମାଣରେ ସତ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନେ ଯେ ନରଖାଦକ ଏ ଧାରଣା ଭୁଲ । କାରଣ ଯଦି ସେମାନେ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନରଖାଦକ ଥିଲେ, ତା' ହେଲେ ଅଷ୍ଟାଦଶ କିମ୍ବା ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ସେମାନଙ୍କ ଭୋଜନ-ପଦ୍ଧତିରେ ଏପରି ହଠାତ୍ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବା ସମ୍ଭବ ହେଲା କିପରି ?

ଜରୱା ଓ ସେଣ୍ଟିନଲି ପ୍ରଭୃତି ଜାତିର ଆଦିବାସୀମାନେ ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ସଭ୍ୟ ସମାଜରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଯଦିଓ ଏମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଭ୍ୟ-ମାନବଙ୍କୁ ଶତ୍ରୁ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି ଏବଂ ସେ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି, ସେମାନେ ନରଖାଦକ ନୁହନ୍ତି (ଏହି ଜାତିଙ୍କ ବିଷୟରେ ସବିଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣନା ପରେ ଦିଆଯିବ) । ଆଗ କାଳରେ ଆଦିବାସୀମାନେ ବିଦେଶୀ ଲୋକଙ୍କୁ ମାରି ଟିକିଟିକି କରି ନିଆଁରେ ପୋଡ଼ିଦେଉଥିଲେ ବୋଲି ଜଣାପଡ଼ିଛି । ସେମାନେ ଯେ ବିଦେଶୀମାନଙ୍କୁ ଘୃଣା କରୁଥିଲେ, ତାହା ଏଥିରୁ ଜଣାପଡ଼େ । ମାତ୍ର ମଣିଷ-ଖାଇବା କଥାରେ ସତ୍ୟତା ନାହିଁ । ଦୁର୍ଘଟଣାଗ୍ରସ୍ତ, ଜଳ ସନ୍ଧାନରେ ଆସିଥିବା ଲୋକେ ଏବଂ ଦାସ ବ୍ୟବସାୟୀ ଜଳଦସ୍ୟୁମାନେ କୂଳରେ ପହଞ୍ଚି ଆଦିବାସୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ଏପରି ଦଶା ଭୋଗ କରୁଥିଲେ । ଯେଉଁ ଜଣେଅଧେ ଖସିଯାଉଥିଲେ, ସେମାନେ ବାହାରେ ଏହାକୁ ଅତିରଞ୍ଜିତ କରି କହିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଏପରିଭାବେ ମିଥ୍ୟା ଧାରଣାଗୁଡ଼ିକ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ।

ଆଦିବାସୀମାନେ ସମୁଦ୍ରକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରେ କ୍ଷତଗ୍ରସ୍ତ ନୌକା ଓ ଜାହାଜ-ଗୁଡ଼ିକରୁ ଲୁହା ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଧାତୁର ବହୁମୂଲ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ପାଇଥାଆନ୍ତି । ଲୁହାରୁ ତୀର ଓ ବର୍ଚ୍ଛା ପ୍ରଭୃତି ସରଞ୍ଜାମ ତିଆରି କରନ୍ତି ଏବଂ ଏହା ସାହାଯ୍ୟରେ ବାରହା, ମାଛ, କଇଁଛ ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାମୁଦ୍ରିକ ପ୍ରାଣୀ ଶିକାର କରି ଖାଉଥିଲେ । ସୁତରାଂ ଉପରୋକ୍ତ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟଜନକ ପରିସ୍ଥିତିଗୁଡ଼ିକ ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସୌଭାଗ୍ୟର ଦିନ ଥିଲା । ଏହି କାରଣ ଯୋଗୁଁ ଓ ସ୍ୱାଭାବିକ ଘୃଣା ଯୋଗୁଁ ସେମାନେ ଏପରି ନୃଶଂସ ହତ୍ୟା କରୁଥିଲେ । 1771 ମସିହାରେ ଜନ୍ ରିଚ୍ ନିଜର ଯାତ୍ରା ବିବରଣୀରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି ଯେ ଦୁଇଜଣ ଆଦିବାସୀ ନୌକାଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କ ଜାହାଜ ପାଖକୁ ଆସିଥିଲେ । କିଛି କଣ୍ଟା ଓ ଲୁହାଖଣ୍ଡ ପାଇ ସେମାନେ ବହୁତ ଖୁସି ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନେ ଜାହାଜର ଲୁହା ପ୍ଲେଟ ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟର୍ଥ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ ଏବଂ ଅସଫଳ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ପାଇଥିବା ଲୁହାଖଣ୍ଡରେ ଖୁସି ହୋଇ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ଫେରିଗଲେ । ଏହି ବିବରଣୀରୁ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ଜୀବନଯାପନ ପ୍ରଣାଳୀ କଷ୍ଟକର ଥିବାର ଜଣାପଡ଼େ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଲୁହା ଯେ କେତେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା, ଏଥିରୁ ଏହାର ଆଭାସ ମିଳେ ।

ପେଁବର୍ଟନ୍ ନବମ ଶତାବ୍ଦୀର ଦୁଇଜଣ ମୁସଲମାନ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା ଉଦ୍ଧୃତ କରିଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ଏହା ଆଦିବାସୀଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା ସହ ମିଳିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅତିରଞ୍ଜିତ । ଏହି ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁସାରେ ଆଦିବାସୀମାନେ କୃଷ୍ଣକାୟ ଓ ଭୀଷଣ ଆକାରର ଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କର ଗୋଡ଼ ଖୁବ୍ ଲମ୍ବ ଥିଲା । ଏମାନେ ଉଲଗ୍ନ ରହୁଥିଲେ । ଏମାନେ ନରଖାଦକ ହୋଇଥିବାର ଚର୍ଚ୍ଚା ମଧ୍ୟ କରାଯାଇଛି । ଉପରୋକ୍ତ ମୁସଲମାନ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ରୂପ-ରଙ୍ଗର ସଠିକ୍ ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନେ ସ୍ୱଚକ୍ଷୁରେ ଆଦିବାସୀଙ୍କୁ ଦେଖିଥିବାର କୌଣସି ପ୍ରମାଣ ନାହିଁ । ଏହା ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ଯେ ଜନଶ୍ରୁତି ଉପରେ ଆଧାର କରି ସେମାନେ ଆଦିବାସୀଙ୍କୁ ନରଖାଦକ ହୋଇଥିବାର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ଆଦିବାସୀଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏ ପ୍ରକାର ଧାରଣା ଶତାବ୍ଦୀବ୍ୟାପୀ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହା ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ସମୁଦ୍ରରେ ବେଶୀ ଯାତାୟାତ ହେବାରୁ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ଜାହାଜ ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ଆଖପାଖରେ ବୁଲି ନିଜ ନିଜର ଅନୁମାନ ଅନୁସାରେ ଏହି ଦ୍ୱୀପ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଭିନ୍ନ ତଥ୍ୟ ବାହାର ଦୁନିଆକୁ ଜଣାଇବା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ହେମିଲଟନ୍ ସାହେବ ପୂର୍ବ-ଭାରତୀୟ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ଏକ ଜାହାଜ ଦୁର୍ଘଟଣା ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ଦୁର୍ଘଟଣାଗ୍ରସ୍ତ ଜାହାଜଟି ମାଲୟରୁ ଆସୁଥିବାବେଳେ ଏହି ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ନିକଟରେ ବାଲିଚଡ଼ାରେ ବାଡ଼େଇ ହୋଇ ଭାଙ୍ଗି ଗଲା ।

ଏହି ଘଟଣାଟି ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଅର୍ଦ୍ଧାଂଶରେ ହୋଇଥିଲା । ଅନ୍ୟ ଏକ ଜାହାଜର ନାବିକମାନେ ଖୁବ୍ ନିକଟରୁ ଦୁର୍ଘଟଣାଗ୍ରସ୍ତ ଜାହାଜର ଯାତ୍ରୀଙ୍କ ଦୁରବସ୍ଥା ଦେଖିଲେ; ମାତ୍ର ସେମାନେ ନାଚାର ଥିଲେ । କାରଣ ସେମାନେ ନିଜେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବା ଅବସ୍ଥାରେ ନଥିଲେ । ଏ କଥା ନିଶ୍ଚିତ ଯେ ଆଦିବାସୀମାନେ କୂଳରେ ପହଞ୍ଚିଥିବା ହତଭାଗା ଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ମାରିଦେଇଥିବେ; କାରଣ ପରେ ସେହି ଯାତ୍ରୀଙ୍କ ଆଉ କୌଣସି ପତ୍ତା ମିଳିନଥିଲା ।

କାଳକ୍ରମେ ଏହି ଆଦିବାସୀମାନେ ଗଛଗୁଡ଼ିକର ଭିତରଭାଗକୁ ଜଳାଇ ଓ ତାହାକୁ କାଟି ନୌକା ତିଆରି କରୁଥିଲେ । ଉପରୋକ୍ତ ଘଟଣାବଳୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଜଣକ 1694 ମସିହାରେ ଆଚୀନ୍‌ରେ ଥିଲେ । ସେଠାରେ ସେ ଜଣେକ ଯୁବକଙ୍କୁ ଦେଖି ତାଙ୍କୁ ଆଣ୍ଡାମାନନିବାସୀ ବୋଲି ଚିହ୍ନିଥିଲେ । ଯୁବକଟି କହିବା ଅନୁସାରେ ସେ ଦଶ ବାର ବର୍ଷର ହୋଇଥିବାବେଳେ ଆଣ୍ଡାମାନବାସୀମାନେ ନିକୋବରିଷ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ପୂର୍ବରୁ ବହୁଥର ସଫଳ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେଥରକ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ମୃତାହତ ହେଲେ ଏବଂ ସେ ଆଉ ଆଣ୍ଡାମାନକୁ ଫେରି ପାରିନଥିଲା । ଏହି ଘଟଣାର ଅନେକ ବର୍ଷ ପରେ ନିକୋବରବାସୀମାନେ ଲୁଗା, ଧୂଆଁପତ୍ର ଓ ଲୁହା ପ୍ରଭୃତି ବଦଳରେ ତାକୁ ଆଚୀନରେ 'କ୍ରୀତଦାସ' ହିସାବରେ ବିକି କରିଦେଲେ । ନୂଆ ମାଲିକ ତା' ଉପରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ନିଜ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତା'କୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଆଜ୍ଞା ଦେଇଥିଲେ । ଏହା ଫଳରେ ମାଲିକର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସେହି ଯୁବକଟି ନୌକା ସାହାଯ୍ୟରେ ନିଜ ଘରକୁ ଫେରିଯାଇଥିଲା । ଅଳ୍ପ କିଛି ଦିନ ପରେ ପୁଣି ତା'ର ବାହାରକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା ହେବାରୁ ସେ ନିକୋବର ଯାଇ ପୁଣି ଫେରିଆସିଥିଲା । ହ୍ୟାମିଲ୍‌ଟନ୍‌ଙ୍କ ଏହି ବର୍ଣ୍ଣନାର ସତ୍ୟତା ସନ୍ଦେହଜନକ । ଘଟଣାଟି ତ ସତ ନୁହେଁ ବୋଲି ପ୍ରଥମରୁ ଜଣାପଡ଼ିଯାଉଛି; ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ସେତେବେଳେ ଯେ ସାମୁହିକ ଯୁଦ୍ଧାଭିଯାନ ଏବଂ ସମୁଦ୍ରରେ ଆଣ୍ଡାମାନରୁ ନିକୋବର ଯାଇପାରୁଥିବା ନୌକା ଥିଲା, ଏହା ସମ୍ଭବ ବୋଲି ମନେହୁଏନା ଏବଂ ଘଟଣାଟି ମଧ୍ୟ ବାରକାନ ହୋଇ ହ୍ୟାମିଲ୍‌ଟନଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିବା ବେଳେ ନିଶ୍ଚୟ ଅତିରଞ୍ଜିତ ହୋଇଥିବ ।

ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଅର୍ଦ୍ଧାଂଶରେ ଆମେ ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସଠିକ ବିବରଣୀ ପାଇଲୁ । ଇଷ୍ଟ ଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀରେ ଥିବା ସମୟରେ ଆର୍କିବାଲ୍ଡ୍ ବ୍ଲେୟାର ସାମୁଦ୍ରିକ ଅନୁସନ୍ଧାନର ଅଭିଜ୍ଞତା ଲାଭ କରିଥିଲେ । ଲର୍ଡ କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ୍ ୧୭୮୮ ମସିହାର ବ୍ଲେୟାର୍ ଓ କୋଲବ୍ରୁକ୍‌ଙ୍କୁ ଏହି ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ମାପଚୁପ (Survey)

କରିବା ନିମନ୍ତେ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ଜନବସତି ସ୍ଥାପନ କେତେଦୂର ସମ୍ଭବ—ଏହା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା । ବ୍ଲେୟର୍ ଓ କୋଲବ୍ରୁକ୍ ଉଭୟେ ଏହି ପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଯୋଗ୍ୟ ଓ ଅଭିଜ୍ଞ ଥିଲେ । ଏମାନେ ମନୋଯୋଗ ଦେଇ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିଥିଲେ । ଉପରୋକ୍ତ ଦୁଇଜଣ ଦକ୍ଷ କର୍ମକର୍ତ୍ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା କୃତ ଅନୁସନ୍ଧାନ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଠିକ୍ ଥିଲା ଏବଂ ଏମାନଙ୍କର ଏହି ସୁନାମ ହେତୁ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ଜନବସତି ସ୍ଥାପନ ହୋଇପାରିଥିଲା । ବ୍ଲେୟର୍ ସେଠାକାର ଜଳମାର୍ଗ, ସମୁଦ୍ରର ଅବସ୍ଥିତି, ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ଭୌଗୋଳିକ ଅବସ୍ଥିତି ପ୍ରଭୃତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେଉଁ ସବୁ ବିବରଣୀ ଦେଇଥିଲେ, କାଳକ୍ରମେ ତାହା ଠିକ୍ ବୋଲି ଜଣାପଡ଼ୁଛି । ଏହି ଦୁଇଜଣ ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଯୋଗୁ ହିଁ ଏହି ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ଭୌଗୋଳିକ ପରିସ୍ଥିତି, ପର୍ବତଶ୍ରେଣୀ, ଉପସାଗର ଇତ୍ୟାଦିର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିବରଣ ସଭ୍ୟ ସମାଜ ପକ୍ଷେ ଜାଣିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଥିଲା । କୋଲବ୍ରୁକ୍ ନକ୍ସା (ମାନଚିତ୍ର) ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ଦକ୍ଷ ଥିଲେ ଓ ସଠିକଭାବେ ଏହି ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜଗୁଡ଼ିକର ନକ୍ସା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ । ପରେ ନକ୍ସା-ବିଶେଷଜ୍ଞମାନେ କୋଲବ୍ରୁକ୍ଙ୍କ ନକ୍ସାର ବହୁ ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ । କୋଲବ୍ରୁକ୍ ନିଜ ମାନଚିତ୍ରରେ ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗଦ୍ୱାରା ଯେତେଦୂର ସମ୍ଭବ ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ଭୂମି, ପାହାଡ଼ ଓ ପାର୍ବତ୍ୟ ଘାଟିଗୁଡ଼ିକୁ ଚିହ୍ନିତ କରିଥିଲେ । ଏହି ଅନୁସନ୍ଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ ଅତି କଷ୍ଟକର ଓ ବିପଦପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନେ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ ପୂରା କରିପାରିଥିଲେ ।

ବ୍ଲେୟର୍ 1789 ମସିହାରେ ଲର୍ଡ଼ କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ୍ଙ୍କୁ ନିଜର ରିପୋର୍ଟ ଦେଲେ ଏବଂ ଏହା ଫଳରେ ବହୁ ପ୍ରଶଂସା ଲାଭ କଲେ । ଏହି ରିପୋର୍ଟରେ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ ଥିବା ପ୍ରାକୃତିକ ବନ୍ଦରଗୁଡ଼ିକର ସବିଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣନା ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ସେ ଏହି ପ୍ରାଥମିକ ଅନୁସନ୍ଧାନ ଏତେ ଭଲଭାବେ କରିଥିଲେ ଯେ, ପରେ ଯେଉଁମାନେ ଏହା ଉପରେ କାମ କଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ବେଶୀ କଷ୍ଟ ପଡ଼ିନଥିଲା । ତାଙ୍କ ରିପୋର୍ଟ ଉପରେ ଅନେକ ଆଲୋଚନା ହେବା ପରେ ଆଣ୍ଡାମାନ୍‌ରେ ଜନବସତି ସ୍ଥାପନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନିଆଗଲା । ଏହାର ନାମ 'ପୋର୍ଟ କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ୍' ରଖାଗଲା । ସେତେବେଳେ ଗୁରୁତର ଅପରାଧରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଦେଶ ବାହାରକୁ ପଠାଇଦେବା ନିମନ୍ତେ ବିଚାର କରାଯାଉଥିଲା । ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଜନବସତି ସ୍ଥାପନ କରିବାର ଏହା ଏକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ବ୍ଲେୟର୍ଙ୍କ ସୁପାରିଶ ଅନୁସାରେ ଏହା ଠିକ୍ କରାଗଲା ଏବଂ ପ୍ରଥମ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ବ୍ଲେୟର୍ଙ୍କୁ ଦିଆଗଲା । ବ୍ଲେୟର 1789 ମସିହାରେ କଲିକତାରୁ ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ତାଙ୍କ ସହିତ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ସରଞ୍ଜାମ, କାରିଗର,

ମୂଲିଆ ଓ ସିପାହି ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ଏହି ଅଭିଯାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କପ୍ତାନ୍ ବ୍ଲେୟାର୍ ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ଅବସ୍ଥିତି ଓ ବାସୋପଯୋଗୀ ସ୍ଥାନ ଯତ୍ନ ସହକାରେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିଥିଲେ ।

ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାର ନିକଟସ୍ଥ ଚ୍ୟାଥମ୍‌ଠାରେ ପ୍ରଥମ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରାଗଲା । ସେତେବେଳେ ଏ ସ୍ଥାନର ନାମ 'ପୋର୍ଟ କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ୍' ଥିଲା । ବ୍ଲେୟାରଙ୍କ ସହ ଯାଇଥିବା ଲୋକେ ଚ୍ୟାଥମ୍ ଦ୍ୱୀପର ଜଙ୍ଗଲ କାଟି ସଫା କଲେ ଓ ଏହାକୁ କିଛି ପରିମାଣରେ ବାସୋପଯୋଗୀ କଲେ । ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ କୋଲବ୍ରୁକ୍ ସଦଳବଳେ ସେଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଇତ୍ୟବସରେ ଏମାନଙ୍କର ଆଦିବାସୀଙ୍କ ସହ ଖଣ୍ଡଯୁଦ୍ଧ ହେଉଥିଲା । ଏମାନେ ଏକ ଆଦିବାସୀ ଯୁବକକୁ ଧରି ତା'କୁ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ହିସାବରେ ରଖିଲେ । ବେଳେ ବେଳେ ନୌକାରେ ଯିବା ସମୟରେ ଆଦିବାସୀମାନେ ଅନ୍ୟ କୂଳରୁ ଏମାନଙ୍କ ଉପରେ ତୀର ନିକ୍ଷେପ କରୁଥିଲେ । ଅନ୍ୟ କୂଳରେ ମିଠା ପାଣି ସୁଲଭ ଥିଲା; ସୁତରାଂ ସେଠାକୁ ଯିବା ଖୁବ୍ ଆବଶ୍ୟକ ଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ବେଳେ ବେଳେ ବନ୍ଧୁକ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଥିଲା ଓ ଫଳରେ କେତେକ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ମଧ୍ୟ ହେଉଥିଲା । ଅଳ୍ପ ଦିନ ପରେ ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପନ ହେଲା । ବନ୍ଦର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକରେ ଏମାନେ ବୁଲାବୁଲି କଲେ । ଏମାନେ ଆଦିବାସୀମାନେ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯାଇଥିବା ଏକ କୁଡ଼ିଆ ଘର ଦେଖିବାକୁ ପାଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ଘୁଷୁରିର ହାଡ଼ ଝୁଲୁଯାଇଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ରକମର ସାମୁଦ୍ରିକ ଜୀବଙ୍କର ଖୋଳପା ଓ ବିଭିନ୍ନ ଆଭରଣ ସେଠାରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ କୌଣସି ଆଦିବାସୀକୁ ଦେଖୁଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ସେ ଆଦିବାସୀ ବିଚିତ୍ର ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ପଳାଇଯାଉଥିଲା । ସେମାନେ ଦେହରେ ଲାଲ ରଙ୍ଗର ମାଟି ବୋଳୁଥିଲେ, ହାତ ଓ ଗୋଡ଼ରେ ବାଉଁଶପତ୍ର ବାନ୍ଧୁଥିଲେ; ମାତ୍ର ଶରୀରର ଅବଶିଷ୍ଟ ଉଲଗ୍ନ ରହୁଥିଲା । ସେମାନେ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ସହ ମିଶିବା ନିମନ୍ତେ ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ସୁଦ୍ଧା ବିଫଳ ହେଲେ । ଯଦି କୌଣସି ଆଦିବାସୀକୁ ଏମାନେ ଜୋରଜବରଦସ୍ତି ରଖୁଥିଲେ, ତେବେ ସେ ସୁଯୋଗ ପାଇବା ମାତ୍ରେ ହିଁ ନିଜ ଲୋକଙ୍କ ପାଖକୁ ଚାଲିଯାଉଥିଲା । କୌଣସି ପ୍ରଲୋଭନ ତାଙ୍କୁ ସଭ୍ୟତା ନିକଟକୁ ଟାଣିବାରେ ସକ୍ଷମ ହୋଇନଥିଲା । ସେମାନେ ନିଜର ଜୀବନପ୍ରଣାଳୀକୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ପାଉଥିଲେ ଓ ଏଥିରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ତା'ଙ୍କୁ ଅସହ୍ୟ ହେଉଥିଲା । ଯାହା ହେଉ, କୋଲବ୍ରୁକ୍ ଓ ବ୍ଲେୟାରଙ୍କ ଅଭିଯାନ ଫଳରେ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରକୃତ ପରିସ୍ଥିତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜଣାଗଲା । ଏହା ଫଳରେ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଉ ଅତିରଞ୍ଜିତ ବର୍ଣ୍ଣନା ହେଲା ନାହିଁ । କାରଣ ସେମାନେ ଜନଶ୍ରୁତି ତଥା କିମ୍ବଦନ୍ତୀ

ଉପରେ ଆଧାର ନ କରି ନିଜେ ଦେଖିଥିବା ଓ ବୁଝିଥିବା ପରିବେଶ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିବରଣୀ ଦେଲେ । 1790 ମସିହାର ନଭେମ୍ବର ମାସରେ କଲିକତାର 'ମନ୍ଥ୍ଲି ରେଜିଷ୍ଟାର୍'ରେ ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଏହା ପୂର୍ବ ବିବରଣୀ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ସତ୍ୟ ଥିଲା । ଏହି ବିବରଣୀରେ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ମତ ସମ୍ଭବ ହୋଇ-ପାରିଥାଏ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ଏହି ମତ ଅନୁସାରେ ପେଗୁରେ ପର୍ତ୍ତୁଗାଲ ଉପନିବେଶ ଥିବାବେଳେ ତାଙ୍କର ପ୍ରାୟ ତିନି ଶହ କ୍ରୀତଦାସ ବୋଝାଇ ହୋଇଥିବା ଦୁଇଟି ଜାହାଜ ଦୁର୍ଘଟଣାଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ସେହି କ୍ରୀତଦାସମାନେ ଏହି ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ-ଗୁଡ଼ିକରେ ବାସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କର ସନ୍ତାନମାନେ ହିଁ ଆଣ୍ଡାମାନର ଆଦିବାସୀ ଅଟନ୍ତି ।

ବିଶେଷଜ୍ଞମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଏହି ଦ୍ୱୀପ ଓ ଏହାର ଆଦିବାସୀଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବେ କିଛି ଜାଣିନାହାନ୍ତି । ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି ଏ ବିଷୟରେ ବିଭିନ୍ନ ମତ ପୋଷଣ କରନ୍ତି ଓ ଯଥା ସ୍ଥାନରେ ଆମେ ଏହାର ଆଲୋଚନା କରିବା । ବର୍ତ୍ତମାନ କେବଳ ଏତିକି କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ ବ୍ଲେୟର୍ ଓ କୋଲବ୍ରୁକ୍‌ଙ୍କ ପରେ ବିଭିନ୍ନ ସୂତ୍ରରୁ ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଧିକ ତଥ୍ୟ ମିଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ପ୍ରଥମରୁ କୁହାଯାଇଛି ଯେ 1789 ମସିହାରେ ଚ୍ୟାଥମ୍ ଦ୍ୱୀପରେ (ପୋର୍ଟ କର୍ଣ୍ଣଓ୍ୱାଲିସ୍) ପ୍ରଥମ ବସତିର ସ୍ଥାପନା କରାଯାଇଥିଲା । ଇଂରେଜମାନେ ଉତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନରେ 'ନୌସେନା' ସ୍ଥାପନା ନିମନ୍ତେ ଏକ ସୁରକ୍ଷିତ ସ୍ଥାନ ଠିକ୍ କଲେ । କମୋଡୋର୍ କର୍ଣ୍ଣଓ୍ୱାଲିସ୍ ଏହା ମଞ୍ଜୁର୍ କଲେ । ଏହା ଯୋଗୁଁ 1792ରେ ଏହି ବସତିକୁ ଚ୍ୟାଥମ୍‌ରୁ ଉଠାଇ ଉତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନରେ ସ୍ଥାପନ କରାଗଲା ଏବଂ ଏହାର ନାମ 'ପୋର୍ଟ କର୍ଣ୍ଣଓ୍ୱାଲିସ୍' ରଖାଗଲା ।

'ପୋର୍ଟ କର୍ଣ୍ଣଓ୍ୱାଲିସ୍' ପ୍ରାକୃତିକ ବନ୍ଦର ନିମନ୍ତେ ଖୁବ୍ ଉପଯୋଗୀ ଥିବାରୁ 'ନୌସେନା'ର ଜାହାଜଗୁଡ଼ିକୁ ସୁରକ୍ଷିତ ଭାବରେ ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ଏହା ଖୁବ୍ ଉପାଦେୟ ବୋଲି ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଗଲା । କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ଏହି ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜକୁ ପଠାଇବା କଥା ଏହି ସମୟରେ ସ୍ଥିର କରାଯାଇଥିଲା । ଜଙ୍ଗଲ ସବୁ କାଟି ସଫା କରାଗଲା । କର୍ଣ୍ଣେଲ୍ କିଡ୍‌ଙ୍କୁ ସେଠାକାର ଶାସକରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ କରାଗଲା ଏବଂ କଏଦୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଆଣି ରଖାଗଲା । ବଢ଼େଇ, ମିସ୍ତ୍ରୀ, ମୂଲିଆ, କଏଦୀ ତଥା ଅଫିସର, ସିପାହିଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ନୂଆ ନୂଆ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରାଗଲା । ଘର ଓ ବ୍ୟାରାକ୍ ମଧ୍ୟ ତିଆରି କରାହେଲା । ବନ୍ଦରରେ ଜାହାଜଗୁଡ଼ିକ ଯିବା-ଆସିବା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଫଳବଗିଚା ଓ ପନିପରିବା ବଗିଚା ତିଆରି ହେଲା । 1795ରେ କର୍ଣ୍ଣେଲ ସିମ୍ସ୍ ଏହି ବସତି ପରିଦର୍ଶନ

କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର 'ପୋର୍ଟ କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ୍'କୁ ଦକ୍ଷିଣରୁ ଉତ୍ତରକୁ ଉଠାଇ ଆଣିବା ନିରାପତ୍ତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ କରାଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ପରେ କ୍ଷତିକାରକ ବୋଲି ଜଣାପଡ଼ିଲା । ଏହି ନୂତନ 'ପୋର୍ଟ କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ୍' (ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ଏହାର ନାମ 'ପୋର୍ଟ କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ୍')ର ଜଳବାୟୁ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ହୋଇଥିବାରୁ ଅନେକ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ମରିଗଲେ । କଇଦୀଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ କିଛି ବଙ୍ଗାଳୀ ପରିବାରଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏଠାକୁ ଅଣାଯାଇଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ଏଠାରେ 270 ଜଣ କଏଦୀ, 550 ଜଣ ବଙ୍ଗାଳୀ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମଚାରୀଗଣ ରହୁଥିଲେ । 1796 ମସିହାରେ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ଜଳବାୟୁ ଓ ତଜ୍ଜନିତ ରୋଗ ହେତୁ ଏହି ବସତି ଉଠାଇ ଦିଆଗଲା । କଏଦୀମାନଙ୍କୁ 'ପେନାଂ' ପଠାଇ ଦିଆଗଲା, ବଙ୍ଗାଳୀମାନେ ବଙ୍ଗଳାକୁ ଫେରିଗଲେ ଏବଂ ସୈନିକ ଓ କର୍ମଚାରୀଗଣ ନିଜ ନିଜ ସ୍ଥାନକୁ ଫେରିଗଲେ । ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକୁ ଏକ ବିଶାଳ ଜେଲ୍‌ରେ ପରିଣତ କରିବା ପାଇଁ ଏହା ପ୍ରଥମ ଚେଷ୍ଟା ଥିଲା । ଏହି ବିପର୍ଯ୍ୟୟ କିନ୍ତୁ ଭାରତବାସୀଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଭଗବାନଙ୍କ ଏକ ଆଶୀର୍ବାଦ ଥିଲା; କାରଣ ଭାରତବାସୀଙ୍କ ଉପରୁ ଏ ବିପତ୍ତି 60-62 ବର୍ଷ ପାଇଁ ଘୁଞ୍ଚିଗଲା । ଇଂରେଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ଉଦୟକାଳରେ ଏହି ସୁଦୂର ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଷାଠିଏ ବର୍ଷ ଧରି ଭାରତବାସୀଙ୍କ ଉପରେ ଯେଉଁ ଅତ୍ୟାଚାର ହୁଅନ୍ତା, ତାହା କଳ୍ପନା କରିବା କଠିନ ନୁହେଁ । ଇଂରେଜମାନେ ସେତେବେଳେ ଅଧିକ କ୍ଷମତାଶାଳୀ ଥିଲେ; ତେଣୁ (ଲେଖକଙ୍କ ମତରେ) ଊନବିଂଶ ଓ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଅପେକ୍ଷା ସେମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ଅଧିକ ବର୍ବର ଓ ପାଶବିକ ହୋଇଥିବେ ।

ଆଗାମୀ ପ୍ରାୟ ଷାଠିଏ ବର୍ଷ ନିମନ୍ତେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସ୍ଥଗିତ ରହିଲା । ନିଜ ଆଧିପତ୍ୟର ଚିହ୍ନସ୍ୱରୂପେ ଇଂରେଜମାନେ ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ବା ଦୁଇଟି ଜାହାଜ ସେଠାରେ ରଖିଲେ । କେବେ କେମିତି ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ଖବର ବାହାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲା; କାରଣ ବାହାର-ଜଗତରେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ନିଜ ନିଜ ସମସ୍ୟାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହୁଥିଲେ । 1824 ମସିହାରେ ବର୍ମା ଯୁଦ୍ଧବେଳେ ସାର୍ ଆର୍ଚିବାଲ୍ଡ କ୍ୟାମ୍ପବେଲ୍‌ଙ୍କ ଜାହାଜ-ଭେଳା 'ପୋର୍ଟ କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ୍'ରେ ରହିଥିଲା । ଆଦିବାସୀମାନେ ନିଜର ଶତ୍ରୁତା ଅବ୍ୟାହତ ରଖିଲେ । 1825 ମସିହାରେ ଆଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡାର୍ 'ଲିଟିଲ୍ ଆଣ୍ଡାମାନ୍'ର ତଟରେ ଓହ୍ଲାଇଥିବାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଇଛନ୍ତି । 1836 ମସିହାରେ ମାଲକମ୍ ନାମକ ଜନୈକ ମିଶନାରୀ ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । 1839 ମସିହାରେ କେତେକ ସୂଚନା ଅନୁସାରେ ଏହି ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ ବହୁମୂଲ୍ୟ ଧାତୁ ମିଳିବାର ସମ୍ଭାବନା ଦେଖାଗଲା । ଏଥିପାଇଁ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ଅଧୀନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଭୂତତ୍ତ୍ୱ ବିଶେଷଜ୍ଞ ଡା: ହେଲଫର୍ ଏହି ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜଗୁଡ଼ିକୁ ଆସିଥିଲେ । 'ପୋର୍ଟ କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ୍'

ନିକଟରେ ସେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇଲେ; ମାତ୍ର ଉପଯୁକ୍ତ ନିରାପତ୍ତା ନଥିବାରୁ ସେ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ହାତରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇଲେ ।

1844 ମସିହାରେ 'ବ୍ରିଟେନ୍' ଓ 'ରନିମେଡ୍' ନାମକ ଦୁଇଟି ଜାହାଜ ଦୁର୍ଘଟଣାଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ଏଥିରେ ଥିବା ସୈନିକମାନେ କୌଣସି ମତେ ବଞ୍ଚିଗଲେ ଓ ପରେ ଅନ୍ୟ ଜାହାଜଦ୍ୱାରା ଏମାନଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରାଗଲା । ଏମାନେ ସାମୁଦ୍ରିକ ଝଡ଼-ତୋଫାନରେ ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଘନଜଙ୍ଗଲରେ ଲାଗି ବଞ୍ଚିଗଲେ । ସେହି ଭୟଙ୍କର ରାତ୍ରିର ବାତ୍ୟା, ବୃଷ୍ଟି ଓ ଉଲ୍‌କାପାତ ଯୋଗୁଁ ସୈନ୍ୟଗଣ ଜୀବନର ଆଶା ଛାଡ଼ିସାରିଥିଲେ ଏବଂ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସହକାରେ ସାଗରଗର୍ଭରେ ସଲିଳ ସମାଧିର ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ଦୈବକ୍ରମେ ଜାହାଜ ଦୁଇଟି ରକ୍ଷାପାଇଗଲା । ଯଦିଓ ସୈନ୍ୟଗଣ ଶତାଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଥିଲେ, ଆଦିବାସୀମାନେ ସୁବିଧା ପାଇଲେ ଏମାନଙ୍କ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରୁଥିଲେ ଓ ତୀର ସାହାଯ୍ୟରେ ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ଗୁରୁତର ଭାବେ ଆହତ କରୁଥିଲେ । ଇଂରେଜ ସରକାର ଏପରି ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟଜନକ ପରିସ୍ଥିତି ରୋକିବା ପାଇଁ ଓ ନିଜର ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅଧିକ ପ୍ରସାରଣ ନିମନ୍ତେ ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକୁ ଶାସନାଧୀନ କରିବା ବିଚାର କରୁଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଘଟଣାବଳୀ ଏହି ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରିଥିଲା ।

1857ରେ ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷରେ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଭାବନା ଜାଗ୍ରତ ହେଲା । ଏହାର ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ ଦେଶର ସମଗ୍ର ଜନତା, ନେତା, ମହାରାଜା, ମହାରାଣୀ ଓ ଦେଶୀ ସୈନିକଗଣ ଇଂରେଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଗ୍ରାମରେ ଝାସଦେଲେ । ଏହି ବିପ୍ଳବ ଯୋଗୁଁ ଇଂରେଜମାନେ ଖୁବ୍ ବିବ୍ରତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । 90 ବର୍ଷ ପରାଧୀନ ରହିବା ପରେ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ସ୍ୱାଧୀନ ଚିନ୍ତାଧାରାର ପ୍ରଥମ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଘଟିଥିଲା 1857 ମସିହାରେ । ଇଂରେଜମାନେ ଅବଶ୍ୟ ଏହି ପବିତ୍ର ସଂଗ୍ରାମକୁ 'ବିଦ୍ରୋହ' ବୋଲି ଘୋଷଣା କଲେ । କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ଆମର ଏ 'ପ୍ରଥମ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ' ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ।

ଏହା ପରେ ପରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଦମନ ଓ ଅତ୍ୟାଚାର । ଅଗଣିତ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରାଣ ହରାଇଲେ । ଯେଉଁମାନେ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡରୁ ନିସ୍ତାର ପାଇଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ସାରାଜୀବନ ଏକ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ପାଇଁ ଇଂରେଜ ସରକାର ଏକ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ । ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କୁ 'ଦେଶାନ୍ତର' ପଠାଇବାର ଆୟୋଜନ କରାଗଲା । ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପକୁ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ପଠାଇବା ନିମନ୍ତେ ପୂର୍ବରୁ ପରିକଳନା କରାଯାଇଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ପୁଣି ଚିନ୍ତା ଓ ଆଲୋଚନା କରାଗଲା । 'ଆଣ୍ଡାମାନ କମିଟି' ନାମକ ଏକ ଅଭିଯାନ

ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଗଲା । ଏହାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଥିଲେ ଡା: ଫ୍ରେଡ୍‌ରିକ୍ ଜେ· ମାର୍ଟ । ଡାଃ ମାର୍ଟ ଭାରତୀୟ ସେନାବାହିନୀର 'ସର୍ଜନ ମେଜର' ଏବଂ ବଙ୍ଗଳା ଜେଲ୍ ବିଭାଗର 'ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟର ଜେନେରାଲ୍' ଥିଲେ । ଅନ୍ୟ ଦୁଇଜଣ ସଭ୍ୟ ଥିଲେ ଡା: ପ୍ଲେଫେୟାର ଏବଂ ନୌସେନାର ହିଥ୍‌କୋଟ୍ । ଲର୍ଡ଼ କ୍ୟାନିଂ ସେତେବେଳେ କଲିକତାରେ 'ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରାଲ୍' ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରେରଣା ଓ ଆଦେଶରେ ହିଁ ଏହି ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପରେ କଏଦୀମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ବସତି ଓ ଜେଲ ନିମନ୍ତେ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ନିରୂପଣ ଏବଂ ଏହାର ସବିଶେଷ ରିପୋର୍ଟ ଦେବାପାଇଁ ଏହି ଦଳଟିକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ବ୍ରିଟିଶ ପ୍ରଶାସନର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ବିଦ୍ରୋହୀମାନଙ୍କୁ ଆଜୀବନ ଭାରତବର୍ଷଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରି ସମୁଚିତ ଦଣ୍ଡବିଧାନ କରିବା ।

ଡା: ମାର୍ଟଙ୍କ ଅନୁସାରେ କେତେକ ଅପରାଧୀଙ୍କୁ ନିଜର ଦୋଷର ଗୁରୁତ୍ୱ ଯୋଗୁଁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଦେବା ଅନୁଚିତ, ଅପରନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ କୃତ ଅପରାଧ ଯୋଗୁଁ ସେମାନେ କ୍ଷମଣୀୟ ମଧ୍ୟ ନୁହନ୍ତି । ବିଦ୍ରୋହର ଅଗ୍ନି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ପ୍ରଶମିତ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିବା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଏହା ଫଳରେ ବ୍ରିଟିଶ ପ୍ରଶାସନ ଭାରତୀୟଙ୍କୁ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ କରି ଦେଇଥିଲେ ଯେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏପରି ବିଦ୍ରୋହ ଦୃଢ଼ତା ସହକାରେ ଦଳି ଦିଆଯିବ । କଳାପାଣି ସଜା ଦେଇ ଆଣ୍ଡାମାନକୁ ପଠାଇ ଦେଲେ ଯେ ବିଦ୍ରୋହୀମାନେ ବିପ୍ଳବ-ପଥ ଛାଡ଼ିଦେବେ, ଏହା ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଉଥିଲା । ଡା: ମାର୍ଟଙ୍କ ମତରେ ନିଜ କୃତ ଅପରାଧର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ସ୍ୱରୂପ ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ଜାତି (ଭାରତୀୟ) ଏକ ବର୍ବର ଜାତି (ଆଣ୍ଡାମାନର ଆଦିବାସୀ)ର ଉଦ୍ଧାରର କାରଣ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ତାଙ୍କ ମତରେ ଭାରତୀୟଙ୍କ ତୁଳନାରେ 'ଆଣ୍ଡାମାନି'ମାନେ ଅଧିକ ଆଦିମ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ କମ୍ ନିର୍ଦ୍ଦୟୀ ଓ ପ୍ରତିଶୋଧର ପ୍ରେରଣା ତାଙ୍କର ଅପେକ୍ଷାକୃତ କମ୍ ପରିମାଣରେ ଥିଲା । (ଡା: ମାର୍ଟ ଭାରତୀୟଙ୍କ ବିଷୟରେ ଯେଉଁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଦେଇଛନ୍ତି, ସେଥିରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାର କିଛି ନାହିଁ ।)

ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ଏହି ପବିତ୍ର (?) ଚିନ୍ତାଧାରାର ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ ଭାରତୀୟ ସାଗରସ୍ଥିତ ଏହି ସୁନ୍ଦର ରତ୍ନମାଳାଟି 'କଳାପାଣି'ରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳଟି ଦେଶର ଗୌରବ ହୋଇଥାନ୍ତା, ସେହି ରମଣୀୟ ସ୍ଥାନଟିର କଳ୍ପନା ମଧ୍ୟ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଦୁଃଖଦାୟକ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଏପରି ଜଣାପଡ଼େ ଯେ ଇଂରେଜମାନେ ଭିବିଚିନ୍ତି ଭାରତବାସୀଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ ଆଣ୍ଡାମାନର ଏକ ଅସୁନ୍ଦର ଚିତ୍ର ତୋଳି ଧରିଲେ । ଏହା ତାଙ୍କର ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀର ଏକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନିଦର୍ଶନ ମାତ୍ର । ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ଜନସାଧାରଣ ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ବିଷୟରେ ବିସ୍ତୃତଭାବେ ଜାଣି

ନ ଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କର ପୂର୍ବର ଧାରଣାରେ ବିଶେଷ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇନାହିଁ । ଦୁଃଖର କଥା ଯେ ଲୋକେ ଆଜିସୁଦ୍ଧା ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକୁ 'କଳାପାଣି' ନାମରେ ଜାଣିଛନ୍ତି । ଏଠାରେ କହିରଖିବା ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ହେବ ଯେ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ଏହି ଦ୍ୱୀପ-ଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଓ ଏ ଦିଗରେ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜଣାଇ ଆଣ୍ଡାମାନର ଏକ ନୂତନ ଚିତ୍ର ଦେଶବାସୀଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ ତୋଳିଧରିବା ହେଉଛି ଏହି ବହିଟି ଲେଖିବାର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ମନରେ ଯାହା କିଛି ଥାଉନା କାହିଁକି କୋଲବ୍ରୁକ୍ ଓ ବ୍ଲେୟାର୍‌ଙ୍କ ପରି ଡା: ମାଉଟ୍, ଡା: ପ୍ଲେଫେୟାର ଓ ହିଥ୍‌କୋଟ୍‌ଙ୍କର ଆଣ୍ଡାମାନ କମିଟି ବଡ଼ ଯୋଗ୍ୟତାର ସହିତ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରିଥିଲା । 1857 ସେପ୍ଟେମ୍ବର 23 ତାରିଖ ଦିନ ଏଇ ତିନିଜଣ 'ସେମିର ମିସ୍' ନାମକ ଗୋଟିଏ ପୁରୁଣା ଜାହାଜରେ ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଏହି ଜାହାଜର କପ୍ତାନ ଥିଲେ କ୍ୟାମ୍ପ୍‌ବେଲ । ସାଙ୍ଗରେ ସୈନିକମାନେ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ମୌଲମିନରେ ପହଞ୍ଚି ଏମାନେ ପ୍ଲୁଟୋ ନାମକ ଗୋଟିଏ ଉପଯୁକ୍ତ ଜାହାଜରେ ଗଲେ । ଆବଶ୍ୟକୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସବୁ କରାଗଲା ଓ ଜିନିଷପତ୍ର ସବୁ ଲଦାଗଲା । ଅଭିଯାନ ପାଇଁ ସବୁ ପ୍ରକାର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ 9 ଡିସେମ୍ବର 1857ରେ ଦ୍ୱୀପ ଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲେ । ଏହି ଯାତ୍ରାକାଳରେ ଏମାନେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଦ୍ୱୀପ ଦେଖିଲେ ଓ ଅନେକ ଥର ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ସହିତ ମୁହାଁମୁହିଁ ହେଲେ । ଅନେକ ଥର ଆଦିବାସୀମାନେ ଏମାନଙ୍କ ଉପରକୁ ଶରବର୍ଷା କଲେ ଓ ଏମାନଙ୍କୁ ଗୁଳି ଚଳେଇବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଦଳର କେତେକ ଲୋକ ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ; କେତେକ ଆଦିବାସୀ ମଧ୍ୟ ଆଘାତ ପାଇଲେ । ବ୍ଲେୟାରଙ୍କଦ୍ୱାରା ବସାଯାଇଥିବା ବସ୍ତିର ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ ଏମାନେ ଦେଖିଲେ । ନାରକୋଣ୍ଡମ ଦ୍ୱୀପ ବୈରନ, ପୋର୍ଟ କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ, ସାଉଥ୍‌ରିପ, ଇଣ୍ଟରଭିୟୁ ଦ୍ୱୀପ, ଗ୍ରିଥମ, ସ୍ୟାଡଲ ହିଲ, କୈଂଗୀ ଦ୍ୱୀପ, ସାଉଡ୍ରି ଦ୍ୱୀପ, ରଟଲ୍ୟାଣ୍ଡ ଦ୍ୱୀପ, ସିଂକ, ଇଷ୍ଟ, ଲ୍ୟାଣ୍ଡଫାଲ ଇତ୍ୟାଦି ଅନେକ ଛୋଟ ବଡ଼ ଦ୍ୱୀପ ଏମାନେ ଧ୍ୟାନପୂର୍ବକ ଦେଖିଲେ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ମତଦେଲେ ଯେ, କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ ନାମରେ ଯେଉଁ ପୁରୁଣା ବନ୍ଦର ଥିଲା ସେଇଟା ସବୁଠୁ ବେଶି ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ଓ ସେଇଠି ବସ୍ତି ବସାଯାଇପାରେ । କଲିକତା ଫେରି ଏମାନେ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରାଲଙ୍କୁ ନିଜ ରିପୋର୍ଟ ଦେଇଥିଲେ । ଏଇ ଦଳଟି ତା ସହିତ ଗୋଟିଏ ଆଦିବାସୀକୁ ମଧ୍ୟ ଧରି ଆଣିଥିଲେ ଓ ତା ନାଁ ଜ୍ୟାକ୍ ବୋଲି ରଖାଗଲା । ସେ କିଛିଦିନ ଶାନ୍ତିରେ କଲିକତାରେ ଏମାନଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଭଳି ରହିଥିଲା । ତାକୁ ରାଜଭବନରେ ଲର୍ଡ ଓ ଲେଡୀ କ୍ୟାନିଂଙ୍କ ସହିତ ଭେଟ କରାହୋଇଥିଲା । ପରେ

ତା ଦେହ ଖରାପ ହେବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଜାହାଜରେ ଆଣ୍ଡାମାନକୁ ଫେରାଇ ନଆଗଲା । ଏଇ ଅଭିଯାନରେ ୱାଥକୋଟ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଆଘାତ ପାଇ କେତେକ ମାସ ଧରି ଅସୁସ୍ଥ ରହିଲେ । କେତେକ ଆଦିବାସୀଙ୍କୁ ନଜର ଆତ୍ମରକ୍ଷା ପାଇଁ ଡରେଇବାକୁ ଯାଇ ଗୁଳି କରି ମାରିଦେଇଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ସହିତ ଗୋଟିଏ ଫଟୋଗ୍ରାଫର ଯାଇଥିଲା ଓ ଜାଗାଏ ଜାଗାଏ ଫଟୋ ଉଠେଇବାରେ ଲାଗିଲା । ଡା: ମାର୍ଟ କମିଟିର ସୁପାରଶ ଅନୁସାରେ ସେ ପୁରୁଣା ବନ୍ଦରକୁ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟର ନାମ ଦିଆଗଲା; ଏହାଫଳରେ ବ୍ଲେୟରଙ୍କର ସ୍ମୃତି ସୁରକ୍ଷିତ ହେଲା ଓ ଏଇଠିକୁ କଏଦୀ ପଠାଇବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର ହେଲା ।

ବ୍ଲେୟର ଆଗରୁ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେବାପରେ ଏଇ ବନ୍ଦରକୁ ପୋର୍ଟ କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ ନାଁ ରଖି ବହୁତ ଆଗେଇ ନେଇଥିଲେ । ଏଇ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଯେଉଁସବୁ କାରଣ ଯୋଗୁ ବ୍ଲେୟରଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ ବଦଳିଲା, ସେଇ କାରଣଗୁଡ଼ିକୁ ପୁନରାବଲୋକନ କରିବା ପ୍ରସଙ୍ଗାନୁକୂଳ ହେବ । ସେଥିପାଇଁ ବ୍ଲେୟରଙ୍କର ଅକଥନୀୟ ପ୍ରଯତ୍ନ, ସାହସ, କୌଶଳ ଓ ଉପଲବ୍ଧିର ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଉଠୁଛି । ବ୍ଲେୟରଙ୍କର ଯୋଗଦାନ ଏତେ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଯେ, ଖୁବ୍ ବେଶି ଲେଖି ହୋଇଯିବା ଭୟଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଲେଖକ ସେ ଲେଖିବା ଲୋଭକୁ ସମ୍ଭାଳି ପାରୁନାହିଁ । ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ନ ଲେଖିଲେ ତାଙ୍କ ପରି ସୁଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସ୍ମୃତିର ଅପମାନ ହେବ ।

ନଜର ସର୍ଭେ କରିଥିବା ରିପୋର୍ଟ ଦେଲା ପରେ ବ୍ଲେୟରଙ୍କୁ ନୂଆ ବସ୍ତି ବସେଇବା କାମ ଦିଆଗଲା । ସ୍ୱୟଂ ଗଭର୍ଣ୍ଣର-ଜେନେରାଲ କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ ଏହା ସ୍ଥିର କରିଥିଲେ । 1789 ସେପ୍ଟେମ୍ବର 28 ତାରିଖରେ ବ୍ଲେୟର ଏଠାକୁ ଆସିଲେ । ସାଙ୍ଗରେ ଆଣିଥିବା କାରିଗରମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରଥମ୍ ଦ୍ୱୀପରେ କାମ ଆରମ୍ଭ କରାଗଲା । ଦ୍ୱୀପର ପୂର୍ବରେ ଥିବା ଉଚ୍ଚଜମିରେ 'ସେଣ୍ଟର' ନାମକ ଜାହାଜରେ ତୋପ ରଖାଗଲା । ଘର ଆଣି ଲଗାଗଲା । ଶାଗ, ମୁଗ ଲାଗିଲା । ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ଆକ୍ରମଣ ହୋଇଥିଲା । ସେମାନେ ଯଥାସମ୍ଭବ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ବଳପ୍ରୟୋଗ ନକରି ନିଜକୁ ବଞ୍ଚେଇବା ପାଇଁ; ମାତ୍ର ଶେଷରେ ଆତ୍ମରକ୍ଷା ପାଇଁ ତୋପର ସାହାଯ୍ୟ ନେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଦୁଇଜଣ ଆଦିବାସୀଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରାଗଲା ଏବଂ ଏମାନଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଭଲଭାବରେ ରଖାଯାଇ ଏମାନଙ୍କର ଭାଷା ଜାଣିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରାଗଲା । ସାଙ୍ଗରେ 4 ଜଣ ବଙ୍ଗାଳୀ ମାଛଧରାଳି ନେଇଯାଇଥିଲେ ଓ ତା' ଫଳରେ ମାଛ ଖାଇବାକୁ ମିଳୁଥିଲା । ଦିନେ ସେମାନେ କୁଆଡ଼େ ହଜିଗଲେ । ପରେ ସେମାନଙ୍କର ଶବ ମିଳିଲା । ଆଦିବାସୀମାନେ ଅତି ନିଷ୍ଠୁର ଭାବରେ ଏମାନଙ୍କୁ କ୍ଷତ-ବିକ୍ଷତ କରିପକେଇ-

ଥିଲେ । ଓ୍ବାଲସ୍, ବ୍ଲେୟାରଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ବ୍ଲେୟାର ନିଜର ସର୍ଭେ କରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଲେ । 1791 ମାର୍ଚ୍ଚରେ କମୋଡୋର କର୍ଣ୍ଣଓ୍ବାଲିସ ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବ ବନ୍ଦରର ସୁପାରିଶ ନିଜ ଭାଇ ଲର୍ଡ କର୍ଣ୍ଣଓ୍ବାଲିସ୍ ପାଖକୁ ପଠେଇଲେ 'ସେ ସମୟରେ କମୋଡୋର ପୂର୍ବ ନୌସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ ଥିଲେ । ଏହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଚାଥମ୍ ଦ୍ୱୀପ ସଫା ହୋଇସାରିଥିଲା । ଶାଗ-ମୁଗ, କଦଳୀ, ନଡ଼ିଆ ଇତ୍ୟାଦିର ଗଛ ସବୁ ଲଗା-ହୋଇଥିଲା ଓ ଫଳଫୁଲରେ ନଦହୋଇଥିଲା । ପ୍ରାୟ 120 ଜଣ ରହିବା ଭଳି ଘରସବୁ ତିଆରି ହୋଇସାରିଥିଲା । ନୌକା ତିଆରି ଚାଲିଥିଲା । ଗୋଦାମଘର ତିଆରି ହୋଇସାରିଥିଲା । ଡାକ୍ତରଖାନା ତିଆରି ଚାଲିଥିଲା । ସେତେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ବେମାରର ପ୍ରକୋପ ନ ଥିଲା । ଜାହାଜରୁ ମାଲ ଉତାରିବା ପାଇଁ ଜାଗା ତିଆରି ଚାଲିଥିଲା । 1791ରେ ଏ ମଧ୍ୟ ତିଆରି ହୋଇଗଲା । ବ୍ଲେୟାରଙ୍କ ଆଦେଶ ଅନୁଯାୟୀ କେତେକ ଲୋକଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ପରିବାର ଆଣିବାକୁ ଆଜ୍ଞା ଦିଆଗଲା । ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ଉତ୍ପାତ ମଧ୍ୟ ଧୀରେ ଧୀରେ କମ୍ ହୋଇଆସୁଥାଏ । କେବେ କେବେ ଏମାନେ ଶାନ୍ତଭାବରେ କିଛି ଜିନିଷ ନେବା ପାଇଁ ଚାଥମ ଆସୁଥିଲେ ଓ ଫେରିଯାଉଥିଲେ । ଏଥି ଭିତରେ 'ଲିବୋର୍ଡ' ନାମରେ ଗୋଟିଏ ନୌକା ତିଆରି ହୋଇସାରିଥିଲା ଓ ରେଂଜର ଏବଂ ଓ୍ବାଇପର ଜାହାଜକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲା । ନୌକା ଖୁବ୍ ଦରକାରରେ ଆସିଥିଲା । ଏହା ପୌନାଙ୍ଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସି ଚାଉଳ, ରାଶନ ଇତ୍ୟାଦି ନେଇଯାଉଥିଲା । ବ୍ଲେୟାରଙ୍କର ଯତ୍ନ ଯୋଗୁଁ ଆଦିବାସୀମାନେ ଦିନକୁ ଦିନ ନିଜର ଶତ୍ରୁ ପଣିଆ ଛାଡ଼ିବାରେ ଲାଗିଲେ । ଡାକ୍ତର କଲିକତା ଚାଲିଗଲା ପରେ ମଧ୍ୟ ଲୋକମାନେ ସୁସ୍ଥ ରହିଲେ ।

ମାତ୍ର ଯେତେବେଳେ ବ୍ଲେୟାରଙ୍କୁ ଏ ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ି ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବ ବନ୍ଦରକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଆଦେଶ ଦିଆଗଲା, ସେତେବେଳେ ଏହି କାମରେ ବାଧା ପଡ଼ିଲା । ଯଦିଓ ଏ ଯୁଗଲଙ୍କ ପରଓ୍ବାନା କେତେ ମାସ ପରେ ଲାଗୁ ହୋଇଥିଲା, ତେବେ ବି ଏଠିକା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଧୀମେଇ ଯାଇଥିଲା । ନୂଆ ସ୍ଥାନରେ ନୌ-ସେନାର ଶସ୍ତ୍ରାଗାର ଆରମ୍ଭ କରିବାର ଯୋଜନା ଥିଲା ଏବଂ ସିପାହିମାନଙ୍କର ଘର ମଧ୍ୟ । ବ୍ଲେୟାରଙ୍କ ଜାଗାରେ କ୍ୟାପଟେନ କିଡ୍ଙ୍କର ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ହେବାର ଥିଲା । ଆଲେକଜାଣ୍ଡାର ଇଞ୍ଜିନିୟର ଥିଲେ । ସେଠାରେ ଘର ଇତ୍ୟାଦି ତିଆରି କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଆହୁରି ଜଣକୁ ପଠାଗଲା । ବ୍ଲେୟାରଙ୍କ କାମ ପାଇଁ ପୂରା ସାହାଯ୍ୟ ମିଳିଲା । ବ୍ଲେୟାର ସେ ସମୟରେ କଲିକତାରେ ଥିଲେ । 1792, ଡିସେମ୍ବରରେ ସେ ସେଠାରୁ ବାହାରିଲେ । ନୂଆ ଜାଗାରେ ପୁଣି ନୂଆ ବସ୍ତିର ସୂତ୍ରପାତ କରାଯିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଥିଲା । ସେ ଯୁନିୟନ ନାମକ ଜାହାଜରେ ସେଠାକୁ ଗଲେ । ତାଙ୍କ ସହିତ

ଜୁନୋ, କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ ଓ ସୀହର୍ସ ଜାହାଜ ମଧ୍ୟ ଗଲା । କାରିଗରମାନେ ଜନଷପନ ଓ ଅନେକ ସେଟ୍‌ଲର ମଧ୍ୟ ସେ ଜାହାଜଗୁଡ଼ିକରେ ଗଲେ । ବାଟରେ ତୋଫାନ ହେବାରୁ ଜାହାଜଗୁଡ଼ିକ ଅଲଗା ହୋଇଗଲେ । ଜୁନୋ ଜାହାଜ ବାଟରେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା ଓ ଏଥିରେ ଥିବା ଜନଷପନ ଓ ପ୍ରାୟ 90 ଜଣ ଯାତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲେ । ଯୁନଯୁନ ଜାହାଜରେ ବ୍ଲେୟାର୍ ଯାଇ ସେଠି ପହଞ୍ଚିଲେ । ୱେଲସ୍‌ଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଏଠାରେ ସଫାସଫି କାମ ଚାଲିଥିଲା । ବ୍ଲେୟାର ଆସିବା ପରେ ଏ କାମ ଆହୁରି ଆଗେଇଲା । 1793 ମାର୍ଚ୍ଚ 5ରେ କ୍ୟାପଟେନ୍ କିଡ୍ ଆସିଲେ । ମେ ମାସରେ ଆହୁରି ସେଟ୍‌ଲର ଓ କେତେକ ସିପାହୀଙ୍କୁ ପଠାଗଲା । କିଡ୍ ଆସିଲା ପରେ ବ୍ଲେୟାର୍ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକୁ ଫେରିଗଲେ । ଏଠା ଜଳବାୟୁର ଦୁଃପ୍ରଭାବ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । 1794 ନଭେମ୍ବରରେ ବଙ୍ଗରୁ ଆଉ କେତେକ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ପଠାଗଲା । ଏତିକିବେଳେ ଲୋକ ମରିବା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ବେମାର ଲାଗିରହିଲା । କିଡ୍ ଅଧିକାରୀମାନଙ୍କୁ ଏ ଅବସ୍ଥା ଜଣାଇବା ପରେ ମଧ୍ୟ ଆହୁରି କଏଦୀଙ୍କୁ ପଠାଗଲା । ବମ୍ବେଇ ସରକାର 5 ଜଣ ୟୁରୋପିଆନ କଏଦୀ ପଠେଇଲେ; ମାତ୍ର କିଡ୍ ସେମାନଙ୍କୁ ପୁଣି ଫେରେଇଦେଲେ । କାରଣ ୟୁରୋପିଆନମାନଙ୍କୁ ଏଠାରେ ରଖିବା ତାଙ୍କ ଦେହରେ ଗଲା ନାହିଁ । ଏହା ପରେ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିରୁ ୟୁରୋପିଆନ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ନ ପଠେଇବା ପାଇଁ ଆଦେଶ ଦିଆଗଲା; ମାତ୍ର ଭାରତୀୟ କଏଦୀଙ୍କ ଜୀବନର କୌଣସି ମୂଲ୍ୟ ନ ଥିଲା । ଏମାନେ ଆସିବାରେ ଲାଗିଲେ, ବେମାର ପଡ଼ିଲେ ଓ କେବେ କେମିତି ମରି ମଧ୍ୟ ଗଲେ । 1796 ଆରମ୍ଭରେ ଜଣେ ଇଂରେଜ ଡାକ୍ତର ବେମାର ପଡ଼ିଲେ ଓ ମରିଗଲେ । ଜଣେ ଇଂରେଜ ଲେଫଟେନେଣ୍ଟଙ୍କୁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେ ଜାଗା ଛାଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ତେଣୁ 1796 ଫେବୃଆରିରେ ଠିକ୍ କରାଗଲା ଯେ, ଏଠିକାର ଉପନିବେଶ ବନ୍ଦ କରାଯିବ; ସେଟ୍‌ଲରମାନଙ୍କୁ ଫେରେଇ ଦିଆଗଲା । କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ପେନାଙ୍ଗ ଇତ୍ୟାଦି ଜାଗାକୁ ପଠେଇ ଦିଆଗଲା । କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ଫେରିଗଲେ । କାଳେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ରାଷ୍ଟ୍ର ଏହାକୁ ଅଧିକାର କରିନେବ, ଏଇ ଭୟରେ ଏଠାରେ ସବୁବେଳେ ଗୋଟିଏ ବ୍ରିଟିଶ ଜାହାଜ ରଖିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର କରାଗଲା । ଏମିତି ଭାବରେ ପ୍ରାୟ 300 ଜଣ କଏଦୀ ଓ 550 ଜଣ ସେଟ୍‌ଲର ଥିବା ବସ୍ତିଟି ଶେଷ ହୋଇଗଲା ।

ଡାଂମାଟଙ୍କ ସମିତିର ସୁପାରିଶ ଅନୁସାରେ ପ୍ରାୟ 62 ବର୍ଷ ପରେ ପୁରୁଣା ବନ୍ଦରକୁ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାର୍ କୁହାଗଲା । କ୍ୟାପ୍‌ଟେନ ଏବଂ ମୈନ ବିଧିଗତ ଔପଚାରିକ ଭାବରେ ପୁଣି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକୁ ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ସାମିଲ କଲେ । 1858 ମାର୍ଚ୍ଚରେ ଡାଂ ଜେଂ ପିଂ ୱାକର ନାମରେ ଜଣେ ପ୍ରବୀଣ ଜେଲ ଅଧିକାରୀରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ ।

4 ଜଣ ୟୁରୋପିଆନ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ଓ ପ୍ରାୟ 700 ଜଣ କଏଦୀ ଧରି କାମ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧରେ ଜାପାନୀ ଆଧିପତ୍ୟ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଠାରେ 'କଳାପାଣି' ବ୍ୟବସ୍ଥା ଚାଲିଥିଲା । ଏହା ଫଳରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଧରଣର ସମାଜ ଗଢ଼ି-ହେବାରେ ଲାଗିଲା । ଜାପାନୀମାନଙ୍କର ଆତ୍ମସମର୍ପଣ ପରେ ଇଂରେଜ ଶାସନ ପୁଣି ସ୍ଥାପନ ହେଲା ଓ ତା' ପରେ ଦେଶ ପୁଣି ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲା । ଜାପାନୀଙ୍କ ଅମଳରୁ ହିଁ କଏଦୀ ପଠେଇବା ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଇଂରେଜ ଶାସନ ସ୍ଥାପିତ ହେବାରୁ 'କଳାପାଣି' ମଧ୍ୟ ସମାପ୍ତ ହେଲା ।

ତୃତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ

ଦ୍ୱୀପର ଆଦିମ ଜାତିମାନେ

ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ ମୋଟ ଉପରେ ଚାରିଟି ଆଦିବାସୀ ଜାତି ଅଛନ୍ତି— ଆଣ୍ଡାମାନି, ଓଂଗୀ, ଜରଓ୍ୱା ଓ ସେଣ୍ଟିନେଲି । ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସିଆରେ ସର୍ବପ୍ରଥମ ମଣିଷଜାତି ନେଗ୍ରୋଟୋ ଥିଲେ । ମାଲୟ ଦ୍ୱୀପର ସେମାଙ୍ଗ ଓ ଆଣ୍ଡାମାନର ଆଦିବାସୀମାନେ ଏହି ନେଗ୍ରୋଟୋର ବଂଶଧର ବୋଲି ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ଏମାନଙ୍କୁ କୃଷିକାମ ଜଣାନାହିଁ କିଂବା ଭୂମିରେ କୌଣସି ଫସଲ ଜନ୍ମେଇବା ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କୁ ଅଜଣା ଥିଲା । ଏମାନଙ୍କୁ ନିଜର ଖାଦ୍ୟ ଜନ୍ମେଇ ଆସେନି; ମାତ୍ର ଏକାଠି କରିବା ଆସେ । ଏମାନେ ପାରିବାରିକ ଦଳରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବା-ଆସିବା କରନ୍ତି । ଖାଦ୍ୟ ଅନ୍ୱେଷଣରେ ଏମାନେ ଇଆଡ଼େ ସିଆଡ଼େ ଯାଇ କ୍ୟାମ୍ପ ପକେଇ ରହନ୍ତି । ଯେଉଁଠି ଖାଦ୍ୟର ସୁବିଧା ମିଳେ, ସେଠି କୁଡ଼ିଆ ମଧ୍ୟ ତୋଳନ୍ତି । ଏହି ଜାତି ଭିତରୁ କେତେକ ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକ ଜଙ୍ଗଲ ମଝିରେ ରହନ୍ତି । ଏମାନେ ବାର୍ହା, ମାଛ, ସମୁଦ୍ର ଜନ୍ତୁ, ଜଙ୍ଗଲୀ କନ୍ଦମୂଳ ଓ ଫଳ ଇତ୍ୟାଦି ଖାନ୍ତି । ମାଲୟର ସେମାଂଗ ଜାତି ସହିତ ଏହି ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ବହୁତ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଅଛି ଏବଂ ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଓଂଗୀ ଓ ଜରଓ୍ୱା ଜାତି ଆଣ୍ଡାମାନି ଓ ସେଣ୍ଟିନେଲି ଜାତି ଅପେକ୍ଷା ସେମାଂଗ ଜାତିର ଅଧିକ ନିକଟତର ଅଟନ୍ତି । ସାର୍ ରିଚାର୍ଡ ଟେମ୍ପଲ ତାଙ୍କ 1901 ମସିହା ଜନଗଣନା ରିପୋର୍ଟରେ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଥିବା କଥା ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ପଲ୍ ସେବେଷ୍ଟାଙ୍କର "ଅମାଙ୍ଗ ଦି ଫରେଷ୍ଟ୍ ଓ୍ୱାରଫସ୍ ଅଫ୍ ମାଲୟା" ବହିଟି ପ୍ରକାଶିତ ହେବାପରେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଥିବା କଥା ଅଧିକ ଭାବେ ଜଣାପଡ଼ିଛି । ଏମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚତା, ଗଠନ ଓ ଚାଲିଚଳଣି ମାଲୟର ଉପରୋକ୍ତ ଜାତି ସହିତ ମିଳିଯାଏ । ଜୀବନ ପ୍ରଣାଳୀ ଆଚାର-ବ୍ୟବହାରରେ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ସାମ୍ୟ ଅଛି । ଧନୁ ଓ ବାଣର ଆକାର ପ୍ରକାର ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ ଏକାଭଳି ।

ହିଂସାର ରୂପ, ରଙ୍ଗ, ବାଳ ଓ ଆଖିର ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଅଛି । ଏମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ ଏକାଭଳିଆ ଅଟେ । ଏମାନଙ୍କ ମତରେ ଝଡ଼-ତୋଫାନ ଦୈବୀଶକ୍ତିର ପ୍ରକୋପର ପ୍ରକାଶ । ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଜାତି ଓ ଶୈମ୍ପାଂଗ ଜାତି ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ମାଟି ଭିତରେ ପୋତିଦିଅନ୍ତି । ସେଇ ଜାଗାକୁ କିଛିଦିନ ପାଇଁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଚାଲିଯାନ୍ତି ଓ ତା'ପରେ ପୁଣି ନେଉଟି ଆସନ୍ତି । ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର କବର ଉପରେ ଆତ୍ମାର ଭୋଜନ ପାଇଁ ଖାଇବା ଜିନିଷ ରଖନ୍ତି । ମୃତ୍ୟୁର କିଛିଦିନ ପରେ ଆତ୍ମାର ତୃପ୍ତି ପାଇଁ ଭୋଜି ମଧ୍ୟ କରାଯାଇଥାଏ । ଏମାନଙ୍କର ଘର ତୋଳିବା ପ୍ରଣାଳୀ ଅଲଗା ହେଲେ ବି ବହୁତ ସାମ୍ୟ ଅଛି; ତେଣୁ ଏହା ଉପରୋକ୍ତ ମତକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଛି ।

ଏଇ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଏଇ ଜାତିମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଯାହା କିଛି କୁହାଯାଇଛି, ତାହା ଆଜିକାଲିର କଥା ନୁହେଁ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ମରିହଜିଗଲେଣି; ଆଉ ଯେତେକ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ଖୁବ୍ କମ୍ । ଏବେ ସେ ଜାତିମାନଙ୍କର ଖାଲି ଚାଲିଚଳଣି ବିଷୟରେ ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ କୁହାଯିବ । ଏଇ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ପାଠକମାନଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦିଆଯାଉଛି ଯେ ଏଇ ଜାତିମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ କିଛି ଜାଣିବା ବଡ଼ କଷ୍ଟକର ବ୍ୟାପାର । ଏଇ ବହିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏ ଜାତିର କ୍ରମବିକାଶ ପାଇଁ ନୁହେଁ ଏବଂ ଏଥିପାଇଁ ଲେଖକ ସକ୍ଷମ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରୁଛି । ମାତ୍ର ପାଠକ ଏ ବହିରୁ ସମ୍ୟକ୍ ଓ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିଚୟାତ୍ମକ ବିବରଣୀ ପାଇପାରିବେ ବୋଲି ଲେଖକର ଆଶା । ଏଇ ଶତାବ୍ଦୀର ଆରମ୍ଭରୁ ହିଁ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ଜନଗଣନାର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ କାର୍ଯ୍ୟ ସବୁ ସରିଯାଇଥିଲା । ଏଇ ସମୟରେ ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପରେ ପ୍ରାୟ 2000ରୁ କମ୍ ଆଦିବାସୀବଂଶ ଥିଲେ । କାଳକ୍ରମେ ଏମାନେ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଲୁପ୍ତ ହୋଇଯାଉଛନ୍ତି । ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରଭାବ ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅନୁକୂଳ ନୁହେଁ । ଖାଇବା-ପିଇବା ଓ ରହିବା-ବସିବାରେ ଫରକ୍ ହେବାରୁ ଏମାନେ ସଭ୍ୟତା ସହିତ ରହିଲେ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇପଡ଼ୁଛନ୍ତି ଓ ଜନ୍ମହାର ଅପେକ୍ଷା ମୃତ୍ୟୁହାର ବେଶୀ ହେଉଛି । ଏହି କାରଣ ଯୋଗୁଁ ଯେଉଁ ଜାତିମାନେ ସଭ୍ୟତାର ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିନାହାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଏବେ ବି ବେଶି ଅଛି । ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଜାତି ସବୁଠୁ ପ୍ରଥମେ ସଭ୍ୟତାର ସଂପର୍କରେ ଆସିଥିଲେ ଓ ଏମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅତି ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ହ୍ରାସ ପାଉଛି । ଜରୱା ସଭ୍ୟତାକୁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାନି ନେଇ ନାହାନ୍ତି; ତେଣୁ ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଏବେ ବି କମିନାହିଁ । ଓଂଗୀ ଜାତି ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଜାତିଙ୍କ ପରେ ସଭ୍ୟତାକୁ ମାନିନେଲେ; ତେଣୁ ଏମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା କମିବାରେ ଲାଗିଛି । ଗୋଟିଏ ମତ ଅନୁଯାୟୀ 1901ରେ ଏ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ମୋଟ ସଂଖ୍ୟା 4800 ଥିଲା । ରାଡ଼କ୍ଲିଫ୍ ବ୍ରାଉନ୍‌ଙ୍କ

ମତ ଅନୁସାରେ ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ନିମ୍ନଲିଖିତ ଆକାରରେ ଥିଲା :

ଉତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନ	1500
ମଧ୍ୟ ଆଣ୍ଡାମାନ	2250
ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନ	1200
ଉତ୍ତର ସେଣ୍ଟିନେଲ	700
	5650

1901ର ଜନଗଣନା ରିପୋର୍ଟରେ ରଟଲେଣ୍ଡ ଦ୍ୱୀପରେ ଜରଓ୍ୱା ଜାତିର ସଂଖ୍ୟା 351 ବୋଲି ଜଣାଯାଇଥିଲା । 1907ରେ କେମ୍ବ୍ରିଜ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ତରଫରୁ ସଂଶୋଧନ କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ରାଡ଼କ୍ଲିଫ୍ ବ୍ରାଉନ କିଛି ଦିନ ରଉଲ୍ୟାଣ୍ଡ ଦ୍ୱୀପରେ ରହିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଅନୁସନ୍ଧାନରୁ ସେଠାରେ ଜରଓ୍ୱା ଆଦିବାସୀ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ 50 ବୋଲି ଜଣାଯାଇଥିଲା । ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଉପରେ ବିଭିନ୍ନ ମତ ଅଛି । ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷାର୍ଦ୍ଧ ବେଳକୁ ଉତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନର ଆଦିବାସୀସଂଖ୍ୟା ଶତକଡ଼ା 27 ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ଓ ମଧ୍ୟ ଆଣ୍ଡାମାନର ଆଦିବାସୀସଂଖ୍ୟା ଶତକଡ଼ା 18 କମିଯାଇଛି । ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନର ଆଦିବାସୀମାନେ ଉତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନର ଆଦିବାସୀଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଆଗ ସଭ୍ୟତାକୁ ମାନିନେଇଥିବାରୁ ଏମାନେ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଲୁପ୍ତ ହୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ଗତ ଶହେ ବର୍ଷ ଭିତରେ ଏମାନଙ୍କର ଜନ୍ମହାର କ୍ରମଶଃ ହ୍ରାସ ପାଇବାରେ ଲାଗିଛି ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଲୁପ୍ତ ପ୍ରାୟ । ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଜାତିର ସଂଖ୍ୟା ମାତ୍ର 19 ଅଟେ । ଏମାନେ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାରକୁ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି ଓ ଏଠାରେ ବିଭିନ୍ନ କାମ କରିଥାନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ସର୍ଦ୍ଦାରର ନାଁ ହେଉଛି ଲୋକା; ସେ ବୁଶ୍ ପୋଲିସ୍‌ରେ ସିପାହି ଅଛି । ଓଂଗୀ ଜାତି କେବଳ ଲଘୁଆଣ୍ଡାମାନରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି ଓ ଏମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ 129 । ପ୍ରାୟ ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୌନରୋଗ ଦେଖାଦେଇଥିଲା । ଜରଓ୍ୱା ଜାତିମାନେ ବାହାର ସଭ୍ୟତା ସହିତ କୌଣସି ସଂପର୍କ ନ ରଖିଥିବାରୁ ଏଇ ମାରାତ୍ମକ ରୋଗରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଛନ୍ତି । ଏଇ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ଜନ୍ମହାର କ୍ରମଶଃ ହ୍ରାସ ହେଉଥିବାର ଜଣା-ଯାଇଛି । 1877 ମସିହାରେ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଜାତି ବସନ୍ତ ଓ ହାଡ଼ଫୁଟି ରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଅନେକ ଲୋକ ମରିଯାଇଥିଲେ । ପୋର୍ଟମାନଙ୍କ ଅନୁମାନ ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରାୟ ଅଧେ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଜାତି ଏଇ ରୋଗର ଶିକାର ହୋଇଥିଲେ । ଇନ୍‌ଫ୍ଲୁଏନଜାର ପ୍ରକୋପ ଯୋଗୁଁ ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କିଛି କମିଯାଇଥିଲା । ଏଇ

ସମୟରେ ସହକାରୀ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଏଡ଼ୱାର୍ଡ଼ ହୋରେସମ୍ୟାନ 'ଆଣ୍ଡାମାନୀଙ୍କ ହୋମ'ରେ ସେମାନଙ୍କର ଚିକିତ୍ସାର ବିଶେଷ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ ଓ କେତେକଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ । ଜନ୍ମହାର କମିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୃତ୍ୟୁହାର ବଢ଼ି ବାକୁ ଲାଗିଲା । 1907ରେ 500 ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ 5 ବର୍ଷରୁ କମ୍ ବୟସର ପିଲା ମାତ୍ର 15-20 ଜଣ ଥିଲେ । 1901 ଜନଗଣନା ରିପୋର୍ଟ ଅନୁସାରେ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଜାତିର ବିଭିନ୍ନ ଉପ-ଜାତିରେ ମୋଟ 261 ଜଣ ପୁରୁଷ ଓ 234 ଜଣ ସ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ପିଲାମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ମାତ୍ର 130 ଥିଲା । ପରେ ପରେ ଏ ସଂଖ୍ୟା ଆହୁରି ମଧ୍ୟ କମିଯାଇଥିଲା ।

ଅଳ୍ପଦିନ ତଳେ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଜାତିର ସବୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଡାକ୍ତରୀ ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାରକୁ ଡକାଯାଇଥିଲା ଓ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକେ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବାର ଜଣାଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଏମାନଙ୍କୁ ହସପିଟାଲରେ ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ରଖାଯାଇଥିଲା । ଓଂଗୀ ଜାତିର ସଂଖ୍ୟା ମାତ୍ର 129 ଓ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ରୋଗୀ ଅଛନ୍ତି । ସମୟେ ସମୟେ ଏମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଡାକ୍ତରୀ ସାହାଯ୍ୟ ଦିଆଯାଇଥାଏ ।

ଏଇ କିଛି ଦିନ ତଳେ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ବିଭାଗ ତରଫରୁ ଗୋଟିଏ ଡାକ୍ତରଦଳ ଲିଟିଲ୍ ଆଣ୍ଡାମାନ ଅଭିମୁଖେ ଯାଇଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଲା ରୋଗ ଓ ମୃତ୍ୟୁହାରର କାରଣ, ଚିକିତ୍ସା ବିଷୟରେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା । ଏହାକୁ ଲେଖିଲା ବେଳେ ଏଇ ଦଳ ଓଙ୍ଗୀ ଜାତି ଉପରେ କାମ କରୁଥିଲେ । ଏମିତି ଯଦି ଆଉ କିଛି ଦିନ ଗଲେ ତେବେ ଅତି ଶୀଘ୍ର ଏମାନଙ୍କର ନାମ ମଧ୍ୟ ଲୁଚିଯିବ ଏବଂ ଏହା ଏକ ଚିନ୍ତାର ବିଷୟ । ଆଜିର ନଷ୍ଟପ୍ରାୟ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଯେତେବେଳେ ନିଜର ଶତ୍ରୁତା ଭାବ ଛାଡ଼ିଲା, ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ହୋମର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଥିଲା । ଏହା ଏକ ବଡ଼ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଥିଲା ।

ଗୋଟିଏ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଏମାନଙ୍କର ଚିକିତ୍ସା ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା । କିଛିଦିନ ପାଇଁ ରସ୍ ଦ୍ୱୀପରେ ମଧ୍ୟ ଏଇ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା । ଆଣ୍ଡାମାନ ଓ ନିକୋବର ବିଷୟରେ ବହୁ ମୂଲ୍ୟ ସମ୍ବାଦଦାତା ଏବଂ କର୍ମନିଷ୍ଠ ଓ ସୁଯୋଗ୍ୟ ଅଧିକାରୀ ଏଡ଼ୱାର୍ଡ଼ ହୋରେସ୍ ମେନ ଏଇ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବିଶେଷ ମନୋନିବେଶ କରିଥିଲେ । ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗ ବ୍ୟାପିବା ସମୟରେ ମେନ୍ ନିଜେ ରାତି ରାତି ଧରି ଆଣ୍ଡାମାନିଜ ହୋମରେ ରହି ଚିକିତ୍ସା ଓ ଦେଖାଶୁଣା କରୁଥିଲେ । ରସ୍‌ର ଡାକ୍ତରଖାନା ଓ ହୋମକୁ ଆବଶ୍ୟକ ଅନୁଯାୟୀ ସାରା ଦ୍ୱୀପର ଅଧିବାସୀମାନେ ଆସୁଥିଲେ ଓ ପୁଣି ଫେରିଯାଉଥିଲେ ।

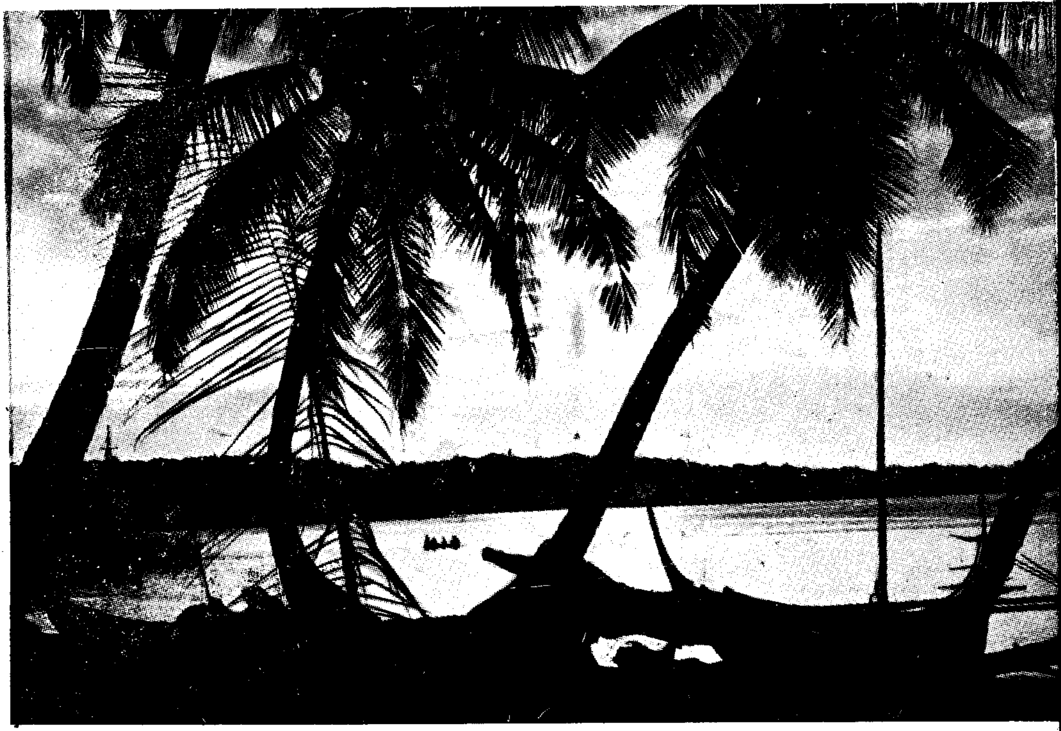

[ଚିତ୍ର 1. ଦ୍ୱୀପର ସାଗର ତଟର ଏକ ଦୃଶ୍ୟ]

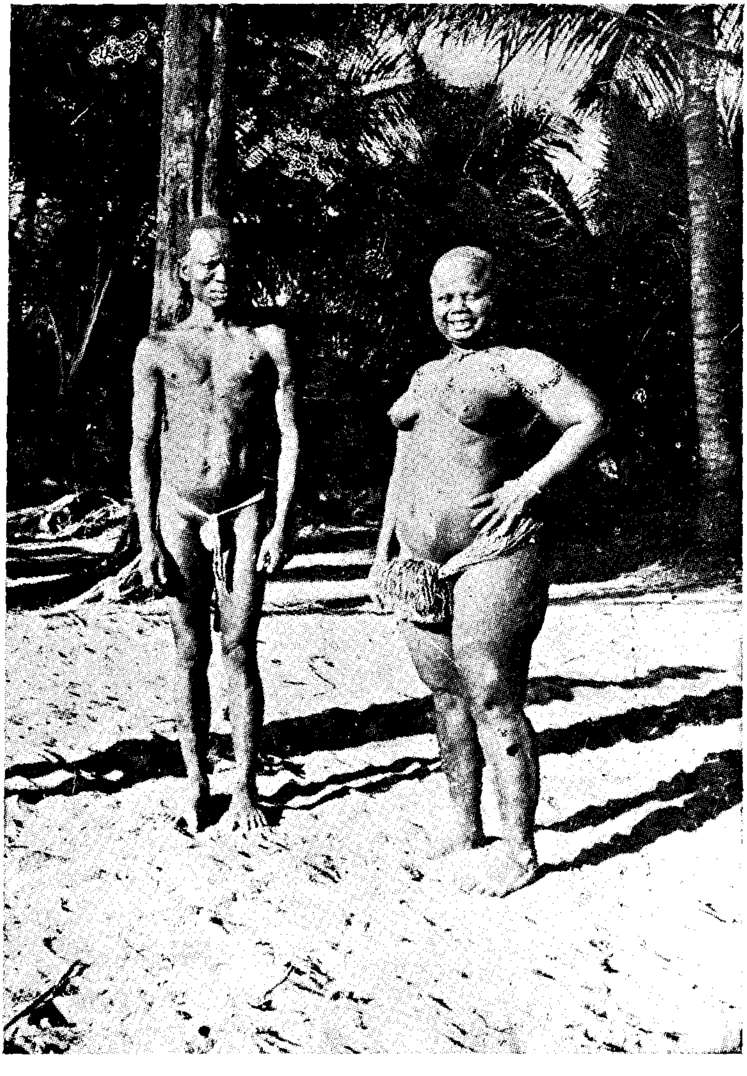

[ଚିତ୍ର 2. କ୍ଷୁଦ୍ରଆଣ୍ଡାମାନବାସୀ ଓଁଗୀ ଦମ୍ପତି]

[ଚିତ୍ର 3. ସେଲ୍ୟୁଲର ଜେଲ୍ , ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟର]

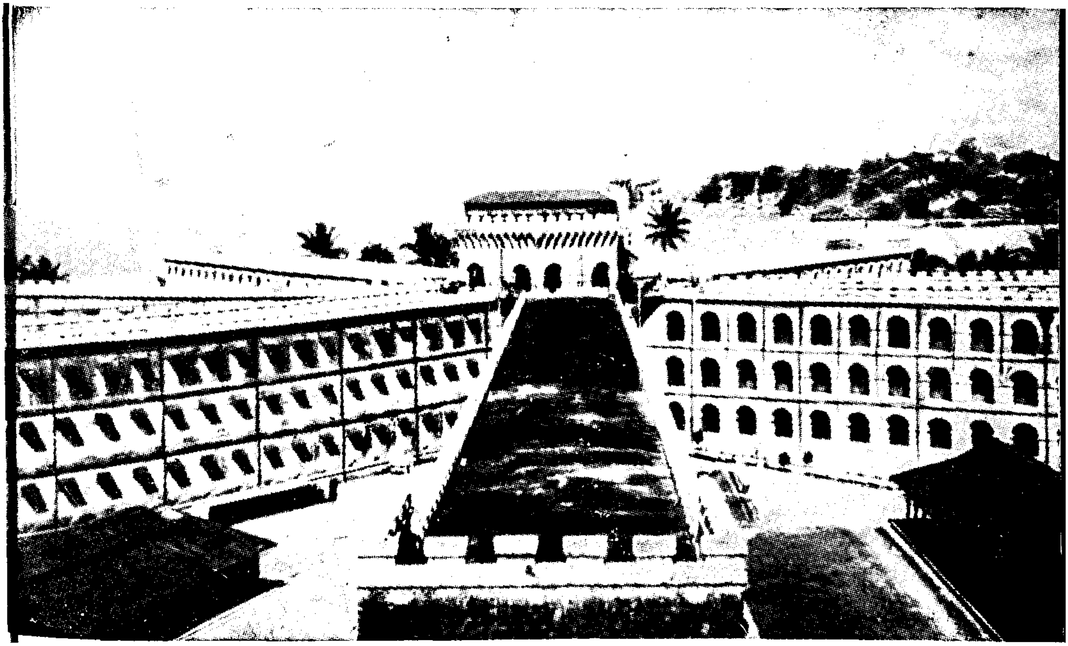

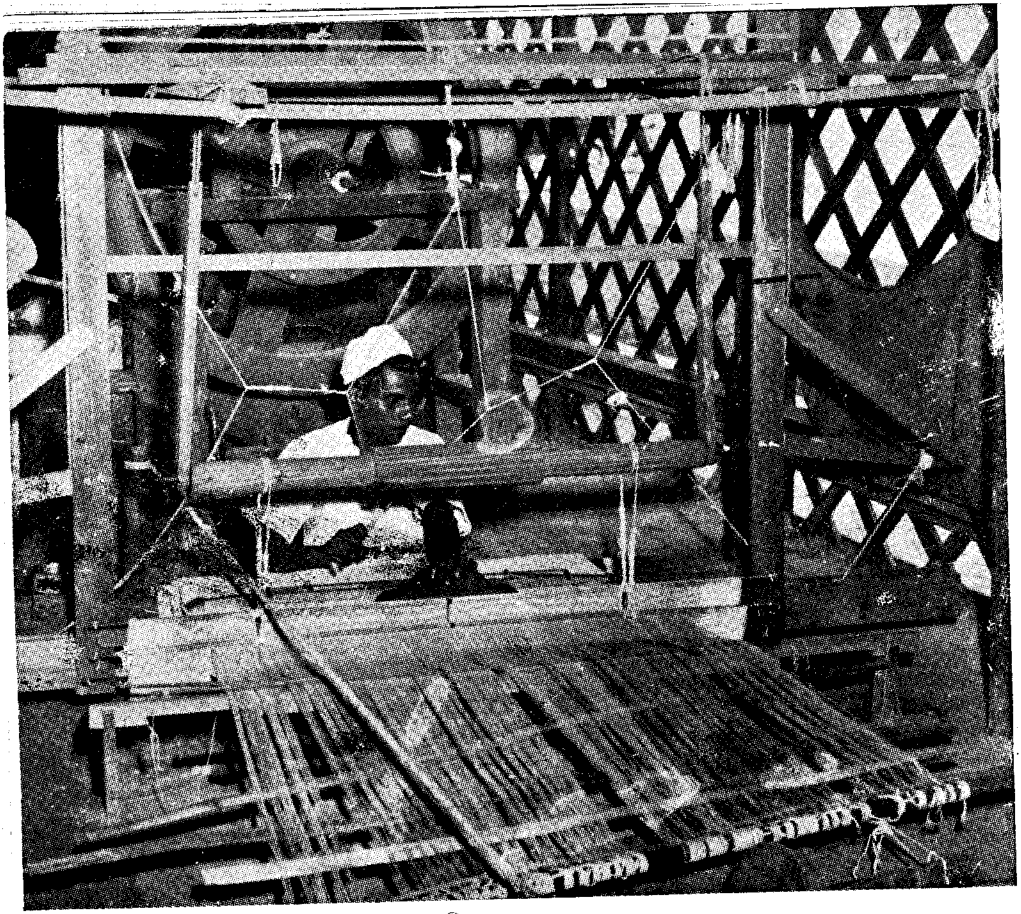

[ଚିତ୍ର 4. ସେଲ୍ୟୁଲର ଜେଲ୍ (ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟର)ରେ କଇଦଦ୍ୱାରା ବୟନ]

କେତେକ ଏଠିକାର ସ୍ଥାୟୀ ବାସିନ୍ଦା ମଧ୍ୟ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କୁ କାମ ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଶହଦ ଓ ସିପିସ୍ୟାଂ ଇତ୍ୟାଦି ଜାତି ଡାଲି ଗ୍ରେପା ଛଡ଼ାଇବା କାମ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଏହାର ବିକ୍ରି ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । ଏଥିରୁ ଯାହା ଆୟ ହେଉଥିଲା, ତାହା ଏହି ଦ୍ୱୀପରେ ହୋମ ପାଇଁ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଥିଲା । ସରକାରୀ ଟଙ୍କା ମଧ୍ୟ ନିୟମିତରୂପେ ମିଳୁଥିଲା । ପଳାଇଯାଉଥିବା କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଧରାଯାଉଥିଲା । କାରଣ ଏମାନେ ଜଙ୍ଗଲ ରାସ୍ତାଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ଭଲ ଭାବରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ ଓ ଘଞ୍ଚ ବଣକୁ ଭେଦ ମଧ୍ୟ କରିପାରୁଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକୀୟ ସାହାଯ୍ୟ ବସ୍ତ୍ର, କମ୍ବଳ, ଲୁହାଖଣ୍ଡ, ଚାହା, ଧୂଆଁପତ୍ର, ଚିନି ଇତ୍ୟାଦି ରୂପରେ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଏମାନେ ନିଜର ନୌକା ମଧ୍ୟ ତିଆରି କରୁଥିଲେ । ଏମାନେ ଲୁହାତୀର ସାହାଯ୍ୟରେ ଶିକାର କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଏବେ ବି ଏମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଲୁହା ଏକ ମୂଲ୍ୟବାନ ବସ୍ତୁ । ଥରେ ଲେଖକ ଲିଟିଲ୍ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ବୁଲିବା ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ଆଦିବାସୀକୁ ବହୁତ ଉପହାର ଦେଇ ତାର ତୀରଟିକୁ ଆଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ଏବଂ ସେ ତୀରଟିକୁ ଦେଲା ବେଳେ ସେଥିରୁ ଲୁହାତକ କାଢ଼ି ରଖିଲା ଓ ତା ପରେ ଦେଲା । ବହୁତ କଷ୍ଟରେ ସେ ପୁଣି ଲୁହା ଦେବାକୁ ରାଜି ହୋଇଥିଲା । ଓଙ୍ଗୀ ଆଦିବାସୀମାନେ ବର୍ଷରେ ଥରେ ନିୟମିତ ଭାବରେ ନିଜର ନୌକା ସାହାଯ୍ୟରେ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାର୍‌କୁ ଆସନ୍ତି । ସରକାର ଏଠାରେ ସେମାନଙ୍କର ରହିବା ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ବିଶେଷ ଉପଲକ୍ଷରେ ଏମାନଙ୍କୁ ମୋଟର ବୋଟ ସାହାଯ୍ୟରେ ଚାରିଆଡ଼େ ବୁଲେଇ ନିଆଯାଏ । ଲେଖକର ରହଣି କାଳରେ ଥରେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଦିବସ ଉପଲକ୍ଷେ ଓ ପୁଣି ଥରେ ଗୃହମନ୍ତ୍ରୀ ଚୌହାଣ ଆସିଥିଲା ବେଳେ ଏମାନଙ୍କୁ ବୁଲାଇ ନିଆଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ହାଉସର ପାର୍ଟିରେ ମଧ୍ୟ ଏମାନେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ।

ଦୁଧ୍‌ନାଥ ତିୱାରି ନାମକ ଜଣେ ଭାରତୀୟ ସୈନିକ 1857ର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଭାଗ ନେଇଥିବା ଅପରାଧରେ ଏଠିକୁ ପଠାହୋଇଥିଲେ । ସେ ଏଠାରେ କଏଦୀ ହୋଇଥିଲେ ଓ କୌଣସି ପ୍ରକାରରେ ଜେଲରୁ ପଳେଇ ଯାଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଜାତି ଶତ୍ରୁ ପରି ଥିଲେ । ମାତ୍ର ସେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଳାମିଶା କରି ସେମାନଙ୍କର ଭାଷା, ଆଚାର-ବିଚାର, ଚାଲିଚଳଣି ବିଷୟରେ ଭଲ କରି ଜାଣିଥିଲେ । ଆଣ୍ଡାମାନର ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାର୍ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରିବାର ପୂର୍ବ ସୂଚନା ଦୁଧ୍‌ନାଥ ତିୱାରୀ ସେଠିକାର ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ଦେଇଥିବାରୁ ସେମାନେ ସଚେତ ରହିଥିଲେ ଓ ଆକ୍ରମଣକୁ ପ୍ରତିରୋଧ କରିପାରିଥିଲେ । ଦୁଧ୍‌ନାଥ ତିୱାରୀଙ୍କୁ କ୍ଷମା ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏହାଙ୍କ ପାଖରୁ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଜାତି

ବିଷୟରେ ବହୁମୂଲ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ଜଣାଯାଇଥିଲା । ଅଧିକାଂଶ ଏମ୍. ଭି. ପୋର୍ଟମ୍ୟାନ୍ ଅନ୍ୟ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ, ଯାହାଙ୍କ ପାଖରୁ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଜାତି ବିଷୟରେ ଜାଣିହେଉଥିଲା । ସେ ନେଇଥିବା ମୂଲ୍ୟବାନ ଚିତ୍ର ସବୁ ବ୍ରିଟିଶ ମ୍ୟୁଜିୟମରେ ସୁରକ୍ଷିତ ଅଛି । ସେ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଭାଷା, ଜାତି ଓ ଏମାନଙ୍କର ଇତିହାସ ବିଷୟରେ ବହି ସବୁ ଲେଖିଯାଇଛନ୍ତି । ଏହା ଦ୍ୱାରା ଆମେ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ବିଷୟରେ ଅନେକ କଥା ଜାଣିପାରୁଚୁ । ଏଡୱାର୍ଡ଼ ହୋରେସ ମ୍ୟାନ ଏଠି ଡେପୁଟି କମିଶନର ଥିଲେ ଓ କିଛି ଦିନ ପାଇଁ ସେ ଆଣ୍ଡାମାନିଜ ହୋମକୁ ଦେଖାଶୁଣା କରୁଥିଲେ । ଅନେକ ବର୍ଷ ଧରି ସେ ଏଠାରେ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ଓ ଏଇଠି ହିଁ ସେ ଅବସର ନେଇଥିଲେ । ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଜାତିର ଭାଷା ସେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ ଓ ଶବ୍ଦଭଣ୍ଡାରକୁ ଏକତ୍ରିତ କରିଥିଲେ । ମାନବ ବିଜ୍ଞାନ ସଂସ୍ଥାନର ପତ୍ରିକାରେ 1882 ମସିହାରେ ଏଇ ଜାତି ବିଷୟରେ ବହୁତ ବିଷୟ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ଓ ପରେ ଏହା ଏକ ପୁସ୍ତକରୂପେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ଜନଗଣନା ରିପୋର୍ଟ ଏବଂ ଗେଜେଟିୟରରେ ଏମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଅନେକ କଥା ଆମେ ଜାଣିପାରୁ । ରେଡକ୍ଲିଫ ବ୍ରାଉନ ଏବଂ ବାନିଙ୍ଗଟନ୍ ମଧ୍ୟ ଏଇ ବିଷୟରେ ଅନେକ କଥା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଛନ୍ତି ।

ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଜାତି ସମୁଦ୍ରକୂଳବାସୀ ଅଟନ୍ତି; ମାତ୍ର ଓଙ୍ଗୀ ଓ ଜରୱା ବଣନିବାସୀ ଅଟନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଭାଷା, ତୀର କମାଣ ଇତ୍ୟାଦି ଉପକରଣ ଓ ଅଳଙ୍କାର ପରିଧାନରେ ତଫାତ୍ ଅଛି । ଆଗରୁ ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଲଙ୍ଗଳା ରହୁଥିଲେ । ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷ—ନିତାନ୍ତ ନଗ୍ନ—ନିଜ ନିଜ ଦଳରେ ବୁଲୁଥିଲେ । ଆଣ୍ଡାମାନ ଜାତି ଇଂରେଜ ସମୟରେ ବ୍ରାହ୍ମ ବିଷୟରେ ଜାଣିଥିଲେ ଓ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଓଙ୍ଗୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ନିଜର ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଲିଟିଲ ଆଣ୍ଡାମାନରୁ ବାହାରି ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାର୍‌କୁ ଯାନ୍ତି, ସେମାନେ ଲୁଗା ପିନ୍ଧି କରି ବାହାରନ୍ତି । ଏଠିକୁ ଆସି ଲୁଗା ମାଗି ଏକାଠି କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଲୁଗା ଅପେକ୍ଷା ଲୁହା ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ । ଏମିତି ବି ଏମାନେ ଏକବାରେ ଲଙ୍ଗଳା ରହନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁରୁଷ ଗୋଟିଏ ହାଲୁକା ଲେଙ୍ଗୁଟି ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ପତ୍ରକୁ ଗୁନ୍ଥି ପିନ୍ଧନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଉପରିଭାଗ ଖୋଲା ରହେ । ଜରୱା ଓ ସେଣ୍ଟିନେଲୀ ଏବେ ବି ଲଙ୍ଗଳା ରହନ୍ତି । ଗତ ବର୍ଷ ତିନି ଜଣ ଜରୱା ଯୁବକ ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନର କଦମତଳା ଗ୍ରାମରେ ଧରାଯାଇଥିଲେ । ଏମାନେ ପାଖଆଖ ବସ୍ତିକୁ ଲୁହା ଖୋଜିବାକୁ ଚାଲିଆସିଥିଲେ । ତେଣୁ ଏତିକିବେଳେ ଗାଁର ଲୋକମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଧରିଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କୁ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାରକୁ ଅଣାଯାଇଥିଲା ଓ ବହୁତ କଷ୍ଟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଜେଲରେ ରଖାହୋଇଥିଲା । ସେମାନେ ଏକବାର

ଲଙ୍ଗଳା ଥିଲେ । ଆକ୍ରମଣରୁ ନିଜକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଛାତି ଓ ପିଠି ଉପରେ ଗଛର ମଜଭୂତ ଛାଲର କେଇ ପରସ୍ତ ଜୋର କରି ବାନ୍ଧିଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଧାରୁଆ ଛୁରୀ ମଧ୍ୟ ଥିଲା ଏବଂ ଏମାନଙ୍କୁ ଧରିବା ବେଳେ ଜଣେ ଏଇ ଛୁରୀରେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲା । ଏମାନେ ନିଜେ ସେ ଛୁରୀ ସବୁ ତିଆରି କରନ୍ତି । ପ୍ରାୟ 1 ମାସ ସେମାନେ ଏଠି ରହିଲେ । ଏମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବାକୁ ଦିଆଗଲା, ଖୁବ୍ ଖୁସିରେ ତାକୁ ପିନ୍ଧିଲେ । ସରକାରଙ୍କର ନୀତି ଥିଲା ଶତ୍ରୁଭାବ ରଖୁଥିବା ଜାତି-ମାନଙ୍କ ସହିତ ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରି ଶତ୍ରୁତା ଲୋପ କରିବା । ତେଣୁ ସରକାରୀ ଲୋକମାନେ କେବେ କେବେ ଜରୱାମାନଙ୍କର ବାସସ୍ଥାନରେ ଲୁଗାପଟା, ଡିଆସିଲି, ଲୁହା ଇତ୍ୟାଦି ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଜିନିଷ ସବୁ ଛାଡ଼ି କରି ଆସୁଥିଲେ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତି-ମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସରକାର ତରଫରୁ ଏଇ ଉପହାର ସବୁ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଯେକୌଣସି ସମୟରେ ଯଦି କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ଲିଟଲ ଆଣ୍ଡାମାନ ଯାଉଥିଲେ, ତେବେ ଓଙ୍ଗୀ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସହର ବୁଲେଇ କରି ଆବଶ୍ୟକ ପଦାର୍ଥ ସବୁ ଉପହାର ଦିଆହେଉଥିଲା । ଗୁହା ଓ ଧୂଆଁପତ୍ର ଓଙ୍ଗୀ ଜାତିମାନଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଭଲଲାଗେ । ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥ ସେମାନଙ୍କୁ ଭେଟି ଦିଆଯାଉଥିଲା ଓ ସେମାନେ ଖୁବ୍ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ତାର ଗୋଟିଏ ତାଲିକା ତଳେ ଦିଆଗଲା :

1. ବାଲିଟି	4. ଲୁହାଖଣ୍ଡ	7. ଧୂଆଁପତ୍ର
2. ମଗ୍	5. ଡିଆସିଲି	8. ଲାଲ ଲୁଗା
3. ଦା	6. ବଡ଼ି	9. ଚିନି, ଗୁହା ଇତ୍ୟାଦି ।

ମିତ୍ରତା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏଇ ଜରୱା ଯୁବକମାନଙ୍କୁ ରଖାଯାଇ-ଥିଲା । ଏମାନଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଯତ୍ନସହକାରେ ରଖି, ଏମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମିଳାମିଶା କରି ପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ଘର ପାଖରେ ଛଡ଼ାଯିବ ଓ ଏମାନେ ଆମର ସଦ୍‌ଭାବନାର ଭୂତ ହୋଇ ତାଙ୍କ ଘରେ ଯାଇ କହିବେ ବୋଲି ପ୍ରସ୍ତାବ ଥିଲା । ଏମାନଙ୍କ ନାମ ବୟସ ଅନୁସାରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର, ଭୀମ ଓ ଅର୍ଜୁନ ରଖାଯାଇଥିଲା ଓ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଏ ନୂଆ ନାଁ ଜାଣିଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ପରିମାଣରେ ବାର୍‌ହା ମାଂସ ଓ ମାଛ ଖାଇବା ପାଇଁ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଏମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତିଦିନ ସଂଧ୍ୟା ବେଳେ ଜିପ ବା ଟ୍ରକ୍‌ରେ ବୁଲାଇ ନିଆଯାଉଥିଲା । ଏହା ଫଳରେ ସେମାନେ ନଗର ବାସୀଙ୍କୁ ଦେଖୁଥିଲେ ଓ ନଗରବାସୀମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଏଇ ବୁଲିବା ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା ଓ ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ଟେ-ଟା-ଟା-ଟି-ଟା ଗୀତ ବୋଲୁଥିଲେ । ମାଂସ ଓ ମାଛକୁ ଏମାନେ ସିଝେଇ ଖାନ୍ତି । ଯେଉଁ ପାଣିରେ ସିଝାନ୍ତି, ସେ

ପାଣିକୁ ସୁପ୍ କରି ପିଅନ୍ତି । ଲୁଣ ବା ଚିନିର ବ୍ୟବହାର ଏମାନେ ଆଦୌ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏମାନେ ଭାତ ପ୍ରଥମେ ଏଇଠି ଖାଇଲେ; ମାତ୍ର ଏହାକୁ ସବୁଦିନ ଖାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏମାନେ ପାଇଡ଼ ପିଉଥିଲେ ଓ କଦଳୀ ମଧ୍ୟ ଖାଉଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଶୁଣା କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ କର୍ମଚାରୀ ଥିଲେ ତାଙ୍କ ସହିତ ସେମାନଙ୍କର ବନ୍ଧୁଭାବ ଥିଲା ଓ ତାଙ୍କର କେତେଗୁଡ଼ିଏ କଥା ସେମାନେ ବୁଝୁଥିଲେ । 'ଭାତ ଖାଇବା', 'ପାଣି ପିଇବା', 'ଭଲ', 'ଠିକ୍ ଅଛି' ଇତ୍ୟାଦି ଶବ୍ଦ ଠିକ୍ ଜାଗାରେ ସେମାନେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ଥରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଗଭର୍ଣ୍ଣରଙ୍କ ହାଉସକୁ ପାର୍ଟି ପାଇଁ ନିଆଯାଇଥିଲା । ସେଠି ସେମାନଙ୍କୁ ସମ୍ଭାଳିବା ବଡ଼ ମୁସ୍କିଲ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେମାନେ ପ୍ରତି ଘର ଭିତରକୁ ପଶିଯାଇ ଯାହା ଦେଖିଲେ ତାକୁ ଧରି ଉପରକୁ ଫୋପାଡ଼ି ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଗୋଟିଏ ପାଖରୁ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ପାଖକୁ କଳକଳା ପାଟି କରି ଦୌଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ କର୍ମଚାରୀମାନେ ସବୁ ଦୌଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏମାନେ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାରରେ ଥିବାବେଳେ ଭାରତରୁ ବିଶେଷଜ୍ଞମାନେ ଆସି ସେମାନଙ୍କୁ ଭଲ ଭାବରେ ନିରୀକ୍ଷଣ କରିଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କର ଭାଷାର ଶବ୍ଦକୁ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ଏମାନେ ଯେତେବେଳେ ସମୁଦ୍ର ଓ ବଣ ଦେଖୁଥିଲେ, ଏମାନଙ୍କର ଆନନ୍ଦର ଚିହ୍ନ ହଜିଯାଉଥିଲା ଓ ସେମାନେ ଉଦାସ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲେ । ବୋଧହୁଏ ସେମାନଙ୍କର ଘର କଥା ମନେପଡ଼ୁଥିଲା । ଏମାନେ ବହୁତ ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ଥିଲେ । ମାଂସପେଶୀମାନ ସୁଦୃଢ଼ ଥିଲା । ଏମାନେ ମୋଟା ଲୋକ ବା ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ଦେଖି ଖୁସି ହୋଇଯାଉଥିଲେ ଏବଂ ସେ ମୋଟା ଲୋକର ପେଟକୁ ନିରେଖି କରି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ କେମିତି ଏମିତି ହୋଇଛି ବୋଲି ଦେଖୁଥିଲେ । ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଉଛି ଯେ, ବଳକା ଚର୍ବି ଏମାନଙ୍କ ପାଖରେ ରହି ପାରେ ନାହିଁ; ତେଣୁ ସଭ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କର ବଡ଼ ପେଟ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲା । ସେମାନେ କ୍ରମଶଃ ବେଶି ବୁଦ୍ଧିଆ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଓଙ୍ଗୀମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଏମାନେ ଦେଖିବାକୁ ଭଲ । ବିଶେଷ ଭାବରେ ଅର୍ଜୁନର ଦେହର ଗଠନ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ଥିଲା ଓ ଆଖି ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ଥିଲା । ଏଠାରେ ସେମାନଙ୍କର ଗୀତ ଓ ଭାଷାକୁ ଟେପ୍‌ରେକର୍ଡ କରାଇ ନିଆହୋଇଥିଲା । ହାଡ଼ ପ୍ରକୃତି ବିଷୟରେ ଜାଣିବା ପାଇଁ ଏକ୍ସ୍‌ରେ' ମଧ୍ୟ କରାଯାଇଥିଲା । ନିଜେ ଅସୁସ୍ଥ ହେଉଥିଲେ ଡାକ୍ତରୀ ଔଷଧ ଖାଇବାକୁ ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । ପତଳା ଝାଡ଼ା ହେଉଥିଲେ ଔଷଧ ନ ଖାଇ କଦଳୀ ଚୋପାକୁ ପୋଡ଼ି ଖାଇଲାରୁ ସେମାନେ ଭଲ ହୋଇଯାଉଥିଲେ । ସେମାନେ ଇଂଜେକସନକୁ ବହୁତ ଡରୁଥିଲେ । ଥରେ ଅର୍ଜୁନକୁ ଥଣ୍ଡା ଜର ହେଲା ଓ ସେ ଇଂଜେକସନ ନେବାକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ

ଭାବରେ ମନା କରଦେଲା । କୁକୁରକୁ ସେମାନେ ବହୁତ ଘୃଣା କରବାର ଦେଖା-ଯାଇଥିଲା; ବୋଧହୁଏ କୁକୁର ସଭ୍ୟ ମଣିଷର ସାଥୀ ବୋଲି ସେମାନେ ତାକୁ ଘୃଣା କରୁଥିଲେ । ଆଣ୍ଡାମାନରେ କୁକୁର ସାହାଯ୍ୟରେ ଗାଁବାଲାମାନେ ବାର୍‌ହା ଶିକାର କରୁଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ମୁଖ୍ୟ ଆହାର ବାର୍‌ହା ଥିଲା । ଅନ୍ୟମାନେ ତାଙ୍କର ଶିକାର ଛଡ଼େଇ ନେଉଥିଲେ; ତେଣୁ ଖାଦ୍ୟର ଅଭାବ ପଡୁଥିଲା । କୁକୁର ଏଇ ଅଭାବର କାରଣ ଥିଲା; କାରଣ ସେ ସଭ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟର ସାଥିରେ ଥାଏ । ଏମାନେ ବନ୍ଧୁକକୁ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ଭୟ କରୁଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ଆଖପାଖରେ ବନ୍ଧୁକ ନ ଦେଖାଇବାକୁ ଆମେମାନେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲୁ । କାରଣ ବନ୍ଧୁକ ଇଂରେଜ କାଳରୁ ହତ୍ୟାର କାରଣ ଥିଲା । ବନ୍ଧୁକ ଦେଖୁଥିଲେ ଏମାନେ ମୁହଁ ତଳକୁ କରୁଥିଲେ ଓ ସବୁ ଖୁସିର ଚହ୍ନ ଲିଭିଯାଉଥିଲା ।

ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଏମାନଙ୍କର କ'ଣ ସମ୍ବନ୍ଧ ଜଣା ନଥିଲା । ମାତ୍ର ଯୁଧିଷ୍ଠିର ସବୁଠୁ ବଡ଼ ଥିଲା ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ତାକୁ ବହୁତ ମାନୁଥିଲେ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ନ ଥିଲେ ସେମାନେ କଛି କରୁ ନଥିଲେ । କୋଉଠିକୁ ଗିବାକୁ ହେଲେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଆଗେ ଯାଉଥିଲା । ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପାରବାରକ ଓ ସାମାଜକ ଜୀବନ ଥିଲା ବୋଲି ତାଙ୍କ ଗୃଲିଚଳଣରୁ ଜଣାପଡ଼ୁଥିଲା । ଗୋଟିଏ ଗ୍ଲେଟ ନଡ଼ିଆଖଣ୍ଡକୁ ଖାଇବାକୁ ପଡ଼ିଲେ ବି ସମସ୍ତେ ସମାନ ଭାବରେ ତାକୁ ବାଣ୍ଟି କର ଖାଉଥିଲେ । ଏମାନେ ବହୁତ କୌତୂହଳୀ ଥିଲେ ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନୂଆ ଜନଷକୁ ଭଲ ଭାବରେ ଦେଖିବାକୁ ଗୃହୁଥିଲେ । ଏରୋଡ୍ରୋମରେ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଦେଖି ସେମାନେ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ, ଏ ଜନଷ ଆକାଶରେ ଉଡ଼େ ଓ ଘଡ଼ ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ ହୁଏ । ଏମାନଙ୍କୁ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଭିତରକୁ ନଆଯାଇ ଦେଖାଇ ଦଆହୋଇଥିଲା ।

ପ୍ରାୟ ଏକ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କୁ ଏମିତ ରଖି ବହୁତ ଜନଷ ଉପହାର ଦେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ନବାସ କ୍ଷେତ୍ର ପାଖରେ ଛାଡ଼ି ଦଆଗଲା । ଢ଼ଠେଇ ପାଶବା ଭଳି ଚଜ ସବୁ ତାଙ୍କ ସହିତ ଦଆଗଲା । ଏଥିରେ ଗୋଟିଏ ବାର୍‌ହା ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ସେମାନେ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଜଙ୍ଗଲରେ ଲୁଚଗଲେ । ନକଟରେ ବୁଶ୍ ପୋଲିସ୍ ପହରାରେ ସେମାନଙ୍କର ବହୁ ପରଚତ ସିପାହି ଓ କର୍ମଗୃରୀମାନେ ସେମାନଙ୍କର ମିତ୍ରତାପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତଦାନର ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ରହିଲେ । ଆନ୍ଥ୍ରୋପଲଜ ବଭାଗର ଜଣେ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ଖ୍ୱାଜା ଅବ୍ଦୁଲ ରଜାକ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ବହୁତ ମିତ୍ରତା କରଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ସେ ପହରା ପାଖରେ କଛିଦନ ରହି ନରାଶ ହୋଇ ଫେରଥିଲେ । ମାତ୍ର ଯୁଧିଷ୍ଠିର, ଭୀମ ବା ଅର୍ଜୁନ ପୁଣି କେବେ ଦେଖା ଦେଇ ନ ଥିଲେ ।

ମାତ୍ର ଅନୁମାନ କରାଯାଇଛି ଯେ ଏଇ ମିତ୍ରଭାବର ନିଷ୍ଟୟ କିଛି ନା କିଛି ପରିଣାମ ହୋଇଛି । ଉପରୋକ୍ତ ଘଟଣାର କିଛି ମାସ ପରେ ଗୋଟିଏ ଉପସାଗରରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ପୋଲିସର ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟର ଓ କେତେକ ସିପାହି ଗୋଟିଏ ଡଙ୍ଗାରେ ଯାଉଥିଲେ । କୂଳରୁ ପ୍ରାୟ 100ଗଜ ଦୂରରେ ଜାରଓ୍ୱା ଦେଖାଯାଇଥିଲେ । ସବୁଥର ପରି ସେମାନେ ତୀର ମାରିଲେ ନାହିଁ ଓ ହସି ହସି ପୁଲିସମାନଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଯେକୌଣସି ଜିନିଷ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ କୂଳକୁ ଫୋପଡ଼ା ଗଲା, ସେମାନେ ତାକୁ ନେଇଗଲେ । ଏଇ ଘଟଣା ପ୍ରଧାନ୍ତ୍ରିର ଇତ୍ୟାଦି ରହିବା ଜାଗାରେ ଘଟିଥିଲା । ସେଇ ଦିନ ଏହାର ବିପରୀତ ଦିଗରେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନ ଜଙ୍ଗଲରେ ସେଇ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଜାରଓ୍ୱାମାନେ ତୀର ମାରି ଗୋଟିଏ ମଜୁରିଆକୁ ମାରି ଦେଇଥିଲେ ଓ ଅନ୍ୟ ଜଣକୁ ଆଘାତ କରିଥିଲେ । ଏମିତି ଶତ୍ରୁଭାବ ଏବେ ବି ଅଛି । କେତେବେଳେ କେତେବେଳେ ଜାରଓ୍ୱା ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ କରି ଆସି ସହସା ଆକ୍ରମଣ କରେ ଓ ଏମିତି ଆଘାତ କରିଥାଏ । 1969 ଏପ୍ରିଲରେ ଏଇ ଘଟଣାର ପୁନରାବୃତ୍ତି ହୋଇଥିଲା ଓ ଏଥିରେ ଦୁଇ ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ତୀରରେ ଆଘାତ-ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ।

ବର୍ତ୍ତମାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅନୁସାରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ପୋଲିସ କେବଳ ବାହାର ଲୋକଙ୍କୁ ଜାରଓ୍ୱା ଜାଗାକୁ ଓ ଜାରଓ୍ୱାମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ଜାଗାକୁ ଯିବାକୁ ଦଉ ନାହିଁ । ଆବଶ୍ୟକତାନୁଯାୟୀ ପହରା ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଆଗକୁ ଆଗକୁ ବଢ଼େଇ ଦିଆଯାଉଛି । ଏହିପରି ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ପ୍ରଥମେ ମାଇଲ ତିଳକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହରା ଦିଆହେଉଥିଲା । ଯେତେ ଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଡ଼କ ତିଆରି ହେଉଛି ସେତେଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହରା ଦିଆଯାଉଛି । ଏହି ପହରାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥିବା ବ୍ରିଟିଶ୍ ପୋଲିସର ସିପାହି ବଣ ବିଭାଗ ଓ ପି: ଡବ୍ଲ୍ୟୁ: ଡି: ର ମୂଲିଆମାନଙ୍କର ସୁରକ୍ଷାରକ୍ଷଣ କରିବା ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ଅଛି; ଯାହା ଫଳରେ କି ସେମାନେ ନିର୍ଭୟ ହୋଇ ନିଜର କାମ କରିପାରିବେ । ଲେଖକ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଥିବା ଭିତରେ 2-3 ଥର ଜାରଓ୍ୱା ଆକ୍ରମଣ ହୋଇଥିଲା ।

ପ୍ରଥମେ ଏଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ସମସ୍ତ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କୁ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ବୋଲି କୁହା-ଯାଉଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ତଫାତ୍ ଥିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ବର୍ଗ-ବିଭାଜନ କରାଯାଇଛି । ସମୁଦ୍ରକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଯେଉଁ ସବୁ ଜାତି ଉତ୍ତର, ମଧ୍ୟ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଥିଲେ ଓ ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ ବାହ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଣ୍ଡାମାନୀ କୁହାଗଲା । ଏମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା କମି କମି ଆସି ମାତ୍ର 19ରେ ରହିଲାଣି । ଏ ଜାତି ଭିତରୁ ଜଣେ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟର୍‌ରେ ବୁଲିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଲୋକା ହେଉଛି ଏମାନଙ୍କର ସର୍ଦ୍ଦାର ଓ ତାକୁ ବ୍ରିଟିଶ୍ ପୋଲିସର

ସିପାହି ପଦ ଦିଆଯାଇଛି । କୌର୍ଓ୍ୱା ନାମକ ଅନ୍ୟ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ମଧ୍ୟ ବୃଶ୍ ପୋଲିସର ସିପାହି ପଦ ଦିଆଯାଇଚି ଓ ସେ ମଧ୍ୟ ଏଇ ଜାତିର ଅଟେ । ଲିଟ୍ଲ ଆଣ୍ଡାମାନର ଓଙ୍ଗୀ ଜାତି, ଆଣ୍ଡାମାନର ଜରଓ୍ୱା ଜାତି ଓ ଉତ୍ତର ସେଣ୍ଟିନେଲର ସେଣ୍ଟିନେଲି ଜାତି ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ରହନ୍ତି ନାହିଁ; ବଣ ଭିତରେ ରହନ୍ତି । ଓଙ୍ଗୀ ଜାତି ଆଜିକାଲି ପ୍ରାୟ କୂଳକୁ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଳାମିଶା କରୁଥିବା କଥା ଆଗରୁ କୁହାଯାଇଛି । ଏମାନେ ବି ମିତ୍ରତା ଭାବ ସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି; ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବି କମିବାରେ ଲାଗିଚି । ଶେଷ ଦୁଇଟି ଜାତି ଏବେ ବି ସଭ୍ୟ ଜାତିର ଶତ୍ରୁ ଅଟନ୍ତି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ତଫାତ୍‌କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ସେମାନଙ୍କର ଭାଷା ମଧ୍ୟ ଅଲଗା । ପ୍ରୁଧ୍ୱି ର ପ୍ରଭୃତି ତିନି ଜଣ ଜରଓ୍ୱାଙ୍କ ସହିତ ଆଣ୍ଡାମାନିମାନେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ପାରି ନଥିଲେ । ପୋର୍ଟମେନଙ୍କ ମତ ଅନୁସାରେ ଉଭୟ ଜରଓ୍ୱା ଓ ଓଙ୍ଗୀ ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଓ ବଣରେ ଗୋଟିଏ ଜାତି ହିସାବରେ ଥିଲେ ।

ସେମାନେ ସର୍ବପ୍ରଥମ ବ୍ଲେୟରଙ୍କ ଆକ୍ରମଣରୁ ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ରଟ ଲେଣ୍ଡ, ଲିଟଲ୍, ଆଣ୍ଡାମାନ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନକୁ ବାଣ୍ଟି ହୋଇଗଲେ ଓ କାଳକ୍ରମେ ଓଙ୍ଗୀ ଓ ଜରଓ୍ୱା ନାମରେ ଅଲଗା ଅଲଗା ଜାତିରେ ପରିଚିତ ହେଲେ । ସେମାନେ ଯେ ଏକଦା ଏକ ଜାତି ଥିଲେ ଏଥିରେ ମତଦ୍ୱୈଧ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ବାନାଂଟନଙ୍କ ଅନୁସାରେ ସେମାନେ 18ଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଅଲଗା ଅଲଗା ଜାତି ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ସେମାନେ ତା'ଠୁ ଆହୁରି ଆଗରୁ ଅଲଗା ଅଲଗା ଜାତି ହୋଇଯାଇଥିଲେ । କାରଣ ଭାଷା, ଆଚାର-ବ୍ୟବହାର, କୁଡ଼ିଆ ଇତ୍ୟାଦିରେ ତଫାତ୍ ଆହୁରି ପୁରୁଣା ବୋଲି ମନେହୁଏ । ତଥାପି ଏଇ ଦୁଇ ଜାତି (ଓଙ୍ଗୀ ଓ ଜରଓ୍ୱା) ଓ ସେଣ୍ଟିନେଲ ଜାତି ଏବଂ ଆଣ୍ଡାମାନି ଜାତି ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ଭିନ୍ନତା ଥିବା ନିଃସନ୍ଦେହ । ଏମାନଙ୍କର ଧନୁ ତିଆରି କରିବାର ଢଙ୍ଗ ଓ ଆକାର-ପ୍ରକାରରେ ତଫାତ୍ ଅଛି । ଓଙ୍ଗୀ ଓ ଜରଓ୍ୱାମାନଙ୍କର ଧନୁ ଲମ୍ବା ଓ ଚେପ୍ଟା ଅଟେ; ମାତ୍ର ଆଣ୍ଡାମାନି ଜାତିର ଧନୁ (ଏ କଥା କେବଳ ଇତିହାସରେ ହିଁ ଲିଖିତ) ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର ଥିଲା । ଧନୁ ବିଷୟରେ ଶତ୍ରୁ ଜାତିର ଜରଓ୍ୱା ଓ ସେଣ୍ଟିନେଲି ଭିତରେ ଅନେକ ସାମ୍ୟ ଅଛି । ଓଙ୍ଗୀ ଓ ଜରଓ୍ୱାମାନଙ୍କର ଟୋକେଇର ତଳ ଅଣଓସାରିଆ ଓ ଆଣ୍ଡାମାନିମାନଙ୍କର ଚୌଡ଼ା ହୁଏ । ଆଣ୍ଡାମାନି ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ପତ୍ର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବୃକ୍ଷ ତନ୍ତୁରେ ବୁଣା ହୋଇଥିବା ଗୁଚ୍ଛ ସବୁ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଓଙ୍ଗୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହାକୁ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ତାର ଆକାର ବଡ଼ । ଆଣ୍ଡାମାନି ଓ ଓଙ୍ଗୀର ଅନେକ ତଫାତ୍ ରହି ଆସିଛି । ଜରଓ୍ୱାମାନେ ଛୋଟ ଜଳଭାଗର ଚୌଡ଼ାରେ ଗୋଟିଏ କାଠ ବାନ୍ଧି ପାରି ହୁଅନ୍ତି ଓ

ଏମାନଙ୍କ ପାଖରେ ନୌକା ନାହିଁ । ସେଣ୍ଟିନେଲ୍ର ନୌକା ନିମ୍ନ ଧରଣର । ଏ ବେଶି ଦୂରକୁ ଯାଇପାରେ ନାହିଁ । ଓଙ୍ଗୀମାନଙ୍କର ନୌକା ଭଲ ଓ ଗଭୀର ସମୁଦ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଯାଇପାରେ । ଓଲଟିଗଲେ ତାକୁ ସିଧା କରି ପୁଣି ବସିଯାଆନ୍ତି । ଜରୱା ଓ ସେଣ୍ଟିନେଲୀମାନଙ୍କର କୁଡ଼ିଆ ଭୂମିଶାୟୀ; ମାତ୍ର ଓଙ୍ଗୀମାନେ ବାଉଁଶ ବାନ୍ଧି ଶଯ୍ୟା ନିର୍ମାଣ କରିବାରେ କୁଶଳୀ ଏବଂ ଏଗୁଡ଼ିକ ଭୂମିଠୁ ଉପରେ ରହେ । (ଲେଖକଙ୍କୁ ଲିଟିଲ୍ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଓଙ୍ଗୀ କୁଡ଼ିଆ ଦେଖିବାକୁ ସୁଯୋଗ ମିଳିଥିଲା ।) କେତେ-ଗୁଡ଼ିଏ ପରିବାର ଗୋଟିଏ କୁଡ଼ିଆରେ ରହନ୍ତି ଓ ଗୋଟିଏ ଶଯ୍ୟା ଉପରେ ଗୋଟିଏ ପରିବାର ଚୌଡ଼ା ଓ ତେରଛା ହୋଇ ଶୋଇଯାଆନ୍ତି । ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ବାଡ଼ି ଥାଏ । ତା ଦେହରେ ହାଣ୍ଡି ଓ ବାରହାର ନଟକା ହୋଇଥାଏ । ଆଣ୍ଡାମାନୀର କୁଡ଼ିଆ ମଧ୍ୟ ଅଲଗା । ଘାସ ଓ ପତ୍ରରେ ତିଆରି ଦୁଇଟି କାନ୍ଥ ଉପରେ ମିଶିଯାଏ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତିମାନେ ନିଜର ପ୍ରିୟ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଖପୁରିକୁ ସାଇତି କରି ରଖନ୍ତି । ମାତ୍ର ଓଙ୍ଗୀ-ଜରୱା-ସେଣ୍ଟିନେଲୀର ଏଇ ପ୍ରେମ ଅସ୍ଥି କେବଳ ବେକ ଏବଂ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଡ଼ ହାଡ଼ରେ ସୀମିତ । ଓଙ୍ଗୀ ଜାତିର ନୃତ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ଲେଖକଙ୍କୁ ସୁଯୋଗ ମିଳିଥିଲା । ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷ ମୁହାଁମୁହିଁ ହୋଇ ଅଲଗା ଅଲଗା ଦଳ ବାନ୍ଧି ବା ଗୋଲ ହୋଇ ଗୀତ ଗାଆନ୍ତି ଓ ଆଣ୍ଠୁ ଆଗକୁ ଭାଙ୍ଗି ଗୋଡ଼ ଉଠେଇ ନାଚନ୍ତି । ଜରୱା ଓ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଜାତିର ନୃତ୍ୟ ଏହାଠୁ ଭିନ୍ନ । ଏମାନଙ୍କର ବିବାହ ପ୍ରଣାଳୀ ଅନୁମାନ ଉପରେ ଆଧାରିତ; ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ପୁରୁଷ ଓ ଗୋଟିଏ ସ୍ତ୍ରୀରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ । ଓଙ୍ଗୀ ପୁରୁଷ ହାତ ସ୍ତ୍ରୀର ଗ୍ରନ୍ଥି ଉପରେ ରଖି ବିବାହ ସଂପନ୍ନ କରନ୍ତି । ପୁରୁଷ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଧରି ବୁଲିଯାଏ । ମାତ୍ର ପରେ ଯଦି ସ୍ତ୍ରୀ କୌଣସିମତେ ଖସି ପଳେଇ ଆସେ, ତେବେ ପୁରୁଷର ଆଉ କୌଣସି ଅଧିକାର ତା ଉପରେ ରହେନି । ଓଙ୍ଗୀ ଜାତିରେ ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ବୟସରୁ ବିବାହ କରିଦିଅନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଅଭିବାଦନ ପ୍ରଥା ବି ବିଚିତ୍ର ଅଟେ । ଆଗନ୍ତୁକ ମୌନ ହୋଇ ଥର ଥର କରି ପ୍ରତି ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷ କୋଳରେ ବସି ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଲିଙ୍ଗନ କରେ । ଜରୱା ଓ ସେଣ୍ଟିନେଲ ପ୍ରଥା ବିଷୟରେ କିଛି ଜଣାନାହିଁ; ମାତ୍ର ଏଇପରି ହେବ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାର୍ର ଜରୱା ଯାହାକୁ ବେଶି ସ୍ନେହ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ତାକୁ ସେପରି ବ୍ୟବହାର କରିବା ଦେଖାଯାଇଛି । ତେଣୁ ଏଥିରୁ ଜଣାପଡ଼ୁଛି ଯେ, ସେମାନଙ୍କର ସମାଜରେ ଏଇପରି ପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳିତ । ଏଇପରି ଭାବରେ ଆମେ ଦେଖିବାକୁ ପାଉଛୁ ଯେ, ଓଙ୍ଗୀ ଓ ଜରୱା ଭିତରେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଅଛି । ସେଣ୍ଟିନେଲର ବିଷୟରେ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ ଯେ, ଏ ଜାତି ଜରୱା ଜାତିର ଏକ ଅଂଶ ଏବଂ ଏମାନେ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ

ମୈକ୍‌ଫର୍ସନ ପ୍ରଣାଳୀ ପାର ହୋଇ ଏଇ ଦ୍ୱୀପରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ତେଣୁ ଦୁଇ ଜାତି ଭିତରେ କିଛିଟା ତଫାତ୍ ଆସିବା ସ୍ୱାଭାବିକ; ମାତ୍ର ମୂଳତଃ ସେମାନେ ଏକ୍ ବୋଲି ଜଣାଯାଏ । ତଥାପି ଏ ସମସ୍ତ ଜାତି ଯେ ନିଗ୍ରୋଟ ଜାତି ଅଟନ୍ତି, ଏଥିରେ କିଛି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଆଣ୍ଡାମାନି ଜାତିରେ ମଧ୍ୟ ମିଶ୍ରଣ ହୋଇଛି । କାରଣ ସମୟେ ସମୟେ ଜାହାଜ ଦୁର୍ଘଟଣାରେ କ୍ଷତଗ୍ରସ୍ତ ଲୋକେ ଏହାଙ୍କ ସହିତ ମିଶିଯାଉଥିଲେ ।

ପୂର୍ବରୁ କୁହାଯାଇଛି ଯେ, ଏ ସମସ୍ତ ଜାତିଙ୍କୁ ଆଣ୍ଡାମାନି ଜାତି ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ପରେ ଏମାନେ ଯଥାକ୍ରମେ ଜରଓ୍ୱା, ଓଙ୍ଗୀ, ସେଣ୍ଟିନେଲି ଓ ଆଣ୍ଡାମାନି ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲେ । କାରଣ ଏଠି ବସ୍ତି ବସେଇବା ପୂର୍ବରୁ ଏମାନଙ୍କର ପରିଚୟ ମିଳି ନଥିଲା । କଦବା କେତେବେଳେ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଦେଖାଦେଉଥିଲେ ଏବଂ ସେ ମଧ୍ୟ ଲୋକ ଦେଖି ଲୁଚିଯାଉଥିଲେ । ବର୍ଗୀକରଣ ନିକଟରୁ ଦେଖିଲା ପରେ ହୋଇଥିଲା । କୌଣସି ଅନ୍ୟ ନାମରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ନାମିତ କରାହୁଏ; ଯଥା ମିଂକୋପୀ । ଯଦିଓ 1790 କୋଲବ୍ରୁକ୍‌ଙ୍କ ସମୟରୁ ବର୍ଗୀକରଣ ହୋଇଥିଲା, ସେମାନଙ୍କର ସ୍ଥିତି ବିଷୟ କିଛି ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣା ଯାଇ ନ ଥିଲା । କୋଲବ୍ରୁକ୍ ଯେଉଁ ସବୁ ଶବ୍ଦରେ ସଭ୍ୟ ଜଗତକୁ ପରିଚିତ କରାଇଥିଲେ, 'ମିଂକୋପୀ' ଶବ୍ଦ ସେଥିରେ ସର୍ବପ୍ରଥମ ଅଟେ ଏବଂ ବହୁ ଦିନ ଧରି 'ମିଂକୋପୀ' କହିଲେ ଆଦିବାସୀ ବୋଲି ବୁଝାଉଥିଲା । ଧୀରେ ଧୀରେ ସେମାନଙ୍କର ବର୍ଗୀକରଣ ହେଲା । ପରେ ବୃହତ୍ ଆଣ୍ଡାମାନର (ଲଘୁ ଆଣ୍ଡାମାନର ଓଙ୍ଗୀ ଓ ଅନ୍ୟତ୍ର ଜରଓ୍ୱାମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି) ଜାତି-ମାନଙ୍କର ଉପଜାତି ବିଷୟରେ ଜଣାଗଲା ଓ ସେମାନେ ଯଥାକ୍ରମେ— ଆକାକାରି, ଆକାକୋରା, ଆକା-ବୋ, ଆକାଜେରୁ, ଆକା-କେଦେ, ଆକା-କୋଲ, ଆକା-ବାଲୁ ଓ ଆକା-ବ୍ୟା ଇତ୍ୟାଦି ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଆକା-ବ୍ୟା ଜାତି ସର୍ବପ୍ରଥମେ ସଭ୍ୟ ଜଗତ ସହିତ ପରିଚିତ ହେଲେ । ବିଶେଷଜ୍ଞମାନେ କହନ୍ତି, ଜରଓ୍ୱା ଶବ୍ଦ ଆକା-ବ୍ୟାର ବୋଲି । ଏହାକୁ ପରେ ଆଣ୍ଡାମାନି ନିଜର ଶତ୍ରୁ ଜାତି ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ କାଳକ୍ରମେ ଏମାନେ ସଭ୍ୟତାକୁ ମାନି ନେବାରୁ ଓ ଜରଓ୍ୱା ନ ମାନିବାରୁ ଏବେ ବି ଏମାନଙ୍କର ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଶତ୍ରୁ ଭାବ ଅଛି । ଆକା-ବ୍ୟା ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନର ନିବାସୀ ଅଟନ୍ତି । ଜରଓ୍ୱାମାନେ ମଧ୍ୟ ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି ଏବଂ 18ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷଭାଗରେ ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କୁ କୋଲବ୍ରୁକ୍ ଏଠାରେ ଦେଖିଥିଲେ । ଏଇ ଜାତିର ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କୋଲବ୍ରୁକ୍ କିଛିଦିନ ପାଇଁ ରଖିଥିଲେ ଏବଂ ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ଆଣ୍ଡାମାନି ଓ ଜରଓ୍ୱା-ମାନଙ୍କର ଶତ୍ରୁତା ବହୁତ ପୁରୁଣା । ଆଣ୍ଡାମାନି ଶାସକମାନଙ୍କର ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିଲେ,

ନିଜ ତିଆରି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ରହିଲେ ଓ ଶାସନ ପାଖରୁ ଜଙ୍ଗଲକୁ ପଳେଇଯାଉଥିବା କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ଧରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତେଣୁ ଜରଓ୍ୱାଙ୍କ ପ୍ରତି ଏମାନଙ୍କର ଶତ୍ରୁଭାବ ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଲା ଏବଂ ଏମାନେ ଜରଓ୍ୱାମାନଙ୍କୁ ନିଜର ସଭ୍ୟ ମିତ୍ରଙ୍କର ଶତ୍ରୁ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ଭାବିଲେ । କୌଣସି ଘଟଣାରୁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବହୁତ ହଣାକଟା ହୋଇଥିଲା । ତେଣୁ ଦୁହିଁଙ୍କ ଭିତରେ ଏମିତି ଶତ୍ରୁଭାବ ବଢ଼ିଯାଇଚି ଯେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମିତ୍ରତା ସଂକେତ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଇ ଦେଇନି । ଓଙ୍ଗୀ ଓ ଜରଓ୍ୱା ଭାଷା ଓ ବ୍ୟବହାରରେ ସାମ୍ୟ ଥିଲେ ବି ଏବଂ ମୂଳତଃ ଏକ ହେଲେ ବି ଓଙ୍ଗୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଏମାନଙ୍କର ଶତ୍ରୁଭାବ ନାହିଁ । କାରଣ ଘଟଣାକ୍ରମେ ଆଣ୍ଡାମାନରୁ ଏବଂ ଜରଓ୍ୱା-ମାନଙ୍କ ପାଖରୁ ଅନେକ ଦୂରରେ ଏମାନେ ନିଜର ଦ୍ୱୀପରେ ବାସ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଏଇ ସ୍ତୁକ୍ତି ସେଣ୍ଟିନେଲିମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଖାଟିବ ନାହିଁ । ଏମାନେ ଉତ୍ତର ସେଣ୍ଟିନେଲି ଦ୍ୱୀପରେ ଅଲଗା ରହିଲେ ମଧ୍ୟ ଜରଓ୍ୱାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଏମାନଙ୍କର ଶତ୍ରୁଭାବ ରହିଚି । ଲେଖକର କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଶାସନର ମୁଖ୍ୟ କମିଶନର ଏଇ ଦ୍ୱୀପରେ ଓହ୍ଲାଉଥିଲେ ଓ କେତେକ ନଗ୍ନ ଆଦିବାସୀଙ୍କୁ କୂଳରେ ଦେଖିଥିଲେ । ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ବଣ ଭିତରକୁ ଚାଲିଯାଇଥିଲେ । ଦକ୍ଷିଣ ସେଣ୍ଟିନେଲି ଦ୍ୱୀପରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଆବାଦ ହୋଇନାହିଁ । ରଟ ଲୈଣ୍ଡ ଦ୍ୱୀପର ଜରଓ୍ୱା ଓ ଲଘୁ ଆଣ୍ଡାମାନର ଓଙ୍ଗୀମାନଙ୍କର ଭାଷାରେ ସାମ୍ୟତା ଅଛି । ସ୍ତଡ଼କ୍ଲିଫ ବ୍ରାଉନ କହନ୍ତି ଯେ, ଥରେ ଓଙ୍ଗୀ ଜାତିମାନେ ରଟ୍ ଲୈଣ୍ଡର ଜଣେ ଲୋକକୁ (ଜରଓ୍ୱା) ଧରିଥିଲେ ଓ ଭାଷା ଅଲଗା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ତା ଭାଷାକୁ ବୁଝିପାରିଥିଲେ ।

ଆଣ୍ଡାମାନି ଜାତିର ବିଭିନ୍ନ ଉପଜାତିମାନଙ୍କର ନିବାସସ୍ଥଳ ମଧ୍ୟ ଅଲଗା ଥିଲା । ଆକା-ବ୍ୟା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଜାତିମାନେ ଉତ୍ତର ଓ ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନର ବିଭିନ୍ନ ଜାଗାରେ ବସବାସ କରୁଥିଲେ । ଆକା-ବ୍ୟା ଏବଂ ଜରଓ୍ୱା ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ରହୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ଭାଗବଣ୍ଟା ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଶତ୍ରୁ ପରି ସେମାନେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ରହୁଥିଲେ । କେବଳ ଏତିକି ତଫାତ୍ ଥିଲା ଯେ, ଜରଓ୍ୱା ବଣରେ ଓ ଆକା-ବ୍ୟା ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ରହୁଥିଲେ । 1901ର ଜନଗଣନା ବେଳେ ଏମାନଙ୍କୁ ଗଣିବାର ପ୍ରୟତ୍ନ କରାଯାଇଥିଲା । କେବଳ ଆଣ୍ଡାମାନିମାନଙ୍କର ଗଣନା ସମ୍ଭବ ହେଲା; ମାତ୍ର ଏ ଗଣନାରେ ବି କିଛି ସଠିକତା ନାହିଁ । ଆବାଦୀ ଆଣ୍ଡାମାନିଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଥିଲା 625 । ଜରଓ୍ୱା ଓ ଓଂଗୀମାନଙ୍କର ଗଣନା ଅନୁମାନ ଉପରେ ଆଧାରିତ । ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ 1200 ହେବ । ଉତ୍ତର ସେଣ୍ଟିନେଲିର ପ୍ରାୟ 30 ହେବେ ବୋଲି ମନେହୁଏ । 19ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗରେ $5\frac{1}{2}$ ହଜାର

ଆଦିବାସୀ ଥିବାସ୍ଥଳେ 1901ରେ ଏହା 2000ରୁ ମଧ୍ୟ କମ୍ ଥିଲା । ତଥାପି ଅନୁମାନ କେବେ ନିର୍ଦ୍ଦିବାଦ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ।

ବାସସ୍ଥାନ, ଉପସାଗର, ଝରଣା, ବଣ, ଭାଗ ଅନୁସାରେ ମଧ୍ୟ ଏ ଉପଜାତିମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଆହୁରି କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଦଳ ଥିଲେ । ଗୋଟିଏ ଭାଗର ଅଧିକୃତ ବଣରେ ଅନ୍ୟର ଶିକାର ନେଇ ସମୟେ ସମୟେ ଝଗଡ଼ା ଓ ରକ୍ତପାତ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଜଣେ ଅନ୍ୟ ଜଣର ସୀମା ଅତିକ୍ରମ କରିବା ତାଙ୍କୁ ଅସହ୍ୟ ହୋଇପଡ଼େ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉପଜାତିର ବାସସ୍ଥାନ ପାଗ ଓ ଆବଶ୍ୟକତାନୁଯାୟୀ ବଦଳେ; ମାତ୍ର ପୂର୍ବ ଅଧିକାର ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରହେ । ଏହିପରି ନିବାସସ୍ଥାନ ଶତାବ୍ଦୀ ଧରି ରହିଆସିଛି ଓ ଏଗୁଡ଼ିକ ହାଡ଼ଗୁଡ଼ିକରୁ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସୂତ୍ରରୁ ଜଣାପଡ଼େ । କେବଳ ଜଳସୁଲଭ ଜାଗାଗୁଡ଼ିକ ବାସଯୋଗ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ପାଗ ଅନୁସାରେ କ୍ୟାଂପ ଜାଗା ବଦଳେଇ ଦିଆଯାଏ । ତଟବର୍ତ୍ତୀ ଜାତିମାନଙ୍କର ବାସସ୍ଥାନ କୂଳରୁ ବେଶୀ ଦୂରରେ ହୁଏନାହିଁ । ଉପସାଗର ନିକଟରେ ଏମିତି ଜାଗାରେ କ୍ୟାମ୍ପ ତିଆରି ହୁଏ ଯେ, ବାସସ୍ଥାନକୁ ଅତି ସହଜରେ ନୌକା ସାହାଯ୍ୟରେ ଫେରିଆସିହେବ । ଝଡ଼ରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ପାଣିର ସୁବିଧା, ଶିକାର ପାଇବାର ସମ୍ଭାବନା, ପାଗ ଇତ୍ୟାଦି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କରି କ୍ୟାମ୍ପ ଆଗକୁ ଓ ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚାହେଉଥିଲା । ମୃତ୍ୟୁପରେ କିଛିଦିନ ପାଇଁ ଜାଗା ବଦଳାଇ ଦିଆଯାଏ । ଏହିପରି ଯାଯାବର ଅବସ୍ଥାରେ ତଟବର୍ତ୍ତୀ ଜାତିମାନେ ଜୀବନ କଟାନ୍ତି । ମାତ୍ର ବନବାସୀମାନେ ଏତେ ଯାଯାବର ନୁହନ୍ତି । ତଟବାସୀଙ୍କ ପାଇଁ ନୌକାଦ୍ୱାରା ସବୁ ଜିନିଷ ନେବା ପାଇଁ ସବୁ ସୁବିଧା ଅଛି; ମାତ୍ର ବଣବାସୀଙ୍କ ପାଇଁ ସବୁକିଛି ମୁଣ୍ଡେଇବା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି ଉପାୟ ନାହିଁ ।

ଦୁର୍ଗମ ଓ ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ବଣରେ ଦୂର ଜାଗାକୁ ଯିବା ବଡ଼ ଦୁଷ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ କ୍ୟାମ୍ପ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ଥାଏ; କିନ୍ତୁ ଅସ୍ଥାୟୀଭାବରେ କିଛିଦିନ ପାଇଁ ସେମାନେ ଏଠିସେଠି ରହିଯାନ୍ତି । ସ୍ଥାୟୀ କ୍ୟାମ୍ପରେ ସାମୁଦାୟିକ ନିବାସ ହୁଏ । ମହୁଫେଣା ପରି ଗୋଲ ହୋଇଥିବା କୁଡ଼ିଆଟି ବହୁତ ବଡ଼ ହୋଇଥାଏ । ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ଖମ୍ବ ଥାଏ । ଏହାର ଚାରିପାଖରେ ଶଯ୍ୟାସବୁ ତିଆରି ହୋଇଥାଏ । ଗୋଟିଏ କୁଡ଼ିଆରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପରିବାର ରହିପାରନ୍ତି । ଆବଶ୍ୟକୀୟ ମରାମତି ହେଲେ ଭଲ କରି ଗଢ଼ାହୋଇଥିବା କୁଡ଼ିଆ କେତେକ ବର୍ଷ ଚାଲିଯାଏ । ଓଂଗୀ ଓ ଜରଓ୍ୱାର କୁଡ଼ିଆ ଘର ଏହିପରି ହୁଏ । ଆଣ୍ଡାମାନୀ ତଟବର୍ତ୍ତୀ ଜାତିମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପରିବାର ପାଇଁ ଅଲଗା କୁଡ଼ିଆ ଥାଏ ଓ ଏଗୁଡ଼ିକ କ୍ଷୁଦ୍ର ହୋଇଥାଏ । ଏଗୁଡ଼ିକ ଗୋଲ ନୁହେଁ; ମାତ୍ର ଏଥିରେ ଦୁଇଟି କାନ୍ଥ ଥାଏ । ସମୁଦ୍ରରୁ

କିଛି ଦୂରରେ କୌଣସି ଜଙ୍ଗଲକୁ କାଟି ସଫା କରନ୍ତି । ତାପରେ 8-10ଟି କୁଡ଼ିଆ ତିଆରି କରି ଗାଁ ବସାନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଉପଜାତିର ଦଳ ଗୋଟିଏ କ୍ୟାମ୍ପ ତିଆରି କରନ୍ତି । ସାମୁଦ୍ରୀ ଜୀବ, ବଣର କନ୍ଦମୂଳ, ମହୁ ଇତ୍ୟାଦି ଏମାନଙ୍କର ଆହାର । ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଏବଂ ଓଂଗୀ ବାରହା ଶିକାର ପାଇଁ କୁକୁରର ସାହାଯ୍ୟ ନିଅନ୍ତି । ବାରହାର ପଦଚିହ୍ନ ଦେଖି ତାକୁ ଖୋଜାଯାଏ ବା କୁକୁର ସାହାଯ୍ୟରେ ତାକୁ ଘଉଡ଼େଇ ଫାଶରେ ପକେଇ ଦିଅନ୍ତି ଓ ପରେ ଶର ସାହାଯ୍ୟରେ ତାକୁ ମାରନ୍ତି । ମାରିକରି ତାକୁ ସେଇଠି ନିଆଁରେ ପୋଡ଼ି ଘରକୁ ଆଣନ୍ତି ବା ସେମିତି ଆଣି ଘରେ ପୋଡ଼ନ୍ତି । 4-5 ଜଣ ଶିକାରୀ ଏକାଠି ହୋଇ ବାହାରନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଏପରି ଶିକାର କରିବାକୁ ଯା'ନ୍ତି ନାହିଁ । ବଣରୁ ସେମାନେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଖାଇବା ଜିନିଷ ଏକାଠି କରନ୍ତି । ସଂଧ୍ୟା ଭିତରେ ଶିକାରୀ ଫେରିଆସେ ଓ ସଂଧ୍ୟାର ଭୋଜନ ହିଁ ସେମାନଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ଭୋଜନ । ଦଳର ସଭ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଶିକାରକୁ ବାଣ୍ଟି ଦିଆଯାଏ । ପରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରିବାର ନିଜ ନିଜର ରୋଷେଇ କରନ୍ତି । ମାଂସକୁ ସିଝେଇ କରି ପ୍ରାୟତଃ ଖିଆଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ କୁଡ଼ିଆରେ ନିଆଁକୁ ରଖନ୍ତି । ଖାଇସାରିବା ପରେ ଗୀତ ନାଚ ବା ଦିନର ଶିକାରର ଅନୁଭୂତି ଶୁଣେଇବା ହେଉଛି ଦୈନନ୍ଦିନ କାମ ।

ପ୍ରତିଦିନ ଶିକାର ମିଳିବା ସହଜ ନୁହେଁ । କେବେ କେବେ କିଛିଦିନ ପାଇଁ ଶିକାରୀ-ଦଳ ବାହାରିଯାନ୍ତି ଓ କିଛି ନେଇ କରି ଘରକୁ ଫେରନ୍ତି । ନାରୀ, ବାଳକ ଓ ବୃଦ୍ଧ କ୍ୟାମ୍ପର ପାଖଆଖରୁ ଖାଦ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରନ୍ତି । ଖାଦ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ଏମାନଙ୍କୁ ଘର ତିଆରି ଓ ଟୋକେଇ ତିଆରି କରିବାର ଉପକରଣ, ନୌକା ପାଇଁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗଛ, ଶର ପାଇଁ ଲୁହା ମଧ୍ୟ ଖୋଜିବାକୁ ପଡ଼େ । କାରଣ ଏଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଜୀବନଯାପନ ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକୀୟ । ଯେମିତି କୌଣସି ଜାଗା ଉପରେ ଅଧିକାର ରହିଥାଏ, ସେହିପରି ନୌକା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଗଛ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଅଧିକାର ରହେ । ସେ ଲୋକ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଲୋକ ଗଛରେ ହାତ ଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । କେତେକ ଜାଗାରେ ଏଇ ଜାତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପୂରା ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ, ସମୁଦାୟିକ ଭାବ ପ୍ରଭୃତି ସାମ୍ୟବାଦ ଚିନ୍ତାଧାରା ରହିଆସିଛି । ନୌକା ତିଆରି କରିବା କାମ ପାଇଁ ଜଣେ ଲୋକ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ; ତେଣୁ କେତେଜଣ ମିଶିକରି ନୌକା ତିଆରି କରନ୍ତି । ନୌକାଟି ଜଣକର; ମାତ୍ର ସାହାଯ୍ୟକାରୀମାନେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରିପାରନ୍ତି । ଏମିତି ଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ପତ୍ତି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସାମୂହିକ ପ୍ରୟୋଗ ହୋଇପାରେ । ଯଦି ଜଣେ ଅନ୍ୟ ଜଣକୁ କିଛି ମାଗିଲା, ତେବେ ତାକୁ ମନା କରାଯାଏନି । ପରସ୍ପରକୁ ଉପହାର ଦେବାର ବି ପ୍ରଥା ଅଛି । ବୟସର ସମ୍ମାନ ଅଛି ଓ ଭୋଜନର ଉତ୍ତମ ଭାଗ ବୟୋବୃଦ୍ଧଙ୍କୁ ଦିଆଯାଏ ।

ଶିକାରକୁ ବାଣ୍ଟି କରି ଖାନ୍ତି ଓ ବୟସ ଅନୁସାରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ମାନଙ୍କୁ ବେଶି ଓ ଭଲ ଖାଦ୍ୟ ଦିଆଯାଏ । ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଦୁହେଁ ଉଭୟେ ନିଜ ନିଜ ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ଓ କାମ କରନ୍ତି । ଭାଷାରେ ଏମିତି ଶବ୍ଦ ସବୁ ଅଛି ଯେ ଯାହାଦ୍ୱାରା ବୟୋଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଲୋକଙ୍କୁ ସମ୍ମାନସୂଚକ ସମ୍ବୋଧନରେ ଡକାଯାଏ । ଏଇ ଭାବନା ସବୁ ଜାତିରେ ରହିଛି । ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାର୍‌ର ରହଣି କାଳରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର, ଭୀମ ଓ ଅର୍ଜୁନ ଦଳର ନେତା ଯୁଧିଷ୍ଠିର ବୋଲି ଦେଖାଯାଇଥିଲା । ସେ ଖାଦ୍ୟସବୁ ବାଣ୍ଟୁଥିଲା ଓ ସବୁ କାମକୁ ଆଗ ସେ କରୁଥିଲା । ଜରୱାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଡ଼ଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ଦେବା ଭାବ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ବଡ଼ଙ୍କ ପାଇଁ 'ଶ୍ରୀ' ବା 'ସାର' ପରି ଶବ୍ଦ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷ-ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅଲଗା ଅଲଗା ସମ୍ବୋଧନ ଏମାନଙ୍କ ଭାଷାରେ ଅଛି ।

ଧର୍ମର ରୂପରେ ଏମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି । କୌଣସି ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସତ୍ତା ବା ଈଶ୍ୱରଙ୍କର କଳ୍ପନା ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଦୁରାତ୍ମାକୁ ସେମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର, ସାଗର, ବୃକ୍ଷ, ପ୍ରକୃତି ପ୍ରଭୃତି ଏମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଭୟ ଜନ୍ମାଏ । ରୋଗ ପ୍ରଭୃତି ଆତ୍ମାମାନଙ୍କର ବିକ୍ଷୋଭର କାରଣ ବୋଲି ସେମାନେ ଭାବନ୍ତି । ଏଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ଅନେକ କାହାଣୀ ଓ କିଂବଦନ୍ତୀ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି ଏବଂ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ବଂଶ ବଂଶ ଧରି ଶୁଣି ଶୁଣାଇ ଦିଆଯାଏ । ଏଇଥିରୁ କ'ଣ କରିବା ଉଚିତ, କଣ ନ କରିବା ଉଚିତ ଇତ୍ୟାଦି ଜଣାଯାଇଥାଏ । ସ୍ୱର୍ଗ ବା ନରକର ଧାରଣା ସେମାନଙ୍କର ନାହିଁ; ମାତ୍ର ସେମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ, ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଆତ୍ମା ଭୂମିଗତ ହୋଇଥାଏ । ସ୍ୱପ୍ନକୁ ମଧ୍ୟ ଏମାନେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଅନ୍ତି । 'ପାଲୁଗା'କୁ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ୍ ରୂପରେ ମାନନ୍ତି ଓ ଏହାର ବାସସ୍ଥାନ ସ୍ୟାଡ଼ଲ ପିକ୍ ବା ସ୍ୱର୍ଗରେ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି । 'ପାଲୁଗା'ର ପରିବାର ମଧ୍ୟ ଅଛି । ବଣରେ 'ଏରମ ଚୌଗା' ଓ ସମୁଦ୍ରରେ 'ଜୁରୁବନ'କୁ ଏମାନେ ଭୟ କରନ୍ତି । 'ଏରମ ଚୌଗା'ର ନିଆଁକୁ ବହୁତ ଭୟ । ତେଣୁ ସେମାନେ ସବୁବେଳେ ଘରେ ନିଆଁ ରଖିଥାନ୍ତି । 'ପାଲୁଗା' ତୋଫାନ ରୂପରେ ଆସେ । 'ପାଲୁଗା' ବିଷୟରେ ଅନେକ କାହାଣୀ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘଟଣାର କୌଣସି ନା କୌଣସି ପ୍ରଥା ଅଛି । ଜନ୍ମ-ମରଣର ନୀତି ଓ ବିଶ୍ୱାସ ସବୁ ଉପଜାତିଙ୍କ ଭିତରେ ଢ଼ଣା ଅଧିକେ ପ୍ରାୟ ଏକା । ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ମୃତି ପାଇଁ ଓ ଦୁରାତ୍ମାର ଶାନ୍ତି ପାଇଁ ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ଶୋକ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ । ମୃତ ପୁତ୍ରର ଶବକୁ ମା-ବାପଙ୍କର କୁଡ଼ିଆ ଭିତର ମାଟିରେ ପୋତାଯାଏ । ବୟସ୍କ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଗାତ ଖୋଳି ପୋତିଦିଆଯାଏ ବା ଅତି ସମ୍ମାନ-ସୂଚକ ପ୍ରଥା ଅନୁଯାୟୀ ଗଣ୍ଠିରି କରି କୌଣସି ଗଛ ଉପରେ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ

ରଖିଦିଆଯାଏ । ପରେ ସେ ସ୍ଥାନକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଚାଲିଯାନ୍ତି । କିଛିଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନେ ବିଭିନ୍ନ ଧରଣର ଶୋକ ଦିବସ ପାଳନ୍ତି । ଏହି ସମୟରେ ନୃତ୍ୟ କରିବା ମନା । ମୁଣ୍ଡରେ ମାଟି ବୋଳି ଲୋକମାନେ ରହନ୍ତି; ମାତ୍ର ଏହା ସାଧାରଣ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରସାଧନର ଅଙ୍ଗ ନୁହେଁ । ଅନ୍ୟବେଳେ ସେମାନେ ଦେହରେ ମାଟି ବୋଳି ହୁଅନ୍ତି; ମାତ୍ର ମୃତ୍ୟୁର ଶୋକ ଅନ୍ୟ ପରି ହୁଏ । ପରେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ହାଡ଼ଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ମୃତି ସ୍ୱରୂପ ସୁରକ୍ଷିତ କରନ୍ତି ଓ ଆଭରଣ ସ୍ୱରୂପ ପରିଧାନ କରନ୍ତି । ବିଧବା ବା ନିଜର ପ୍ରିୟଜନ ନିଜ ନିଜର ପତି ବା ପତ୍ନୀର ଖପୁରି ପିଠିରେ ଲଟକାନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ସ୍ମୃତି ସୁରକ୍ଷିତ ରହେ ଓ ରୋଗ ବ୍ୟାଧି ଦୂର ହୁଏ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି । ଶୋକକାଳର ସମାପ୍ତି ନୃତ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦିରେ ହୋଇଥାଏ । ଗୋଟିଏ ପୁଅ ମରିଗଲା ପରେ ଯଦି ମା ପୁଣି ଗର୍ଭବତୀ ହୁଏ ତେବେ ସେ ମଲା ପୁଅ ଫେରିଆସିଲା ବୋଲି ସେମାନେ ଭାବନ୍ତି ଓ ପୁଅଟିଏ ହେଲେ ସେହି ମଲା ପୁଅଟିର ନାମ ରଖନ୍ତି । ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଘରପାଖରେ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଥର ଥର କରି କାନ୍ଦନ୍ତି । ମୃତ-ବ୍ୟକ୍ତିର ଆଭୂଷଣ ଖୋଲି ତାକୁ ମାଟିରେ ସଜାନ୍ତି । ଶବକୁ ପୋତିବା ପାଇଁ ତିନି-ଚାରି ଫୁଟ ଗଭୀରର ଗାତ ଖୋଳି ତା ଭିତରେ ରଖନ୍ତି ଓ ମୁଣ୍ଡ ତଳେ ଗୋଟିଏ କାଠ ଦିଅନ୍ତି । ଶବକୁ ଚିତିଆ କରି ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ମୁହଁ ରଖି ଗାତ ଭିତରେ ରଖନ୍ତି । ଏମିତି ନ କଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କର ଧାରଣା । ପରେ ଉପସ୍ଥିତ ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ମାଟି ପକେଇ ଗାତକୁ ବୁଜନ୍ତି । ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତି ଯଦି ପୁରୁଷ ହୋଇଥାଏ ତେବେ ତାର ତୀର ଓ କମାଣ ସେ କବର ଉପରେ ରଖିଦିଅନ୍ତି । ପାଖରେ ଅଳ୍ପ ପାଣି ମଧ୍ୟ ରଖନ୍ତି । ଅଧିକ ସମ୍ମାନସୂଚକ ସତ୍କାର କରିବା ପାଇଁ କାଠର ଗୋଟିଏ ଉଚ୍ଚା ଚଉକି ଭଳି କରି ତାକୁ ପ୍ରାୟ 10-12 ଫୁଟ ଉଚ୍ଚରେ ଗଛ ଉପରେ ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ମୁହଁ କରାଇ ଝୁଲାଇ ଦିଅନ୍ତି । ପାଣି ଓ ନିଆଁ ଗଛ ତଳେ ରଖନ୍ତି । କୌଣସି ଉପଯୋଗୀ ବୃକ୍ଷରେ ଏହି ଶବ ସତ୍କାର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଫଳନ୍ତି ଗଛରେ ଶବ ସତ୍କାର କରିବା ବା ନକରିବା ବିଷୟରେ ବିଶେଷଜ୍ଞମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମତଭେଦ ଅଛି । ଗଛ ତଳଟି ସଫା କରି ଦିଆଯାଏ । ଏହା ପରେ ଶୋକ କାଳ ଭିତରେ ବସ୍ତି ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯାନ୍ତି । ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ମୁଣ୍ଡକୁ ଖିଅର କରି ଦିଆଯାଏ । ଏଥିପାଇଁ ଛୁରୀ ବା କ୍ଷୁର ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ଭଙ୍ଗା କାଚଖଣ୍ଡରେ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ କ୍ଷୁର ତିଆରି କରନ୍ତି । ବୋତଲକୁ ଭାଙ୍ଗି ଧାର କରି ମୁଣ୍ଡକୁ ଭଲ ଭାବରେ କ୍ଷୌର କରିବା ପ୍ରଣାଳୀ ଦେଖିବା ଲେଖକର ସୁଅବସର ହୋଇଥିଲା । ଦୁଧପିଆ ପିଲାର ମୃତ୍ୟୁରେ ଶବକୁ ପୋତନ୍ତି ଓ ମା ନିଜର କ୍ଷୀରକୁ ଗୋଟିଏ ପାତ୍ରରେ

ଭିତ୍ତି କବର ପାଖରେ ରଖେ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପିଲାର ମୃତ୍ୟୁରେ କ୍ୟାମ୍ପି ଗୁଡ଼ି କରି ଗୃହଯାନ୍ତ କି ନାହିଁ ଏ ବିଷୟରେ ମତଭେଦ ଅଛି । କୌଣସି ବାଳକର ମୃତ୍ୟୁଶୋକ ସାର୍ବଜନୀନ ଶୋକ ନୁହେଁ । ଏହା କେବଳ ପରିବାର ଭିତରେ ହିଁ ସୀମିତ ରହେ । ଏ ବିଷୟରେ ମତଭେଦ ନାହିଁ । ତେଣୁ କ୍ୟାମ୍ପ୍ ନ ଗୁଡ଼ିବା ମତ ବେଶୀ ଠିକ୍ ବୋଲି ଜଣାପଡ଼ୁଚି । କୌଣସି ଅପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଶତ୍ରୁ ମରିଗଲେ ବା ମାରିଦିଆଗଲେ କୌଣସି ନିୟମ ପାଳନ କରାଯାଏ ନାହିଁ । ତାକୁ ଉଠେଇ ସମୁଦ୍ରକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦିଅନ୍ତି ବା କୌଣସି ନିୟମ ନ ପାଳି ମାଟିରେ ପୋତିଦିଅନ୍ତି । ମାରିଥିବା ଶତ୍ରୁକୁ ନିଆଁରେ ପକାଇବା ପ୍ରଥା ମଧ୍ୟ ଅଛି; ତେଣୁ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଜାତି ନରଭକ୍ଷୀ ବୋଲି ଭ୍ରମ ଧାରଣା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଚି । ଲୋକମାନେ ଭାବନ୍ତି ଏଇଟି ତାଙ୍କର ଖାଦ୍ୟ ତିଆରି କରିବାର ପ୍ରଣାଳୀ । ସେମାନେ ଶତ୍ରୁର ଶବକୁ ନିଆଁରେ ପକେଇବା ପୂର୍ବରୁ କାଟନ୍ତି ବୋଲି ଏ ଧାରଣା ଆହୁରି ଦୃଢ଼ ହୋଇଚି । ମୃତ୍ୟୁପରେ ଶବର ସଂସ୍କାର ପ୍ରାୟ ସେଇ ଦିନ ହିଁ କରିଦିଅନ୍ତି । ଯଦି କୌଣସି କାରଣରୁ ବିଳମ୍ବ ହୁଏ ବା ରାତି ହୋଇଯାଏ ତେବେ ତା ପରଦିନ କରନ୍ତି । ଏଇ ଅବସ୍ଥାରେ ଶବ ପାଖରେ ବସିରହି କାନ୍ଦିବାରେ ଲାଗନ୍ତି । ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ, ମାନବଜାତିର ବିଭିନ୍ନ ସଂପ୍ରଦାୟର କିଛି ନା କିଛି ସାମ୍ୟ ଅଛି । ଆଦିବାସୀ ହୁଅନ୍ତୁ ବା ସଭ୍ୟ ଜାତିର ମଣିଷ ହୁଅନ୍ତୁ, ପ୍ରତ୍ୟେକେ ନିଜ ନିଜ ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ଶୋକ ପ୍ରକାଶ କରିଥାନ୍ତି; ମାତ୍ର ଶୋକ ପ୍ରକାଶ କରିବା ହିଁ ଦୁହିଁଙ୍କର ମୂଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ସେମାନେ ଯେ କୌଣସି ଭାବରେ କରନ୍ତୁ ନା କାହିଁକି, ମୂଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏକ । ଆଦିବାସୀ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ମା ଯେତେବେଳେ ନିଜର ବକ୍ଷରୁ କ୍ଷୀର ବାହାର କରି ପୁଅର କବର ଉପରେ ରଖେ, ଏପରି ବାତ୍ସଲ୍ୟ ସଭ୍ୟ ମା'ର ବାତ୍ସଲ୍ୟଠାରୁ କୋଉ ଗୁଣରେ ଊଣା ବୋଲି ଆମେ କହିପାରିବା ? ମୂଳତଃ—ମଣିଷ, ମଣିଷ ହିଁ ଅଟେ ।

କୌଣସି ଆକସ୍ମିକ ଦୁର୍ଘଟଣା ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବେମାରିରେ ଯଦି କୌଣସି ଯୁବକର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଯାଏ, ତେବେ ମଣିଷର ଦୈବ ପ୍ରତି ଆକ୍ରୋଶ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଆଦିବାସୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଏଥିରୁ ବାଦ୍ ପଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ଏପରି ଦୁର୍ଘଟଣାରେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରିୟଜନମାନେ ଖୁବ୍ ରାଗିଯାନ୍ତି । ଅନ୍ଧଭାବରେ ଚାରିଆଡ଼କୁ ତୀରବର୍ଷା କରି ଗଛ-ଗୁଡ଼ିକୁ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଭାବରେ କାଟି ନିଜର ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ କ୍ରୋଧ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି ।

ସାଧାରଣତଃ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଧରାଯାଏ ନାହିଁ । ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ତା ବିଷୟ ଆସିଲେ ତାକୁ 'ଅମୁକ ଗଛ ଉପରେ ଥିବା' ବା 'ଅମୁକ ଜାଗାର ମାଟି ତଳେ' ଇତ୍ୟାଦି କହନ୍ତି । ଏହା ମୃତାତ୍ମା ପ୍ରତି ସମ୍ମାନର ଚିହ୍ନ । ଏହି ପ୍ରତିବନ୍ଧ କେବଳ ଶୋକ-କାଳବେଳେ ଥାଏ । ଏଇ ସମୟରେ ନିକଟତମ ପ୍ରିୟଜନମାନେ ଅନ୍ୟ କାହାର

ସହିତ କାରବାର କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଦେହରେ ଲାଲ ମାଟି ବୋଳି ହୋଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ ଓ ନାଚ ଗୀତ ବି ଗାଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କୌଣସି କୌଣସି ଖାଇବା ଜିନିଷ ମଧ୍ୟ ଏଇ ଶୋକକାଳ ଭିତରେ ଛାଡ଼ିଦିଅନ୍ତି । ଜଙ୍ଗଲବାସୀମାନେ ବାର୍‌ହା ଓ ତଟବାସୀମାନେ ଭଲ ମାଛ ଖାଇବା ଛାଡ଼ିଦିଅନ୍ତି (ଏଇ ପ୍ରଥା ଅତି ସଭ୍ୟ ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ବି ଅଛି) । ଶୋକକାଳ କେତେଦିନ ଧରି ହୁଏ, ଏ ବିଷୟରେ କିଛି ସଠିକ ଧାରଣା ନାହିଁ । କେହି କେହି କହନ୍ତି, ଅସ୍ଥି ଗୁଡ଼ିକ ମାଂସବିହୀନ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶୋକକାଳ ରହିଥାଏ । ଆଉ କେହି ଲୋକ କହନ୍ତି 3-4 ମାସ ଧରି ଏ ଶୋକ । ଏହିପରିଭାବରେ ଶୋକ କାଳର ସମାପ୍ତି ହେଲା ପରେ ହାଡ଼ଗୁଡ଼ିକୁ କାଢ଼ି ଅଣାଯାଏ ଓ ନିକଟତମ ବ୍ୟକ୍ତି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଯେପରି ପୂର୍ବରୁ କୁହାଯାଇଛି ସେମିତି କାନ୍ଦି ପୁଣି ଶୋକ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ହାଡ଼ଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରଥମ କରି ଘରକୁ ନେଲାବେଳେ ସେମାନେ ପୁଣି କାନ୍ଦନ୍ତି । ଖପୁରି ଓ ବେକର ହାଡ଼କୁ ଲାଲ ମାଟିରେ ସଜାନ୍ତି ଓ ପିନ୍ଧନ୍ତି । ଏଗୁଡ଼ିକୁ ବହୁତ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁରକ୍ଷିତ କରି ରଖନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହାଡ଼ଗୁଡ଼ିକୁ କୁଡ଼ିଆରେ ଟାଙ୍ଗି ଦିଆଯାଏ । ରୋଗର ଉପଶମ ପାଇଁ ଏହାକୁ ପିନ୍ଧନ୍ତି । ଉପହାର ସ୍ୱରୂପ ମଧ୍ୟ ଏହାକୁ ଦିଆଯାଏ । ବାଳକର ଖପୁରିକୁ ଟୋକେଇରେ ରଖନ୍ତି । ଶୋକକାଳ ସମାପ୍ତି ପରେ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ସବ କରାଯାଏ । ଖାଇବା ପିଇବାର ବାଧା ତୁଟିଯାଏ । ଲାଲ ମାଟିରେ ଶରୀରକୁ ଅଳଂକୃତ କରାଯାଏ ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷ ଉଭୟେ ନାଚନ୍ତି । ନାଚ ମଝିରେ ପୁଣି କାନ୍ଦନ୍ତି ଏବଂ ପରେ ନାଚ କରନ୍ତି । ଏମିତି ଭାବରେ ଶୋକକାଳର ସମାପ୍ତି ହୁଏ ।

ଜନ୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ରୀତିନୀତି ଏମିତି ଭାବରେ ଗର୍ଭର ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥାରେ ହୋଇଥାଏ । ଗର୍ଭାଧାନର ଶେଷ ଦିନ ଓ କିଛି ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେତେକ ଜିନିଷ ଖାଇବା ମନା । ଅଲଗା ଅଲଗା ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଉପଜାତିମାନଙ୍କରେ ଅଲଗା ଅଲଗା ଜିନିଷ ଖାଇବା ମନା । ପ୍ରସବ ପୂର୍ବରୁ ହିଁ ପିଲାର ନାମକରଣ ହୋଇସାରିଥାଏ ଓ ଜନ୍ମ ହେବାର କିଛି ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପିଲା ପାଇଁ ପିଲାକୁ ନ ଡାକି ତାର ବାପ ଓ ମା'ଙ୍କୁ ଡାକନ୍ତି ଓ ପିଲାର ନାମ ଧରନ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରସବ କ୍ୟାମ୍ପର ବୁଢ଼ୀମାନେ କରନ୍ତି । ଜନ୍ମର କିଛି ଦିନ ପରେ ପୁଅ ଦେହରେ ଲାଲ ମାଟି ବୋଳିବା ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼େ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ପିଲା ନହୁଏ, ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅଲଗା ଭୋଜନ ଓ ଅଲଗା ଅଳଂକୃତ ହେବାକୁ ପଡ଼େ । ପିଲା ଯେତେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମା'ର କ୍ଷୀର ଖାଇପାରିବ ସେତେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଖାଏ । ପିଲାମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବାପ ମା'ଙ୍କ ପରି କିଛି ପିନ୍ଧିବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ । ମାତ୍ର ଖରାବର୍ଷାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ପତ୍ରରେ ଘୋଡ଼େଇ କରି ରଖନ୍ତି । ପିଲାମାନଙ୍କୁ ପରିବାରରେ

ବହୁତ ସ୍ନେହ ଆଦର ମିଳେ ଓ ବଡ଼ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିବାରରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼େ । ପିଲାଦିନରୁ ହିଁ ସେମାନେ ତୀର କମାଣ ଚଳେଇବା ଶିଖନ୍ତି ଓ ଖୁବ୍ କମ୍ ବୟସରୁ ହିଁ ଏଥିରେ ଦକ୍ଷ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଏଇ କାରଣରୁ ହିଁ ଏମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅବ୍ୟର୍ଥ । ପହଁରିବା, ଶିକାର କରିବା ଓ ମାଛ ଧରିବା ଇତ୍ୟାଦି ସେମାନଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଆସିଯାଏ ।

ଏହିପରି ଭାବରେ ଆମେ ଦେଖୁଚୁ ଯେ ଏଇ ଜାତିମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଜନ୍ମରୁ ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଜର ବିଚିତ୍ର ସଂସ୍କାର ଓ ରୀତିନୀତିରେ ଭରିରହିଚି । ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଜାତି ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ନଷ୍ଟ ପ୍ରାୟ । ଓଙ୍ଗୀ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ କମ୍ ଅଛନ୍ତି । ଶତ୍ରୁ ବ୍ୟବହାର ଯୋଗୁ ଜରଓ୍ୱାଙ୍କ ବିଷୟରେ ଆମେ ଖୁବ୍ କମ୍ ଜାଣିଚୁ ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅନୁଭୂତି ପାଇବା ମଧ୍ୟ କଷ୍ଟ ; ମାତ୍ର ଅନୁମାନ ହୁଏ ସେମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ପ୍ରଥା ସବୁ ରହିଚି । କେବଳ ଜନ୍ମ ଓ ମୃତ୍ୟୁରେ ନୁହେଁ, ଏଇ ଜାତିମାନଙ୍କର ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅବସ୍ଥା କୌଣସି ନା କୌଣସି ପ୍ରଥାରେ ଗୁନ୍ଥି ହୋଇଚି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ପ୍ରଥମ ରଜଦର୍ଶନରେ କନ୍ୟାର ପିଠା କାଢିବାର ପ୍ରଥା ଅଛି । ତା ପରେ ଝିଅକୁ ସମୁଦ୍ରରେ ଗାଧୋଇବାର ବିଧି ଅଛି । ତିନିଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାକୁ ଅଲଗା ବସାଯାଏ । ପରିବାର ବା ବସ୍ତିର କୌଣସି କାମରେ ସେ ଭାଗ ନେଇପାରେ ନାହିଁ । ତାକୁ ଜଙ୍ଗଲୀ ଅଳଙ୍କାର ଆଉ ପିନ୍ଧେଇ ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ । ତା ନାମ ବଦଳେଇଦିଅନ୍ତି ଓ ତାକୁ କାମ କରେଇଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଏଇ ଅବସ୍ଥା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ଭାଷାରେ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନାମ ଅଛି । ଯୁବକ ବା ବାଳକମାନଙ୍କ ନିମିତ୍ତ ଅନ୍ନପ୍ରାଶନ ବେଳେ ବାର୍ହା ବା ମହୁ ଖାଇବାର ପ୍ରଥା ଅଛି ।

ଶେଷରେ ତାଙ୍କର କିଛି ବିଶେଷତ୍ୱକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ପ୍ରସଙ୍ଗାନୁକୂଳ ହେବ । ଯଦିଓ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଈଶ୍ୱର ବା କୌଣସି ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସତ୍ତାର ଭାବନା ନାହିଁ, ତେବେ ବି ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ବ୍ୟାବହାରିକ ସଦ୍‌ଗୁଣ ସବୁ ଅଛି । ଜଣେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତି ସଦୟ ବ୍ୟବହାର, ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା, ପରିଶ୍ରମ, ଆମୋଦପ୍ରମୋଦରେ ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଭରା । ବାହାର ଲୋକଙ୍କୁ ଶତ୍ରୁ ରୂପରେ ଦେଖିବାର ମଧ୍ୟ କାରଣ ଅଛି । ବାହାର ଲୋକେ ଏମାନଙ୍କୁ ଦାସ କରି ବହୁତ ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଥିଲେ, ଏମାନଙ୍କର ଜୀବନ ପ୍ରଣାଳୀ ବଳାତ୍କାରରେ ବଦଳେଇଦବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ତେଣୁ ଏମାନଙ୍କର ଶତ୍ରୁଭାବ ରହିଲା । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯିଏ ସଭ୍ୟତାକୁ ଆବୋରିବସିଲା ସେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । ଯେଉଁମାନେ ଶତ୍ରୁଭାବ କଲେ ସେମାନେ ଅତୁଟ ରହିଲେ, ତେଣୁ ଶତ୍ରୁଭାବ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ କଲ୍ୟାଣକାରୀ ଅଟେ । ଏମାନଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ନ ଥିବା କଥା ମିଛ । ଏମାନଙ୍କର

ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଏପରି ଅଛି ଯେ, ସେଥିରୁ ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତାର ପରିଚୟ ମିଳେ ମାତ୍ର ଏହା ଅବିକଶିତ ହୋଇ ରହିଛି । ଯଦି ବୁଦ୍ଧି ନ ଥାନ୍ତା ତେବେ ନିଜର ଜୀବନଯାପନ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଉପକରଣ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜିନିଷଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସୁଦୃଢ଼ ନୌକା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—ସେ ତିଆରି କରି ପାରି ନ ଥାନ୍ତେ । ଏମାନଙ୍କ ନୌକା ଏମାନଙ୍କର ହସ୍ତ-କୌଶଳର ପରିଚାୟକ । ଏମାନଙ୍କ ତୀର ଏପରି ତିଆରି ହୋଇଥାଏ ଯେ ଏବଂ ଏମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏମିତି ଅବ୍ୟର୍ଥ ଯେ, ଥରେ ଦେହରେ ବାଜିଗଲେ ତାକୁ କାଢ଼ିବା ମାନେ ମୃତ୍ୟୁକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବା । ଫଣାଗଲେ ଶରର ଦୁଇପାଖରେ ଉଠିଥିବା ପାଖ ଦେହକୁ ଚିରିଦିଏ । ଏମାନଙ୍କର ମାଛ ଧରିବାର ବର୍ଚ୍ଛା, ଏବଂ ଯାହାକୁ ଏମାନେ ଖୁବ୍ ଚଞ୍ଚଳତାର ସହିତ ମାଛ ଉପରେ ପକାନ୍ତି, ଏକ କୌଶଳର ପରିଚାୟକ । ଏମାନେ ଅଳ୍ପ କେତେକ ଯନ୍ତ୍ରପାତିରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗଛରୁ ତାଙ୍କର ଉପଯୋଗୀ ନୌକା ତିଆରି କରନ୍ତି । ବିଦେଶୀ ଲେଖକମାନେ ଏମାନଙ୍କୁ ବାମନ, ବୁଦ୍ଧିହୀନ ଓ ଭୟାନକ ବୋଲି କହିବା ଭୁଲ । ପରେ ସେମାନେ ନିଜେ ଏ ଧାରଣା ଭ୍ରାନ୍ତ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଏମାନେ ଦେଖିବାକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ମାତ୍ର କୁରୂପ ନୁହନ୍ତି । ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ସୁଡୋଲ ଆଫ୍ରିକୀୟ ଓ ନିଗ୍ରୋମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ଏମାନଙ୍କର ମୁହଁର ଆକୃତି ସୁନ୍ଦର । ରଙ୍ଗ ଅବଶ୍ୟ କଳା । ସଭ୍ୟତା ଦୃଷ୍ଟିରେ ଯଦିଓ ଏମାନେ ବହୁତ ପଛରେ, ମାନବତା ଦୃଷ୍ଟିରେ ନୁହେଁ । ନଷ୍ଟପ୍ରାୟ ଆଣ୍ଡାମାନୀର ଶେଷ ବ୍ୟକ୍ତି, ଲିଟିଲ୍ ଆଣ୍ଡାମାନର ଓଂଗୀ ଓ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାରରେ କିଛିକାଳ ରହିଥିବା ତିନିଜଣ ଜାରଓ୍ୱାର ପରିଚୟ ପାଇସାରିବା ପରେ ସେମାନଙ୍କର ଯେ ମାନବିକତା ନାହିଁ, ଏ ବିଷୟରେ ଭାବିବାକୁ ଲେଖକଙ୍କୁ କୁଣ୍ଠାବୋଧ ହେଉଛି ।

ଇଂରେଜମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା କଳାପାଣିର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏମାନଙ୍କ ସହିତ ଘନିଷ୍ଠ ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକତା ପଡ଼ିଲା । ତେଣୁ 'ଆଣ୍ଡାମାନୀ ହୋମ' ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା, ଯେଉଁଠିକି ସେମାନେ ଯିବା ଆସିବା କରି ପାରିବେ, ଖାଇବା ପିଇବାର ସୁବିଧା ଏବଂ ଚିକିତ୍ସାର ସୁବିଧା ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ଯେତେବେଳେ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ ଆସିପାରୁଥିଲେ, ଯେତେଜଣ ରହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ ରହି ମଧ୍ୟ ପାରୁଥିଲେ ଏବଂ ଫେରିଯିବାକୁ ବାଧା ମଧ୍ୟ ନଥିଲା । ସେଇ ସମୟରେ ଓ ତାପରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ବହୁତ ଥର ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ଆଜିକାଲି ସେପରି ଜାରଓ୍ୱାମାନେ କେବଳ କରୁଛନ୍ତି । ତଥାପି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ ଶତଚେଷ୍ଟାର ଫଳସ୍ୱରୂପ ଏ ଜାତି ଶତ୍ରୁତା ତ୍ୟାଗ କଲା । 1862 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଜାତି ସହିତ ଭଲ ସଂପର୍କ ନଥିଲା । ଅନେକ କଏଦୀ ପଳେଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ଏମାନଙ୍କ ହାତରେ ମରୁଥିଲେ । କେବେ କେବେ ଆତ୍ମରକ୍ଷା ପାଇଁ ଏମାନଙ୍କୁ ମାରିବା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ୁଥିଲା । ରେଭରେଣ୍ଡ

କାର୍ବାଇନ୍ ନାମକ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାରର ଜଣେ ପାଦ୍ରୀଙ୍କ ଚେଷ୍ଟା ଫଳରେ 28 ଜଣ ଆଣ୍ଡାମାନୀଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ଆସିବା ପାଇଁ ରାଜି କରାଗଲା । ରସ ଦ୍ୱୀପରେ ଏମାନଙ୍କର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । ମାତ୍ର ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଏ ଯୋଜନା ଅସଫଳ ହୋଇ-ଥିଲା; କାରଣ ଏମାନେ ବେମାର ହୋଇଗଲେ ଓ ସେଠା ଛାଡ଼ି ପଳେଇଲେ । 1864ରେ ସେ ସମୟର ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ କର୍ଣ୍ଣେଲ ଫୋର୍ଡ଼ ଓ ପାଦ୍ରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମତଭେଦ ହୋଇଥିଲା । କାର୍ବାଇନ୍ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ହୋମର କାମ ଛାଡ଼ିଦେଇଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଜି. ଏନ୍. ହାମ୍ଫ୍ରି ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ 10 ବର୍ଷ ଧରି କୁଶଳତାର ସହିତ କାମ କରିଥିଲେ । ଆଣ୍ଡାମାନୀଙ୍କ ସହିତ ଭଲ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଇ ସମୟରେ ସେ ଜାତିର ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ 3000 ଥିଲା ବୋଲି ମନେହୁଏ । ହୋମକୁ 'ରସ'ରୁ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାରକୁ ଅଣାଗଲା । ପ୍ରାୟ 1000 ଆଣ୍ଡାମାନୀ ସେଠି ରହିବାରେ ଲାଗିଲେ । କୌଣସି କୌଣସି ସମୟରେ ଆକ୍ରମଣ ମଧ୍ୟ ହେଉଥିଲା । ପରେ ଟୟସନ ଓ ତାଙ୍କପରେ 1875ରେ ମ୍ୟେନ 'ହୋମ'ର କାର୍ଯ୍ୟଭାର ନେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ଉତ୍ତରରୁ ମଧ୍ୟ ଆଣ୍ଡାମାନୀମାନେ ଆସିଲେ । କିଛୁଦିନ ପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ବସନ୍ତ ହୋଇଥିଲା ଓ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ମରିଯାଇଥିଲେ । 1879ରୁ ପୋର୍ଟ ମ୍ୟେନ 'ହୋମ'ର ଚାର୍ଜ ନେଇଥିଲେ ଓ 1900 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାମ କରିଥିଲେ । ବେମାର ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଲା । ଯୌନରୋଗ ମଧ୍ୟ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଥିଲା । ପୋର୍ଟ ମ୍ୟେନ ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାକୁ ସୁଧାରିବା ପାଇଁ ଯଥାଶକ୍ତି ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ଏଥିମଧ୍ୟରେ ଅଲଗା ଅଲଗା ଜାଗାରେ 'ହୋମ' ସ୍ଥାପିତ କରାଗଲା । ଡାକ୍ତରଖାନାର ସୁବିଧା ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କମିବାରେ ଲାଗିଲା । ଜନ୍ମହାର ମଧ୍ୟ କମିବାରେ ଲାଗିଲା । 1901ର ଜନଗଣନାରେ ଶତକଡ଼ା 90 ଜଣ ଶେଷ ହୋଇ-ଯାଇଥିଲେ । 1903ରେ ବାନାଂଟନ ହୋମର କାମ ସମ୍ଭାଳିଥିଲେ । 1911 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ 200ରୁ ବେଶୀ ଥିଲେ । 1931ରେ 90 ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ଜାତିର ବିନାଶ ସୁନିଶ୍ଚିତ । କୈଦୀମାନଙ୍କର ଆଣ୍ଡାମାନୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଅବୈଧ ଓ ବୈଧ ସଂବଧ ଯୋଗୁ ଏ ଜାତିର ରୋଗ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି ଓ ଯୌନରୋଗ ବଢ଼ିବାରୁ ଜନ୍ମ-ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟ କମିଯାଉଛି । ବଣ ବଗିଚାର କ୍ୟାମ୍ପ ଖୋଲିବାରୁ ଅନ୍ୟ ରୋଗ ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟାପୁଛି । ସତ କହିବାକୁ ଗଲେ ହୋମର ଯୋଜନା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନିଷ୍ଫଳ ହୋଇଛି ଓ ସେମାନଙ୍କର ଧ୍ୱଂସ ପାଇଁ 'ହୋମ' ହିଁ ଦାୟୀ । ଯେଉଁପରି ଭାବରେ ଇଂରେଜ ଶାସକମାନେ ହୋମ ସ୍ଥାପନ କଲେ, ସେଥିରେ ଏହା ହେବା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ । ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ ଆସିଥିବା କଏଦୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ସହବାସ

ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ଓ ଏଇ ସମ୍ଭାବନାକୁ ଆଶା କରିବା ପାଇଁ ଅଧିକ ବୁଦ୍ଧିର ପ୍ରୟୋଜନ ନଥିଲା । ଏହା ସ୍ୱାଭାବିକ ଥିଲା, ମାତ୍ର ଏହାପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରାଯାଇନଥିଲା । ତେଣୁ ଏଇ ଅବସ୍ଥାରେ ଯୌନରୋଗ ବ୍ୟାପିବାରେ ଲାଗିଲା । ଶାସକମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଭଲ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଯେଉଁ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଏହାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଗଲା, ସେଥିରେ ସେମାନେ ଏ ଜାତିର ବିନାଶରେ ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଯେଉଁମାନେ କି ପରିବାରରେ ଚାକର ପରି କାମ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସୁରକ୍ଷିତ ଅଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ସଂରକ୍ଷଣ କରିବା ପାଇଁ 'ହୋମ'ର ଯେଉଁ ଅଧିବାସୀମାନେ ଥିଲେ ସେମାନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲେ ।

ଜରୱା ଜାତି ଆଜି ବି ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ଅଛନ୍ତି । 18ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷଭାଗରେ ବ୍ଲେୟର ଯେଉଁ ସେଟଲମେଣ୍ଟ କରିଥିଲେ ସେଥିରେ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ ସେମାନେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଦେଖାଯାଇଥିଲେ । ଲେଫ୍ଟନେଣ୍ଟ କୋଲବ୍ରୁକ୍ ଏମାନଙ୍କର କିଛି ଶବ୍ଦ ଶିଖିଥିଲେ । କୋଲବ୍ରୁକ୍, ବ୍ଲେୟର ଓ ମେଜର ସିମ୍ସଙ୍କଠାରୁ ଆମେ ଏମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଶୁଣିବାକୁ ପାଉଁ । ଯେତେବେଳେ 1858ରେ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟର ନାମରେ ବସ୍ତି ବସାଇବାର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ସେତେବେଳେ ଆଣ୍ଡାମାନୀମାନଙ୍କର ଆକା-ବ୍ୟା ଜାତି ସହିତ ଏମାନଙ୍କର ଶତ୍ରୁତା ହୋଇଥିଲା । ଆକା-ବ୍ୟା ସଭ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିବା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଜରୱା ଏମାନଙ୍କୁ ଓ ସଭ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଶତ୍ରୁ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ ଓ ଜଙ୍ଗଲରେ ଆହୁରି ମିଶିଯାଉଥିଲେ । ଜଙ୍ଗଲ ସଫା ହେବାରୁ ଏମାନଙ୍କର ଶତ୍ରୁ ଭାବନା ଆହୁରି ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା; କାରଣ ଏମାନଙ୍କର ଭୂ-ସୀମାକୁ ସଭ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କର ଆକ୍ରମଣ ହେଲା ବୋଲି ସେମାନେ ଭାବିଲେ । 19ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଆଡ଼କୁ କୌଣସି କୌଣସି ସମୟରେ ଜରୱା-ମାନଙ୍କର ଆକ୍ରମଣ ଚାଲିଥିଲା । ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମ 20 ବର୍ଷ ଭିତରେ ସେମାନଙ୍କର ଉତ୍ପାତ ବେଶୀ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଲା । କେତେକ କଏଦୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏମାନେ ମାରିଦେଲେ । ଜଣେ ଦୁଇ ଜଣ ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ଏମାନେ ତୀରରେ ମାରିଦେଉଥିଲେ । ପରେ କ୍ୟାପଟେନ ଓ୍ୱେଷ୍ଟଙ୍କ ଦାୟିତ୍ୱରେ ସିପାହିମାନେ ଜରୱାଙ୍କ ସହିତ ମୁକାବିଲା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନକୁ ଅଭିଯାନ ଚଳାଇଲେ । କେତେକ ଜାଗାରେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ମୁକାବିଲା ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରାୟ 40 ଜଣ ଜରୱାଙ୍କର ଗୁଳିଦ୍ୱାରା ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିଲା । ଫରାରଗଞ୍ଜ, କୈଢ଼ିଲଗଞ୍ଜ, ଡଲୁର, ମାଇଲଡଲକ; ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ବଜୁଲୁଙ୍ଗଟା; ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ବାରାଟଙ୍ଗ ଇତ୍ୟାଦି ଜାଗାଗୁଡ଼ିକରେ କାଁ-ଭାଁ ଆକ୍ରମଣ ହୋଇଥିଲା ଓ ଦୁଇ ଜଣ

ବ୍ୟକ୍ତି ହତାହତ ହୋଇଥିଲେ । ଆଜିକାଲି ମଧ୍ୟ ସୁଯୋଗ ମିଳିଲେ ଜରଓ୍ୱାମାନେ ତୀର ମାରନ୍ତି । ଯଦି ମୃତ ଶରୀର ମିଳେ ତେବେ ବି ତାକୁ ଶରଦ୍ୱାରା କ୍ଷତବିକ୍ଷତ କରି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଗ୍ରସ୍ତ କରିପକାନ୍ତି । ଲେଖକଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକାଳରେ ହିଁ 2-3 ବର୍ଷ ତଳେ ତିରୁରରେ ଗୋଟିଏ ବର୍ମୀ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ମାରି ତାର ଶବକୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଗ୍ରସ୍ତ କରିଦେଇଥିଲେ । ଏମାନେ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଶତ୍ରୁଭାବ ରଖି ଆସିଛନ୍ତି ।

ଓଙ୍ଗୀ ଜାତି ବହୁତ କଷ୍ଟରେ ଓ ବହୁତ ଡେରିରେ ବନ୍ଧୁ ହୋଇଥିଲେ । ଓଙ୍ଗୀମାନଙ୍କର ଘର ଲଘୁ ଆଣ୍ଡାମାନ—ଭୁଲରେ ଯାଇଥିବା ବା ଦୁର୍ଘଟଣାଗ୍ରସ୍ତ ଜାହାଜଯାତ୍ରୀଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁର ଘର ଥିଲା । 1867ରେ ଆସାମ ଭେଲି ନାମକ ଗୋଟିଏ ଜାହାଜ ଏଠିକି ଆସିଥିଲା ଓ ପରେ ନାବିକମାନଙ୍କର କୌଣସି ପତ୍ତା ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଆରାକାନ୍ ଜାହାଜ ଖୋଜିବା ପାଇଁ ପଠାଗଲା । ଏଥିରେ ସୈନିକମାନେ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ଏମାନେ କୂଳରେ ଓହ୍ଲାଉ ଓହ୍ଲାଉ ଏମାନଙ୍କ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ମୁକାବିଲାରେ ଅନେକ ଓଙ୍ଗୀ ମରିଗଲେ । ଆସାମ ଭେଲିର ଅଭାଗା ଲୋକମାନଙ୍କର ଅବଶେଷ ଏମାନଙ୍କୁ ମିଳିଥିଲା । ଏହି ଅଭିଯାନର ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ ଓଙ୍ଗୀମାନେ ଡରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ 1873ରେ ଯେତେବେଳେ ଦଳେ ବିଦେଶୀ ଏଠି ଓହ୍ଲେଇଲେ, ଓଙ୍ଗୀମାନେ ଲୁଚିକରି ରହିଲେ । ତା ପରେ ଏକ ସୈନ୍ୟ ଅଭିଯାନରେ ଅନେକ ଓଙ୍ଗୀ ମରିଗଲେ । ଗୋଟିଏ ଓଙ୍ଗୀକୁ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାରକୁ ଅଣାଯାଇଥିଲା । ସେ ସେଠାରେ ବେମାର ହୋଇ ମରିଯାଇଥିଲା । ଦ୍ୱୀପରେ ଏହି ଅଭିଯାନରେ ସେମାନଙ୍କର ଘର ପ୍ରଭୃତି ଜଳେଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ବିଦେଶୀ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଅବଶେଷ ଏଥର ବି ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା ।

ଲିଟଲ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଜାହାଜରୁ ଓହ୍ଲେଇ କୂଳପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚିବା ବି ବହୁତ କଠିଣ ଥିଲା । 1965ରେ ଲେଖକଙ୍କୁ ସେ ଦ୍ୱୀପ ଉପରେ ଓହ୍ଲେଇବା ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ମିଳିଥିଲା । ଟି. ଏସ. ଏସ. ଯରଓ୍ୱା ଜାହାଜରେ ଯାଇ ଦ୍ୱୀପର ଏକ ମାଇଲରୁ ଅଧିକ ଦୂରରେ ଲଙ୍ଗର ପକାହୋଇଥିଲା । ଲେଖକ, ତତ୍କାଳୀନ ଡେପୁଟି କମିଶନର ଶ୍ରୀ ଏସ. କେ. ଶର୍ମା, ପ୍ରିନ୍ସପାଲ ଇଂଜିନିୟର ଶ୍ରୀ ଜି. ଏସ. ଓ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମୋଟର ବୋଟରେ କିଛି ଦୂର ଯାଇଥିଲେ । ପୁଣି ଗ୍ରେଟ ଡଙ୍ଗାରେ ବସିଲେ । ତା ପରେ ପାଣିରେ ଚାଲିକରି ଗଲେ । ଅବଶ୍ୟ ଏଠି ଆଣ୍ଠୁଏରୁ କମ୍ ପାଣି ଥିଲା । ଲହଡ଼ିର ବେଗ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଥିଲା ଓ ସ୍ରୁତ ଏବଂ ପିଠିରେ ଧକ୍କା ମାରି ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଆଗକୁ ପଛକୁ ଧାଉଁଥିଲା ଏବଂ ସମ୍ଭାଳି ହେବା ମଧ୍ୟ କଷ୍ଟକର ଥିଲା । ଏମିତି ଭାବରେ କଷ୍ଟେମଷ୍ଟେ କୂଳରେ ପହଞ୍ଚିବା ସମ୍ଭବ ହେଲା । ସମୁଦ୍ର ଏଠି ବହୁତ ଅଶାନ୍ତ । ଏବେ ଦୁଇ ଦିନ

ବର୍ଷ ହେଲା ଓହ୍ଲେଇବା ପାଇଁ ଅନେକ ସୁବିଧା କରାଯାଇଛି ଏବଂ ଜେଟି ଥିବାରୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅସୁବିଧା ବା ବିପଦ ନାହିଁ ।

1874ରେ ତତ୍‌କାଳୀନ ମୁଖ୍ୟ କମିଶନର ଅକ୍ଲାନ୍ତ ଚେଷ୍ଟା କରି ମଧ୍ୟ ଏଇ ଦ୍ୱୀପ କୂଳରେ ପହଞ୍ଚି ପାରି ନ ଥିଲେ । 19ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷଆଡ଼କୁ କେତେକଟା ଭୟରେ ଓ ଆଉ କେତେକ ଉପହାର ଗ୍ରହଣିବା ହେତୁ ଓଙ୍ଗୀ ଜାତିର ରୁଷ୍ଟତା ଟିକିଏ ନରମ ପଡ଼ିଆସିଲା । ତେବେ ବି ଓହ୍ଲେଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲାବେଳେ କୌଣସି ସମୟରେ ଆକ୍ରମଣ ହେଉଥିଲା । 1885ରେ 10-11 ଜଣ ଓଙ୍ଗୀ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଧରା ହୋଇ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରକୁ ଅଣାହୋଇଥିଲା । ଏଇ ଅବସ୍ଥାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଯେଉଁ ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କରାଗଲା, ସେଥିରେ ସେମାନଙ୍କର ଶତ୍ରୁଭାବ ଧୀରେ ଧୀରେ କମିବାରେ ଲାଗିଲା । ଏଠି ଧରାହୋଇଥିବା ଗୋଟିଏ ଜରୱା ସେମାନଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ଦ୍ୱିଭାଷୀର କାମ କଲା । ଏହା ପରେ ପୋର୍ଟମ୍ୟାନ ଏକ ଦୁଇ ମାସ ପାଇଁ ଲଘୁ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ରହିଥିଲେ ଓ ଗୁରିଆଡ଼େ ବୁଲିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ କୌଣସି ଦୁର୍ଘଟଣା ଘଟିନଥିଲା । 1905ରେ ବାନିଙ୍ଗଟନଙ୍କ ଯାତ୍ରା ମଧ୍ୟ ସଫଳ ହୋଇଥିଲା ଓ ସେ ନିଜ ସାଙ୍ଗରେ କେତେକ ଓଙ୍ଗୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ନେଇଆସିଥିଲେ । ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଆରମ୍ଭରେ ହିଁ ଏହିପରିଭାବରେ ଓଙ୍ଗୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଶତ୍ରୁଭାବ ସମାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମାନେ ଖୁବ୍ ମିତ୍ରଭାବ ଦେଖାନ୍ତି । ଏଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକୁ ଆସୁଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସେଠାକୁ ନିଆଯାଏ ଏବଂ ଓଙ୍ଗୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଭେଟ କରାଇ ଦିଆଯାଏ । ଏମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଟଙ୍କାପଇସାର ମୂଲ୍ୟ ମଧ୍ୟ ବୁଝିବାରେ ଲାଗିଲେଣି । କିନ୍ତୁ ଏମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବି ବହୁତ ରୋଗ ଅଛି ଓ ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟ କମିବାରେ ଲାଗିଛି । 1901ରେ ଏମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା 672 ଥିବା ସ୍ଥଳେ 1931ରେ ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା 250କୁ କମିଆସିଥିଲା । ଆଣ୍ଡାମାନୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ପରି ଏମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଏତେ କମିନାହିଁ, କାରଣ ପଛ ଅନୁଭୂତିରୁ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ କୌଣସି 'ହୋମ' ତିଆରି ନକରି ଉନ୍ମୁକ୍ତ ବାତାବରଣରେ ରହିବାକୁ ଦିଆଯାଇଛି । ତା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଳାମିଶା ମଧ୍ୟ କରେଇଦିଆଯାଇଛି । ସଭ୍ୟତା ସହିତ ଅପେକ୍ଷାକୃତ କମ୍ ସମ୍ବନ୍ଧ କଲ୍ୟାଣକାରୀ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହେଉଛି !

ଆଗରୁ କୁହାଯାଇଛି ଯେ, ଜରୱାମାନେ ନିଜ ନିଜ ଜାଗାରେ ଦକ୍ଷିଣ ଓ ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ହିଁ ରହନ୍ତି ଏବଂ ସେଣ୍ଟିନେଲମାନେ ଉତ୍ତର ସେଣ୍ଟିନେଲ ଦ୍ୱୀପରେ ରହନ୍ତି । ଏ ଦୁଇ ଜାତି ଏବେ ବି ମିତ୍ର ହୋଇପାରିନାହାନ୍ତି ।

ଚତୁର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟ

କଳାପାଣି

1858ରେ ଏଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ଏହି କଳା ଅଧ୍ୟାୟର ଆରମ୍ଭ ହେଲା; ତେଣୁ ଏହାର ନାମ କଳାପାଣି ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହେଲା । ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡଠୁ ବି ଭୟଙ୍କର ଜଣା-ଯାଉଥିବା 'କଳାପାଣି ଦଣ୍ଡ' ଅପରାଧ-ଜଗତକୁ ଭୟଭୀତ କରି ରଖିଥିଲା । ହତ୍ୟାର ପ୍ରଧାନ ଦଣ୍ଡ ଥିଲା ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ । ମାତ୍ର କୌଣସି ବିଶେଷ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ଯଦି ମୃତ୍ୟୁ-ଦଣ୍ଡ ଦେବା ଉଚିତ ବୋଲି ମନେକରାଯାଉନଥିଲା, ତେବେ କଳାପାଣିର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଉଥିଲା । ଏହା ଭାରତରେ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟାୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ହେଲା । ଅନ୍ୟ ଗୁରୁତର ଅପରାଧ ଯାହା ପାଇଁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ନ ହୋଇ ଆଜୀବନ କାରାବାସ ଦିଆ-ଯାଉଥିଲା, ସେଗୁଡ଼ିକ ଗୋଟିଏ ନୁହେଁ; ଅନେକ ଓ ତାହା ଆଜି ବି ଅଛି । ଆଜିକାଲି ଆଜୀବନ କାରାବାସ କେବଳ ନାମକୁ ମାତ୍ର ଅଛି । ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ଏତେ ସୀମିତ ହୋଇଯାଇଛି ଯେ, ମାତ୍ର 10-12 ବର୍ଷ ବନ୍ଦୀ ପରେ ପୁଣି ମୁକ୍ତି ମିଳିଯାଉଛି । ସେ ସମୟରେ ଏପରି ମୁକ୍ତି ମିଳୁନଥିଲା, ଆଜୀବନ କାରାବାସ ଦଣ୍ଡ ପାଉଥିଲେ ଅପରାଧୀଙ୍କୁ ଆଣ୍ଡାମାନ ଜେଲକୁ ପଠେଇ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିର ପରିବାରଙ୍କ ଠାରୁ ସେ ମୃତପ୍ରାୟ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ଦୂର ଦେଶରେ ସମୁଦ୍ର ପାର ହୋଇ ସେଠାର ଭୟାବହ ଜେଲରେ ଜୀବନ କାଟି; ବନ୍ଦୀରୁ ମୁକ୍ତ ହେଲେ ବି ସେ ମୃତ୍ୟୁ-ତୁଲ୍ୟ । ଏଇ କଏଦୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହତ୍ୟାର ଅପରାଧୀମାନଙ୍କ ଅନୁପାତ ଅଧିକ ଥିଲା ଏବଂ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ହତ୍ୟା କରୁଥିବା ଲୋକ ଯେ ସଦାବେଳେ ଖରାପ ପ୍ରକୃତିର ହେବ, ଏହାର କିଛି ମାନେ ନଥିଲା । କୌଣସି କୌଣସି ସମୟରେ ବିପରୀତ ହେଉଥିଲା । ଯାହାକୁ ହତ୍ୟା କରାହେଉଥିଲା ସେ ଆତତାୟୀ ଓ ଅନ୍ୟାୟୀ ଥିଲା ଏବଂ ହତ୍ୟାକାରୀ ଏକ ସହୃଦୟ, ଶିଷ୍ଟ ଓ ଭଲ ମଣିଷ ଥାଏ । ଆବେଶରେ ଆସି ସେ ହତ୍ୟାକରେ ।

କ୍ଷଣିକ କ୍ରୋଧ ମଧ୍ୟ ହତ୍ୟାର କାରଣ ହୋଇଥାଏ । ଅନ୍ୟାୟୀର ହତ୍ୟା ହେବା ସମ୍ଭବ । ପ୍ରତିଶୋଧର ଭାବନାରେ ମଧ୍ୟ ହତ୍ୟା ହୋଇପାରେ । ମାତ୍ର ଆତତାୟୀର ହତ୍ୟା ମଧ୍ୟ କାନୁନ୍ ଦୃଷ୍ଟିରେ ନରହତ୍ୟା । ଏଇ ପରିସ୍ଥିତିଗୁଡ଼ିକରେ ନ୍ୟାୟାଳୟ ହତ୍ୟାର ବଡ଼ ଦଣ୍ଡ ଅର୍ଥାତ୍ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ନ ଦେଇ ଏମାନଙ୍କୁ କଳାପାଣି ପଠାଉଥିଲେ । କାରଣ ଏମାନଙ୍କର ଅପରାଧୀ ପ୍ରକୃତି ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଘଟଣାଚକ୍ରରେ ପଡ଼ି ସେମାନେ ହତ୍ୟା ପରି ଜଘନ୍ୟ କର୍ମ କରିବସୁଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ବିପରୀତ ପେଶାଦାର ହତ୍ୟାକାରୀ, ଡାକୁ ଇତ୍ୟାଦି ମଧ୍ୟ ଏଠାକୁ ଆସୁଥିଲେ । 1857ର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଭାଗ ନେଇଥିବା ବହୁତ ସିପାହିଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ପଠାହୋଇଥିଲା । ରାଜନୈତିକ ଅପରାଧୀ କଏଦୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏଠାକୁ ପଠାଯାଉଥିଲା । ମୋପଲା ବିଦ୍ରୋହ ସମୟରେ ଅନେକ ମାଲାବାର ଜାତି ଅପରାଧୀ ହୋଇଥିଲେ ଓ କଳାପାଣି ଦଣ୍ଡ ପାଇଁ ଏଠାକୁ ପଠାହୋଇଥିଲେ । ପେଶାଦାର ଅପରାଧୀ ଜାତିମାନେ ମଧ୍ୟ ଏଠିକୁ ଆସିଥିଲେ । ଏହିପରି ଜେଲ ବାହାନାରେ ଭଲ ମନ୍ଦ ଲୋକଙ୍କର ଭିଡ଼ ହୋଇଥିଲା । ଭାରତର ଓ ବର୍ମାର ଲୋକମାନେ ଆସିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଦେଶର ପ୍ରତି କୋଣରୁ ଲୋକ ଏଠିକୁ ଆସିଲେ; ଯାହାଦ୍ୱାରା କ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଏକ ମିଶାଣିଆ ସଂସ୍କୃତିର ଏକ ନୂଆ ମିଶ୍ରିତ ବର୍ଗର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଥିଲା ।

'କଳାପାଣି' ସରକାରୀ ନାଁ ନଥିଲେ ବି ଏ ଏତେ କୁଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିଥିଲା ଯେ ଏବେ ବି ଏହାର କୁଖ୍ୟାତି ଯାଇନାହିଁ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ଏବେ ବି ଯେଉଁମାନେ ଏ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ କୌଣସି ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ (ଏବଂ ଏହିପରି ଲୋକ ଦେଶରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଅଛନ୍ତି) ସେମାନେ ଏ ଦ୍ୱୀପକୁ ଏଇ ବଦ୍‌ନାମ ନାମରେ ଜାଣନ୍ତି ଓ କହନ୍ତି ମଧ୍ୟ ।

ବାସ୍ତବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଶର ଶାସନଦ୍ୱାରା ଏ ଜାଗାର ବହୁତ ପ୍ରଗତି ହେଉଛି ଏବଂ ଏଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ସାମରିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ସ୍ଥଳୀ ମଧ୍ୟ । ଏସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ବି ଯଦି ଏହାକୁ କଳାପାଣି କୁହାଯାଏ, ତେବେ ଏହା ଦେଶ ପ୍ରତି ତଥା ଦ୍ୱୀପ ପ୍ରତି ଅପମାନ ଓ ଅନ୍ୟାୟ । ମାତ୍ର ଇତିହାସର ଏ କଳା ଅଧ୍ୟାୟ ଏତେ ସହଜରେ ବିସ୍ମୃତ ହେବ ନାହିଁ । ଏ ନାମ କାହିଁକି ଦିଆଗଲା, ସେ ବିଷୟରେ ନିଶ୍ଚିତ ରୂପରେ କେହି କହିପାରିବେ ନାହିଁ । ଏ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ପାଣି କଳା ବା ସାଗର କଳା, ଏ ବିଷୟରେ କୌଣସି ତଥ୍ୟ ନାହିଁ । ଆକାଶର ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ସାଗରରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଥାଏ । ଅଧିକ ବର୍ଷା ହେଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଲୁଚିଯାଏ, କଳା ବାଦଲ ଘୋଟିରହେ ଏବଂ ବର୍ଷର ଅଧିକାଂଶ ଭାଗ ପାଗ ଏମିତି ରହେ । ବାଦଲର ଛାଇ ସମୁଦ୍ରରେ ପଡ଼େ ଓ ସମୁଦ୍ର ପାଣି କଳା ଦିଶେ । ବୋଧହୁଏ ଏଇ

କାରଣ ଯୋଗୁ ଏହାକୁ କଳାପାଣି ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଯାହାକିଛି ହେଉନା କାହିଁକି, ଆଜି ମଧ୍ୟ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିରେ ଯେକୌଣସି ଖରାପ ସ୍ଥାନକୁ, ଅଗମ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ, ଯେଉଁ ଜାଗାରେ କୌଣସି ସୁଖ-ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ନାହିଁ, ଜୀବନ କଷ୍ଟମୟ ହୁଏ, ଖବର ମିଳିବା କଷ୍ଟକର ହୁଏ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ କଳାପାଣି ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଯେଉଁ ଦେଶବାସୀମାନେ ଏହି ଦ୍ୱୀପରୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗକରି ଫେରିଯାଇଛନ୍ତି, ସେମାନେ ହିଁ ଏ ନାମ ଦେଇଛନ୍ତି । ବ୍ରିଟିଶ ଶାସକମାନଙ୍କୁ ଏ ନାମର ଭୟାନକତା ଯୋଗୁ ଭଲ ଲାଗିଥିଲା ଏବଂ ଏହାଦ୍ୱାରା ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନର ଭୟ ଭାରତବାସୀଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଉପୁଜାଉଥିଲା । ଏଥିରୁ ପ୍ରତୀତ ହେଉଚି, ଯଦିଓ ସେମାନେ ଏ ନାମକୁ ଆବିଷ୍କାର କରି ନ ଥିଲେ, ତେବେ ବି ଏହି ନାଁ ପାଇଁ ଉତ୍ସାହ ଦେଉଥିଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଭୁତ୍ୱ କାଏମ ରହୁଥିଲା । ଅପରାଧୀମାନଙ୍କୁ ଯଦି ଭୟ କରେଇଦିଆଯାଏ, ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀମାନଙ୍କୁ ବି ଏଇ କାଳ କୋଠରୀ ବନ୍ଦୀଖାନା ବୋଲି ଭୟ ଲାଗିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ମାତ୍ର ସ୍ୱାଧୀନତାର ସିପାହିମାନଙ୍କ ମନରେ ଏ ନାମର ଭୟଙ୍କରତା କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ପକେଇ ପାରି ନଥିଲା । ଅନେକଙ୍କୁ ଏଠିକୁ ଅଣାଯାଇଥିଲା, ଅନେକେ ନିଜ ପ୍ରାଣକୁ ଏଠି ହୋମ କରିଦେଇ-ଥିଲେ; ତେବେ ବି ବିକଳ୍ପ ଭାବନା ଲିଭି ଯାଇ ନଥିଲା । ଏହିପରି ଭାବରେ ଅନେକ ପୁରୁଷରତ୍ନ ବଡ଼ ବିଦ୍ୱାନ୍, ନିର୍ମଳ ଚରିତ୍ରବାନ୍ ଓ ସୁଦୃଢ଼ ବିଚାରବନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ମହାପୁରୁଷମାନେ ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପର ଜେଲକୁ ଆସି ଏ ଧରିତ୍ରୀକୁ ଧନ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ବିଦ୍ରୋହ ପରେ ହିଁ ଦେଶଭକ୍ତ ଅପରାଧୀ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ପଠାଇବା ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

ଭାରତରେ ସିପାହି ବିଦ୍ରୋହ ପୂର୍ବରୁ ହିଁ ଇଂରେଜ ସରକାର କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ବାହାରକୁ ପଠେଇବା ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଥିଲେ । ପ୍ରଥମରେ ୧୮ଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ କେତେକ କଏଦୀଙ୍କୁ ସୁମାତ୍ରାକୁ ପଠାଯାଇଥିଲା । ସୁମାତ୍ରାରୁ ବ୍ରିଟିଶ ଅଧିକାର ଗୁଲିଗଲା ପରେ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ସିଙ୍ଗାପୁର ଓ ପେିନାଙ୍ଗ ପଠାଗଲା । କିଛିଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆରାକାନ୍ ଓ ଟେନେ ସରମ୍‌କୁ ମଧ୍ୟ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ପଠାହେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । ୧୮୫୭ରେ ଏଇ ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ପୁଣି ବିଚାର କଲେ । ୧୮ଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଆଗରୁ ବ୍ଲେୟରଙ୍କଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାନ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା ବିଫଳ ହୋଇଥିଲା । ଡାଂ ମାଉ୍ ଯେତେବେଳେ ଆଣ୍ଡାମାନ କମିଟିରେ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟର ନାମ ପୁଣି ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ ଏବଂ ସରକାର ମଧ୍ୟ ସ୍ୱୀକୃତ ଦେଲେ, ଏଠାର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ବର୍ମାରେ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ନିରୀକ୍ଷଣ କରୁଥିବା ଅନୁଭବୀ କ୍ୟାପଟେନ୍‌ମାନଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ପଠାଗଲା ଓ ଦୁଇମାସ ପରେ ମାର୍ଚ୍ଚ 1858 ରେ ଡା. ଜେ. ପି. ଓ୍ୱାକର

ଆଣ୍ଡାମାନରେ ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ୍ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ଭାଳି ଥିଲେ । ଓ୍ବାକରଙ୍କ ଜେଲ ବିଷୟରେ ବହୁତ କିଛି ଜଣାଥିଲା । ସେ ଏକ କ୍ରୂର ଓ କଠୋର ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଶାସକ ଥିଲେ । ଆରମ୍ଭରେ 200 ଜଣ କଏଦୀ ଓ ନୌସେନାର 50 ଜଣ ସୈନିକଙ୍କ ଦଳ ଏଠିକୁ ଆସିଥିଲେ । 3 ମାସ ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ 800 ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଡଃ ଓ୍ବାକରଙ୍କ ସମୟରେ କେତେକ ବନ୍ଦୀ ପଳେଇଯାଇଥିଲେ ଓ ଆଦିବାସୀ-ମାନେ ତାଙ୍କୁ ମାରିଦେଇଥିଲେ । ଆଉ କେତେକ ବେମାର ହୋଇ ମରିଗଲେ ଓ ଆଉ ଯେତେକ ଫେରିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଫାଶି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ସେ ଚାଥମ୍ ଓ ରସ ଦ୍ୱୀପକୁ ଆବାଦ କରିଥିଲେ ଏବଂ ରସକୁ ନିଜର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥାନ କରିଥିଲେ । ରସ ଦ୍ୱୀପ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟରର ଅବର୍ଡ଼ିନର ସାମନାରେ ଓ ମଝିରେ ପ୍ରାୟ 2 କି: ମି:ର ସମୁଦ୍ର ପଡ଼େ । ସେହି ବର୍ଷ ମାର୍ଚ୍ଚ ଓ ଅପ୍ରେଲରେ 238 ଜଣ କଏଦୀ ପଳେଇଯାଇଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ୮୮ ଜଣ ଧରାହୋଇଥିଲେ । 86 ଜଣ କଏଦୀଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଇଥିଲା ଓ ମୃତ୍ୟୁର ନିୟମକୁ ବଦଳାଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏଥିରେ କଏଦୀମାନେ ଖୁବ୍ ରାଗିଯାଇଥିଲେ ଓ ଓ୍ବାକରଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରିବାରେ ଲାଗିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଆଣ୍ଡାମାନି ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ଆକ୍ରମଣ ହୋଇଥିଲା । ଏହା 'ଅବର୍ଡ଼ିନ ଲଢ଼ାଇ' ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏହା ଆଗରୁ କାଁ-ଭାଁ ଲଢ଼ାଇ ହେଉ-ଥିଲା । ଓ୍ବାକରଙ୍କ ସମୟରେ ଯେଉଁ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଅଧିକ ଅତ୍ୟାଚାର ହୋଇଥିଲା ସେମାନେ ବହୁତ କ୍ଷୁବ୍ଧ ଓ କ୍ରୁଦ୍ଧିତ ହୋଇଥିଲେ । 1859, ଅପ୍ରେଲ 6 ରେ ଜଙ୍ଗଲ ସଫା କରୁଥିବା 248 କଏଦୀଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରାୟ 200 ଜଣ ଆଣ୍ଡାମାନି ସଶସ୍ତ୍ର ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ କେତେକଙ୍କୁ ମାରି ସେମାନଙ୍କର ଲୁଗାପଟା ଓ ସେମାନଙ୍କର ହାତହତିଆର ନେଇଯାଇଥିଲେ । ଏହା ଆକ୍ରମଣର ଭୂମିକା ମାତ୍ର ଥିଲା । 14 ଅପ୍ରେଲ 1859ରେ ପ୍ରାୟ 1500 ଆଦିବାସୀ ପୁଣି ଭୟଙ୍କର ଭାବରେ ଆକ୍ରମଣ କଲେ ଓ ଲୁଟତରାଜ କରି ନେଇଥିଲେ । ତୃତୀୟ ଆକ୍ରମଣ 1859 ମସିହା ମେ ମାସ 17 ତାରିଖରେ ହୋଇଥିଲା । ପାଠକଙ୍କୁ ଆଗରୁ ଦୁଧନାଥ ତିଓ୍ବାରିଙ୍କ ବିଷୟରେ କୁହାଯାଇଛି; ଯେ କି ଏହି ଆକ୍ରମଣର ପୂର୍ବ ସୂଚନା ଏଠାର ଶାସକମାନଙ୍କୁ ଦେଇଥିଲେ । ଏ ବ୍ୟକ୍ତି ବେଙ୍ଗଲର ନେଟିଭ୍ ପଦାତେନାର ଏକ ସିପାହି ଥିଲେ ଓ ସିପାହି ବିଦ୍ରୋହରେ ଭାଗ ନେଇଥିବାରୁ ଦଣ୍ଡିତ ହୋଇ 6 ଏପ୍ରିଲ 1858 ରେ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟରକୁ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ଆସିଥିଲେ । 23 ଏପ୍ରିଲ 1858ରେ ସେ ରସ ଦ୍ୱୀପରୁ ପଳେଇଯାଇଥିଲେ । ଡାଃ ଏଲ୍. ପି. ମାଥୁର ତାଙ୍କର "ହିଷ୍ଟ୍ରୀ ଅଫ୍ ଆଣ୍ଡାମାନ୍ ଆଣ୍ଡ ନିକୋବର ଆଇଲ୍ୟାଣ୍ଡସ୍" ନାମକ ପୁସ୍ତକରେ

ଏହାଙ୍କର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ବିସ୍ତୃତଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ସହିତ ଆଉ କେତେକ କଏଦୀ ମଧ୍ୟ ପଳେଇଯାଇଥିଲେ । କିଛି ଦିନପରେ ଏମାନେ ଜଙ୍ଗଲରେ ବୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଓ ଦିନେ ଆଣ୍ଡାମାନିମାନେ ଏମାନଙ୍କ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ଏହାଙ୍କର କେତେକ ସାଥୀ ମରିଯାଇଥିଲେ ଓ ସେ ମଧ୍ୟ ଆଘାତ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ, ମାତ୍ର ବଞ୍ଚି-ଯାଇଥିଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ପୁଣି ତାଙ୍କ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ ହୋଇଥିଲା ଓ ଏ ପୁଣି ଆଘାତ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଆଣ୍ଡାମାନିମାନଙ୍କର ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୟା ଆସିଥିଲା ଓ ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ରଖିନେଇଥିଲେ । କିଛିଦିନ ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ସନ୍ଦେହ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିଥିଲେ ଓ ପରେ ବନ୍ଧୁ ବୋଲି ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏମିତକି ତାଙ୍କୁ ଦୁଇଟି ଆଣ୍ଡାମାନି ଝିଅଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବାହା କରି ଦିଆଗଲା । ପ୍ରାୟ 1 ବର୍ଷ କାଳ ସେ ସେମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ରହିଲେ । 'ଅବର୍ଡ଼ିନ ଲଢ଼ାଇ'ର ଦଶଦିନ ପୂର୍ବରୁ ଜଣାପଡ଼ିଥିଲା ଯେ, ଆଣ୍ଡାମାନିମାନେ ଆକ୍ରମଣ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଛନ୍ତି । 20ଟି ନୌକାରେ ପ୍ରାୟ 250 ଆଣ୍ଡାମାନି ବସିକରି ମୁଖ୍ୟ ଦ୍ୱୀପକୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆଣ୍ଡାମାନିମାନଙ୍କୁ ନବାପାଇଁ ଗଲେ ।

1859 ମେ 16 ତାରିଖର ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସେମାନେ ଅବର୍ଡ଼ିନରୁ 3 କି: ମି: ଦୂରରେ ଡେରା ପକେଇ ଆଗଦିନ ସକାଳେ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ପାଇଁ ରହିଲେ । ଦୁଧନାଥ ଓ ଅନ୍ୟ ଏକ ପଳେଇଥିବା କଏଦୀ ସକାଳୁ ସେଠାରୁ ଚୁପ୍‌ଚାପ ଖସିଯାଇ ରାତି 2ଟା ବେଳେ ଡ଼ାକରଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣର ସୂଚନା ଦେଲେ । ସେମାନେ ଯଥାଶକ୍ତି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲେ; ତେବେ ବି ଆଦିବାସୀମାନେ କିଛି ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୋର୍ଟ-ବ୍ଲେୟରକୁ ଅଧିକାର କରିନେଇ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ହଟାଇ ଦେଇଥିଲେ । ହାତକଡ଼ି ପିନ୍ଧିଥିବା ଅସମର୍ଥ କଏଦୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନଥିଲା । ଯେଉଁମାନେ ଖୋଲା କାମ କରୁଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଚଢ଼ାଉ ହୋଇଥିଲା; କାରଣ ସେମାନେ ହିଁ ଜଙ୍ଗଲ କାଟି ତାଙ୍କ ଅଧିକାରରେ ବାଧା ପହଞ୍ଚାଉ-ଥିଲେ । ଏହି ଆକ୍ରମଣରେ ବହୁତ ଆଣ୍ଡାମାନି ମରିଯାଇଥିଲେ । ଏହି ସୁସଙ୍ଗଠିତ ଆକ୍ରମଣରୁ ସରକାର ବୁଝିଲେ ଯେ, ଗୋଟିଏ ପରେ ଗୋଟିଏ ଜଙ୍ଗଲ କାଟିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଏମାନେ ଶତ୍ରୁ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି । ଦୁଧନାଥ ତିଓ୍ୱାରୀଙ୍କୁ ଏହାର ଫଳ ସ୍ୱରୂପ କ୍ଷମା ଦେଇ ଛାଡ଼ିଦିଆହୋଇଥିଲା ।

ଡ: ଡ଼ାକରଙ୍କର କଠୋର ନୀତିର ବହୁତ ସମାଲୋଚନା ହୋଇଥିଲା । କଏଦୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅପ୍ରିୟ ଥିଲେ । ସରକାର ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର କଠୋର-ପଣ କାମକୁ ପସନ୍ଦ କରି ନଥିଲେ । ଅନେକ କଏଦୀଙ୍କୁ ଗୁଳି ମାରିଦେବା ବା ଫାଶୀ

ଦେଇଦେବା ଅବିବେକପୂର୍ଣ୍ଣ କାମ ବୋଲି ଧରାଗଲା । ଓ୍ୱାକରଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଅଭିଯୋଗ ହେଲା ଯେ, ସେ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତେଜିତ କଲାରୁ ସେମାନେ ଭୟଙ୍କର ଭାବରେ ଆକ୍ରମଣ କଲେ ଓ ଏହାଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ଅଧିକ କ୍ଷତି ହେଲା । ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ଭିତରେ ଓ୍ୱାକର ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଥିଲେ ଯେ, ବୃହତ୍ ଆଣ୍ଡାମାନର ଦକ୍ଷିଣ ଭାଗରେ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ଜାଗା ଉପରେ ଜବରଦସ୍ତି ଅଧିକାର କରିବା ପାଇଁ; ମାତ୍ର ଏଥିରେ ସରକାର ରାଜି ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ଓ୍ୱାକରଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକାଳର ନୀତି ଓ ପଦ୍ଧତି ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆକ୍ରମଣ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରାଗଲା । ସେମାନଙ୍କୁ ବିନା ବଳ ପ୍ରୟୋଗରେ ଦକ୍ଷିଣ ଭାଗରୁ ହଟାଇ ଦବାର ଆଉ କୌଣସି ଉପାୟ ନ ଥିଲା; ମାତ୍ର ଏହାକୁ ସରକାର ପସନ୍ଦ କରୁ ନ ଥିଲେ ।

ଓ୍ୱାକର ଆରମ୍ଭ କରିଥିବା ଚଢ଼ାଉକୁ ଶାନ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଜଣେ ଅନୁଭବୀ ଓ ନମ୍ର ଲୋକଙ୍କୁ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ୍ କରି ପଠାଗଲା । ତାଙ୍କ ନାମ କୈଂହାଟନ୍ ଥିଲା । 1859, ଅକ୍ଟୋବରରୁ 1862 ମେ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ଥିଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା କଏଦୀମାନେ ଓ ଆଦିବାସୀମାନେ ଶାନ୍ତ ରହିଥିଲେ ଓ ବହୁ ଅଂଶରେ ସେ ସଫଳ ହୋଇଥିଲେ । ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାର ଓ ପାଖଆଖ ଇଲାକାରେ ସର୍ବପ୍ରିୟ 'ଜନ ହଟନ୍' ନାମରେ ସେ ବହୁତ ଦିନଧରି ପରିଚିତ ହେଲେ । ଏହାଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ଗୋଟିଏ ପର୍ବତର ନାମ ମାଉଣ୍ଟ ହାଟନ୍ ହୋଇଅଛି । ସେ ସ୍ଥାନକୁ ମଧ୍ୟ ଜନ ହଟନ୍‌ଙ୍କ ନାମରେ ଲୋକମାନେ ଜାଣିଥିଲେ । ସେ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ପ୍ରତି ବ୍ୟବହାର କରିବା ପାଇଁ କେତେକ ନିୟମ କରିଥିଲେ ଓ ଏହାକୁ ଅଫିସର ଓ କଏଦୀମାନେ ପାଳୁଥିଲେ । ସେ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ବୁଝିପାରିଥିଲେ । ସେ ଏହା ମଧ୍ୟ ବୁଝିଥିଲେ ଯେ ଆଦିବାସୀମାନେ କଏଦୀମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ୟୁରୋପିଆନ-ମାନଙ୍କୁ ବେଶି ଶତ୍ରୁ ବୋଲି ମାନନ୍ତି । ହଟନ୍‌ଙ୍କର ନୀତିକୁ ଭାରତ ସରକାର ସାହାଯ୍ୟ ଓ ଉତ୍ସାହ ଦେଲେ । ତେବେ ବି କେତେବେଳେ କେମିତି ଲଢ଼େଇ ହେଉଥିଲା । କେତେକ ୟୁରୋପିଆନ କର୍ମକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଆକ୍ରମଣ ହୋଇଥିଲା । ଆକ୍ରମଣକାରୀମାନେ ଆସି କେବେ କେବେ ଜିନିଷପତ୍ର ନେଇଯାଉଥିଲେ ଏବଂ ଆଉ କେବେ କେବେ ବଗିଚାରୁ ଫଳ ଇତ୍ୟାଦି ମାଗୁଥିଲେ; ଠିକ୍ ପରିମାଣରେ ନ ଦେଲେ ଲଢ଼ାଇ କରିବା ଆରମ୍ଭ କରୁଥିଲେ । କେତେ ଥର କେତେକ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କୁ ଧରାଗଲା ଓ କିଛିଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କୁ ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଇ ରଖାଯାଇ ଉପହାର ଦିଆଯାଇ ଛଡ଼ାଯାଇଥିଲା ।

ହଟନ୍‌ଙ୍କର ନୀତି ସୁଧାରୋନ୍ମୁଖୀ ଥିଲା; ଦମନର ନୁହେଁ । ତାଙ୍କର ସମୟରେ ଏକ ସହକାରୀ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟଙ୍କ ମଧ୍ୟ ନିଯୁକ୍ତି ହୋଇଥିଲା । 1861ରେ ଦ୍ୱୀପର ପ୍ରଶାସନକୁ ବର୍ମାର ମୁଖ୍ୟ କମିଶନରଙ୍କ ହାତରେ ଦେବା ପାଇଁ ଠିକ୍ କରାଗଲା ।

1862ରେ ହଟନ୍‌ଙ୍କ ଜାଗାରେ କର୍ନେଲ ଟାୟ୍‌ଟଲର୍‌ଙ୍କର ନିଯୁକ୍ତି ହୋଇଥିଲା । ସେ ହଟନ୍‌ଙ୍କ ନୀତିକୁ ଚାଲୁରଖିଥିଲେ । ଜଙ୍ଗଲ ସଫା କାମ ଆଗେଇ ଚାଲିଲା । ସେଇ ସମୟରେ ମାଉଣ୍ଟ ହେରିୟଟ୍‌କୁ ସଫା କରାହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଏହା ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ନାମିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଇ ସମୟରେ ଚାଷଯୋଗ୍ୟ ଜମି 56 ହେକ୍‌ଟର ହୋଇଥିଲା । ଅବର୍ଡିନରୁ ହୈଡ୍ରୋ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାସ୍ତା ସଫା କରି ଦିଆଯାଇ-ଥିଲା ଏବଂ ଜଙ୍ଗଲ ଘାଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଡ଼କ ତିଆରି କରିବା କାମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ-ଯାଇଥିଲା । ପ୍ରଥମରେ ଗୋଟିଏ ଷ୍ଟ୍ରେଟ କାଠ କାଟିବା କଳ ବସିସାରିଥିଲା । ରସ୍ ନିକଟରେ ନୌକାଗୁଡ଼ିକରୁ ସୁବିଧାରେ ଓହ୍ଲେଇବା ପାଇଁ କିଛି ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ରେଭରେଣ୍ଡ କର୍ବାଇନଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଆଣ୍ଡାମାନୀଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଧୁତ୍ୱ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା ହୋଇଥିଲା । 'ଆଣ୍ଡାମାନ ହୋମ'ର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇ ଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ସର୍ ରବାର୍ଟ ନେପିୟର ଆସିଥିଲେ ଓ ପରେ ତାଙ୍କ ନାମ ଫିଲ୍ଡ୍ ମାର୍ଶାଲ ନେପିୟର ହୋଇଥିଲା । ସେ ତାଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ କଏଦୀ-ମାନଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଓ ହିତ ପାଇଁ କେତେକ ପରାମର୍ଶ ସରକାରଙ୍କୁ ଦେଇଥିଲେ । ବାରାକ୍ ଓ ଡାକ୍ତରଖାନା ଖୋଲିବା ପାଇଁ ସୁପାରିଶ ମାଗିଲେ । ଲୁଗାପଟା ଓ ଖାଇବା ପିଇବା ଭଲ କରିବା ପାଇଁ ନେପିୟର ସରକାରଙ୍କୁ କହିପଠାଇଲେ । କଏଦୀ-ମାନଙ୍କର ବଢ଼ୁଥିବା ମୃତ୍ୟୁହାରକୁ କମେଇବା ଦିଗରେ କିଛି ବିଚାର କରାଗଲା । ସରକାରଙ୍କ ପାଖକୁ ସଡ଼କ ଓ କୋଠାବାଡ଼ି ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଉପକରଣ ଓ ମୂଲିଆମାନଙ୍କର ବ୍ୟବସ୍ଥା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ପଠାଯାଇଥିଲା ।

1864, ମେ ମାସରୁ ଲେଫ୍‌ଟନେଣ୍ଟ କର୍ଣ୍ଣେଲ ଫୋର୍ଡ୍, ଟାୟ୍‌ଟଲରଙ୍କଠାରୁ କାର୍ଯ୍ୟଭାର ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଏଇ ବର୍ଷ ଅପ୍ରେଲରେ ଏଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରଶାସନ ବର୍ମାର ମୁଖ୍ୟ ଆୟୁକ୍ତଙ୍କୁ ଦିଆଗଲା । ଫୋର୍ଡ୍‌ଙ୍କ ସମୟରେ ଚାଷଜମି 60 ହେକ୍‌ଟରରୁ ବଢ଼ି 142 ହେକ୍‌ଟର ହୋଇଥିଲା । ଆହୁରି 293 ହେକ୍‌ଟର ଜମି ଆବାଦ କରାଗଲା । ଏଇ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା 6955 ହୋଇସାରି-ଥିଲା । ଫୋର୍ଡ୍‌ଙ୍କ ଶାସନକାଳରେ ଯେଉଁ ବର୍ମାର ଚିଫ୍ କମିଶନରଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ସେକ୍ରେଟେରୀ ମେଜର ନେଲସନ୍ ଡେଭି୍‌ଜ ଥିଲେ, ତାଙ୍କୁ ଏଠାର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ପାଇଁ ପଠାହୋଇଥିଲା । ସେ ଏଠାର ଗତ 9 ବର୍ଷର ପରିସ୍ଥିତିକୁ କଠୋରଭାବରେ

ସମାଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ଡା: ଏଲ୍. ପି. ମାଥୁରଙ୍କ ଅନୁସାରେ ସେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ରିପୋର୍ଟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର ସେତେବେଳର ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସେଥିରେ ଆପତ୍ତି ଥିବାରୁ ଓ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କର ମନୋମାଳିନ୍ୟ ଥିବାରୁ ସେ ରିପୋର୍ଟ ଉପରେ କିଛି ବିଚାର ହୋଇ ନଥିଲା । ତଥାପି ସେ ରିପୋର୍ଟକୁ ଭିତ୍ତି କରି କେତେକ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାହୋଇଥିଲା । ମ୍ୟାଲେରିଆକୁ ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ଜଙ୍ଗଲ ସଫା କରିବା ତଥା ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାରର ଆଖପାଖ ସନ୍ତସନ୍ତିଆ ଜାଗାକୁ ଉଚ୍ଚ କରିବା ପାଇଁ ଠିକ୍ ହୋଇଥିଲା । 40 ବର୍ଷରୁ ବେଶି ଆୟୁଷ ହୋଇଥିବା ଓ ଦୁର୍ବଳ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଏଠିକୁ ନ ପଠେଇବା ପାଇଁ ଠିକ୍ କରାଗଲା । ଖାଇବା ପିଇବା ବଦଳେଇବା ଦିଗରେ ଓ ନିୟମକୁ ଦୃଢ଼ କରିବା ଦିଗରେ ଆଦେଶ ଦିଆହୋଇଥିଲା ।

1868ରେ 'କର୍ଣ୍ଣେଲ ହେନେରି ମେନ' ଏଠାର କାର୍ଯ୍ୟଭାର ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏ ହେଉଛନ୍ତି ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଯେ କି ଦଶବର୍ଷ ତଳେ ଆସି ଏ କାମର ଶୁଭାରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ସେଟଲ୍‌ମେଣ୍ଟର ବହୁମୂଲ୍ୟ ଅନୁଭବ ମେନ ଲାଭ କରିଥିଲେ । 1823ରେ ସାର୍ ଟମାସ୍ ଷ୍ଟେ ଫଡ଼ ଟେଫଲସ୍ ଏଇ ସେଟଲମେଣ୍ଟ ଯେଉଁ ପଦ୍ଧତିରେ କରାଇଥିଲେ ସେଇ ପଦ୍ଧତି ପୁଣି ଲାଗୁହେଲା । ଏଇ ପଦ୍ଧତି ଅନୁସାରେ ନିୟମ ଥିଲା ଯେ, କଏଦୀମାନଙ୍କୁ କଏଦୀମାନେ ହିଁ ଦେଖାଶୁଣା କରିବା ଦିଗରେ ଆହୁରି ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯିବା ଉଚିତ, ବିବାହ କରାଇବା ଉଚିତ ଓ କିଛିଦିନ ପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସେଇ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବସବାସ କରିବାକୁ ଦିଆଯିବା ଉଚିତ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ କାମ ଦେଇ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ କରିବା ଉଚିତ ଇତ୍ୟାଦି । ପ୍ରିନ୍ସ ଅଫ୍ ୱେଲ୍‌ସର ବନ୍ଦି-ବସ୍ତିରେ ମଧ୍ୟ ଏଇ ନିୟମ ଲାଗୁହୋଇଥିଲା । ଉତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନର ପୋର୍ଟ କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ ବସ୍ତୀ ସମାପ୍ତ ହେବାରୁ କେତେକ କଏଦୀଙ୍କୁ ସେଠାକୁ ପଠାହୋଇଥିଲା ଓ ଏଠାରେ ଟେଫଲସ୍ ଆସି ଭିତ୍ତିର ଶୁଭ ଦେଇଥିଲେ । 1869ରେ ମେନଙ୍କ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ନାନକୌରିରେ ଏହି ସେଟଲମେଣ୍ଟର ଏକ ଶାଖା ଖୋଲାଥିଲା । କଏଦୀ-ମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ସେତେବେଳେ 8873 ହୋଇସାରିଥିଲା । ଏହି ସମୟକୁ କୃଷିଜମି 876 ଏକର ଥିଲା ଏବଂ ପ୍ରାୟ 1214 ହେକ୍ଟର ଜମି ସଫା ହୋଇସାରିଥିଲା । କଏଦୀମାନଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରେ ଉନ୍ନତି ଘଟିଥିଲା ଓ ମୃତ୍ୟୁହାର କମିଯାଇଥିଲା । ନିକୋବର ଦ୍ୱୀପ-ସମୂହ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାରସ୍ଥିତ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟଙ୍କ ଅଧୀନକୁ ଆସିଥିଲା । ଜଣେ ସହକାରୀ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଏଠିକାର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ଏଇ ଦ୍ୱୀପ-ଗୁଡ଼ିକର ଶାସନଭାର ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ରହିଲା ।

ହେନେରି ମେନ 1857ର ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଦିନଗୁଡ଼ିକରେ ବର୍ମାରେ ସୈନିକ

କାମରେ ଥିଲେ । ମୌଲମିନରେ ତାଙ୍କୁ ଆଦେଶ ହେଲା ଯେ ସେ ଯାଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକୁ ବାଧ୍ୟବାଧକ ଭାବରେ ଅଧିକାର କରନ୍ତୁ । 1858, ଜାନୁଆରୀ 22 ତାରିଖ ଦିନ ସେ ଏଇ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗଦେଲେ । ଏହାର 16 ଦିନ ପରେ ଏଠାର ପିନାଲ୍ ସେଟଲ୍‌ମେଣ୍ଟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । 9 ଜୁନ୍ 1869ରେ ମୈନଙ୍କୁ ସ୍ଥାୟୀ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ କରାହୋଇଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଡେନମାର୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚୁକ୍ତି ଫଳରେ ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ମିଳିଥିବା ନିକୋବରର ଗୃହମନ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କୁ ମିଳିଥିଲା । ତା ସହିତ କର୍ଣ୍ଣେଲ ପଦ ମଧ୍ୟ ମିଳିଥିଲା । 1871ରେ ମୈନ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାର ଛାଡ଼ିଥିଲେ । ସ୍ମରଣ ରହିବା କଥା ଯେ, ତାଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତି ଏଇଠି ହୋଇଥିଲା । 1858ରେ ସେ ଦୁଇ ମାସ ପାଇଁ ରହି ଚାଲିଯାଇଥିଲେ ଓ ଓ୍ୱାକର ଏଠାକୁ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ହୋଇ ଆସିଲେ । ମୈନଙ୍କର କିଛିଦିନ ପରେ ସେ ପଦକୁ ଚିଫ୍ କମିଶନର ଆଣ୍ଡାମାନ-ନିକୋବର ଦ୍ୱୀପସମୂହ ଓ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାରର ନାମ ଦିଆଗଲା । ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଏଡ୍‌ଓ୍ୱାର୍ଡ଼ ହୋରେସ୍ ଏଠାରେ 1869 ରୁ 1901 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଇ ଦ୍ୱୀପରେ ରହିଥିଲେ ଓ ସେ ନିଜର ବହିରେ ବହୁମୂଲ୍ୟ ତଥ୍ୟ ସବୁ ଲେଖିଯାଇଛନ୍ତି । ସେ କର୍ଣ୍ଣେଲ ମୈନଙ୍କର ସୁପୁତ୍ର ଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ସମୟରେ ସେ ଏଠାରେ ସହକାରୀ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ହିସାବରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । କର୍ଣ୍ଣେଲ ମୈନ ପରେ ମେଜର ଜେନେରାଲ୍ ପଦ ପାଇଥିଲେ ।

କର୍ଣ୍ଣେଲ ମୈନଙ୍କ ପରେ ମେଜର ପ୍ଲେଫେୟାର ଏଠିକାର କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ଭାଳି-ଥିଲେ । ମେଜର ଜେନେରାଲ ଡୋନାଲ୍‌ଡ୍ ଷ୍ଟୁଆର୍ଟ ଏଠାର ପ୍ରଥମ ମୁଖ୍ୟ କମିଶନର ହୋଇଥିଲେ (ପରେ ସେ ଫିଲ୍‌ଡ୍ ମାର୍ଶାଲ ସର୍ ଡୋନାଲ୍‌ଡ୍ ଷ୍ଟୁଆର୍ଟ ହୋଇଥିଲେ) । ଲର୍ଡ ମେୟୋ ଭାରତର ତତ୍କାଳୀନ ଭାଇସ୍‌ରୟ ଥିଲେ ଓ ସେ ଏଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ଅଧିକ ମନୋଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ସେ କେତେକ ଉନ୍ନତ ଧରଣର ଉପଦେଶ ଷ୍ଟୁଆର୍ଟଙ୍କୁ ଦେଇଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ଅମଳରେ ଏ ଉପଦେଶକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ କହିଥିଲେ । ସାର୍ ରିଚର୍ଡ ଟେମ୍ପଲଙ୍କ ଜନଗଣନା ରିପୋର୍ଟ ଅନୁସାରେ ଲର୍ଡ ମେୟୋ ଆଦେଶ ଦେଇଥିଲେ ଯେ, କୃଷିକୁ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱ ଦିଆଯାଉ, ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ କଏଦୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପାଦନର ପ୍ରାଥମିକତା ଦିଆଯାଉ, ବଣଜନ୍ତୁକୁ ବୃଦ୍ଧି କରାଯାଉ ଏବଂ ଜଙ୍ଗଲର ମୂଲ୍ୟବାନ କାଠ ଉପରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଉ ଇତ୍ୟାଦି । ଜେନେରାଲ ମୈନ ଚଳାଇଥିବା ନିୟମକୁ ରେଗୁଲେସନ୍ ରୂପରେ କାନୁନ ରୂପ ଦେବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଆଦେଶ ଦିଆଯାଇଥିଲା; ଫଳରେ 1872 ରେ ଏକ ରେଗୁଲେସନର ସମ୍ବିଧାନ ତିଆରି କରାହୋଇଥିଲା । କଳାପାଣି

ପଠାହୋଇଥିବା ଓ ଆଜୀବନ କାରାବାସ ପାଇଥିବା ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ 20-25 ବର୍ଷ ପରେ ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଠିକ୍ କରାଗଲା । ଲର୍ଡ ମେୟୋ ନିଜେ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାରକୁ ଆସିଥିଲେ । 1872 ଫେବୃଆରୀ 8ରେ ଶେର ଖାଁ ନାମକ ଜଣେ ବନ୍ଦୀ ହୋପଟାଉନ ଜେଟିରେ ଅକସ୍ମାତ ଛୁରୀ ମାରି ଲର୍ଡ ମେୟୋଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିଥିଲା । ଏ ସ୍ଥାନଟି ବେମ୍ବୁ ଫ୍ଲେଟ ଗ୍ରାମର ସାମନାରେ । ଏଠାରୁ ନୌକାଗୁଡ଼ିକ ପାଣି ନେଉ-ଥିବାରୁ ଏହାକୁ 'ପାଣିଘାଟ' ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି । ମାଉଣ୍ଟ ହେରିୟଟ ପାହାଡ଼ର ଠିକ୍ ତଳେ ଏମିତିଭାବରେ ଜଣେ ସାଧାରଣ କଏଦୀ ଭାରତର ଭାଇସ୍‌ରୟଙ୍କୁ ମାରିଦେଇଥିଲା; କାରଣ ତାଙ୍କ ଉପରେ ତାର କ୍ରୋଧ ଥିଲା । ଇଂରେଜ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ତାର ସଜା କମ୍ କରିବାର ପ୍ରାର୍ଥନାକୁ ନାକଚ କରି ଦେଇଥିଲେ । ଶେର ଖାଁ ପଠାଣ ଥିଲା ଓ ତାର ଦଣ୍ଡକାଳ କମୁଥିଲା । ସେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରତିହିଂସା ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିଥିଲା । ଲର୍ଡ ମେୟୋଙ୍କ ସହିତ ତାର କୌଣସି ସିଧାସଳଖ ସମ୍ପର୍କ ନଥିଲା ଏବଂ ଏହା ରାଜନୈତିକ ହତ୍ୟା ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ସେ ମାଉଣ୍ଟ ହାରିଏଟ୍‌ରେ କେତେକ ଡାକ୍ତରଖାନା ଓ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଖୋଲିବାକୁ ଚାହିଁଥିଲେ ଓ ଏଇ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ହୋପଟାଉନ ଜେଟି ଉପରେ ଥିଲେ ଓ ଶେର ଖାଁ ତାଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିଥିଲା । ଶେର ଖାଁର ଏଇ ଦୁଷ୍କୃତ୍ୟକୁ କେତେକ ଲୋକ ରାଜନୈତିକ ବୋଲି କହିଥାନ୍ତି; ମାତ୍ର ଏହାର କୌଣସି ପ୍ରମାଣ ନାହିଁ ।

କିଛିଦିନ ପରେ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କର ଗୃହମନ୍ତ୍ରୀ ସ୍କାରଲେଟ୍ କେମ୍ପବେଲ ଏଇ ଦ୍ୱୀପକୁ ଆସିଥିଲେ । ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ କେତେକ ମତ ତାଙ୍କ ରିପୋର୍ଟରେ ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସୁପାରିଶକ୍ରମେ ଉଚ୍ଚ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ବେତନ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇଥିଲା । ସାର୍ ହେନେରୀ ନର୍ମାନ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ ଏଇ ସମୟରେ ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ଏଠାର ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଭଲ ଭାବରେ ନିରୀକ୍ଷଣ କରି ଗୋଟିଏ ରିପୋର୍ଟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ । 1875 ରେ ଜେନେରାଲ ବାରୱେଲ ମୁଖ୍ୟ କମିଶନର ଓ ପ୍ରଧାନ ଅଧିକର୍ତ୍ତା ଭାବରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । 1874ରେ ଆଣ୍ଡାମାନ ଏଣ୍ଡ୍ ନିକୋବର ଆଇଲେଣ୍ଡସ୍ ରେଗୁଲେସନ ଚାଲୁହୋଇଥିଲା । ଏଇ ରେଗୁଲେସନ ଆଜି ବି ଚାଲୁ ଅଛି ଏବଂ ଏଠିକାର ଅଦାଲତରେ ଏଇ ଧାରା ଅନୁସାରେ ଏବେ ବି ବିଭିନ୍ନ ମକଦ୍ଦମା ସବୁ ଚାଲୁଛି ।

1879ରେ କର୍ଣ୍ଣେଲ କେଡେଲ, ବାରୱେଲଙ୍କଠାରୁ ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଏହାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ଅନେକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏଇ ସମୟରେ ଦ୍ୱୀପର ଆର୍ଥିକ ପ୍ରଗତି ହୋଇଥିଲା ଓ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଉପକରଣ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ଭାରତ

ସରକାରଙ୍କର ଗୃହ-ସଚିବ ସାର୍ ଆଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡାର ମେକେଂଜୀଙ୍କୁ ଆଣ୍ଡାମାନର ପରିସ୍ଥିତି ନିରୀକ୍ଷଣ କରିବା ପାଇଁ 1886ରେ ପଠାହୋଇଥିଲା । ସାର୍ ଚାର୍ଲସ ଜେମ୍‌ସ୍ ଲାୟଲ ଓ ସାର୍ ଅଲଫ୍ରେଡ ସ୍ୱେନ୍ ଲେଥବ୍ରିଜ ଜାନୁଆରୀ 1890ରେ ଏଠାକୁ ଆସିଥିଲେ । ଏମାନେ ଯେଉଁ ରିପୋର୍ଟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ ସେଥିରୁ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କୁ ବହୁତ ଉପାଦେୟ ତଥ୍ୟ ମିଳିଥିଲା । ଏମାନଙ୍କର ମତ ଥିଲା ଯେ, ଏଠିକାର ନିୟମ ଦୃଢ଼ ଓ କଠୋର ନ ଥିଲା; ତେଣୁ ଆଜୀବନ କାରାବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ଏଠାକୁ ଆସିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ କମ୍ ସମୟ ପାଇଁ ଥିବା କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ପଠେଇବା ବିରୁଦ୍ଧରେ ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ । କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ବର୍ଗୀକରଣ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଉପରେ ଜୋର୍ ଦିଆଯାଇଥିଲା, ଯାହାଦ୍ୱାରା କି ପେଶାଦାର ଅପରାଧୀମାନଙ୍କୁ ଅଲଗା ଓ ସବୁ ସ୍ତ୍ରୀ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ଏକାଠି ରଖିବାକୁ ସୁପାରିଶ କରାଗଲା । ତାଙ୍କର ସୁପାରିଶକୁ ପ୍ରାୟ ବହୁ ଅଂଶରେ ମାନିନିଆଗଲା ।

ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବର ପରିମାଣ ସ୍ୱରୂପ ଏକ ସମୁଚିତ କାରାଗାର ତିଆରି ହେବା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ବନ୍ଦୀ କରି ଓ ପରେ ବ୍ୟବହାର ଅନୁସାରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରାଗଲା । ଆଣ୍ଡାମାନକୁ ଆସୁ ଆସୁ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ବାହାରକୁ କାମ କରିବାକୁ ଦିଆଯିବା ଉଚିତ ମନେ କରାଗଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ଏଠାରେ କୁଖ୍ୟାତ ସେଲ୍ୟୁଲାର ଜେଲର ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ 1886ରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଏହିମଧ୍ୟରେ କେତେକ ଅସ୍ଥାୟୀ ମୁଖ୍ୟ କମିଶନର ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । କ୍ୟାପଟେନ୍ ଏମ. ପ୍ରାଥୋରୋ, ଯିଏ କି ଥରେ 1875ରେ ଅସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ଥିଲେ, ସେ ପୁଣି 1876ରେ କାର୍ଯ୍ୟଭାର ପାଇଁ ଏଠାକୁ ଆସିଥିଲେ ଓ କେତେକ ଦ୍ୱୀପର ଓ ଜଳମାର୍ଗର ନାମକରଣ କରିଥିଲେ । କେଂଡେଲ ବେ, ମିଡ଼ିଲ୍ ଷ୍ଟ୍ରେଟ, ହମ୍ଫ୍ରୀ ଷ୍ଟ୍ରେଟ, କୋଲବ୍ରୁକ୍ ପ୍ୟାସେଜ, ଷ୍ଟାଇକ୍ ଦ୍ୱୀପ ଇତ୍ୟାଦି ନାମ ଏହି ସମୟରେ ଦିଆହୋଇଥିଲା । ବିମ୍ବରଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ବର୍ଷ ଥିଲେ । ପ୍ରାଥୋରୋ ପୁଣି 1881ରେ ଏଠାକୁ ଆସିଲେ । ବିମ୍ବରଲେ ପୁଣି 1887ରେ, ଟେକର 1888ରେ କାର୍ଯ୍ୟଭାର ପାଇଁ ରହିଲେ ଓ 1889ରେ ପୁଣି କେଡେଲ ଆସି କାର୍ଯ୍ୟଭାର ସମ୍ଭାଳିଥିଲେ । କର୍ଣ୍ଣେଲ ଟେକର ବୈରେନ୍ ଦ୍ୱୀପରେ କେତେକ ଛେଳି ଛାଡ଼ିଥିଲେ । ଏଠି ମିଠା ପାଣି ନ ଥିଲେ ବି ଛେଳି ବହୁସଂଖ୍ୟାରେ ବଢ଼ିଥିଲେ । 1891ରେ ଏଣ୍ଡର ପ୍ରାଇଜ ନାମକ ଜାହାଜ ତୋଫାନରେ ସାଉଥ ପାଇଣ୍ଟ ନିକଟରେ ଦୁର୍ଘଟଣାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥିଲା ।

ସନ 1892ରେ କର୍ଣ୍ଣେଲ ଏନ. ଏମ. ହାଉସଫୋର୍ଡ଼ ଏଠିକାର କାର୍ଯ୍ୟଭାର

ସମ୍ଭାଳିଥିଲେ । 1893ରେ କେତେକ କଏଦୀ ଓ ଆଦିବାସୀମାନେ ମିଶି ନୌକାରେ ଚଢ଼େଇବସା ଏକାଠି କରିବା ପାଇଁ ବାହାରିଲେ, ମାତ୍ର ନୌକାଟି ତୋଫାନରେ ଯାଇ ମାଡ୍ରାସର ଏକନଦୀ ମୁହାଣରେ ଲାଗିଲା । ସବୁଲୋକ ବିଶ୍ୱାସୀ ହୋଇ ଥାନାକୁ ଯାଇଥିଲେ ଓ ପରେ ଆଣ୍ଡାମାନକୁ ପଠାଯାଇଥିଲେ । 1894ରେ ମେଜର (ପରେ ସାର୍) ରିଚର୍ଡ଼ ଟେମ୍ପଲ ଏଠାର ଚିଫ୍ କମିଶନରରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଏତିକବେଳେ ସାଉଥ୍ ପାଇଣ୍ଟର ସନ୍ତସନ୍ତିଆ ଜାଗା ପୂରାଇବା ପାଇଁ ଓ ଶୁଖେଇବା କାମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ଅବର୍ଡ଼ିନ ବସ୍ତିର ଲୋକମାନଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଭଲ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଗନ୍ଧ ଓ ମଶା ଇତ୍ୟାଦିର ପ୍ରକୋପ ବହୁତ କମିଯାଇଥିଲା । ଇତିମଧ୍ୟରେ ସେଲ୍ୟୁଲର ଜେଲ ତିଆରି ହୋଇ ସାରିଥିଲା । ଫିନିକସ୍ ବେର୍ ଡକ୍ୟାର୍ଡ଼ ଓ କାରଖାନାର କାମ ବଢ଼ାଇଦିଆଗଲା । ସନ୍ତସନ୍ତିଆ ଜାଗାକୁ ଭର୍ତ୍ତି କରିବା କାମ 1918 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲିଲା । ଏଠିକାର ପୁରୁଖା ଲୋକମାନେ ତାଙ୍କ ପିଲାଦିନେ ଏହା ତିଆରି ହେବା ଦେଖିଛନ୍ତି ବୋଲି କହନ୍ତି । ପରେ କିଛିଦିନ ପାଇଁ ଅସ୍ଥାୟୀ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ରହିଥିଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ଆଉ କିଛିଦିନ ପାଇଁ ବଢ଼େଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏଡ଼ୱାର୍ଡ଼ ହୋରେସ୍ ମେନ (ହେନେରୀ ମେନଙ୍କ ପୁଅ) ହୋର୍ସ ଫୋର୍ଡ଼ଙ୍କ ପରେ କିଛିଦିନ ଥିଲେ । କର୍ଣ୍ଣେଲ ଟେଟରଟନ ଲେଫ୍ଟନେଣ୍ଟ କର୍ଣ୍ଣେଲ ଏନସନ୍, କର୍ଣ୍ଣେଲ ଗ୍ରେବସ୍ ଟମ୍ସନ ଅସ୍ଥାୟୀ ଚିଫ୍ କମିଶନରରୂପେ ଥିଲେ, ମାତ୍ର ରିଚର୍ଡ଼ ଟେମ୍ପଲ ବହୁତ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଇଠି ରହିଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନ ଟମ୍ସନଙ୍କ ପରେ ସନ 1904ରେ 'ମର୍କଗ୍ରହଣ' ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ଏଠାକୁ ବନ୍ଦୀ ନ ପଠେଇବାକୁ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । କାରଣ ତାଙ୍କ ମତରେ ଏଠାରେ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ଯେତେ ସ୍ୱାଧୀନତା ମିଳୁଥିଲା, ମୁଖ୍ୟଭୂମିରେ ସେତେ ମିଳୁ ନଥିଲା । ତତ୍‌ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବ୍ୟୟଭାର ନେଇ ମଧ୍ୟ ସେ ଯୁକ୍ତି ବାଢ଼ି ଥିଲେ । ଭାରତ ସରକାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରାଦେଶିକ ସରକାରଙ୍କ ମତରୁ ଜାଣିଲେ ଯେ ଉପରୋକ୍ତ ମତ ସହିତ କେହି ଏକମତ ନୁହନ୍ତି; କାରଣ ଏହାଦ୍ୱାରା କଳାପାଣି ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଉଠାଇ ଦେବା ସପକ୍ଷରେ ସେ କହିଥିଲେ । ତେଣୁ ସେମାନେ ଉପରୋକ୍ତ ମତକୁ ସମର୍ଥନ କରି ନଥିଲେ । କାରଣ ସେମାନେ ଭାବୁଥିଲେ ଯେ, ଭୟଙ୍କର ଅପରାଧୀମାନଙ୍କୁ ରଖିବା ପାଇଁ ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧରଣର ପଦ୍ଧତି ନଥିଲା । ମାତ୍ର ଭାରତସରକାର ସେଠାକୁ ପଠା ଯାଉଥିବା ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଧୀରେ ଧୀରେ କମାଇବା ପାଇଁ ଠିକ୍ କଲେ । ମର୍କଙ୍କ ପରେ 1906ରେ ଲେଫ୍ଟନେଣ୍ଟ କର୍ଣ୍ଣେଲ ବ୍ରାଉନିଂଙ୍କ ସମୟରେ ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ସରକାରଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟରେ ପୁଣି ଥରେ ବିଚାର କରିବା ପାଇଁ ଭାରତ ସରକାର

ଆଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ମଝିରେ ଟେଲର, ହରବର୍ଟ ଇତ୍ୟାଦି ଅସ୍ଥାୟୀ ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟଙ୍କ ପରେ 1913ରେ କର୍ଣ୍ଣେଲ ଡଗ୍‌ଲସ୍‌ଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । କଏଦୀ କମ୍ ପଠାହେବାରୁ ଏଠାର କାମ ମାତ୍ରା ପଡ଼ିଯାଇଥିଲା; ତେଣୁ ବନ୍ଦୀସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ 1911ରେ ପୁଣି ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଗଲା । ଡଗଲସ୍ ଏଠାରେ 7 ବର୍ଷ ରହିଥିଲେ । ଏଇ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀ ପଠାଇବା ଯୋଗୁଁ ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପ ଜେଲ ଉପରେ ଭାରତରେ ବହୁତ ସମାଲୋଚନା ହେଉଥିଲା । ବେସରକାରୀ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ ହେଉ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ଅନେକେ ମତ ଦେଲେ । ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ବେନାର୍ଜି ବିଧାନ ସଭାରେ ଏଇ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥିଲେ । ବିଜୟରାଘବାଚାରୀ ଭାରତ ଓ ଆଣ୍ଡାମାନର ଜେଲ ପଦ୍ଧତି ଉପରେ ପୁନର୍ବିଚାର ହେଉ ବୋଲି ଦାବି କଲେ । କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବିଧାନ ପରିଷଦରେ ଏଇ ଦାବି ଉପରେ ଜୋର ଦିଆଗଲା ଓ ତତ୍କାଳୀନ ଗୃହସଚିବ କେଡ଼ାକ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ସ୍ୱୀକାର କରି ନେଇଥିଲେ । ସେ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ସେଠାର ଅବସ୍ଥା ଭଲ ଭାବରେ ନିରୀକ୍ଷଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ରିପୋର୍ଟ ଉପରେ ସମୁଚିତ ଧ୍ୟାନ ଦିଆଗଲା; ଯେଉଁଥିରେ କି ଏଠାର ପଦ୍ଧତିକୁ ପୁନର୍ବିଚାର କରିବା ଉପରେ ଜୋର ଦିଆଯାଇଥିଲା । ସେ ଏଠାର ଜେଲ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ କେତେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ପାଇଁ ମତ ଦେଇଥିଲେ । ଭାରତମନ୍ତ୍ରୀ ଏମିତି ଏକ ସମିତିକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେଇଥିଲେ । ଏଥିରେ ସରକାରୀ ଓ ବେସରକାରୀ ସଦସ୍ୟ ଥିଲେ । ମାତ୍ର ଏହି ସମୟରେ ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିବାରୁ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ଥଗିତ ରହିଲା । ଯୁଦ୍ଧ ସମାପ୍ତି ହେବାପରେ ସାର୍ ଆଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡାର କାରଡ୍ୟୁଙ୍କ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାରେ ପାଞ୍ଚଜଣ ସରକାରୀ ଓ ଦୁଇଜଣ ବେସରକାରୀ ସଦସ୍ୟଙ୍କୁ ନେଇ ଏ ସମିତି ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । 1920ରେ ଏ କମିଟିର ରିପୋର୍ଟ ସରକାର ପାଇଥିଲେ । ଆଣ୍ଡାମାନ ଜେଲ ବିଷୟରେ କମିଟିର ଉପଦେଶ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବେ ଥିଲା ଯେ, ସାମାନ୍ୟ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ପଠାଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ; ମାତ୍ର ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତୀୟ ଜେଲରେ ସ୍ଥାନାଭାବ ଅଛି, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେତେକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଏଠାକୁ ପଠାଯିବା ପାଇଁ ଆଦେଶ ଜାରି ରହୁ । ଧୀରେ ଧୀରେ କଳାପାଣିକୁ ବନ୍ଦ କରିଦେବା ପାଇଁ କମିଟିର ରାୟ ଥିଲା । ତେଣୁ 1921 ମାର୍ଚ୍ଚ 11ରେ ତତ୍କାଳୀନ ଗୃହସଚିବ ସାର୍ ୱିଲିୟମ ବିଂସେଣ୍ଟ୍ ଏହି ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ସରକାରମାନଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ବନ୍ଦୀ ନ ପଠେଇବାକୁ ମଧ୍ୟ ଆଦେଶ ଦିଆହୋଇଥିଲା ।

ଡଗ୍‌ଲସ୍‌ଙ୍କ ସମୟରେ ଉତ୍ତର ବଣ ବିଭାଗରେ ଏକ ବସ୍ତି ବସେଇବାର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ନଡ଼ିଆ ବଗିଚା ମଧ୍ୟ ବହୁତ ଲଗାହୋଇଥିଲା । ବେପାରୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିକୋବରବାସୀମାନଙ୍କୁ ଶୋଷଣ ଓ ଋଣଗ୍ରସ୍ତତାରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଏହା

କରାଯାଇଥିଲା । ବିଡ଼ନ୍ ଆସିବା ପରେ ସରକାରଙ୍କର ନୂଆ ନୀତି ଅନୁସାରେ ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ହେଲା । ଯେଉଁ ଅବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଦଣ୍ଡ ସରିଆସୁଥିଲା, ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଖ୍ୟଭୂମିର ଜେଲକୁ ପଠାଇଦିଆଗଲା ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଆଉ ନ ପଠେଇବା ପାଇଁ ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ସରକାରଙ୍କୁ ଆଦେଶ ମଧ୍ୟ ଦିଆଗଲା । ଯହୁଁ ଯହୁଁ ଭାରତୀୟ ଜେଲଗୁଡ଼ିକରେ ସ୍ଥାନାଭାବର ସମସ୍ୟା କମିବାରେ ଲାଗିବ, ତହୁଁ ତହୁଁ କଏଦୀ ପଠେଇବା କମ୍ କରିଦିଆଯିବ—ଏହି ପ୍ରକାର ନୀତି କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ କରାଗଲା । ଏହି ଅନୁଶାସନକୁ କିଛି କୋହଳ କରିଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏହି ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ମୋପଲା ଓ ରାଜନୈତିକ କଏଦୀମାନଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କାହାକୁ ପଠାଯାଉ ନଥିଲା । କଏଦୀମାନଙ୍କ ସଜାର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ସ୍ଥିତିକୁ ଆଗ ଅପେକ୍ଷା ଏମାନଙ୍କର ହିତ ପାଇଁ କିଛି କୋହଳ କରାହୋଇଥିଲା । ସରକାରୀ ନଡ଼ିଆ ବଗିଚାର ଦେଖାଶୁଣା କଏଦୀମାନେ ହିଁ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ବିଚାର କରି ସେ ବଗିଚା ଉପରୁ ସରକାରୀ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଉଠାଇ ନିଆହୋଇଥିଲା ଓ ସେଠାର ସ୍ଥାୟୀ ବାସିନ୍ଦାମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବାରେ ଲାଗିଲା । କେତେକ ବ୍ୟାରେକ୍‌କୁ ବନ୍ଦ କରିଦିଆଗଲା ଓ କର୍ମଚାରୀ ମଧ୍ୟ କମିଗଲେ । ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ 11½ ହଜାରରୁ 8823 ହୋଇଯାଇଥିଲା ।

କର୍ଣ୍ଣେଲ ଫେରାର୍‌ଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ଏଠାରେ 1923ରୁ 1931 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥିଲା । ଭାରତର ଜେଲରେ ସ୍ଥାନାଭାବ ଯୋଗୁଁ ଏଠାର ସେଟଲମେଣ୍ଟ ବନ୍ଦ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ବର୍ମା ଓ କେତେକ ପ୍ରାଦେଶିକ ସରକାର ନିଜର ଜେଲକୁ ଅଧିକ କଏଦୀ ନେବାକୁ ଅସମର୍ଥତା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ସ୍ଥାନାଭାବ ଯୋଗୁଁ ନୂଆ ଜେଲ ମଧ୍ୟ ଶୀଘ୍ର ତିଆରି ହୋଇପାରି ନ ଥିଲା । ମାଡ୍ରାସ ଓ ପଞ୍ଜାବର ସମସ୍ୟା ବିଶେଷ ଭାବରେ ଜଟିଳ ଥିଲା । ମାଡ୍ରାସର ଜେଲରୁ ମୋପଲା କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ଅଣାଯାଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ କରିବା ଦିଗରେ ଆହୁରି ସମୁଚିତ ଧ୍ୟାନ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଅନ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତକୁ ମଧ୍ୟ କଏଦୀ ପଠେଇବାକୁ ଅନୁମତି ଦିଆହୋଇଥିଲା । ଭୂତପୂର୍ବ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ପରିବାର ଆଣି ଏଠାରେ ବସବାସ କରିବାକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରାଗଲା । ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ଆସୁଥିବା ଯୁବକମାନଙ୍କୁ ଅଗ୍ରାଧିକାର ଦିଆଗଲା । ଅନୈତିକ ଆଚରଣ କରୁଥିବା ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଏଠିକୁ ଆସିବାକୁ ଦିଆଗଲା ନାହିଁ । ମୋପଲା କଏଦୀମାନଙ୍କ ପରିବାରଙ୍କୁ ଏଠାରେ ବୁଲିଯିବା ପାଇଁ ଅନୁମତି ଦିଆଗଲା ଏବଂ 'ଏମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହେବା ପାଇଁ ସୁବିଧା ଦିଆଗଲା । 1926 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ 200ରୁ ଅଧିକ ମୋପଲା ପରିବାର ଏଠାରେ ବସିସାରିଥିଲା । ତତ୍କାଳୀନ ସଂଯୁକ୍ତ ପ୍ରଦେଶରୁ ଭାଂତୁ ନାମକ ପେଶାଦାର ଅପରାଧୀର କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ମୋପଲାମାନଙ୍କ ପାଖରେ ବସାଯାଇଥିଲା । 1926

ବେଳକୁ ପ୍ରାୟ 4½ ହଜାର କଏଦୀ ଏଠାରେ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ଥିଲେ ଓ ଚାଷ କରି ସ୍ୱାଧୀନ ଜୀବନ କଟାଉଥିଲେ। ବହୁତ ଲୋକ ସରକାରୀ କାମ କରୁଥିଲେ ଓ ସରକାରୀ ବେତନ ମଧ୍ୟ ପାଉଥିଲେ। ଏହାଦ୍ୱାରା ଭୂତପୂର୍ବ କଏଦୀ ଓ ନୂଆ କଏଦୀମାନଙ୍କ ମାଧ୍ୟମରେ ଏପରି ଏକ ଉପନିବେଶର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା, ଯାହାଦ୍ୱାରା ଅପରାଧୀବର୍ଗ ନିଜେ ନିଜର ପୁନର୍ନିବାସର ଯୋଜନା କଲେ ଓ ଦ୍ୱୀପର ମଧ୍ୟ ବିକାଶ ହୋଇଥିଲା। ହିଂସାତ୍ମକ ପ୍ରବୃତ୍ତି, ଅନୈତିକ ଅପରାଧ ବା ସ୍ୱଭାବବାଲାମାନଙ୍କୁ ବା ପେଶାଦାର ଅପରାଧୀମାନଙ୍କୁ ପୁଣି ଫେରାଇ ଦିଆଗଲା ଓ ଭଲ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ପଠାଗଲା। କିଛିଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଜେଲର ପୋଷାକ ପିନ୍ଧିଥିବା ଲୋକ କମ୍ ଦେଖାଗଲେ। ଦଶବର୍ଷର କଠିଣ ପରିଶ୍ରମ ଏବଂ ଜବରଦସ୍ତି ମଜୁରି ଆଉ ରହିଲା ନାହିଁ। ଆହୁରି ମଧ୍ୟ କେତେକ ଛୋଟ ମୋଟ ମାତ୍ର କଠୋର ନିୟମଗୁଡ଼ିକୁ ଉଠାଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା। କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ପୂରା ପଇସା ଦିଆଯିବାରେ ଲାଗିଲା। ଏମାନଙ୍କୁ ବେତନଭୋଗୀ କଏଦୀ କୁହାଯାଉଥିଲା ଓ ଏମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା 5000ରୁ ଅଧିକ ହୋଇଯାଇଥିଲା। 1926ରେ ଭୂମି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ 3 ନମ୍ବର ରେଗୁଲେସନ ଲାଗୁହେଲା ଓ ଏହା ଦ୍ୱାରା ସ୍ୱାଧୀନ କୃଷକଙ୍କୁ ଭୂମି ସମ୍ବନ୍ଧୀ ସୀମିତ ଅଧିକାର ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା। ସରକାର ସବୁ ଜମିର ମାଲିକ ଥିଲେ; ମାତ୍ର ଲାଇ-ସେନ୍ସ୍ ଗ୍ରାଣ୍ଟ ଓ ପଟ୍ଟାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା। ଏହାଦ୍ୱାରା ଚାଷୀର ସ୍ୱାର୍ଥରକ୍ଷା ହେଲା। କୋଠାବାଡ଼ି, ବଜାର, ଦୋକାନ ଇତ୍ୟାଦି ସବୁ ତିଆରି ହେଲା। କୃଷି ବିଭାଗୀୟ ସରକାରୀ ସମିତି ମଧ୍ୟ ଗଠନ କରାଗଲା। ଚାଥମ୍‌ଜେଟି ତିଆରି ହେଲା, ରସରେ ବତିଘରର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା ଓ ସନ୍ତସନ୍ତିଆ ଭୂମି ପୂରିଗଲା।

ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାର ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନର ଭାଗ ଯେଉଁଠି ପୁରୁଣା ଲୋକମାନେ ଥିଲେ, ତାହା ଆଜି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମୃଦ୍ଧ। ଭୂତପୂର୍ବ କଏଦୀ, ନୂଆ କଏଦୀ, ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ଓ ବେପାରୀଙ୍କ ସମ୍ମିଶ୍ରଣର ସମାଜବାସୀ ଧୀରେ ଧୀରେ ଏଠିକାର ସ୍ଥାୟୀ ବାସିନ୍ଦା ହୋଇ ଗଲେ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଖଲାସ ହେଉଥିବା କଏଦୀମାନେ ଯେତେବେଳେ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକୁ ଫେରିଯାଇ ଦେଖନ୍ତି ଯେ, ସେ ସମାଜରେ ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନ ବହୁତ ତଳକୁ ପଡ଼ି-ଯାଇଛି। କଳାପାଣିରୁ ଫେରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ତାର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ପରିବାରକୁ ଲୋକମାନେ ଘୃଣା କରୁଥିଲେ ଓ ନାକ ଟେକୁଥିଲେ। ସମାଜରେ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ମାନ ନ ଥିଲା। ସେମାନଙ୍କର ପିଲାମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜକୁ ଅପମାନିତ ଓ ଲାଞ୍ଛିତ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ। ସେମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ରରେ ଦାଗ ଲାଗିଥିଲା ଓ ସଦାଚାର ମଧ୍ୟ ତାକୁ ପୋଛି ପାରି ନ ଥିଲା। ସେମାନଙ୍କ ପିଲାଙ୍କର ବିବାହ ଆଦିରେ ଅସୁବିଧା ହେବାର ମଧ୍ୟ ଆଶଙ୍କା ଥିଲା। ପୋଲିସର ନଜରକୁ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଡରୁଥିଲେ। ସରକାରଙ୍କର ନୂଆ

ନୀତି ଅନୁସାରେ ଏଇଭଳି ଲୋକମାନେ ଆଣ୍ଡାମାନ ଫେରିଯାଇ ବସବାସ କରିବାକୁ ଭଲ ବୋଲି ଭାବିଲେ ଓ ଏହା ଉଚିତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଥିଲା । ଏମିତି କେତେକ ଲୋକଙ୍କୁ ଲେଖକ ଜାଣିଚି, ଯେଉଁମାନେ କି ସେ ସମାଜର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ସେ ସମାଜରେ ସେମାନଙ୍କର ଆଦର ଅଛି ଓ ସମ୍ମାନ ଅଛି । ଏମାନଙ୍କର ସନ୍ତାନମାନେ ସମ୍ମାନପୂର୍ବକ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରୁଛନ୍ତି ଓ ସଫଳ ଜୀବନ ଯାପନ କରୁଛନ୍ତି । ଏଠି ଯେଉଁ ମିଳାମିଶା ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ସମାଜ ଗଢ଼ାଗଲା, ତାକୁ ସେଠିକାର ସଦସ୍ୟ 'ଲୋକାଲ୍' ବୋଲି କହନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରକାର ରୀତିନୀତି ଓ ସଂସ୍କାର ଅଛି । ଭାଷା ସରଳ ହିନ୍ଦୀ; ଏଥିରେ ସେ ସ୍ଥାନର ପ୍ରଭାବ ମଧ୍ୟ ଅଛି ।

କର୍ଣ୍ଣେଲ ଫେରିରଙ୍କ ପରେ ଓ୍ୱାର୍ସଲେ, କୈଲି ସ୍ମିଥ୍, କାଁସ ଗ୍ରେଭ୍ ଇତ୍ୟାଦି ଏଠାର ପ୍ରଶାସକ ଥିଲେ । ମସିହା 1938ରେ ଓ୍ୱାଟର୍ ଫଲ୍ ଏଠାର ଚିଫ୍ କମିଶନରରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ଜାପାନୀମାନେ ଯେତେବେଳେ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ଓ୍ୱାଟର୍ ଫଲ୍ ଥିଲେ ଓ ସେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇଥିଲେ । ବନ୍ଦୀ ହୋଇ କିଛି ଦିନ ସେ ଏଠାରେ ଥିଲେ ଓ ପରେ ସିଂଗାପୁର ବନ୍ଦି-ଶିବିରକୁ ପଠାଯାଇଥିଲେ । ଜାପାନୀ ଆଧିପତ୍ୟ ଦିନଗୁଡ଼ିକର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଇତିହାସର ପରିଚୟ ପର ପୃଷ୍ଠା-ଗୁଡ଼ିକରେ ଦିଆଯିବ ।

ଏଇ ଅଧ୍ୟାୟ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିଛି ଆଲୋଚନା କରିବା ଦରକାର ପଡ଼ୁଚି । ଓ୍ୱାକର୍‌ଙ୍କ ସମୟରେ ତଥା ଠିକ୍ ତାଙ୍କ ପରେ ପରେ ଆଦିବାସୀମାନେ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ ବୋଲି ଆଗରୁ କୁହାଯାଇଚି । 'ଅବେର୍ଡିନ୍ ଲଢ଼ାଇ' ପ୍ରସଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖ କରାହୋଇଚି—ଯାହାର ସୂଚନା ପୂର୍ବରୁ କର୍ମ-କର୍ତ୍ତାମାନେ ପାଇଥିବାରୁ ଯେତେ କ୍ଷତି ହେବାର ଥିଲା, ସେତେ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଓ୍ୱାକର୍ ଯିବା ପରେ ଓ ହାଟନ୍ ଆସିବା ପରେ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସରକାରୀ ନୀତିର କେତେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥିଲା । ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ସହିତ ସଂଘର୍ଷ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଯେଉଁଥିରେ ବେଶି, ସେହି ସବୁ ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଯାଇ ନ ଥିଲା । ଯେତେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆତ୍ମରକ୍ଷାରୂପରେ ଆବଶ୍ୟକ ନ ହୁଏ ସେତେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କର କୌଣସି କ୍ଷତି ନ ପହଞ୍ଚେଇବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଆଦେଶ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ତେବେ ବି ସେମାନେ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । 1959 ଡିସେମ୍ବର 27ରେ ଆତ୍ମରକ୍ଷା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଗୁଳି ଚଳାହୋଇଥିଲା ଏବଂ କିଛି ମିତ୍ରଭାବ ବି ବଢ଼ିଥିଲା । ବ୍ରୁଥମ୍‌ରେ ଗମକଦଳକୁ ଆଦିବାସୀମାନେ ଦୁଇଥର ସତ୍କାର କରିଥିଲେ । ହୋଲାର୍ଡଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏହା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆଣ୍ଡାମାନୀମାନଙ୍କର ଘୃଣା କିଛି କମ୍ ହୋଇ

ଥିବାର ଜଣାପଡ଼ିଲା । କଏଦୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁମାନେ ବ୍ୟାଜ୍ ଓ ଲାଲ ପଗଡ଼ି-ପିନ୍ଧା ଅଫିସ୍ ବିଅରର୍ ଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଆଦିବାସୀମାନେ ଭାରି ରାଗୁଥିଲେ ଓ ଆକ୍ରମଣ କରୁଥିଲେ । ଅସାବଧାନତା ଯୋଗୁ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାରର ଡାକ୍ତର ଗମକଙ୍କୁ ଆଣ୍ଡାମାନୀର କ୍ରୋଧର ଶିକାର ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା ଓ ସେ ଭୟଙ୍କର ଭାବରେ 1860 ମାର୍ଚ୍ଚ 23 ତାରିଖରେ ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଏ ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ଆଣ୍ଡାମାନୀଙ୍କୁ ଧରି ରଖିବାର ଚେଷ୍ଟା ମଧ୍ୟ କରାଗଲା । କ୍ରୁସୋ, ଜଂବୋ ଓ ଫ୍ରାଇଡ଼େ ନାଁ ଦେଇ ତିନି ଜଣଙ୍କୁ ରଖାହୋଇଥିଲା ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ମୌଲମିନ ପଠା-ଯାଇଥିଲା ଓ ଭାଷାର ଆଦାନ-ପ୍ରଦାନ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଥିଲା । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ଯେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷିତ କରାଇ ଦ୍ୱିଭାଷୀର କାମ କରାଇବା ପାଇଁ । ଜଂବୋ ବେମାର ହୋଇ ଶୀଘ୍ର ମରିଗଲା । ଶେଷ ଦୁଇ ଜଣ ରୁଗ୍ଣ ଅବସ୍ଥାରେ ଫେରିଗଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଆଣ୍ଡାମାନୀମାନଙ୍କର କ୍ରୋଧ ଟିକିଏ ଶାନ୍ତ ହୋଇଗଲା ।

ସଂପର୍କ ସୁଧୁରୁଥିବା ସମୟରେ ଏକ ଅପ୍ରିୟ ଘଟଣା ଯୋଗୁଁ ଏହା ପୁଣି ଖରାପ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ପ୍ରାଟ୍ ନାମକ ଜଣେ ନାବିକ ଏକ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଚିଡ଼େଇବାରୁ ଆଣ୍ଡାମାନୀମାନେ ତାକୁ ସେଇଠି ମାରିଦେଇଥିଲେ । ତେଣୁ ଅନ୍ୟ ସିପାହିମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରକୁ ଗୁଳି ଚଳେଇଥିଲେ । ପରେ ପ୍ରାଟ୍‌କୁ ମାରିଥିବା ଦୁଇଜଣ ଆଦିବାସୀଙ୍କୁ ଧରାହୋଇଥିଲା ଓ ସେମାନଙ୍କର ନାମ ଜଂବୋ ଓ ସ୍ନୋବାଲ ଦିଆ-ହୋଇଥିଲା । ଭାରତ ସରକାର ପ୍ରାଟ୍ ବିଷୟରେ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର କୌଣସି ଦୋଷ ନାହିଁ ବୋଲି ଜାଣିଲେ ଓ ସେ ଆଦିବାସୀ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଯେତେବେଳେ ଜଂବୋ ଓ ସ୍ନୋବାଲ ଏଠାରେ ବନ୍ଦୀ ଥିଲେ, ଜଂବୋର ପତ୍ନୀ (ଯାହାର ନାମ ଟପସୀ ଦିଆଯାଇଥିଲା) ତାକୁ ଭେଟିବାକୁ ଆସିଥିଲା । ଗୋଟିଏ ପିଲା ମଧ୍ୟ ତା ସହିତ ଆସିଥିଲା । ସେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସେଠି ରହିବାକୁ ଦିଆଗଲା । ରସ୍‌ରେ ଏହିପରି ଭାବରେ ଆଣ୍ଡାମାନୀ 'ହୋମ୍'ର ସ୍ଥାପନା ପାଦ୍ରୀ କାରବାଇନଙ୍କ ରକ୍ଷଣା-ବେକ୍ଷଣରେ ହୋଇଥିଲା । ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ବ୍ୟୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ଖାଇବା ପିଇବା, ଔଷଧ ଓ ପଢ଼ାପଢ଼ିର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା; ମାତ୍ର କାରବାଇନ୍ ସେମାନଙ୍କୁ ଇଂରେଜୀ ଶିଖେଇବାରେ ବା ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ କରେଇବାରେ ଅସଫଳ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ହୋମ୍‌ରେ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା 28 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇଥିଲା । କାରବାଇନଙ୍କ ସହିତ ଏକ ପରିବାର କଲିକତା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇଥିଲା ଓ ପରେ ଫେରିଆସିଥିଲା । ଥରେ କାରବାଇନ୍‌ଙ୍କୁ ପ୍ରାୟ 200 ଜଣ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଘେରିଯାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଜୀବନ ସଂକଟପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା, ମାତ୍ର ଟପ୍‌ସୀର

ପ୍ରଯତ୍ନରେ ସେ ବଂଚଯାଇଥିଲେ । 1863 ଅକ୍ଟୋବର ମାସରେ ଜଂବୋ, ତାର ସ୍ତ୍ରୀ ଟପ୍‌ସୀ ଏବଂ ଆଉ 6 ଜଣ ଆଣ୍ଡାମାନୀଙ୍କୁ କଲିକତା ନିଆଯାଇଥିଲା । ଗୋଟିଏ ଦଳକୁ ମୌଲମିନକୁ ମଧ୍ୟ ପଠାଯାଇଥିଲା । ଏହାର ଅନୁକୂଳ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଥିଲା; ମାତ୍ର ଆଣ୍ଡାମାନୀ 'ହୋମ'ରେ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ନ ଥିଲା ଓ ତେଣୁ ସୁଖ ମଧ୍ୟ ନ ଥିଲା । ଏମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କଏଦୀମାନଙ୍କ ପରି ଆଇନଶୃଙ୍ଖଳା ମଧ୍ୟରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ପଶୁ ପରି ସେମାନେ ସେଠାରେ ରହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଉନ୍ମୁକ୍ତ ବାତାବରଣରେ ସେମାନେ ବୁଲି ପାରୁ ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କର ପଳେଇବାକୁ ବହୁତ ଇଚ୍ଛା ହୋଇଥିଲା । ଟପ୍‌ସୀ ପଳାଇ ଯିବାବେଳେ ସମୁଦ୍ରରେ ବୁଡ଼ିଯାଇଥିଲା । 1864ରେ ଜୈକୋ ଓ ମୋରସ୍ମାର୍ଟି ନାମକ ଦୁଇଜଣ ବନ୍ଧୁ ଆଦିବାସୀ କୌଣସି କାରଣ ହେତୁ ବିଗିଡ଼ିଯାଇଥିଲେ ଓ ସେମାନେ ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ପହରା ଦେଉଥିବା ଦୁଇ ଜଣ ଲୋକଙ୍କୁ ମାରଦେଇଥିଲେ ଓ କେତେକ କଏଦୀଙ୍କୁ ଆଘାତ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଦୁଇଟି ପହରା ଦିଆହେଉଥିଲା, ସେ ଦୁଇଟିକୁ ବନ୍ଦ କରିଦିଆଗଲା । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଶାସନ ନୀତି ଆହୁରି କଠୋର କରାଯାଇଥିଲା । କାରବାଇନ୍ ଏହାର ପ୍ରତିବାଦ କରିଥିଲେ; କାରଣ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କୁ ପେଟପୂରା ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯାଉ ନ ଥିଲା । ତେଣୁ କାରବାଇନ୍ ତ୍ୟାଗପତ୍ର ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ହଂଫ୍ରୀ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ଭାଳିଥିଲେ । 1864ର ଶେଷ ବେଳକୁ ରସ୍‌ସ୍ଥିତ 'ହୋମ'ରେ ପ୍ରାୟ 100 ଜଣ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ପୁଣି ରହିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଉପରୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଶିଥିଳ କରାଯାଇଥିଲା । ହଂଫ୍ରୀ ଆଦିବାସୀ ଯୁବକମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଇଥିଲେ ଓ ବିଭିନ୍ନ କାମରେ ଲଗେଇଥିଲେ । 1865ରେ ହଂଫ୍ରୀ, ହେନେରି ଲରେଂସ, ଜନ ଲରେଂସ, ହୈବଲକ, ଔଟରମ୍ ଇତ୍ୟାଦି ଦ୍ୱୀପର ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ସହିତ ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ଚାହିଁଲେ; ମାତ୍ର ସେଥିରେ ଅସଫଳ ହୋଇଥିଲେ । ଧୀରେ ଧୀରେ ବାହାରର ଆଦିବାସୀମାନେ ମଧ୍ୟ 'ହୋମ୍'କୁ ଆସିବାରେ ଲାଗିଲେ । 1865ରେ ହଂଫ୍ରୀ ଗୋଟିଏ ପରିବାରକୁ କଲିକତା ନେଇଥିଲେ ଓ ସେମାନେ ଫେରି ଆସିବାରୁ ଆଦିବାସୀମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ହର୍ଷପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଗତ ଜଣାଇଥିଲେ । 1866ରେ 'ହୋମ'ରେ ଗୋଟିଏ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ପିଲା ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା । ଏଇ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ଆଦିବାସୀଦଳ 'ହୋମ' ସହିତ ସୁପରିଚିତ ହୋଇସାରିଥିଲେ । ଟିଟଲରଘାଟରେ ମଧ୍ୟ ଏଇପରି 'ହୋମ' ଖୋଲା ହୋଇଥିଲା । ପୋର୍ଟ ମାଉଂଟରେ ରସ୍‌ଭଳି ଏକ ଦ୍ୱୀପ ହୋଇଥିଲା ଓ ହଂଫ୍ରୀ ସ୍ୱୟଂ ସେଠାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ରସ୍‌ରେ ତନ୍ତୁରେ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଜିନିଷର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲା ଓ

ପୁରସ୍କାର ବଣ୍ଟାଯାଇଥିଲା । ହଂଫ୍ରୀ ଇଣ୍ଟରଭ୍ୟୁ ଦ୍ୱୀପରେ ଅଭିଯାନ ସଫଳ ହୋଇଥିଲା ଯଦିଓ ଡା: ମାଁଟ୍‌ଙ୍କର କମିଟି ଏଠିକାର ଆଦିବାସୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ସଂକଟରେ ପଡ଼ିଥିଲେ । ଏଠାର କେତେ ଜାତି ମିତ୍ର ହୋଇଯାଇଥିଲେ । 1867ରେ ଦୁଇଜଣ ଆଦିବାସୀ ପିଲାଙ୍କୁ କଲିକତା ପଠାଯାଇଥିଲା ଓ ପରେ ବର୍ଦ୍ଧମାନର ଚର୍ଚ୍ଚ ମିଶନରୀ ସୋସାଇଟି ଏମାନଙ୍କୁ ନଜର କରିପାରିଥିଲା । ମାତ୍ର ଏମାନେ ବଂଚିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଲିଟଲ୍ ଆଣ୍ଡାମାନ ଯାତ୍ରାବେଳେ ହଂଫ୍ରୀଙ୍କୁ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ଓ ଆତ୍ମରକ୍ଷା ପାଇଁ ବଳ ପ୍ରୟୋଗ କରି କେତେକ ଓଂଗୀଙ୍କୁ ହତାହତ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ପଡ଼ିଥିଲା । ଏଠାରେ ଆଗର କେତେକ ୟୁରୋପିଆନଙ୍କ ଶବ ଗାତ ଭିତରୁ ମିଳିଥିଲା ।

ଏହା ପରେ ନେଓ୍ୱାବେରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ 'ହୋମ' ଖୋଲାହୋଇଥିଲା । ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାର ଓ ଆଖପାଖ ସ୍ଥାନର ଆଣ୍ଡାମାନିମାନଙ୍କର ଗତିବିଧି ମିତ୍ରତାପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । 1869ରେ ପ୍ରଥମର ଥର ପାଇଁ ଏଠାକୁ କୁକୁର ଅଣାଯାଇଥିଲା ଓ ଆଣ୍ଡାମାନିମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଗୋଟିଏ ଡାକ୍ତରଖାନା ଖୋଲାଯାଇଥିଲା । ରସ୍‌ରେ ଏକ ଅନାଥାଶ୍ରମ ମଧ୍ୟ ଖୋଲାଯାଇଥିଲା ।

ଆଦିବାସୀମାନେ ଆସି ବିକାକିଣା ମଧ୍ୟ କରିବାରେ ଲାଗିଲେ । ଏଠାରେ ସେମାନଙ୍କ ଯତ୍ନ ନିଆଯାଉଥିଲା; ତେବେ ବି ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ରୋଗ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଲା । କେତେକ ମଧ୍ୟ ମେଲେରିଆର ଶିକାର ହେଲେ । 'ହୋମ'ର ଆବଦ୍ଧ ଜୀବନ ସହିତ ଅନଭ୍ୟସ୍ତ ଯୋଗୁଁ ସେମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା କମିବାରେ ଲାଗିଲା । ଏମାନେ ଭାତ ଓ ରୁଚିକର ଖାଦ୍ୟ ଖାଉ ନ ଥିଲେ । ଏଠି ତମାଖୁ ପ୍ରଭୃତି ଖାଇବା ମଧ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଏଇ ସବୁର ପ୍ରତିକୂଳ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଲା । ରସ୍‌ର ଅନାଥାଶ୍ରମର ପିଲାମାନଙ୍କର ପଢ଼ା ଆରମ୍ଭ ହେଲା; ମାତ୍ର ସେମାନେ ଇଂରେଜୀ ସ୍ଥାନରେ ହିନ୍ଦୀର ସରଳ ଭାଷା କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏ ମଧ୍ୟରେ ପଳେଇଯିବାଟା ବରାବର ଲାଗିରହିଥାଏ । 'ହୋମ'ରେ 1870ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାୟ 150 ଜଣ ପିଲା ଜନ୍ମ ହେଲେ, ମାତ୍ର ବର୍ଷେ ଦୁଇବର୍ଷଠାରୁ ଅଧିକ କେହି ବଞ୍ଚିଲେ ନାହିଁ । କଏଦୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଏମାନଙ୍କର ଅବୈଧ ସଂପର୍କ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଲା ଏବଂ ଖରାପ ଅଭ୍ୟାସ ଓ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ପ୍ରାକୃତିକ ଜୀବନର ଅଭାବ ଯୋଗୁଁ ସେମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା କମିବାରେ ଲାଗିଲା । ହଂଫ୍ରୀ, ଷ୍ଟୁଆର୍ଟ ସାଉଣ୍ଡର୍ସ, ପୋର୍ଟ କର୍ଣ୍ଣଓ୍ୱାଲିସ ଓ ଉତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନର ଦଳ ସହିତ ମଧ୍ୟ ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପିତ କରିଥିଲେ । ନାଳ ଦ୍ୱୀପକୁ ମଧ୍ୟ ଯାଇଥିଲେ । ଲିଟଲ୍ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ପୁଣି ଚେଷ୍ଟା କରି ବିଫଳ ହୋଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ଆକ୍ରମଣ ହୋଇଥିଲା ଓ ତାର

ପ୍ରତିକାର ମଧ୍ୟ କରାଯାଇଥିଲା । 1874 ଡିସେମ୍ବରରେ ଟମ୍ସନ 'ହୋମ' କାମ ସମ୍ଭାଳିଥିଲେ ।

ଏଇ ସମୟରେ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ଦେହରେ ଯୌନରୋଗ ଦେଖାଯିବାରେ ଲାଗିଲା । 1876ରେ ଇ. ଏଚ୍. ମୈନ, ଯିଏ କି ଟମ୍ସନଙ୍କ ପରେ 'ହୋମ' କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଶୁଣା କରୁଥିଲେ, ଜାଣିଲେ ଯେ ଦେଖାଶୁଣା କରୁଥିବା କଏଦୀମାନେ ହିଁ ଏ ରୋଗ ପାଇଁ ଦାୟୀ । ଏକ କଏଦୀ ଅଫିସର ଶେରାକୁ ଏହି ବେମାର ଥିଲା । ଆଣ୍ଡାମାନୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ତାର ଅବୈଧ ସଂପର୍କ ଯୋଗୁ ଏହି ବେମାର ସେମାନଙ୍କୁ ହୋଇଥିଲା ଓ ପରେ ସେମାନଙ୍କ ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ହେଲା । ଶେରା ଶେଷରେ ଏହି ରୋଗ ଯୋଗୁ ମରିଯାଇଥିଲା । ଅନ୍ୟ କଏଦୀମାନଙ୍କ ଦେହରେ ମଧ୍ୟ ଏଇ ରୋଗ ଥିଲା । ଆଣ୍ଡାମାନୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଏମାନଙ୍କର ଦୟା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଦୁର୍ବ୍ୟବହାର ବା ଦଣ୍ଡ ଭୟରେ ଏଇ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ଏମାନେ ଅପ୍ରସନ୍ନ କରିପାରୁ ନଥିଲେ । ମୈନ ଏହି ରୋଗକୁ ବିନାଶ କରିବା ପାଇଁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର ସଫଳ ହୋଇପାରି ନ ଥିଲେ । ବହୁତ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ଭୟରେ କହୁନଥିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ଏ ରୋଗର ମୂଳ କାରଣ ଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଭୟ ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ଧୀରେ ଧୀରେ ଏ ଭୟଙ୍କର ରୋଗ ଉତ୍ତର ଓ ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନର ଜାତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟାପିଗଲା ଓ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଜନନ ଶକ୍ତି ନଷ୍ଟପ୍ରାୟ ହୋଇଗଲା । ଏଇ ସମୟରେ ହାଡ଼ଫୁଟି ମଧ୍ୟ ମହାମାରୀରୂପେ ଦେଖାଦେଇ-ଥିଲା । ରସ ଦ୍ୱୀପର ଚିକିତ୍ସାଳୟର ଅଧିକାରୀମାନେ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଚିକିତ୍ସା କିଛି କରି ନ ଥିଲେ ଓ ମୈନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ବିଳମ୍ବରେ କୁହାଯାଇଥିଲା । ଫଳରେ ବେମାରି ବ୍ୟାପିବାରେ ଲାଗିଲା ଓ ଅଧାରୁ ଅଧିକ ଆଦିବାସୀ ଏଥିରେ ମରିଗଲେ ।

ମୈନଙ୍କ ସମୟରେ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ସମ୍ୟକ୍ ଅଧ୍ୟୟନ ହୋଇଥିଲା । ଏଇଠି ଏଇ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କର ନିଷ୍ଠା, ପ୍ରେମ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକୁଶଳତାର ଆଲୋଚନା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଛି । ଜେନେରାଲ ମୈନ ଯିଏ ପ୍ରଥମେ ଏଠି କମିଶନର ଥିଲେ ସେ ଇ. ଏଚ୍. ମୈନଙ୍କର ପିତା ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସମୟରେ ସେ ଲେଫ୍‌ଟନେଣ୍ଟ୍ କର୍ଣ୍ଣେଲ ସ୍ତରରେ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅଧିକ ଷ୍ଟାଫ୍‌ର ଆବଶ୍ୟକତା ଥିଲା ଏବଂ ତାଙ୍କର ବହୁମୂଲ୍ୟ ସେବା ଯୋଗୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରାର୍ଥନା ଅନୁସାରେ ଲର୍ଡ଼ ମେୟୋ ତତ୍‌କାଳୀନ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରାଲ ମୈନଙ୍କ ପୁଅ ଏଡ୍‌ୱାର୍ଡ଼ ହୋରସ ମୈନଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଁ ଆଜ୍ଞା ଦେଇ-ଥିଲେ । ସର୍ତ୍ତ ଥିଲା, ଯଦି ସେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ପରୀକ୍ଷାରେ ପାଶ୍ କରନ୍ତି, ତେବେ ସେ ଏଠାରେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇବେ । ସେ ପରୀକ୍ଷାରେ ପାଶ କଲେ ଓ ଏଥିରେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇ ସେ

1869ରେ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । 1869 ନଭେମ୍ବରରେ ମେନ ତୃତୀୟ ସହାୟକ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ହିସାବରେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଥିଲେ । ସେ ବହୁତ ନିଷ୍ଠାର ସହିତ 1884 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୃତୀୟ ସ୍ଥିତିରେ, ପୁଣି 1888 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧୀକ୍ଷକ ରୂପରେ ଓ ପରେ 1891 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଥମ ସହାୟକ ହିସାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଏହାପରେ ସେ ଡେପୁଟି ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଓ ଡେପୁଟି କମିଶନର ଥିଲେ । ନ୍ୟାୟିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ଅତିରିକ୍ତ ସେଶନ୍‌ସ ଜଜ୍‌ଙ୍କର କାମ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପିତା 1871 ପୂର୍ବରୁ ହିଁ ଆଣ୍ଡାମାନ ଛାଡ଼ି ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ଫେରିଯାଇଥିଲେ । 1869ର ନିଯୁକ୍ତି ପରେ ପ୍ରାୟ 11 ବର୍ଷ ପରେ 1880 ସେ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ଛୁଟି ନେଇଥିଲେ ଓ ତା ପରେ 1885ରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ପାଇଁ ନେଲେ । ଦୁଇଥରଯାକ ଏଇ ଛୁଟିରେ ପ୍ରାୟ ଦୁଇବର୍ଷ ପାଇଁ ସେ ବାହାରକୁ ଯାଇଥିଲେ । ଜଣେ ବିଦେଶୀ ଅଧିକାରୀର ଏତେ ବର୍ଷ ବାହାରେ ରହି କାର୍ଯ୍ୟରତ ହେବା ତାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିଷ୍ଠାର ଏକ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଉଦାହରଣ । ସ୍ମରଣ ରହିବା ଉଚିତ ଯେ, ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ଅବସ୍ଥା ଆଜିକାଲି ପରି ନଥିଲା । ସୁବିଧାଦୃଷ୍ଟିରୁ ବା ଆରାମଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏ ଜାଗା ଅନୁକୂଳ ନ ଥିଲା । ଭାରତୀୟ କଏଦୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଏଠାର ଜଳବାୟୁର ପ୍ରତିକୂଳ ପ୍ରଭାବ ପଡୁଥିଲା । ଏଠିକାର କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ସିମିଲା ବା ମୌସରୀ ଯିବାର ସୁବିଧା ନ ଥିଲା । ଏଇ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଜଣେ ବିଦେଶୀ ଯେ ବିନା ଛୁଟିରେ ଏତେ ବର୍ଷ କଟେଇଥିଲେ ସେଥିପାଇଁ ସେ ଆମର ଶ୍ରଦ୍ଧାର ପାତ୍ର ଅଟନ୍ତି । ନିଜର ପିତାଙ୍କ କାଳରେ ଆଣ୍ଡାମାନ ହୋମ୍‌ରେ ସେ ଯେଉଁ ମନୋଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ତା ଫଳରେ ବହୁ ମୂଲ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ଆମକୁ ମିଳିଥିଲା । ଆଣ୍ଡାମାନ ଆଦିବାସୀଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ପାଇଁ ଯେପରି ସେ ଗୋଟିଏ ବ୍ରତ ନେଇଥିଲେ । ଏମିତି ଭାବରେ ନିକୋବରରେ ତାଙ୍କର ଅଧ୍ୟୟନ ଚାଲିଥିଲା । 1871ରେ ସେ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ନିକୋବର ଯାଇଥିଲେ । ସେ ନିକୋବରୀ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଗୋଟିଏ ସୂଚୀ ତିଆରି କରିଥିଲେ ଓ ତାହା ଏସିଆଟିକ୍ ସୋସାଇଟି ଅଫ୍ ବେଙ୍ଗଲରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଦିନକୁ ଦିନ ଆଗଉଥାଏ । ସେ ହିନ୍ଦୀ କହିବା ଶିଖିନେଇଥିଲେ ଓ କଏଦିମାନଙ୍କ ସହିତ ସରଳ ହିନ୍ଦୀରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିଲେ । 1875ରେ ଚିଫ୍ କମିଶନର୍ ତାଙ୍କୁ ଆଣ୍ଡାମାନ ହୋମର କାର୍ଯ୍ୟ ସଂପିଦେଇଥିଲେ । ଆଣ୍ଡାମାନ ଶବ୍ଦକୋଷର କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଏଇଠି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଇଥିଲା । 1876ରେ ଯେତେବେଳେ ସାର୍ ରିଚାର୍ଡ଼ ଟେଂପଲ (ଏଇ ସମୟର ଲେଫ୍‌ଟ୍‌ନେଂଟ ଓ ପରେ 1894ରେ ଏଠାର ଚିଫ୍ କମିଶନର) ଏଠିକୁ ଆସିଲା ପରେ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ରୁଚିର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଥିବାରୁ

ଏଇ କାମ ଅନେକ ଅନେକ ଆଗେଇ ଯାଇଥିଲା । ଦୁଇଜଣଯାକ ମିଶି ଆଣ୍ଡାମାନୀ ବ୍ୟାକରଣ ତିଆରି କରିଥିଲେ । ମୈନ ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଭାଷାରେ ବାଇବେଲର କିଛି ଅଂଶ ଅନୁବାଦ କରିଥିଲେ । ଟେମ୍ପଲ୍ ଛୁଟିରେ କେତେ ଦିନ ପାଇଁ ଆସି ମୈନଙ୍କର ଅତିଥି ହୋଇ ବାଇପର ଦ୍ୱୀପରେ ରହିଥିଲେ । ମୈନ ଏଠିକାର ଭାଷାର ଜ୍ଞାନ ପାଇବା ପାଇଁ ଓ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଭଲ ସମ୍ପର୍କ ରଖିବା ପାଇଁ ଚିଫ୍ କମିଶନରଙ୍କଠାରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହଯୋଗ ପାଇଥିଲେ । ପରେ ତାଙ୍କ ବାପା ଛୁଟି ନେବାକୁ କହିଲାରୁ ସେ ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ, ସେ ଯେଉଁ କାମରେ ଲାଗିଛନ୍ତି, ସେ ଏତେ ଭଲ କାମ ଯେ ସେଥିପାଇଁ ସେ ଛୁଟି ଛାଡ଼ିବାକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛନ୍ତି; ଯାହା ଦ୍ୱାରା କି ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ କାମରେ ବାଧା ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ମୈନଙ୍କର ଏହି ଭାବୁକତା ହିଁ ତାଙ୍କର ପ୍ରେମ ଓ ନିଷ୍ଠାର ମୂଳ ଥିଲା । ପରେ ମୈନ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ସହିତ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ଭାଷାରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିପାରୁଥିଲେ । 1881ରେ ସେ ରୟାଲ ଏସିଆଟିକ୍ ସୋସାଇଟି ଓ ରୟାଲ ଆନ୍ଥ୍ରୋପଲଜି ସୋସାଇଟିର ସଦସ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ଓ ନିଜର ପ୍ରଥମ କୃତି ନେଇ ଏଇ ଦୁଇ ସୋସାଇଟିରେ ଗୋଟିଏ ବିଦ୍ୱତ୍ତାପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାଷଣ ଦେଇଥିଲେ । ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ତାଙ୍କର ଲେଖା ଆନ୍ଥ୍ରୋପଲଜିକାଲ ସଂସ୍ଥାନର ପତ୍ରିକାରେ କ୍ରମଶଃ ଆକାରରେ ବାହାରୁଥିଲା । ବର୍ଲିନ୍ ଆନ୍ଥ୍ରୋପଲଜିକାଲ ସୋସାଇଟିର ମଧ୍ୟ ସେ ସଦସ୍ୟ ହିସାବରେ ବାଛିଗଲେ । ନିକୋବରୀ-ଇଂଲିଶ ଓ ଇଂଲିଶ-ନିକୋବରୀ ଶବ୍ଦକୋଷ ସେ ତିଆରି କରିଥିଲେ ଏବଂ ଏଥିରେ ପ୍ରାୟ 7000 ଶବ୍ଦ ଥିଲା । 1889ରେ ଏଇ କୋଷ ଲଣ୍ଡନରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ।

40 ବର୍ଷ ବେଳକୁ ମୈନ ବିଦ୍ୱାନ୍ ହିସାବରେ ପରିଚିତ ହୋଇସାରିଥିଲେ । ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ସହିତ ମୈନ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଧରି ପରିଶ୍ରମ କରୁଥିଲେ । 42 ବର୍ଷ ବେଳେ ତାଙ୍କୁ ଇମ୍ପିରିୟଲ ଏବଂ ରୟାଲ ଅଷ୍ଟ୍ରିଆନ ଗୋଲ୍ଡ୍ ମେଡ଼ାଲ ମିଳିଥିଲା । 1888ରେ ଗାଲିଲିୟୋ ମେଡ଼ାଲ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ମିଳିଥିଲା । ଲିପଜିଗ୍ ମ୍ୟୁଜିୟମର ସଦସ୍ୟତା ଓ ଡିପ୍ଲୋମା ତାଙ୍କୁ 1889ରେ ମିଳିଥିଲା ଏବଂ ନିଜେ ଚିଫ୍ କମିଶନର ତାଙ୍କୁ 1892 ମାର୍ଚ୍ଚ 30ରେ ଦେଇଥିଲେ । ନିଜେ ଡେପୁଟି କମିଶନର ହେବାବେଳେ ତାଙ୍କୁ 1893ରେ ସି. ଆଇ. ଇ. ଉପାଧି ମିଳିଥିଲା । 1894ରେ ତାଙ୍କୁ ଅତିରିକ୍ତ ସେଶନସ ଜଜ୍‌ର ନ୍ୟାୟିକ ଅଧିକାର ମଧ୍ୟ ଦିଆଗଲା । 1901ରେ ନିକୋବରରେ ଜନଗଣନା କାମରେ ସେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଥିଲେ । 1901 ସେପ୍ଟେମ୍ବର 13ରେ ସେ ସେଇଠୁ ସେବା-ନିବୃତ୍ତ ହୋଇ ଇଂଲଣ୍ଡ ଫେରି-

ଯାଇଥିଲେ । 1929ରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଗଲା । ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ମଧ୍ୟରେ କଏଦୀ ଓ ଆଦିବାସୀ ଉଭୟେ ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ । ମହାମାରୀ ସମୟରେ ମୈନ ସାରା ରାତ ଆଣ୍ଡାମାନୀ 'ହୋମ'ରେ କଟାଉଥିଲେ ଓ ଆଣ୍ଡାମାନୀମାନଙ୍କର ସେବାଶୁଶ୍ରୂଷାରେ ସେ ନିଜର ଜୀବନକୁ ମଧ୍ୟ ପାଣି ଛଡ଼େଇ ଦେଉଥିଲେ । ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ଏଇ କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିଷ୍ଠ ଅନୁକରଣୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପୁଣ୍ୟ ସ୍ମୃତି ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା-ସୁମନ ଚଢ଼େଇବାକୁ ଲେଖକ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ଭାବିଲା । କାରଣ ସେ ସବୁବେଳେ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ଭଲ ପାଇଁ କାମ କରିଥିଲେ । ମୈନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକାଳରେ ଆଣ୍ଡାମାନୀମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ପରେ ଗୋଟିଏ ରୋଗ ଧରିଥିଲା । ଅନେକ ଆଦିବାସୀ ମରିଗଲେ । ମୈନଙ୍କ ସମୟରେ କେତେକ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ସହିତ ତଥା ଉତ୍ତର ଓ ମଧ୍ୟ ଆଣ୍ଡାମାନର ଅନ୍ୟ ଦଳମାନଙ୍କ ସହିତ ମିତ୍ରତାପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ପରେ ଏମ୍. ଭି. ପୋର୍ଟ ମୈନ ଏଠି କାର୍ଯ୍ୟଭାର ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ କର୍ଣ୍ଣେଲ କୈଡ଼ଲ, ହଂଫ୍ରୀଙ୍କ ସହିତ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଦ୍ୱୀପକୁ ଯାଇଥିଲେ । ପୋର୍ଟ ମୈନ ମଝିରେ କିଛିଦିନ ଛାଡ଼ି 1879ରୁ 1900 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ 'ଆଣ୍ଡାମାନୀ ହୋମ'ର ଦେଖାଶୁଣା କରୁଥିଲେ । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଜନସଂଖ୍ୟା କମି କମି ଯାଉଥିଲା । ପୋର୍ଟ ମୈନ ମଧ୍ୟ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ବିଷୟରେ ବହୁମୂଲ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ଲିଟିଲ୍ ଆଣ୍ଡାମାନ ଯାଇ ସେ ଓଂଗୀମାନଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ଆରମ୍ଭରେ ସେ ସଫଳ ହୋଇପାରିନଥିଲେ; ମାତ୍ର ବାରମ୍ବାର ଯିବା ଫଳରେ 1885ରେ କିଛିମାତ୍ରାରେ ସଫଳ ହୋଇଥିଲେ । ଜାରୱାଙ୍କର ଶତ୍ରୁତା ସେମିତି ଅତୁଟ ରହିଲା । ପୋର୍ଟ ମୈନଙ୍କ ପରେ ଓ୍ୱାକର ଗୃଜ ନେଇଥିଲେ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଲଢ଼େଇରେ ଜାରୱାମାନେ ତାଙ୍କୁ ମାରିଦେଇଥିଲେ । 1902ରେ ରୋଜର୍ସ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ପରେ ଏମ୍. ସି. ସି. ବାନ୍ନ ଗଟନ ଆସିଲେ । 1909-10ରେ ଜାରୱାମାନେ ଆହୁରି ଶତ୍ରୁବତ୍ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କଏଦୀ ଓ ପୁଲିସମାନଙ୍କ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରି ହତାହତ କରିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା ଆହୁରି ତୀବ୍ର ହୋଇଥିଲା । 1921 ପରେ ଉନବର୍ଷରେ ଜାରୱାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା 21 ଜଣ ବସବାସ କରୁଥିବା କଏଦୀ ମରିଥିଲେ; ଫଳରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅଭିଯାନ ଚାଲିଥିଲା ଓ କେତେକ ଜାରୱା ମରିଯାଇଥିଲେ । 1946 ଓ 1961 ମଧ୍ୟରେ ଜାରୱାମାନଙ୍କ ସହିତ 72 ଥର ଲଢ଼େଇ ହୋଇଥିଲା ଓ ଅନେକ ଲୋକ ହତାହତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାଛଡ଼ା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆକ୍ରମଣ କଥା ଆଗରୁ କୁହାଯାଇଛି । କେତେକ ପଣ୍ଡିତ ମତ ଦିଅନ୍ତି ଯେ, ଯଦି ପୋର୍ଟ ମୈନଙ୍କ

ନୀତି ଭଲ ଜାରଓ୍ୱାମାନଙ୍କୁ ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଯାନ୍ତା ଓ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଯଦି ସଶସ୍ତ୍ର ଅଭିଯାନ ନ ପଠାଯାନ୍ତା ସେବେ ପରିଣାମ ସୁଖଦ ହୁଅନ୍ତା; ମାତ୍ର ସଭ୍ୟତାର ସମ୍ପର୍କରେ ଆସି ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଜାତିର ଯେଉଁ ଦଶା ହେଲା ଜାରଓ୍ୱାମାନଙ୍କର ଯେ ସେଇ ଦଶା ନ ହେବ ତା କିଏ କହିବ । ପ୍ରକୃତରେ ସରକାରଙ୍କର ଦୁଇଟି ଭୁଲ ଥିଲା । ଆଣ୍ଡାମାନୀମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ ବାତାବରଣରୁ ଅଲଗା କରି ହୋମରେ ରଖି ଇଂଲିଶ ଶିଖେଇବା, ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ କରେଇବା ଯେତିକି ଭୁଲ ଥିଲା, ଜାରଓ୍ୱାଙ୍କ ପ୍ରତି ନିର୍ମମ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ସେତିକି ଭୁଲ ହେଲା । 'ହୋମ'ରେ ରହି ତମାଖୁ, ମଦ ଓ ଅଫିମ ଇତ୍ୟାଦି ଦୁର୍ବ୍ୟସନର କବଳରେ ପଡ଼ିଗଲେ ଏବଂ ବେମାରିର ଶିକୁଳି ସେମାନଙ୍କୁ ଟାଣିନେଲା । କଏଦୀମାନଙ୍କର କୁସଙ୍ଗତି ଆହୁରି ଖରାପ ପ୍ରଭାବ ପକେଇଲା । ଏମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ବର୍ତ୍ତମାନ ବହୁତ କମ୍ ଅଛି ଓ ସେମାନଙ୍କର ବୃଦ୍ଧିର ଆଉ କୌଣସି ଆଶା ନାହିଁ ।

ପଞ୍ଚମ ଅଧ୍ୟାୟ

କଳାପାଣିର ଜେଲ୍ ବ୍ୟବସ୍ଥା

ଆଣ୍ଡାମାନର ଜେଲ୍ ପ୍ରଣାଳୀରେ ସ୍କ୍ରେଚ ସେଟଲମେଣ୍ଟ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଅଂଶରେ ପାଳନ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହା ସହିତ ଏଠାର ପ୍ରଣାଳୀରେ ଆବଶ୍ୟକ ଅନୁଯାୟୀ କେତେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ମଧ୍ୟ କରାହୋଇଥିଲା ।

ଅନୁଭବକୁ ଭିତ୍ତି କରି ତଥା ଭାରତ ସରକାରଙ୍କର ନବନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ନୀତିର ପରିଣାମରେ ଏହା ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଥିଲା । ପାଠକମାନଙ୍କୁ ଏଠା ଜେଲର ପୃଷ୍ଠଭୂମି ବିଦିତ ଅଛି । ଆରମ୍ଭରେ 1857ର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଅବଶେଷ 'ଅପରାଧୀ'ମାନଙ୍କୁ ଉଚିତ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ପାଇଁ ଏଠାକୁ ବନ୍ଦୀ ପଠେଇବା କାର୍ଯ୍ୟର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଥିଲା । ଆଗ୍ରା ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ୍ ଜେଲରୁ ବାଛି ଏମିତ ଜଣେ ଲୋକକୁ ଏଠିକାର ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ କଲେ ଯେ, ସିଏ ନିଷ୍ଠୁରତା ଓ ବର୍ବରତା ଯୋଗୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲେ । ଓ୍ୱାକରଙ୍କୁ ଏଠିକୁ ପଠାଯିବା ତତ୍କାଳୀନ ଇଂରେଜ ଶାସକମାନଙ୍କର ମନୋବୃତ୍ତିର ପରିଚୟସୂଚକ ଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅମାନୁଷିକ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଥିଲା । ଏହାର ଗୋଟିଏ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଗୋଟିଏ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଓ୍ୱାକରଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ 80 ଜଣଙ୍କୁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଏହାକୁ ଭାରତ ସରକାର ମଧ୍ୟ ଭର୍ତ୍ସନା କରିଥିଲେ । ଏଠାର ଜେଲ୍ ପ୍ରଣାଳୀର ପଦ୍ଧତି ଅଲଗା ଥିଲା ଓ ଭାରତର ସାମାନ୍ୟ ଜେଲ ସହିତ ଏହାର କୌଣସି ସାମ୍ୟ ନ ଥିଲା । ପ୍ରାରମ୍ଭରେ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୀତି ନଥିଲା ଏବଂ ସମୟ ସମୟରେ ଯାଉଥିବା ସରକାରୀ ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ନୀତି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉଥିଲା । କିଛିଦିନ ପରେ 1874ରେ ବନ୍ଦୀ କାନୁନ୍‌ର ଧାରା 134ର ଅନ୍ତର୍ଗତ ନିୟମ ତିଆରି କରାଗଲା । ମାତ୍ର ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିରୁ ଦୂର ଓ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନର ଭୟ ନ ଥିବାରୁ ଅଧୀକ୍ଷକ ଓ

କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମାନ୍ୟତା ଓ ରୁଚିର ଅନୁକୂଳ ବା ପ୍ରତିକୂଳ ଅନୁସାରେ ସେ ନିୟମଗୁଡ଼ିକୁ ପାଳନ କରୁଥିଲେ । ଷ୍ଟେପ୍ ସେଟଲ୍‌ମେଣ୍ଟର ପଦ୍ଧତି ଅନୁସାରେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଜନ ହୋଇଥିଲା । ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଣୀର ବନ୍ଦୀରୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଣୀକୁ ପଦୋନ୍ନତି ହେବା ବନ୍ଦୀର ବ୍ୟବହାର ଉପରେ ଓ ବାସ୍ତବରେ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କର କୃପା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିଲା । ଆସିବାମାତ୍ରେ ବନ୍ଦୀ ନିମ୍ନତମ ଶ୍ରେଣୀର ହେଉଥିଲା; ମାତ୍ର ସମୟ କଟିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାର ଉନ୍ନତି ହେବାରେ ଲାଗୁଥିଲା । ପୁରୁଣା ବନ୍ଦୀମାନେ ଟ୍ରଷ୍ଟିସ୍ତରକୁ ଆସି ମଧ୍ୟ ଜେଲ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପାଳନରେ ସହଯୋଗିତା କରୁଥିଲେ । ଦଣ୍ଡସ୍ୱରୂପ ପଦ-ଅବନତି ମଧ୍ୟ କରିଦେଉଥିଲେ । ଟ୍ରଷ୍ଟିସ୍ତରରେ କିଛିକାଳ ରହିଲା ପରେ ସେମାନଙ୍କୁ 'ଟିକେଟ ଅଫ ଲିଭ୍' କଏଦୀର ସ୍ତରକୁ ଆଣୁଥିଲେ ଏବଂ ଏମାନେ ନିଜକୁ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ କହୁଥିଲେ । ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀକୁ ଜମି ଦିଆହେଉଥିଲା ଓ କିଛିଦିନ ପାଇଁ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ଦିଆଯାଉଥିଲା ବା ଅନ୍ୟ କିଛି ବ୍ୟବସାୟ ପାଇଁ ସାହାଯ୍ୟ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଏହି ସ୍ତରରୁ ପୁଣି ତାକୁ ଇଚ୍ଛାକଲେ ଟ୍ରଷ୍ଟିସ୍ତରର କଏଦୀ ମଧ୍ୟ କରାଯାଇପାରୁଥିଲା । ତେଣୁ ସବୁବେଳେ ଏ ଦଣ୍ଡ-ଶିକୁଳି ତା ଦେହରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିଲା ଏବଂ କେହି ଜଣେ ହେଲେ ନିଜର ସ୍ଥିତିକୁ ସ୍ଥାୟୀ ବୋଲି ଭାବୁ ନଥିଲେ । ଜେଲର ଆରମ୍ଭରେ ବହୁତ କଠୋର ଦଣ୍ଡ ଥିଲା । ପରେ ଏ କଠୋରତା ଶିଥିଳ ହୋଇଯାଇଥିଲା ଓ କିଛିକାଳ ଭିତରେ ଅନୁଭବ କରାଗଲା ଯେ, ଆଣ୍ଡାମାନ ଜେଲ ଆକର୍ଷକ ହୋଇ ଉଠୁଛି ଓ ମୁଖ୍ୟଭୂମିର ବନ୍ଦୀମାନେ ଏଠିକୁ ଆସିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରୁଥିଲେ; ଫଳରେ ପୁଣି କଠୋର ନୀତି ଜାରି କରାଗଲା । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ଦଣ୍ଡ ସମୟ ଅଧେ କଟିଗଲା ପରେ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀଶ୍ରେଣୀରେ ରଖାଯିବ । କର୍ଣ୍ଣେଲ ମେନଙ୍କ ମତ ଅନୁଯାୟୀ ଅତିକମ୍‌ରେ ଜେଲରେ 12 ବର୍ଷ ରହିବା ପରେ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ଭୂମି ଦେବା ଉଚିତ ଏବଂ ଯଦି ଏ କଏଦୀ ନିଜ ଶ୍ରେଣୀର ଦାୟିତ୍ୱ ଉଚିତ ରୂପରେ ତୁଲେଇ ନପାରିବ, ତେବେ ତାର ପଦାବନତି ହେବ । ମେନଙ୍କର ଷ୍ଟେପ୍ ସେଟଲମେଣ୍ଟର ଅନୁଭୂତି ଥିଲା ଓ ତାଙ୍କର ଏ ପ୍ରଣାଳୀ ସେହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଉପରେ ଆଧାରିତ ଥିଲା ।

କାଳକ୍ରମେ ଏଠିକୁ ଆସୁଥିବା ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ମତାନୁସାରେ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥାର କିଛି ଅଦଳବଦଳ ହୋଇଥିଲା; ମାତ୍ର ମୂଳ ବ୍ୟବସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାୟ ସେମିତି ଥିଲା—ଏହା ଅନୁସାରେ କେତେକ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭଲ ବ୍ୟବହାର ଦେଖେଇଲେ ଯେକୌଣସି ବନ୍ଦୀକୁ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହେବାର ସୁଯୋଗ ଦିଆଯିବ ।

19ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଦଶକରେ ଲାଯ୍ରଲ ଓ ଲେଥ୍‌ବ୍ରିଜ ଏହି ଶ୍ରେଣୀରୁ ପ୍ରଥମ ଅପରାଧଦ୍ୱାରା ଦଣ୍ଡପ୍ରାପ୍ତ ଓ ପେଶାଦାର ଅପରାଧୀମାନଙ୍କୁ ବାଦ୍ ଦିଆଯିବା ଉପରେ ଜୋର ଦେଇଥିଲେ । ଏଇ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀ ପାଇଁ ଭିନ୍ନ ମାପଦଣ୍ଡ ଓ ଭିନ୍ନ ସୁବିଧା ହେବା ଉଚିତ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକାଠି କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ବୋଲି ସେମାନେ କହିଥିଲେ । ପେଶାଦାର ଅପରାଧ ମନୋବୃତ୍ତି କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ଅଲଗା ରଖିବା କଥା 1888ର ଜେଲ କମିଟି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇଥିଲା ଓ ବିଚାରାଧୀନ ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ଶ୍ରେଣୀର ବନ୍ଦୀ ଯାହାର ଭଲମନ୍ଦ ବ୍ୟବହାର ଗତ ଦଶବର୍ଷ ଧରି ପରଖ ହୋଇସାରିଥାଏ, ଏମାନଙ୍କୁ ଏଇ ନିୟମର ଅନ୍ତର୍ଗତ ନ କରିବାକୁ ସେ ଦୁହିଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତାବ ଥିଲା । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଅଲଗା ରଖିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପ୍ରବାସକୁ କଠୋର କରିବା ନିମନ୍ତେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ କିଛିଦିନ ପାଇଁ ଏକୁଟିଆ କୋଠରିରେ ବନ୍ଦ ରଖାଯିବା ଉଚିତ ବୋଲି ମତ ଥିଲା । ଏହା ଫଳରେ ଭଲରେ ରହିବା ଦିନଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ କଠିନ ପରିଶ୍ରମ କରିପାରିବେ କି ନାହିଁ ତାର ମଧ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା ହୋଇଯିବ, ସେ ଜଳବାୟୁ ସହିତ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଯିବ, ପରେ ଗରମ, ବର୍ଷା, ଖରାରେ କାମ କରିବାକୁ ଯୋଗ୍ୟ ହେବ, ବେଡ଼ିର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିବ ନାହିଁ ଓ ତାକୁ ସମୁଚିତ ଦଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ମିଳିବ । ଏଇ ଉପଦେଶ ଅନୁସାରେ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ନୀତି ହେଲା ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ କଏଦୀ ଏଠାକୁ ଆସିଲା ପରେ ପ୍ରଥମେ 6 ମାସକାଳ କୋଠରିରେ ବନ୍ଦ ରହିବା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ; ପୁଣି $1\frac{1}{2}$ ବର୍ଷ ସବୁଙ୍କ ଜେଲରେ ସୀମିତ ସ୍ଥାନରେ, ପରେ 8 ବର୍ଷ ବ୍ୟାରାକରେ ଏବଂ ଏହିପରି 10 ବର୍ଷ କଟିଗଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀଶ୍ରେଣୀ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଅଧୀକ୍ଷକଙ୍କୁ ପରିସ୍ଥିତି ଅନୁସାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ପାଇଁ ଅଧିକାର ମିଳିଥିଲା । ପେଶାଦାର ଅପରାଧୀ ଓ ଭୟଙ୍କର କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ଓ୍ୱାଇପର ଓ ଗ୍ରିଥମ୍ ଦ୍ୱୀପରେ ରଖାଗଲା । ଏଠାରେ ସେମାନଙ୍କୁ କଠୋର ନିୟମ ଭିତରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା ଓ କଠୋର ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବିଶେଷ ଦଣ୍ଡର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ଥିଲା । 'ଚେନଗ୍ୟାଙ୍ଗ'ର ବିଧାନ ମଧ୍ୟ ଥିଲା । କେତେକ କଏଦୀଙ୍କର ଗୋଡ଼କୁ ରାତିରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବେଡ଼ିରେ ପୂରେଇ ଦିଆଯାଉଥିଲା ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଲୁହାର ଜଞ୍ଜିର ଅଲଗା ଅଲଗା ବେଡ଼ିକୁ ଏକାଠି କରି ରଖୁଥିଲା । ସବୁ କଏଦୀ ଏମିତି ଏକସାଙ୍ଗରେ ବନ୍ଧା ହେଉଥିଲେ ଓ ରାତିରେ ଏମିତି ଶୋଉଥିଲେ । ଏ ବେଡ଼ି ଯୋଗୁଁ ସେମାନେ ଗୋଡ଼ର ସ୍ଥିତିକୁ ବଦଳେଇ ପାରୁନଥିଲେ ଓ କଡ଼ ମଧ୍ୟ ଲେଉଟାଇ ପାରୁନଥିଲେ । ଗୃହକୁ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ସରକାର ତରଫରୁ ସବୁ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । କଏଦୀ ଅଫିସର କାହାର

ଅନୁମତି ନ ନେଇ ଯେକୌଣସି କଏଦୀକୁ ଶୃଙ୍ଖଳକାଠ ଉପରେ ବାନ୍ଧି 6 ଟି ବେତ୍ର ମାରିପାରିବାର କ୍ଷମତା ଥିଲା । କର୍ମକର୍ତ୍ତାଙ୍କର ସ୍ତର ଅନୁଯାୟୀ ବେତ୍ର ମାରିବା ସମ୍ମାନ-ସୂଚକ ସଂଖ୍ୟା ଭାବରେ ବଢ଼ୁଥିଲା । ସେଲ୍ୟୁଲାର ଜେଲରେ ମଧ୍ୟ ବେତ୍ର ଲଗେଇବାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । କୋଠରୀରେ ବନ୍ଦ ରହୁଥିବା କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ଥରେ ଥରେ ବାହାରକୁ ବାହାର କରି କାନ୍ଥରେ ଲଗାହୋଇଥିବା ଲୁହାକଣ୍ଟାରେ ଦୁଇହାତ ଉପରକୁ କରି ହାତକଡ଼ିରେ ଟାଙ୍ଗି ଦିଆଯାଏ ବା ଦୁଇ ବାହାକୁ ପଛକୁ କରି ହାତରେ ଥିବା ହାତକଡ଼ିକୁ ଲୁହାକଣ୍ଟାରେ ଯୋଡ଼ିଦିଆଯାଏ ଓ ଦଣ୍ଡ ଦେବାବାଲା ତାର ମନୋବାଞ୍ଛିତ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଏଦୀକୁ ଏମିତିଭାବରେ ଠିଆ କରାଉଥିଲା । 'ଚେନଗ୍ୟାଙ୍ଗ' ଓ ଅନ୍ୟ ଅମାନୁଷିକ ଦଣ୍ଡ ସବୁ ଉଦାହରଣାର୍ଥ ନୂଆ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ଦିଆଯାଉଥିଲା, ଯାହାଦ୍ୱାରା କି ସେମାନେ ଭଲ ବ୍ୟବହାର କରିବେ । 'ଚେନଗ୍ୟାଙ୍ଗ' ଦଣ୍ଡକୁ ପରେ ସରକାର ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଇଥିଲେ; ମାତ୍ର ଏହା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇ ନଥିଲା । କାରଣ ସେଲ୍ୟୁଲାର ଜେଲରେ କାଳକୋଠରି ଦଣ୍ଡ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା ଏବଂ ଏଠାରେ ସବୁବେଳେ ସ୍ଥାନାଭାବ ରହୁଥିଲା । 1910ର ଶେଷ ଭାଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ 663 କୋଠରି ଥିଲା; ମାତ୍ର ସେଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାୟ ଭର୍ତ୍ତି ରହୁଥିଲା । ପରେ ଚେନଗ୍ୟାଙ୍ଗକୁ ପୁଣି ଗୋଟିଏ ଆଦେଶଦ୍ୱାରା ରଦ୍ଦ କରିଦିଆଗଲା । ସ୍ଥାନାଭାବ ହେତୁ ଏକମାସର କାଳକୋଠରି ଦଣ୍ଡକୁ ଦୁଇମାସର 'ଚେନଗ୍ୟାଙ୍ଗ' ଦଣ୍ଡରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ କରାଗଲା । ଅପରାଧୀ ମନୋବୃତ୍ତିବାଲା ଓ ସନ୍ଦେହୀ କଏଦୀ ଏକାଥାଙ୍କରେ ରହିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ତତ୍‌ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅନେକ ଅସୁବିଧା ଯୋଗୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରିନଥିଲା ।

ଆଣ୍ଡାମାନ ଜେଲରେ ଉପରୋକ୍ତ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦିଆଯାଉଥିଲା; ତା ସହିତ ଖାଇବା ପିଇବା ଓ ପିନ୍ଧିବା ମଧ୍ୟ ଭଲ ନ ଥିଲା । ଜେଲରେ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଏଦୀକୁ ନିଜର ଖାଦ୍ୟ ଓ ବସ୍ତ୍ର ପାଇଁ କିଛି ଭତ୍ତା ଦିଆଯାଉଥିଲା । 1858ରେ ସାଧାରଣ ବନ୍ଦୀକୁ ପ୍ରତିଦିନ ଏକଅଣା କରି ଦିଆଯାଉଥିଲା ଓ 5-6 ବର୍ଷ ପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଏକଅଣା ନ' ପାହୁଲା କରି ଦିଆଗଲା । କେତେବର୍ଷ ଧରି ଏହା ଉପରେ ଲେଖାଲେଖି ହେଲା ପରେ ଓ କେତେକ ନିରୀକ୍ଷଣ ପରେ ଏହାକୁ ଦୁଇଅଣାକୁ ବଢ଼ାଇଦିଆଗଲା । ତିନିଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟରେ ଏହାର ଦୁଇଅଣା, ଅଢ଼େଇଅଣା ଓ ତିନିଅଣା ଥିଲା । ଏହିପରି ଭାବରେ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ନିଜର ଅନ୍ନବସ୍ତ୍ର ଯୋଗାଡ଼ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ତେଣୁ ପୂରାଭୋଜନ ବା ଭଲ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବାକୁ ମିଳୁନଥିଲା । ଯେଉଁ କଏଦୀମାନେ ଓଭରସିଅର-ରୂପେ କାମ କରୁଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତି ମାସରେ ପ୍ରାୟ 4-5 ଟଙ୍କା ମିଳୁଥିଲା ।

1873ରେ 'ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ'ର କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ମାସିକ ଭତ୍ତା 5 ଟଙ୍କା କରି ମିଳୁଥିଲା ଓ ଏହା ସବୁଠୁ ଅଧିକ ଭତ୍ତା ଥିଲା । କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ବିଷୁବରେଖାର ଟାଣୁଆ ଖରା ଓ ଘନଘୋର ବର୍ଷାରେ ମଧ୍ୟ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଏଣେ ଖାଦ୍ୟ କମ୍ ମିଳୁଥିଲା, ବିଡ଼ି, ସିଗାରେଟ୍ ଓ ତମାଖୁ ଇତ୍ୟାଦିରେ ମଧ୍ୟ କେତେକ କଏଦୀ ବ୍ୟୟ କରୁଥିଲେ । କମ୍ ଖାଇ ଓ କମ୍ ପିନ୍ଧିବା କଏଦୀମାନେ ମୃତ୍ୟୁଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥିଲେ । ମାତ୍ର ଯେଉଁମାନେ ସେଇ ପଇସାର ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟୟ କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ରୋଗର ଶିକାର ହେଉଥିଲେ । ବର୍ଷାରେ ଲୁଗା ଭିଜିଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଇଆକୁ ପିନ୍ଧି କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ପରେ ଲୁଗା ଶୁଖେଇବା ପାଇଁ ଜେଲରେ ଏକ ବିଶେଷ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା; ମାତ୍ର ଅଧିକତର କଏଦୀ ଖୋଲା ଜଙ୍ଗଲରେ କାମ କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଅଳ୍ପ ଲୁଗା ଥିଲା ଓ ସେ ବି ଭିଜାରହୁଥିଲା; ଫଳରେ କାଶ,ସର୍ଦ୍ଦି, ନିମୋନିଆ ମେଲେରିଆ ଇତ୍ୟାଦି ଏଠାର ସ୍ଥାୟୀ ରୋଗ ହୋଇଯାଇଥିଲା ଓ ଧୀରେ ଧୀରେ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ମାରିଦେବାରେ ସହାୟତା କରୁଥିଲା । ଏହା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ପ୍ରକାର ପ୍ରକାର ଦଣ୍ଡ ଓ ଆଦିବାସୀଙ୍କର ତୀର ସୁଲଭ ଥିଲା । ତେଣୁ ବିନା ପ୍ରୟାସରେ କଏଦୀ-ମାନଙ୍କର ଜୀବନଲୀଳା ସାଙ୍ଗହୋଇପାରୁଥିଲା । ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଇଂରେଜ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ଓ କମିଶନ ଆସୁଥିଲେ ଏବଂ କଏଦୀମାନଙ୍କର ଦଶା ଦେଖି କ୍ଷଣକ ପାଇଁ ଲୁହ ବୁହାଉଥିଲେ ଏବଂ ଫେରି ନିଜର ରିପୋର୍ଟ ସରକାରଙ୍କୁ ଦେଉଥିଲେ; ତଥାପି ଅବସ୍ଥାର କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇନଥିଲା । 1873ରେ ସାର୍ ରବାର୍ଟ ନେପିୟର ନିଜର ନିରୀକ୍ଷଣ ସମୟରେ କଏଦୀମାନଙ୍କର ଖାଇବା ଓ ପିନ୍ଧିବା ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ସେ ନଗ୍ନପ୍ରାୟ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ କାମ କରିବାର ଦେଖିଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କର ଦୁଃଖଦ ସ୍ଥିତି ଉପରେ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ରାଜଧାନୀ ଫେରିଆସିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ରିପୋର୍ଟ ଉପରେ ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ବିଚାର ହେଲା । ଇଂରେଜ ଶାସକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହା ଉପରେ ଲେଖାଲେଖି ଚାଲିଲା । ଏହାର 6-7 ବର୍ଷ ପରେ ରନ୍ଧାଖାଦ୍ୟ ଦିଆଗଲା ଏବଂ 1890ରେ ଲୁଗା ବିଷୟରେ କେତେକ ନିୟମର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥିଲା । ଏମିତି ଭାବରେ ସାର୍ ରବାଟ ନେପିୟରଙ୍କ ପରି ପ୍ରଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେଉଁ ରିପୋର୍ଟ 1863ରେ ଦେଇଥିଲେ, ସେଇଟି 27 ବର୍ଷ ପରେ ଗୋଟିଏ ଅଂଶରେ ପୂରଣ ହୋଇଥିଲା । କଳାପାଣିର ଜେଲ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏହାର ଏକ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଉଦାହରଣ । ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ ଆଦେଶ ଆସିଲା ପରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନୀୟ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କର ଆଦେଶ ଏହାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିଲା । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ ଷ୍ଟୁଆର୍ଟ ନାମକ ଜଣେ ଅଧୀକ୍ଷକ ରନ୍ଧା ଖାଦ୍ୟ ଦେବା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଥିଲେ । 1873ରେ

ସାର୍ ହେନେରୀ ନାର୍ମିନଙ୍କ ଆଗମନ ପରେ 'ରେଶନ' ଦେବା ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଓ ରନ୍ଧା ଖାଦ୍ୟ ଦେବା ବନ୍ଦ କରିଦିଆଗଲା । ନିମ୍ନତମ ଶ୍ରେଣୀ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ଭତ୍ତା 2 ଟଙ୍କା ଓ ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀର ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତି ମାସରେ 8 ଟଙ୍କା ଦିଆଯାଉଥିଲା । 1914 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜେଲର କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ରନ୍ଧାଖାଦ୍ୟ ଓ ବାହାରେ କାମ କଲାବାଲାଙ୍କୁ ରେଶନ ଦିଆ-ଯାଉଥିଲା । ଏଥିରେ ମଧ୍ୟ ପୂରା ଭୋଜନ ମିଳୁ ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ଚୋରି ହେବାରେ ଲାଗୁଥିଲା । କଏଦୀ ଓ୍ବାର୍ଡ଼ର ଓ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ନିଜ ନିଜର ଭାଗ ନେଇଯାଉଥିଲେ । କମ୍ ଓଜନ କରୁଥିଲେ । କେତେକ ବନ୍ଦୀ ନିଜର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକତା ଯୋଗୁ ପଇସା ଜମା କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ । ତେଣୁ ସେମାନେ ନିଜର ଭାଗ ବିକି ଦେଉଥିଲେ । ଅଫିମ ବିଡ଼ି ଇତ୍ୟାଦି ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଏଠାର ଜଳବାୟୁରେ ଖାଇବା ପିଇବା ଜିନିଷ ଜଲଦି ଖରାପ ହୋଇଯାଉଥିଲା । ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ ଆସି ଗୋଦାମ ଓ ଷ୍ଟୋରରେ ରହି ରହି ଜିନିଷ ସବୁ ପଚିଯାଉଥିଲା ଓ ସେଥିରେ ପୋକ ହୋଇଯାଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କଏଦୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏଇ ଖାଦ୍ୟ ହିଁ ମିଳୁଥିଲା; ତେଣୁ ବେମାର ମଧ୍ୟ ହେଉଥିଲା । ସେଥିରେ ପୁଣି ଲୋ ଡାଏଟ ବା 'କମ୍ ଭୋଜନ'ର ଦଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ମିଳୁଥିଲା । ସରକାର ଭାରତୀୟ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଏତେ ଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ଭାବୁନଥିଲେ, ତେଣୁ ବେଶି ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁନଥିଲେ ।

ପାଠକମାନଙ୍କର ସ୍ମରଣ ଥାଇପାରେ ଯେ, ପ୍ରଥମ କଏଦୀମାନଙ୍କ ଉପନିବେଶ ବେଳେ ବମ୍ବେ ସରକାର କେତେକ ୟୁରୋପିଆନ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ଏଠିକୁ ପଠା-ହୋଇଥିଲା । ପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଫେରେଇଦିଆଯାଇଥିଲା ଓ ପରେ ୟୁରୋପିଆନ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ନ ପଠାଇବା ପାଇଁ ସେତେବେଳର ଶାସକମାନେ ଆଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ଭାରତୀୟ କଏଦୀମାନଙ୍କର ମୂଲ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେତେବେଳେ କିଛି ନ ଥିଲା ଓ ପରେ ମଧ୍ୟ ହେଲା ନାହିଁ । ଏଠାର ଜେଲ ପ୍ରଣାଳୀ ଯେଉଁଟା କି ବାସ୍ତବରେ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ପ୍ରଣାଳୀ ନ ଥିଲା, ବିଦେଶୀ ସରକାରଙ୍କର ନିର୍ମମତା ଓ ନିର୍ଦ୍ଦୟତାର ସାକ୍ଷାତ ଉଦାହରଣ ଥିଲା । ଅନୁଭବ ଓ ପ୍ରୟୋଗର ଆଧାର ଉପରେ ପରୀକ୍ଷା ହୋଇ ଚାଲିଥିଲା; କେବେ କେମିତି ପୁଣି ସେ ପୁରୁଣା ନୀତିକୁ ଫେରି-ଯାଉଥିଲେ ଓ ରିପୋର୍ଟ ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ନିୟମ ତିଆରି ହେବାରେ ଓ ବଦଳିବାରେ ଲାଗିଥିଲା । ଯାହା କି ନିୟମିତ ତିଆରି ହେଉଥିଲା, ତା ମଧ୍ୟ ଠିକ୍‌ଭାବରେ ପାଳନ ହୋଇପାରୁ ନ ଥିଲା ଏବଂ ତତ୍କାଳୀନ ଅଧୀକ୍ଷକଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଯେତିକି ସମ୍ଭବ ହେଉଥିଲା, ସେ ସେତିକି କରୁଥିଲେ । ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବନ୍ଦୀର ମଙ୍ଗଳକାର୍ଯ୍ୟ ବା ତାର ଜୀବନରକ୍ଷା ଅପେକ୍ଷା ଏଠିକା କାମ ହେବା ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ

ଥିଲା । ବାନ୍‌ଗଣ୍ଟନ 1931ର ଜନଗଣନା ରିପୋର୍ଟରେ କହିଛନ୍ତି ଯେ, ଏଠିକୁ ଆସିବାର 6 ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବନ୍ଦୀକୁ କଠୋର ଅନୁଶାସନ ଓ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ରଖା-ଯାଉଥିଲା । ଦିନ ଭିତରେ ଯାହା କିଛି କାମ ଦିଆହେଉଥିଲା ତାକୁ ସାରିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ନଡ଼ିଆକତା ପିଟିବା ବା ତେଲ ବାହାର କରିବା ଇତ୍ୟାଦି ଶାରୀରିକ ପରିଶ୍ରମ କାମ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ରାତିରେ ତାକୁ କୋଠରିରେ ବନ୍ଦ କରିଦିଆଯାଉଥିଲା । 6 ମାସ ପରେ ଯଦି ତା ବ୍ୟବହାର ଠିକ୍ ହେଉଥିଲା ତ ତେବେ ତାର ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀକୁ ପଦୋନ୍ନତି ହେଉଥିଲା । 4½ ବର୍ଷ କଠିଣ କାର୍ଯ୍ୟ କଲା ପରେ ସେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀର ସଦସ୍ୟ ହୋଇପାରୁଥିଲା ।

ଜେଲର ବାହାରେ ଖୋଲା ଜାଗାରେ କାମ କରିବାକୁ ଦେଉଥିଲା ଓ ରାତିରେ ବନ୍ଦ କରିଦିଆଯାଉଥିଲା । ବ୍ୟବହାର ଠିକ୍ ରହୁଥିଲେ ଏହାପରେ ତାକୁ କଏଦୀ ଅଫିସର କରିଦିଆ ଯାଉଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଶ୍ରେଣୀକୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ସେତେବେଳେ କଏଦୀକୁ ଶୁଖିଲା ରାସନ୍ ମିଳୁଥିଲା ଓ ପ୍ରତି ମାସରେ 12 ଅଣା କରି ମିଳୁଥିଲା । ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ରହିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଏହି ଦଶ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାକୁ ଏକ ବିଶେଷ ପ୍ରକାର ପୋଷାକ ପିନ୍ଧିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଗୋଟିଏ କାଠର ଟିକେଟ ଓ ଗଳାରେ ଗୋଟିଏ ଲୁହାର ବ୍ୟାଣ୍ଡ୍ ପିନ୍ଧିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଟିକେଟ ଉପରେ ନମ୍ବର, ସଜାର ତାରିଖ, ଅପରାଧ ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟରେ ଲେଖା ରହୁଥିଲା । ଦଶବର୍ଷ ପରେ ସେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀକୁ ଆସୁଥିଲା । ସେତେବେଳେ ସେ ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀ ପରିବାରକୁ ଡାକିପାରୁଥିଲା । ଏଠାରେ ବିବାହ କରିପାରୁଥିଲା ଓ କ୍ଷେତବାଡ଼ି ବା ଅନ୍ୟ କିଛି ଧନ୍ଦା କରିପାରୁଥିଲା । ଏହି ଶ୍ରେଣୀ ହେବା ଆଗରୁ କେତେକ କଏଦୀ ସ୍ଥାନୀୟ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କ ଘରେ କାମ ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ହେଉଥିଲେ । ବନ୍ଦୀ ହେବାର ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ପରେ ଘରେ କାମ କରିପାରୁଥିଲେ । ଯିଏ ବିବାହ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ ସେମାନେ ବିବାହ ପରେଡ୍‌ରେ ଭାଗ ନେଇପାରୁଥିଲେ । ଏଥିରେ ପୁରୁଷ କଏଦୀମାନେ ମିଶି କରି ବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧ ଠିକ୍ କରୁଥିଲେ । ବିବାହ ପରେ ଦଣ୍ଡ କମ୍ କରିଦିଆଯାଉଥିଲା; ଯାହାଦ୍ୱାରା କି ଦୁଇଜଣ-ଯାକ ଏକାସାଙ୍ଗରେ ମୁକ୍ତ ହୋଇପାରିବେ ।

ଆଣ୍ଡାମାନରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅପେକ୍ଷା ବହୁତ କମ୍ ଥିଲା; ତେଣୁ ଏହା ନୈତିକ ବାତାବରଣରେ ବହୁତ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲା । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଅପରାଧର କ୍ଷେତ୍ର ମୁଖ୍ୟଭୂମିରେ ବହୁତ କମ୍ ଥିଲା । ତେଣୁ ସଜା ପାଇଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ ଏଠି ବେଶି ନ ଥିଲେ । ଲଢ଼ାଇ-ଝଗଡ଼ା, ମାରପିଟ୍, ନୃଶଂସ ହତ୍ୟା, ଡାକୁ ଇତ୍ୟାଦି ଅପରାଧରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ହାତ ନ ଥିଲା । ଅଧିକାଂଶ ପରିବାରରେ

ଘର ଯୋଗୁ ସେମାନଙ୍କର ଅପରାଧ ହେଉଥିଲା । ପତିର ହତ୍ୟା, ପ୍ରେମିକଙ୍କୁ ହତ୍ୟା, ସଉତୁଣୀର ପିଲାର ହତ୍ୟା ବା ପରିବାରର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଲୋକଙ୍କ ହତ୍ୟା ଇତ୍ୟାଦି ଅପରାଧରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ହେଉଥିଲେ । ଗୁରୁ ଧରଣର ଦୋଷ ପାଇଁ କଳାପାଣି ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଉ ନ ଥିଲା । ତେଣୁ କଳାପାଣିଯୋଗ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ ଥିଲେ । ଏଠି ପୁରୁଷସଂଖ୍ୟା ବହୁତ ଥିଲା । 1897ରେ 2447 ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ କଏଦୀଙ୍କ ଭିତରେ କେବଳ 363 ଜଣ ସ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ଏହି ସ୍ଥିତିରେ ଦୁଷ୍ପରିଣାମ ନୈତିକ-ପତନ ରୂପରେ ହୋଇଥିଲା । ଅପ୍ରାକୃତିକ ଅପରାଧମାନ ହେଉଥିଲା । ଜେଲ ଭିତରେ ଓ ଜେଲ ବାହାରେ ଅପ୍ରାକୃତିକ ଭାବରେ ଯୌନକ୍ଷୁଧା ଶାନ୍ତ କରିବା ବ୍ୟସନ ହୋଇସାରିଥିଲା । 1884ରେ ଜଣେ କଏଦୀ ଏଠି ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବା ଗୋଟିଏ ପିଲାକୁ ମାରିଦେଇଥିଲା । କାରଣ ସେ ପିଲାଟି ଅପ୍ରାକୃତିକ କ୍ରିୟା ପାଇଁ କଏଦୀର ଆଗ୍ରହରେ ବାଧା ଦେଇଥିଲା । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଅଭାବ ଅଳ୍ପବୟସ୍କ କଏଦୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପୂରଣ କରାହେଉଥିଲା ଏବଂ ଏହା ଏକ ମହାମାରି ପରି ଚିନ୍ତାର ବିଷୟ ହୋଇଥିଲା । କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ଏହି ପରିସ୍ଥିତି ଓ ତଜ୍ଜନିତ ଅପରାଧ ଦେଖି ଯେତେଦୂର ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ ବିବାହ କରିବାକୁ ଉତ୍ସାହ ଦେଉଥିଲେ । ବିବାହ ହେଲା ପରେ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହେବାକୁ ଦିଆଗଲା । ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ ଜେଲରୁ ଛୁଟି ମିଳିବା ପାଇଁ ଓ ଗ୍ୟାଙ୍ଗ୍‌ରେ କାମ କରିବାରୁ ମୁକ୍ତି ମିଳିବା ପାଇଁ ଏପରି ବହୁତ ବିବାହ ହେଲା । ବହୁତ ପୁରୁଷ ଏହାର ଅନୁଚିତ ଲାଭ ଉଠେଇଲେ । ଏଠି ବିବାହ କରି ରହୁଥିଲେ, କିଛିଦିନ ପରେ ମୁଖ୍ୟଭୂମିକୁ ଯାଇ ସୁଯୋଗ ପାଇଲାମାତ୍ରେ ସେ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇ-ଗଲେ । ବିଗୃଷ୍ଟା ପତ୍ନୀ ପାଇଁ କୌଣସି କାନୁନ୍ ବା ଦାବି ନଥିଲା । ବିବାହର ମଧ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରଥା ବା ପଦ୍ଧତି ନଥିଲା । ତେଣୁ ଆଦେଶ ହେଲା, ଦେଖିଶୁଣି ଭାବିଚିନ୍ତି ବିବାହ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦିଆଯିବା ଉଚିତ । ଯଦି ଅଳ୍ପଦିନ ପାଇଁ ଦଣ୍ଡ ପାଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ବହୁଦିନ ପାଇଁ ଦଣ୍ଡ ପାଇଥିବା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ବିବାହ କରେ, ତେବେ ଦଣ୍ଡକାଳ ସରିଗଲେ ସେ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଛାଡ଼ିଦେଉଥିଲା । ତାକୁ ବାଧା ଦେଇ ହେଉନଥିଲା; କାରଣ ସେ ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇଯାଉଥିଲା । ତେଣୁ ଠିକ୍ କରାଗଲା, ଯେଉଁ ପୁରୁଷମାନେ ସେଠି ବସବାସ କରିବେ ସେମାନଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦିଆଯିବ । ମାତ୍ର ସମସ୍ତେ ବାହା ନହେବାରୁ ଆଗରୁ ଯାହା ଥିଲା ସେମିତି ହେବାରେ ଲାଗିଲା । ଅପ୍ରାକୃତିକ ଓ ଅନୈତିକ ପଦ୍ଧତି ତା ସହିତ ଲାଗିରହିଲା । କେତେକ ବିବାହ କେବଳ ନାମକୁମାତ୍ର ଥିଲା । ସୁବିଧା ପାଇଁ ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ବିବାହ କରୁଥିଲେ; ମାତ୍ର ପରୋକ୍ଷରେ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି ଚାଲିଥିଲା । ଏମିତି ବି କେତେକ ଉଦାହରଣ ଅଛି ଯେ, କେତେକ କଏଦୀ ପତି ତାଙ୍କ

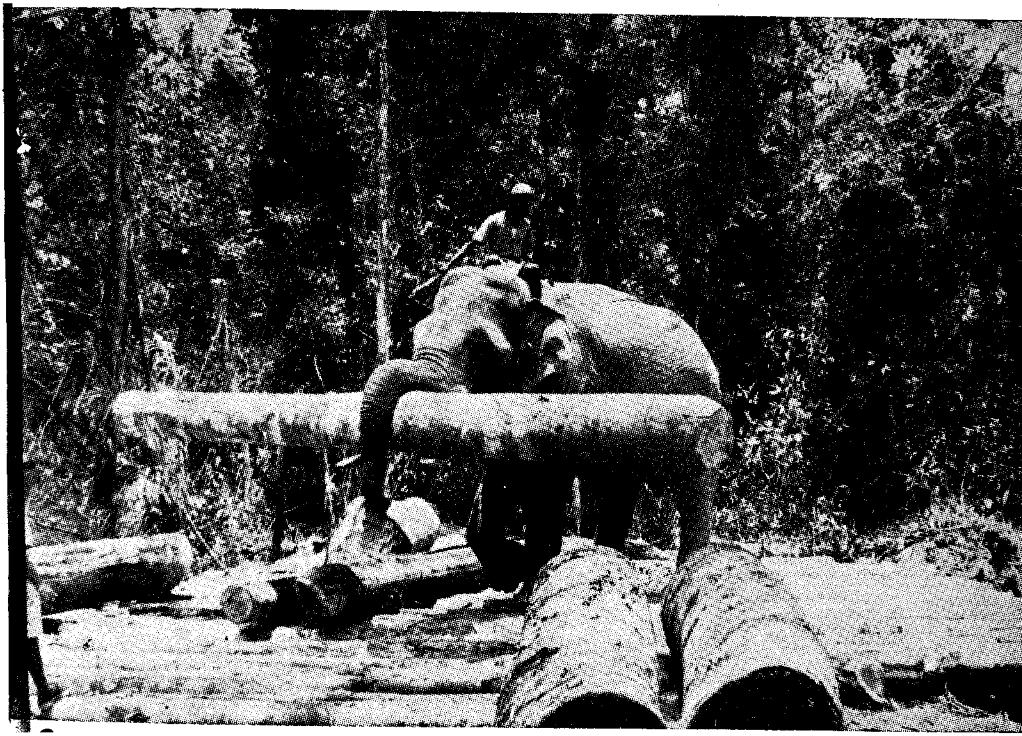

[ଚିତ୍ର 5. ହାତୀଦ୍ୱାରା କାଠଗଣ୍ଡି ଲଦା ହେବା ଦୃଶ୍ୟ]

[ଚିତ୍ର 6. ବନବିଭାଗର ରେଲଲାଇନ୍]

[ଚିତ୍ର 7. ମ୍ୟାର୍‌ଇନ୍ ଡକ୍‌ୟାର୍ଡରେ ନୌକା ନିର୍ମାଣ]

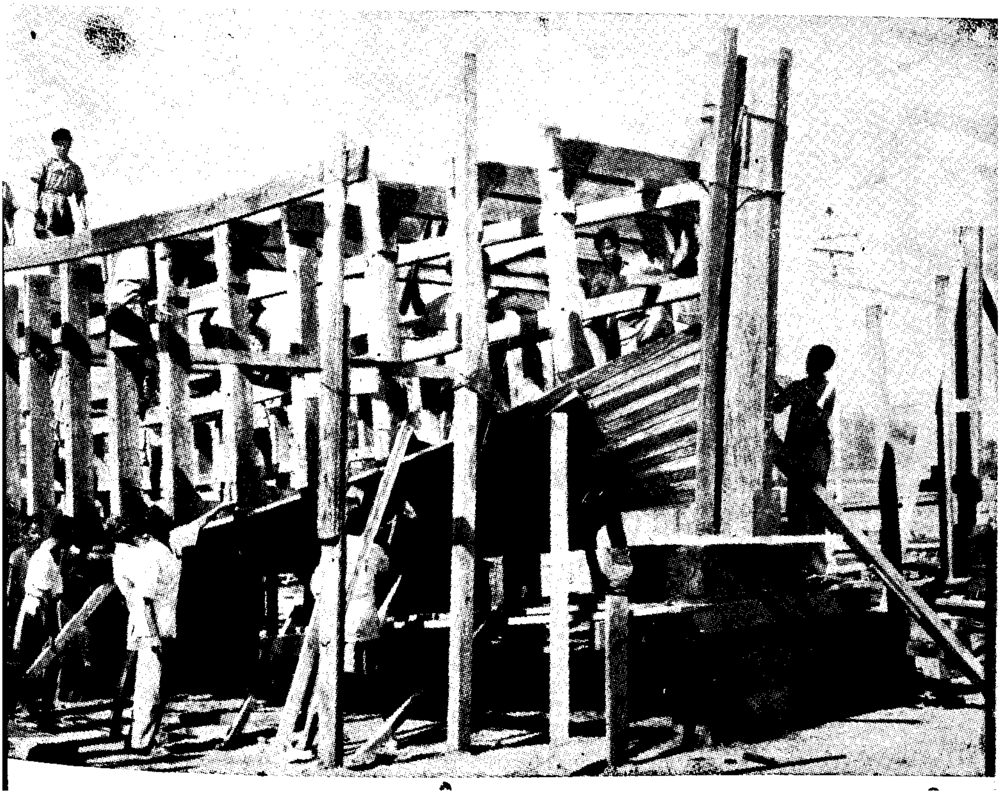

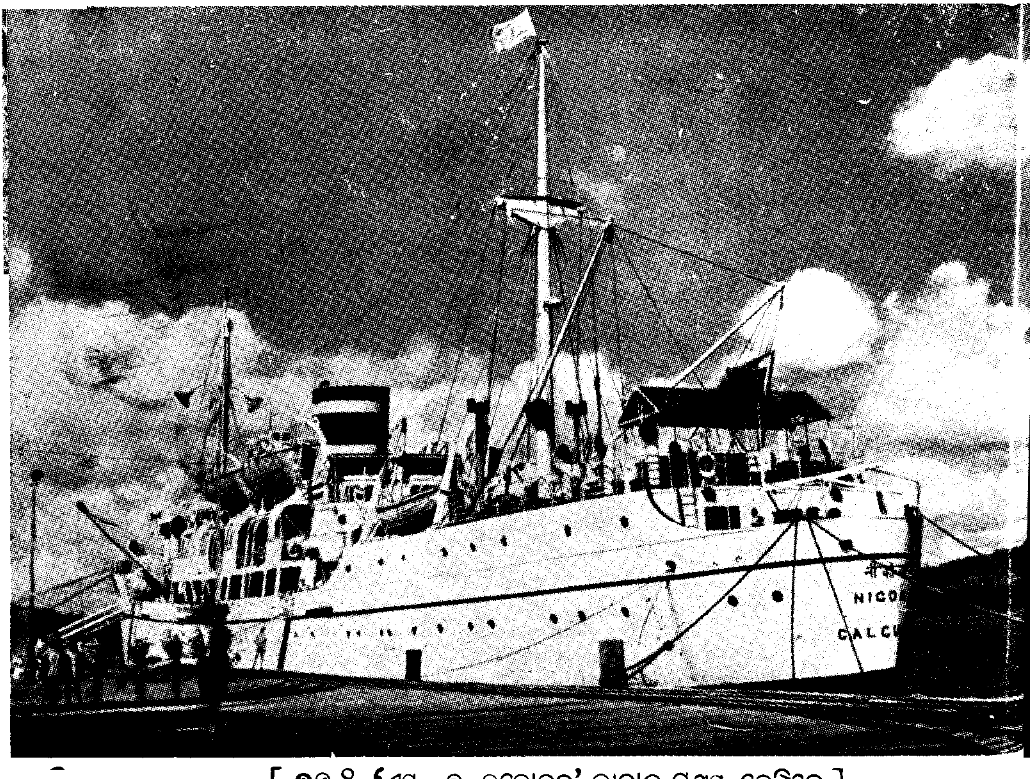

[ଚିତ୍ର ୪. 'ଏମ୍ . ବି. ନିକୋବର' ଜାହାଜ ଗୃଥମ୍ ଜେଟିରେ]

କଏଦୀପଲ୍ଲୀର ଅନୈତିକ ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିଲେ । 1872ରେ କେମ୍ପବେଲଙ୍କ ନିରୀକ୍ଷଣ ସମୟରେ ଏଇ ସମସ୍ୟା ଉପରେ ପୁଣି ଧ୍ୟାନ ଦିଆଗଲା ଓ ତାଙ୍କର ସୁପାରିଶ ଅନୁସାରେ ପୁରୁଷ କଏଦୀ ଦଶବର୍ଷ ରହି ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀକୁ ଆସିବା ପରେ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ କଏଦୀ 5 ବର୍ଷ ରହିବା ପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ବିବାହର ଅନୁମତି ଦିଆଯିବା ଉଚିତ । ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଆଜୀବନ କାରାବାସର 20 ବର୍ଷ ଦଣ୍ଡ ଅନୁସାରେ ପୁରୁଷର ମାତ୍ର 10 ବର୍ଷ ରହୁଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର 15 ବର୍ଷ ଶେଷ ହେବାକୁ ରହୁଥିଲା । ତେଣୁ ଏ କଥା ମଧ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟ କରିଦିଆଗଲା ଯେ, ସ୍ଥାୟୀବିନ୍ଧନରୂପରେ ସ୍ୱୀକୃତ ମିଳିଲେ ଯାଇ ବିବାହ ହେବ । ଅଧୀକ୍ଷକଙ୍କୁ ସ୍ୱାମୀର ମୁକ୍ତି ମିଳିଲେ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ମଧ୍ୟ ମୁକ୍ତି ଦେବାକୁ କ୍ଷମତା ମିଳିଲା । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ 7 ବର୍ଷ ଓ ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ବର୍ଷ ଦଣ୍ଡ ପାଇଥିବା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଏଠିକୁ ପଠାଇବା ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଏଠିକୁ ଆସୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ଅପରାଧର ମୂଳରେ ପ୍ରାୟ ସେମାନଙ୍କର ଦୁଶ୍ଚରିତ୍ରତା ଥିଲା । ଏଠିକୁ ଆସି କୌଣସି କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ସହିତ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଭଲ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଜେଲରେ ଶାରୀରିକ କାରଣ ଯୋଗୁ ହେଉ ବା ଅକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହୋଇ ପତିତା ହୋଇଯାଉଥିଲେ । ପତନ ପରେ ସେମାନେ ଅନୈତିକସ୍ୱଭାବରୂପ ନେଇଥିଲେ । ଲୁଗା ସଫା କରିବା, ଦର୍ଜିଗିରି, ଅଟା ଚକଟିବା, ବାସନକୁସନ ମାଜିବା ଇତ୍ୟାଦି କାମରେ ତାର ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ସହିତ କିଛି ନା କିଛି ସମ୍ପର୍କ ରହୁଥିଲା । ଅଲଗା ଜେଲ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେଠାର କର୍ମକର୍ତ୍ତା ପୁରୁଷ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଏଇ ଖରାପ ବାତାବରଣ ଭିତରେ ଚାରିତ୍ରିକ ଦୃଢ଼ତା ସମାପ୍ତ ହୋଇଯାଉଥିଲା ଏବଂ ଯେଉଁଠି ଚାରିତ୍ରିକ ଦୁର୍ବଳତା ଅଛି, ସେଠି ପରିସ୍ଥିତି ଚିନ୍ତାଜନକ ହୋଇପଡ଼ୁଥିଲା । ଏଇ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ବିବାହ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ହୁଏତ ନାଚାର ହୋଇ ହେଉ ବା ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ହେଉ, ଜଣକର ହୋଇ ରହିପାରୁ ନଥିଲେ । 1895ରେ ଗୁରୁଦାସ ନାମକ ଜଣେ କଏଦୀକୁ ହତ୍ୟା କରାଯାଇଥିଲା । କାରଣ ତା ସ୍ତ୍ରୀ ସହିତ ଅନ୍ୟ ଏକ କଏଦୀର ଅନୁଚିତ ସମ୍ପର୍କ ଥିଲା ଓ ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ଗୁରୁଦାସ ଆସିବାବେଳ ନିକଟ ହୋଇଆସୁଥିଲା ବେଳେ ସେ କଏଦୀ ସହିତ ଯିବାକୁ ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲା । ଏହିପରି ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡର ଅନେକ ଉଦାହରଣ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଆରମ୍ଭରେ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟରର ଅଧୀକ୍ଷକ ମର୍କ ଏଇ ନୈତିକ ଅବସ୍ଥାର ଭୟାବହତା ବିଷୟରେ କହିଲେ । ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ଗୃହ-ସଚିବ କର୍ତ୍ତାଙ୍କଙ୍କ ମତ ଅନୁସାରେ ଏଠାର ପରିସ୍ଥିତି ଅନୈତିକତାକୁ ବୃଦ୍ଧି କରୁଥିଲା । ଏଇ ସମୟରେ ବିବାହ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତିରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିବାରୁ କେହି ଭଲ ଚରିତ୍ର ସ୍ତ୍ରୀ ବିବାହ କରିବାକୁ

ଗୃହୁଁ ନଥିଲେ । ଏଠାରେ ବହୁବନ୍ଦୀ ବିବାହ କଲେ ମଧ୍ୟ ଶତକଡ଼ା ବହୁଭାଗ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିରେ ପହଞ୍ଚିବାମାତ୍ରେ ସେ ବିବାହକୁ ସମାପ୍ତ କରି ଦେଉଥିଲେ । ଏହି ଅନୈତିକ ବାତାବରଣରେ ବ୍ୟଭିଚାର, ଅପ୍ରାକୃତିକ ଯୌନ ଦୁଷ୍କୃତ୍ୟ, ଯୌନରୋଗ ଓ ପରିଣାମତଃ ଅକାଳମୃତ୍ୟୁ ବହୁତ ହେବାରେ ଲାଗିଲା । ତେଣୁ ପୁଣି ଥରେ ଏହା ଉପରେ ବିଚାର କରାଗଲା । ଏଥର ଠିକ୍ କରାଗଲା ଯେ ଯାହାର ସ୍ତ୍ରୀ ମୁଖ୍ୟଭୂମିରେ ଅଛି, ତାକୁ ଏଠାରେ ବିବାହ କରିବା ପାଇଁ ଅନୁମତି ଦିଆଯିବ ନାହିଁ । ପେଶାଦାର ଅପରାଧୀ, ଚରିତ୍ରହୀନ ଓ ଯୌନରୋଗୀ କଏଦୀମାନେ ବିବାହ କରିବା ଯୋଗ୍ୟ ନୁହନ୍ତି ବୋଲି ବିଚାର କରାଗଲା । ଖଲାସ ହେବା ପରେ ମୁକ୍ତି ଆଦେଶପତ୍ରରେ ଏଠିକାର ବିବାହ ତଥ୍ୟ ଲେଖିବା ପାଇଁ ଠିକ୍ ହେଲା । ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ଗ୍ରାମ ବା ମହଲାକୁ ଏହାର ସୂଚନା ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା ଇତ୍ୟାଦି । ଏପରି ପୁଣି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି ହେବାରୁ ବିବାହ କମ୍ ହେଲା ଓ ଖରାପ କାମ ବଢ଼ି-ଚାଲିଲା । କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ଏହି ଦୁଷ୍ଟଚକ୍ରର ସମାଧାନ ଖୋଜି ପାଉନଥିଲେ । ବାସ୍ତବ କ୍ଷେତ୍ରରେ କଏଦୀ ଉପନିବେଶ ବସାଇବାର ବୁନିଆଦୀ ହିଁ ଭୁଲ ଥିଲା; ତେଣୁ ଏ ପରିଣାମ ସ୍ୱାଭାବିକ ଓ ଅପେକ୍ଷିତ ଥିଲା । ଇଂରେଜମାନେ ଏଠି ପ୍ରଥମ କରି ଏମିତି ଉପନିବେଶ ବସେଇ ନଥିଲେ; ଏହା ଆଗରୁ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଉପନିବେଶ ବସେଇଥିଲେ ଓ ଏହିସବୁ ସମସ୍ୟାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ତେବେ ବି ସାମ୍ରାଜ୍ୟ-ଲାଳସାରେ ସେମାନେ ଭାରତୀୟଙ୍କର ଭାଗ୍ୟ ଓ ଜୀବନ ସହିତ ଏହି କ୍ରୂର ଖେଳ ଖେଳିଥିଲେ ଓ ଏହାକୁ ବଜାୟ ରଖିଥିଲେ । ସରକାରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଓ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ କେହି କେହି କହିଲେ ଯେ ଏହି ସମସ୍ୟାର କୌଣସି ସହଜ ସମାଧାନ ନାହିଁ । ତେଣୁ କଏଦୀ ଉପନିବେଶକୁ ସମାପ୍ତ କରିଦିଆଯାଉ । ସରକାରୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ବହୁତ କର୍ମ-କର୍ତ୍ତାଙ୍କର ଏହି ମତ ଥିଲା । ଦେଶର ଜନତା ଓ ନେତାଙ୍କୁ ଏ ସମସ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବେଶୀ କିଛି ଜଣାନଥିଲା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଗଠନ ବେଶୀ ନଥିଲା; ମାତ୍ର ନିଜେ ସରକାର ଏହାର ଆଭାସ ଦେଇଥିଲେ । ତେବେ ବି ନିରର୍ଥକ ପ୍ରୟୋଗ ଓ ପ୍ରଯତ୍ନ ହେଉଥିଲା ଓ ଅନେକ ଅଭାଗା ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷ ଏହାର ଶିକାର ହେଉଥିଲେ । ଯେଉଁ ପ୍ରଣାଳୀରେ ସହସ୍ର କଏଦୀଙ୍କୁ ସୀମିତ ଓ ଆବଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବା ଜେଲରେ ବନ୍ଦ ରଖାଯାଉଥିଲା, ସେଥିରେ ଅନୈତିକତା ଓ ଅପ୍ରାକୃତିକ ବ୍ୟାପାର ଆରମ୍ଭ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ ଥିଲା । ଏ ଦୋଷ ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଥିଲା, ଏ ପ୍ରଣାଳୀର ଥିଲା, ଯାହା କି ମନୁଷ୍ୟକୁ ପଶୁ କରି ଦେଉଥିଲା । ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ୨ୟ ଦଶକର ଶେଷଭାଗରେ ଜେଲ କମିଟିର ଉପଦେଶ ଅନୁସାରେ ଏହା ଉପରେ ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା ହୋଇ-

ଥିଲା । ବହୁସଂଖ୍ୟାରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ଜୋର ଦିଆଗଲା । ମୁକ୍ତ ହୋଇସାରିଲା ପରେ କଏଦୀ ଯେ ନିଜର ପରିବାରକୁ ଏଠିକୁ ଆଣିବ, ଏହା ଉପରେ ମୋଟେ ଆଶା ନଥିଲା । ଏମିତିକି ଯେଉଁମାନେ ଭଲ କଏଦୀ ସେମାନଙ୍କଠୁ ବି ଆଶା କରିବା ବ୍ୟର୍ଥ ଯେ ସେମାନେ ଏ ଦୂଷିତ ବାତାବରଣରେ ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀ କନ୍ୟା ଆଣି ରଖିବେ । ଜେଲ କମିଟିର ପ୍ରସ୍ତାବ ଅନୁସାରେ ଠିକ୍ ହେଲା ଯେ, ଏଠିକୁ ଆଉ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ପଠାହେବ ନାହିଁ ଓ ଯେତେକ ସ୍ତ୍ରୀ ଅଛନ୍ତି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶୀଘ୍ର ଭାରତକୁ ନିଆଯିବ ଏବଂ ପୁରୁଷ କଏଦୀମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟ କମେଇ ଦିଆଯିବ । ମାତ୍ର କିଛିଦିନ ପରେ ଏ ନୀତିକୁ ପୁଣି ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଜେଲ କମିଟିର ସୁପାରିଶକୁ ବନ୍ଦ କରି ରଖାଗଲା ଓ ସେ ନୀତିକୁ ବଦଳେଇ ଦିଆଗଲା । କିଛିଦିନ ପରେ ଏଠାରେ ପରିବାର ବସେଇବାରେ ଲାଗିଲେ । କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ପରିବାର ଆଣିବାରେ ସହାୟତା ଦିଆଗଲା । ଭାରତୀୟ ଜେଲକୁ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ପଠେଇବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରାଗଲା, ମୋପଲା ଭାଉଂ, ବର୍ମୀ ପରିବାର ଏଠାକୁ ଆସିଥିଲେ ଓ ପରିବାରସଂଖ୍ୟା ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗିଲା । ଅନୁଭବରୁ ସିଦ୍ଧ ହେଲା ଯେ, ସ୍ୱଦେଶରୁ ପରିବାରଙ୍କୁ ଅଣେଇବା ହେଉଛି ଏ ସମସ୍ୟାର ପ୍ରକୃତ ନିଦାନ । ଏଇ ପରିବାରମାନେ ଏଇ ଆଧୁନିକ ସମାଜର ନିଅଁ ଦେଇଥିଲେ । ଏଇ ଭଲ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷମାନେ, ଯେଉଁମାନେ ଏଠି ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ ବା ଏଠାର ବିବାହରୁ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କମ୍ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ସେମାନେ ଏ ସ୍ଥିତିକୁ ସୁଧାରି ନେଇଥିଲେ । ଯଦି ଶାସନର ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ଏଇ ପଦ୍ଧତି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥାନ୍ତା, ତେବେ ଏଠିକା ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ କଲ୍ୟାଣକାରୀ ହୋଇଥାନ୍ତା । ସମାଜ, ବାତାବରଣ, ସନ୍ତାନ, ଭାଇ ଭଗାରି, ଧର୍ମ ଇତ୍ୟାଦିର ଭୟ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଖରାପ ପଥରୁ ଓ ପତନରୁ ରକ୍ଷାକରେ । ବିଦେଶୀ ସରକାର ଏହାର ବିପରୀତ କାର୍ଯ୍ୟ କଲା । ଦେଶର ଜେଲରୁ ବନ୍ଦୀ ଆଣି ଏଠି ରଖିଲା । ଦେଶର ଜେଲ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେଠାକାର ଲୋକମତକୁ ଭୟ ଅଛି । ଗାଁର ଜିଲାରୁ ବା ପ୍ରଦେଶର ଅନ୍ୟ ନିବାସୀମାନେ କଏଦୀ ହୋଇ ରହୁଥିଲେ, ବନ୍ଧୁ ଓ ଘରବାଲାମାନେ ଭେଟିବାକୁ ଆସୁଥିଲେ । ଚିଠିପତ୍ର, ଭେଟ ଇତ୍ୟାଦି ସବୁ ଚାଲିଥାଏ । ତେଣୁ କଏଦୀ ମନରେ ଯେଉଁ ଲୋକମତର ଭୟ ଥିଲା, ଏଠିକୁ ପଠେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଭୟଶୂନ୍ୟ କରିଦିଆଗଲା । ସହସ୍ର ମାଇଲ ଦୂରରେ ରହୁଥିବା କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ଏକାଠି ରଖାଗଲା, ଭଲକୁ ଖରାପ ସହିତ ଓ ଖରାପକୁ ଭଲ ସହିତ ଯୋଡ଼ିଦିଆଗଲା । ପରିବାରବର୍ଗ ବା ମିତ୍ର ସହିତ ଭେଟର ପ୍ରଶ୍ନ ନଥିଲା । ସମାଜ ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ଅର୍ଥ ସମୁଦ୍ରପାରି ସ୍ଥାନରେ କିଛି ନଥିଲା । କଏଦୀମାନେ ଯେମିତି

ଭାବରେ ମରୁଥିଲେ ବା ଆଦିବାସୀ, ଅତ୍ୟାଗୃହୀ କର୍ମଗୃହୀ ଓ ରୋଗ ଦ୍ୱାରା ଯେମିତି ଭାବରେ ସେମାନଙ୍କୁ ମାରିଦିଆଯାଉଥିଲା, ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଘରକୁ ଫେରିବାର ଆଶା ରହୁ ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ବସ୍ତିରହିବା ବୃତ୍ତି କ୍ଷୀଣ ହୋଇ କୌଣସି ମନ୍ଦିର, ଗୁରୁଦ୍ୱାର ବା ମସଜିଦ ତିଆରି କରିବାକୁ ଏଠି ମନାଥିଲା । ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କର ଭୟ ଥିଲା ଯେ, ଯଦି ଏଇ ଧର୍ମଭାବନା ଦିଆଯାଏ, ତେବେ କଏଦୀମାନେ ବିଭିନ୍ନ ବର୍ଗରେ ସଙ୍ଗଠିତ ହୋଇ ନିଜ ନିଜ ଭିତରେ ଲଢ଼େଇ କରି ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ କରିବେ ବା ପାରସ୍ପରିକ ସଙ୍ଗଠନରେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇ କର୍ମକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ପାଇଁ ସମସ୍ୟା ହେବେ । ଖାଲି ଧର୍ମଦୃଷ୍ଟିରୁ ନୁହଁ, କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ଭାଷା ସମ୍ବନ୍ଧୀ ଐକ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ଭଲ ପାଉ ନଥିଲେ । ଏକାଭାଷା କହୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବା ଏକା ପ୍ରଦେଶର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଏକାଠି ରଖୁ ନଥିଲେ । ଗ୍ୟାଙ୍ଗରେ ମଧ୍ୟ ଏକା ଜାତି, ଏକା ଭାଷା ଓ ଧର୍ମର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଏକାଠି ନରଖିବା ପାଇଁ ବିଚାର କରାଯାଇଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ବାଣ୍ଟି କରି ରଖାଯାଇଥିଲା ।

1921ରେ ସବୁ ପ୍ରକାରର କଏଦୀମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ମିଶି 11512 ଥିଲା । 1931ର ଜନଗଣନା ଅନୁସାରେ ଏହି ଶ୍ରେଣୀ 7552 ହୋଇଥିଲା । ଜେଲ କମିଟିର ପ୍ରସ୍ତାବ ଅନୁସାରେ ଏଠିକାର ବନ୍ଦୀସଂଖ୍ୟା କମେଇବା ପାଇଁ କେତେକ ପଦକ୍ଷେପ ନେଇଥିଲେ । ତେଣୁ ଏଠିକୁ ଆସୁଥିବା ଲୋକ କମିଗଲେ । କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ବସବାସ କରୁଥିବା କଏଦୀ, ସେମାନଙ୍କର ପରିବାର ତଥା ସରକାରୀ କର୍ମଗୃହୀମାନଙ୍କୁ ମିଶେଇ ଜନସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ିଥିଲା । 1921ରେ ଏଇ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ 5473 ଥିଲେ; ମାତ୍ର 1931ରେ ବାନିଂଗଟନଙ୍କ ହିସାବ ଅନୁସାରେ ଏହି ସଂଖ୍ୟା 11211 ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ସ୍ପଷ୍ଟ କାରଣ ଅଧିକ ପରିବାର ବସବାସ କରିବା ଥିଲା । କେତେକ ମୂଲିଆଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବାହାରୁ ଅଣାଯାଇଥିଲା । ବହୁତ କଏଦୀ ନିଜର ପତ୍ନୀମାନଙ୍କୁ ଆଣିପାରିଥିଲେ । ଏଇ ଦଶବର୍ଷ ଭିତରେ ପିଲା ଜନ୍ମ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ 2500 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ିଥିଲା । 1931ରେ ବାନିଂଗଟନ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସ୍ଥିତି ବୋଲି ଲେଖିଥିଲେ ।

ବ୍ୟବସାୟ	ପରିବାର ସଂଖ୍ୟା	ଜନ୍ମ	ପ୍ରତି 1000ରେ ଜୀବିତ ପିଲାଙ୍କର ଅନୁପାତ
କୃଷକ	211	882	796
କୁଲି ମୂଲିଆ	38	85	800

ଦୋକାନୀ	71	197	670
ଦପ୍ତର କର୍ମଚାରୀ	58	192	745
ଧୋବା	11	53	698
ବଢ଼େଇ, କମାର, ଭଣ୍ଡାରୀ, ଇତ୍ୟାଦି	63	179	810
ଅର୍ଦଳୀ, ଚୌକିଦାର	45	127	803
ମେସିନ ମୂଲିଆ	22	62	855
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ	22	81	605

1923 ପରେ କଏଦୀମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରି ସ୍ୱାଧୀନ ଲୋକମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ାଇବାକୁ ପ୍ରଯତ୍ନ କରାଗଲା । ଏହି ଉପଦେଶ ଚିଫ୍ କମିଶନର କର୍ଣ୍ଣେଲ୍ ଫେରାର ସରକାରଙ୍କୁ ଦେଇଥିଲେ ଓ ସରକାର ସେଇଟିକୁ ମାନିନେଇଥିଲେ । ଉକ୍ତ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହେବା ଟିକେଟ ଉଦାରତା ସହିତ ଦିଆଗଲା ଓ ତତ୍ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସମୟ ସୀମାରେ କମ୍ କରାଗଲା । କଏଦୀମାନଙ୍କ ପରିବାରଙ୍କୁ ସରକାରୀ ବ୍ୟୟରେ ଅଣାଗଲା ଓ କଏଦୀମାନଙ୍କର କେତେକ ଦଳଙ୍କୁ ଭଲ ଭାବରେ ଦେଖାଶୁଣା କରି ମୁଖ୍ୟଭୂମିକୁ ନିଜର ପରିବାର ଆଣିବା ପାଇଁ ପଠାଗଲା । ଘର ସବୁ ତିଆରି ହେଲା ଓ ନାମମାତ୍ର ଭଡ଼ା ନେଇ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଦିଆଗଲା । ସ୍କୁଲ୍, ଡାକ୍ତରଖାନା ଇତ୍ୟାଦି ବଢ଼ାଗଲା ଓ ବାହାର ଗ୍ରାମରେ ମଧ୍ୟ ତତ୍ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସମୁଚିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମନ୍ଦିର-ମସଜିଦ ତିଆରି କରିବାକୁ ଆଦେଶ ମଧ୍ୟ ହେଲା । ଏଠିକୁ ଆସିବା ପାଇଁ ଅନୁମତି ମଧ୍ୟ ନେବାକୁ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । କୃଷକଙ୍କୁ ତଗାବୀ ରୂପରେ ସହାୟତା ଦିଆଗଲା ଓ ନିଜର ଜମି ଉପରେ ଦଖଲକାରୀ ଅଧିକାର ଦିଆହୋଇ ସନନ୍ଦ ଦେବା ଆରମ୍ଭ କରାଗଲା । ଏହି ଆବଶ୍ୟକୀୟ ପଦକ୍ଷେପ ବହୁତ ବିଳମ୍ବରେ ନିଆହୋଇଥିଲା । ଏହାର ଭଲ ଫଳ ହୋଇଥିଲା । ଆଣ୍ଡାମାନର ଜେଲ ପଦ୍ଧତିରେ ମଧ୍ୟ କଚ୍ଛଟା ନାଉଡ଼ି କଡ଼ାଗଲା, ଯାହାର କ ବ୍ୟଥା ବହୁତ ଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପିଥିଲା । ମୂଳିଆ ଠିକ୍ରୂପେ କାମ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ମୁଖ୍ୟଭୂମିର କାମ ସୁଲଭ ଥିଲା । କୃଷୀ ପରିଶ୍ରମ କରୁଥିଲେ; ତାହାର ଉଚିତ ଫଳ ତାଙ୍କୁ ମିଳୁଥିଲା । ଏହି ନୂଆ ବାତାବରଣରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ଜାଗି-ଉଠିଥିଲା ଓ ଆତ୍ମସମ୍ମାନର ଭାବନା ଉଦିତ ହୋଇଥିଲା । ଏମାନେ ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗରେ କର୍ମଚାରୀ ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଉଥିଲେ । ଏଠି ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ 'ଲୋକାଲ' କୁହାଯାଏ, ଏବଂ ନୂଆ ବସିଥିବା ପରିବାର ଉଭୟେ ମିଳି ଏ ଦ୍ୱୀପକୁ ଏକ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ରୂପ ଦେଲେ; ଏକ ନୂଆ ସମାଜର ସ୍ଥାପନା କଲେ, ଯେଉଁଥିରେ

ଦେଶର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଦେଶର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ମୂଳତଃ ଏକ ହୋଇ ରହିଲା । ଆଜି ଏଇ ସମାଜର ଲୋକମାନେ ଏତେ ଚରିତ୍ରବାନ୍, ଏତେ ଶିଷ୍ଟ ସଭ୍ୟ ଓ ଶିକ୍ଷିତ ଯେ, ଭାରତର କୌଣସି ଭାଗରେ ଏପରି ମିଳିବେ ନାହିଁ । ଶାସନ ସାହାଯ୍ୟରେ ଯେତେବେଳେ ନିଜର ଭୁଲ ନୀତିକୁ ସଂଶୋଧନ କରି ଠିକ୍ ବାଟରେ ନେଲେ, ସେତିକିବେଳେ ଏ ଚତୁର୍ମୁଖୀ ପ୍ରଗତି ସମ୍ଭବ ହେଲା ।

ଭାରତ ଓ ବର୍ମାର ପ୍ରତି ସ୍ଥାନରୁ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ନିଆଯାଉଥିଲା । ଦୁଇ ଦେଶରେ ସେତେବେଳେ ମୋଟ 504 ଜେଲ ଥିଲା ଓ ବାନାଂଗଟନଙ୍କ ହିସାବ ଅନୁସାରେ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଏଥିରୁ 347 ଜେଲର ପ୍ରତିନିଧି ଥିଲେ । ନିମ୍ନଲିଖିତ ସଂଖ୍ୟାରୁ କେଉଁ ପ୍ରଦେଶରୁ କେତେ ଥିଲେ ତାହା ଜଣାପଡ଼ିବ ।

ବର୍ମା	2953
ମାଡ୍ରାସ	2754
ସଯୁକ୍ତ-ପ୍ରାନ୍ତ	2431
ପଞ୍ଜାବ	1983
ବେଙ୍ଗଲ	949
ବିହାର-ଓଡ଼ିଶା	619
ବମ୍ବେ	495
ମଧ୍ୟଭାରତ	426
ଆସାମ	152

ଏଥିରେ ବର୍ମାର 514, ମାଡ୍ରାସର 857, ସଂଯୁକ୍ତ-ପ୍ରାନ୍ତର 424, ପଞ୍ଜାବର 385 ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ତଥା ଅନ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତରୁ ଏଥିରୁ କମ୍ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଥିଲେ ।

ବାନାଂଗଟନ 1931ରେ ଜନଗଣନାର ଅଧୀକ୍ଷକରୂପେ ଏଠି କାମ କରିଥିଲେ ଓ ନିଜ ରିପୋର୍ଟରେ ବହୁମୂଲ୍ୟ ହିସାବ ଦେଇଥିଲେ । ଜିଲା ପ୍ରତି ହିସାବ ଉଦାହରଣାର୍ଥ ତତ୍କାଳୀନ ସଂଯୁକ୍ତ-ପ୍ରାନ୍ତ (ଆଜିର ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ)ର ସ୍ଥିତି ଆଣ୍ଡାମାନରେ ନିମ୍ନ ଅନୁସାରେ ଥିଲା ।

ଜନ୍ମର ଜିଲା	ସଂଖ୍ୟା	ଜନ୍ମର ଜିଲା	ସଂଖ୍ୟା
ଆଗ୍ରା	81	ବଦାୟୁଁ	58
ଆଲିଗଡ଼	87	ବୁଲନ୍ଦସହର	35
ଏଲାହାବାଦ	49	କାନପୁର	95
ଆଲମୋଡ଼ା	7	ଡେରାଡୁନ	4

ଆଜମଗଡ଼	23	ଏଟା	113
ବହରାଇଚ	67	ଇଟାଓ୍ୱା	25
ବଲିଆ	20	ଫରୁଖାବାଦ	56
ବାଂନ୍ଦା	16	ଫତେହପୁର	29
ବାରାବଂକୀ	64	ଫୈଜାବାଦ	62
ବରେଲୀ	146	ଶାହଜାହାନପୁର	72
ବସ୍ତୀ	27	ସୁଲତାନପୁର	15
ବନାରସ	27	ଗଡ଼ଓ୍ୱାଲ	4
ବିଜନୌର	46	ଗାଜୀପୁର	20
ଗୋଣ୍ଡା	24	ମୁରାଦାବାଦ	126
ଗୋରଖପୁର	66	ମଥୁରା	20
ହମୀରପୁର	1	ମୁଜାଫରନଗର	24
ହରଦୋଇ	61	ନୈନିତାଲ	18
କାଲୌନ	9	ପ୍ରତାପଗଡ଼	18
ଜୌନପୁର	5	ଫାଲିଭିତ୍	17
ଝାନ୍ସୀ	14	ରାୟବରେଲୀ	16
ଖେରୀ	75	ରାମପୁର	18
ଲକ୍ଷ୍ନୌ	53	ସହାରନପୁର	5
ମୈନପୁରୀ	38	ସୀତାପୁର	171
ମିରଟ	82	ଉନ୍ନାଓ	37
ମିର୍ଜାପୁର	20	ଅନ୍ୟାନ୍ୟ	267

ଉପରୋକ୍ତ ଉଦାହରଣରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସଂଖ୍ୟାରୁ ଜଣାପଡ଼ୁଛି ଯେ, ଏମିତଭାବରେ ସାରା ଦେଶର ପ୍ରତି କୋଣରୁ ପ୍ରତିନିଧି ଏଠି ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ, ଯେଉଁମାନେ କି ଏଠାର ମିଶ୍ରିତ ସଂସ୍କୃତି ଓ ଭାଷାର ନିର୍ମାଣରେ ଯୋଗଦାନ କରିଥିଲେ । ଧୀରେ ଧୀରେ ଏଇ ସ୍ୱାଧୀନ କଏଦୀମାନଙ୍କର ସମାଜ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଲା ଏବଂ ପୂରା ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇଗଲେ ଏମାନଙ୍କ ଉପରେ କୌଣସି ବନ୍ଧନ ରଖିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନଥିଲା । ଏମାନଙ୍କର ନିଜର ଜୀବନ ପଦ୍ଧତି, ରୀତିନୀତି, ମାନମର୍ଯ୍ୟାଦା ସବୁ କିଛି ପୁଣି ଥରେ ଗଠିତ ହେଲା ।

ସେଲ୍ୟୁଲର ଜେଲରେ 800 କଏଦୀଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ଥାନ ଥିଲା । ଏହାର ସାତ

ଭାଗ ଥିଲା । ମଝିରେ ଗୋଟିଏ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଟାୱାର ଥିଲା ଯାହା ଉପରେ ଦ୍ୱାରପାଳ ଠିଆହୋଇ ସାତ ଅଂଶ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ରଖୁଥିଲା । ପ୍ରତି ଅଂଶ ତିନି ମହଲା ଥିଲା । ଜେଲର କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଅଫିସ୍ ଅଲଗା ଥିଲା । ଜେଲରଙ୍କର ବସିବା ସ୍ଥାନ କେନ୍ଦ୍ରରେ ଥିଲା । ଭାରତ ଜେଲ ଓ ଏଠିକା ଜେଲ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ସାମ୍ୟ ନଥିଲା । ଏଇଟା ଏପରି ଭାବରେ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା ଯେ, କୌଣସି ଭାଗରେ କୌଣସି ମହଲାରେ କିଛି ଗୋଳମାଳ ହେଲେ ଗୋଟିଏ ଦୁଆର ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ ସେ ଭାଗଟି ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କ-ଠାରୁ ଅଲଗା ଅଲଗା ହୋଇଯାଉଥିଲା ।

ଏମିତି ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ସହଜ ଥିଲା । ଗୋଟିଏ ଭାଗର ଉପଦ୍ରବ ଅନ୍ୟ ଅଂଶ ବା ସେଇ ଅଂଶର ଅନ୍ୟ ମହଲା ଉପରେ କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ପକେଇ ପାରୁ ନଥିଲା । ପ୍ରତି ଅଂଶରେ ୧୦୦ ଗୋଟି କୋଠରି ଲଗାଲଗି ହୋଇଥିଲା ଓ ବାହାରେ ଗୋଟିଏ ଲମ୍ବା ଲୁହାରଡ୍ ଥିବା କବାଟ ଥିଲା । ଏହାର ବିବ କଏଦୀମାନେ ପାଇପାରୁ ନଥିଲେ । ଏଥିରୁ ଦୁଇଟି ଅଂଶ ଜାପାନୀମାନେ ଭାଙ୍ଗି ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ଏହା ଏବେ ବି ଭାଙ୍ଗି କରି ପଡ଼ିଚି । ସେତେବେଳେ କେବଳ କେନ୍ଦ୍ରୀୟସ୍ଥାନ ଓ ଆଉ ତିନି ଭାଗକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏହାଠୁ ଆଉ ବେଶି ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଦିଆଗଲା ନାହିଁ, କାରଣ ଜେଲକୁ ଶହୀଦସ୍ମାରକ ରୂପରେ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖିବା କଥାଅଛି । ଏଇ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଭାରତ ସରକାର ଗୋଟିଏ ସମିତି ଗଠନ କରିଛନ୍ତି । ଜେଲଟି ଏପରି ତିଆରି ହୋଇଚି ଯେ, ବନ୍ଦୀମାନେ କେହି ବାହାରକୁ ପଳେଇଯାଇ ପାରୁ ନଥିଲେ । ପଳେଇବାର ନିଷ୍ଫଳତାର ଫଳ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଜଣାଥିଲା । ସେମାନଙ୍କୁ ଆଦିବାସୀ-ମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ମାରିଦେବା ବା ଧରାଗଲେ ଭୟଙ୍କର ଦଣ୍ଡର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । ସମୁଦ୍ର ପାର ହୋଇଯିବା ମଧ୍ୟ ଅସମ୍ଭବ ଥିଲା ।

ସେଲୁ୍ୟଲର ଜେଲ ବ୍ୟତୀତ ଗୋଟିଏ ଏସୋସିଏଟେଡ଼୍ ଜେଲ ଥିଲା । ଯେଉଁଥିରେ କି 500 କଏଦୀ ରଖିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । ଏଥିରେ 6ଟି ବ୍ୟାରାକ୍ ଥିଲା । ରୋଗୀ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ଅଲଗା ରଖିବାକୁ ପଡୁଥିଲା; ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସେଥିରେ ସ୍ଥାନ ଥିଲା । ସେଲୁ୍ୟଲର ଜେଲରେ ସ୍ଥାନାଭାବ ହେଲେ ଏଇ ଜେଲର ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଅଂଶ ଖୋଲାଯାଉଥିଲା । 18 ଓ 20 ବର୍ଷର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଯତ୍ନର ସହିତ, ସ୍ଥାନ ନମିଳିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଲଗା ରଖାହେଉଥିଲା । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଜେଲ ମଧ୍ୟ ଅଲଗା ଥିଲା । ଆଜିକାଲି ଯେଉଁଠି ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରର ସରକାରୀ ପ୍ରେସ୍ ଅଛି, ତାହା ସେଇଠି ଥିଲା । ସେଲୁ୍ୟଲର ଜେଲରେ ପେଶାଦାର ଅପରାଧୀ ଓ ସରଳ ଅପରାଧୀମାନଙ୍କୁ ଅଲଗା ରଖିବା ପାଇଁ କୌଣସି ବ୍ୟବସ୍ଥା ନଥିଲା । ଏମିତି ମଧ୍ୟ କିଛି ଦିନ ପରେ

ସେମାନଙ୍କୁ ବାହାରେ ସାଙ୍ଗହୋଇ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା; ତେଣୁ ତାହା ଅନାବଶ୍ୟକ ବୋଲି ଠିକ୍ ହୋଇଥିଲା । ଜେଲରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାଳ କାଟିବା ପରେ, 24ଟି କଏଦୀ-ଷ୍ଟେସନରେ ଜାଗା ଜାଗା କରି କଏଦୀ ସବୁ ବାଣ୍ଟି ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଏ ଷ୍ଟେସନ ସବୁ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଥିଲା । ସହସ୍ର ସହସ୍ର କଏଦୀ ଏଥିରେ ରାତିରେ ଶୋଉଥିଲେ ଓ ଦିନସାରା କାମ କରୁଥିଲେ । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ଓ ଏହାର ପାଖଆଖରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଷ୍ଟେସନ ଥିଲା । ଗୋଟିଏ ଷ୍ଟେସନରେ ପ୍ରାୟ 100 ଜଣ କଏଦୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବ୍ୟାରାକ୍‌ରେ ସ୍ଥାନ ଥିଲା । 8 ଜଣ ଓଭରସିଅର ଦିନରେ ଏମାନଙ୍କ କାମ ତଦାରଖ କରୁଥିଲେ । ରାତିରେ କଏଦୀ ଅଫିସରମାନେ ଦେଖାଶୁଣା କରୁଥିଲେ । ବେତନପ୍ରାପ୍ତ ସରକାରୀ ଓ୍ୱାର୍ଡ଼ର ମଧ୍ୟ ନଥିଲେ । ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଯେ ଅନୈତିକତା ବଢ଼ିଯିବ ଏଥିରେ କିଛି ସନ୍ଦେହ ନଥିଲା ।

ଡାଃ ବି. କେ. ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ ନିଜ ବହି 'ପ୍ରିଜନସ୍'ରେ ଆଣ୍ଡାମାନ ଜେଲ ପ୍ରଣାଳୀର ଉଲ୍ଲେଖ କରି କହିଛନ୍ତି ଯେ, ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳ 5ଟାରେ ଟିଣ୍ଡଲ ନିଜ ଚାର୍ଜରେ ଥିବା ବ୍ୟାରାକ୍ ଖୋଲି କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ଗଣି ସବୁ ଠିକ୍ ଅଛି ବୋଲି ନିଜକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରୁଥିଲା ! ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଖାଇସାରି ପ୍ୟାରେଡ଼ କଲାବେଳେ ପୁଣି ଥରେ ଚେକିଙ୍ଗ୍ ହେଉଥିଲା ଓ କାମ ବାଣ୍ଟି ଦିଆଯାଉଥିଲା । 9 ଘଣ୍ଟା କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ ଦିଆହେଉଥିଲା ଯେ, ଗୋଟିଏ ଦିନରେ ସେ ସେକାମକୁ ସାରିବା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା ।

ମାଟି ଖୋଳିବା	60ରୁ 100 ଘ: ଫୁ:		1 ବ୍ୟକ୍ତି
ସଡ଼କ ମରାମତି	72	,,	,,
ପଥର ଭାଙ୍ଗିବା	12	,,	10 ବ୍ୟକ୍ତି
ବାଉଁଶ କାଟି	100	,,	,,
ମାଟିର ଟୋକେଇ	10	,,	,,
କୋଇଲା ବୋହିବା ଟୋକେଇ	10	,,	,,
କାଠ କାଟିବା	1 କାର୍ଡ଼		3 ବ୍ୟକ୍ତି
ଛୁତ ଛୁଆଣିର ପତ୍ର କାଟିବା	50		1 ,,
ବେଣ୍ଟ	25		,,
ଖେମେ	10		,,
ନଡ଼ିଆ ଗୋଟେଇବା	100		,,
ପ୍ରବାଳ ଏକାଠି କରିବା	ଗୋଟିଏ ପୂରା ନୌକା		4 ,,

ଚିନା କରିବା	100 ଘ: ଫୁ:	12 ବ୍ୟକ୍ତି
ଇଟା ତିଆରି କରିବା	1200	4 ,,
ନାଲି ଗୋଡ଼ି ତିଆରି କରିବା	200 ଘ. ଫୁ.	11 ,,
ଗାମଲା ତିଆରି	60	1 ,,
କତା କାଢ଼ିବା	500 ନଡ଼ିଆ	1 ,,
ଦଉଡ଼ି ବଳିବା ଇତ୍ୟାଦି	4 ପାଉଣ୍ଡ	1 ,,

ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀର ବେତନ	ଚାକରସଂଖ୍ୟା
35 ଟ. ରୁ 150 ଟ. ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ	1 ଜଣ
151 ଟ. ରୁ 250 ଟ. ,,	2 ଜଣ
252 ଟ. ରୁ 400 ଟ. ,,	3 ,,
400 ଟ. ରୁ ଅଧିକ	12 ,,

ଘୋଡ଼ା ପାଇଁ ଅଲଗା ଲୋକ ମଧ୍ୟ ମିଳୁଥିଲା । ଏହାଛଡ଼ା ଚିଫ୍ କମିଶନରଙ୍କ ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ପହରା ଦେବାବାଲା, ମାଳୀ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅର୍ଦ୍ଦଳି ମଧ୍ୟ ମିଳିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା ।

ବାହାରର ମୁଖ୍ୟ କାମ ଭିତରେ ଜଙ୍ଗଲ ସଫା କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଏଥିରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗଛ କାଟିବାକୁ ମଧ୍ୟ ହେଉଥିଲା । ସନ୍ତସନ୍ତିଆ ଜାଗା ଭର୍ତ୍ତି କରିବା, ବାଉଁଶ କାଟିବା, କଟା ହୋଇଥିବା କାଠକୁ ସମୁଦ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚେଇବା; ଯେଉଁଠୁ କି ନୌକା ଦ୍ୱାରା ଟାଣିକରି ନିଆଯାଇ ପାରିବ, ଚୂନ କାମ, ଇଟା କାମ, ପାହାଡ଼ କାଟି ପଥର ବାହାର କରିବା, ପଥର ଖୋଳିବା, ମାଟି ଖୋଳିବା, ସରକାରୀ ବଗିଚାରେ କାମ କରିବା, ନୌକା କାମ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି ଶାରୀରିକ ପରିଶ୍ରମ କାମରେ ସହସ୍ର କଏଦୀ ଲାଗିରହିଥିଲେ । ସରକାରୀ ଦପ୍ତରରେ, ୱାର୍କସ୍‌ପରେ, ନୌକା ଇତ୍ୟାଦିରେ ମଧ୍ୟ କଏଦୀମାନେ କାମ କରୁଥିଲେ । ପୋଖରୀ ଓ କୋଠା ମଧ୍ୟ ତିଆରି କରୁଥିଲେ । ଜେଲରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଜିନିଷ ମଧ୍ୟ ତିଆରି କରୁଥିଲେ । ଚା, କଫି, ନଡ଼ିଆ, ଆଖୁ ଓ ଧାନ ଇତ୍ୟାଦି ଖେତରେ ମଧ୍ୟ କାମ କରୁଥିଲେ । ଟୋକେଇ, କମ୍ବଳ, ବାଡ଼ି, ଝାଡ଼ୁ, ଜଞ୍ଜିର, ଦଉଡ଼ି, ଲୁଗା, ମାଛଧରା ଜାଲ, ନଡ଼ିଆ ଜିନିଷ ମଧ୍ୟ ଜେଲରେ ତିଆରି ହେଉଥିଲା ଓ ତେଲ ମଧ୍ୟ ବାହାର କରାହେଉଥିଲା । ଫିନିକ୍ସ ବେ'ର କାରଖାନାରେ କାଠ, ଲୁହା, ପିତଳ, ରୁପା, ତମ୍ବା, ଟିଣର କାମ ମେସିନ୍‌ରେ ହେଉଥିଲା । ଜେଲ ପାଇଁ ଶାଗ ସବ୍‌ଜି ମଧ୍ୟ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଉଥିଲା ଓ ବଳକା ଜିନିଷ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ୱାଇପରରେ ବିଶେଷ ଦଣ୍ଡର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା ।

ରେନଗେଙ୍ଗ, ପେଶାଦାର ଅପରାଧୀ ଗେଙ୍ଗ, ଅପ୍ରାକୃତିକ ଯୌନ-ଅପରାଧୀ ଗେଙ୍ଗ, ଅନୁଶାସନ ଗେଙ୍ଗ (ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ଇତ୍ୟାଦି ନାମରେ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ କିଛି ଦିନ ପାଇଁ ଅଲଗା ଅଲଗା ରଖାଯାଉଥିଲା ।

ଟିଲବଦାର ସ୍ତର ପରେ ସମୟାନୁକୂଳ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଥିଲା । ଟିଲବଦାରୀ ଟିକେଟ ମିଳୁଥିଲା ଏବଂ ସେଥିରେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ବିବରଣ ଦିଆଯାଉଥିଲା ଓ ତାର ନମ୍ବର ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଉଥିଲା । କୌଣସି ଧାତୁର ବ୍ୟାଜ ମଧ୍ୟ ପିନ୍ଧାଇ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଟିଲବଦାରୀ ସ୍ଥିତିରେ ସେ ବ୍ୟାଜ ଉପରେ 'T' ଲେଖିଦିଆଯାଉଥିଲା ଓ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହେଲେ 'S.S.' ଅର୍ଥାତ୍ 'ସେଲଫ ସପୋର୍ଟର' ବୋଲି ଲେଖିଦିଆଯାଉଥିଲା । ଟିଲବଦାରମାନେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ଭାଗ ହୋଇଥିଲେ ।

ବିଶେଷ ଶ୍ରେଣୀ—ଜମାଦାର ଓ ଅଧିକ ଯୋଗ୍ୟତା ଥିଲାବାଲା ବ୍ୟକ୍ତି, ଯିଏ କି ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାମ କରୁଥିଲେ ।

ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ—କ୍ଲର୍କ, ଟାଇପିଷ୍ଟ, ପ୍ରେସ୍ କଂପୋଜିଟର, କଂପାଉଣ୍ଡର, ଭଲ କାରିଗର ଓ ମେକାନିକ୍ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ—ବଢ଼େଇ, ଦର୍ଜି, ଗ୍ରେଷେଇଆ, ଫୋରମ୍ୟାନ କାରିଗର, ଦପ୍ତର ପାଇଁ ଚପରାସୀ, ଜନ୍ତୁମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଜଙ୍ଗଲର ଔଷଧ ଡିଆରିବାଲା ।

ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ—କୁଲି, ଗୃକର, ମାଳୀ, ଚୌକିଦାର, ମେହେନ୍ତର ଇତ୍ୟାଦି ।

ଟିଲବଦାରମାନଙ୍କୁ 10 ଟଙ୍କାରୁ 34 ଟଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାସିକ ବେତନ ମିଳୁଥିଲା ଓ ଏ ବେତନ ଶ୍ରେଣୀ ଅନୁସାରେ ବଢ଼ୁଥିଲା । ଅବିବାହିତ ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ 2 ଟଙ୍କା ହିସାବରେ ମିଳୁଥିଲା; ମାତ୍ର ସବୁ ମିଶେଇ 34 ଟଙ୍କାରୁ କେବେ ବେଶି ମିଳୁନଥିଲା । ପିଲାମାନେ ରୋଜଗାର କଲେ ସେମାନଙ୍କ ଭତ୍ତା ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଉଥିଲା । ଅଧ୍ୟାପକ, ବ୍ରୁଣ ପୋଲିସର କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଖ୍ୟ କମିଶନରଙ୍କ ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ବିଶେଷ ବେତନ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଟିଲବଦାରୀ ପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ କରାଯାଉଥିଲା ଓ ବେତନ ବନ୍ଦ କରିଦିଆଯାଇ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ସହାୟତା ଦିଆଯାଉଥିଲା । ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହେଲେ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ପରିବାରକୁ ଆଣିପାରୁଥିଲା ବା ସେଠି ବିବାହ କରିପାରୁଥିଲା । ଆଜୀବନ କାରାବାସ ପାଇଥିବା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଦୁଇଟି ଶ୍ରେଣୀ ଥିଲା—ଜେଲ ଭିତରର ଓ ଜେଲ ବାହାରର ।

ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଜେଲରେ ରହିବା ପାଇଁ ସାମାନ୍ୟ ନିୟମ ଥିଲା; ମାତ୍ର ଘରେ କାମ କରୁଥିବା ବା ବିବାହିତ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ କୌଣସି ବାଧା ନ ଥିଲା । ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ନର୍ସ, ଆୟା ପ୍ରଭୃତିର କାମ ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଜେଲରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର

ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବ ଉପରେ ବିଚାର କରିବା ପାଇଁ ଆସିଥିବା ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ସହିତ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖାକରିବା ପାଇଁ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଏ ଦେଖାସାକ୍ଷାତ ଜେଲର ଦପ୍ତରରେ ତାଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତିରେ ହେଉଥିଲା । ସମ୍ବନ୍ଧ ଠିକ୍ ହୋଇଗଲେ ଦୁଇଜଣଯାକ ଡେପୁଟି କମିଶନରଙ୍କୁ ଆବେଦନପତ୍ର ଦେଉଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ନିଜର ପ୍ରାର୍ଥନା ସ୍ୱୟଂ ଉପସ୍ଥାପିତ କରୁଥିଲେ । କମିଶନର ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଉଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଥା ଅନୁଯାୟୀ ବିବାହ କରିବାକୁ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ବିବାହର 1 ସପ୍ତାହ ପରେ ସେମାନେ ପୁଣି ଆସି ଡେପୁଟି କମିଶନରଙ୍କଠାରୁ ବିବାହ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରି କରି ପ୍ରମାଣପତ୍ର ନେଇଯାଉଥିଲେ ।

ସେଟଲମେଣ୍ଟରେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଏପାଖରୁ ସେପାଖକୁ ନେବା ଆଣିବା 'ପାସ୍' ସାହାଯ୍ୟରେ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରାଯାଉଥିଲା । ସ୍ଥାୟୀ ପାସ୍ 1 ବର୍ଷ ପାଇଁ ଓ ଅସ୍ଥାୟୀ ପାସ୍ 48 ଘଣ୍ଟା ପାଇଁ ହେଉଥିଲା । ରାତି 7 ବାଜିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଏଦୀ ବାହାରେ ରହିପାରୁଥିଲେ । ତଲବଦାର ଛୁଟି ଦିନରେ 8 କ: ମି: ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇପାରୁଥିଲା; ମାତ୍ର ସନ୍ଧ୍ୟା 7 ବାଜିବା ସୁଦ୍ଧା ଫେରିବା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା । ପରେ ତଲବଦାର ଜମି ରଖିପାରିଲା ଓ ମକଦ୍ଦମା ଦାଏର କରିବା ପାଇଁ ଅଧିକାର ପାଇଲା । ଚିଫ୍ କମିଶନରଙ୍କ ଆଦେଶରେ ତଲବଦାର ବା ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ କଏଦୀ ଏଇ ସୁବିଧା ସବୁ ଉପଭୋଗ କରିପାରୁଥିଲେ । ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଚିଠି ଲେଖିବାର ଆଦେଶ ଥିଲା; ମାତ୍ର କେବେ କେବେ ଏ ଆଦେଶର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ମଧ୍ୟ ହେଉଥିଲା । ପରେ ଏ ପ୍ରତିବନ୍ଧକକୁ ଶିଥିଳ କରି ଦିଆଯାଇଥିଲା ଓ ଉଦାର ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କରାହୋଇଥିଲା । ସେଭିଂସ୍ ବ୍ୟାଙ୍କର ଉପଯୋଗର ବହୁତ ସୁବିଧା ମଧ୍ୟ ମିଳୁଥିଲା । ବନ୍ଧନମୁକ୍ତ ହେବା ପାଇଁ ଛୁଟିରେ ପୂରା ବା କିଛି କମେଇବା ପାଇଁ ଅଧୀକ୍ଷକର ଅଧିକାର ଥିଲା । ଚାଉଳ 340 ଗ୍ରା:, ଅଟା 283 ଗ୍ରା:, ଡାଲି 153 ଗ୍ରା:, ତେଲ 21 ଗ୍ରା:, ପରିବା 226 ଗ୍ରା: ପ୍ରତି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ମିଳୁଥିଲା ବୋଲି 1938 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥିବା ଆଦେଶରୁ ଜଣାପଡ଼େ । ସମସ୍ତ ପ୍ରଶାସନ ରେଗୁଲେସନ ଓ.ସର୍କ୍ୟୁଲାର ଆଦେଶଦ୍ୱାରା ଚାଲୁଥିଲା । ଚିଫ୍ କମିଶନରଙ୍କ ସେଶନ୍ସ ଜଜ୍‌ର ଅଧିକାର ଥିଲା । ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଦେଲାବେଳେ ସ୍ଥାନୀୟ ରେଗୁଲେସନର ଅନ୍ତର୍ଗତ ହାଇକୋର୍ଟର ସ୍ୱୀକୃତି ନେବା ଦରକାର ନଥିଲା ଓ ଏହା କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହୋଇପାରୁଥିଲା । ସେଲ୍ୟୁଲାର ଓ ଭାଇପର ଜେଲରେ ଫାଶିଘର ଥିଲା ।

ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ ଆଣ୍ଡାମାନ ଉପରେ ନିଜର ବହି ଶେଷରେ ଲେଖିଛନ୍ତି, ଦୂରଦ୍ୱୀପାନ୍ତକୁ କଏଦୀ ପଠେଇବା ଇତିହାସର ଭୟାନକତା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜଣା । ଇଂଲଣ୍ଡଦ୍ୱାରା

ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆକୁ ଫ୍ରାନ୍ସଦ୍ୱାରା ଗିନି ବା ନ୍ୟୁ କେଲିଡୋନିଆକୁ ରୁଷଦ୍ୱାରା ସାଇବେରିଆକୁ ବନ୍ଦୀ ପଠେଇବା ପ୍ରଥା ନିଜ ପକ୍ଷରେ ଭୟାବହ ସ୍ମୃତି ଛାଡ଼ିଯାଇଛି । କଏଦୀ ଉପନିବେଶ ସର୍ବଦା ଅସଫଳ ହୋଇଆସିଛି; ମାତ୍ର ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନ ଇତିହାସରୁ କିଛି ଶିଖିନଥିଲା ।

'ଲୋକାଲ' ବୋଲାଉଥିବା ବର୍ଗମାନଙ୍କ ବିବରଣ ଏହି ଅଧ୍ୟାୟରେ କରିବା ଉଚିତ ବୋଲି ଲେଖକ ଭାବୁଛି, କାରଣ ଏଇ ସମାଜ ଏଠାର ଜେଲ ପ୍ରଣାଳୀର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଓ ଦୂରଗାମୀ ପରିଣାମ । କଏଦୀ ଅବସ୍ଥାରୁ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ଓ ତାପରେ ସେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହେଲେ ତାର ସନ୍ତାନଙ୍କୁ 'ଲୋକାଲବର୍ଣ୍ଣ' ବା ଏଠାରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଛି ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । 1908ର 'ଲୋକାଲ ଗେଜେଟିଅର' ଏଇ ଶ୍ରେଣୀ ଉପରେ ପ୍ରକାଶ କଲାବେଳେ ଲେଖା-ଯାଇଥିଲା ଯେ ସ୍ୱାଧୀନ ବସବାସ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଜନ୍ମିତଙ୍କ ଅଧିକ ଅନୁପାତରେ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଏମାନେ ଏଠାରେ ବସବାସ କରୁଥିବା କଏଦୀ-ମାନଙ୍କର ସନ୍ତାନ ଅଟନ୍ତି । ପ୍ରତି ଜନସଂଖ୍ୟା ପରି ଏ ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଚରିତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଥିଲା । ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଣୀର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିଲେ ଏମାନଙ୍କର ସନ୍ତାନ ବୁଦ୍ଧିମାନ ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବାନ ଅଟନ୍ତି । ବୌଦ୍ଧିକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏମାନେ ଜୀବନରେ ଅସଫଳ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଯୁବାବସ୍ଥାରେ ଏମାନଙ୍କର ଚୋରି; ହିଂସା ପ୍ରଭୃତି କୌଣସି ପ୍ରବୃତ୍ତି ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଏମାନଙ୍କର ନୈତିକତାର ଅବନତି ଘଟିଛି । ଝିଅମାନଙ୍କର ଛୋଟବେଳୁହିଁ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତିର ଦୁଃଖଦ ଛାୟା ଦେଖାଦେଇଛି—ଖୋଲା-ଖୋଲି ଭାବରେ ହେଉ ବା ଲୁଚିଛପି ଭାବରେ ହେଉ । ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଅନୁପାତରେ ସ୍ତ୍ରୀସଂଖ୍ୟା ଖୁବ୍ କମ୍ ଥିଲାବେଳେ ଏବଂ କଏଦୀମାନେ ନିଜର ଝିଅମାନଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚ ନୈତିକତା ସ୍ତରକୁ ନେଇ ପାରିନଥିବାରୁ ତାହାର ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ ଆଜି ଏପରି ପରିସ୍ଥିତି ଘଟିଛି । ପୁଅଝିଅମାନେ ଆଜିକାଲି କଏଦୀମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ନିଜର ସ୍ୱାଧୀନ ସ୍ଥିତି ଭଲ ବୋଲି ଭାବୁଛନ୍ତି; ତେଣୁ ସେମାନେ ସୁସ୍ଥୀ ଓ ଶାରୀରିକ ପରିଶ୍ରମକୁ ପସନ୍ଦ କରୁନାହାନ୍ତି ।

ପୂର୍ବ ସଂସ୍କାରର ଚିହ୍ନ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନୀଚ ପ୍ରବୃତ୍ତିରୂପରେ ବେଶୀ ଅଛି; ହିଂସକ ସ୍ୱଭାବ କମ୍ ଅଛି । ବୟସ୍କ ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ଝଗଡ଼ାଖୋର ଓ ମକଦ୍ଦମାବାଜ ଅଟନ୍ତି ତଥା ଜଣେ ଆଉ ଜଣକେ ଆଗକୁ ଯିବାକୁ ସର୍ବଦା ପ୍ରଯତ୍ନଶୀଳ ଅଟନ୍ତି । କ୍ଷେତରୁ ଯେତେ ଲାଭ ଉଠେଇବା କଥା ସେତିକି ଲାଭ ଉଠାନ୍ତି ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଯେ ଭଲ ଗୁଣ ନାହିଁ; ଏ କଥା କହିବା ମଧ୍ୟ ଅନୁଚିତ ହେବ । ବହୁତ କଏଦୀ ସନ୍ତାନ ଅଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ କି ଯୋଗ୍ୟ, ପରିଶ୍ରମୀ, ବିଶ୍ୱସ୍ତ ଓ ସ୍ୱାଭିମାନୀ

ଅଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ବାପମା'ଙ୍କ ନଜରରେ ରହୁଥିବା କଏଦୀସନ୍ତାନ ଉଚ୍ଚସ୍ତରର ଓ ସରକାରଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ନେବା ପ୍ରବୃତ୍ତି ମଧ୍ଯ ଅଛି । (1)

1901ର ଜନଗଣନା ରିପୋର୍ଟରେ ସରହେମ୍ପଲ ନ୍ୟୁନାଧିକେ ଉପରୋକ୍ତ ମତ ଦେଇଥିଲେ । ବାନଂଗଟନ ମଧ୍ଯ ଏଇ କଥା କହୁଛନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ଏ ନୂଆ ସମାଜର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଅବସ୍ଥା ଥିଲା ଓ ପୁରୁଷ ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟାର ଅନୁପାତ 12 : 1 ଥିଲା । ଏଇ ସମୟରେ ବିବାହର ସୁବିଧା ଥିଲା; ମାତ୍ର ଏହା ସହିତ ବୈବାହିକ ଜୀବନର ପବିତ୍ର ଭାବନା ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଏ ପରିସ୍ଥିତି ସୁଧୁରିଥିଲା । ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାରର ନୈତିକ ବାତାବରଣର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଥିଲା, ଯେଉଁଥିରେ ଗୃହସ୍ଥିକ ମୂଲ୍ୟ ମାନ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଗଲା । ସରକାରୀ ଚାକିରିରେ ଏମାନେ ବିଶ୍ୱାସୀ ହୋଇଗଲେ ଓ ଯେଉଁମାନେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଉଦ୍ୟମରେ ଲାଗିଥିଲେ, ସେମାନେ ମଧ୍ଯ ସୁଚାରୁ-ରୂପେ ନିଜ କାମ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କର୍ଣ୍ଣେଲ ବିଡନଙ୍କ ଉପଦେଶ ଅନୁସାରେ ସେମାନେ ନିଜର ଗୋଟିଏ ସଂଗଠନ ମଧ୍ଯ ଗଢ଼ିଥିଲେ । ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିବାସୀମାନେ ଯେଉଁ ହୀନଗୁଣ ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କୁ ଏପରି ଶାସ୍ତି ଦେଇଥିଲେ, ସେଇ ହୀନ ଗୁଣଗୁଡ଼ିକରୁ ଉପରୁ ଉଠିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ଏଠିକୁ ଆସୁଥିବା କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କର ଭ୍ରମ ଧାରଣା ଥିଲା ଯେ ଏମାନେ ବନ୍ଦୀ ସନ୍ତାନ ହେବା ଯୋଗୁଁ ଏମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ର ନୀଚ ଧରଣର ଥିବ । ବିବାହ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଥାରେ ଜାତି-ଅଜାତିର ବାଛ-ବିଚାର ନଥିବାରୁ କେତେକ ଲୋକ ଏ ନୂଆ ସମାଜକୁ ନିଜ ସମାଜଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ । ଏଇ ପୁରୁଣାକାଳିଆ ଲୋକମାନେ ଭୁଲିଯାଆନ୍ତି ଯେ, ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏ ସମାଜ ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଥିଲା, ସେଥିରେ ଜାତି-ଅଜାତିର ଭେଦଭାବ ରହିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । କାଳକ୍ରମେ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିବାଲାମାନେ ମଧ୍ଯ ନିଜର ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣାକୁ ବଦଳେଇଥିଲେ; ମାତ୍ର ଆଜି ବି କେତେକ ବ୍ୟବସାୟୀ ଓ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ଏ ଭୁଲ ଧାରଣାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଏହା ଏ ସମାଜ ପ୍ରତି ସ୍ପଷ୍ଟ ଅନ୍ୟାୟ । ଆଜି ଏ ଲୋକମାନେ ନିଜର ସେ ସ୍ଥିତିଠାରୁ ଉପରକୁ ଉଠିସାରିଲେଣି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ଯରୁ ବୁଦ୍ଧି, ପ୍ରତିଭା, ପରିଶ୍ରମ, ଯତ୍ନ ଓ ବିଶ୍ୱସ୍ତତା ଅଭାବ ନାହିଁ । 1931 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ଯରୁ 695 ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ନିଜର ପରିବାର ପୋଷଣ କରୁଥିଲେ ଏବଂ 270 ଜଣ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ଥିଲେ । ଏ ସଂଖ୍ୟା ବର୍ତ୍ତମାନ ବଢ଼ି ସହସ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହେଲାଣି । ଆଜିକାଲି ଏମାନଙ୍କର ଶତକଡ଼ା ସାକ୍ଷରତା ମୁଖ୍ୟ-

---

(1) ଲୋକାଲ ଗେଜେଟିୟର 1908 ।

ଭୂମିର କେତେକ ରାଜ୍ୟଠାରୁ ମଧ୍ୟ ବେଶୀ । ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷ ଉଭୟେ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରୁଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଛାତ୍ରବୃତ୍ତିର ସମୁଚିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି ଓ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ମୁଖ୍ୟଭୂମିରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପାଇ ଉଚ୍ଚ ଚାକିରି କରୁଛନ୍ତି । ଟେକ୍‌ନିକାଲ୍ ଶିକ୍ଷା, ଡାକ୍ତରୀ, ଇଂଜିନିୟରିଂ, କୃଷି ଇତ୍ୟାଦିରେ ଏଠାର ଯୁବକ-ଯୁବତୀମାନେ ଛାତ୍ରବୃତ୍ତି ନେଇ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି । ପ୍ରତିଭାରେ ଏମାନେ କାହାଠାରୁ ନ୍ୟୂନ ନୁହଁନ୍ତି । ସରକାରୀ ଚାକିରିରେ ଏମାନଙ୍କୁ ଅଗ୍ରାଧିକାର ମିଳୁଛି । ପ୍ରାୟ ପ୍ରତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ସୁବିଧା ଓ ଅଗ୍ରାଧିକାର ଏମାନଙ୍କୁ ଉଚିତ ମାତ୍ରାରେ ଦେବା ସ୍ୱାଭାବିକ ଓ ନ୍ୟାୟୋଚିତ ଅଟେ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଆଧୁନିକ ସ୍ଥିତିର ନାଆଁ ଏମାନଙ୍କ ପରିଶ୍ରମ ଯୋଗୁଁ ହିଁ ହୋଇପାରିଛି । ଏମାନଙ୍କର ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ମାଇଲ ଦୂରରେ ନିଜର ପ୍ରାଣ ପ୍ରତି ଖାତିର ନରଖି ବଡ଼ କଠୋର ଓ କଠିନ ପରିସ୍ଥିତି ମଧ୍ୟରେ ଏଠି କାମ କରିଛନ୍ତି । ଏଇମାନଙ୍କର ପୂର୍ବଜମାନେ ହିଁ ଜଙ୍ଗଲକୁ କାଟିଥିଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକେ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ତୀରର, ଜଳବାୟୁର ଭୟାବହତା ଓ ସ୍ଥାନୀୟ ରୋଗର ଶିକାର ହୋଇ ମଧ୍ୟ କାମ କରୁଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କ ତିଆରି ପ୍ରାରମ୍ଭିକ କୋଠା, ସଡ଼କ ଇତ୍ୟାଦି ସବୁ ଏବେ ବି ଅଛି । ଜାପାନୀ ଆଧିପତ୍ୟ ସମୟରେ ଏଇ ଲୋକମାନେ ବର୍ବର ଅତ୍ୟାଚାର ସହୁଥିଲେ ଓ କେତେକ ନିଜର ପ୍ରାଣ ମଧ୍ୟ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଥିଲେ; ବ୍ରିଟିଶ ଶାସକମାନଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାର ସହୁଥିଲେ । ଏଇସବୁ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଯଦି ସେମାନଙ୍କୁ ଅଗ୍ରାଧିକାର ଦିଆଯାଏ, ତେବେ ସେଥିରେ କେହି ଆପତ୍ତି କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

ଏଇ ବର୍ଗରେ ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ, ଶିଖ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ, ବୌଦ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି ଅଛନ୍ତି । କେତେକ ବିଶିଷ୍ଟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ନିଜ ସ୍ଥିତିକୁ ଧାର୍ମିକ ଓ ସାମାଜିକ ରୂପରେ ପୂର୍ବବତ୍ ତିଆରି କରିଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମୋପଲା ପ୍ରଧାନ । ଏମାନଙ୍କର ଭାଷା, ଧର୍ମ, ଚାଲିଚଳଣି ଉପରେ ପୁରୁଣା ଛାପ ପଡ଼ିଛି । ବର୍ମି ମଧ୍ୟ ବହୁତ ସଂଖ୍ୟାରେ ଥିଲେ । ମାତ୍ର ଭାରତ ସରକାର ଓ ବର୍ମା ସରକାରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବୁଝାମଣା ହୋଇ ସେମାନଙ୍କୁ ବର୍ମା ଫେରେଇ ନିଆହୋଇଛି ଓ ଏମାନେ ଖୁବ୍ କମ୍ ଅଛନ୍ତି । କୈରନ ଲୋକମାନେ, ଯେଉଁମାନେ କି ବର୍ମାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରାନ୍ତର ବାସିନ୍ଦା, ଏଠାରେ ଅଛନ୍ତି । ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶର ମୁରାଦାବାଦ ଓ ଆଖପାଖର ଗୋଟିଏ ପେଶାଦାର ଅପରାଧୀ ଜାତିର ଲୋକ 'ଭାନ୍ତୁ' ଏଠାରେ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ଅଛନ୍ତି । ବାକି ପୁରୁଣା-ଲୋକମାନେ ଏଠି ଏମିତି ଗୋଳିଆ ମିଶା ହୋଇ ଭାଷା, ପ୍ରାନ୍ତ, ଧର୍ମ, ରୀତିନୀତିର ଦୃଷ୍ଟିରେ ସବୁ ଏକାକାର ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ପିତା ହିନ୍ଦୁ, ମାତା ମୁସଲମାନ—

ଏପରି ଅନେକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅଛି । ଗୋଟିଏ ଘରେ ରହି ମଧ୍ୟ ଅଲଗା ଧର୍ମ ପାଳନ କରୁଛନ୍ତି । ଏଠାରେ ଏପରି ଏକ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ସମାଜ ସ୍ଥାପନ ହୋଇଛି ଯେ, ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରକୃତ ଭାଷା, ଚାଲିଚଳଣ, ଖାଇବା ପିଇବା ଭୁଲିହୋଇଯାଇ ଏକ ସମନ୍ୱିତ ସଂସ୍କୃତି ଗଢ଼ି ହୋଇଯାଇଛି । ସରଳ ହିନ୍ଦୀ ଓ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ପ୍ରକାରର ଇଂରେଜୀ ପ୍ରଭାବଯୁକ୍ତ ବ୍ୟାକରଣ ଥିବା ହିନ୍ଦୀ ଏମାନଙ୍କର ଭାଷା । ବେଶଭୂଷାରେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ପ୍ରଦେଶରୁ ଆସିଛି ବୋଲି କହିଲେ ଭୁଲ ହେବ । ବହୁତ ଲୋକଙ୍କୁ ଜଣାନାହିଁ ଯେ, ସେମାନେ କେଉଁଠୁ ପ୍ରଥମେ ଆସିଥିଲେ । ଏହି ବର୍ଗର ଆଧାର ଆଣ୍ଡାମାନ ଧରଣୀରେ ଓ ଆଜି ଏମାନେ ଏହାର ପ୍ରକୃତ ନିବାସୀ ଅଟନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ବଡ଼, କୁଳୀନ ବା ଆଭିଜାତ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ ବୋଲି ବୁଝାଯାଏ । ଏହି ମିଶ୍ରିତ ସମାଜ ଏଠାର ଦାନ ।

1945 ରେ ବନ୍ଦୀ ଉପନିବେଶ ଶେଷରେ ସମାପ୍ତ କରିଦିଆ ହୋଇଥିଲା । ନିଜର ଭୁଲ, ଉଚିତ-ଅନୁଚିତ ମାର୍ଗ, ପ୍ରୟୋଗ ଓ ଅନୁଭବର ପ୍ରକ୍ରିୟା ସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ ଇଂରେଜ ସରକାର ଏହାକୁ ସାକାର ରୂପ ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହା ଏକ ତଥ୍ୟ; ଏକ ସତ୍ୟ ରୂପରେ ଦେଖାଦେଇସାରିଥିଲା । ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବାପରେ ଏହି ସମାଜ ଏକ ନବଜାଗରଣରେ ଆଖି ଖୋଲିଥିଲା ଓ ସମସ୍ତ ଭାରତର ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଂଶ ହୋଇ ନିଜର ବିକାଶ ଅଭିମୁଖରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲା । ଏହି ବିକାଶ-ପ୍ରକ୍ରିୟା ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ବୃଦ୍ଧି ହେଉଛି ଓ ଏଠାର ଭବିଷ୍ୟତ ନିଃସନ୍ଦେହରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ।

ଷଷ୍ଠ ଅଧ୍ୟାୟ

ଆଣ୍ଡାମାନ ଜେଲ ଓ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀ

ଯେତେବେଳେ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନେ ଏଠିକୁ ଆସିବାକୁ ଲାଗିଲେ ସେତେବେଳେ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିନିବାସୀମାନଙ୍କର ଧ୍ୟାନ ଆଣ୍ଡାମାନ ଆଡ଼େ ଆତୁର ଭଲଭାବରେ ଆକର୍ଷିତ ହେଲା । କଳାପାଣିର ଭୟାବହ କଳ୍ପନା ତ ଜନମାନସରେ ବହୁତ ସମୟରୁ ଥିଲା; ମାତ୍ର ଭାରତ ସରକାରଙ୍କର ନୂଆ ନୀତି ଏ ଜେଲକୁ ଅଧିକ ଆଲୋଚନାର ବିଷୟ କରିଦେଲା ଏବଂ ସଭ୍ୟ ସମାଜ, ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ, ବିଚାରକ, ନେତା ଓ ଦେଶଭକ୍ତ ଜନତାର ଧ୍ୟାନ ଏଠାର କାଳକୋଠରି ଆଡ଼େ ଯାଇଥିଲା । ଦେଶର ଅନେକ ନରରତ୍ନ ଆଣ୍ଡାମାନର ଭୂମିକୁ ପବିତ୍ର କରିଥିଲେ । ଯାହାଦ୍ୱାରା ନେତାଜୀ ସୁବାଷଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷଙ୍କର ଏଠାକୁ ଶୁଭାଗମନ ଓ ତାଙ୍କର କରକମଳଦ୍ୱାରା ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର ଧ୍ୱଜା ସର୍ବପ୍ରଥମ ଦେଶର ସୀମାରେ ଏଇଠି ଉଡ଼ିଥିଲା । 1910ରେ ଯେତେବେଳେ ଭାରତ ସରକାର ଆଲିପୁର ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କେସ୍‌ର ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଏଠିକୁ ପଠେଇବାକୁ ଠିକ୍ କଲେ, ସେତେବେବେଳେ ଉପରୋକ୍ତ ଘଟଣାର ଶୁଭାରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ।

ଅନ୍ୟ କାରଣମାନଙ୍କ ସହିତ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ଯୋଗୁ ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଜେଲ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । 1857 ର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଥିବା ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ସୁରକ୍ଷିତ ସ୍ଥାନରେ ରଖିବା ବିଚାର ମୂଳ ଏବଂ ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ଥିଲା; ଯେଉଁଥିପାଇଁ ଡାଃ ମାଉଟ୍, ଡାଃ ପ୍ଲେଫେୟର ଓ ଲେଫଟନେଣ୍ଟ ହିଥକୋଟଙ୍କୁ ନେଇ ଆଣ୍ଡାମାନ କମିଟି ତତ୍‌କାଳୀନ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରାଲ ଲର୍ଡ କ୍ୟାନିଂଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା ଓ ଏଇ ତିନି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଉଚିତ ସ୍ଥାନ ଠିକ୍ କରିବା ପାଇଁ ଏଠାକୁ ପଠାଯାଇଥିଲା । କାରଣ ବିଦ୍ରୋହୀଙ୍କୁ ଏପରି ସ୍ଥାନରେ ରଖିବା ଉଚିତ ଯେ, ଯେଉଁଠାରୁ ସେ ନିଜ ବିଚାରର ବିଷ ରାଜଭକ୍ତ ଜନତାଦ୍ୱାରା ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରତି ବିସ୍ତାର କରି ନପାରେ । ଏ ବିଦ୍ରୋହୀମାନଙ୍କୁ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା

ବା ରୋଗଦ୍ୱାରା ଶିକାର ହେବା ପାଇଁ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଏଠାକୁ ପଠାଇଲେ । ପରେ ଯେତେବେଳେ ବିପ୍ଳବୀମାନେ ଭାରତରେ ସକ୍ରିୟ ହୋଇଉଠିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଆଣ୍ଡାମାନକୁ ପଠେଇବାକୁ ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଯୁକ୍ତି ଥିଲା 1857ର ବିଦ୍ରୋହୀ ସିପାହିମାନଙ୍କୁ ପଠେଇବାର ଯୁକ୍ତି । ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଦ୍ୱିତୀୟ ଦଶକରେ ବିପ୍ଳବୀ ବନ୍ଦୀମାନେ ଏଠି ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ତରଫରୁ ଜନତାକୁ ଯେ ଏମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ କିଛି ସୂଚନା ଦିଆଯାଇନାହିଁ, ଏ ମିଥ୍ୟା କଥା । 1931 ଜନଗଣନା ରିପୋର୍ଟରେ ଏଠାର କଏଦୀ ଓ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ବହୁତ କିଛି କୁହାଯାଇଛି । ଜେଲ ପଦ୍ଧତିର ମଧ୍ୟ ବିସ୍ତୃତ ବିବରଣୀ ଅଛି; ମାତ୍ର ବାର୍ନଂଟନ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଏକବାରେ ଚୁପ୍ ରହିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ବିଷୟ ଉଲ୍ଲେଖ ମଧ୍ୟ ହୋଇନାହିଁ । ସ୍ମରଣ ରହିବା କଥା ଯେ, ବୀର ସାବରକର ଏଠାକୁ 1911ରେ ଆସିସାରିଥିଲେ । ଆହୁରି କେତେକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଡ଼ ବୀର ମଧ୍ୟ ଏଠି ଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ କ'ଣ ବିଶେଷ ନିୟମ ଥିଲା, କ'ଣ ସୁବିଧା ଥିଲା, କେଉଁଠି ହେଲେ ବର୍ଣ୍ଣନା ହୋଇନି । ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ଜଣାଯାଉଛି ଯେ, ଇଂରେଜ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ଏ ବିଷୟରେ କିଛି ଲେଖିବାକୁ ଚାହିଁ ନଥିଲେ ।

ଜାପାନୀ ଆଧିପତ୍ୟ ସମୟରେ ଏଠାର ରେକର୍ଡ଼ ସବୁକୁ ନଷ୍ଟ କରିଦିଆଯାଇଛି; ତେଣୁ ଜେଲ୍ ବିଭାଗରୁ କୌଣସି ଖବର ମିଳେ ନାହିଁ । ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ନାମର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସୂଚୀ ମଧ୍ୟ ଜନତାକୁ ଜଣାନାହିଁ । ବହୁତ ପ୍ରଯତ୍ନ କରି ସରକାର ସେଲ୍ୟୁଲର ଜେଲରେ ରହିଥିବା କଏଦୀମାନଙ୍କର ବହୁତ ନାମ ଯୋଗାଡ଼ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ଏହା କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ମିନାର ଉପରେ ଲିଖିତ ଅଛି; ମାତ୍ର ଏ ତାଲିକା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ । ଯେଉଁମାନେ ଦେଶର ହିତ ପାଇଁ ନିଜର ସର୍ବସ୍ୱକୁ ଆହୂତି ଦେଇଦେଲେ ସେମାନଙ୍କ ନାମ ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇ ନରହିବା ଏକ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଓ ବିଡ଼ମ୍ବନାର ବିଷୟ । କେବଳ ବୀର ସାବରକର, ପୃଥ୍ୱୀସିଂହ ଆଜାଦ୍, ରାହୁଲ ସାଂକୃତ୍ୟାୟନ, ବିଜୟକୁମାର ସିହ୍ନା, ମନ୍ମଥନାଥ ଗୁପ୍ତ ଇତ୍ୟାଦି ପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକରେ ସେମାନଙ୍କର ବିଷୟ ଜଣାପଡ଼େ । ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ଲେଖାଗାରରେ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯାହା କିଛି ମିଳେ, ତାହା ସହଜରେ ସାଧାରଣଙ୍କୁ ମିଳେ ନାହିଁ । ଏ ସୂଚନା ଏମାନଙ୍କ ଜୀବନୀ ଉପରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଲୋକପାତ କରିପାରେ ନାହିଁ । ଆଣ୍ଡାମାନ ଉପରେ ଅଧିକାଂଶ ପୁସ୍ତକରେ ଏ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଷୟରେ କୌଣସି ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇନାହିଁ । ଡା: ଏଲ୍. ପି. ମାଥୁରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଲେଖାଯାଇଥିବା ଦ୍ୱୀପର ଇତିହାସର ସପ୍ତମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଏମାନଙ୍କ ଉପରେ ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା ହୋଇଛି । ଏଇ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନେ ପକ୍କା ଯୁବା ଥିଲେ,

ମହାନ୍ ଦେଶଭକ୍ତ ଥିଲେ, କେବଳ ଏମାନଙ୍କର ପନ୍ଥା ଭିନ୍ନ ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ଏମାନଙ୍କୁ ଆଣି ଭୟଙ୍କର ଅପରାଧୀମାନଙ୍କ ସହିତ ରଖାଗଲା ।

ଡା: ମାଥୁରଙ୍କ ଅନୁସାରେ ଗାଲିବଙ୍କର ନିକଟତମ ବନ୍ଧୁ ଅଲ୍ଲାମା ଫଜଲ ହକ୍ ଖୈରାବାଦୀ ସିପାହି ବିଦ୍ରୋହର ଏକ ନେତା ମୌଲାନା ଲିୟାକତ୍ ଅଲ୍ଲୀ ପରି ବିଦ୍ୱାନ୍ 19ଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ କଳାପାଣି ଦଣ୍ଡ ପାଇ ଏଠାକୁ ପଠାହୋଇଥିଲେ ଓ ଏଠାରେ ସେମାନଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିଲା । ଜାଫରଅଲ୍ଲୀ ଥାନେଶ୍ୱରୀ ଏଠି କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ କଟେଇ ଫେରିଯାଇଥିଲେ । ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଇଂରେଜ ସରକାର ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ପୁଣି ଏଠିକୁ ପଠେଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ । କାରଣ ଏ ବନ୍ଦୀମାନେ ଭାରତୀୟ ଜେଲରେ ବିପଦ ବୋଲି ସେମାନେ ଭାବୁଥିଲେ । ବେଙ୍ଗଲ, ପଞ୍ଜାବ, ଯୁକ୍ତପ୍ରାନ୍ତ, ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ଇତ୍ୟାଦିରେ ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କର ପ୍ରଚାର ତୀବ୍ରଗତିରେ ଚାଲୁଥିଲା ଏବଂ ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଗୁପ୍ତରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା । ସଶସ୍ତ୍ର ବିପ୍ଳବ ଏମାନଙ୍କର ଧ୍ୟେୟ ଥିଲା । ଖାଲି ଦେଶରେ ନୁହେଁ, ବିଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କର ସଂଗଠନ ଚାଲିଥିଲା । ଏମାନେ ବାହାରର ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ ଦେଶକୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ । ପଞ୍ଜାବର ବାବାଲୋଗ, ମହାରାଷ୍ଟ୍ରର ସାବରକର ଇତ୍ୟାଦି ବିଦେଶରେ ଏ ବିପ୍ଳବ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲେ । ଜନତା ପାଖରେ ଏହାର ପ୍ରଚାର ହେଉଥିଲା ଓ ଏଥିରୁ ସେମାନେ ପ୍ରେରଣା ପାଉଥିଲେ । 1909ରେ ଯୁକ୍ତପ୍ରାନ୍ତର ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଦୁଇଜଣ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ଆଣ୍ଡାମାନ ପଠାଇବାକୁ ଚାହିଁଲେ; ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଏହି ପ୍ରାର୍ଥନାକୁ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରାଲ ଅନୁମତି ଦେଇନଥିଲେ । ଏହାପରେ ବେଙ୍ଗଲ ସରକାର ଆଲିପୁର ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କେସ୍‌ର 6 ଜଣ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ପଠେଇବାକୁ ଚାହିଁଲେ । ଏଇ କେସ୍‌ରେ ଅରବିନ୍ଦ ଘୋଷ, ତାଙ୍କ ଭାଇ ବାରୀନ୍ଦ୍ର ଘୋଷ ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକ ଲୋକଙ୍କୁ ଧରାହୋଇଥିଲା । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଚାରିଜଣଙ୍କୁ ଆଜୀବନ କାରାବାସ ମିଳିଥିଲା । ଭାରତ ସରକାର ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଉପରେ ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ଚିନ୍ତା କରି ଠିକ୍ କଲେ ଯେ, ଏପରି ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଆଣ୍ଡାମାନ ପଠାଯିବା ଉଚିତ । ଫଳରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କୁ ଓ ଭୟଙ୍କର ଅପରାଧୀମାନଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ପଠାଇବା ପାଇଁ ଭାରତ ସରକାର ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ସରକାରମାନଙ୍କୁ ଅନୁମତି ଦେଇଥିଲେ । 1911ରେ ବିନାୟକ ଦାମୋଦର ସାବରକର ଏଠାକୁ ଆସିଥିଲେ । ନନୀ ଗୋପାଳ ମୁଖାର୍ଜୀ, ହୋତିଲାଲ ବର୍ମା, ଇନ୍ଦୁଭୂଷଣ ରାୟ, ଲଦ୍ଧାରାମ, ମହାବୀର ସିଂହ, ବିଜୟକୁମାର ସିହ୍ନା, ପରମାନନ୍ଦ, ବିଷ୍ଣୁଶରଣ ଦୁବଲିଶ, ଆଶୁତୋଷ ଲାହିଡ଼ି, ବାରୀନ ଘୋଷ ଆଦି ଅନେକ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ଅଣାହୋଇଥିଲା । ଏମାନଙ୍କୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସେଲ୍ୟୁଲର ଜେଲରେ ରଖାଯାଇଥିଲା ।

ଏମାନେ ଅନ୍ୟ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଳାମିଶା ନକରିପାରିବା ପାଇଁ ଅଲଗା ରଖାହୋଇଥିଲେ । ସାଧାରଣ କଏଦୀ ପରି ଏମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ତେଲଘଣା ଚଳେଇବା, କତା ବାଡ଼େଇବା, ଦଉଡ଼ି ବଳିବା ଇତ୍ୟାଦି କଷ୍ଟକର କାମ ଏମାନେ କରୁଥିଲେ । ତାଛଡ଼ା ମାଟି ଖୋଳିବା, ପାହାଡ଼ କାଟିବା, ଗାଛ ଭାଙ୍ଗିବା ଇତ୍ୟାଦି କାମ ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କୁ ଦିଆହେଉଥିଲା ।

ଏମାନେ ମୂଲିଆ ଶ୍ରେଣୀର ନ ହୋଇଥିବାରୁ ଶାରୀରିକ ପରିଶ୍ରମ କାମ ସବୁ କରିପାରୁନଥିଲେ ଓ ତା ସହିତ ସେମାନଙ୍କୁ ପୂରା ଭୋଜନ ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଉନଥିଲା । ଏ ଖାଦ୍ୟ ରୋଗୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କମ୍ ହେଉଥିଲା । ସେମାନଙ୍କୁ ଚାବୁକ ମଧ୍ୟ ମାରୁଥିଲେ । ଚାବୁକ ଲଗେଇବାର କାଠ ଓ ତେଲଘଣା ଆଜିକାଲି ପ୍ରଦର୍ଶନାର୍ଥ ଏଠାରେ ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇ ରହିଛି । କମ୍ କାମ କରୁଥିଲେ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ଏକୁଟିଆ ରଖା-ଯାଉଥିଲା । ଏତେ ଦୁର୍ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଥିଲା ଯେ 1912ରେ ଇନ୍ଦୁ ଭୂଷଣ ରାୟ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଥିଲେ । ଉଲ୍ଲାସକର ଦତ୍ତ ଆଲିପୁର ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କେସ୍‌ରେ ଏଠାକୁ ଆସିଥିଲେ ଓ ପାଗଳ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ପଣ୍ଡିତ ପରମାନନ୍ଦ ଓ ଆଶୁତୋଷ ଲାହିଡ଼ିଙ୍କୁ ଚାବୁକମାଡ଼ ଖାଇବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । କୋଠରିଗୁଡ଼ିକରେ ବର୍ଷାପାଣି ପଡ଼ୁଥିଲା । ମଶା, ପୋକମାନଙ୍କର ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ ରହିଥିଲା । ଆଲୁଅର କୌଣସି ବ୍ୟବସ୍ଥା ନଥିଲା । ପିଇବା ପାଣି ମଧ୍ୟ ବେଶି ଦିଆଯାଉନଥିଲା । ମଇଳା ପାଣି ଦିଆଯାଉଥିବା ଫଳରେ ଉଦର ରୋଗ ଓ ଅନ୍ତ୍ରରୋଗ ହେଉଥିଲା । ଭୋଜନ ଖୁବ୍ ଖରାପ, ଗନ୍ଧିଆ ଓ ବହୁତ କମ୍ ମାତ୍ରାରେ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ପୁସ୍ତକ ବା ସମାଚାରପତ୍ରର କୌଣସି ସୁବିଧା ନଥିଲା । ଚିଠି ଚିରି ଫୋପାଡ଼ି ଦେଉଥିଲେ ଓ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଦେଉନଥିଲେ । ହାତକଡ଼ି ବାନ୍ଧି ଉଚ୍ଚା ଜାଗାରେ ହାତଟେକି ଠିଆକରେଇବା, କମ୍ ଖାଇବାକୁ ଦେବା, ଚାବୁକ ମାରିବା ଇତ୍ୟାଦି ସାମାନ୍ୟ ଦଣ୍ଡ ଥିଲା । ସାଧାରଣ କଏଦୀର ଅବସ୍ଥା ଏମାନଙ୍କଠାରୁ ଆହୁରି ଭଲ ଥିଲା; କାରଣ ଏମାନେ ଖୋସାମତି କରିପାରୁଥିଲେ, ଚୋରି କରି ଅଧିକ ଖାଦ୍ୟ ବା ରେଶନ ପାଇପାରୁଥିଲେ, ଓ୍ୱାର୍ଡ଼ର ଉପରେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଇପାରୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ଏ ରାଜନୀତିକ ବନ୍ଦୀମାନେ ସ୍ୱାଭିମାନୀ ଓ ଉଚ୍ଚ ଚରିତ୍ରର ଥିଲେ । ବିଭିନ୍ନ ଭାବରେ ଏମାନଙ୍କୁ ଅପମାନିତ କରାହେଉଥିଲା । ଏମାନେ କେବଳ ଲେଖାପଢ଼ା କାମ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ଥିଲେ; ମାତ୍ର ଏଥିରୁ ଏମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚିତ କରାହେଉଥିଲା । ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀଶ୍ରେଣୀ ଖୋଲା ନଥିଲା । ଖୋଲା ବା ଅନ୍ୟ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀ ଯେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି, ସେ ଜେଲରେ ଏମାନଙ୍କୁ ରଖୁନଥିଲେ । ଜେଲରୁ ପଳେଇଯିବାର ସୁବିଧା ନଥିଲା । ଗାଧୋଇବା ପାଇଁ ଏମାନଙ୍କୁ ପାଣି ମିଳୁ

ନଥିଲା । ବର୍ଷାକାଳରେ କେବଳ ବର୍ଷାପାଣିରେ ଏମାନେ ଗାଧୋଇପାରୁଥିଲେ । ପାଣି କମ୍ ଥିବା ଦିନରେ ଦୁଇ ପିଆଲାରୁ ଅଧିକ ପାଣି ମିଳୁନଥିଲା ଏବଂ ବର୍ଷାପାଣି ଯେଉଁଠି ପଡ଼ୁ ପଛେ ସେଇଥିରେ ଗୁଜୁରାଣ ମେଣ୍ଟାଣ କରୁଥିଲେ । କାମ କମ୍ କରୁଥିଲେ ବହୁତ ମାଡ଼ ଖାଇବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଏମିତି ଭାବରେ ଏଠାକୁ ପଠାହୋଇଥିବା ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଭୟଙ୍କର ଅପରାଧୀମାନଙ୍କଠାରୁ ଖରାପ ଥିଲା । ରୋଗୀ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କଠାରୁ ମଧ୍ୟ ବହୁତ କାମ ନିଆହେଉଥିଲା ।

ଧୀରେ ଧୀରେ ଏଇ କ୍ରୂର ଦୁର୍ବ୍ୟବହାରର ସମ୍ବାଦ ମୁଖ୍ୟଭୂମିରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲା । ଇନ୍ଦୁଭୂଷଣ ରାୟଙ୍କର ଆତ୍ମହତ୍ୟା ଏବଂ ଉଲ୍ଲାସକର ଦତ୍ତଙ୍କର ପାଗଳାମି ଖବର ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲା । ଏମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ଲୋକଦଳ ଓ ନେତାମାନେ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିଥିଲେ । ସମ୍ବାଦପତ୍ରଗୁଡ଼ିକରେ ମଧ୍ୟ ଏହା ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲା । ଏଠି ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପର ଜେଲରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ପଡ଼ିଲା । ଲଦ୍ଧାରାମ, ଯିଏ କି ଗୋଟିଏ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ପତ୍ରର ସମ୍ପାଦକ ଥିଲେ ଓ ସେଥିପାଇଁ ଦଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଆସିଥିଲେ, 1912, 7 ସେପ୍ଟେମ୍ବରରେ ଅନଶନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ନନ୍ଦଗୋପାଳ ମୁଖାର୍ଜି ମଧ୍ୟ 1912 ସେପ୍ଟେମ୍ବର 25ରେ ଅନଶନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅନଶନ ଡିସେମ୍ବର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲିଥିଲା । ଏଇ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ ଭାବରେ ଦଣ୍ଡିତ କରାହୋଇଥିଲା । ନନ୍ଦଗୋପାଳଙ୍କୁ ହାତକଡ଼ି କଣ୍ଠାରେ ବାନ୍ଧିକରି ଦିନ ଦିନ ଧରି ଠିଆକରାହେଉଥିଲା । ଫଳରେ ଅନ୍ୟ ରାଜନୈତିକ କଏଦୀମାନେ ମଧ୍ୟ କାମ କରିବା ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ଦମନ ନୀତି ଚାଲିରହିଲା । ହାତକଡ଼ି, ଜଞ୍ଜିର, ଠେଙ୍ଗା ଓ ବେତ୍ରୀ, ନିର୍ଜନତା, କମ୍ ଭୋଜନ, ମରାମରିର ସାହାଯ୍ୟ ନିଆଗଲା; ମାତ୍ର ଧର୍ମଘଟରେ ସେମାନେ ଅଟଳ ରହିଲେ । ଭାରତ ସରକାର ଜଣେ ଉଚ୍ଚ କର୍ମଚାରୀ ସରପରାସୀ ଲ୍ୟୁକାସଙ୍କୁ (ଭାରତୀୟ ଚିକିତ୍ସା ସେବାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ) ଏଠାର ପରିସ୍ଥିତି ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ପଠେଇ ଥିଲେ । ଫଳରେ ବ୍ୟବହାରରେ କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଲା ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ବୁଝେଇ ଧର୍ମଘଟରୁ ଓହରେଇ ନିଆଗଲା । କେତେକ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ବାହାରକୁ କାମ କରିବା ପାଇଁ ଅନୁମତି ମିଳିଲା; କିନ୍ତୁ ସେ ଫେରିଯିବା ପରେ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଏ ସୁବିଧାରୁ ଏମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚିତ କରାଯାଇ ପୁରୁଣା ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଫେରିଆସିଥିଲା । କ୍ରିଡ଼କ୍ 1913ରେ ଏଠାର ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ସମସ୍ୟାର ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ଆସିଥିଲେ । ସେ ମତ ଦେଇଥିଲେ ଯେ ଏଇ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱ ଦେବାର କ୍ଷମତା ଥିବାରୁ ଏମାନେ ବାହାରେ କାମ କଲେ ଅନ୍ୟ ବନ୍ଦୀ ଓ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀଶ୍ରେଣୀ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସି ସେମାନଙ୍କ

ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ତେଜନା ବଢ଼େଇବେ । ତାଙ୍କ ମତରେ ସାବରକର ବହୁତ ଭୟଙ୍କର ବନ୍ଦୀ ଥିଲେ, ସିଏ କି ପଳେଇଯିବାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ଭାବନା ଥିଲା । ତେଣୁ ବହୁତ କମ ସଂଖ୍ୟାରେ ଏମାନଙ୍କୁ ବାହାରକୁ କାମ କରିବାକୁ ଛଡ଼ାଗଲା ଓ ସାବରକର ଏବଂ ଅନ୍ୟ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଭିତରେ ହିଁ ରଖାଗଲା । କେତେକ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ଭାରତ ଫେରେଇଅଣାଗଲା । ଏହିଠାରେ ହିଁ ଆଜୀବନ କାରାଗାରରେ ରଖାଗଲା । କେତେବେଳେ କେମିତି ଧର୍ମଘଟ ଓ ତା ପାଇଁ ଦଣ୍ଡର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଚାଲୁରହିଥିଲା । ସେଥିରୁ ଲାଭ ସ୍ୱରୂପ କିଛି ସୁବିଧା ସେମାନଙ୍କୁ ମିଳିଥିଲା । କେତେକ ସୀମିତ ଧରଣର ପୁସ୍ତକ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଦିଆଗଲା । ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କଲେ ବିବାହ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଅନୁମତି ମିଳିଲା । ଏଇ ସମୟରେ ପଣ୍ଡିତ ପରମାନନ୍ଦ ଓ ଆଶୁତୋଷ ଲାହିଡ଼ି ଗୋଟିଏ ଗୋରା ଜେଲ କର୍ମଚାରୀର ଦୁର୍ବ୍ୟବହାରରେ ରାଗିଯାଇ ଦିନେ ତାକୁ ଠେଙ୍ଗା କରି କଟିଦେଲେ । ପଣ୍ଡିତ ପରମାନନ୍ଦ ଝାନ୍‌ସିରୁ ଆସିଥିଲେ । ଏ ଦୋଷ ପାଇଁ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ତିରିଶ-ତିରିଶ ବେତ ଲଗାଗଲା । ଗାଦର ପାର୍ଟିର ବିପ୍ଳବୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଏଇ ଶତାବ୍ଦୀର ଦ୍ୱିତୀୟ ଦଶକରେ ଆଣ୍ଡାମାନ ଜେଲରେ ଥିଲେ । ଏଇ ଦଳର ଅନେକ ଶିଖ ଗୁପ୍ତଭାବରେ ଆମେରିକାରୁ ପଞ୍ଜାବ ଆସିଥିଲେ ଓ ଧରାପଡ଼ିଥିଲେ । ସଶସ୍ତ୍ର ବିପ୍ଳବର ଚେଷ୍ଟାର ଅପରାଧରେ ଦଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଏଠାକୁ ପଠାହୋଇଥିଲେ । ଲାହୋର ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କେସ୍‌ର ବନ୍ଦୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଏଠି ଥିଲେ । ପୃଥ୍ୱୀସିଂହ ଆଜାଦ, ପଣ୍ଡିତ ପରମାନନ୍ଦ ଏଇ କେସ୍‌ରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇଥିଲେ । ମହାପଣ୍ଡିତ ରାହୁଲ ସାଂକୃତ୍ୟାୟନ ପୃଥ୍ୱୀସିଂହ ଆଜାଦଙ୍କ ବିଷୟରେ ଲେଖିଯାଇଛନ୍ତି । ମନ୍ମଥନାଥ ଗୁପ୍ତ, ସାବରକର, ବିଜୟକୁମାର ସିହ୍ନା ମଧ୍ୟ ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ବିଷୟରେ ନିଜର ପୁସ୍ତକରେ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । 1921ରେ ଏ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଭାରତ ପଠେଇ ଦିଆଗଲା । ଏଇ ସମୟରେ 1919ରେ ଗଠିତ ଜେଲ କମିଟି ଅନୁସାରେ ଏଠାର ଜେଲ ପ୍ରଣାଳୀ ସମାପ୍ତ କରିଦେବା ପାଇଁ ଯୋଜନା ଥିଲା । ଏ ଯୋଜନା ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ; କାରଣ ଏ ଜେଲବ୍ୟବସ୍ଥା ସମାପ୍ତ କରିବାରେ ସରକାର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥିଲେ । କଏଦୀମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା 1905 ସୁଦ୍ଧା 14000ରୁ ଅଧିକ ହୋଇସାରିଥିଲା । 1921ରେ ଏହି ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ 12000 ଥିଲା ଓ ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଏଠାରେ ପ୍ରାୟ 6000 ସ୍ୱାଧୀନ ଲୋକ ପରିବାର ନେଇ ବସବାସ କରୁଥିଲେ । ଏଠି ଏତେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଥିଲା ଯେ, କଏଦୀ ଉପନିବେଶ ବନ୍ଦ କରିଦେବା ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତାର କାମ ହୋଇନଥାନ୍ତା ।

ପ୍ରାୟ 10 ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଠାକୁ ରାଜନୀତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ପଠାହେଉନଥିଲା,

ମାତ୍ର 1932ରେ ପୁଣି ପଠାଗଲା, କାରଣ ସରକାରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଭାରତ ଫେରିବା ଠିକ୍ ବୋଲି ମନେହେଲା ନାହିଁ । ଭାରତରେ ଏମାନଙ୍କର ବାହାରର ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କ ସହିତ ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଯାଉଥିଲା । ଅନ୍ୟ କଏଦୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ଏହାର କୁପ୍ରଭାବ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଏମାନଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ ଲୋକମତ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିଲା । ସମ୍ବାଦପତ୍ରଗୁଡ଼ିକରେ ଏମାନଙ୍କ ବିବରଣ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲା, ଯଦ୍ୟପି ଜେଲକମିଟି କେତେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ବିପଜ୍ଜନକ ଅପରାଧୀଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ପଠାଇବା ପାଇଁ ସୁପାରଶ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅଭିପ୍ରାୟ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମୋଟେ ନଥିଲା । ତଥାପି ଏଇ ଅର୍ଥହୀନ ଯୁକ୍ତିର ଆଳନେଇ ସରକାର ପୁରୁଣା ନୀତି ଚଳାଇଲେ ଓ ପ୍ରାୟ 300 ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ପଠେଇଲେ । ଭାରତରେ ଏଇ ସମୟରେ ବିପ୍ଳବର ଆନ୍ଦୋଳନ କିଛି ପରିମାଣରେ ବଢ଼ିଯାଇଥିଲା, କେତେକ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଧରାପଡ଼ିଥିଲା, ମକଦ୍ଦମା ଚାଲୁଥିଲା ଓ ଦଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଭାରତୀୟ ଜେଲର ପ୍ରତି ଜାଗାରେ ବିପ୍ଳବୀ ବନ୍ଦୀ ଭରି ଯାଇଥିଲେ । 1920 ଓ 1930 ମଧ୍ୟରେ ଚଟଗାଁଓ ଶସ୍ତ୍ରାଗାର ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କେଶ, କାକୋରି ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କେଶ, ଲାହୋର ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କେଶ ହୋଇଥିଲା । ତେଣୁ ଜେଲ କମିଟିର ସୁପାରଶର ମିଛ ଅର୍ଥର ଆଧାର ଉପରେ ଏଠାକୁ ଅନେକ ବନ୍ଦୀ ପଠାଯାଇଥିଲା । ଫଳରେ ଏଠାର ସେଲ୍ୟୁଲର ଜେଲ ପୁଣି ଦେଶଭକ୍ତମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପୂରଣ ହେଲା ।

1933ର ଆରମ୍ଭରେ ବିପ୍ଳବୀ ବନ୍ଦୀ ଓ ଜେଲ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । କେତେକ ବନ୍ଦୀ ଜାନୁଆରି ମାସରେ ସାଙ୍କେତିକ ଅନଶନ କରିଥିଲେ, ମାତ୍ର ସମୁଚିତ ଆଶ୍ୱାସନା ମିଳିବାରୁ ତାହା ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରି ନେଇଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ କିଛି ଫଳ ନହେଲା ଏକ ମାସ ନୋଟିସ ଦେଇ ଏପ୍ରିଲ 1933ରେ ପୁଣି ଅନଶନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଏଥିରେ 29 ଜଣ ବନ୍ଦୀ ଭାଗନେଇଥିଲେ । କେତେକ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀ 'କାମ ଛାଡ଼' ହରତାଳ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଏଇ ଅନଶନରେ ବଳାତ୍କାର ଭୋଜନ ଦେବାର ଚେଷ୍ଟା ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଘର୍ଷ କରୁ କରୁ ମହାବୀର ସିଂହଙ୍କର ଫୁସ୍‌ଫୁସକୁ ଦୁଧ ଚାଲିଯିବାରୁ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିଲା ଓ ତାଙ୍କର ଶବକୁ ସମୁଦ୍ରରେ ଫୋପାଡ଼ି ଦିଆଗଲା । ମୋହିତ ମୋହନ ମୈତ୍ରୀ ଓ ମୋହନ କିଶୋରଙ୍କର ମଧ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିଲା । ଭାରତରେ ଲୋକମତ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଆଣ୍ଡାମାନ ପଠାଇବା ବିରୁଦ୍ଧରେ ହିଁ ଥିଲା । ଅନଶନ ଘଟଣା ଏ ଲୋକମତକୁ ଆହୁରି ପ୍ରବଳ କଲା ଓ ଆଣ୍ଡାମାନ ଜେଲର ବନ୍ଦୀ ଜୀବନର ବିଷୟରେ ଆହୁରି ଅଧିକ ଭାବରେ ପ୍ରଚାର ହେଲା । କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବିଧାନସଭାରେ ମଧ୍ୟ ଏ

ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଲା । ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ବାର୍କର ନାମକ ଜଣେ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ପଠାଗଲା । ପ୍ରଥମେ କଠୋର ମାନ୍ତ ପରେ କଏଦୀମାନଙ୍କର ମନୋବଳ ଦେଖି ନରମ ହୋଇ ବାର୍କର ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ କଲେ ଓ 26 ଜୁନ୍ 1933ରେ ଧର୍ମଘଟ ସମାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା । କେତେକ ପ୍ରାର୍ଥନା ପୂରଣ ହେଲା । କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ବ୍ୟବହାରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା । ଆତଙ୍କବାଦୀ ରାଜନୀତିକ ବନ୍ଦୀମାନେ ନିଜର ଉଚ୍ଚ ମନୋବଳ ଯୋଗୁ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧିଙ୍କର ଅହିଂସା ପଥ ଦ୍ୱାରା ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନ ଉପରେ ବିଜୟଲାଭ କରିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏତେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଆଉ ରହିଲାନାହିଁ । ସେମାନେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଳାମିଶା ମଧ୍ୟ କରି ପାରିଲେ । ସେମାନେ ଗୋଟିଏ ପତ୍ରିକା ମଧ୍ୟ ବାହାର କଲେ ।

ଠିକ୍ ଏହା ପରେ ପରେ ପାରସ୍ପରିକ ରାଜନୀତିକ ବାଦବିବାଦ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । କମ୍ ଲେଖାପଢ଼ା ଜାଣିଥିବା ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଏମାନଙ୍କ ସହଯୋଗିତାରେ ଶିକ୍ଷା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଖେଳ କସରତର ସୁବିଧା ମିଳିଲା । ପାରସ୍ପରିକ ବାର୍ତ୍ତାଳାପ ମାଧ୍ୟମରେ ସେମାନେ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ଉଚିତ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କଲେ । ବିଭିନ୍ନ ମତ ଓ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ସହିତ ସେମାନେ ପରିଚିତ ହେଲେ ଏବଂ କଳି ମଧ୍ୟ କଲେ । ଆତଙ୍କବାଦୀ ପଦ୍ଧତିର ଉପଯୋଗିତା ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଭଲଭାବରେ ଭାବିଲେ ଓ ଭାବନାର ବହୁ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ମଧ୍ୟ ହେଲା । କେବେ କେବେ ସଂଘର୍ଷ ମଧ୍ୟ ହେଉଥିଲା । କେତେବେଳେ କେମିତି କୌଣସି କୌଣସି ସମସ୍ୟା ଉପରେ କର୍ମକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ସହିତ ଲଢ଼ାଇ ହେଉଥିଲା । ଗ୍ରେଟ ଗ୍ରେଟ ସାଙ୍କେତିକ ହରତାଳ ମଧ୍ୟ ହେଉଥିଲା । ସମୟକ୍ରମେ ପୁରୁଣା ପଦ୍ଧତି ଆଡ଼କୁ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଫେରିବାର ଦେଖାଗଲା । ପୁରୁଣା ଉପେକ୍ଷା ପ୍ରବୃତ୍ତି ପୁଣି ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଗଲା । ସେଇପରି ଦଣ୍ଡ ଦିଆଗଲା । କେତେକ ବନ୍ଦୀ ରୋଗୀ ହୋଇ ସାରିଥିଲେ । ଅନେକଙ୍କୁ କ୍ଷୟରୋଗ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । କେତେକଙ୍କୁ ଭାରତକୁ ଫେରାଇ ଦିଆଗଲା । ଶାରୀରିକ ଓ ମାନସିକ ରୂପରେ ଅନେକ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀ ଜୀବିତ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁର ଅବସ୍ଥାରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ଏଇ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଦେଶରେ ଆଣ୍ଡାମାନ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା ଓ ବିଧାନ ସଭାରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ବହୁତ ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇଥିଲା । 1936ରେ ଗୃହ ସଚିବ ହେନେରି କ୍ରେକ୍ ଏଠାକୁ ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନେ ତାଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତାବ ବାଢ଼ିଥିଲେ । ନିଜର ନିରୀକ୍ଷଣ ପରେ ସେ ଯେଉଁ ସୂଚନା ଦେଲେ ଓ ରିପୋର୍ଟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ ସେଥିରେ ଭୁଲ ତଥ୍ୟ ଥିଲା । ତାଙ୍କ ମତରେ ଏଠାର ଅବସ୍ଥା ଭଲ ଥିଲା । ଏଠାକୁ ଆସିଲେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ହାନି ହେଉଥିଲା ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ଜଣାଗଲା ନାହିଁ । ସବୁଆଡ଼ୁ ଦେଖିଲେ

ଏଠା ଜେଲର ଅବସ୍ଥା ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିଠାରୁ ଭଲ ବୋଲି ଜଣାପଡ଼ିଲା । ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ସଭାରେ ଏହିପରି ବକ୍ତବ୍ୟ ସେ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ବକ୍ତବ୍ୟରେ ଏଠିକାର ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନେ ଖୁବ୍ ରାଗି ଯାଇଥିଲେ । ଫଳରେ 1936, 13 ଅକ୍ଟୋବରରେ 239 ଜଣ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀ ଗୋଟିଏ ସ୍ମାରକପତ୍ର ଦେଇଥିଲେ । ଏଥିରେ କ୍ରେକ୍ ଦେଇଥିବା ତଥ୍ୟକୁ ଖଣ୍ଡନ କରିଥିଲେ ଓ ନିଜର ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ପୁଣିଥରେ ପେଶ୍ କରିଥିଲେ । କ୍ରେକ୍‌ଙ୍କ ରିପୋର୍ଟର ସତ୍ୟତା ଉପରେ ଭାରତୀୟ ନେତାମାନେ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ କଲେନାହିଁ । ଏଠାରୁ ଆଗରୁ ଫେରିଯାଇଥିବା ଲୋକମାନେ ଏଠିକା ପରିସ୍ଥିତି ଉପରେ ଜନତା ଓ ନେତାମାନଙ୍କୁ କହିଥିଲେ । ତେଣୁ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ପାଇଁ ଭାରତୀୟ ଜନତାଙ୍କୁ ଭ୍ରମରେ ରଖିବା କଷ୍ଟକର ହୋଇପଡ଼ିଲା । ବେସରକାରୀ ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଆଣ୍ଡାମାନ ଜେଲ ନିରୀକ୍ଷଣ କରିବାକୁ ଦିଆହେବା ପାଇଁ ଦାବି ହେଲା । ଶେଷରେ ଲୋକମତର ବିଜୟ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଗୋଟିଏ ସଭ୍ୟମଣ୍ଡଳ 1936 ଅକ୍ଟୋବର ମାସରେ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାରକୁ ଏଠାର ସ୍ଥିତି ଅଧ୍ୟୟନ ନିମନ୍ତେ ଆସିଥିଲେ । ରାୟଜାଦା ହଂସରାଜ ଓ ସାର୍ ମୋହମ୍ମଦ ଯାମିନ ଖାଁ (ଯଥାକ୍ରମେ କଂଗ୍ରେସ ଓ ମୁସଲିମ ଲିଗର) ଏହାର ସଦସ୍ୟ ଥିଲେ । ଏମାନେ ଆସିବା ପରେ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର କିଛି ଲାଭ ହୋଇ ନଥିଲା । ଏମାନେ ଅବଶ୍ୟ ଏଠା ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ବିଷୟରେ ବହୁତ କିଛି ଜାଣିଥିଲେ, ମାତ୍ର ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ପ୍ରାର୍ଥନା ପୂରଣ ହୋଇ ନଥିଲା ।

1937ରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶରେ କଂଗ୍ରେସ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଠାର ବନ୍ଦୀମାନେ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କୁ ପୁଣି ନିଜର ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଥିଲେ; ମାତ୍ର କୌଣସି ଫଳ ହୋଇନଥିଲା । ନିରାଶ ହୋଇ ଶେଷରେ 1937, 25 ଜୁଲାଇରେ 183 ଜଣ କଏଦୀ ଅନଶନ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଥିଲେ । ଏହା ଏମାନଙ୍କ ରହଣୀ କାଳରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣା । କିଛି ଦିନ ପରେ ଧର୍ମଘଟକାରୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଆହୁରି ବଢ଼ି ଯାଇଥିଲା । 300 ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରାୟ ଅଧିକାଂଶ ଅନଶନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଭାରତରେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ଏହି ପଦକ୍ଷେପର ବହୁତ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ହୋଇଥିଲା । ଲୋକମାନେ ସରକାରଙ୍କ ଶାସନକୁ ଭର୍ତ୍ସନା କରିଥିଲେ । ବହୁତ ସଭା ସମିତି ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ଖବରକାଗଜରେ ଜୋର୍‌ସୋର୍‌ରେ ପ୍ରଚାର ହେଲା । ଭାରତର ଅନ୍ୟ ଜେଲରେ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନେ ମଧ୍ୟ ସେ ସମୟରେ ଅନଶନ କରିବାରେ ଲାଗିଲେ । ବେଙ୍ଗଲର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଫଜଲୁଲହକ, କଂଗ୍ରେସର ଅଗ୍ରଣୀ ନେତା ସତ୍ୟମୂର୍ତ୍ତି, ଭୁଲାଭାଇ ଦେଶାଇ ପ୍ରଭୃତି ତାର ପଠାଇଲେ । ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁ ମଧ୍ୟ ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଇ ଥିଲେ । ମାତ୍ର ବନ୍ଦୀମାନେ ଟିକିଏ ହେଲେ ଟଳିଲେ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର

ପରିବାରବର୍ଗ, ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ସମସ୍ତେ ଅପିଲ୍ କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର ସବୁ ବିଫଳ ହୋଇଥିଲା । ଭାରତ ସରକାର ମଧ୍ୟ କିଛି ସମୟ ମାଗିଲେ ଓ ଅନଶନ ବନ୍ଦ ନକଲେ ସେ କିଛି ବିଚାର କରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି କହିଲେ । ପ୍ରାୟ 28 ଅଗଷ୍ଟ 1937 ବେଳକୁ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ବାର୍ତ୍ତା ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ମହାତ୍ମା ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଇଥିଲେ ଓ ଅନଶନ ସମାପ୍ତ କରିବାକୁ ରାୟ ଦେଇଥିଲେ । କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବିଧାନ-ସଭା, କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟ ସମିତି ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଏହି ଅପିଲ କରିଥିଲା । ଗାନ୍ଧିଜୀ ଆହୁରି ମଧ୍ୟ କହିଲେ ଯେଉଁ ଆତଙ୍କବାଦୀମାନଙ୍କର ହିଂସା ଅସ୍ତ୍ର ଉପରୁ ବିଶ୍ୱାସ ତୁଟି ଯାଇଛି ସେମାନେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ସେଇ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଲେ ତାଙ୍କର ହାତ ମଜଭୁତ ହେବ ଓ ସେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ସହାୟତା କରି ପାରିବେ । ତେଣୁ ଅନଶନକୁ ଅସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ବନ୍ଦ କରି ଦିଆଗଲା । ଅନେକ ବନ୍ଦୀ ଆତଙ୍କବାଦକୁ ଭାରତର ରାଜନୈତିକ ଶସ୍ତ୍ର ରୂପରେ ଉପଯୋଗ କରିବା ବିରୁଦ୍ଧରେ ମତପ୍ରକାଶ କଲେ । ଫଳରେ 1937 ସେପ୍ଟେମ୍ବରରେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଭାରତ ଫେରାଇଆଣିବା କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଓ ଧୀରେ ଧୀରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପଠାଯାଇଥିଲା ।

ଆଣ୍ଡାମାନର ଏଇ କୁଖ୍ୟାତ ଜେଲ ବିଷୟରେ ଓ ଏଠାରେ ହେଉଥିବା ଘୋର ଅତ୍ୟାଚାର ବିଷୟରେ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କର ମୌନ ରହିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଇଂରେଜ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ଏ ଜେଲ ବିଷୟରେ ଯାହା କିଛି ବି ଲେଖିଛନ୍ତି, ସେଥିରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପକ୍ଷର କେବଳ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ କିପରି ଛୁଟି ଦିଆ ଯାଉଥିଲା, ଭତ୍ତା, କିଛି ଦିନ ପରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ରହିବା ପରେ ବାହାରକୁ ଆସିବାର ଅଧିକାର ବିଷୟରେ ଲେଖିଛନ୍ତି । ବନ୍ଦୀ ହେବା ସମୟରେ ବିବାହ କରିବାର ସୁବିଧା, ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀର ସୁବିଧା; ତଥା ଘରଦ୍ୱାର କରି ରହିବାର ସୁବିଧାର ଗୁଣ ଗାନ କରାଯାଇଛି, ମାତ୍ର ବନ୍ଦୀମାନେ ଆସିବାବେଳେ ଯେଉଁ ଅମାନୁଷିକ ଓ କ୍ରୂରତାପୂର୍ଣ୍ଣ ଅତ୍ୟାଚାର ଭୋଗ କରୁଥିଲେ ତାହାର ଚର୍ଚ୍ଚା ମୋଟେ ହୋଇନାହିଁ । ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଯେତେବେଳେ ସତ୍ୟ ବିବରଣ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ ହୁଏ ସେତେବେଳେ ସେ ହିଂସ୍ର ବ୍ୟବହାର ପ୍ରତି ଅତ୍ୟଧିକ କ୍ରୋଧ ଓ ଆକ୍ରୋଶ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ବିନାୟକ ଦାମୋଦର ସାବରକର, ବିଜୟକୁମାର ସିହ୍ନା, ପୃଥ୍ୱୀ ସିଂହ, ଶଚୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ସାନ୍ୟାଲଙ୍କ ପୁସ୍ତକରେ ଏଇ ନିର୍ମମ ଓ କ୍ରୂର ବ୍ୟବହାରର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅଛି । ଲେଖକଙ୍କୁ ଏ କରୁଣ କାହାଣୀ ଆଣ୍ଡାମାନବାସୀଙ୍କ ଠାରୁ ଶୁଣିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିଛି ଓ ହୃଦୟ ଥରି ଉଠିଛି । ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଉଛି ଯେ ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ-ମାନେ ଏଇ ଜେଲରେ ଦାନବତା ଓ ବର୍ବରତାର ନଗ୍ନ ନୃତ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ଉକ୍ତ

କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ଜାଣିଶୁଣି ଜେଲ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାର ପ୍ରତି ଆଖିବୁଜି ଦେଇଥିଲେ । ବ୍ରିଟିଶମାନେ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କୁ ସଭ୍ୟ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ, ମାତ୍ର ମନୀଷିମାନଙ୍କୁ ପଶୁତୁଲ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରିବା ବିଡ଼ମ୍ବନା ମାତ୍ର । ଏଇ ମନୀଷିମାନେ ପୁଣି ମାତୃଭୂମିର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ପାଇଁ ସର୍ବସ୍ୱ ତ୍ୟାଗ କରି ଏଠାରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇଥିଲେ ।

ଖାଦ୍ୟ ଖରାପ ଥିବାରୁ ଏହାର ଖରାପ ପ୍ରଭାବ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଉପରେ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଜେଲର ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଭୋଜନର ପରିମାଣ ଓ ସୁକ୍ଷମତା ସମୁଚିତ ଥିଲା, ମାତ୍ର ଜେଲର କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ଏହି ନିୟମର ଏକାଂଶ ମଧ୍ୟ ପାଳନ କରୁ ନଥିଲେ । ଜେଲରେ ଭୋଜନ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ପରିମାଣରେ ରୁଟି ଓ ଭାତର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଶୁଣା କରୁଥିବା ଓ୍ୱାର୍ଡ଼ର, ଜମାଦାର ଓ ପେଟି ଅଫିସର ପ୍ରାୟ ଲମ୍ବା ମଜଭୁତ ପଠାଣ ହେଉଥିଲେ ଓ ଏମାନେ ଭାତ ଖାଉ ନଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ ରଖିବା ପାଇଁ ବନ୍ଦୀମାନେ ନିଜ ଭାଗ ରୁଟିରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଉଥିଲେ ମାତ୍ର ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନେ ଏଇ ଚାଟୁକାରିତାର ଆଶ୍ରୟ ନେଇପାରୁ ନଥିଲେ । ଏ ପରିସ୍ଥିତିରେ ପଞ୍ଜାବୀ ଓ ପଠାଣ ଓ୍ୱାର୍ଡ଼ରମାନେ ଏମାନଙ୍କର ରୁଟି ଛଡ଼େଇ କରି ଖାଇ ଯାଉଥିଲେ ଏବଂ ଏମାନେ ଖାଲି ଭାତ ଖାଇ ବଞ୍ଚୁଥିଲେ । ନହେଲେ ସଂଘର୍ଷ ହେଉଥିଲା ଓ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଥର ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଦୁଃଖ ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଓ୍ୱାର୍ଡ଼ରକୁ ଯେଉଁ ବନ୍ଦୀ ରୁଟି ଦେଉନଥିଲା ତାକୁ ସେ ଧମକ ଦେଖାଉଥିଲା ଓ କେବେ କେବେ ଧମକକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲା । କଠିନ କାମ, ମିଛ ଅଭିଯୋଗ, କଠୋର ଦଣ୍ଡ ସବୁ ଦିଆ ଯାଉଥିଲା । ସାବରକର ଏଇ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମିର୍ଜା ଖାଁ ନାମକ ଏକ ଓ୍ୱାର୍ଡ଼ର ବିଷୟରେ ଲେଖିଛନ୍ତି —ସେ ସେତେବେଳେ ହିଂସ୍ର ଜେଲର ବାରୀର ଡାହାଣ ହାତ ବୋଲି ଗଣା ହେଉଥିଲା । ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଯେତେବେଳେ ଏକାଠି ବସାଇ ଖାଇବାକୁ ଦିଆ ଯାଉଥିଲା ସେତେବେଳେ ମିର୍ଜା ଖାଁ ସୁଲତାନ ପରି ରୁଟିର ଚୌଥ ସଂଗ୍ରହ କରୁଥିଲା । ଆପତ୍ତି କଲେ ପିଠିରେ ଦୁଇପାହାର ବସୁଥିଲା । ପ୍ରତି ସପ୍ତାହରେ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ପରିଡ଼ ବା ଦହି ଦିଆ ଯାଉଥିଲା ଏବଂ ଏଇ ଦିନ ଗୁଡ଼ିକରେ ମିର୍ଜା ଖାଁ ପ୍ରାୟ 8-10ଜଣ କଏଦୀଙ୍କର ଭାଗ ଶେଷ କରି ଦେଉଥିଲା । କେବଳ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନେ ହିଁ ଏହାର ପ୍ରତିରୋଧ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ଥିଲେ, ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଏସବୁ ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା ।

ଏହା ସ୍ମରଣ ରଖିବା ଉଚିତ ଯେ, ଏ ଜେଲରେ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ କୌଣସି ଅଲଗା ଶ୍ରେଣୀ ନ ଥିଲା ବା ଏମାନଙ୍କୁ ସେପରି ଡକା ଯାଉନଥିଲା ।

ବାରି ସାବରକର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର କହି ଆସୁଥିଲା ଯେ, ଏମାନେ ସାଧାରଣ କଏଦୀ ଅଟନ୍ତି ମାତ୍ର ଅନ୍ୟ କଏଦୀଠାରୁ ଏମାନେ ବେଶି ବିପଦ୍‌ଜନକ ଅଟନ୍ତି । ଏହି ଜେଲରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଶ୍ରେଣୀ ନଥିବାରୁ ଏମାନେ ସାଧାରଣ କଏଦୀମାନଙ୍କଠାରୁ କୌଣସି ଭାବରେ ଭିନ୍ନ ନଥିଲେ । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଯେଉଁଠି ସାଧାରଣ କଏଦୀ ଅପମାନ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରକୁ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ବରଦାସ୍ତ କରି ନେଉଥିଲେ, ରାଜନୈତିକ କଏଦୀମାନେ ଗୋଡ଼ର ଜବାବ ପଥରରେ ଦବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ ଓ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗୁଥିଲେ ।

ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଯେପରି ଅପମାନଜନକ ଭାବରେ ଭୋଜନ ଦିଆଯାଉଥିଲା ସେଥିରେ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନେ ମଧ୍ୟ ନିନ୍ଦା କରିପାରୁନଥିଲେ । ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କୁ ଅଲଗା ବସାଇ ଖାଇବାକୁ ଦେଉଥିଲେ । ଲାଇନ ଭାଙ୍ଗିଲେ ଖାଇବାକୁ ମିଳୁ ନଥିଲା । ବର୍ମି କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଶକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଖାଦ୍ୟ ଦିଆ ଯାଉଥିଲା । ଭାତ, ଦୁଇଖଣ୍ଡ ରୁଟି, ଡାଲି ଓ ଭଜା ଏତେ ଜୋରରେ ବାସନରେ ଫୋପଡ଼ା ହେଉଥିଲା ଯେ, ବାସନ ଟିକିଏ ଅଣେଇ ହେଉଥିଲେ ସେଗୁଡ଼ିକ ତଳେ ପଡ଼ିଯାଉଥିଲା ଓ ତାକୁ ନ ଖାଇଲେ ଖାଇବାକୁ ଆଉ ମିଳୁନଥିଲା ଏବଂ ଭୋକରେ ଅଲଗା ରହିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଯେତିକି ମିଳିଲେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ଖାଇବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଓ୍ୱାଡ଼ର ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଖାଇବାକୁ ଛଡ଼େଇ କରି ନେଉଥିଲା । ଖାଇବାକୁ ଖୁବ୍ କମ୍ ସମୟ ମିଳୁଥିଲା ଓ ସେଇ ଭିତରେ ସେମାନେ ଚଟାପଟ୍ ଖାଇନଉଥିଲେ । ଫଳରେ ଉଦର ରୋଗ ହେଉଥିଲା । ଖାଦ୍ୟରେ ତ ସ୍ୱାଦୁ ନଥିଲା ମାତ୍ର ସ୍ୱଚ୍ଛତା ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷାର ନିୟମ ଭଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ କରାଯାଉଥିଲା । ସକାଳେ ସେମାନଙ୍କୁ କାଞ୍ଜି ଖାଇବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଘରୁ ବାହାରିବା ମାତ୍ରେ କାଞ୍ଜି ମିଳୁଥିଲା । ଯଦି ଶୌଚ ଇତ୍ୟାଦିରେ ବିଳମ୍ବ ହୋଇଯାଉଥିଲା କାଞ୍ଜି ମିଳୁ ନଥିଲା ଓ ସେମିତି କାମକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ମାଟି ହାଣ୍ଡିରେ କାଞ୍ଜି ରନ୍ଧା ଯାଉଥିଲା । ରାନ୍ଧୁଣିଆ ଅନ୍ଧାରରେ ଗୋଟିଏ ଲଣ୍ଠଣ ବା ଡିବି ନେଇ ନଇଁକରି ଦେଖୁଥିଲା ଯେ କାଞ୍ଜି ହେଲାଣି କି ନାହିଁ । ଏକାଥରକେ 400 ଜଣଙ୍କ ପାଇଁ କାଞ୍ଜି ତିଆରି ହେଉଥିଲା ଏବଂ ଡିବି ଅଣେଇ ଦେଖିବାରୁ ଥରେ ଥରେ ଡିବିରୁ କିରାସିନ ତେଲ ସେଥିରେ ପଡ଼ି ଯାଉଥିଲା । ମାସରେ ପ୍ରାୟ ଥରେ ଦୁଇଥର ଏମିତି ହେଉଥିଲା । ତାପରେ ସେହି କାଞ୍ଜିକୁ ବାଣ୍ଟି ଦିଆଯାଉଥିଲା ଓ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ପିଇବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ନ ପିଉଥିଲେ ସେଦିନ ଖାଇବାକୁ ମିଳୁ ନଥିଲା, ମାତ୍ର କାମ ପୂରା କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନେ ଏ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଭିଯୋଗ କରୁଥିଲେ,

ମାତ୍ର ସେଥିପ୍ରତି କେହି ଧ୍ୟାନ ଦେଉନଥିଲେ । କେବେ କେବେ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କୁ ଦେଖେଇବା ପାଇଁ କସ୍‌ରିନ ପକା କାଞ୍ଜି, ଦରକଞ୍ଚା ରୁଟି, ପାଣିଆ ଡାଲି, ଘାସପତ୍ରର ତରକାରୀ ଲୁଚେଇ କରି ରଖା ହେଉଥିଲା ଓ ଦେଖା ହେଉଥିଲା ମଧ୍ୟ । ଜେଲର ବାଘ ଏହାର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଉଥିଲା । ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ସିଝା ଗଣ୍ଡୁଣୀ-ପୋକ ଖଣ୍ଡ ସବୁ ଡାଲି ବା ତରକାରୀରେ ବାହାରୁଥିଲା । ବାଘଙ୍କୁ ଦେଖାଉଥିଲେ ସେ କହୁଥିଲା ଏଗୁଡ଼ିକ ବାହାରିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହାକୁ ଖାଇ କେହି ମରିବାର ଦେଖାଯାଇ ନାହିଁ । କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ସ୍ୱୀକାର କରୁଥିଲେ ଏତେଜଣଙ୍କ ପାଇଁ ରାନ୍ଧିବାବେଳେ ଏପରି ଘଟିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଏମିତି ଭାବରେ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଧୀରେ ଧୀରେ ଖରାପ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ଅନେକ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ହେବାରେ ଲାଗିଲେ । ଓଜନ ମଧ୍ୟ କମିଗଲା । କେତେକ କ୍ଷୟ ରୋଗର ମଧ୍ୟ ଶିକାର ହେଲେ । ଖରାପ ଖାଦ୍ୟ ସହିତ ଖରାପ ବ୍ୟବହାର ଓ ଖରାପ କଥାବାର୍ତ୍ତା ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ଖାଇବା ପାଇଁ ଲାଗିଥିବା ଧାଡ଼ିକୁ କେହି ଭାଙ୍ଗି ପାରୁନଥିଲେ । ଝାଳଖରା ବା ବର୍ଷା ହେଲେ କଏଦୀମାନେ ଧାଡ଼ିଭାଙ୍ଗି ଛାଇ ଜାଗା ବା ବାରଣ୍ଡାରେ ଖାଇବା ପାଇଁ ଯାଉଥିଲେ । ଓ୍ୱାଡ଼ର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏହା ଅପରାଧ ଥିଲା । ବାଘ ଆଇନାନୁସାରେ ଏହା ଦ୍ୱାରା ଅନୁଶାସନ ଭଙ୍ଗ ହେଉଥିଲା । ତେଣୁ ଏ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଲାଇନ ଭାଙ୍ଗିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ମିଳୁଥିଲା । ବିପ୍ଳବୀ କଏଦୀମାନେ ସବୁବେଳେ ଏ ନିୟମ ଭାଙ୍ଗୁଥିଲେ ଓ ହସି ହସି ଦଣ୍ଡ ଭୋଗୁଥିଲେ । ଖାଇବା ସମୟ ସରିବା ପୂର୍ବରୁ ଖାଇବା ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ନିୟମ ଥିଲା । ଖାଇବାକୁ ଖୁବ୍ କମ୍ ସମୟ ମିଳୁଥିଲା ଓ ସରିବା ପୂର୍ବରୁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଅଫିସର ଓ ଓ୍ୱାଡ଼ର ବାଡ଼ି ହଲେଇ ଖାଇବା ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଉଥିଲେ । ଯଦି ଏହାପରେ ବି କେହି ଖାଉଥାଏ ତେବେ ଖାଇବା ବାସନରେ ବାଡ଼ି ମାରି ଖାଦ୍ୟକୁ ତଳେ ପକେଇ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଫଳରେ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟ ଫୋପାଡ଼ିବା ଦଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନେ ସ୍ୱଭାବତଃ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଥିଲେ ଏବଂ କଲମ ଚଳେଇବା ଏମାନଙ୍କର ଅଭ୍ୟାସ ଥିଲା । ମାତ୍ର ଏମାନଙ୍କୁ ନାନାପ୍ରକାର କଷ୍ଟକର କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ବସି ବସି ନଡ଼ିଆକତାରୁ ସୂତା ବାହାର କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଏଥିରେ ହାତରୁ ଛାଲି ଉତୁରି ଯାଉଥିଲା, ଲହୁଲୁହାଣ ହୋଇଯାଉଥିଲା, ମାତ୍ର ତେବେ ବି କାମ ପୂରା ହୋଇ ପାରୁନଥିଲା । ଅଧା କାମ କରିବାରୁ କଠିନ ଦଣ୍ଡ ମିଳୁଥିଲା । ସାଧାରଣ ଲେଖାପଢ଼ା ଜାଣିଥିବା କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ଅଫିସରେ ଲେଖାପଢ଼ା କାମ ଦିଆଯାଉଥିଲା, ମାତ୍ର ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଏହି ସୁବିଧା ଦିଆଯାଉନଥିଲା । ଜେଲ ପ୍ରଶାସନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ଏମାନଙ୍କୁ ଶାରୀରିକ ଓ ମାନସିକ ପଙ୍ଗୁ କରି ତିଳତିଳ କରି ମାରିବା ।

ଏମାନଙ୍କର ମନୋବଳକୁ ନାନାପ୍ରକାର କଷ୍ଟ ଦେଇ କମେଇବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା ଚାଲିଥିଲା । ଗାଧୋଇବାବେଳେ ବା ଖାଇବାବେଳେ ଯଦି ଜଣେ ଅନ୍ୟ ଜଣକୁ କିଛି ଇସାରା କରୁଥିଲାବେଳେ ଧରା ପଡ଼ିଯାଉଥିଲା ତେବେ ତାକୁ ସାତଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଠିଆ ହାତକଡ଼ି ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଏଥିରେ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଥିବା କଣ୍ଟାରେ ଦୁଇହାତକୁ ହାତକଡ଼ି ଦେଇ ବାନ୍ଧି ଦେଉଥିଲେ । କଏଦୀ ସେମିତି ଠିଆବସା କରୁଥିଲା । ଏହି ଦଣ୍ଡରେ କଏଦୀ ପ୍ରାୟ ବେହୋଶ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ସେତେବେଳେ ତାକୁ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ଖୋଲି ପୁଣି ସେମିତି ବାନ୍ଧିଦିଆହେଉଥିଲା । ସାତଦିନର ଏ କଠିନ ଦଣ୍ଡ ପରେ ବନ୍ଦୀକୁ ଆହୁରି ଦଣ୍ଡ ଦେବାର ହେଲେ 'ଘଣା' ଦଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ଠିକ୍ ହେଉଥିଲା ।

'ଘଣା'ଦଣ୍ଡ ବହୁତ ଭୟଙ୍କର ଦଣ୍ଡ ଥିଲା । ଘଣାରେ ଖଣ୍ଡ ନଡ଼ିଆ ସବୁ ଭର୍ତ୍ତି କରାହେଉଥିଲା । ଘଣା ଭିତରେ ଗୋଟିଏ କାଠ ପୂରାହେଉଥିଲା ଓ ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ କାଠ ଭୂମି ସହିତ ସମାନ୍ତରାଳ ହୋଇ ବାହାରିଥିଲା । ସେଥିରେ ବଳଦ ପରିବର୍ତ୍ତେ ବନ୍ଦୀକୁ ଯୋଚ୍ଚି ଯାଉଥିଲା । ତେଲ ବଳଦକୁ ବୁଲାଇବା ପରି ବନ୍ଦୀକୁ ଚାରି-ପଟେ ବୁଲାଇବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା ଓ ଘଣାରୁ ତେଲ ବାହାରୁଥିଲା । ଡକାୟତ ଓ ହତ୍ୟାକାରୀ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବାନ ଦେଖି ସେମାନଙ୍କୁ ଏହି କାମରେ ଲଗା ହେଉଥିଲା । ମାତ୍ର ବିପ୍ଳବୀ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ବୟସ ବା ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟପ୍ରତି କୌଣସି ଧ୍ୟାନ ଦିଆଯାଉନଥିଲା । ଯେକୌଣସି ଅବସ୍ଥାରେ ଏମିତି କି ରୋଗରେ ପଡ଼ିଥିଲାବେଳେ ମଧ୍ୟ ଡାକ୍ତର ସେମାନଙ୍କୁ ଏ କାମ ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ଘୋଷିତ କରି ଦେଉଥିଲା । ଖାଣ୍ଟି ବଳୁଆ ଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ 20 ଥର ବୁଲିଲାବେଳକୁ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇପଡ଼ୁଥିଲେ । 18-20 ବର୍ଷର ବିପ୍ଳବୀ ଯୁବକମାନଙ୍କୁ ନିଷ୍ଠୁରତାର ସହିତ ଘଣାରେ ଯୋଚି ଦିଆ-ହେଉଥିଲା । ପ୍ରାୟ 6ଟାରୁ 10ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ କାମ ଚାଲୁଥିଲା । ଏଥିରେ କାମ କଲେ ଶୋଷ କରୁଥିଲା ମାତ୍ର ପାଣି ମାଗିଲେ ପିଠିରେ ଠେଙ୍ଗା ପାହାର ବସୁଥିଲା । ବନ୍ଦୀ ବେହୋଶ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏ କାମରୁ ଛୁଟି ମିଳୁ ନଥିଲା । ଖାଇବା ପରେ ପୁଣି କାମ ଆରମ୍ଭ ହେଉଥିଲା । କାମ ପୂରା ନକରିପାରୁଥିଲେ ଖୁବ୍ ଭଲଭାବରେ ମାଡ଼ ଦିଆ ଯାଉଥିଲା, ମାତ୍ର କାମ ପୂରା କରିବା ଅସମ୍ଭବ ଥିଲା, ତେଣୁ ମାଡ଼ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଗୋଇଠା, ବିଧା ଏବଂ ଠେଙ୍ଗାମାଡ଼ ଖାଇ ଯେତେବେଳେ ବନ୍ଦୀ ଚିତ୍କାର କରୁଥିଲା, ସେତେବେଳେ ଅନ୍ୟ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ହୃଦୟ ବିଦାରି ହୋଇଯାଉଥିଲା । ଅନେକ ରାଜବନ୍ଦୀ ଖାଇ ବସିଥିବା ସମୟରେ ବନ୍ଦୀକୁ ଏ ଦଣ୍ଡ ଦିଆ ଯାଉଥିଲା, ତେଣୁ ସେମାନେ ଖାଇବା ଛାଡ଼ି ଉଠି ଆସୁଥିଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗିବାକୁ

ପଡ଼ୁଥିଲା । କାମକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କେତେକ ବନ୍ଦୀ ଖାଉ ଖାଉ ମଧ୍ୟ ଘଣା ପେଲୁଥିଲେ । 30 ପାଉଣ୍ଡ ତେଲ ବାହାର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ଥିଲା, ମାତ୍ର ଏହାକୁ ବାହାର କରିବା ଅସମ୍ଭବ ଥିଲା । ଏ କଠିନ କାମ ପୂରା ନ ହେଲେ ପୁଣି ଅନ୍ୟ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ସନ୍ଧ୍ୟା 5ଟା ପରେ ବାରି ଆସି ଧମକ ଦେଉଥିଲା ଯେ, କାମ ସରିନି ନାହିଁ ବୋଲି । ସତକୁ ସତ ତା କଥା ଠିକ୍ ହେଉଥିଲା । ବନ୍ଦୀକୁ ରାତି ଖାଇବା ଦିଆ ହେଉନଥିଲା ଏବଂ ରାତି 9ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଘଣା ପେଲିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା ।

ସାଧାରଣ କଏଦୀ ଏ ଭୟଙ୍କର ଦଣ୍ଡରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ଉପାୟ ଠିକ୍ କରୁଥିଲେ । ଜଡ଼ିବୁଟି ଖାଇ 104 ଡିଗ୍ରୀ ଜର କରିନେବା, ରକ୍ତଝାଡ଼ା ବା ବାନ୍ତି ରୋଗର ବାହାନା କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ପଠା ହେଉଥିଲା । ଓ୍ୱାର୍ଡର ଓ ଜମାଦାରକୁ ତମାଖୁ ବା ନିଜ ଖାଦ୍ୟର ଅଂଶ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଜାଣିଥିଲେ । ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀ ଏସବୁ କିଛି କରିପାରୁ ନଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଦୃଢ଼ ଚରିତ୍ର ଓ ଉଚ୍ଚ ମନୋବଳ ସେମାନଙ୍କୁ ଏ ଶସ୍ତା ଧରଣର ହାଇରାଣ କରିବାକୁ ଦେଉନଥିଲା । ମୁଣ୍ଡବିନ୍ଧା, ପେଟ କାମୁଡ଼ା, ଖରଶ୍ୱାସ ବା କ୍ଳାନ୍ତି ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ରୋଗ ବୋଲି କୁହାଯାଉନଥିଲା । ଯଦି ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀ ସତରେ ବେମାର ପଡ଼ୁଥିଲେ, ଡାକ୍ତର ବାରିର ଅନୁମତି ନ ନେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ରଖିବାକୁ ସାହସ କରୁନଥିଲେ । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କୁ ସବୁବେଳେ କାମ ଓ ଦଣ୍ଡ ଭିତରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । କାହାକୁ ରୋଗ ହୋଇଛି କେବଳ ବାରି କହିପାରୁଥିଲା, ଡାକ୍ତର ନୁହେଁ । ସାବରକରଙ୍କ ଅନୁସାରେ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ସତରେ ରୋଗ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଛଳନା କହି ଟାଳି ଦିଆଯାଉଥିଲା । ବୀର ସାବରକରଙ୍କର ଭାଇ ଗଣେଶ ସାବରକରଙ୍କୁ ଯେତେବେଳେ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ଆଦେଶରେ ଡାକ୍ତରଖାନା ନିଆ ଯାଉଥିଲା, ବାରି ଖବର ପାଇ ଜେଲକୁ ଆସିଥିଲା ଓ ଗର୍ଜନ କରିବାକୁ ଲାଗିଥିଲା । ତା ଆଦେଶରେ ଗଣେଶଙ୍କୁ କାମକୁ ପଠାହୋଇଥିଲା ।

ସାବରକର ନିଜର ବହି 'ମାଝୀ ଜନ୍ମ ଠେପ'ରେ ଜେଲର ଦୁଃଖଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ସେଥିରେ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି କଠୋର ପରିଶ୍ରମର କାମ, ମାରପିଟ, ଗାଳିଗୁଲଜ, ଦୁର୍ବ୍ୟବହାର, ଅପମାନ, ଅଳ୍ପାହାର ଓ ସ୍ୱଳ୍ପବସ୍ତ୍ରରୁ ମଧ୍ୟ ଭୟଙ୍କର କଷ୍ଟ ହେଉଥିଲା, ଯେତେବେଳେ ପ୍ରକୃତିର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । କେବଳ ସନ୍ଧ୍ୟା, ଖରାବେଳ ଓ ସକାଳେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ମଳତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ଛଡ଼ା ହେଉଥିଲା । ଏହାଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ଜମାଦାରକୁ ସମୟ ମାଗିବା ବଡ଼ ଦୁଃସାହସର କାମ ଥିଲା । ସନ୍ଧ୍ୟା 6-7ଟା ବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ଘରେ ବନ୍ଦ କରି ଦିଆ

ଯାଉଥିଲା ଓ ସକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତିର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଆସିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଉଥିଲା । ଭିତରେ ଥିବା ପାତ୍ର ଥରକ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ଛୋଟ ଥିଲା । ଯଦି କେହି ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳି ପାରୁ ନଥିଲା ତେବେ ନିଜ ଘର ଛଡ଼ା ତାର ଆଉ କୌଣସି ଉପାୟ ନଥିଲା । ପରଦିନ ସକାଳେ ବାରି ଆସି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିଲା । ରୋଗ ଯୋଗୁଁ ହେଲା ବୋଲି କହିଲେ ଛଳନା ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ରୋଗ ନ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଏମିତି ହୋଇ-ପାରେ । ରାତିସାରା ଗନ୍ଧରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା ଓ ସକାଳେ ସେଥିପାଇଁ ମାର୍-ପିଟ ଗାଳି-ଗୁଲଜ ହେଉଥିଲା । କେବେ କେବେ ବନ୍ଦୀକୁ ନିଜ ଘର ସଫା କରିବାକୁ ଆଦେଶ ଦିଆଯାଉଥିଲା । କେବେ କେବେ ଜଞ୍ଜିରରେ ବନ୍ଧା ହୋଇ ସକାଳ 6ରୁ 10 ବାଜିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓ ଦ୍ୱିପହର 12ରୁ 5 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଠିଆହେବାର ଦଣ୍ଡ ମିଳୁଥିଲା । ଏଇ ଦଣ୍ଡରେ ଦୁଇ ହାତରେ ହାତକଡ଼ି ବାନ୍ଧି ହାତ ଉଚ୍ଚା କରି ଲଟକେଇ ବାନ୍ଧିଦିଆଯାଉଥିଲା ଓ ଯେତେବେଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହିପରି ରହୁଥିଲେ, ଝାଡ଼ା, ପରିସ୍ରା କରିବା ମନାଥିଲା । ଯଦି ରୋଗବଶତଃ ଏ ଭିତରେ ହୋଇଗଲା, ତେବେ କାନ୍ଥରେ ଥିବା କଣ୍ଟାରେ ହାତକଡ଼ି ବାନ୍ଧି 1 ସପ୍ତାହ ପାଇଁ ସେ ଦଣ୍ଡ ବା 1 ମାସ ଘଣାପେଲା ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଅନେକ ବନ୍ଦୀ ଏ ଜୀବନ ଅପେକ୍ଷା ମୃତ୍ୟୁ ଶ୍ରେୟସ୍କର ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ । ସାବରକର ମଧ୍ୟ ଏକାଧିକବାର ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାକୁ ଚାହିଁଥିଲେ, ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଉଚ୍ଚ ମନୋବଳ ଯୋଗୁଁ ସେ ତାହା ସହିପାରିଥିଲେ ।

ସେଲୁଲର ଜେଲର ନିୟମିତ ଦଣ୍ଡବିଧାନ ବ୍ୟତୀତ, ଜେଲ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କ ଆବିଷ୍କୃତ ଦଣ୍ଡ ସବୁ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ମନୋବଳ କମେଇବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାହେଉଥିଲା । ସାବରକରଙ୍କ କହିବା ଅନୁସାରେ କେତେକ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ଖାଲି ଥରେ କାଞ୍ଜି ଦିଆହୋଇ ଦଶ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରଖା-ଯାଉଥିଲା । ଜେଲର ନିୟମାବଳୀରେ ଏପରି ଦଣ୍ଡର କୌଣସି ବ୍ୟବସ୍ଥା ନଥିଲା । ଥରେ ଥରେ କାଞ୍ଜି ନ ଦେଇ ମଧ୍ୟ ମେଲେରିଆର ଔଷଧ କୁଇନାଇନ୍ ଦିଆଯାଉଥିଲା; ଯାହା ଫଳରେ ସେମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ବୁଲାଉଥିଲା, ବାନ୍ତି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶାରୀରିକ କଷ୍ଟ ହେଉଥିଲା । ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାରର କେତେକ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ଗାଡ଼ିରେ ଘୋଡ଼ା ବଦଳରେ ମଣିଷ ଯୋଚୁଥିଲେ । ଥରେ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଯୋଚିବା ପାଇଁ ଆଦେଶ ହେଲା; ମାତ୍ର ଏ ଚେଷ୍ଟା ଅସଫଳ ହୋଇଥିଲା । କୌଣସି ପ୍ରକାର ଦଣ୍ଡଭୟ ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କୁ ଟଳିପାରିନଥିଲା । ବାରି ଏ ଘଟଣାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀ-ମାନଙ୍କୁ ବାହାର କାମ ପାଇଁ ଆଣିବାର ସୁବିଧାକୁ ବନ୍ଦ କରିଦେଇଥିଲା; ଫଳରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସେ କାଳ-କୋଠରୀକୁ ପୁଣି ଫେରିଯିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା ।

ଜେଲରେ ଫାଶୀକାଠ ଉପରେ ବାନ୍ଧି ନମ୍ବୁର୍ଭାବରେ କୋରଡ଼ାମାଡ଼ ବା ବେତମାଡ଼ର ଭୟଙ୍କର ଦଣ୍ଡ ଥିଲା ଓ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ଏହି ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ଉପରେ କରାଯାଉଥିଲା । ନଙ୍ଗଳା କରି ଏହି ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଥରକରେ ଚମଡ଼ା ଓ ମାଂସ ମଧ୍ୟ ଛିଡ଼ିଯାଉଥିଲା । ଏମିତି କେତେ ଥର ମାରିସାରି ବନ୍ଦୀକୁ ତା ଘରେ ତାଲା ଦିଆଯାଉଥିଲା । କିଛି ଦିନ ପରେ ଘା' ଭଲ କରିବା ପାଇଁ ଚିକିତ୍ସା ଇତ୍ୟାଦି ମାନବୋଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରାହେଉଥିଲା; ମାତ୍ର ଘା' ଭଲଭାବରେ ଭଲ ନ ହେଉଣୁ ବନ୍ଦୀକୁ ପୁଣି କାମକୁ ପଠେଇ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଯଦି ଜେଲର ଡାକ୍ତର ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରୁଥିଲା ତେବେ ବାରି ତାକୁ ଭୀଷଣ ଭାବରେ ଗାଳିଦେଉଥିଲା ।

ବିନାୟକ ଦାମୋଦର ସାବରକର ନିଜର ପୂର୍ବୋକ୍ତ ପୁସ୍ତକର 16ଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ କିପରି ଭାବରେ ଏ ଅତ୍ୟାଚାରର ଯୋଗୁଁ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ମାନସିକ ବିକୃତି, ଆତ୍ମହତ୍ୟା, ଚିନ୍ତା ତଥା ଶାରୀରିକ ରୋଗର ଆବିର୍ଭାବ ହେଉଥିଲା ତାହା ବିସ୍ତୃତଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ସାଧାରଣ କଏଦୀମାନେ ଏ ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାରେ ସଫଳ ହେଉଥିଲେ । କଳାଥର ଚେର ଖାଉଥିବାରୁ ଖୁବ୍ ଜର ହେଉଥିଲା । ଆଉ ଗୋଟିଏ ଜିନିଷକୁ ବାଟି କରି ଖାଉଥିଲେ ରକ୍ତଝାଡ଼ା ହେଉଥିଲା । କୌଣସି ଏକ ତରଳ ପଦାର୍ଥରେ ଡୋରି ଭିଜେଇ ଘା' ବାନ୍ଧିଲେ ଘା 6 ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଂଚା ରହୁଥିଲା । ଜେଲରେ ଏମିତି କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଉପଗ୍ରହ ଥିଲା ଏବଂ ସାଧାରଣ କଏଦୀମାନେ ଏହାର ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ଏମାନେ କଷ୍ଟକର କାମରୁ ଏହିପରି ଉଧୁରିଯାଉଥିଲେ ଅଥବା ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ରହି ଆରାମ କରୁଥିଲେ । କେହି କେହି ପାଗଳ ହେବାର ଛଳନା କରୁଥିଲେ ଓ ପାଗଳାମି ଦେଖାଉଥିଲେ । ନିଜର ମାନସିକ ବିକୃତିକୁ ପ୍ରମାଣିତ କରିବା ପାଇଁ ନିଜ ମୁହଁରେ ମଳମୂତ୍ର ଲଗାଉଥିଲେ ବା ଖାଉଥିଲେ । ଏଥିରୁ ଜଣାପଡ଼ୁଚି ଯେ, ଡକାୟତି, ହତ୍ୟାକାରୀ ଓ ପେଶାଦାରି ଅପରାଧୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ କଳାପାଣି ଦଣ୍ଡ ଏତେ ଭୟଙ୍କର ଥିଲା ଯେ, ସେମାନେ ଏହାକୁ ସହିପାରୁନଥିଲେ । ଏଥିରୁ ଅନୁମାନ କରାଯାଇପାରେ ଯେ, ଭଲ ପରିବାରରୁ ଆସିଥିବା ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନେ କିପରି ଦିନ କଟାଉଥିବେ । ଏମାନେ ଛଳନା କରି ପାରୁନଥିଲେ, ମିଛ ବି କହିପାରୁନଥିଲେ ।

ସାବରକର ଉପେନ୍ଦ୍ରନାଥ ବାନାର୍ଜୀ ନାମକ ବନ୍ଦୀଙ୍କ ବିଷୟରେ ଚର୍ଚ୍ଚା କରି କହିଛନ୍ତି—ତାଙ୍କୁ ଜଣାଥିଲା ଯେ 1857 ପରେ ଆସିଥିବା କଳାପାଣି ବନ୍ଦୀମାନେ ଆଉ ଭାରତ ଫେରିପାରିବେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ଅନେକ ଥର ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର ସାହସ ହୋଇନଥିଲା । ତାଙ୍କୁ ନିର୍ଭୀକତାର ଦଉଡ଼ି ବଳିବାକୁ

ପଡ଼ୁଥିଲା ଓ ଘଣା ମଧ୍ୟ ପେଲିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଥରେ ତେଲ ବାହାର କରୁ କରୁ ସେ ବେଦମ୍ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ; ତଥାପି 13 କି: ଗ୍ରା: ତେଲ ବାହାର କରି ପାରି-ନଥିଲେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଖରାପ ଭାଷାରେ ଗାଳି ଦିଆହୋଇଥିଲା ଓ ଜେଲରଙ୍କ ସାମନାରେ ଘୋଷାଡ଼ି କରି ନିଆହୋଇଥିଲା । ଜେଲର ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଖରାପ ଭାଷାରେ ଗାଳି ଦେଇଥିଲେ ଓ ବେତମାଡ଼ର ଧମକ ଦେଇଥିଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଖାଇବା ସମୟରେ ଅପମାନ ଓ ଦୁଃଖର ଅସହ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ସେ ଥରେ ସୁଦ୍ଧା ଖାଇ-ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଜଣେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଫିସର ଦୟାପରବଶ ହୋଇ ଆଦେଶ ଦେଲେ, "ବିଚରା ଦୁଃଖରେ ରୁଟି ଖାଇପାରୁନାହିଁ, ତାକୁ ଆଜି କିଛି ଭାତ ଦିଅ ।" ଏକଥା ଶୁଣି ଉପେନ୍ଦ୍ରନାଥ କଇଁକଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦିଉଠିଥିଲେ । ଦୟାରେ କହିଥିବା ବାକ୍ୟ ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଶର ପରି ଭେଦିଯାଇଥିଲା ।

ଅନ୍ୟ ଏକ ଉଦାହରଣ ଥିଲେ ଇନ୍ଦୁଭୂଷଣ ରାୟ । ଏହି ଯୁବକ ମାଣିକତଲା ବମ୍ ଘଟଣାରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ଥିଲେ ଓ ଦଶବର୍ଷ ସଶ୍ରମ କାରାବାସ ଦଣ୍ଡ ପାଇ ଏଠାକୁ ଆସିଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଘଣା ପେଲିବା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅମାନୁଷିକ କଷ୍ଟ ସହିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ତାଙ୍କୁ ଜେଲ ବାହାରକୁ କାମ କରିବାକୁ ପଠାହେଉଥିଲା । ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ସେ ନିରାଶ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଦେଖିଲେ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନେ ବେମାର ପଡ଼ିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ବେଶି ଦଣ୍ଡ ଦିଆ ଯାଉଥିଲା । ଯଦି ଜର ବା ଝାଡ଼ା ହେଲା ତେବେ ଚାରି ମାଇଲ ପାଦରେ ଚଲେଇ ପୁଣି ଜେଲକୁ ପଠାଯାଇ କାଳ-କୋଠରିରେ ବନ୍ଦ କରି ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଇନ୍ଦୁଭୂଷଣଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଜେଲକୁ ଫେରେଇ ଅଣାହୋଇଥିଲା ଓ ବାରି ତାଙ୍କୁ ଘଣା ପେଲେଇଥିଲା । ଇନ୍ଦୁ ଦୁଃଖରେ ବୁଡ଼ିଯାଇଥିଲେ, ଥକି ଯାଇଥିଲେ ଓ ଆଉ ସହି ପାରି ନଥିଲେ । ସାବରକର ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ବୁଝେଇଥିଲେ ଓ ନିଜର ପଚାଶ ବର୍ଷ ଦଣ୍ଡର ଉଦାହରଣ ଦେଇଥିଲେ । ଦେଶସେବା ବିଷୟ ସ୍ମରଣ କରାଇଥିଲେ । ଇନ୍ଦୁ ସେମିତ ବିଷଣ୍ଣ ରହିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପାଦରେ ଜଞ୍ଜିର ଓ ମୁଣ୍ଡରେ ଘଣାରୁ ବାହାରିଥିବା ତେଲ ନଦୀ ହୋଇ ରହୁଥିଲା ଓ ପ୍ରଭଞ୍ଜନ ରାତରେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ପଡ଼ି ଉଠି ନିଜର କୋଠରି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚୁଥିଲେ । ଦିନେ ସକାଳେ ଜେଲରେ ସମସ୍ତେ ଜାଣିଲେ ଯେ, ଇନ୍ଦୁଭୂଷଣ ଫାଶୀ ଦେଇ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଛନ୍ତି । ଏମିତିଭାବରେ ଦେଶର ଖାରା ଖଣ୍ଡିଏ ନିଜ ଉପରେ ରାଗି ନିଜ ଲୁଗାରେ ଫାଶ କରି ନିଜ ଘରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ବାରି ଏହାକୁ ପାଗଳାମି ବୋଲି କହିବୁଲିଲା । ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ ଗୋଟିଏ କାଗଜରେ କିଛି ଲେଖି ସେ ନିଜ ଦେହରେ ବାନ୍ଧି ରଖି ଯାଇଥିଲେ । ବାରି ଚ୍ଲାକ୍ କରି ସେ କାଗଜକୁ ଉଡ଼େଇ ଦେଇଥିଲା ଓ ତୋଷାମୋଦ

କାରୀ ଓ ୱାର୍ଡ଼ରମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ମାନସିକ ବିକ୍ଷିପ୍ତତା ଯୋଗୁ ଏପରି ଘଟିଲା ବୋଲି ପ୍ରଚାର କରାଇଲା । ସାବରକର କହନ୍ତି ଯେ, ଇନ୍ଦୁଭୂଷଣ ସୁସ୍ଥ-ମସ୍ତିଷ୍କବାଲା ଥିଲେ । କେବଳ ଜେଲର ଅସହ୍ୟ ଅତ୍ୟାଚାର ଯୋଗୁଁ ସେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ।

ବୀର ସାବରକର ଉଲ୍ଲାସକର ଦତ୍ତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ମାଣିକତଲା ବମ୍ କେସରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇଥିଲେ । ବରିଷ୍ଠପଣ୍ଡିତମାନେ ତାଙ୍କୁ ଭଲ ପିଲା ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ଘଣାରେ ତାଙ୍କୁ ଯୋଗଦେଉଥିଲା । ବଳଦ ମଧ୍ୟ 7 କି: ଗ୍ରା: ତେଲ ନକରି ପାରୁଥିବା ସ୍ଥଳେ ତାଙ୍କୁ 13 କି: ଗ୍ରା: ତେଲ ବାହାର କରିବାର କୋଟା ଥିଲା । ଦଉଡ଼େଇ କରି ତେଲ ବାହାର କରାଯାଉଥିଲା । ଧୀରେ ଧୀରେ ଖୁଣ୍ଟିଲେ ମାଡ଼ ବସୁଥିଲା । ଯଦି ଏଥିରେ କିଛି ଫଳ ହେଉ ନଥିଲା ତେବେ ହାତଗୋଡ଼ ଘଣାକାଠରେ ବାନ୍ଧି ଦେଉଥିଲେ ଓ ଅନ୍ୟ ବନ୍ଦୀ ତାକୁ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ବୁଲାଉଥିଲେ । ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ବନ୍ଦୀ ଘୋଷାରି ହେଉଥିଲା । ତାର ମୁଣ୍ଡ ତଳେ ବାଡ଼େଇ ହେଉଥିଲା । ଥରକୁ ଥର ବାଡ଼େଇ ହୋଇ ମୁଣ୍ଡ ଲହୁ-ଲୁହାଣ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ପରେ ଉଲ୍ଲାସକରଙ୍କୁ ଇଟା ବୋହିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଏହା ବହୁତ କଷ୍ଟକର କାମ ଥିଲା ଓ ଏହାକୁ ଦିନ ସାରା କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଏ କାମ କରୁଥିବା-ବାଲାଙ୍କୁ ଅଳ୍ପ ଦୁଧ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଉଲ୍ଲାସକର ସେ ଦୁଧ ନଜେ ପିଇଦେଉଥିଲେ । ପେଟି ଅଫିସର ଏଥିରେ ରାଗି ଯାଇ ତାଙ୍କ କାମ ବଦଳେଇ ଦେଇଥିଲେ ଓ ଉଚ୍ଚା ଜାଗାରେ ଚଢ଼ି ପାଣି ନବା-ଆଣିବା କାମ ଦେଇଥିଲେ । ବାହୁଙ୍ଗୀରେ ଦୁଇଟି ବଡ଼ ବାଲଟି ବାନ୍ଧି, ଉଚ୍ଚ ଜାଗାରେ ଚଢ଼ି ପାଣି ନବା-ଆଣିବା କରିବା ବହୁତ ପରିଶ୍ରମ ଓ କଷ୍ଟକର କାମ ଥିଲା । ସେ କାମ ଦିନସାରା ଚାଲୁଥିଲା । କିଛିଦିନ ପରେ ଉଲ୍ଲାସକରଙ୍କର ଶକ୍ତି ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଇଥିଲା । ବାରି ତାଙ୍କୁ ଜଞ୍ଜିରରେ ବାନ୍ଧି ଲଟକେଇ ଦବାକୁ ହୁକୁମ ଦେଲା ଓ ତାହା ପାଳିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ଉଲ୍ଲାସ-କରଙ୍କୁ 107 ଡି: ଗ୍ରୀ. ଜ୍ୱର ହୋଇଥିଲା । ଜେଲ ସାରା ତାଙ୍କର ଚିତ୍କାରରେ ପୂରି ଯାଇଥିଲା । ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନେ ଭାବିଥିଲେ ଯେ, ବୋଧେ ଉଲ୍ଲାସକରଙ୍କୁ ଠିକ୍ କରିବା ଲାଗି ଉପଚାର ହେଉଛି । ଏହି ଉପଚାର ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ 5-6 ଜଣ ସୁସ୍ଥ ଯୁବକ ବନ୍ଦୀକୁ ହଠାତ୍ ଧରି ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ମାରନ୍ତି ଓ ଦୁଇ ଚାରି ମିନଟରେ ଦରମରା କରି ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯାନ୍ତି । ଏହା ଆଣ୍ଡାମାନ ଜେଲର ସାଧାରଣ କଥା ଥିଲା । ମାତ୍ର ଉଲ୍ଲାସକରଙ୍କର ଚିତ୍କାର କରିବାର ଅନ୍ୟ ଏକ କାରଣ ଥିଲା । ଅନବରତ ଅତ୍ୟାଚାର, ଶାରୀରିକ ଦଣ୍ଡ ଓ ଅପମାନ ତାଙ୍କର ମାନସିକ ଚେତନାକୁ ଲୁପ୍ତ କରି ଦେଇଥିଲା ଓ ସେ ପାଗଳ ହୋଇଯାଇଥିଲେ ।

ଜେଲର କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ତେବେ ବି ବିଶ୍ୱାସ କରୁନଥିଲେ ଯେ, ସେ ପାଗଳ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି ବୋଲି । ସେ ବାସ୍ତବରେ ପାଗଳ କି ଛଳନା କରୁଛନ୍ତି ଏହା ପରୀକ୍ଷା ଚାଲିଲା । ବାରି ପ୍ରଚାର କରୁଥିଲା ଯେ ଏହା କେବଳ ଛଳନା ଅଟେ । ତାଙ୍କୁ ଭୟଙ୍କର ଇଲେକ୍ଟ୍ରିକ୍ ଶକ୍ ଦିଆଯାଇଥିଲା ଓ ତାଙ୍କର ଚିତ୍କାରରେ ସାରା ଜେଲ କମ୍ପି ଉଠୁଥିଲା । ନିର୍ଜନ ରାତିରେ ତାଙ୍କର ଚିତ୍କାରରେ ଜେଲ କମ୍ପି ଉଠୁଥିଲା ଓ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଉପଚାର ଚାଲୁ ରହିଥିଲା । ଶେଷରେ ଉଲ୍ଲାସ କରଙ୍କୁ ମୁଖ୍ୟଭୂମିର ପାଗଳଖାନାରେ କିଛିବର୍ଷ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଉଲ୍ଲାସକରଙ୍କ ପରି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବାନ, ହାସ୍ୟମୁଖ ଏବଂ ଆଶାବାଦୀ ଯୁବକଙ୍କର ଯେଉଁଠି ଏତେ ଅବସ୍ଥା ହେଲା ସାଧାରଣଶକ୍ତି ଲୋକମାନଙ୍କର କ'ଣ ହେବ ଏଥିରୁ ଅନୁମାନ କରାଯାଇପାରେ । ସେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ ମାତ୍ର ମଝିରେ ତାଙ୍କୁ ବାଧା ଦିଆ ହୋଇଥିଲା । ବାରି ଉଲ୍ଲାସକର ଚାଲିଯିବା ପରେ ମଧ୍ୟ କହି ବୁଲୁଥିଲା ଯେ, ସେ ଛଳନା କରୁଥିଲେ । ଯାତନା, ମାନସିକ ବିକ୍ଷିପ୍ତତା ଏବଂ ଶେଷରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟାର ଚକ୍ର ଜେଲରେ ଚାଲୁ ରହିଥିଲା । ନନୀଗୋପାଳ ନାମକ ଏକ ବଙ୍ଗାଳୀ ଯୁବକ ସେଲ୍ୟୁଲର ଜେଲରେ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ ଭୋଗୁଥିଲା । ବୟସ ପ୍ରାୟ 16-17 ଥିଲା । ସାବରକର ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ଲେଖିଲାବେଳେ ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ ଯଦିଓ ବୟସ ଅନୁସାରେ ତାଙ୍କୁ ଘଣାରେ ଯୋଚିବା ଅନୁଚିତ ତଥାପି ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଘଣାରେ ଯୋଚା ହେଉଥିଲା ।

ସେ ସେକାମ କରିବାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କଲେ, ତେଣୁ ଜଞ୍ଜିରରେ ବାନ୍ଧି ତାଙ୍କୁ ଠିଆ ହାତକଡ଼ି ଦେଇ ଲଟକେଇ ଦେଲେ । ସେ କାମ ବନ୍ଦକରି ହରତାଳ କଲେ । ନିଜର ଲୁଗାପଟା ମଧ୍ୟ ଧୋଇବା ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । ଅଖାଲୁଗା ତାଙ୍କୁ ପିନ୍ଧିବାକୁ ଦିଆଗଲା । ସେ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବା ଛାଡ଼ି ଦେଲେ । କେତେକ ଲୋକ ତାଙ୍କୁ ଧରି ଜବରଦସ୍ତ ଲୁଗା ପିନ୍ଧେଇ ଦେଲେ ଓ ଏମିତି ଭାବରେ ସିଲେଇ କରିଦେଲେ ଯେ; ଯେମିତିକି ସେ ମୋଟେ ଖୋଲି ପାରିବେ ନାହିଁ । ସେ ରାତିରେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଲୁଗାକୁ ଟିକି ଟିକି କରି ଉଡ଼େଇ ଦେଲେ । ତାଙ୍କର ହାତଗୋଡ଼କୁ ଜଞ୍ଜିରରେ ବାନ୍ଧି ଦିଆଗଲା । ରାତିରେ ସେ ତାକୁ ବି ଭାଙ୍ଗି ଦେଲେ । ତାଙ୍କୁ ଗାଳି ଦିଆଗଲା, ସେ ଚୁପ୍ ରହିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଏକୁଟିଆ ରଖାଗଲା । ସେ କାଳ-କୋଠରିରୁ ବାହାରିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ ଜବରଦସ୍ତ ଧରି ପାଣି ପାଖକୁ ନେଇଯିବା ମଧ୍ୟ ଏକ ସମସ୍ୟା ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେ ରାତି ଦିନ ଲଙ୍ଗଳା ହୋଇ ରହୁଥିଲେ । କୋଠରିର ଥଣ୍ଡା ବିଛଣା ଉପରେ ପଡ଼ି କମ୍ପୁଥିଲେ । ଚିଫ୍ କମିଶନର ନିଜେ ଆସି ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ଧମକାଇଲେ ମାତ୍ର ଫଳ କିଛି ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ଦାବି କରୁଥିଲେ ଯେ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ଦିଆଯାଉ ।

ଶେଷରେ ତାଙ୍କୁ ବେତ ମାରିବା ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯିବା ପାଇଁ ଆଦେଶ ହେଲା । ସମସ୍ତ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ସମସ୍ତ ଜେଲରେ ସଶସ୍ତ୍ର ବାତାବରଣ ଖେଳିଗଲା । ନନ୍ଦଗୋପାଳ ପ୍ରକୃତରେ ବହୁତ କଷ୍ଟ ସହିଥିଲେ । ସାଥୀ ବନ୍ଦୀମାନେ ଉଲ୍ଲାସ ଦତ୍ତ ବା ଇନ୍ଦୁଭୂଷଣଙ୍କ ଦଶା ହୋଇଯିବ ବୋଲି ଭୟ କରୁଥିଲେ । ଦଣ୍ଡ ଦେବା ପାଇଁ ହୁକୁମ ହେଲା ମାତ୍ର ତାକୁ ପାଳନ କରିବା ପାଇଁ କେହି ବାହାରିଲେ ନାହିଁ । କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ଚିନ୍ତାନ୍ୱିତ ହେଲେ । ନନ୍ଦଗୋପାଳଙ୍କୁ ବେତ ମରାଯାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ମାତ୍ର ଏହାକୁ ଲୁଚାଇବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରାଗଲା । ନନ୍ଦଗୋପାଳ ନିରାଶ ହେଲେ । ସେ ବେତମାଡ଼ ମଧ୍ୟ ସହିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲେ ମାତ୍ର ତାଙ୍କୁ ନ ମାରି ଫାଶୀକାଠ ଉପରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଅଣା ହୋଇଥିଲା । ଶେଷରେ ସେ ଅନଶନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । କିଛିଦିନ ପରେ ନାକବାଟେ ଦୁଧ-ପିଆଇବା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ପ୍ରାୟ ମାସେ ଦେଢ଼ମାସ ପରେ ସେ କଙ୍କାଳସାର ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ମାତ୍ର ତେବେ ବି ନିଜର ପ୍ରତିଜ୍ଞାରେ ଅଟଳ ରହିଥିଲେ । ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ ଏକ ସପ୍ତାହ ପାଇଁ ହାତଗୋଡ଼ ଜଞ୍ଜିରରେ ବାନ୍ଧି ଠିଆହେବାର ଦଣ୍ଡ ମିଳିଲା । ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇ ଅନ୍ୟ କେତେକ ବନ୍ଦୀ ମଧ୍ୟ ହରତାଳ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେହିଭି ଦଣ୍ଡ ଦିଆଗଲା । ବାରି ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଚୁପ୍ ରହିବା ଦଣ୍ଡ ଦେଇଥିଲା । ଏହାର ଉତ୍ତରରେ ନନ୍ଦଗୋପାଳ ଖୁବ୍ ପାଟିକରି ଭାଷଣ ଦେବା ଆରମ୍ଭକଲେ । ବାରି ଓ ମିର୍ଜା ଖାଁ ତାଙ୍କୁ ଘରେ ପୁରେଇ ତାଲା ଦେଇ-ଦେଲେ । ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ନନ୍ଦଗୋପାଳ ଭାଷଣ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅନଶନ ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶେଷରେ ନିଜେ ସାବରକର ଅନଶନ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଓ ବହୁତ ବୁଝେଇବାରୁ ନନ୍ଦଗୋପାଳ ଖାଇଥିଲେ ।

ପଣ୍ଡିତ ପରମାନନ୍ଦଙ୍କ ବିଷୟରେ କହିବାକୁ ଯାଇ ଗୋଟିଏ ଘଟଣାର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ପରମାନନ୍ଦ ନବଯୁବକ ଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ସେ ବାରି ପାଖରେ ପ୍ରଥମେ ପହଞ୍ଚିଲେ ସେ ତାଙ୍କୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗାଳିରେ ଗାଳି ଦେଉଥିଲା । ବାରି ମୋଟା ସୋଟା ହୋଇ ଅସୁର ପରି ଦେଖିବାକୁ ଥିଲା । ଯେତେବେଳେ ବାରି ଗାଳି ଦେବା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲା ପରମାନନ୍ଦ ଓ୍ୱାଡ଼ରକୁ ଧକ୍କା ଦେଇ ବାରି ମୁହଁରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଚଟକଣା ପକେଇଥିଲା । ଏହାପରେ ତାଙ୍କ ଉପରେ ବହୁତ ମାଡ଼ ବସିଥିଲା ପରେ ତାଙ୍କୁ ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ବେତ ଦଣ୍ଡ ଦେଇଥିଲେ । ଲଙ୍ଗଳା କରି ଫାଶୀକାଠ ଉପରେ ଠିଆକରେଇ 20 ବେତ ଦେବା ପାଇଁ କୁହାଗଲା । ଥରେ ମାରିଲେ ଚମଡ଼ା ଫାଟି ମାଂସ ବାହାରି ଆସୁଥିଲା । ମାତ୍ର ପରମାନନ୍ଦ ଟିକିଏ ମଧ୍ୟ ଚିତ୍କାର ନକରି ସମସ୍ତ

କଷ୍ଟ ସହ୍ୟ ନେଇଥିଲେ । ଦଣ୍ଡ ପରେ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ପଠାଯିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଘରେ ପକେଇ ରଖିଲେ । ଏଇ ଦଣ୍ଡ ପାଇଲାବେଳେ ବଡ଼ ବଡ଼ ପେଶାଦାର ଅପରାଧୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଚିତ୍କାର କରୁଥିଲେ ଓ ବେହୋଶ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ ମାତ୍ର ଏ ବୀର ଦେଶଭକ୍ତ ନବଯୁବକ ସାହସର ସହିତ ଏହାକୁ ସହ୍ୟ ନେଇଥିଲେ । ଏହା ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚ ମନୋବଳ ଓ ଦୁଃସାହସର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଉଦାହରଣ ।

ଆଶୁତୋଷ ଲାହିଡ଼ୀ (ବେଙ୍ଗଲ ବିଧାନ ସଭାର ସଭ୍ୟ) ଜଣେ ସୁଶିକ୍ଷିତ ବଙ୍ଗାଳି ନବଯୁବକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ନଡ଼ିଆ କାମ ଦିଆ ହୋଇଥିଲା ମାତ୍ର ସେ ପୂରା କରିପାରିନଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ଦଣ୍ଡ ମିଳିଥିଲା ଓ ଶେଷରେ ବେତମାଡ଼ ମଧ୍ୟ ଦିଆ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ ସାହସର ସହିତ ସବୁ କଷ୍ଟ ସହ୍ୟ ନେଇଥିଲେ ।

ସାବରକର ଜ୍ୟୋତିଷଚନ୍ଦ୍ର ନାମକ ଏକ ବଙ୍ଗାଳୀ ଯୁବକ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଲେଖିଛନ୍ତି । ସେ ସକ୍ରିୟ ବିପ୍ଳବୀ ଥିବାରୁ ପୋଲିସ ତାଙ୍କୁ ଖୋଜୁଥିଲା । ଯେତେବେଳେ ପୋଲିସ ଏହାଙ୍କୁ ଧରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲା, ଏହାଙ୍କ ଗୋଟିଏ ଗୋଡ଼ରେ ଗୁଳି ବସିଥିଲା । ତେଣୁ ପୋଲିସ ତାଙ୍କୁ ଧରିବାରେ ସଫଳ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାପରେ ମକଦ୍ଦମା ହୋଇଥିଲା ଓ କଳାପାଣି ଦଣ୍ଡ ମିଳିଥିଲା । ଥରେ ଆଣ୍ଡାମାନ ଜେଲର ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନେ ହରତାଳ କରିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କ ଘରେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଖାଦ୍ୟ ରଖା ଯାଇଥିଲା । ସେ ଘରେ ମଳମୂତ୍ର ଭରା ପାତ୍ର ରହିଥିଲା ଓ ଘରଟି ଦୁର୍ଗନ୍ଧରେ ଭରି ଉଠିଥିଲା ତେଣୁ ସେ ଖାଇବା ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇ ଅନଶନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଏମିତି ଗନ୍ଧ ଘରେ ଖାଦ୍ୟ ରଖିବା ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ହୋଇନଥିଲା ମାତ୍ର ଜ୍ୟୋତିଷ ଏଥିରେ ବହୁତ ରାଗି ଯାଇଥିଲେ । ଅନଶନ ଚାଲୁ ରହିଲା । କିଛିଦିନ ପରେ ତାଙ୍କ ଝାଡ଼ାରେ ରକ୍ତ ପଡ଼ିଲା । ଧୀରେ ଧୀରେ ତାଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଖରାପଆଡ଼କୁ ଗତିକଲା ଓ ମସ୍ତିଷ୍କବିକାର ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । କିଛିଦିନ ପରେ ସେ ପୂରା ପାଗଳ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ପାଗଳଖାନାକୁ ପଠାଇ ଦିଆହୋଇଥିଲା । ଶେଷରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିଲା । ଏହିପରି ଭାବରେ ଦେଶର ଆଉ ଗୋଟିଏ ନବରତ୍ନ କଳାପାଣିରେ ବଳି ହୋଇଥିଲେ ।

ରାହୁଲ ସାଂକୃତ୍ୟାୟନ, ପୃଥ୍ୱୀସିଂହଙ୍କ ଜୀବନରେ ଜେଲ ବିଷୟରେ କିଛି ଆଲୋକପାତ କରିଛନ୍ତି । ପୃଥ୍ୱୀସିଂହ କରତାର ସିଂହ ସରାଭା ଓ ପିଙ୍ଗଲଙ୍କର ସାଥୀ ଥିଲେ । 1915ରେ ଏମାନଙ୍କୁ ଅଣ୍ଡାମାନ ଅଣାଗଲା । ବାଟରେ ହିଁ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଆସିବାବେଳେ ଜମାଦାର 'ସରକାର ସଲାମ' ବୋଲି କହୁଥିଲା । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦୁଇହାତ ଦେଖାଇ ଜିଭ ବାହାର କରିବାକୁ

ପଡ଼ୁଥିଲା । ଶିଷ୍ଟାଗୃହ ଦେଖାଇ ଠିଆ ହେବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ପଞ୍ଜାବର ଏଇ ବୀରମାନେ ସେ ଆଜ୍ଞାକୁ ଅବଜ୍ଞା କରୁଥିଲେ । ଏହି ଘଟଣା ଆଲିପୁର ଜେଲରେ ହୋଇଥିଲା ।

'ଏସ୍. ଏସ୍. ମହାରାଜା' ନାମକ ଜାହାଜରେ ଏହି ଲୋକମାନେ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ବାରି ବିଷୟରେ ଏମାନେ ବହୁତ କିଛି ଶୁଣି ସାରିଥିଲେ । ପୃଥ୍ୱୀ ସିଂହଙ୍କୁ ନଡ଼ିଆକତା ବାହାର କରିବାକୁ ଦିଆଗଲା । ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁସ୍ଥ ସବଳ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ କାମ ପୂରା କରୁନଥିଲେ । ଏଇ ଅପରାଧ ଯୋଗୁ ଝାନସୀର ପଣ୍ଡିତ ପରମାନନ୍ଦ ବାରି ପେଟରେ ଏପରି ଏକ ନାତ ମାରିଥିଲେ ଯେ, ସେ ପଡ଼ିଯାଇଥିଲେ । ତାପରେ ପରମାନନ୍ଦଙ୍କୁ ବାଡ଼ିରେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଭାବରେ ମରା ଯାଇଥିଲା । ବରବାଲାଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ସମସ୍ତ ଜେଲ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ମେଜର ମରେ ଆଘାତ ପ୍ରାପ୍ତ ପରମାନନ୍ଦଙ୍କୁ କହିଥିଲା, 'କଣ କୁକୁର ପରି ପଡ଼ିଛ ।' ପରମାନନ୍ଦ ଉତ୍ତର ଦେଲେ 'ତୁମେ କୁକୁର, ତୁମ ବାପ କୁକୁର' । ତାପରଦିନ ତାଙ୍କୁ ଆହୁରି 20 ବେତ ମରାଗଲା । ଏହାର ବିରୋଧ କରି ପୃଥ୍ୱୀସିଂହ ଓ ସାଥୀମାନେ ସଂଘର୍ଷ ଆହୁରି ତୀବ୍ର ଭାବରେ ଚଳାଇ ଥିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ 6 ମାସ ଲେଖାଏଁ ବେଡ଼ି, 6 ମାସ ଲେଖାଏଁ ଏକାନ୍ତ ବାସ, ରୋଗୀ ଭୋଜନ ଓ 7 ଦିନ ଠିଆ ହାତକଡ଼ିର ଦଣ୍ଡ ଶୁଣାଇ ଦିଆଗଲା । ଭୋଜନ ଏତେ ଖରାପ ଓ ଏତେ କମ୍ ମିଳିଲା ଯେ, 6 ହାତିଆ ମର୍ଦ ସବୁ ଶୁଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହା ଭିତରେ ପଞ୍ଜାବରୁ ଆହୁରି ବିପ୍ଳବୀମାନେ ଆସିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବାରିର ସବୁ ପ୍ରତାପ କମି ଯାଉଥିଲା । ତା ଗାଳିର ଉତ୍ତର ଗାଳିରେ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଅତ୍ୟାଚାର ସେମିତ ଚାଲୁ ରହିଲା । କୋହରସିଂ, ନନ୍ଦସିଂ, ନନ୍ଦାସିଂ, ବୃତାସିଂ, ମାଡ଼ସିଂ, ରୁଲିୟାସିଂ, ରାମରକ୍ଷା, ଗୋଡ଼ାସିଂଙ୍କର ପ୍ରାଣ ଏହି ଅତ୍ୟାଚାର ଯୋଗୁ ହଜି ଯାଇଥିଲା । ବାବା ବସାଖା ସିଂଙ୍କ ଭଳି ଶାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଲେଖିଥିଲେ ।

"ଆଣ୍ଡାମାନର ରକ୍ତ ଚୂଷାସେ
ଥନୋଟି ଥିଲେ ତାକୁ,
ସିଂ ସିଂ, ମରେ, ବାରି
ଏକକୁ ଏକ ବଳି ବେଇମାନ ସେ ତୁଳନା ନାହିଁ ତାଙ୍କୁ ।"

ଆଶୁତୋଷ ଲାହିଡ଼ୀଙ୍କୁ ବେତମାଡ଼ ଦିଆଯିବାରୁ ପଞ୍ଜାବର ବୀରମାନେ ଆହୁରି ରାଗି ଯାଇଥିଲେ । ବାବା ଭାନସିଂଙ୍କୁ ବାରି ଅପମାନିତ କଲା ଓ ସେ ତାକୁ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଗାଳି ଦେଇଥିଲେ । ଫଳରେ 8 ଜଣ କଏଦୀଙ୍କୁ ବାଡ଼େଇ ବାଡ଼େଇ ନେଇ ତାଙ୍କୁ

ଏମିତ ମାରିଥିଲେ ଯେ ଦୁଇଗୃହ ଦିନ ପରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ବାବା ଭାନ ସିଂ ଆମେରିକାରୁ କମେଇଥିବା ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ଗୁଡ଼ା ଦେଶସେବାରେ ଲଗିଥିଲେ ଓ ଏମିତଭାବରେ ଆଣ୍ଡାମାନର ଭେଟି ହୋଇଥିଲେ । ପୃଥ୍ୱୀ ସିଂ ଭାନ ସିଂଙ୍କୁ ବହୁତ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ; ତେଣୁ ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ଦୁଃଖ ହୋଇଥିଲା । ଫଳରେ ସଂଘର୍ଷ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ବାବା ସୋହନ ସିଂ ଅନଶନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଏ କଥା ଶୁଣି ପୃଥ୍ୱୀ ସିଂ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ନ-ଜଳ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଦଣ୍ଡସ୍ୱରୂପ ଠେଙ୍ଗାବେଡ଼ି ଦିଆଗଲା । ତାଙ୍କ କୋଠରିରେ ମନୋବଳ ଭାଙ୍ଗିବା ପାଇଁ ଖାଦ୍ୟ ପାଣି ରଖିଦିଆଯାଉ ଥିଲା । ଥରେ ପାଣି ଦେଖି ତାଙ୍କର ଦୁର୍ବଳତା ଆସିଥିଲା ଓ ସେ ପିଇବା ପାଇଁ ଉଠେଇଥିଲେ; ମାତ୍ର ପରକ୍ଷଣରେ ତାକୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ । ସେଦିନ ଅନଶନର ଚତୁର୍ଥ ଦିନ ଥିଲା । ସପ୍ତମ ଦିନ ନାକରେ ନଳୀ ଦେଇ ଜବରଦସ୍ତ ଦୁଧ ପିଆଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରାଗଲା । ମାତ୍ର ସେ ବାଧା ଦେଲେ; ତେଣୁ ନାକରେ ଘା ହୋଇ ରକ୍ତ ବାହାରିବାକୁ ଲଗିଲା । କିଛି ଦିନ ପରେ ପୃଥ୍ୱୀ ସିଂ କଥା କହିବା ମଧ୍ୟ ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ତାଙ୍କୁ କଥା କୁହାଇବା ପାଇଁ ବହୁତ ପ୍ରକାର ଉପାୟ କରାଗଲା । ଖରାପ ଭାଷାରେ ଗାଳିଦେଇ ତାଙ୍କୁ ରଗେଇବାର ଚେଷ୍ଟା କରାଗଲା; ମାତ୍ର ସେ ଟଳିଲେ ନାହିଁ । ଏଇ ହରତାଳର ସମ୍ବାଦରେ ମୁଖ୍ୟଭୂମିରେ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ହେଲା । ସମ୍ବାଦ-ପତ୍ରରେ ବହୁତ ପ୍ରଚାର ହେଲା । ଦୁଇମାସ ଗତ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ପୃଥ୍ୱୀ ସିଂ କଙ୍କାଳ-ସାର ହୋଇସାରିଥିଲେ । ସେ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବା ମଧ୍ୟ ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ଲଙ୍ଗଳା, ଧେଡ଼େଙ୍ଗା ହୋଇ ବସିରହୁଥିଲେ ବା ପଡ଼ିରହୁଥିଲେ । ଥଣ୍ଡା, ଚଟାଣ, ମଶା, କୌଣସି କଷ୍ଟ ତାଙ୍କୁ ବିଚଳିତ କରି ନଥିଲା । ଠେଙ୍ଗାବେଡ଼ି ସେମିତ ଲଗିରହିଥାଏ । ପୃଥ୍ୱୀ ସିଂ ମୃତ୍ୟୁକୁ ବି ଜୟ କରି ନେଇଛନ୍ତି ବୋଲି ଜଣାପଡ଼ୁଥାଏ । ବାବା ସୋହନ ସିଂ ହରତାଳ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଜେଲବାଲମାନେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚଳେଇଲେ । ବାଘର ବ୍ୟବହାରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଥିଲା । ପଣ୍ଡିତ ଜଗତରାମ ରକ୍ତରେ ଚିଠି ଲେଖି ହରତାଳ ଭଙ୍ଗ କରିବାକୁ ଅପିଲ କଲେ । 155 ଦିନ ପରେ ପୃଥ୍ୱୀ ସିଂ ମଧ୍ୟ ହରତାଳ ଭଙ୍ଗ କଲେ । [1]

ନିଃସନ୍ଦେହରେ ଆଣ୍ଡାମାନ ପଠାଯାଇଥିବା ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନେ ବହୁ ତପ କରିଥିଲେ ଓ ସବୁ ତ୍ୟାଗକରି ରାଷ୍ଟ୍ରହିତ ପାଇଁ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ଏମାନେ ଅସହ୍ୟ କଷ୍ଟ ସହିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଅନେକ ଯାତନା ଦିଆଯାଇଥିଲା, ଅପମାନିତ କରାଗଲା,

(1) ଲେଖକ ପୃଥ୍ୱୀ ସିଂଙ୍କୁ ଦେଖିବାର ଏବେ ସୌଭାଗ୍ୟ ପାଇଥିଲା ଓ ବହୁତ କଥା ଜାଣି ହୋଇଥିଲା ।

ଶାରୀରିକ ଦଣ୍ଡ, ବର୍ବର ବ୍ୟବହାର ମଧ୍ୟ । ସେଲରେ ରଖାଗଲା ଏବଂ ବହୁତ କଷ୍ଟକର କାମ ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ ଦିଆଗଲା । ଏ କାମ ଏମାନେ ପୂରା କରି ନପାରୁଥିଲେ ଆହୁରି ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଏମାନେ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କର ଦମନଚକ୍ରର ଶିକାର ହେଉଥିଲେ ଓ ତା ସହିତ ପରିବାର, ମିତ୍ର ଓ ବନ୍ଧୁବର୍ଗଙ୍କଠାରୁ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିବାରୁ ଏକ ଭୟାନକ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । କେତେକ ନିଜର ଜୀବନକୁ ଆହୁତି ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ସଂଘର୍ଷ ଜାରି ରଖିଲେ ଓ ନଇଁଲେ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକେ ରୋଗର କବଳରେ ପଡ଼ି ଅକାଳରେ ମୃତ୍ୟୁକୁ ବରଣ କଲେ । ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଆଣ୍ଡାମାନ ଶହିଦଭୂମିର ରୂପ ନେଲା । ପରୋକ୍ଷରେ ଏଠାରେ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀ ରହିବା ଏକ ବରଦାନସ୍ୱରୂପ ହୋଇଥିଲା । ଏମାନେ ଏଠାରେ ରହିବା ବେଳେ ଏମାନଙ୍କର ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟପଦ୍ଧତି ଓ ତତ୍ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଗତିବିଧିର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରିବାକୁ ଅବସର ମିଳିଲା । ଗାନ୍ଧି-ନେହେରୁଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଦେଶକୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ପନ୍ଥା ଅନୁସରଣ କରାଯାଉଥିଲା, ତାର ବିରୋଧପନ୍ଥୀମାନଙ୍କର ବିପରୀତ ପନ୍ଥା କେତେ ଦୂର ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ଥିଲା, ଏହାରି ଉପରେ ବିଚାର ହୋଇଥିଲା । ଆତଙ୍କବାଦୀ ପନ୍ଥା ତତ୍କାଳୀନ ରାଜନୀତିରେ ଉପଯୁକ୍ତ କି ନା, ଏହାର ଉପରେ ବାଦାନୁବାଦ ଚାଲିଲା । ଏମାନେ ବୁଦ୍ଧିର ସହିତ ଠିକ୍ କଲେ ଓ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଉପଦେଶ ମାନି ଅନଶନ ଭଙ୍ଗ କରିଥିଲେ । ଏହା ସେମାନଙ୍କର ଏକ ଗୌରବର ବିଜୟ ଥିଲା । କାରଣ ଏହା ପରେ ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଦାବୀଗୁଡ଼ିକ ପୂରଣ ହୋଇଥିଲା । ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ନିଜ ଦେଶକୁ ପଠେଇଦିଆଗଲା ଓ ଆଉ ଏଠାକୁ ପଠେଇବାକୁ ମନାକରାଗଲା । ଏତିକିବେଳେ ଆତଙ୍କବାଦୀ ପ୍ରଣାଳୀର ଅନୁପଯୋଗିତା ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଥିଲା ଓ ଏହାର ଶେଷ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଦେଶଭକ୍ତମାନେ ପରେ ଜନତା ସହିତ ମିଶି ବିଭିନ୍ନ ଦଳ ମାଧ୍ୟମରେ କାମ କରିବା ଆରମ୍ଭ କଲେ; କାରଣ ଆତଙ୍କବାଦର ସୀମିତ ପ୍ରେରଣା ସେମାନଙ୍କର ସବୁକିଛି ପୂର୍ତ୍ତି ହୋଇଯାଇଥିଲା ।

ସପ୍ତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଜାପାନୀ ଆଧିପତ୍ୟ

1942ରୁ 1945 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ଉପରେ ଜାପାନୀମାନଙ୍କର ଆଧିପତ୍ୟ ରହିଥିଲା । ଏହିତକ ଦିନ ଏ ଦ୍ୱୀପ ପାଇଁ ବଡ଼ ସଙ୍କଟମୟ ସମୟ ଥିଲା । ଭାଗ୍ୟର ବିଡ଼ମ୍ବନା ଯୋଗୁଁ ହେଉ ବା ସାମାଜିକ ଅତ୍ୟାଚାର ଯୋଗୁଁ ହେଉ ଅପରାଧ କରି ଲୋକମାନେ ଏଠାକୁ ଆସୁଥିଲେ । ଏମାନେ ବା ଏମାନଙ୍କର ସନ୍ତାନମାନେ କିଛିଦିନ ମଧ୍ୟ ଜୀବନରେ ଶାନ୍ତି ପାଇପାରିଲେ ନାହିଁ । ନିଜ ମାତୃଭୂମି ଛାଡ଼ି ମୃତପ୍ରାୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଜୀବିତ ରହି, ନିଃସଙ୍ଗ ହୋଇ, କଠିନ ପରିଶ୍ରମ, ଅତ୍ୟାଚାର ସହି, ଖରାବର୍ଷାରେ କାମ କରି ତଲବଦାର ଓ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀଶ୍ରେଣୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ପ୍ରକାରରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ ଓ ସଚ୍ଚା ନାଗରିକ ହିସାବରେ ଜୀବନ କଟେଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏମାନଙ୍କର ସନ୍ତାନର ଓ ଏମାନଙ୍କର ଛପିରହିଥିବା ଲାଳସା ସବୁ ଏହି ନୂଆ ସମାଜରେ ପୂରଣ କରିବାକୁ ବହୁତ ଇଚ୍ଛା ଥିଲା । କାରଣ ଏ ଇଚ୍ଛା ସବୁ ଅତ୍ୟଧିକ ହିଂସା ଓ ମୋହ ଯୋଗୁଁ ଆଗରୁ ପୂରଣ ହୋଇପାରି ନଥିଲା । ଜୀବନ କିଛିଟା ସୁଖମୟ ଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ମହାଯୁଦ୍ଧରେ ଇଂରେଜମାନେ ଆରମ୍ଭରୁ ହାରିଯିବାରୁ ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସିଆର ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ିକ ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଜାପାନ ଅଧିକାର କରିନେଲା । ଫିଲିପାଇନ୍ସ, ବୋର୍ଣ୍ଣିଓ, ସୁମାତ୍ରା, ଜାଭା, ଇଷ୍ଟଇଣ୍ଡିଜ୍, ମାଳୟ ଇତ୍ୟାଦି ଜାପାନର ଅଧିକୃତ ହୋଇଥିଲା । ବର୍ମା ପଦଦଳିତ ହେଲା । ସିଙ୍ଗାପୁରର ପତନ ପରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଏଠାରୁ ଲୁପ୍ତ ହେଲା । 1941ରେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କର ଚେତନା ପଶିଲା । ଭାରତ ମହାସାଗରରେ ମିତ୍ରଶକ୍ତିମାନଙ୍କର ନୌସେନା ନଥିବାରୁ ଏଠା ରେଜିମେଣ୍ଟର କୌଣସି ମହତ୍ତ୍ୱ ନଥିଲା । ଏଠା ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କର କ'ଣ ଦଶା ହେବ ସେ ବିଷୟରେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କର କୌଣସି ଚିନ୍ତା ନଥିଲା । ଏମିତି ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରରେ ହାରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଆକ୍ରମଣ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ଥିଲା । ତେଣୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଏଠାର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଉଠେଇନବା କାମ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସରକାରୀ କର୍ମଗୃଷ୍ଟ-

ମାନଙ୍କର ପରିବାର, ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ ଆସିଥିବା ବେପାରୀ ଓ ଇଂରେଜ ସେନା ଧୀରେ ଧୀରେ ସମସ୍ତେ ଜାହାଜରେ ଚାଲିଗଲେ । ରହିଗଲେ କେବଳ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିରେ ଘର ନଥିଲା ଓ ଯେଉଁମାନେ ଏଠି ବସବାସ କରୁଥିଲେ । କେଉଁଠିକି ବା ସେମାନେ ଯାଇଥାନ୍ତେ ? ଶାସନ ଖୁବ୍ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଭାବରେ ରହିଲା । ଏହା 1942 ମାର୍ଚ୍ଚ ବେଳର କଥା ।

ଜାପାନ ଆଧିପତ୍ୟର ଦୁଃଖଭରା କାହାଣୀ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲିଖିତ ଭାବରେ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇନାହିଁ । ଜାପାନୀମାନେ ସବୁ ରେକର୍ଡ଼ପତ୍ର ପୋଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ । ମୁଖ୍ୟଭୂମିବାସୀମାନଙ୍କୁ ଏଠିକା ବିଷୟରେ ବିଶେଷ କିଛି ଜଣାନାହିଁ । ଲେଖକର ଏଠାରେ ରହଣିକାଳରେ ଜାପାନୀ ବର୍ବରତାର ଶିକାର ହୋଇଥିବା ପରିବୃଣ ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସହିତ ବାର୍ତ୍ତାଳାପ କରିବାର ସୁଯୋଗ ହୋଇଥିଲା । ସେମାନଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣନା ପ୍ରକୃତରେ ରୋମାଞ୍ଚକର ଥିଲା । ଏମାନଙ୍କ ଉପରେ ଏତେ ଭୀଷଣ ଭାବରେ ଅତ୍ୟାଚାର ହୋଇଥିଲା ଯେ, ଯିଏ ଶୁଣିଲେ ମଧ୍ୟ ତା ହୃଦୟ ଥରିଉଠୁଥିଲା । ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଞ୍ଚିଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଦେହରେ ଅତ୍ୟାଚାରର ଚିହ୍ନ ଦେଖିଛନ୍ତି, ସେଇମାନେ କେବଳ ଅନୁମାନ କରିପାରିବେ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ବହୁତ ବ୍ୟକ୍ତି ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ମଧ୍ୟ ପଡ଼ିଥିଲେ । ଏଠାରେ ଜନ୍ମିତ ଶ୍ରୀ ରାମକୃଷ୍ଣ, ଯିଏ କି ଏକ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ଥିଲେ ଓ ଜାପାନ ଆଧିପତ୍ୟ କାଳରେ ଏକ ସାଧାରଣ କଏଦୀ ଓ ସରକାରୀ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ମଧ୍ୟ ଥିଲେ, ତାଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣନା ଏଠି ସଂକ୍ଷିପ୍ତଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେଲା । ଏଥିରୁ କମବେଶି ତଥ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧ କରିହେବ ।

ଶ୍ରୀ ରାମକୃଷ୍ଣ ଲେଖିଛନ୍ତି, ଯେତେବେଳେ ଚାରିଜଣ ବଡ଼ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ହଠାତ୍ ଆଣ୍ଡାମାନ ଛାଡ଼ି ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ମୋଟର ବୋଟ୍‌ରେ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ମାଡ୍ରାସ ପଳେଇଗଲେ, ସେତେବେଳେ ଏଠାକାର ନିବାସୀମାନେ ବିପଦର ନିକଟତା ଓ ଭୟଙ୍କରତା ବିଷୟରେ ସଚେତ ହୋଇଉଠିଥିଲେ । ଡେପୁଟି କମିଶନର କ୍ୟାଡ଼ଲ, ପୋଲିସ ଅଧକ୍ଷ ମ୍ୟାକାର୍ଥୀ, ହାରବାର ମାଷ୍ଟର ଓ୍ୱାଟର୍ସ ତଥା ଜେଲର ୟଙ୍ଗ୍ ଏମିତି ଭାବରେ ଚାଲିଯିବାର କିଛିଦିନ ପରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ଆଶଙ୍କା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରୂପରେ ଦେଖାଦେଲା ।

1942 ମାର୍ଚ୍ଚ 22 ତାରିଖ ରାତିର ପ୍ରଥମ ପ୍ରହରରେ କେତେକ ଗ୍ରାମବାସୀ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟରର ପୂର୍ବ ଅଞ୍ଚଳର ଆଖପାଖରେ କିଛିଏ ଜାହାଜ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲେ । ସେଥିରୁ ମାର୍ଚ୍ଚ 23 ସକାଳେ ସୈନିକମାନେ ଓହ୍ଲେଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଗୋଟିଏ ଦଳ ରଙ୍ଗାଚଙ୍ଗରେ ଓହ୍ଲାଇ ପ୍ରାଥରାପୁର ଗାରାଚରମା ଆଡ଼କୁ ଆଗେଇଲେ । ରାସ୍ତାରେ

କେହି ବିରୋଧ ନ କରିବାରୁ ଏମାନେ ଅବର୍ଡ଼ିନରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ଅନ୍ୟ ଏକ ଦଳ କାର୍ଲାଇଂସକୋବରେ ଓହ୍ଲାଇ ସ୍କୁଲ ଲାଇନ ଓ ଲମ୍ବା ଲାଇନ ବାଟ ଧରିଲେ । ଏମାନେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ନ ଦେଖି ଅବର୍ଡ଼ିନରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ତୃତୀୟ ଦଳ ଅବର୍ଡ଼ିନ ଜେଟିରେ ଓହ୍ଲାଇ ତିନି ଦଳରେ ବାଣ୍ଟି ହୋଇଗଲେ । ଅବର୍ଡ଼ିନ ବଜାରରେ 91-92 ମିଟର ଅନ୍ତରରେ ମୁଖ୍ୟଦଳର ସୈନିକମାନଙ୍କୁ ରଖାଗଲା । ମିଲିଟାରି ପୋଲିସମାନେ ହତିଆର ତଳେ ରଖି ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କଲେ । ଇଂରେଜମାନେ ଚିଫ୍ କମିଶନର ଓ୍ୱାଟରଫଲଙ୍କ ନିବାସ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଥମରୁ ହିଁ ଏକାଠି ହୋଇଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧବନ୍ଦୀ ହିସାବରେ ନିଆଯାଇଥିଲା । ପୋଲିସମାନଙ୍କଠାରୁ ହତିଆର ସବୁ ଛଡ଼େଇ ନିଆଗଲା । ମିଲିଟାରି ପୋଲିସମାନଙ୍କର ବ୍ୟାରାକକୁ ଜାପାନୀମାନେ ନିଜର ସଦର ଅଫିସ କଲେ । ଅନ୍ୟ ଏକ ଦଳ ସାଉଥ ପଏଣ୍ଟ ତାଙ୍କର ଅଡ଼କୁ ବଢ଼ିଲେ; ମାତ୍ର ପୂର୍ବକଳ୍ପିତ ଯୋଜନା ଅନୁଯାୟୀ ସେମାନେ ପହଞ୍ଚୁ ପହଞ୍ଚୁ ତାର-ଘରକୁ ଟେଲିଗ୍ରାଫ ମାଷ୍ଟର ବାରୁଦରେ ଉଡ଼େଇଦେଲେ । ତାଙ୍କରର ଅଫିସରମାନଙ୍କୁ, ଯେଉଁମାନେ କି ପ୍ରାୟ ଆଂଗ୍ଲୋଇଣ୍ଡିଅନ ଥିଲେ, ଯୁଦ୍ଧବନ୍ଦୀରୂପେ ନିଆଗଲା । ତୃତୀୟ ଦଳ ଜେଲରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଫାଟକ ଖୋଲି ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ବାହାରକୁ ଛାଡ଼ିଦିଆଗଲା । ସେଇ ଦଳ ଫିନିକ୍ସବେରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ଓ ମେରିନ ଡକ୍ ୟାର୍ଡ଼ ଓ ନୌକାଗୁଡ଼ିକୁ ଅଧିକାର କରିନେଲେ । ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ସନ୍ଧିସ୍ଥଳ-ଗୁଡ଼ିକରେ ସୈନିକମାନଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କରାଗଲା ଓ ଏ ଦଳ ଅବର୍ଡ଼ିନରେ ମୁଖ୍ୟଦଳରେ ମିଶିଗଲା ।

4ର୍ଥ ଦଳ ସମୁଦ୍ରବାଟେ ଗ୍ଲୁଥମ୍‌ରେ ପହଞ୍ଚି ଆରାମଲି ଇତ୍ୟାଦି ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ ଚଳେଇଲେ । ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଆଦେଶ ଥିଲା ଯେ ସେ ମିଲ୍‌କୁ ବାରୁଦରେ ଉଡ଼େଇଦେବା ପାଇଁ; ମାତ୍ର କୌଣସି ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରାୟ ହଜାର ହଜାର କୁଲି ବେକାର ହୋଇଯିବା ଭୟରେ ତାର କାଟିଦେଇଥିଲା । ତେଣୁ ବାରୁଦରେ ଉଡ଼େଇ ଦିଆ-ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଏହି ଦଳ ପରେ ଡଣ୍ଡାସ ପଏଣ୍ଟ ଅଡ଼କୁ ଆଗେଇଥିଲେ ଓ ଏଠାରେ ଥିବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭଣ୍ଡାରଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଅଧିକାର କଲେ ।

ଏମିତିଭାବରେ ବିନା ରକ୍ତପାତରେ, 12 ଘଣ୍ଟା ଭିତରେ ଜାପାନୀମାନେ ସମଗ୍ର ଦ୍ୱୀପ ଉପରେ ଆଧିପତ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିଥିଲେ । ଏଠାକୁ ଆସିଥିବା ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜଳସେନା ଓ ସ୍ଥଳସେନା ଉଭୟେ ଥିଲେ । ଜଳସେନାମାନେ ଅବର୍ଡ଼ିନ୍‌ରେ ଓ ସ୍ଥଳସେନାମାନେ ହେଡ଼ୋରେ ନିଜ ନିଜର ସଦର ଅଫିସ ଖୋଲିଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ରାମକୃଷ୍ଣଙ୍କ କହିବା ଅନୁସାରେ ପ୍ରାୟ 25,000

ସୈନିକ ଏଠାରେ ଓହ୍ଲାଇଥିଲେ ଓ ପ୍ରାୟ ସେତିକି ସୈନ୍ୟ ବାହାରେ ଥିବା ଜାହାଜକୁ ଘେରି ରହିଥିଲେ । ଇଂରେଜ ଓ ଆଂଲୋଇଣ୍ଡିଆନ ଯୁଦ୍ଧବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ରସ ଦ୍ୱୀପରେ ରଖାଯାଇଥିଲା । ସୈନିକ ଶାସନର ଦମନଲୀଳା ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଗଲା, ଲୁଟତରାଜ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଦୋକାନରେ ଜିନିଷପତ୍ର ସରି-ଯିବାକୁ ବସିଲା । ଜାପାନୀମାନଙ୍କର ପ୍ରକୋପ ଜୁଲଫିକରଅଲ୍ଲୀ (ଉପନାମ ସନ୍ନା)ଠାରୁ ହିଁ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସନ୍ନା କୁକୁଡ଼ା ଚୋରାଉଥିବା ଜଣେ ଜାପାନୀ ନୌସୈନିକ ଉପରକୁ ଗୁଳି ଚଳାଇବାରୁ ଏହାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟାସ୍ୱରୂପ ସେମାନଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାର ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ତା'ପରଦିନ ସନ୍ନାକୁ ଗୁଳିରେ ଭୁଞ୍ଜିଣି କରିଦିଆଗଲା । କେତେକ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦର୍ଶୀ ଲେଖକଙ୍କୁ କହିଛନ୍ତି ଯେ ସନ୍ନାକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଭାବରେ ହାଡ଼କୁ ଟିକିଟିକି କରି ଗୁଳି ମରାଯାଇଥିଲା । ଏହି କ୍ରୁର କାର୍ଯ୍ୟ ନେତାଜୀ ମୈଦାନରେ ସନ୍ନାର ପିତାମାତାଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଯୁବକଟିର ପରିବାର ଏବେ ବି ସେଠାରେ ଅଛନ୍ତି । ଏମିତି ଘଟଣା ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଦିନ ଲାଗିରହିଲା । ଜାପାନୀମାନଙ୍କର ଆତଙ୍କରାଜ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇସାରିଥିଲା । ନ୍ୟାୟ ଓ କାନୁନ ବୋଲି କିଛି ରହିଲା ନାହିଁ । ଆଣ୍ଡାମାନର ଜନତାର ଅବସ୍ଥା କଏଦୀମାନଙ୍କଠାରୁ ଆହୁରି ଖରାପ ହୋଇଗଲା । ଖାଦ୍ୟ ଅଭାବରୁ ଲୋକମାନେ ଭୋକରେ ମରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବିପଦ ସମୟରେ ଭାଇଚାରା ଓ ଉଦାରତା ଲୋପ ପାଇଗଲା; ଜଣେ ଅନ୍ୟ ଜଣକ ବିରୁଦ୍ଧରେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସମସ୍ତେ ଜାପାନୀମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସପାତ୍ର ହେବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ । ଫଳରେ ଈର୍ଷା, ଚୁଗୁଲଖୋର, ଖୋସାମତିଆଙ୍କର ଦଳ କ୍ରମେ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଲା । ସୈନିକମାନେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଖୋଲି ଦେଇଥିଲେ । ଜେଲ ଓ ଲେବର ବ୍ୟାରାକରୁ ବାହାରି ଏ ଲୋକମାନେ ନିଜକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ବୋଲି ଭାବିଥିଲେ ଏବଂ ନବୋଲ୍ଲାସରେ ମାନବତାକୁ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇଥିଲେ । ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଇଆଡ଼େ ସିଆଡ଼େ ବାହାରିଯାଇ ଲୁଟପାଟ ଓ ମାରାମାରି ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟ ଲୋକମାନେ ଦୁଇଆଡ଼ୁ ଅତ୍ୟାଚାରର ଶିକାର ହେବାରେ ଲାଗିଲେ । କଏଦୀ ଭାଇମାନେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଭୟ ଦେଖେଇବା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଦୁଇଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏମିତି ଲାଗିରହିଲା । ଯେତେବେଳେ କଏଦୀମାନେ ଦୋକାନରୁ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଲୁଟିନେବାକୁ ବସିଲେ, ଜାପାନୀମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତିରୋଧ କଲେ । କେତେକଙ୍କୁ ଗୁଳି ମାରିଲେ, କେତେକଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ କାଟିଦେଲେ ଓ କେତେକେ ଧରାଗଲେ । ଏଣେ ଗାଁଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ଉପାୟ ପାଞ୍ଚିଲେ । ଶ୍ରୀ ରାମକୃଷ୍ଣ ଏ ଘଟଣାବଳୀକୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି :

ପାହାଡ଼ ଗାଁର କୈଦୀ ଷ୍ଟେସନର ବନ୍ଦୀମାନେ ନିଜର ଏକ ଦଳ ଗଢ଼ି ତାଲାଗଂଜ ଗାଁ ଆଡ଼େ ଗଲେ । ଏମାନେ ଚିତ୍କାର କରି ଖରାପ ଭାଷାରେ ଗାଳି-ଦେଉଥିଲେ ଓ ଗାଁବାଲାଙ୍କୁ ଘରଦ୍ୱାର ଓ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ସବୁ ଦେଇଦେବା ପାଇଁ କହୁଥିଲେ । ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ ଯେ ଘଟଣା କ'ଣ । ଜଣାପଡ଼ିଲାରୁ ଯାହା ବି କିଛି ହତିଆର, କାଠ, ଦା, ବାଡ଼ି ମିଳିଲା, ତାହା ଧରି ସାମନାସାମନି ହେବାକୁ ତିଆରି ହୋଇଗଲେ । ଗାଁରେ ଗୋଟିଏ ବନ୍ଧୁକ ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ତାକୁ ଧରି ଗୋଟିଏ ଯୁବକ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲା । କଏଦୀମାନେ ମଧ୍ୟ ସହଜପ୍ରାପ୍ୟ ହତିଆର ଧରି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ମାତ୍ର ଯେମିତି ଆକ୍ରମଣ ହେଇଚି, ସେମିତି ସେମାନେ ଭାଙ୍ଗି-ପଡ଼ିଲେ । ଗୁଳି ଚାଲିବାରୁ କଏଦୀମାନେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । କେତେକ କଏଦୀ ଗୁଳିର ଶିକାର ହେଲେ । ଭିଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ଏଣେତେଣେ ଦଉଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଓ ଶେଷରେ କେତେକ କଏଦୀ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡ଼ିଥିଲେ । ମାୟା ବନ୍ଦରରେ ମଧ୍ୟ ଏମିତି ଅନ୍ୟ ଏକ ଘଟଣା ହୋଇଥିଲା । ଏଠାରେ ଜାପାନୀ ଆଧିପତ୍ୟର ଖବର ମାଛବାଲା-ମାନେ ଆଣିଦେଇଥିଲେ । ଯିବା ସମୟରେ ଇଂରେଜମାନେ ମୁଥୁ ସ୍ୱାମୀ ନାମକ ଜଣେ ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ଏକମାତ୍ର କର୍ମକର୍ତ୍ତାରୂପେ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଯାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ତହସିଲଦାର-ରୂପେ ମଧ୍ୟ ନିଯୁକ୍ତ କରି ଯାଇଥିଲେ । କୌଣସି ଏକ ବର୍ମିଦଳ ଏହାଙ୍କର ଘରଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର ସେ ବର୍ତ୍ତିକରି ଗୋଟିଏ ନୌକାରେ ବସି ସାଉଣ୍ଡ ଦ୍ୱୀପକୁ ଚାଲିଯାଇଥିଲେ । ସେମାନେ ଯେତେବେଳେ ଏହା ଜାଣିପାରିଥିଲେ ସେ ଦ୍ୱୀପକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଓ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀଙ୍କୁ ହତ୍ୟାକରିଥିଲେ । ଦଳର ନେତା ନିଜକୁ ରାଜା ବୋଲି ଘୋଷିତ କଲା; ମାତ୍ର ଦୁଇ ଚାରିଦିନ ପରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ରାଜା ସେ ରାଜାକୁ ମାରିଦେଲା । ଏମିତି ଘଟଣା ଚାଲୁରହିଲା । ପ୍ରାୟ ଏକ ସପ୍ତାହ ପରେ ଜାପାନୀମାନେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଦୁଇତିନି ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏମିତି ଲୁଟତରାଜ, ହତ୍ୟା ଇତ୍ୟାଦି ଚାଲିଲା ଏବଂ ଜାପାନୀ-ମାନେ ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରି ନିଜର ଶାସନ ଚଳେଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

ଜାପାନ ଆକ୍ରମଣର ପୂର୍ବରୁ ଉଚ୍ଚ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ଏଠା ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯାଇ-ଥିବାରୁ ଜାପାନମାନେ ଅଧସ୍ତନ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କ ପଦୋନ୍ନତି କରିଦେଲେ । ଏମିତି ଭାବରେ ଡେପୁଟି କମିଶନର ଓ ଚିଫ କମିଶନର ପଦକୁ ପୂରଣ କରାଗଲା । ଜଣେ ତହସିଲଦାରକୁ ରେଭିନ୍ୟୁ ଆସିଷ୍ଟେଂଟ୍ କମିଶନର କରିଦିଆଗଲା । ଜଣେ ଓଭର-ସିଅରକୁ ଇଂଜିନିୟର, ସବ୍‌ଇନସ୍‌ପେକ୍‌ଟରକୁ ପୋଲିସ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ସିନିଅର ମେଡ଼ିକାଲ ଅଫିସର କରିଦିଆଗଲା । ଏମିତିଭାବରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପଦ ମଧ୍ୟ ଭର୍ତ୍ତି କରାଗଲା । ଜାପାନୀ କମାଣ୍ଡର ଶାସନ ଚଳେଇଲେ ଏବଂ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ପଦୋନ୍ନତି ଓ

ଗୃହର ପାଇଁ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଝଗଡ଼ାଝଗଡ଼ି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା ।

ରାମକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମତରେ ଜାପାନୀମାନେ ପ୍ରଥମରୁ ହିଁ ଏଠିକା ଲୋକମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ବହୁତ କିଛି ଜାଣିଥିଲେ । ସେ କହନ୍ତି ଯେ ଜାପାନୀ ନୌସେନା ଓ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ମାଛଧରାଳିବେଶରେ ବହୁତ ଆଗରୁ ଏଠିକା ସମୁଦ୍ରରେ ବୁଲୁଥିଲେ । ପ୍ରଶାସନ ତରଫରୁ କେତେକଙ୍କୁ ମାଛ ମାରିବା ପାଇଁ ଲାଇସେନସ୍ ମଧ୍ୟ ଦିଆହୋଇଥିଲା । ଜଣେ ଜାପାନୀ ଫଟୋଗ୍ରାଫର, ତାର ସ୍ତ୍ରୀ, ଦାନ୍ତ ତିଆରିବାଲା ଓ ତାର ପତ୍ନୀ—ଏମିତି ୪/୫ ଜଣ ଜାପାନୀ ଏଠି ଥିଲେ । ବାହାରୁ ଆସୁଥିବା ଲୋକମାନେ ଏଠା ରହିବା-ବାଲାଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ରଖୁଥିଲେ ଓ ଆବଶ୍ୟକ ସୂଚନା ପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଥିଲେ । କେବଳ ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସିଆ ନୁହେଁ, ସମସ୍ତ ଏସିଆ ଉପରେ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ବିସ୍ତାର କରିବା ଜାପାନୀ-ମାନଙ୍କର ଆକାଂକ୍ଷା ଥିଲା । ଶାନ୍ତିକାଳରୁ ହିଁ ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତି ଚାଲିଥିଲା । ଏହାକୁ ଅଧିକାର କରୁ ନକରୁଣୁ ଏହାର ଗୁପ୍ତଚର ବିଭାଗ ଏଠାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଖବର ସଂଗ୍ରହ କରୁଥିଲା । ଏଇ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ସହାୟତାରେ ଜଙ୍ଗଲରେ ବୁଲୁଥିଲେ; ଖଣିଜ ପଦାର୍ଥ ଖୋଜିବା ବାହାନାରେ ଠିକନଖି ଭାବରେ ଏଠାର ଭୂମି, ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କର ଭାବନା ସହିତ ନିଜକୁ ପରିଚିତ କରାଇଥିଲେ । ଏଇ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସହାୟତା କରୁଥିବା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ ଏମାନେ ପ୍ରସନ୍ନ ରଖୁଥିଲେ ଏବଂ ଏ ସଙ୍କଟ ଓ ଅଭାବ କାଳରେ ଏପରି ପ୍ରସନ୍ନତା ପାଇବା ପାଇଁ ଲୋକମାନେ ନିଜ ନିଜ ଭିତରେ ଝଗଡ଼ାଝଗଡ଼ି ହେଉଥିଲେ । ଆମ ଦେଶର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ବୋଲେ କେବେହେଲେ ଜୟଚନ୍ଦ୍ରର ଅଭାବ ନଥିଲା ଓ ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ରହିଲା ନାହିଁ ।

ଧୀରେ ଧୀରେ ଜାପାନୀମାନେ ଆତଙ୍କରାଜ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଚିଫ-କମିଶନରଙ୍କ ସେକ୍ରେଟେରୀ ବାର୍ଡ଼ ନାମରେ ଜଣେ ଇଂରେଜ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡକୁ କାଟିଦିଆଗଲା; ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଭାରତୀୟ ସାହାଯ୍ୟକାରୀଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦିଆଗଲା । ଭାରତୀୟ-ମାନଙ୍କ ଉପରେ ଏହାର ଖୁବ୍ ଭଲ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ସେମାନେ ସେ ଯୁବକର ହତ୍ୟାକୁ ଭୁଲିଗଲେ । ଜାପାନୀମାନେ ସମଗ୍ର ଏସିଆକୁ ଦାସତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତି ଦେବେ ବୋଲି କହିବୁଲିଲେ । ନେତାଜୀ ସୁଭାଷଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷଙ୍କର ଶପଥ ମଧ୍ୟ ନିଆଯାଉଥିଲା । ମାତ୍ର ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଏ ଭ୍ରମ ଦୂର ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଟ୍ରେଜେରୀ ଅଫିସର ଅତୁଲ ଚନ୍ଦ୍ର ଚାଟାର୍ଜିଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଘରୁ ବଳାତ୍କାରରେ ଟାଣିଆଣି ରାସ୍ତାରେ ମୁଣ୍ଡ କାଟିଦେଲେ । ଶବ ସେମିତି ପଡ଼ିରହିଲା । ଲୋକମାନେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଭାବିଲେ ଯେ, ଜାପାନୀ ସ୍ୱରାଜ୍ୟର ଏ ବିଚିତ୍ର ପଦ୍ଧତି । ଲୋକମାନଙ୍କୁ କାମରେ ଲଗାଗଲା । ବୁଢ଼ା, ରୋଗୀ, ପିଲା ସମସ୍ତଙ୍କୁ କାମ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରାଗଲା । ସଡ଼କ ତିଆରି କରିବା, ଉଡ଼ାଜାହାଜ ପଡ଼ିଆକୁ

ମରାମତି କରିବା ଓ କିଛି ଆପତ୍ତି କଲେ ତାଙ୍କୁ ମାଡ଼ ବା ମୁଣ୍ଡ କାଟିଦିଆଯାଉଥିଲା । ଏମିତି ପ୍ରତିଦିନ ଚାଲିଥିଲା । ଖାଇବା ପାଇଁ ରେଶନ ମିଳିଲା । ସୈନିକମାନଙ୍କୁ ଭଲ-ଭାବରେ ଖାଇବାକୁ ଦେବାପାଇଁ ସର୍ବପ୍ରଥମ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ମନେକରାଗଲା । ଭାରତୀୟ-ମାନଙ୍କ ଖାଇବା କଥା ପରେ ଆସୁଥିଲା । ଲୋକମାନେ ଭୋକିଲା ବା ଦରଖିଆ ହୋଇ ରହୁଥିଲେ । ରୋଗ ପୁଣି ବଢ଼ିଲା । ଔଷଧ କେବଳ ଜାପାନୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇ ରହୁଥିଲା । ପୁରୁଣା କଏଦୀ ବେଳ କଥା ମନେପଡ଼ିଲା; ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଉ ବେଶୀ କିଛି ଦେଖିବାକୁ ବାକି ଥିଲା । ଏଗୁଚୀ ନାମକ ଜଣେ ନୌବାହିନୀର କର୍ମକର୍ତ୍ତା ସିଭିଲ ଶାସନ ଚଳାଉଥିଲା ।

ଆଣ୍ଡାମାନର ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ସବୁ ବାହାରୁ ଆସୁଥିଲା । ଏଠାରେ କିଛି ଧାନ ଓ କେତେକ ଶାଗମୁଗ କେବଳ ହେଉଥିଲା । ଅଧିକ ଧାନ, ଡାଲି, ମସଲା, ପିଆଜ, ଆଳୁ ଇତ୍ୟାଦି ଜାହାଜଦ୍ୱାରା ବାହାରୁ ଆସୁଥିଲା । କିଛିଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜାପାନୀ ଜାହାଜ ବହୁତ ସାମଗ୍ରୀ ଧରି ଆସୁଥିଲା । ଜୀବନୋପଯୋଗୀ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ବସ୍ତୁ ପ୍ରଚୁର ଭାବରେ ମିଳିଲା । ଜାହାଜ ଆସୁଥିଲା ଓ ମାଲ ମଧ୍ୟ ବୋଝେଇ ହୋଇ ଆସୁଥିଲା । ଅଣ୍ଡା ଭାଙ୍ଗି ପରିଶ୍ରମ କରି ମଧ୍ୟ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାର ଲୋକମାନଙ୍କର କିଛି ପ୍ରସନ୍ନତା ଥିଲା । ମାତ୍ର ଧୀରେ ଧୀରେ ପରିସ୍ଥିତି ବଦଳିଲା । ଜାତଥିବା ଦେଶରୁ ଭୋଜନସାମଗ୍ରୀ, ଲୁଗା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜିନିଷପତ୍ର ଧରି ସପ୍ତାହରେ ଦୁଇଟି ଜାହାଜ ଆସୁଥିଲାବେଳେ କ୍ରମେ ଦୁଇ ମାସରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱପ୍ନ ହେଲା । ଜାହାଜ ଆସୁ ଆସୁ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାର ନିକଟରେ ମିତ୍ରରାଜ୍ୟର ଉଡ଼ାଜାହାଜଗୁଡ଼ିକ ତା ଉପରେ ବମ୍ ପକେଇ ଜଳେଇ ଦେଉଥିଲେ । ଶତ୍ରୁ କିପରିଭାବରେ ଜାଣିଲା ବୋଲି ଭାବି ଜାପାନୀମାନେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଉଥିଲେ । ପ୍ରକୃତରେ ଏଠାରୁ ପଳେଇଥିବା ପୋଲିସ ଅଧୀକ୍ଷକ ମ୍ୟାକାର୍ଥୀ ଏଠା ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଏଠିକା ଲୋକମାନେ କହନ୍ତି ଯେ, ମ୍ୟାକାର୍ଥୀ ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ଲୁଚି ଜଙ୍ଗଲବାଟରେ ଏଠିକା ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକମାନଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସେ ବଣର ପ୍ରତି ଗଳିକନ୍ଦି ଜାଣିଥିଲେ; କାରଣ ଏଠାରେ ସେ ପୋଲିସ ସୁପରିନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଥିଲେ । ସେ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଏଠି କାମ କରୁଥିଲେ ଓ ଖବର ପଠାଉଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ସବୁ ଜଣାପଡ଼ିଯାଉଥିଲା । ଜାପାନୀମାନେ ଏଇ ଘଟଣାରେ ପାଗଳ ପରି କ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇଯାଇଥିଲେ ଓ ତା'ଫଳରେ ଏଠିକା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବହୁତ କଷ୍ଟ ସହିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଏହା ନାତ୍ସି ଓ ଫାସିଷ୍ଟମାନଙ୍କ କଥା ମନେପକେଇ ଦିଏ । ଏମାନଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ ସୂଚନା ବିଭାଗ ସକ୍ରିୟ ହୋଇଉଠିଲା । ଧରପଗଡ଼ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ଗୁପ୍ତଚରଙ୍କୁ ପ୍ରମାଣିତ କରାଇବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା ଚାଲିଲା । ପନ୍ଥା ଥିଲା—

ଅମାନୁଷିକ ବର୍ବରତାପୂର୍ଣ୍ଣ ଯାତନା ଦେବା । କମିଶନର ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ, ପୋଲିସ ଅଧକ୍ଷ ନାରାୟଣ ରାଓ, ସବଇନସ୍ପେକ୍ଟର ସୁବା ଖାଁ, ଡାକ୍ତର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ନାଗ, ଡେପୁଟି କମିଶନର ରାମକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରାଗଲା । ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ୩୦୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚିଥିଲା । ଏଣେ ବାହାର ଲୋକେ ଭୋକରେ ମରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅନ୍ନ ଓ ବସ୍ତ୍ରର ଅଭାବ ଥିଲା । କ୍ଷେତରେ ବେଠିରେ କାମ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରାଗଲା । ବାବୁବର୍ଗଙ୍କୁ ପଥର କାଟିବା, ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କୁ ଜାହାଜରୁ ମାଲ ଉତାରିବା, ଦୋକାନ-ବାଲାଙ୍କୁ ଜଙ୍ଗଲରୁ କାଠ କାଟିବା ଇତ୍ୟାଦି କାମ ପାଇଁ ଘରୁ ଜବରଦସ୍ତ ନେଇଯାଉଥିଲେ । ରୋଗ-ବଇରାଗ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଛୁଟି ମିଳୁ ନଥିଲା । କାମ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭୋକଦାଉ, ଶାରୀରିକ ଦଣ୍ଡ ଓ ଅପମାନ ମଧ୍ୟ ସହିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଲମ୍ବା ଲାଇନ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ପଡ଼ିଆ ନିରାପଦ ନୁହେଁ ବୋଲି ଘୋଷଣା କଲା ପରେ ମିଠାଖାଡ଼ୀ ଓ ହାଡ଼ଡ୍ରାପୁରରେ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ପଡ଼ିଆ ତିଆରି କରିବା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଟ୍ରକରେ ବୋଝେଇ କରି ନିଆଗଲା । ସେଠାରେ ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଇଁ କେତେକ ଅସ୍ଥାୟୀ କୁଡ଼ିଆ ମରାଗଲା; ମାତ୍ର ସେଥିରେ ସମସ୍ତେ ରହିବା ଭଳି ଜାଗା ନଥିଲା । ଘରବାଲାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଜଣା ନଥିଲା ଯେ ସେମାନେ କୁଆଡ଼େ ଯାଇଛନ୍ତି ବୋଲି । ଖାଦ୍ୟବସ୍ତୁର କୌଣସି ବ୍ୟବସ୍ଥା ନଥିଲା; ମାତ୍ର ଲୋକମାନଙ୍କୁ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଏତିକିବେଳେ ଧାନ ବୁଣିବା ସମୟ ଥିଲା; ମାତ୍ର ଜମିସବୁ ପଡ଼ିଆ ପଡ଼ିଲା ।

ଏଣେ ଜେଲରେ ଲୋମହର୍ଷଣକାରୀ କ୍ରୂର ବ୍ୟାପାର ପୋଲିସ ଅଧକ୍ଷ ମିତ୍ସୁବଶୀର ଅଧକ୍ଷତାରେ ଚାଲିଥାଏ । ଏଠି ଭୁକ୍ତଭୋଗୀ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଅଛନ୍ତି; ଯେଉଁ-ମାନଙ୍କର ଶରୀରରେ ସେ ବର୍ବରତା ଓ ପାଶବିକତାର ଚିହ୍ନ ଏବେ ବି ରହିଚି । ମିତସୁବଶୀର ପୋଲିସ ମଧ୍ୟରେ ଭାରତୀୟ ଓ ବର୍ମି ପୋଲିସ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ ଏବଂ ଏମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ହିଁ ସେହି ଅତ୍ୟାଚାର ସବୁ କରାହେଉଥିଲା । ସେ ଯନ୍ତ୍ରଣାଗୃହରେ ଜଣେ ଜାପାନୀ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ରହି ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଦଣ୍ଡଗୁଡ଼ିକୁ ସଞ୍ଚାଳନ କରୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ପରେ ଭାରତୀୟ ସିପାହିମାନେ ସେ କାମରେ ଏପରି ଦକ୍ଷ ହୋଇଯାଇଥିଲେ ଯେ, ଜାପାନୀ କର୍ମକର୍ତ୍ତାଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତି ଆଉ ଦରକାର ପଡୁନଥିଲା । ଜାପାନୀମାନେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଦଣ୍ଡ ଦେଉଥିଲେ ବୋଲି ରାମକୃଷ୍ଣ ଲେଖିଛନ୍ତି । ଜଳଦଣ୍ଡ ଜାପାନୀ-ମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଭାର ପରିଚାୟକ । କାଠ ଖଟ ବା ଦଉଡ଼ିଆ ଖଟରେ ଚିତ୍ କରି ଶୁଆଇ ଦେଇ ହାତଗୋଡ଼ ବାନ୍ଧି ଦିଆହେଉଥିଲା । ଜଣେ ଲୋକ ମୁଣ୍ଡକୁ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଜାବୁଡ଼ି କରି ଧରୁଥିଲା । ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଲୋକ ତା ମୁହଁରେ ଅନବରତ ପାଣି ଢାଳିବାରେ ଲାଗୁଥିଲା । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ୧ ଘଣ୍ଟା ଧରି ହେଉଥିଲା । ନାକ ବା ମୁହଁବାଟେ ନିଶ୍ୱାସ

ନେଉଥିଲେ ପାଣି ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍‌କୁ ଚାଲିଯିବା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା । ଏହିପରି ଭାବରେ ଅତି କଷ୍ଟଦାୟକ ମୃତ୍ୟୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଆସୁଥିଲା । ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ଦଣ୍ଡରେ ବା ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ପ୍ରବାହକୁ ଗୋଟିଏ ଖୋଲା ତାର ସାହାଯ୍ୟରେ ନେଇ ଦେହରେ ପ୍ରବେଶ କରାହେଉଥିଲା । ଏହି ପ୍ରଣାଳୀରେ ଲୋକଟିକୁ କାନ୍ଥରେ ଜଡ଼ପ୍ରାୟ କରି ଦିଆଯାଉଥିଲା । ହାତକଡ଼ି, ଦଉଡ଼ି ଇତ୍ୟାଦିରେ ବାନ୍ଧି ବା ଖୁଣ୍ଟରେ ଲଟକେଇ କରି ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଉପଚାର ହେଉଥିଲା । ସେ ଲୋକଟିର ଚିତ୍କାର ସମଗ୍ର ଜେଲରେ ଶୁଣାଯାଉଥିଲା । କିଛିଦିନ ଏପରି ଉପଚାର ଚାଲିଲା ପରେ ସେ ସଂଜ୍ଞାହୀନ ହୋଇପଡ଼ୁଥିଲା ଓ ଧୀରେ ଧୀରେ ତାର ମୃତ୍ୟୁ ହେଉଥିଲା । ଅଗ୍ନି-ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଲୋକର ଓଠ ଧରି ନିଆଁ ଷ୍ଟୋଭରେ ତାର ନଗ୍ନଦେହକୁ ସେକାହେଉଥିଲା । ବାନ୍ଧି କରି ମହମବତି ଶିଖାରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ପୁରୁଷ ବା ସ୍ତ୍ରୀ-ମାନଙ୍କର ଗୁପ୍ତାଙ୍ଗକୁ ପୋଡ଼ିଦେଉଥିଲେ । ବିଡ଼ି ବା ସିଗାରେଟ ସାହାଯ୍ୟରେ ଶିଖ୍-ମାନଙ୍କର ଦାଢ଼ି ପୋଡ଼ି ଦେଉଥିଲେ । ନଖଗୁଡ଼ିକରେ କଣ୍ଟା ବାଡ଼େଇ ମହମବତିରେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ପୋଡ଼ାହେଉଥିଲା । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଚିତ୍ର ଉପାୟରେ ଆଣ୍ଡାମାନବାସୀମାନଙ୍କୁ ଜାପାନୀ ପ୍ରଣାଳୀର ଏସିଆ ବନ୍ଧୁତ୍ୱର ପରିଚୟ ଦିଆ-ହେଉଥିଲା ।

ଅପରାଧି ନିଜର ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ପାଇଁ ଏବଂ ସେ ଯେ ନିଜେ ଗୁପ୍ତଚର ଏହା ପ୍ରମାଣିତ କରାଇବା ପାଇଁ ଏ ଦଣ୍ଡସବୁ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଅଣ୍ଡାମାନର ଅଧିବାସୀ ଗାଇଁଲି, ମୁଲିଆ, ଚାଷୀ ଓ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାରବାସୀମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ମଧ୍ୟ ଜଣାନଥିଲା ଯେ, କେମିତି ଜାପାନୀ ଜାହାଜ ଆସିବା କଥା ମିତ୍ରରାଷ୍ଟ୍ରର ବମ୍ ପକାଳିମାନଙ୍କୁ ଜଣା-ଯାଉଥିଲା । ମ୍ୟାକାର୍ଥିଦଳର କେତେକ ଲୋକ ହୁଏତ ଏଠିକାର ମଧ୍ୟ ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତି; ମାତ୍ର ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟରେ କିଛି ଜଣା ନଥିଲା । ମ୍ୟାକାର୍ଥୀ ଯେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଗୁପ୍ତଭାବରେ କରଉଥିଲେ, ଏ ବିଷୟରେ ଜନସାଧାରଣ ମଧ୍ୟ ସେତେବେଳେ ଜାଣି ନଥିଲେ । ମାତ୍ର ଜାପାନୀ ସୈନିକ ଓ ସିଭିଲ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ସ୍ପଷ୍ଟରେ ମାତ୍ର ଅନୁଚିତ ମକଦ୍ଦମା ସବୁ ଚଳାଉଥିଲେ । ଜାପାନୀ ସମ୍ବିଧାନରେ ମଧ୍ୟ ଏ ପ୍ରକ୍ରିୟା ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ନୁହେଁ ବୋଲି ଜାପାନୀ ଜଜ୍ ଆସିବାରୁ ଜଣାପଡ଼ିଲା । ଏଇ ମକଦ୍ଦମା 'ସ୍ପାଇ-କେସ' ନାମରେ ବିଦିତ ଥିଲା ଓ ଏଠାର ଜନସାଧାରଣ ସ୍ପାଇ-କେସ (ସପାଇକେସ) ର ଅର୍ଥ ଭଲଭାବରେ ଜାଣିଥିଲେ । ଏହାର ଅର୍ଥ ଥିଲା— ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଧରି ଜେଲରେ ବନ୍ଦ କରି ଅମାନୁଷିକ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେବା ଏବଂ ଦୋଷ କରିନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କରାଇବା, ମିଛ ମକଦ୍ଦମା କରାଇ ବହୁତ ଦିନଧରି ଦଣ୍ଡ ଦେବା ବା ଗୁଳି ମାରିଦେବା ଏବଂ ଯିଏ ସ୍ୱୀକାର ନକଲା ତାକୁ

କଷ୍ଟ ଦେଇ ଢଳା ଢଳା କରି ମାରିବା ।

ଏ କେସ୍‌କୁ ଲୋକମାନେ ପ୍ରଥମ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଓ ତୃତୀୟ ସ୍ପାଇକେସ୍ ଇତ୍ୟାଦି ନାମରେ ସ୍ମରଣ ରଖିଛନ୍ତି । 1943 ଅଗଷ୍ଟ ମାସରେ ରତନଗୃନ୍ଦ ଓ ଫୈଜଲ ହୁସେନ ଧରାହୋଇଥିଲେ । ରତନଗୃନ୍ଦଙ୍କୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେଇ ପରେ ଗୁଳି କରି ମାରିଦିଆହୋଇଥିଲା ଓ ଫୈଜଲ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ହିଁ ମରିଯାଇଥିଲେ । ସେ ଲେବର ଫୋର୍ସର ସୁପରଭାଇଜର ଥିଲେ । 1943 ସେପ୍‌ଟେମ୍ବର ମାସରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଧରଣର ଗିରଫଦାରି ହୋଇଥିଲା । ପଛରେ ହାତ ବାନ୍ଧି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦଳା ଦଳା କରି ଜେଲକୁ ନିଆଯାଇଥିଲା । ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଶହ ଶହ ଥିଲା । ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅନେକେ ଜୀବିତରେ ଫେରିନଥିଲେ । ନଭେମ୍ବରବେଳକୁ ଗିରଫ କରିବା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା; ମାତ୍ର ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ଜେଲରେ ଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପୂର୍ବ ପରି ବ୍ୟବହାର ଚାଲିଲା । ଶିଖ୍‌ମାନଙ୍କ ଉପରେ ଜାପାନୀମାନଙ୍କର ଭୀଷଣ ରାଗ ଥିଲା । କାରଣ ଏମାନେ ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ଜଣେ ବଡ଼ ଦାଢ଼ି ଓ ବାଳ ଥିବା ଲୋକକୁ ପଳେଇଯିବାର ଦେଖିଥିଲେ । ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ଯେ ସେ ଲୋକ ମ୍ୟାକାର୍ଥୀ ବା ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟ କେହି ସହଯୋଗୀ ଥିଲେ । ଜାପାନୀମାନଙ୍କର ଶିଖମାନଙ୍କ ଉପରେ ସନ୍ଦେହ ହେଲା । ପୋଲିସମାନଙ୍କୁ ଶିଖ୍‌ମାନଙ୍କର ଦାଢ଼ି ଓ କେଶ କାଟିବା ପାଇଁ ଆଦେଶ ଦିଆଗଲା । ତା ଫଳରେ ଅପରାଧୀମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବାରେ କୌଣସି ବାଧା ରହିଲା ନାହିଁ । ହରବର୍ଟାବାଦ ପାଖରେ ସମୁଦ୍ରର ପଶ୍ଚିମ ତଟରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦାଢ଼ିବାଲା ଲୋକ ଦେଖି ଜାପାନୀମାନେ ଖୁବ୍ ରାଗି-ଯାଇଥିଲେ । ଜେଲ୍ ଓ ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟର ଥୋ. କୋ. ମୋହନ (ବର୍ତ୍ତମାନ ସଚିବାଳୟର ଘର) ରେ ଗତିବିଧି ଆହୁରି ତୀବ୍ର ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ 'ଇଣ୍ଡିୟାନ ଇଣ୍ଡିପେଣ୍ଡେନସ ଲିଗ୍'ର ଏକ ଶାଖା ଏଠାରେ ଥିଲା । ଆଣ୍ଡାମାନର ଅମର ଶହିଦ ଡା. ଜୀବନ ସିଂ ଓ ରାମକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଏହା ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ଥିଲା । ଲିଗ୍‌ର କେନ୍ଦ୍ର 'ବେଙ୍କକ୍'ରେ ଥିଲା । ଏହା ଜାପାନୀମାନଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ରାସବିହାରୀ ବୋଷଙ୍କର ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାରେ ହୋଇଥିଲା । ମାଳୟ, ବର୍ମା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସିଆ ଦେଶଗୁଡ଼ିକରେ ବହୁତ ସଂଖ୍ୟାରେ ଭାରତୀୟ ଥିଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ଲୀଗ୍‌ଦ୍ୱାରା ଏକତ୍ରିତ କରାହୋଇଥିଲା । ମିତ୍ରରାଷ୍ଟ୍ରର ସହଯୋଗ ପାଇଁ ନେତାଜୀ ସୁଭାଷଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷଙ୍କୁ ଜାପାନୀମାନେ ସିଙ୍ଗାପୁରକୁ ଅଣେଇଥିଲେ । କିଛିଦିନ ପରେ ଟୋକିଓରେ ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସିଆର ଦେଶଗୁଡ଼ିକର ସମ୍ମିଳନୀ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ନେତାଜୀ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ନେତାଜୀଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଆଣ୍ଡାମାନ

ଦ୍ୱୀପସମୂହକୁ ପ୍ରଥମ ଭାରତୀୟ ଭୂଖଣ୍ଡ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରାଗଲା । ସିଙ୍ଗାପୁରରେ ନେତାଜୀଙ୍କ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାରେ ଭାରତର ଅସ୍ଥାୟୀ ସରକାର ଗଢ଼ାଗଲା । ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଆଜାଦ ହିନ୍ଦ୍ ଫଉଜ ଭାରତୀୟ ସେନାର ପ୍ରଥମ ମୂଳଦୁଆ ଏଇଠି ପଡ଼ିଥିଲା ଓ ନେତାଜୀ ରାଷ୍ଟ୍ରାଧ୍ୟକ୍ଷ ରହିଲେ । 1943ର ଶେଷଆଡ଼କୁ ସୁଭାଷଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ ଆଣ୍ଡାମାନ ଆସିଥିଲେ । ରାମକୃଷ୍ଣ ଏହାର ବିବରଣ ସଂକ୍ଷେପରେ ଲେଖିଛନ୍ତି :

ଉଡ଼ାଜାହାଜ ପଡ଼ିଆରେ ନେତାଜୀଙ୍କ ଜାହାଜ ଓହ୍ଲାଇବା ପୂର୍ବରୁ ଭାରତୀୟ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ନ ଜଣାଇ ଦୁଇଧାଡ଼ି କରି ଠିଆ କରାଇ ଦେଇଥିଲେ । ନେତାଜୀଙ୍କ ସହିତ ଏମାନଙ୍କର ପରିଚୟ କେବଳ ହୋଇଥିଲା । କୌଣସି କଥାବାର୍ତ୍ତା ମଧ୍ୟ ହୋଇନଥିଲା । ତାଙ୍କୁ ରସ୍ ଦ୍ୱୀପରେ ଥିବା ସରକାରୀ ଘରକୁ ନିଆଯାଇଥିଲା ଓ ସେଠାରେ ରଖାହୋଇଥିଲା । ବାଟରେ ଦୁଇପଟରେ ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଠିଆ କରାଇଦିଆଯାଇଥିଲା । ନେତାଜୀ ଏଠିକାର ପ୍ରକୃତ ପରିସ୍ଥିତି ନ ଜାଣିବା ପାଇଁ ଜାପାନୀମାନେ ପୂରା ସଚେତନ ଥିଲେ । ରସ୍‌ରେ ରଖିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା, ଭାରତୀୟମାନେ ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେପରି ପହଞ୍ଚି ନ ପାରନ୍ତି । ପ୍ରଥମରେ ଯେତେବେଳେ ରସ୍‌ରେ ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଥିଲା ଓ ଚିଫ କମିଶନରଙ୍କର ବାସସ୍ଥାନ ଥିଲା, ସେତେ-ବେଳେ ସବୁବେଳେ ନୌକାର ସୁବିଧା ଥିଲା । ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମିତି ସୁବିଧା ନଥିଲା । ବହୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ ମଧ୍ୟ ସେଠାକୁ ଯାଇହେଉନଥିଲା ଏବଂ ନୌକା, ମୋଟର-ବୋଟ ଇତ୍ୟାଦି ଜାପାନୀମାନଙ୍କର ଅଧୀନରେ ଥିଲା । କଡ଼ା ପହରା ମଧ୍ୟ ଦିଆଗଲା । ନେତାଜୀଙ୍କର ଉଦାର ଚରିତ୍ର ଯୋଗୁଁ ସେ ଜାପାନୀମାନଙ୍କୁ ସନ୍ଦେହ କରିନଥିଲେ ଓ ଏଠିକା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ବିଷୟରେ ଖୁବ୍ କମ ଜାଣିଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ କେବଳ ଦୁଇଥର ପାଇଁ ବାହାରକୁ ନିଆଯାଇଥିଲା । ଥରେ ଜେଲ ଓ ତାର ଆଖପାଖ କିଛି ସବୁ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ଓ ଆଉ ଥରେ ଗୋଟିଏ ସଭାରେ କହିବା ପାଇଁ । ପ୍ରତିଥର ଯେପରି କୌଣସି ଭାରତୀୟ ତାଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିନପାରିବ, ତାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା । ଏଡ଼ମିରାଲ ନେତାଜୀଙ୍କ ସମ୍ମାନ ପାଇଁ ଯେଉଁ ଭୋଜି ଦେଇଥିଲେ ତାହା ତାଙ୍କ ବାସଭବନରେ ନ ହୋଇ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ହାଉସ୍‌ରେ ହୋଇଥିଲା ।

ସେଥିପାଇଁ ଏଡ଼ମିରାଲ ଶାନ୍ତି ପରିବାରର ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନିଜ ବାସସ୍ଥାନ ଅବର୍ଡ଼ୀନରେ ରଖେଇଥିଲେ; ମାତ୍ର ନେତାଜୀଙ୍କୁ ରସ୍ ଦ୍ୱୀପରେ ରଖେଇଲେ । କୌଣସି ଭାରତୀୟ ଯେପରି ତାଙ୍କ ପାଖରେ ନ ପହଞ୍ଚେ ଏହାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଜାପାନୀମାନେ କରିଥିଲେ ।

ପ୍ରାୟ ୭ ଜଣ ଭାରତୀୟ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ନେତାଜୀ ଏମାନଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର ଜାପାନୀମାନେ ଜଗିରହିଥିବାରୁ ସେମାନେ କିଛି କହିବାକୁ ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ନେତାଜୀଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କ ନିଜର ଯେଉଁ ଷ୍ଟାଫ କର୍ମଚାରୀ ଥିଲେ; ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ସତର୍କ ରହିଥିଲେ । ଗାଁ ବୁଲେଇବାକୁ ନେଲାବେଳେ ମଧ୍ୟ ଜାପାନୀ ନୌସେନା ଓ ସେନାର କର୍ମକର୍ତ୍ତା-ମାନେ ତାଙ୍କୁ ଘେରି କରି ରହିଥିଲେ । କୌଣସି ଭାରତୀୟ ସହିତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାକୁ ତାଙ୍କୁ ସୁଯୋଗ ଦିଆହୋଇ ନଥିଲା । ଅନ୍ୟ କଥାରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ନେତାଜୀ ଜନତାକୁ କହିଥିଲେ; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନୁହେଁ । ତେଣୁ କୌଣସି ସମୟରେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ସହିତ କୌଣସି ବିଚାରଧାରା ବା ଭାବ ଆଦାନ-ପ୍ରଦାନ ହୋଇ ନଥିଲା । ଜାପାନୀମାନେ ଯାନବାହନ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ସହିତ କାହାକୁ ବସିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ନଥିଲେ । ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ସଭାରେ ନେତାଜୀ ଦଳେ ଜାପାନୀ କର୍ମକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଘେରି ହୋଇ ଆସିଲେ; ଭାରତର ତିରଙ୍ଗା ପତାକା ଭାରତଭୂମି ଉପରେ ଫରଫର ହୋଇ ଉଡ଼ିଲା । ଭାରତ ଧନ୍ୟ ହେଲା; ମାତ୍ର ସେଇ ସମୟରେ ଜେଲର ଯାତନାକକ୍ଷରେ ସେମିତଭାବରେ ଭାରତୀୟଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଦଣ୍ଡ ଚାଲୁରହିଥିଲା । ସଭାରେ ରାମକୃଷ୍ଣ ମାନପତ୍ର ପଢ଼ିଥିଲେ ଓ ଆଜାଦ ହିନ୍ଦ୍ ଫଉଜଙ୍କ ପାଇଁ ଟଙ୍କାଥଳୀ ଭେଟି ଦିଆହୋଇଥିଲା । ଭାଷଣ ପରେ ନେତାଜୀ ପୁଣି ରସ୍ ଦ୍ୱୀପକୁ ଫେରିଯାଇଥିଲେ ।

ନେତାଜୀଙ୍କୁ ଥରେ ଜେଲ ଦେଖାଇବାକୁ ଅଣାଯାଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍ପାଇ କେଶ୍ ଚାଲିଥିଲା । ପ୍ରାୟ ୧୦୦ରୁ ଅଧିକ ନିରପରାଧ ଭାରତୀୟ ନିଜ ମହାଦେଶର ବନ୍ଧୁ ହାତରୁ ଦଣ୍ଡ ପାଉଥିଲେ । ନେତାଜୀଙ୍କୁ କେତେକ କାମ କରୁଥିବା କଏଦୀଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ଦିଆଗଲା । କୌଣସି ଭାରତୀୟ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ତାଙ୍କ ସହିତ ନଥିଲେ । କେତେକ ଭାରତୀୟଙ୍କ ଦେହ ଜଳିଯାଇ ଚମଡ଼ା ନଥିବା ଓ ମାଂସରେ ପୋକ ପଡ଼ିଯାଇଥିବା, କେତେକ ଚାଲିପାରୁ ନଥିଲେ ଓ କ୍ଷୀଅନ୍ନା ଶବ ପରି ପଡ଼ି-ରହିଥିଲେ । ଆଉ କେତେକଙ୍କର ଘା'ରେ ଲୁଣ ଲଙ୍କା ମରାହୋଇଥିଲା । ମାତ୍ର ଏହି ସବୁ ଦୃଶ୍ୟ ସେ ଦେଖି ନଥିଲେ । ଜାପାନୀମାନେ ନିଜର ଯୋଜନା ଅନୁଯାୟୀ ଜେଲର ସୁନ୍ଦର ରୂପ ଦେଖାଇବାକୁ ନେଇଯାଇଥିଲେ; ତେଣୁ ପରେ ଯେତେବେଳେ ସେ ପ୍ରକୃତ ଘଟଣା ବିଷୟରେ ଶୁଣିଥିଲେ, ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରି ନଥିଲେ ।

ଶିଷ୍ଟାଚାର ଅନୁସାରେ ନେତାଜୀ ଏଡମିରାଲ ତଥା ଅନ୍ୟ କର୍ମକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ଭୋଜି ଦେଇଥିଲେ । ଏଥିରେ ଭାରତୀୟ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ କଡ଼ା

ମାରିଦେଇଥିଲେ । ବାହାରେ ଖାଦ୍ୟର ବହୁତ ଅଭାବ ଥିଲା । ଜାପାନୀମାନେ କୁକୁଡ଼ା, ଛେଳି, ଗୋରୁଗାଈ ସବୁ କିଛି ଖାଇବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ଓ କୃଷକମାନଙ୍କର ପଶୁ ହାନି ହେବାରେ ଲାଗିଲା । ଏମାନେ ଜୀବଜନ୍ତୁ ସବୁ ଜବରଦସ୍ତ ଧରି ନେଇ-ଯାଉଥିଲେ । (1) ପନିପରିବା ମଧ୍ୟ କମ୍ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ମାଛ ଧରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଲୋକମାନେ ଯାଇପାରୁ ନଥିଲେ; କାରଣ ମିତ୍ରରାଜ୍ୟର ବୁଡ଼ାଜାହାଜ ଇଆଡ଼େ ସିଆଡ଼େ ବୁଲୁଥିଲା ଓ ଗୁପ୍ତଚର ଅଭିଯୋଗ ହେବା ଭୟରେ କେହି ଯାଉ ନଥିଲେ । କୃଷକମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ମାପ ଅନୁସାରେ ଧାନ ରଖି ବାକିତକ ଧାନ ଜାପାନୀ ସରକାରଙ୍କୁ ଦେଇଦେବା ପାଇଁ ଆଦେଶ ଥିଲା । ପ୍ରଥମେ ଏହାର ପରିମାଣ ପ୍ରତି ବୟସ୍କ ପାଇଁ 450 କି. ଗ୍ରା. ଓ ଛୋଟ ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ 217 କି. ଗ୍ରା. ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଥିଲା, ପରେ ଏହାର ପରିମାଣ ଆହୁରି କମାଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଭାରତୀୟ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ଗାଁରେ ଘର ଘର ବୁଲି ଧାନ ଏକାଠି କରି ଜାପାନୀ ଗୋଦାମକୁ ଆଣୁଥିଲେ । 1944 ଅପ୍ରେଲ ମାସ ବେଳକୁ ଘର ଘର ତଲାସ କରି ଧାନ ଲୁଟତରାଜ ହେବାରେ ଲାଗିଲା । ଯାହା କିଛି ଧାନ କୃଷକ ପାଖରେ ଥିଲା ତାର ଶତକଡ଼ା ଦଶ ଭାଗ ଅଧିକାରୀମାନେ ଯାଇ ଛଡ଼ାଇ ଆଣୁଥିଲେ । ଜାପାନୀ ମୁଦ୍ରାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଦାମ ଦିଆହେଉଥିଲା । ପରେ ତାହା ନଚଳିବାରୁ ସେମାନେ ଧାନ ମାଗଣାରେ ଆଣୁଥିଲେ । ଲୋକମାନେ ଭୋକରେ ମରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଓ ପତ୍ର ସିଝେଇ ଖାଇବାରେ ଲାଗିଲେ । ଲୁଗାପଟା ବି ମିଳୁ ନଥିଲା । ଅଖା ଓ ଦଉଡ଼ିରେ ବୁଣା ଲୁଗା ପିନ୍ଧୁଥିଲେ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଲୁଗା ଅଭାବରୁ ବାହାରକୁ ବାହାରି ପାରୁନଥିଲେ । ବେରି ବେରି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରୋଗଦ୍ୱାରା ଲୋକମାନେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହେବାରେ ଲାଗିଲେ । କାମ ପାଇଁ ରୋଗୀ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଜବରଦସ୍ତ କରି ଅଣାହେଉଥିଲା ଓ କେହି କେହି ବାଟରେ ମରିଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ । ଚିନି ଇତ୍ୟାଦି ଯଦି କାହାରି ପାଖରୁ ବାହାରିଲା, ତେବେ ତାକୁ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଉ-ଥିଲା । ଜଣେ ପୁରୁଷ ଓ ତାର ସ୍ତ୍ରୀ ପାଖରୁ ଚିନି ବାହାରିଲା ବୋଲି କପରି

(1) ଲେଖକ ମହମ୍ମଦ ହନିଫ ନାମକ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ସହିତ ବାର୍ତ୍ତାଳାପ କରିଥିଲେ; ସିଏ କି ଜୀବଜନ୍ତୁ ଧରିଆଣି ଜାପାନୀମାନଙ୍କୁ ଦେବା ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ଥିଲେ । ଯେ କୌଣସି କୃଷକଠାରୁ ଗୋରୁଗାଈ ବିନା ମୂଲ୍ୟରେ ଆଣି ଜାପାନୀ-ମାନଙ୍କୁ ଦେବା ସେମାନଙ୍କର କାମ ଥିଲା । ଥରେ ଜଣେ କୃଷକ ବହୁତ କାକୁତି ମିନତି କରିବାରୁ ସେ ତାର ବଳଦ ନଆଣି ଛାଡ଼ିଦେଇଥିଲେ । ଏ କଥା ଜାପାନୀମାନେ ଜାଣିବାରୁ ତାକୁ ବହୁତ ମାରିଥିଲେ ଓ ତା ଗୋଡ଼ର ହାଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିଲା । ପରେ ତାକୁ 'ଓ୍ୱାର ଇନଜୁରି ପେନସନ' ମିଳିଥିଲା ।

ସେମାନଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ କାଟି ଦିଆହୋଇଥିଲା, ରାମକୃଷ୍ଣ ତାର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଏକ ଲୋକକୁ ସେହି ଅପରାଧରେ ପେଟ୍ରୋଲ ଢାଳି ମହିଁରାସ୍ତାରେ ପୋଡ଼ି ମାରିଦିଆ-ହୋଇଥିଲା । ଖାଦ୍ୟ ନମିଳିବାରୁ ଜାପାନୀମାନେ ଏଠାରୁ ଯାହା କିଛି ସମ୍ଭବ ତାହା ଉତ୍ପାଦନ କରିବାରେ ଲାଗିଲେ । ପାହାଡ଼ି ଆଳୁ, କନ୍ଦମୂଳ ଇତ୍ୟାଦି ଉତ୍ପନ୍ନ କରାଗଲା । କେତେକ ଲୋକ ଏହାଦ୍ୱାରା ଜୀବନ ବଞ୍ଚାଇଲେ । କେବେ କେବେ ଧାନ ମଧ୍ୟ ମିଳୁଥିଲା ।

1944ର ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ଯେତେବେଳେ ଜାପାନୀମାନଙ୍କର ପରାଜୟ ଲକ୍ଷଣ-ସବୁ ଦେଖାଗଲା, ଏଠିକା ଅଧିବାସୀଙ୍କ ମନରେ ଆଶାର ସଞ୍ଚାର ହେଲା । ସେତେବେଳେ ଚତୁର୍ଥ ଗୁପ୍ତଚର କେସ୍ ଚାଲୁରହିଥାଏ । କର୍ଣ୍ଣେଲ ଲୋକନାଥନ୍‌ଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଯଥା ପୂର୍ବଂ ତଥା ପରଂ ଥିଲା । ଜାପାନୀମାନଙ୍କର ନୌସେନା କ୍ରମେ ହ୍ରାସ ପାଇଆସୁଥିଲା । ବର୍ମାରେ ସବୁବେଳେ ହାରୁଥିବାରୁ ଜାପାନୀମାନେ ଡରିଯାଇଥିଲେ । ଆଣ୍ଡାମାନରେ ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କ ସେନାଙ୍କର ସବୁବେଳେ କ୍ଷତି ଘଟୁଥିଲା । ପ୍ରଥମ୍ କରିଡକଲ ନଷ୍ଟପ୍ରାୟ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ତେଲ ଓ ପେଟ୍ରୋଲ ଗୋଦାମରେ ବୋମା ବର୍ଷଣ ହେଉଥିଲା । ଜାପାନୀମାନେ ରେଡ଼ିଓ ସବୁ ଜବତ କରିନେଇଥିଲେ ବୋଲି ଲୋକମାନେ କିଛି ଖବର ଜାଣିପାରୁ ନଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଖବରକାଗଜ କେବଳ ତାଙ୍କର ଭଲ ଖବର ଛାପୁଥିଲା । ମାତ୍ର ଆଣ୍ଡାମାନ ଅଧିବାସୀମାନେ ପ୍ରକୃତ ପରିସ୍ଥିତି ବିଷୟରେ ଅନୁମାନ କରିପାରୁଥିଲେ । ଜାପାନୀମାନେ ଲଜ୍ଜିତ ହେବା ସଫା ଜଣାପଡୁଥାଏ । ପ୍ରାୟ ଆହୁରି ଶହେ ଲୋକ ନୂଆ କେସରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଜାପାନୀ ଜଜ୍‌କୁ ସିଙ୍ଗାପୁରରୁ ଅଣାଯାଇଥିଲା । କେତେକ ଲୋକଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି-ଦିଆଗଲା । ଏହି ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଥିଲା । ଏଥିରେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁର ଶେଷ ଦ୍ୱାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚାଇ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ସେମାନେ ଘରକୁ ବା ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ଆସି ଶେଷ ନିଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗ କରୁଥିଲେ । ଖାଦ୍ୟର ଏପରି ଅଭାବ ହୋଇଥିଲା ଯେ, ବନ୍ଦୀମାନେ କୁଣ୍ଡାକୁ ପେଷି କରି ଖାଉଥିଲେ । ସୈନିକମାନେ ଗାଁର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଘରୁ ବାହାରକରି ଜାଗାଏ ଜାଗାଏ ଏକାଠି କରି ରଖୁଥିଲେ । ତା ଫଳରେ ଉପରୁ ବୋମା ପଡ଼ି ସେମାନଙ୍କୁ ମାରୁଥିଲା । କୁଡ଼ିଆଘର ଛପରରେ ମଧ୍ୟ ଉପରୁ ମେସିନଗନରୁ ଗୁଳିବର୍ଷା ହେଉଥିଲା । 1945ର ମଧ୍ୟଭାଗରେ 'ଥୋ କୋ ମୋହନ'ର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଆହୁରି ବଢ଼ି ଯାଇଥିଲା । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଓ ପିଲା-ମାନଙ୍କୁ ଡାକି କରି ଏକାଠି ବସେଇ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଧରି ପଚରାହେଉଥିଲା ଓ କେତେକଙ୍କୁ ଜେଲ ପଠାଯାଉଥିଲା । ନାନଡାଇ ନାମକ ନୌସେନାଙ୍କ ସଦର ଅଫିସରେ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ର ଗଣତିକରି ରଖାହୋଇଥିଲା,

ସେପ୍‌ଟେମ୍ବର ମାସରେ ଗୋଟିଏ ପୁରୁଣା ଜଙ୍ଗଲ ବିଭାଗର କର୍ମଗୃହ ଷ୍ଟୀମରରେ, ରେଶନ ଓ ଲୁଗା ଧରି ଗୋଟିଏ ଜାହାଜରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଥିଲେ ଏବଂ ଏଠାର ଦଶା ଦେଖିଥିଲେ । କୈଦୀ ଷ୍ଟେସନ ଖାଲି ପଡ଼ିଥିଲା, ଧାନ ଗୃହଗୁଡ଼ିକ ଖୁବ୍ କମ୍ ହେଉଥିଲା । ଲୋକମାନେ ଅର୍ଦ୍ଧନଗ୍ନ ଥିଲେ ଓ ପଶୁଧନ କେବଳ ନାଁକୁ ମାତ୍ର ଥିଲା । ରେଶନ ଓ ଲୁଗା ବଣ୍ଟାଗଲା । ଦୁଧଡ଼ବା, ବିସ୍କୁଟ୍, ଚିନି ଇତ୍ୟାଦି ବଣ୍ଟାଗଲା । ଟୀକା ଦିଆଗଲା । ଅକ୍‌ଟୋବର ଆରମ୍ଭରେ ହିଁ ପୁନରାଧିପତ୍ୟ ସେନା ଆସିଲେ । ଜାପାନୀ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କୁ ନଜରବନ୍ଦରେ ରଖାଗଲା । ଅକ୍ଟୋବର 12ରେ ଔପଚାରିକ ଭାବରେ ଚୁକ୍ତି ସ୍ୱାକ୍ଷରିତ ହେଲା । 10ଟା ବେଳେ ପ୍ରାୟ ଦୁଇଟି ମଟରରେ ଜାପାନୀ ସେନା ଓ କମାଣ୍ଡରଙ୍କୁ ଅଣାହୋଇଥିଲା । ବ୍ରିଗେଡ଼ିଅର ସୋଲମଂସ ଆସି 'ଗାର୍ଡ଼ ଅଫ୍ ଅନର' ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ । ଜାପାନୀ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କୁ ଚୁକ୍ତି ପଢ଼ି କରି ଶୁଣାଇଦିଆଗଲା ଓ ଦସ୍ତଖତ ପାଇଁ ଦିଆଗଲା । ଭାଇସ୍ ଏଡ଼ମିରଲ ଟୀକୋ ହାର୍ ଓ ନୌସେନାର କମାଣ୍ଡର ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଜଣେ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ମଧ୍ୟ ଦସ୍ତଖତ କଲେ । ଚିଫ୍ କମିଶନର ଏନ୍. କେ. ପିଟରସନ, ଯିଏ କି ଏଠାକୁ ଜନକପଣି ଧରି ଆସିଥିଲେ— ସେ ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ଦସ୍ତଖତ କରିଥିଲେ । ଜାପାନୀମାନେ ନିଜର ସବୁ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ସମର୍ପଣ କରିଥିଲେ ଓ ସ୍ୟାଲୁଟ୍ କରି ପଛେଇ ପଛେଇ ଗଲେ । ଏଥିରେ ବହୁ ଜନସମାବେଶ ହୋଇଥିଲା । ଯିବା ସମୟରେ ଏଠିକାର ଅଧିବାସୀମାନେ ନାନାପ୍ରକାର ସ୍ୱରରେ ଜାପାନୀମାନଙ୍କୁ ଛିଗୁଲେଇଥିଲେ । ଯେମିତି ଶାନ୍ତଭାବରେ ଜାପାନୀ ଶାସନ ଆସିଥିଲା ଓ ଏହାର କୌଣସି ବିରୋଧ କେହି କରିନଥିଲେ, ସେମିତି ଇଂରେଜ ଶାସନ ପୁଣି ଆସିଲାଣି । ସୈନିକ ଶାସନ ପରେ ପରେ କାର୍ଯ୍ୟଭାର ପାଇଁ ଚିଫ୍ କମିଶନର କାର୍ଯ୍ୟଭାର ସମ୍ଭାଳି ନେଇଥିଲେ । 1950ର ଜନଗଣନା ରିପୋର୍ଟରେ ତତ୍‌କାଳୀନ ଚିଫ କମିଶନର (ଯିଏ କି ଜନଗଣନା କାର୍ଯ୍ୟର ଅଧୀକ୍ଷକ ଥିଲେ) ଏ. କେ. ଲେଖିଛନ୍ତି, "...ଗୁପ୍ତଚର ବିଷୟରେ ଖବର ନେବା ପାଇଁ ଜାପାନୀ ସୈନିକମାନେ ବହୁତ ଲୋକଙ୍କୁ ବହୁଦିନ ଧରି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେଇଛନ୍ତି । ବିଶେଷ କରି ଯେଉଁମାନେ ଇଂରେଜୀ ଜାଣିଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ବେଶୀ କଷ୍ଟ ଦିଆଯାଇଛି । ଏହା ଫଳରେ ଅସଂଖ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁରୁଷ ଓ ବାଳକ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ଖାଦ୍ୟ-ସମସ୍ୟା ଦେଖାଗଲା, ଜାପାନୀ କମାଣ୍ଡର କେବଳ ସୁସ୍ଥ ସବଳ ଲୋକଙ୍କୁ ଲଢ଼ାଇ ପାଇଁ ରଖି ବୃଦ୍ଧ ଓ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ମାରି- ଦେଇଥିଲେ । ଏଇ ନୀତି ଫଳରେ ଶହ ଶହ ଲୋକଙ୍କୁ ଗୁଳି ମାରିଦିଆଗଲା ଓ ଆଉ କେତେକଙ୍କୁ ସମୁଦ୍ରରେ ବୁଡ଼େଇ ଦିଆଗଲା । ଏମିତି ଭାବରେ ଜାପାନୀ ଶାସନର

ସାଢ଼େ ତିନିବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଆଣ୍ଡାମାନର ଲୋକସଂଖ୍ୟା 3000ରୁ ବେଶି କମିଯାଇଥିଲା । ଯଦି 1945 ଅକ୍ଟୋବର ମାସରେ ମିତ୍ରରାଜ୍ୟ ଖାଦ୍ୟବସ୍ତୁ ଓ ଔଷଧ ଆଣିନଥାନ୍ତେ, ତେବେ ମୃତ୍ୟୁସଂଖ୍ୟା ଆହୁରି ଅଧିକ ହୋଇଥାନ୍ତା ।"

1961 ମସିହାର ଜନଗଣନା ରିପୋର୍ଟରେ ତତ୍‌କାଳୀନ ଡେପୁଟି କମିଶନର ଲେଖିଛନ୍ତି—"...ତତ୍‌କାଳୀନ ମୁଖ୍ୟ ଆୟୁକ୍ତ ଶ୍ରୀ ଓ୍ୱାଟର ଫଲ୍ ତଥା ସମସ୍ତ ୟୁରୋପିଆନ ଏବଂ ଆଂଗ୍ଲୋଇଣ୍ଡିଆନମାନଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧବନ୍ଦୀ ହିସାବରେ ନିଆହୋଇଥିଲା । କିଛିଦିନ ପରେ ଚିଫ୍ କମିଶନରଙ୍କର ସଚିବ ଶ୍ରୀ ଏ. ଜି. ବାର୍ଡ ଜାପାନୀ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗୁପ୍ତଚର କାମ କରୁଥିବା ଅଭିଯୋଗରେ ଅତି ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଭାବରେ ରାସ୍ତାରେ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ କାଟିଦେଇଥିଲେ । ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଜାପାନୀମାନେ ଗୁପ୍ତଚର ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମୃତ୍ୟୁ ଓ ଯାତନା ଥୁଆହୋଇଥିଲା ।

"...ଜାପାନୀମାନେ ଯିବାପରେ ରେଶନିଂ ବିଭାଗଦ୍ୱାରା ଜନଗଣନା ହୋଇଥିଲା ଓ ଜଣାପଡ଼ିଥିଲା, ଜାପାନୀ ଆଧିପତ୍ୟ ପରେ ଏଠିକାର ଲୋକସଂଖ୍ୟା 18000 ହୋଇଥିଲା ।"

1951 ଓ 1961ରେ ଜନଗଣନା ରିପୋର୍ଟରେ ମୃତ୍ୟୁସଂଖ୍ୟାରେ ତଫାତ୍ ହୋଇପାରେ; ମାତ୍ର ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ ଅନେକ ଲୋକ ମରିଯାଇଥିଲେ ବା ସେମାନଙ୍କୁ ମାରି ଦିଆହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଏହା ଏକ ବର୍ବରତା, ନିର୍ଦ୍ଦୟତାର ଲୋମହର୍ଷଣ କାହାଣୀ । ପ୍ରଭାତକୁମାର ସେନ ନିଜ ବହିରେ ଜାପାନୀମାନଙ୍କର କ୍ରୋଧର କାରଣ ସେଠିକା ଲୋକମାନଙ୍କର ହିତ ପାଇଁ ବୋଲି ଲେଖିଛନ୍ତି । ସେ ଜାପାନୀମାନଙ୍କର ପ୍ରମାଣପତ୍ର ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି—"ଯଦିଓ ଜାପାନୀ ରାଜତ୍ୱକାଳ ଭୟଙ୍କର ଶାସନ ଥିଲା, ତଥାପି ସେମାନେ ଏଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ ଦିଗରେ କିଛି କାମ କରିଥିଲେ । ଏମାନେ ଏଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ଆତ୍ମନିର୍ଭରଶୀଳ ହେବା ପାଇଁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ, 35 କି.ମି. ଲମ୍ବର ସଡ଼କ ତିଆରି କରିଥିଲେ, ଉଚିତ ସୁରକ୍ଷାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ ଓ କଞ୍ଚାମାଲର ସମୁଚିତ ପ୍ରୟୋଗ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଚଳାଇଥିଲେ । ଜାପାନୀମାନଙ୍କର ନେଇଥିବା ପଦକ୍ଷେପ ଉପରେ ଅନ୍ୟ ଯାହା କିଛି ଆଲୋଚନା ହେଉନା କାହିଁକି, ଏ କଥା ସତ୍ୟ ଯେ, ଅଲଗା ହୋଇ ରହିଥିବା ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ ପାଇଁ କେବଳ ଏହିପରି ପନ୍ଥାଗୁଡ଼ିକ ହିଁ ବାଞ୍ଛନୀୟ ।" (1) ଜଣେ ଭାରତୀୟ ଲେଖକ ଜାପାନୀମାନଙ୍କର ବର୍ବର ମାର୍ଗର ପ୍ରଶଂସା କରିବା ବିଡ଼ମ୍ବନାର ବିଷୟ । ଯଦି ବିକାଶ ପାଇଁ କେବଳ ଏଇ ରାସ୍ତା ହିଁ ଅଛି, ତେବେ ଜାପାନୀମାନଙ୍କର ଜବରଦସ୍ତ କାମ କରାଇବା,

(1) ଲ୍ୟାଣ୍ଡ ଏଣ୍ଡ ପିପୁଲ୍ ଅଫ୍ ଆଣ୍ଡାମାନସ—ପୃ 9 ।

ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେବା ଓ ଗୁଳି ମାରିଦେବାକୁ କ୍ଷମା କରିବା ଉଚିତ । ଉପରୋକ୍ତ ପୁସ୍ତକର ଲେଖକ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ରକ୍ତପାତକୁ ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ କରିନାହାନ୍ତି; ମାତ୍ର ରକ୍ତରେ ବୋଳି-ହୋଇଥିବା 35 କ: ମି: ରାସ୍ତା ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ବେଶି ପ୍ରଭାବିତ କରିଛି । ଏହା କହିବା ଅନାବଶ୍ୟକ ଯେ, ଜାପାନୀମାନେ ଏ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକୁ ବିକାଶୋନ୍ମୁଖୀ କରାଉ ନଥିଲେ; ବରଂ ନିଜ ସେନାମାନଙ୍କର ପେଟପୂଜା କରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲେ । ଯେଉଁମାନେ କାମ କରୁଥିଲେ ତାଙ୍କଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ ଛଡ଼େଇ ନେଇ ଖାଉଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଏଇ ଦୁଷ୍କୃତ୍ୟ ପାଇଁ ମାନବଜାତି ଉପରେ ଏକ କଳଙ୍କର ଛାପ ଲାଗିଛି । ଏଇ ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ଡା: ଦିବାନ ସିଂଙ୍କର ଉଲ୍ଲେଖର ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ୁଛି । ସେ ଜଣେ ପରୋପକାରୀ ଚିକିତ୍ସକ, କବି ଓ ଧର୍ମପରାୟଣ ଥିଲେ । ଈଶ୍ୱର ଓ ସତ୍ୟ ଉପରେ ଲିଖିତ ସୁନ୍ଦର ପଂଜାବୀ ପଦ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଝୁଲୁଛି । ଜାପାନୀମାନେ ଏପରି ସାଧୁ ଓ ସଚ୍ଚୋଟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ସଢ଼େଇ ସଢ଼େଇ ମାରିଦେଇଥିଲେ । ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ମିଛ କହି ନଥିଲେ ବା କାହାରି ଉପରେ ମିଛର ଆରୋପ କରି ନଥିଲେ । ରାମକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ ସେ 'ଇଣ୍ଡିପେଣ୍ଡେନସ ଲିଗ'ର ମୁଖ୍ୟ ଥିଲେ । ଯେତେ-ବେଳେ ଏଇ ବୀରପୁରୁଷ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରୁଥିଲେ ଓ ସତ୍ୟରୁ ତିଳେ ମଧ୍ୟ ଟଳି ନଥିଲେ, ସେଲ୍ୟୁଲର ଜେଲରେ ସେତେବେଳେ ଲୋକମାନେ ନିଜକୁ ବଞ୍ଚାଇବା ପାଇଁ ଜଣେ ଅନ୍ୟ ନାମରେ ମିଛ କହୁଥିଲେ ଯେ ସେ ଗୁପ୍ତଚର କାମ କରୁଛି ବୋଲି । ଆଜି ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଲୋକ ଏ ଦ୍ୱୀପରେ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଏ ଘଟଣାର ଭୁକ୍ତଭୋଗୀ ବା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦର୍ଶୀ ଅଟନ୍ତି ।

କେତେକ ଲୋକ କହନ୍ତି ଯେ ଏଠି ଘଟୁଥିବା ଘଟଣା ବିଷୟରେ ନେତାଜୀଙ୍କୁ ଜଣାଥିଲା । ଶୁଣାଯାଏ, ରାସ୍ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ହାଉସ୍‌ର କେତେକ ଚାକର ସୁଯୋଗ ଦେଖି ତାଙ୍କୁ କହିଥିଲେ । ମାତ୍ର ଏକଥା ବିଶ୍ୱାସ କରି ହେଉନି ଯେ କେମିତି ନେତାଜୀ ଏହା ଜାଣି ମଧ୍ୟ ନଜାଣିଲା ପରି ରହିଥିଲେ । ତେବେ କ'ଣ ସେ ନାଚାର ଥିଲେ ?

ଜାପାନୀ ଆଧିପତ୍ୟ ସମାପ୍ତ ହେବା ପରେ ଧରପଗଡ଼ ଚାଲିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧ-ଅପରାଧୀମାନଙ୍କର ସିଙ୍ଗାପୁରରେ କେସ ଚାଲିଥିଲା । ଆଣ୍ଡାମାନର କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସାକ୍ଷୀ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ନ୍ୟାୟଚକ୍ର ବୁଲିଯାଇଥିଲା । ଯେଉଁ ଏଡ଼ମିରାଲ ସାମୂହିକ ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ, ତାଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଜାପାନୀ ସପ୍ଲାଇ ଅଧିକାରୀ ଓ ଗୁପ୍ତଚର ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟଙ୍କୁ ଫାଶୀ ହୋଇଥିଲା । ସିଭିଲ ଗଭର୍ଣ୍ଣରଙ୍କୁ 25 ବର୍ଷ ସଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ ମିଳିଥିଲା । ପୁଲିସ ଅଧକ୍ଷ ମିଟସୁ ବିଶୀଙ୍କୁ ଫାଶୀ ହୋଇଥିଲା ।

ଜାପାନୀମାନଙ୍କର ଭାରତୀୟ ସହଯୋଗୀମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆଣ୍ଡାମାନରେ କେଶ ଚଳିଲା ଓ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଗଲା ମଧ୍ୟ । ଏମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ପୁଲିସ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଥିଲେ ।

କେବଳ ଯୁଦ୍ଧ ବିଭୀଷିକା ହିଁ ମଣିଷକୁ ଏପରି ଅମାନୁଷିକ କୃତ୍ୟ କରାଇଥାଏ । ତତ୍କାଳୀନ ଜାପାନୀ ଜନତା ବା ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ ଯେ ଏଇ ଜଘନ୍ୟ ଅପରାଧକୁ ଉତ୍ସାହ ଦେଉଥିଲା ଏହା କହିବା ଭ୍ରମାତ୍ମକ ଏବଂ ଏହା ରାଜସମ୍ମତ ବ୍ୟବହାର ନଥିଲା । ଏହି ବ୍ୟବହାର ଜାପାନ ନ୍ୟାୟବିରୋଧୀ ଥିଲା; କାରଣ ଜାପାନୀ ଆଧିପତ୍ୟର ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ସିଙ୍ଗାପୁରରୁ ଆସିଥିବା ଜଣେ ଜଜ୍ ଏ ମିଛ ଜେରା ଓ ଦଣ୍ଡ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବନ୍ଦ କରିଦେଇଥିଲେ । ଏହାପରେ ଜାପାନୀ ସୈନିକ ଅଧିକାରୀମାନେ ଖାଦ୍ୟ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ବାହାନାରେ ସାମୂହିକ ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ ! ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଜାପାନୀମାନେ ଯେଉଁ କୁକୃତ୍ୟ କଲେ, ତାହା ଯେ ସମ୍ବିଧାନସମ୍ମତ ନୁହେଁ; ଏଥିରେ କିଛି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ତେବେ ବି ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଯୁଦ୍ଧୋନ୍ମାଦ ଓ ବିଜୟର ନିଶାରେ ବଶୀଭୂତ ହୋଇ ସେମାନେ ଏହିସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ।

1945, ଅକ୍ଟୋବର ମାସରେ କଏଦୀ ଉପନିବେଶକୁ ନିଃଶେଷ କରିଦିଆ ହୋଇଥିଲା । ଦଣ୍ଡାଦେଶକୁ ରଦ୍ଦ କରିଦିଆଗଲା । ଯେଉଁ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ଜାପାନୀମାନେ ଛାଡ଼ିଦେଇଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବୋଲି ଘୋଷଣା କରାହୋଇଥିଲା ଓ ସେମାନଙ୍କ ଖର୍ଚ୍ଚ ବହନ କରି ଭାରତକୁ ଫେରାଇଆଣିବା ଦାୟିତ୍ୱ ସରକାର ହାତକୁ ନେଇଥିଲେ । ପ୍ରାୟ 4200 ଜଣ ଲୋକ ଏହାଦ୍ୱାରା ଲାଭବାନ ହୋଇଥିଲେ ଓ ଭାରତକୁ ଫେରି-ଆସିଥିଲେ । ଜନସଂଖ୍ୟା କମିଯାଇ 14000ରୁ ମଧ୍ୟ କମ୍ ରହିଲା । ପୁନରାଧିପତ୍ୟ ପରେ ନୂଆ ପ୍ରଶାସନ ସମ୍ମୁଖରେ ଅନ୍ନ-ବସ୍ତ୍ର ଛଡ଼ା ଆହୁରି ଅନେକ ସମସ୍ୟା ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ଏଠିକା ଲୋକମାନଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ବହୁତ ଖରାପ ଥିଲା । ଜାପାନୀ ଶାସନ ଅମଳରେ ବହୁତ ଲୋକଙ୍କୁ ଜାପାନୀ ମୁଦ୍ରା ବଣ୍ଟାଯାଇଥିଲା । ଜଣ ଜଣଙ୍କ ପାଖରେ ଏତେ ମୁଦ୍ରା ଥିଲା ଯେ, ତାକୁ ରଖିବା ମଧ୍ୟ କଷ୍ଟକର ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧ ସମୟର ଖର୍ଚ୍ଚ ଚଳୁଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଗୋଟିଏ ଅଣ୍ଡାର ଦାମ 2 ଟଙ୍କା, କୁକୁଡ଼ା ଦାମ 25 ଟଙ୍କାରୁ 50 ଟଙ୍କା, ଗୋଟିଏ ଛେଳିର ଦାମ ଟ 150, 1 ପାଉଣ୍ଡ ମାଂସର ଦାମ 40 ଟଙ୍କା; ଶାଢ଼ି—100 ଟଙ୍କା ଥିଲା । ଗୋଟିଏ ସିଗାରେଟ ମଧ୍ୟ ଟ 5 ରେ ବିକ୍ରି ହେଉଥିଲା । ପରିବାବିକାଳି, ପଶୁପାଳକମାନେ ରାତାରାତି ଧନୀ ହୋଇଗଲେ । ବେପାରୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଧନୀ ହୋଇଗଲେ । ଲୁଟତରାଜବାଲା ଓ ମୁନାଫାଖୋରମାନେ ମଧ୍ୟ ଧନବାନ୍ ହେଲେ । ମାତ୍ର ପରେ ଜାପାନୀ ମୁଦ୍ରା ଅଚଳ ହୋଇଯିବାରୁ ସେମାନେ

ଗରିବ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଋଣ ଦିଆଗଲା । ଯେଉଁ କଏଦୀମାନେ ଏଠି ରହିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଲେବର ଫୋର୍ସରେ ପୂରେଇଦିଆଗଲା । କୃଷକମାନଙ୍କୁ ଋଣ ଦିଆଗଲା । ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ସାହାଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଦିଆଗଲା । ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଯେଉଁମାନେ ଜାପାନୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କ୍ଷତବିକ୍ଷତ ହୋଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ପେନସନ ଦିଆଗଲା । କେତେଜଣ ଏମିତି ଥିଲେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର କ୍ଷତି ଦେଖି ଆହୁରି ସାହାଯ୍ୟ ଦିଆଗଲା । ଏହିପରି ଭାବରେ ଦୁଃଖଦ ଜାପାନୀ ଆଧିପତ୍ୟର ଅଧ୍ୟାୟର ପରିସମାପ୍ତି ଘଟିଥିଲା ।

ଅଷ୍ଟମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଆଜିକାଲର ଆଣ୍ଡାମାନୀ

ଜାପାନୀ ଆଧିପତ୍ୟ କାଳରେ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଏପରି ଏକ ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା, ଯାହା ସାରା ଭାରତ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ପୂର୍ବ ଅଧ୍ୟାୟରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାରତର ପ୍ରଥମ ଧ୍ୱଜା ଏଇ ଦ୍ୱୀପରେ ମହାନ୍ ଦେଶଭକ୍ତ ସୁଭାଷଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତୋଳିତ ହୋଇଥିଲା । ଆଜି ମଧ୍ୟ ଏଇ ଦ୍ୱୀପବାସୀ ସେ ଘଟଣାରୁ ପ୍ରେରଣା ପାଆନ୍ତି ଏବଂ ଏହାକୁ ଏକ ମଧୁର ସ୍ମୃତିରୂପେ ପାଳନ କରନ୍ତି । 'ଜୟ ହିନ୍ଦ୍' ସ୍ଲୋଗାନ ଯାହା କି ପରେ ଆମର ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସ୍ଲୋଗାନ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ପ୍ରଥମେ ଏଇଠି ଉଦ୍‌ଘୋଷିତ ହୋଇଥିଲା । 1947ରେ ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇଥିଲା ଓ ଇଂରେଜଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଭାରତୀୟମାନେ ଶାସନ କଲେ । ସେଇ ସମୟରେ ସେ ଦ୍ୱୀପ-ଗୁଡ଼ିକର ଜନସଂଖ୍ୟା 14000ରୁ ମଧ୍ୟ କମ୍ ଥିଲା; ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ 700 ଅର୍ଥାତ୍ 33% କମ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ନୂଆ ଆବାଦ ପାଇଁ ଅନେକ ଜମି ଥିଲା ଏବଂ ମୁଖ୍ୟଭୂମିରେ ମଧ୍ୟ ବାସହରା ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପୁନର୍ବସତି ସମସ୍ୟା ଥିଲା । ଲୋକତାନ୍ତ୍ରିକ ପଦ୍ଧତିରେ ଏଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରଗତି ଓ ବିକାଶ ପାଇଁ ଯୋଜନା ତିଆରି ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଶରଣାର୍ଥୀ ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ ଦିଗରେ କିପରି ଏ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ଦାନ ରହିବ ଓ ସେଥିରେ ସେ ଗୁଡ଼ିକ ଲାଭାନ୍ୱିତ ହୋଇ ଭାରତୀୟ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଢାଞ୍ଚାରେ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ ପାଇବା ପାଇଁ ଧ୍ୟାନ ଦିଆଗଲା । ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନରେ ଏଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକୁ ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀ ରାଜ୍ୟ ବୋଲି ଘୋଷିତ କରାଗଲା ଓ ପରେ ରାଜ୍ୟ ପୁନର୍ଗଠନ କମିଶନଙ୍କ ସୁପାରଶ ଅନୁସାରେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ କେନ୍ଦ୍ରଶାସିତ ଅଞ୍ଚଳରୂପେ ଘୋଷିତ କରାଗଲା । ଏହା ପରଠୁ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାର ଦ୍ୱାରା ନିଯୁକ୍ତ ମୁଖ୍ୟ କମିଶନରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏହାର ଶାସନ ଚାଲିଆସୁଛି । ଦ୍ୱୀପର ରାଜଧାନୀ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାରରେ ନଗର-ପାଳିକା ଅଛି । ଚିଫ୍ କମିଶନର ଓ ଗୃହମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଇଁ ଉପଦେଷ୍ଟା ସମିତିମାନ ଗଠନ କରାହୋଇଛି ଏବଂ ସେଥିରେ ମନୋନୀତ ସଦସ୍ୟମାନେ ଅଛନ୍ତି । ନଗର-

ପାଲିକାରେ ମନୋନୀତ ଓ ନିର୍ବାଚିତ ସଭ୍ୟମାନେ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଡେପୁଟି କମିଶନର ପଦରେ ଜଣେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଅଛନ୍ତି । ମୁଖ୍ୟ ଓ ଉପ-ଉପାଧ୍ୟକ୍ଷ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥାନ୍ତି । 1967 ରେ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ଏଠି ନିର୍ବାଚନ ହୋଇଥିଲା ଓ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ପାଇଁ ପ୍ରତିନିଧି ବଛା ହୋଇଥିଲା । ବିଧାନସଭାରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ପ୍ରତିନିଧି ଶ୍ରୀ କେ. ଆର. ଗଣେଶ ଅଛନ୍ତି ଓ ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସଂଯୁକ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ଭାରତର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁ-ଅଛନ୍ତି । (1)

କମ୍ ଜନସଂଖ୍ୟାକୁ ମୂଳ ସ୍ତରକୁ ଫେରାଇ ଆଣିବା, ସୁଲଭ କୃଷିଯୋଗ୍ୟ ଭୂମିକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣଉପଯୋଗ କରିବା, ବନ ବିଭାଗ ଓ ଲୋକ ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ଶ୍ରମିକ ଅଣାଇବା ଇତ୍ୟାଦି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସରକାର ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇଥିଲେ । ଅପାର ବଣ୍ୟସମ୍ପଦର ଉପଯୁକ୍ତ ବିନିଯୋଗ ପାଇଁ ଓ ବିକାଶ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ଲୋକ ଲୋଡ଼ା । ତେଣୁ ପୂର୍ବ ବେଙ୍ଗଲର ରିଫ୍ୟୁଜିମାନଙ୍କ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଥିଲା । 1949 ଓ 1952 ମଧ୍ୟରେ ଏହିପରି 450ଟି ପରିବାରଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ଅଣା-ହୋଇଥିଲା ଓ କଏଦୀମାନେ ଛାଡ଼ିଯାଇଥିବା ଜମିକୁ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାଣ୍ଟି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏହା ଫଳରେ ସେ ସମୟରେ ପ୍ରାୟ 1214 ହେକ୍ଟର ଚାଷଜମି ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଥିଲା । ଉଚିତ ସ୍ଥାନରେ ଏ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରାଯିବ ।

ପୁରୁଣା ନିବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁମାନେ ଏ ଦ୍ୱୀପକୁ ନିଜର ଘରଦ୍ୱାର ବୋଲି ଭାବନ୍ତି ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଆଣ୍ଡାମାନବାସୀ ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ପୂର୍ବେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ମିଶ୍ର ଆଦିବାସୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଖୁବ୍ କମ୍ ଏବଂ ଶତ୍ରୁଭାବ ରଖୁଥିବା ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କୁ ଗଣାଯାଇନାହିଁ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଭାରତୀୟ ବା 'ଲୋକାଲ' ଅଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି ଓ ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବହୁତ ବେଶି । ଏଇ ଲୋକମାନେ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାରରେ ଓ ତା ପାଖଆଖରେ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ବସବାସ କରୁଛନ୍ତି । ଆଣ୍ଡାମାନର ପ୍ରତି ଘଟଣାରେ ଏମାନଙ୍କର ଯୋଗାଯୋଗ ଅଛି । ରାଜନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏମାନେ ଏକ ପାରସ୍ପରିକ ସୂତ୍ରରେ ଗୁନ୍ଥାହୋଇଥିବା ବର୍ଗ ଅଟନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଛନ୍ତି । କର୍ମକର୍ତ୍ତା, ସ୍ଥାନୀୟ ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନର ସଦସ୍ୟ, ଅଫିସରେ କାମ କରୁଥିବା ଲୋକ ଓ କୃଷକ ଇତ୍ୟାଦି ଅଛନ୍ତି । 1931ରେ ବନିଂଗଟନ୍‌ଙ୍କ ରିପୋର୍ଟ ଅନୁସାରେ ଏଠି 695 ଜଣ ଉପାର୍ଜନ କ୍ଷମ ଲୋକ ଥିଲେ ଏବଂ ସେଥିରୁ 270 ଜଣ

---

(1) ଶ୍ରୀ କେ. ଆର. ଗଣେଶ କେନ୍ଦ୍ରରେ ରାଷ୍ଟ୍ରମନ୍ତ୍ରୀ ଅଛନ୍ତି ।

ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ସରକାରୀ ଚାକିରି କରୁଥିଲେ; 278 ଜଣ ଚାଷ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଆଉ 125 ଜଣ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କରୁଥିଲେ । ଏ ସଂଖ୍ୟାରେ ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ବୃଦ୍ଧି ହେବାରେ ଲାଗିଲା ଏବଂ ଏହା ବିକାଶୋନ୍ମୁଖ ଥିଲା । ଆଜିର ବିଧାନସଭାର ସଦସ୍ୟ, ନଗରପାଳିକାର ମୁଖ୍ୟ ଓ ଉପ-ନଗରପାଳ ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ବାଛୁହେଉଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ପ୍ରଶାସନର କର୍ମକର୍ତ୍ତା ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ଟେକ୍ନିକାଲ ଶିକ୍ଷାରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ କେତେକ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକେ କଚେରିରେ କାମ କରନ୍ତି । ଭଲ ବେପାରୀ, ଠିକାଦାର, ବ୍ୟବସାୟୀ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ଦେଶର କଲ୍ୟାଣ କାମନା କରୁଥିବା ଲୋକ ଏମାନଙ୍କ ଉନ୍ନତି ଦେଖି ଖୁସି ହେବା ଦରକାର; କାରଣ ସମୟ, ସଦ୍‌ଭାବ ଓ ପରିଶ୍ରମ ଯୋଗୁଁ ଏମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତି ଓ ପ୍ରଗତି ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଛି ଏବଂ ଏଇମାନେ ହିଁ ନିଜର ଲହୁ ଓ ଲୁହ ଦେଇ ଆଣ୍ଡାମାନକୁ ଗଢ଼ିଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନର ଆଣ୍ଡାମାନର ମୂଳଦୁଆ ଏମାନଙ୍କର ପିତୃପୁରୁଷମାନଙ୍କର କଠୋର ପରିଶ୍ରମ ଫଳରେ ଗଢ଼ାହୋଇଥିଲା ଓ ତା'ରି ଉପରେ ଆଜି ସମାଜର ପ୍ରାସାଦ ଗଢ଼ି ଉଠିଛି । ଲେଖକଙ୍କର ମତ ହେଉଛି ଯେ ସରକାର ଏମାନଙ୍କୁ ଚାକିରିରେ, ଶିକ୍ଷାରେ, ଛାତ୍ରବୃତ୍ତି ଓ ଜମିବଣ୍ଟନରେ ଯେଉଁ ସବୁ ଅଗ୍ରାଧିକାର ଦେଇଛନ୍ତି ତାହା ତାଙ୍କର ନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧିକାର । ଏହା ଏକ ସୁଖର ଖବର ଯେ ଏହି ଲୋକମାନେ ଆଜି ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହୋଇ ଓ ସ୍ୱାଭିମାନ ସହିତ ଜୀବନ ଯାପନ କରୁଛନ୍ତି । ଏହା ମଧ୍ୟ ପ୍ରଗତିର ଲକ୍ଷଣ ଅଟେ ।

ସଂଖ୍ୟା ଅନୁସାରେ ଏମାନଙ୍କ ପରେ ମୋପଲା ସେଟଲର୍‌ମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଆସିବ । ମାଲବାରରେ ମୋପଲା ବିଦ୍ରୋହ ବେଳେ ପ୍ରାୟ 1400 ଲୋକଙ୍କୁ 1922 ଆଡ଼କୁ ଏଠାକୁ ଅଣାଯାଇଥିଲା । ଏହା ପରେ 1926 ବେଳକୁ କେତେକ ମୋପଲା ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ଏଠାକୁ ଆସିଥିଲେ । ଜଳବାୟୁ ଇତ୍ୟାଦିରେ ସାମ୍ୟ ଥିବାରୁ ଏମାନଙ୍କ ଉପରେ କୌଣସି ପ୍ରତିକୂଳ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ି ନଥିଲା । ଏମାନଙ୍କୁ କିଛି ଦିନ ଜେଲରେ ରଖି ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ କରାଇ ଦିଆହୋଇଥିଲା; କାରଣ ସେତେବେଳେ ଜେଲ କମିଟିର ସୁପାରିଶ ଲାଗୁହୋଇଥିଲା ଓ 10-12 ବର୍ଷ ଦଣ୍ଡ ପାଇ ବା ପ୍ରତିବନ୍ଧ ନିଆଯାଇଥିଲା କରି ଦିଆହୋଇଥିଲା । ଏମାନଙ୍କୁ ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବସବାସ କରିବା ପାଇଁ ଦିଆଗଲା । ବିମ୍ବଲିଗଞ୍ଜ, ବମ୍ବୁଫ୍ଲାଟ, ଷ୍ଟୁଅଟଗଞ୍ଜ, ଗୋବିନ୍ଦପୁରମ୍, ନୟାପୁରମ୍, କଡ଼ାକାଚଙ୍ଗ, ୱାଇଟମେ୍ୟା, ମନ୍ନାରଘାଟ ଇତ୍ୟାଦି ସେମାନଙ୍କର ଗାଁ । ଏମାନେ ମଧ୍ୟ ପରିଶ୍ରମୀ ଲୋକ ଅଟନ୍ତି । କୃଷି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶିଳ୍ପରେ ଏମାନେ ଲାଗିରହିଛନ୍ତି । ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ଚାଷ ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟରରେ ଦୋକାନବାଲା, ହୋଟେଲ-

ବାଲି ହିସାବରେ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକେ ଅଛନ୍ତି । ଅନେକ ସରକାରୀ ଚାକିରିଆ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ନିଜର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସଂସ୍କୃତି, ରୀତିନୀତି, ଧର୍ମ ଓ ବେଶଭୂଷା ଯୋଗୁଁ ଏମାନେ ଫରକ ପଡ଼ିଯାନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଧର୍ମ ଇସଲାମ ଧର୍ମ ପରି । ଆରବ ଦେଶର ମଦ୍ରାସା ଭଳି ସେମାନଙ୍କର ଏକ ମଦ୍ରାସା ବିମ୍ଲିଗଞ୍ଜରେ ଅବସ୍ଥିତ । 1931ର ଜନଗଣନା ଅନୁସାରେ ମୋପଲାର ଜନସଂଖ୍ୟା 1885 ଥିଲା ଏବଂ ସେଥିରୁ 714 ଜଣ ସ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ମୋପଲା ଜାତିର ଗର୍ବର ବିଷୟ ଯେ, ଏମାନେ ସାଧାରଣ କଏଦୀ ନୁହଁନ୍ତି; ମାତ୍ର ଦେଶଭକ୍ତି ଯୋଗୁଁ ଏମାନଙ୍କୁ ସମୁଦ୍ରପାର କରାହୋଇଛି । ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତରେ ଏମାନେ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଭାବରେ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଛନ୍ତି ଓ ଜଣେ ଉପଦେଷ୍ଟା କମିଟିର ସଦସ୍ୟ ମଧ୍ୟ ।

ତୃତୀୟ ବର୍ଗ କୈରନ ଲୋକ ଅଟନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଦଳ 1925 ରେ ବେସିନ୍‌ରୁ ଅଣାହୋଇଥିଲା । ସର୍ତ୍ତ ଥିଲା ଏମାନଙ୍କୁ ଜମି ଦିଆଯିବ ଓ ବଣ ବିଭାଗରେ କାମ ମିଳିବ । ଏମାନେ କଏଦୀରୂପରେ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସେଟଲର୍ ରୂପରେ ଏଠାକୁ ଆସିଥିଲେ । ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନର ଷ୍ଟୁଆର୍ଟ ସାଉଣ୍ଡ ପାଖରେ ଏମାନଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କଲୋନି ଅଛି । ଏମାନେ ବ୍ୟାପ୍ଟିଷ୍ଟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଅଟନ୍ତି । ପ୍ରଥମେ ମାତ୍ର 13ଟି ପରିବାରଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ଅଣାଯାଇଥିଲା । ଏମାନଙ୍କର ଉପନିବେଶ ବେବୀ ଗ୍ରାମରେ । ଏହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ସୁରକ୍ଷିତ ସ୍ଥାନରେ ଅଛି । ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନର ମାୟାବନ୍ଦର ପାଖରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏମାନେ ଅଲଗା ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ନିଜର ଧର୍ମ ଓ ସଂସ୍କୃତିକୁ ପାଳନ କରୁଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଇଂରେଜୀ ପଦ୍ଧତିରେ ଚାଲୁଥିବା ସ୍କୁଲ୍ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଚାଲିଚଳଣି, ବେଶଭୂଷା ଉପରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଛି । ଏମାନେ ଅନୁଶାସିତ ଓ ବିନମ୍ର ସ୍ୱଭାବର ଅଟନ୍ତି । ବାହାର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ତଥା ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଅବସର ବେଳେ ବେବୀ ଆଡ଼କୁ ନିଆଯାଏ । ଏମାନଙ୍କର ଘରଦ୍ୱାର ବର୍ମି ପ୍ରଣାଳୀରେ ତିଆରି ହୁଏ । ଏମାନେ ଚାଷ କରନ୍ତି, ସମୁଦ୍ରରୁ ମାଛ ଧରନ୍ତି ଓ ବଣ ବିଭାଗରେ କାମ କରନ୍ତି । ଏମାନେ ଭାରତୀୟ ନାଗରିକ ଅଟନ୍ତି । 1931ର ଜନଗଣନା ଅନୁସାରେ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପୁରୁଷ 133 ଜଣ ଓ 130 ଜଣ ସ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ଆଜି ଏମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ି 500ରୁ ଅଧିକ ହେଲଣି । ଏମାନେ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ବିବାହ କରନ୍ତି । 18 ବର୍ଷର ପୁଅ ଓ 14 ବର୍ଷର ଝିଅ ବିବାହଯୋଗ୍ୟ ହେଲେ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୁଅନ୍ତି । ବେବୀରେ ସେମାନଙ୍କର ନିଜର ଗିର୍ଜା ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଏମାନେ ପରିଶ୍ରମୀ ଓ ସ୍ୱଚ୍ଛଳତାକୁ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି । ନିଜର ଜୀବନ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଏମାନେ ସୁଖୀ ଅଟନ୍ତି ।

[ଚିତ୍ର ୨. ଗ୍ରେଟ୍ ଆଣ୍ଡାମାନ୍ ଟ୍ରଙ୍କ୍‌ରୋଡ଼ର ଏକ ଅଂଶ]

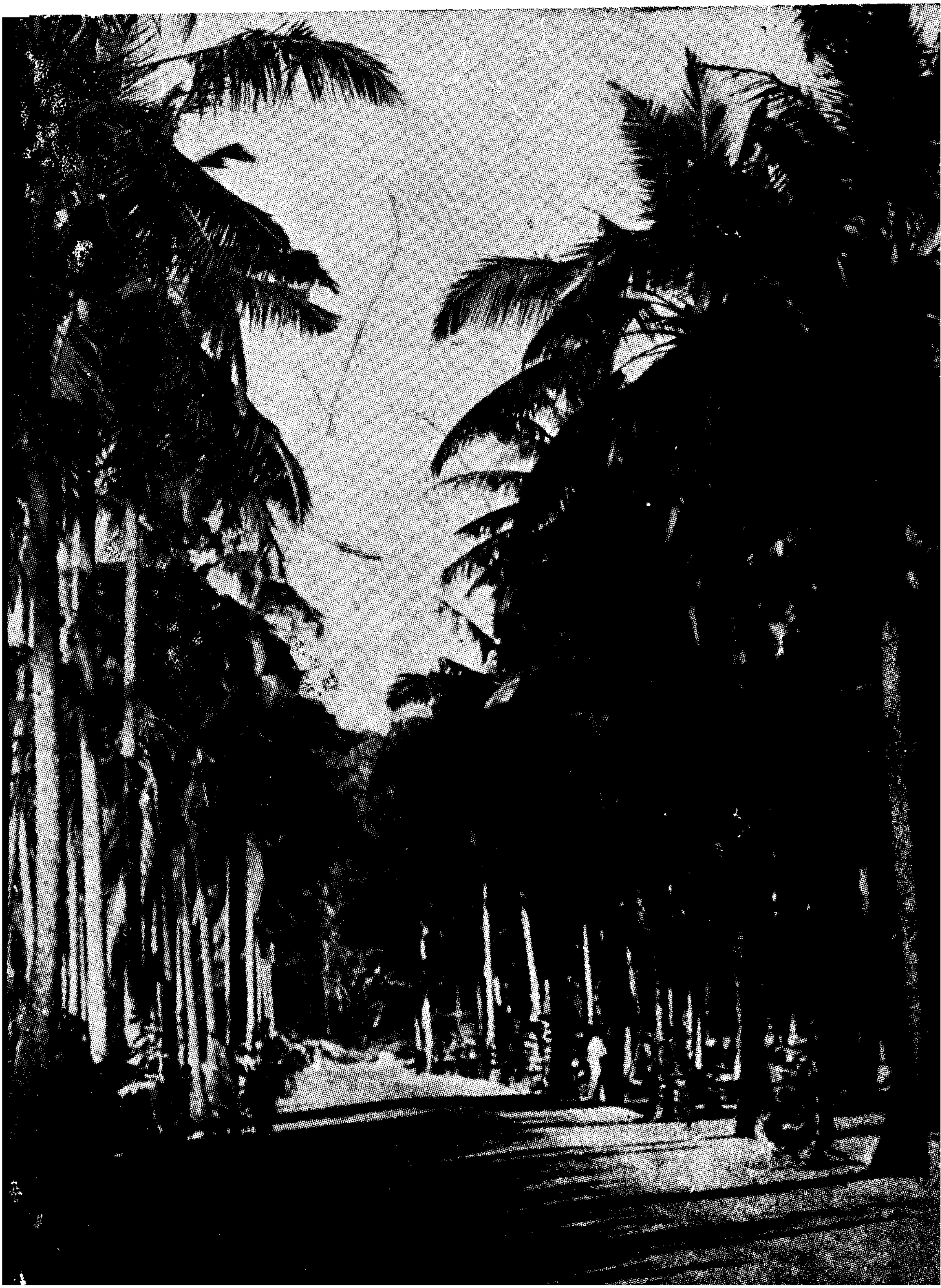

[ଚିତ୍ର 10.
ଆଦିବାସୀଦ୍ୱାରା
ଶରରେ ମତ୍ସ୍ୟ ଶିକାର ଦୃଶ୍ୟ]

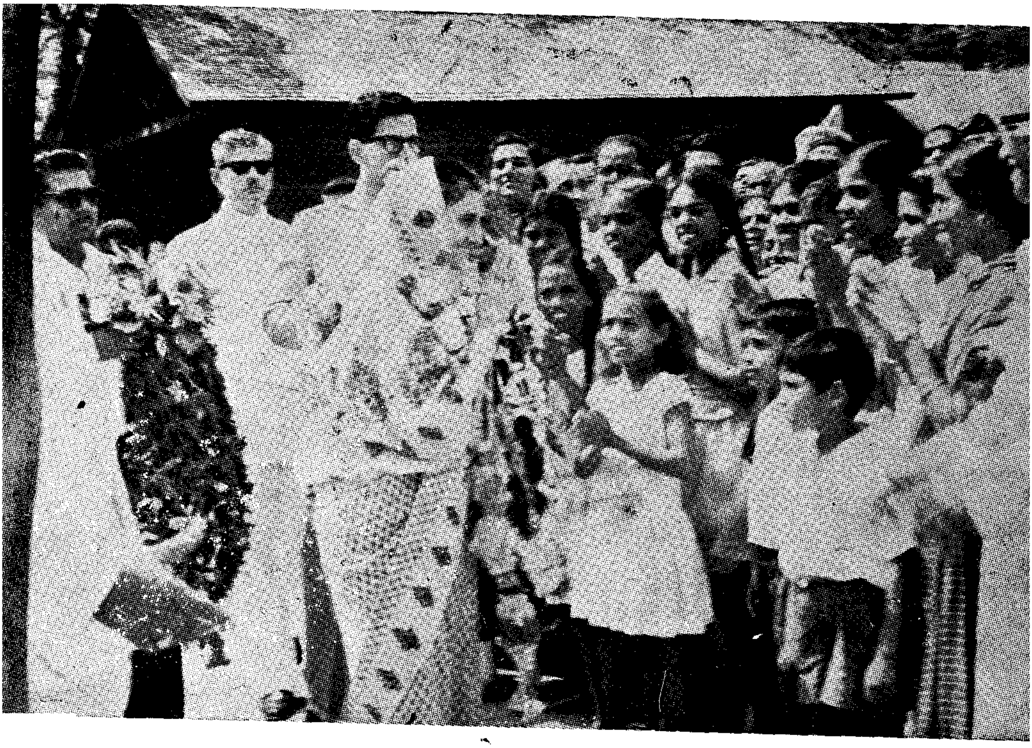

[ଚିତ୍ର 11. ପୂର୍ବତନ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଆଣ୍ଡାମାନ ଗସ୍ତ ସମୟର ଦୃଶ୍ୟ]
(ଲେଖକ ବାମରୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି)

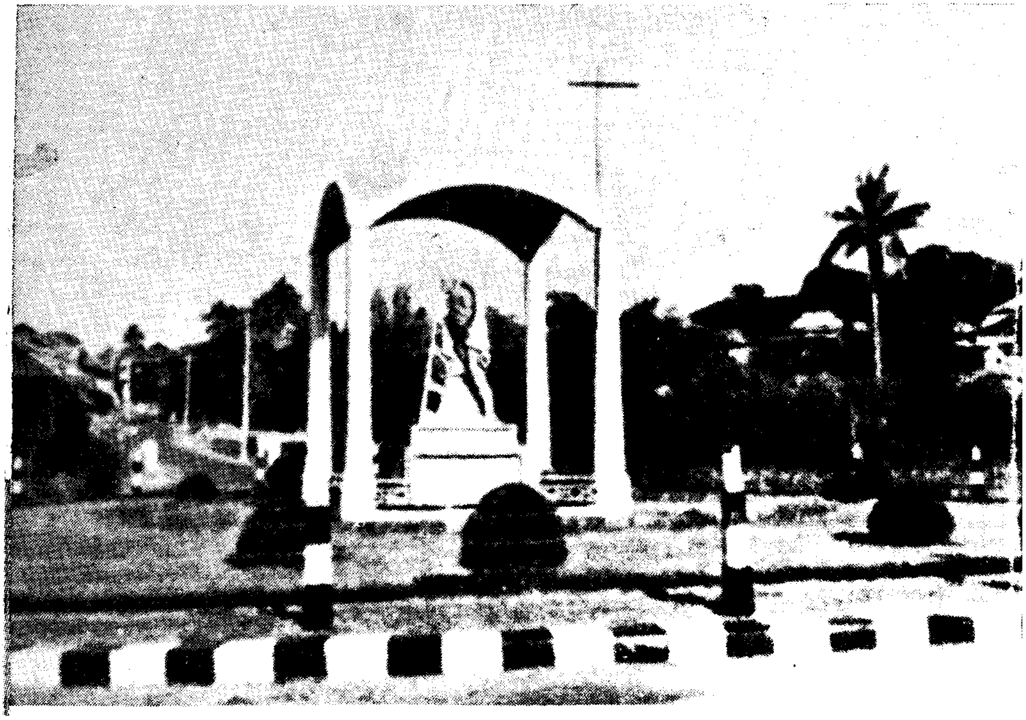

[ଚିତ୍ର 12. ମୋହନପୁରା (ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟର)ର ଗାନ୍ଧୀ ସ୍ମାରକ]

ବାନଗଂଟନ୍ 1931ର ରିପୋର୍ଟରେ ବର୍ମୀ ସେଟଲରଙ୍କ ବିଷୟରେ ଲେଖିବାକୁ ଯାଇ କହିଛନ୍ତି, "ଗତ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ବହୁତ ବର୍ମି ନିଜର ପରିବାରକୁ ଆଣ୍ଡାମାନ ଆଣିଛନ୍ତି ଓ ଏଥିରେ 400 ଜଣ ବର୍ମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଅଛନ୍ତି । ଏଥିରୁ 212 ଜଣ ବିବାହିତ । ଖ୍ରଂଭୁ, ମୋପଲ ଓ କାଇରନଙ୍କ ପରି ବର୍ମୀ ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅଲଗା ପାଠଶାଳା ଅଛି ଏବଂ ଧର୍ମଚର୍ଚ୍ଚା ପାଇଁ ନିଜର ଫୋଙ୍ଗୀଗୃଙ୍ଗ ଅଛି ।" ବର୍ମୀମାନେ ଏଠାକୁ ଅଧିକତର ଭାବରେ ବନ୍ଦୀ ହିସାବରେ ଆସିଥିଲେ । ଇଂରେଜଶାସନ ଅମଳରେ ଏଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକୁ କିଛି ଦିନପାଇଁ ରେଙ୍ଗୁନର ଚିଫ୍ କମିଶନରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରଖାଯାଇଥିଲା । ଏହାଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ବର୍ମୀ କଏଦୀମାନେ ଏଠାକୁ ଆସୁଥିଲେ । ଆଣ୍ଡାମାନର ଜଳବାୟୁ ଇତ୍ୟାଦି ଭାରତ ଅପେକ୍ଷା ବର୍ମା ସହିତ ବେଶି ସାମ୍ୟ ଅଛି ବୋଲି କର୍ମୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏ ସ୍ଥାନ ସୁବିଧାଜନକ ଥିଲା । 1907-8ରେ ବର୍ମୀମାନେ କଏଦୀ ହୋଇ ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ଏହାପରେ 1923ରେ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ପୁଣି ପଠାଗଲେ । ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ କେତେକ ବର୍ମୀ ବର୍ମା ଫେରିଗଲେ ଏବଂ କେତେକ ଏଠାରେ ରହିଲେ । ଏମାନେ ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନର ମେମ୍ୟୋ, ଟେମ୍ପିଲ ମ୍ୟୋ, ହିରବର୍ଟାବାଦ୍ ଇତ୍ୟାଦି ସ୍ଥାନରେ ରହନ୍ତି । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରରେ ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବହୁତ ପରିମାଣରେ ଅଛି । ଦୁଇ ତିନି ଜଣ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ବଡ଼ ବେପାରୀ, ଠିକାଦାର ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନର କେତେକ ଜାଗାରେ ମଧ୍ୟ ଏମାନେ ଅଛନ୍ତି । କୃଷି ଓ ଶିକାର ଏମାନଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ପେଶା । ଏମାନେ ସରକାରୀ ଚାକିରି ଓ ପୋଲିସ ଚାକିରି ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ଏମାନେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଅଟନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ସଂସ୍କୃତି କୈରନମାନଙ୍କଠାରୁ ଭିନ୍ନ । ସମୁଦ୍ରରୁ ମାଛ ଧରିବା ବ୍ୟବସାୟ ମଧ୍ୟ ଏମାନେ କରନ୍ତି । ନିଜର ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକୀୟ ପଦାର୍ଥଗୁଡ଼ିକ ଏମାନେ ବଣରୁ ସଂଗ୍ରହ କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେତେକ ବଣ ବିଭାଗ ଓ ବୁଶ୍ ପୋଲିସରେ କାମ କରୁଛନ୍ତି । ଏମାନେ ଭାରତୀୟ ନାଗରିକ ଥିଲେ । 1967 ଫେବ୍ରୁଆରି-ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ 2188 ଜଣଙ୍କୁ ବର୍ମା ଫେରେଇ ଦିଆଗଲା । ଅନେକେ ଆଣ୍ଡାମାନବାସୀ ସହିତ ବିବାହ ସମ୍ପର୍କ ରଖିଥିବାରୁ ବର୍ମା ଫେରିଯିବାକୁ ଚାହୁଁ ନାହାଁନ୍ତି । କେତେକ ବର୍ମା ଯାଇ ଫେରିଆସିଥିଲେ ଓ ବିଦେଶୀ ଅଧିନିୟମଦ୍ୱାରା ପୁଣି ଧରାହୋଇଥିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ଏଠାରେ ଅଛନ୍ତି ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କର ନିବାସ-ପରମିଟର ମିଆଦ ବଢ଼େଇ ଚାଲିଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ବର୍ମୀମାନଙ୍କର ଲୋକସଂଖ୍ୟା ମାତ୍ର 104 ଓ ଏଥିରେ ମୋଟେ ବାଳକ ନାହାନ୍ତି । ଚୀନ୍ ଦେଶରୁ 9 ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଆସି ଏଠି ବସବାସ କରୁଛନ୍ତି ।

ଏଠିକାର ସ୍ଥାୟୀ ବାସିନ୍ଦାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶର ମୁରାଦାବାଦ ଜିଲ୍ଲା ଓ ଆଖପାଖ ଜିଲ୍ଲାର ଲୁପ୍ତ ପ୍ରାୟ ହୋଇଯାଉଥିବା ପେଶାଦାର ଅପରାଧୀ ଜାତି 'ଭାଂତୁ' ଗୋଟିଏ ମୁଖ୍ୟବର୍ଗ । ମୁଖ୍ୟଭୂମିରେ ଏମାନେ ଚୋରି ଓ ଡକାୟତିରେ ପାରଙ୍ଗମ ଓ ଏମାନେ ଯାଯାବର ପରି ରହନ୍ତି । ଆଣ୍ଡାମାନ ଆସି ଏମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ଉଦାର ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି ଓ ସମ୍ମାନିତ କୃଷକ ହିସାବରେ ଏମାନେ ଜୀବନଯାପନ କରୁଛନ୍ତି । ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନର କ୍ୟାଣ୍ଡେଲଗଞ୍ଜ ଗ୍ରାମ ଓ ଏହାର ଆଖପାଖ ଜାଗାରେ ଏମାନେ ବସବାସ କରନ୍ତି । ମୁଖ୍ୟତଃ ଏମାନେ କୃଷିକାମ କରନ୍ତି ।

ଏମାନଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଆଜିକାଲି ଉତ୍ତର-ପ୍ରଦେଶର ଘାଘରା ଓଢ଼ଣୀ ଇତ୍ୟାଦି ନ ପିନ୍ଧି ବର୍ମୀମାନଙ୍କର ଲୁଙ୍ଗି ପିନ୍ଧିବାକୁ ଅନୁକରଣ କରୁଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ପୁରୁଷମାନେ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ ପରି ପିନ୍ଧନ୍ତି ଓ ବେଶଭୂଷା ବି ସେମିତି । ସେମାନଙ୍କର ନାମକରଣ ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବପରି ରହି ଆସିଛି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ପାଇ ଶାସନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଚ୍ଚ ପଦରେ ଚାକିରି କରୁଛନ୍ତି । ସର୍ବପ୍ରଥମେ 1926ରେ ଭାଂତୁ ଜାତିର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଦଳ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ଏଠା ଜେଲକୁ ଆସିବାପାଇଁ ଚାହିଁଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କର ପରିବାର ମଧ୍ୟ ଧୀରେ ଧୀରେ ଆସିବାରେ ଲାଗିଲେ ଓ ବହୁତ ଶୀଘ୍ର ଏମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା 300 ପାଖାପାଖି ହୋଇଯାଇଥିଲା । ସାଲଭେସନ ଆର୍ମିର ଷ୍ଟାଫ୍ କ୍ୟାପ୍‌ଟେନ ଶେର୍ଡ଼ଙ୍କ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣରେ ଏମାନଙ୍କୁ ରଖାଗଲା । ୟୁ. ପି. ରେ ଏମାନଙ୍କର ରେକର୍ଡ଼ ଯୋଗୁ, ବହୁତ ସାବଧାନରେ ଏମାନଙ୍କୁ ରଖାହୋଇଥିଲା । ମାତ୍ର ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଏମାନଙ୍କର ବ୍ୟବହାର ଭଲ ରହିଲା । ଏମ୍. ସି. ସି. ବାନିଗଂଟନ୍‌ଙ୍କର 1931ର ଜନଗଣନା ରିପୋର୍ଟରେ ସି. ଜେ. ବାନିଗଂଟନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଏମାନଙ୍କର ଚାଲିଚଳଣି, ରୀତିନୀତି, ବେଶଭୂଷା, ଗୋତ୍ର, ଅପରାଧ, ବୃତ୍ତି, ଭାଷା, ବିଶ୍ୱାସ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ବିସ୍ତୃତ ବିବରଣୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଗଲା । ବାନିଗଂଟନ କହନ୍ତି ଏମାନେ ହିନ୍ଦୁ ମନ୍ଦିରକୁ ଯାଆନ୍ତିନାହିଁ ଏବଂ ଏମାନଙ୍କର ଧର୍ମ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବା । ତେବେ ପୂର୍ବରେ ଯାହା ଥିଲା, ଏବେ ସେଇଆ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଆଜିକାଲି ତାଙ୍କ ଗ୍ରାମରେ ବାକାୟଦା ମନ୍ଦିର ଅଛି । ଏଥିରେ ପୂଜା ମଧ୍ୟ ହୁଏ । ଏବେ ଏମାନେ ନିଜେ ପରିଶ୍ରମ କରି ଜୀବନ କାଟୁଛନ୍ତି । ଯଦି ଏମାନେ ନିଜ ଦେଶରେ ଓ ନିଜ ଜେଲରେ ରହିଥାନ୍ତେ, ତେବେ ସେମାନଙ୍କର ଏପରି ଉନ୍ନତି ହୋଇ ନଥାନ୍ତା । ସେମାନେ ସେଇ ପେଶାଦାର ଅପରାଧୀ ହୋଇ ରହିବାର ବହୁତ ସମ୍ଭାବନା ଥିଲା । ଆଣ୍ଡାମାନ ପକ୍ଷରେ ଏହା ଏକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ବିଷୟ ଅଟେ ଯେ, ଅନେକ ଲୋକ ଏଠାକୁ ଆସି

ସୁନାଗରିକ ହୋଇପାରିଛନ୍ତି । ଅଧୁନା ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ଫଗ୍ରାର ଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚାୟତର ମୁଖ୍ୟ ଓ ଚିଫ୍ କମିଶନରଙ୍କ ଉପଦେଷ୍ଟା ସମିତିର ଜଣେ ସମ୍ମାନିତ ସଦସ୍ୟ ଅଟନ୍ତି ।

ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ପ୍ରାପ୍ତି ପରେ ପାକିସ୍ଥାନରେ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଦୁର୍ବହ ହୋଇ-ପଡ଼ିଲା । ଶରଣାର୍ଥୀ-ସମସ୍ୟା ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ସମସ୍ୟା ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଘରଦ୍ୱାର ଛାଡ଼ିଦେଇ ନେଇଯିବାରୁ ଲୋକମାନେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ସଂଖ୍ୟାରେ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇ ରହୁଥିବା ସର୍ବଜନବିଦିତ । ପୂର୍ବ-ବଙ୍ଗଳାରେ ହିନ୍ଦୁମାନେ ବହୁତ ସଂଖ୍ୟାରେ ଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କୁ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଥଇଥାନ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ଯୋଜନା ତିଆରି ହେଲା । ଏଠାରେ ଜାହାଜ ଯିବା ଆସିବାପାଇଁ ସୁବିଧା, ସଫା ହୋଇଥିବା ଜଙ୍ଗଲ, ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ସୁବିଧା ଥିବାରୁ ଏମାନଙ୍କୁ ଥଇଥାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ସେଠାରେ କରାଗଲା । ଏମାନଙ୍କର ଜଳବାୟୁ, ଏକା ଖାଦ୍ୟପେୟ, ଧାନ ଉପରେ ନିର୍ଭରତା, ମାଛ ପ୍ରଚୁରତା ଇତ୍ୟାଦି କାରଣ ଯୋଗୁ ମଧ ଏଠାରେ ବସବାସ କରିବାକୁ ସୁବିଧା ହେବ ବୋଲି ଭାବିଲେ । ପଞ୍ଜାବୀ ଶରଣାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ଥଇଥାନ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିନିଧିମଣ୍ଡଳ ଏଠାକୁ ପଠାହୋଇଥିଲା ଓ ସେମାନେ ମତ ଦେଇଥିଲେ ଯେ, ଏ ଜଳବାୟୁ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ । ଏଚ୍. ଆର୍. ଶିବଦାସାନି ନାମକ ଜଣେ ଅଫିସର ଏ ଦ୍ୱୀପକୁ ଆସି ଏହାକୁ ଭଲଭାବରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ଗୋଟିଏ ଯୋଜନା ତିଆରି କରିଥିଲେ । ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନର କିଛି ଅଂଶ, ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନ ଓ ଉତ୍ତର-ଆଣ୍ଡାମାନର ଅନେକାଂଶ ଏହି କାମ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରାଗଲା । 1949 ରୁ 1952 ଭିତରେ ପ୍ରାୟ 450 ଜଣ ପରିବାରଙ୍କୁ ଅଣାଯାଇ ଥଇଥାନ କରାଗଲା ଏବଂ ଏହିପରିଭାବରେ ଏକ ଉପନିବେଶର ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ପ୍ରାୟ 12000 ହେକ୍ଟର ଜମି, ଯେଉଁଗୁଡ଼ିକୁ କଏଦୀ-ମାନେ ଛାଡ଼ିଯାଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଏହା ଦିଆଗଲା । 1952 ରେ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାର ଆଣ୍ଡାମାନ-ନିକୋବର ଦ୍ୱୀପସମୂହ ପାଇଁ ପଞ୍ଚବର୍ଷୀୟ ଯୋଜନା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ; ଯାହାର ମୂଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା ଏ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ କରିବା ଓ ଶରଣାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ଥଇଥାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା । ଏଥିରେ ପ୍ରାୟ 8000 ହେକ୍ଟର ଜମିର ଜଙ୍ଗଲ କଟାହୋଇ କୃଷିଯୋଗ୍ୟ ଭୂମି କରିବା ପାଇଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ 1 ହେକ୍ଟର କୃଷିଜମି ଓ ଦୁଇହେକ୍ଟର ପାହାଡ଼ୀ ଜମି ଦେବାପାଇଁ ଠିକ୍ ହେଲା । 1949ରେ ଆସିଥିବା 202ଟି ପରିବାରଙ୍କୁ ହମ୍ଫ୍ରିଗଞ୍ଜ, ମଙ୍ଗଲୁଟନ, ମେମ୍ୟୋ ବମ୍ବୁର ଇତ୍ୟାଦି ଜାଗାରେ ବସାହୋଇଥିଲା । ଘର ତୋଳିବାର ଉପକରଣ, କୃଷି ଲାଗି ଜମି ଓ ଆବଶ୍ୟକ ଅନୁସାରେ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଋଣ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ ସବୁ ଦିଆଗଲା ।

1952 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏମାନେ ଆସିବାରେ ଲାଗିଲେ । ଫଳରେ ସିପିଘାଟ, ନୂଆସହର, ଶ୍ଯୌଲଦାରୀ, ଗୁପ୍ତାପାରା, ନମୁନାଘର, ହାଡ୍ଡୋଟାପୁ, ଶୋଭାନଖାଡ଼ୀରେ ବଙ୍ଗାଳୀ ବସ୍ତି ବସିଗଲା । ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବଙ୍ଗାଳୀ ସ୍କୁଲ ଖୋଲାଗଲା, ଋଣ ଦିଆଗଲା, ଭୂମି ମଧ୍ୟ ଦିଆଗଲା । ପ୍ରଥମ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାର ଶେଷ ବେଳକୁ ପ୍ରାୟ 3200 ହେକ୍ଟର ଜମି ସଫା କରାଯାଇଥିଲା ଓ ପ୍ରାୟ 1006 ଶରଣାର୍ଥୀ ପରିବାରଙ୍କର ଥଇଥାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାହୋଇଥିଲା । ଡାକ୍ତରଖାନା ମଧ୍ୟ ଖୋଲିଲା । ପାଣିର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହେଲା । ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନର ଏଇ ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକରେ ଝରଣାଗୁଡ଼ିକରୁ ପାଣି ନଳଦ୍ୱାରା ଯୋଗାଇ ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ସରକାର ତରଫରୁ ହୋଇଥିଲା ।

ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନର ରଙ୍ଗତଘାଟିର ଔପନିବେଶୀକରଣ ବିଷୟରେ ଲେଖିବାକୁ ଯାଇ ପ୍ରଭାତକୁମାର ସେନ୍ କହନ୍ତନ୍ତି, ଲଙ୍ଗ୍ ଆଇଲେଣ୍ଡ ମଧ୍ୟଦେଇ ଯିବା-ଆସିବାର ସୁବିଧା, କୃଷିଯୋଗ୍ୟ ଭୂମି, ଉପନିବେଶକୁ ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ସୁବିଧାଯୋଗୁଁ ଏହା ବଛାହୋଇଥିଲା । ସେନ୍‌ଙ୍କ ଅନୁସାରେ ବେଟାପୁର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ସ୍ଥାନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଯାତାୟାତର ସୁବିଧା ନଥିବାରୁ ତାହା ବଛା ହୋଇନଥିଲା । (ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଅବସ୍ଥା ଆଉ ନାହିଁ । ବେଟାପୁର ଓ ତାର ଆହୁରି ଆଗକୁ ପକ୍କା ସଡ଼କ ହେଲାଣି । ଏପରିକି ମାୟାବନ୍ଦର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହା ପହଞ୍ଚିଗଲାଣି ଓ ତା ଆଗକୁ ସଡ଼କ କାମ ଚାଲିଛି । ୟୁରେଟା ଜେଟିର ପାଖ ଓ ଲଙ୍ଗ ଦ୍ୱୀପରୁ ଯିବା-ଆସିବା ସୁବିଧା ଥିବାରୁ ରଙ୍ଗତଘାଟିରେ ଜଙ୍ଗଲସଫା କାମ ପୁରାଦମରେ ଚାଲିଲା । ସଫା ହେବା ପରେ କାଠ, ବାଉଁଶ ଓ ଛପରରେ କ୍ୟାମ୍ପ ତିଆରି ହେଲା । ବନ ବିଭାଗର କାର୍ଯ୍ୟ ଜୋରସୋରରେ ଚାଲିବାରୁ କ୍ୟାମ୍ପ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରିଲା । ଗଛ କଟାହେଲା, ହାତୀମାନେ କାଠଗଣ୍ଡି ସବୁ ୟୁରେଟାକୁ ଆଣିଲେ ଏବଂ ତା'ପରେ ଜଳମାର୍ଗରେ କାଠଗଡ଼ ସବୁ ପୋର୍ଟ-ବ୍ଲେୟରକୁ ପଠାଗଲା । 1953 ମେ ମାସରେ ଉପନିବେଶ ବସିବା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଋଣ, ଭୂମି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଦିଆଗଲା । ପକ୍କା ଘର ସବୁ ତିଆରି ହେଲା ଓ ଜମିବାଡ଼ି କରିବା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । 1955 ବେଳକୁ 600 ପରିବାରଙ୍କୁ ବସାଯାଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ରଙ୍ଗତ ଏଇ ଦ୍ୱୀପମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସବୁଠୁ ବଡ଼ ଗାଁ । ଏଠାରେ ସବୁ ପ୍ରକାର ସୁବିଧା ଅଛି । ସ୍କୁଲ, ଡାକ୍ତରଖାନା, ଗ୍ରାମ ଉନ୍ନୟନ, ପି. ଡବ୍ଲ୍ୟୁ. ଡି., ବିଜୁଳି, ବସ ସର୍ଭିସ, ଡାକଘର ଇତ୍ୟାଦି ସବୁ ଅଛି । କ୍ୟାମ୍ପର ନାଁ ବଦଳେଇ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଦଶରଥପୁର, କୌଶଲ୍ୟା ନଗର, ଶବରୀ, ଜନକପୁର, ଊର୍ମିଳାପୁର, ଶ୍ୟାମକୁଞ୍ଜ, ମିଥିଳା, ଲକ୍ଷ୍ମଣପୁର, ଆମ୍ରକୁଞ୍ଜ, ଭରତପୁର, ପଞ୍ଚବଟୀ, ପର୍ଣ୍ଣଶାଳା, ସୀତାପୁର ଇତ୍ୟାଦି ନାମରେ ନାମିତ କରାଯାଇଛି ଓ ଏହାକୁ ସରକାର

ମଧ୍ୟ ମାନ୍ନନେଇଛନ୍ତି ।

ରଙ୍ଗତ ତହସିଲର ଦକ୍ଷିଣରେ ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଉରବା, କଦମତଲା, ଶାନ୍ତନୁ ଇତ୍ୟାଦି ସ୍ଥାନରେ ବଙ୍ଗାଳୀ ଉପନିବେଶମାନ ଅଛି । ଏମିତଭାବରେ ଉତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନରେ ପୋର୍ଟ କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ ଅଛି; ଯେଉଁଠି ପ୍ରଥମ କଏଦୀ ଉପନିବେଶ ବ୍ଲେୟରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବସାଯାଇଥିଲା । ଏହାକୁ ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନର ଗ୍ରୀଥମ୍ ଦ୍ୱୀପରୁ ଅଣାହୋଇଥିଲା ଓ ପରେ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଦିଆହୋଇଥିଲା । ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ସୁଭାଷ ଗ୍ରାମ, ଦେଶବନ୍ଧୁ ଗ୍ରାମ, ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଗ୍ରାମ, ମଧୁପୁର, ରବୀନ୍ଦ୍ର ପଲ୍ଲୀ, ମିଳନଗ୍ରାମ, କୃଷ୍ଣପୁରୀ, ଲକ୍ଷ୍ମୀପୁର, ରାଧାନଗର ଇତ୍ୟାଦି ବଙ୍ଗାଳୀ ଉପନିବେଶ ଅଛି । ଉତ୍ତର-ଆଣ୍ଡାମାନ ବହୁତ ଦୂର । ଏଠି ହେଉଥିବା ଧାନ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଅଣ୍ଟେ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ଯାହା ହୁଏ ଭଲ ଭାବରେ ହୁଏ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ 4900 ହେକ୍ଟର ଜଙ୍ଗଲ ସଫା ତଥା ପ୍ରାୟ 3000 ପରିବାରଙ୍କୁ ଥଇଥାନ କରିବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା । 1961 ର ଜନଗଣନା ରିପୋର୍ଟରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ, ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ଅଧିକ ଭାବରେ 'ମନସୁନ'ର ପ୍ରକୋପ ରହୁଥିବାରୁ ଏ ଉକ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୂରଣ ହେବା କଷ୍ଟକର ହୋଇପଡ଼ିଲା । ତେଣୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଶେଷ ସୁଦ୍ଧା କେବଳ 813 ହେକ୍ଟର ଜମି କୃଷିଯୋଗ୍ୟ ହୋଇପାରିଥିଲା ଏବଂ 1570ଟି ପରିବାରଙ୍କୁ ଥଇଥାନ କରାହୋଇଥିଲା । 28ଟି ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲ, 20ଟି ଶଯ୍ୟା ବିଶିଷ୍ଟ ଗୋଟିଏ ଡାକ୍ତରଖାନା ଓ ଆଉ ଗୋଟିଏ 10ଟି ଶଯ୍ୟା ବିଶିଷ୍ଟ ଡାକ୍ତରଖାନା ଖୋଲାଯାଇଥିଲା । 1961 ପରେ ଏ ଔପନିବେଶୀକରଣ ଯୋଜନାର ପୁନର୍ବିଚାର ହୋଇଥିଲା ଓ ଶରଣାର୍ଥୀଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ଆଣିବା ବନ୍ଦ କରି ଦିଆହୋଇଥିଲା । ଏହି ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ ଛଡ଼ା ହେିବଲକ ଦ୍ୱୀପରେ ମଧ୍ୟ ବଙ୍ଗାଳୀ ଶରଣାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ସାତୋଟି କ୍ୟାମ୍ପରେ ରଖାଯାଇଛି । ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ସହାୟତା ଓ କୃଷିଯୋଗ୍ୟ ଭୂମି ଦିଆଯାଇଛି । ଡାକ୍ତରଖାନା ଓ ସ୍କୁଲ ଖୋଲା ହୋଇଛି । ଅତି ନିକଟରେ ମଧ୍ୟ ନୀଲ ଦ୍ୱୀପରେ ବଙ୍ଗାଳୀ ବାସ୍ତୁଚ୍ୟୁତ ପରିବାରମାନଙ୍କୁ ରଖାଯାଇଛି । ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ଡାକ୍ତରଖାନା ଓ ସ୍କୁଲ ଖୋଲାଯାଇଛି । 1961ର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଙ୍ଗାଳୀ ଶରଣାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ସ୍ଥିତି ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ଥିଲା :

1949	200	ପରିବାର	1953	97	ପରିବାର
1950	119	,,	1954	438	,,
1951	78	,,	1955	390	,,
1952	51	,,	1956	357	,,

1957	221	ପରିବାର	1960	262	ପରିବାର
1958	194	,,	1961	235	,,
1959	217	,,			

ଏଥିରେ ହେବଲକ ଓ ନୀଲ ଦ୍ୱୀପରେ ଥିବା ବଙ୍ଗାଳୀମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅନ୍ତର୍ଗତ ହୋଇନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଯଥାକ୍ରମେ 181 ଓ 86 ଅଟେ । ଜମି ଛଡ଼ା, କୃଷକ-ପରିବାରଙ୍କୁ ହଳ, ବଳଦ, ଘର କରିବାକୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ଦିଆହୋଇଛି :

ଗୃହ ନିର୍ମାଣ	500 ଟଙ୍କା
ବଳଦ	700 ,,
ବାସନକୁସନ	130 ,,
ମଞ୍ଜି ଓ ଖତ	100 ,,

ଏଗୁଡ଼ିକ ଋଣ ଆକାରରେ ମିଳୁଥିଲା । ସାହାଯ୍ୟ ରୂପରେ ପ୍ରଥମ ବର୍ଷର ଆଠମାସ ପାଇଁ ମାସକୁ 70 ଟଙ୍କା ହିସାବରେ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ମାସ ଏହାକୁ କମେଇ ଦିଆଯାଉଥିଲା ଓ ଏହାପରେ ଜମିରୁ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରିବା ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରା-ହେଉଥିଲା । ଏଠାକୁ ଆସିବା ପାଇଁ ପ୍ରତି ଶରଣାର୍ଥୀଙ୍କୁ 210 ଟଙ୍କା ଭଡ଼ା ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଏମିତି ଭାବରେ ପ୍ରତି ପରିବାରଙ୍କୁ ପ୍ରାୟ 1780 ଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଏଠାରେ କହିବାର ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ୁଛି ଯେ, ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୋକମାନେ ଋଣ ଶୁଝିନାହାନ୍ତି ଏବଂ ଶରଣାର୍ଥୀମାନେ ସୁଧ ନ ଦେଇ ଋଣ ଶୁଝିବାକୁ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳେଇଛନ୍ତି ।

ଏ ଋଣର ପରିମାଣ ବିନା ସୁଧରେ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ହୋଇଯାଇଛି । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅସୁଲ ନ କରିବାକୁ ସରକାର ରାଜି ହୋଇନାହାନ୍ତି । ମାତ୍ର ଏ ଋଣ ଅସୁଲ ହୋଇ ପାରିବ ବୋଲି ଜଣାଯାଉନାହିଁ । ଏ ଋଣ ଛଡ଼ା କୃଷକମାନେ ବିକାଶ-ଫଣ୍ଡରୁ ଓ ଶାସନର ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗରୁ ମଧ୍ୟ ଋଣ ନେଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଏ ସମସ୍ତ ଋଣ ସୁଧ ସମେତ ଶୁଝିବା ତାଙ୍କ ଅବସ୍ଥାର ବାହାରେ । ସେମାନେ ଆରମ୍ଭରୁ ହିଁ ଋଣ ଶୁଝିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିନଥିଲେ; କାରଣ ସେମାନେ ଭାବୁଥିଲେ ଯେ, ଏଇଟା ଋଣ ନାଁରେ ସାହାଯ୍ୟ ଦିଆଯାଉଛି ଏବଂ ଏହାକୁ ଫେରେଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଏହି ମନୋବୃତ୍ତି ହିଁ ଏତେ ଋଣ ବଢ଼ିଚିବାର କାରଣ । ସରକାରଙ୍କୁ ଏହାଛଡ଼ା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦିଗରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ପ୍ରତି ଷ୍ଟେସନକୁ ସଡ଼କ ସହିତ ବା ଜଳ-ମାର୍ଗରେ ନୌକାଦ୍ୱାରା ସଂଯୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ପାଣିର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ମଧ୍ୟ

କରାଗଲା । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଧୀରେ ଧୀରେ ହୋଇଥିଲା । ଏସ୍. କେ. ଶର୍ମା ନିଜର 1961ର ଜନଗଣନା ରିପୋର୍ଟରେ କହିଛନ୍ତି ଯେ, ଔପନିବେଶୀକରଣ ଯୋଜନାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଏମାନଙ୍କୁ ଅନେକ ସୁବିଧା ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏଥିରେ 11581 ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ 48ଟି ପ୍ରାଥମିକ ପାଠଶାଳା ଓ 13ଟି ଛୋଟ ଡାକ୍ତରଖାନା, ଗୋଟିଏ 20ଟି ଶଯ୍ୟାବିଶିଷ୍ଟ ଅନ୍ୟଟି 10ଟି ଶଯ୍ୟାବିଶିଷ୍ଟ ଡାକ୍ତରଖାନା ଖୋଲାଯାଇଥିଲା । 1962-63· ମସିହା ବେଳକୁ 66 କି: ମି: ଲମ୍ବା ସଡ଼କ ତିଆରି ହୋଇସାରିଥିଲା । ଏହା 320 କି: ମି:ରୁ ଅଧିକ ଲମ୍ବା ଆଣ୍ଡାମାନ ଗ୍ରାଣ୍ଡ ଟ୍ରଙ୍କରୋଡ଼ର ମହତ୍ତ୍ୱାକାଂକ୍ଷୀ ଯୋଜନାର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ । ଏହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଉଛି ବୃହତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନକୁ ଯୋଡ଼ି ଏକାଠି କରିବା । ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଯେଉଁ ସବୁ ଉପନିବେଶ ସଡ଼କ ଅଛି, ସେଥିରେ ପ୍ରତିଦିନ ବସ୍ ଚାଲୁଛି । ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ମଧ୍ୟ ବସ ଚାଲୁଛି ।"

ପ୍ରଭାତକୁମାର ସେନଙ୍କ ଅନୁସାରେ ଏଠାର ଜଳବାୟୁ ପୂର୍ବବଙ୍ଗଳା ଭଳି । ତେଣୁ ସେ ଲୋକମାନଙ୍କର ବସବାସର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସଫଳ ହୋଇଛି ବୋଲି କହନ୍ତି—

ପୂର୍ବ-ବଙ୍ଗଳାର ଶରଣାର୍ଥୀ ଏଠାକୁ ବିଭିନ୍ନ ଜେଲରୁ ଆସିଥିଲେ । ପୂର୍ବବଙ୍ଗଳାର ଜମି ସମତଳ ଓ ନଦୀନାଳରେ ଘେରିରହିଛି । ମୌସୁମୀ ବର୍ଷା ଆଣେ ଓ କେଉଁଠି କେଉଁଠି 250 ସେ: ମି: ରୁ ଅଧିକ ବର୍ଷା ହୁଏ । ସମାନ୍ୟ କୃଷି ବ୍ୟବସାୟ ଚାଲେ । ଚାଉଳ, ଝୋଟ, ଶାଗମୁଗ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । କେଉଁଠି କେଉଁଠି ବାଉଁଶ ଓ ଆମ୍ବର ଛୋଟ ଛୋଟ ଜଙ୍ଗଲ ।

ପୂର୍ବ-ବଙ୍ଗଳା ଓ ଆଣ୍ଡାମାନ ଭିତରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସାମ୍ୟ ଅଛି :

(1) ଆଣ୍ଡାମାନର ଜଳବାୟୁ ପୂର୍ବ-ବଙ୍ଗଳାର ଜଳବାୟୁ ପରି ଗରମ ଓ ଆର୍ଦ୍ର ।

(2) ଶରଣାର୍ଥୀମାନେ ଯେଉଁ ଧାନକିଆରିରେ ଧାନ ଚାଷ କରୁଥିଲେ ତାହା ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅପରିଚିତ ନୁହେଁ । ଧାନକ୍ଷେତରେ ବାସ୍ତବିକ ଆଧାର ଜ୍ଞାଅଧିକେ ଚାଷୀର ଦୁଇହାତ ।

ଲେଖକ ବୈଷମ୍ୟ କଥା ମଧ୍ୟ ଲେଖିଛନ୍ତି । ସେନଙ୍କ ଅନୁସାରେ ଦକ୍ଷିଣ ଓ ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନର ଶରଣାର୍ଥୀମାନେ ନିଜେ ସ୍ଥାନୀୟ ପରିସ୍ଥିତି ସହିତ ଖାପ ଖୁଆଇଛନ୍ତି । ସେନ ଔପନିବେଶୀକରଣର ବାସ୍ତବିକତାର ସମ୍ୟକ୍ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତିର ପ୍ରକୃତ ଓ ଉପଯୋଗୀ ଦେଇଛନ୍ତି । ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନର ଅଣଥାନ

ବିଷୟରେ ସେ ଠିକ୍ ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ ଏ ଲୋକମାନେ କୃଷି ପ୍ରତି ମୋଟେ ଧ୍ୟାନ ନ ଦେଇ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟରର ଅଭିମୁଖୀ ଅଟନ୍ତି ତଥା ନବଯୁବକମାନେ କୃଷି ପ୍ରତି ମନୋଯୋଗ ଦେଉନାହାନ୍ତି । ଏମାନେ ଋଣ ଓ ସହାୟତା ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶାସନପ୍ରଦତ୍ତ ଉଦାର ସୁବିଧାର ଦୁରୁପଯୋଗ କରିଛନ୍ତି । ଲେଖକ ନିଜେ ଏଠା ରହଣି ବେଳେ ଏ ତଥ୍ୟର ସତ୍ୟତା ଅନୁଭବ କରିଛନ୍ତି । ଅଧିକତର ଋଣ ବା ସହାୟତା ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଦିଆଯାଇଥିଲା ସେଥିପାଇଁ ତାହା ବ୍ୟୟ କରାଯାଇନାହିଁ । ଶାସନପ୍ରଦତ୍ତ ଧନର ଅଧିକାଂଶ ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର ହୋଇନାହିଁ । ସେନ୍‌ଙ୍କ ମତ ଅନୁସାରେ ଭୌଗୋଳିକ ସ୍ଥିତି, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ପୃଥକତା, କୃଷିଧନ ଯୋଗୁଁ ମଧ୍ୟ ଆଣ୍ଡାମାନର ଲୋକମାନେ ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନର ଲୋକମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ବହୁତ ଆଗରେ ଅଛନ୍ତି । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଅନୁସାରେ ଉତ୍ତର-ଆଣ୍ଡାମାନର ବଙ୍ଗାଳୀ କୃଷକମାନେ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଟନ୍ତି ବୋଲି ଲେଖକଙ୍କ ମତ ଅଟେ । ଦିଗଲିପୁର ଇତ୍ୟାଦିରେ ଖୁବ୍ କମ୍ ସୁବିଧା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଜମିରୁ ବହୁତ ଧାନ ଉତ୍ପାଦନ ହୋଇ ପାରୁଛି । ହ୍ୟାବଲକ ଏବଂ ନୀଲରେ ମଧ୍ୟ ଜମିସବୁ ଅଛି ଓ ଏଥିରେ ବହୁତ ପନିପରିବା ହୋଇ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରକୁ ଯୋଗାଉଅଛି ।

ଯେଉଁଠି ଯେଉଁଠି ବଙ୍ଗାଳୀ ସମାଜ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଚି ତାହା ବଙ୍ଗାଳୀ ସଂସ୍କୃତି ଢାଂଚାରେ ଗଢ଼ାହୋଇଚି । ଏଠାରେ ବଙ୍ଗାଳୀ ଭାଷା, ବଙ୍ଗାଳୀ ଚାଲିଚଳଣ ଓ ବଙ୍ଗାଳୀ ସାଂସ୍କୃତିକ ପର୍ବ ସବୁ ପାଳନ କରାଯାଏ । ସବୁ ଜାଗାରେ ଦୁର୍ଗାପୂଜା ଖୁବ୍ ଧୁମ-ଧାମରେ ପାଳନ କରାଯାଏ । ସରସ୍ୱତୀପୂଜା ମଧ୍ୟ ଏକ ବିଶେଷ ଉତ୍ସବ । ଏହି ଉତ୍ସବଗୁଡ଼ିକ ଖୁବ୍ ଧୁମଧାମରେ କରାଯାଏ ।

ମାଡ୍ରାଜ ଓ କେରଳର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଅଣାଯାଇ ଏଠାରେ ବସବାସ କରାଇବାର ଯୋଜନା ଥିଲା; ମାତ୍ର ଏହା ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରି ନ ଥିଲା । ଦକ୍ଷିଣ-ବର୍ମାର ପ୍ରାୟ ବାରଟି ଶରଣାର୍ଥୀ ପରିବାରଙ୍କୁ ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନର ଶୋଲ୍‌ବେ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବସା ଯାଇଥିଲା ଓ ଆରମ୍ଭରେ ବଣ ବିଭାଗ ଯେଉଁ କ୍ୟାମ୍ପ୍‌ସବୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଯାଇଥିଲେ ସେଥିରେ ସେମାନଙ୍କୁ ରଖା ହୋଇଥିଲା । ସେମାନେ ଆଜି ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ଅଛନ୍ତି । କେରଳର କେତେକ ପରିବାରଙ୍କୁ ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନର ମାଇଲତିଲକରେ ବସାଯାଇଛି ଓ ସେମାନେ କୃଷି କରୁଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ଜମି ଓ ସାହାଯ୍ୟ ଦିଆ-ଯାଇଛି । ରଙ୍ଗାଚଙ୍ଗ, ଚଡ଼ିଆଟାପୁ ଇତ୍ୟାଦି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତୀୟ ବର୍ମାର ଶରଣାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ବସାଯାଇଥିଲା । ନଡ଼ିଆ କାମ କରୁଥିବା କେତେକ କେରଳୀ କାରିଗରଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ଅଣାଯାଇଥିଲା । ମାତ୍ର ଏଥିରେ ସେମାନଙ୍କର ବିଶେଷ କିଛି

ଉନ୍ନତ ହୋଇ ପାରି ନଥିଲା । ଯଥେଷ୍ଟ ଭାବରେ ସରକାରୀ ସହାୟତା ପାଇଁ ସେମାନେ କାଠଚଦନ ପାଇଁ ନଡ଼ିଆ କୋଡ଼ା, ଛପା ଇତ୍ୟାଦି ତିଆରି କଲେ, ମାତ୍ର ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ସଫଳ ହୋଇ ପାରି ନଥିଲା । ଫଳରେ ସରକାରୀ କେନ୍ଦ୍ର ବନ୍ଦ କରି ଦିଆଯାଇଥିଲା ଓ ଲଘୁ ଶିଳ୍ପ ରୂପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦିଆଗଲା । ତେବେ ମଧ୍ୟ କାମ ଚାଲିଲା ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ଲୋକମାନେ ନଡ଼ିଆ ବଗିଚା ଇତ୍ୟାଦି କରି ଜୀବନଯାପନ କରୁଛନ୍ତି । ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନର ବେଟାପୁର କ୍ଷେତ୍ରରେ ବେଟାପୁର, ତିରୁବାଞ୍ଚିକୁଲମ୍, ପଦ୍ମନାଭପୁରମ, ଶିବପୁରମ୍ ଇତ୍ୟାଦି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ କେରଳର ପ୍ରାୟ 50ଟି ପରିବାରଙ୍କୁ ରଖାଯାଇଛି ଓ ଏମାନେ କୃଷି କରି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସରକାରୀ ସାହାଯ୍ୟ ମିଳିଥିଲା । ଉତ୍ତର-ଆଣ୍ଡାମାନର କେରଲା-ପୁରମ୍‌ରେ କେରଳ ଉପନିବେଶ ଏହିପରି ଭାବରେ ବସାଯାଇଥିଲା । ଏଠାରେ ପ୍ରାୟ 45ଟି ପରିବାର ଅଛନ୍ତି । ଏମାନେ ମଧ୍ୟ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ସମୟେ ସମୟେ ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁସାରେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଉଚିତ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦିଆଯାଇ ଅଣାଯାଇଛି । କେରଳର 16ଟି କେଉଟ ପରିବାରଙ୍କୁ ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନକୁ ଅଣାଯାଇଛି । ହୋପ୍ ଟାଉନରେ ଏମାନଙ୍କୁ ଜମି ଦିଆଯାଉଛି । ଏବେ ଆନ୍ଧ୍ରର 9ଟି ପରିବାର ମତ୍ସ୍ୟଶିଳ୍ପ ପାଇଁ ଅଣାଯାଇଛି । ଏହାର ଆବଶ୍ୟକତା କାଳକ୍ରମେ ବଢ଼ୁଛି ଏବଂ ସେଇ ଅନୁସାରେ ଔପନିବେଶୀ-କରଣର ପ୍ରଗତି ହେଉଛି । ବଙ୍ଗାଳୀ ଶରଣାର୍ଥୀଙ୍କ ବିଷୟ ପ୍ରଥମରୁ କୁହାଯାଇଛି । ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟରୁ ଅଣାଯାଇଥିବା ପରିବାରମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ଅଛେ :—

ବର୍ଷ	କେରଳ	ମାଞ୍ଚି	ବିହାର	ଅନ୍ୟ	ମାନ୍ଦ୍ରାଜ
1954	35	—	—	—	—
1955	37	—	—	5	4
1956	42	—	—	—	—
1957	—	4	—	—	—
1958	6	—	—	—	—
1959	—	—	120	—	14
1960	—	—	64	—	7
1961	14	—	13	—	—
ମୋଟ	134	4	197	5	35

ସର୍ବମୋଟ 375

1961ର ଜନଗଣନାରେ ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପର ଜନସଂଖ୍ୟା 48985 ହୋଇଥିଲା

ଓ 1971ର ଜନଗଣନାରେ ଏଥିର ଆହୁରି ବୃଦ୍ଧି ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି । ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପସମୂହର ମୁଖ୍ୟ ବର୍ଗୀକରଣ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ଅଛି :

ବର୍ଷ	ଦ୍ୱୀପ	ଜନସଂଖ୍ୟା
1961	ଉତ୍ତର-ଆଣ୍ଡାମାନ	7099
1961	ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନ	11082
1961	ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନ	30804
		48985

ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପର ଚାରି ତହସିଲର ବର୍ଗବିଭାଜନ ଅନୁସାରେ ବାହାରୁ ଆସି ବସବାସ କରୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ନିମ୍ନ ଲିଖିତ ଭାବରେ ଅଛି :

ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନ ତହସିଲ —	ଥଇଥାନ ପରିବାର	435[1]
ରଙ୍ଗତ (ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନ) ତହସିଲ	,,	881
ମାୟାବନ୍ଦର (ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନ) ତହସିଲ	,,	587
ଡିଗଲିପୁର (ଉତ୍ତର-ଆଣ୍ଡାମାନ) ତହସିଲ	,,	910
		2813

ଉପନିବେଶୀକରଣ ଯୋଜନାର ଅନ୍ତର୍ଗତ କୃଷକ ପରିବାରଙ୍କୁ ଦିଆଯାଇଥିବା ସହାୟତାର ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି । ଏହିପରି ଭାବରେ କାରିଗରି ଥଇଥାନ ଋଣ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସହାୟତା ମଧ୍ୟ ଦିଆ ଯାଇଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରିବାରଙ୍କୁ ଘର ତିଆରି ପାଇଁ 800 ଟଙ୍କା, କଂସାବାସନ ପାଇଁ 130ଟଙ୍କା, ଋଣ 200ଟଙ୍କା ସାହାଯ୍ୟ ଓ 210 ଟଙ୍କା ଭତ୍ତା ଦିଆଯାଇଥିଲା । ମୋଟ ଉପରେ ପ୍ରତି ପରିବାରକୁ 1340 ଟଙ୍କା ଦିଆଯାଇଥିଲା ।

ଔପନିବେଶୀକରଣ ଯୋଜନାର ବ୍ୟୟର ହିସାବ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ଅଛି :

	ବର୍ଷ	ଟଙ୍କା (ଲକ୍ଷ)
(1) ପ୍ରଥମ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା	1953-54—	10·72
	1954-55	24·39
	1955-56	37·03
		68·18
(2) ଦ୍ୱିତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା	1956-57	16·875

---

(1) ଏଥିରୁ 86ଟି ପରିବାରଙ୍କୁ ନୀଲ ଦ୍ୱୀପରେ ବସାଯାଇଛି; ମାତ୍ର ଜନଗଣନାରେ ଏହାର ଉଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ ।

ବର୍ଷ	ଟଙ୍କା (ଲକ୍ଷ)
1957-58	14·464
1958-59	21·150
1959-60	21·226
1960-61	17·457
	91.172

ଉପନିବେଶ ବସାଇବା ଯୋଜନାର ଆର୍ଥିକ ଉପଲବ୍ଧି ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ହୋଇଛି :

ବର୍ଷ	ପ୍ରସ୍ତାବିତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଟଙ୍କା (ଲକ୍ଷ)	ପ୍ରାପ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଟଙ୍କା (ଲକ୍ଷ)	ପ୍ରତିଶତ
1956-57	39·750	160·875	43·0
1957-58	30·194	14·464	47·9
1958-59	32·780	21·150	65·0
1959-60	26·600	21·226	79·8
1960-61	27·947	17·457	62·5
1961-62	19·537	13·360	68·4
1962-63	7·367	10·200	138·5
1963-64	6·765	2·884	42·6
1964-65	1·670	.6·499	389·2
1965-66	2·495	3·043	120·0

ଏଥିରେ ଯୋଜନା ପୂର୍ବରୁ ବସା ଯାଇଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଥିବା ହିସାବ ନାହିଁ । 1955 ରୁ 1964 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟୟ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅନୁସାରେ ଅଛି; ମାତ୍ର ଏଥିରେ ନୀଳ ଦ୍ୱୀପରେ ବସାଯାଇଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଖର୍ଚ୍ଚ ମିଶିନାହିଁ ।

1953-54	97,994 ଟଙ୍କା
1954-55	621,389 ଟଙ୍କା
1955-56	622,947 ଟଙ୍କା
1956-57	482,777 ଟଙ୍କା
1957-58	487,362 ଟଙ୍କା

1958-59	989,268 ଟଙ୍କା
1959-60	724,130 ଟଙ୍କା
1960-61	594,458 ଟଙ୍କା
1961-62	610,721 ଟଙ୍କା
1962-63	544,736 ଟଙ୍କା
1963-64	169,981 ଟଙ୍କା
	5,945, 763 ଟଙ୍କା

1971 ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯୋଜନା ପୂର୍ବରୁ ଆସିଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ମିଶାଇ ବସାଯାଇଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା :

	ପୂର୍ବ-ବେଙ୍ଗଲ		କେରଳ		ଅନ୍ୟ		ଯୋଗ	
ବର୍ଷ	ପରିବାର	ବ୍ୟକ୍ତି	ପରିବାର	ବ୍ୟକ୍ତି	ପରି.	ବ୍ୟକ୍ତି	ପରି:	ବ୍ୟକ୍ତି
1949 ରୁ 1952	450,	1705	...	...	...	...	450	1703
1953	97	356	...	...	...	...	97	356
1954	438	1719	35	166	5	23	478	1908
1955	390	1452	37	159	4	21	431	1632
1956	357	1357	42	196	...	...	399	1553
1957	221	896	5	30	12	29	238	955
1958	194	791	6	28	...	...	200	819
1959	217	1127	...	...	234	290	351	1417
1960	262	1164	32	120	81	350	375	1634
1961	235	1204	14	57	13	46	262	1307
1962	...	...	...	...	...	...	...	...
1963	...	...	...	...	...	...	...	...
	2861	11769	171	756	249	759	3281	13284

ଏମିତି ଭାବରେ 2861ଟି ବଙ୍ଗାଳୀ ପରିବାର ଯେଉଁଥିରେ କି 11769 ବ୍ୟକ୍ତି ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ ଶରଣାର୍ଥୀ ଭାବରେ ଆସି ଏ ଦ୍ୱୀପରେ ବସବାସ କରି ଧୀରେ ଧୀରେ ଏ ସମାଜର ଏକ ଅଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗ ହୋଇଗଲେ । ଏହାପରେ 1965ରେ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ

ବିକାଶଦଳର 339ଟି ପରିବାର ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନର ପିଟରସନାଲରେ ଆସି ବସବାସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । 1967 ରେ ନୀଲ ଦ୍ୱୀପରେ 86ଟି ପରିବାରଙ୍କୁ ଅଣାଯାଇ ରଖା-ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ 430 ଜଣ ଲୋକ ଥିଲେ । ଏମାନେ ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବ-ବେଙ୍ଗଲର ଶରଣାର୍ଥୀ ଥିଲେ । ତେଣୁ ପୂର୍ବ-ବେଙ୍ଗଲର ପରିବାରର ମୋଟ ସଂଖ୍ୟା 3286 । ଔପନିବେଶୀକରଣ ଏମିତିଭାବରେ ପ୍ରଗତି ପଥରେ ଆଗେଇ ଚାଲିଛି । ଭାରତ ସରକାରଙ୍କର ପୁନର୍ବାସ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟରେ ଗୋଟିଏ ଯୋଜନା[1] ତିଆରି କରାଯାଇଛି; ଯେଉଁଥିରେ ଏଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରଗତିଶୀଳ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ତିଆରି ହୋଇଛି । 1965 ଫେବୃଆରୀ ମାସରେ ଭାରତ ସରକାର ଏଠିକା ପରିସ୍ଥିତିର ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ଅନେକ ବିଭାଗର ଅଫିସର ତଥା ନିଜ ନିଜ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପାରଙ୍ଗମ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଦଳ ଏଠାକୁ ପଠେଇଥିଲେ । ସମ୍ୟକ୍ ଅବଲୋକନ, ମନନ ଓ ଅଧ୍ୟୟନ ପରେ ଏ ଦଳଟି ଗୋଟିଏ ରିପୋର୍ଟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ ଓ ତାହା ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଯାଇ-ଥିଲା । ସେହି ଅନୁସାରେ କେତେକ ସ୍ଥାନ ପାଇଁ ଯୋଜନା ମଧ୍ୟ ତିଆରି କରାଯାଇଛି । ଏଇ ରିପୋର୍ଟରେ ପ୍ରାୟ 75000 ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ବସାଇବା ଲକ୍ଷ୍ୟର ପ୍ରସ୍ତାବ ହେଲା । ବେଟାପୁରର ଏଇ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟରେ କାର୍ଯ୍ୟାରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ନୀଲ ଦ୍ୱୀପରେ 86ଟି ପରିବାର ବସାଯାଇଛି । ଲିଟିଲ୍ ଆଣ୍ଡାମାନର ଯେଉଁଠି ଜଙ୍ଗଲ ପୂର୍ବେ ତଟଉପରେ ବି ଓହ୍ଲେଇବା କଷ୍ଟକର ହୋଇପଡ଼ୁଥିଲା, ସେଠି ବର୍ତ୍ତମାନ ଜାହାଜ ଜେଟି ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଖୁବ୍ ଜୋରସୋରରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର ନିକଟରେ ଦକ୍ଷିଣରେ ରଟଲେଣ୍ଡ୍ ଦ୍ୱୀପର 2428 ହେକ୍ଟର ଜମି ରବର ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ଉପଯୋଗୀ ବୋଲି ଠିକ୍ ହୋଇଛି । ଏହା ଛଡ଼ା ଦକ୍ଷିଣର ଦ୍ୱୀପସମୂହରେ କେତେକ ସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଛି ।

ଉପରୋକ୍ତ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ସୀମିତ ସଂଖ୍ୟାରେ ଆଦିବାସୀମାନେ ଏଠାରେ ଅଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ନଗଣ୍ୟ ଅଟେ; ମାତ୍ର ଏମାନଙ୍କର ଭୂମିକା ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏ ଦ୍ୱୀପର ନିବାସୀମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଶେଇବା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ । ଭାରତୀୟ-ମାନଙ୍କୁ ସମ୍ବିଧାନରେ ଯେତେକ ଅଧିକାର ମିଳିଛି, ଏମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେଇ ଅଧିକାର ସବୁ ମିଳିଛି । ଗତ ନିର୍ବାଚନରେ ଏମାନଙ୍କ ନାମ ଭୋଟର ଲିଷ୍ଟରେ ଥିଲା । ଏମାନଙ୍କୁ ଭୋଟ ଦେବାର ଅଧିକାର ମଧ୍ୟ ମିଳିଥିଲା ଓ ଅନେକେ ଭୋଟ ମଧ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ଏଠାରେ ନୌସେନା କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ହେବାରୁ ନୌସେନା ମଧ୍ୟ ବହୁତ ସଂଖ୍ୟାରେ

(1) ଏକସଲେରେଟେଡ୍ ଡେଭଲପମେଣ୍ଟ ପ୍ରୋଗ୍ରାମ ଫର୍ ଆଣ୍ଡାମାନ ଏଣ୍ଡ୍ ନିକୋବର ଆଇଲ୍ୟାଣ୍ଡସ୍

ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଏହା ଏ ଦ୍ୱୀପର ଉନ୍ନତର ପରିଗ୍ରାହକ । ଏମାନଙ୍କର ସ୍ଥିତି ବାହାରୁ ଆସିଥିବା ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ପରି ଓ ଏଠିକା ସେବାକାଳ ସମାପ୍ତ କରି ଏମାନେ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହୁଅନ୍ତି ଓ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ତା ସ୍ଥାନ ଗ୍ରହଣ କରେ । ସେନା ଇଞ୍ଜିନିଅରିଂ କାମ ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଚାଲୁଅଛି । ଏଇ ବିଭାଗରେ ଶହ ଶହ ଲୋକ ପୋର୍ଟ-ବ୍ଲେୟାରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ।

ନବମ ଅଧ୍ୟାୟ

ପୋର୍ଟ-ବ୍ଲେୟ଼ର ଓ ଆଣ୍ଡାମାନର ପ୍ରମୁଖ ଦ୍ୱୀପ

ଏଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ସଦର ମୁକାମ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟ଼ର । ଆବାଦୀ ଓ କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟ଼ର ମୁଖ୍ୟଭୂମିର କସ୍ବେଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଟେ; ମାତ୍ର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଓ ସୁବିଧା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହାକୁ ଗୋଟିଏ ନଗରୀ କହିବା ଉଚିତ । ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପର ପୂର୍ବକୂଳରେ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟ଼ର ବନ୍ଦର ଅଛି । ଏହା ବିଶ୍ୱର ଭଲ ବନ୍ଦରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତମ । ରସ୍ ଦ୍ୱୀପ ଓ ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନର ମୁଖ୍ୟଭୂମିର ମଝିରେ ବନ୍ଦରର ପ୍ରବେଶଦ୍ୱାର । ଏହା ଆଟଲାଂଟା ପାଇଂଟ (ଯାହା ଉପରେ ସେଲ୍ୟୁଲାର୍ ଜେଲ ଓ ପଂଚ ଡାକ୍ତରଖାନା ଅଛି) ଓ ନର୍ଥ ବେ'ର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଇ ଦ୍ୱାରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାବେଳେ ବନ୍ଦରର ଦୁଇ ପାଖରେ ଥିବା ବଡ଼ ଗଭୀର ସମୁଦ୍ର ପଡ଼ିବ ଯେଉଁଥିରେ ବଡ଼ ଜାହାଜ ଆସିପାରିବ । ଏହି ସମୁଦ୍ରକ୍ଷେତ୍ର ଚାଂଡ଼ସପାଇଣ୍ଟ ମିଠା ଝରଣା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ । ପ୍ରତିକୂଳ ବାୟୁରେ ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଜାହାଜ ଲଙ୍ଗର ପକେଇ ସୁରକ୍ଷିତ ଭାବରେ ରହିପାରେ । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟ଼ରର ଉତ୍ତରରେ ଚ୍ୟାଥମ୍ ଦ୍ୱୀପ ଅଛି । ଏହା ମୁଖ୍ୟସ୍ଥାନ ସହିତ ଗୋଟିଏ ପକ୍କା ସଡ଼କ ସହିତ ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇଛି । ଦକ୍ଷିଣରେ ଜଙ୍ଗଲୀ ଘାଟ, ଲମ୍ବା ଲାଇନ, ସ୍କୁଲ୍ ଲାଇନ କ୍ଷେତ୍ର ଅଛି ଏଗୁଡ଼ିକ ଆଣ୍ଡାମାନର ମୁଖ୍ୟଭୂମି ସହିତ ସଂଯୁକ୍ତ ଏବଂ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟ଼ର ଏହାର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ । ପୂର୍ବରେ ରସ୍ ଦ୍ୱୀପ ଓ ତା'ପରେ ସମୁଦ୍ର ଅଛି । ପଶ୍ଚିମରେ ମଧ୍ୟ ତାହା ସମୁଦ୍ରରେ ଘେରିରହିଛି ଏବଂ ଏହା ବନ୍ଦରର ଆନ୍ତରିକ ଅଞ୍ଚଳ । ଅବର୍ଡ଼ୀନ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟ଼ରର ମୁଖ୍ୟ ବସ୍ତି । ଏଠାରେ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ, ବଜାର ପ୍ରଭୃତି ଅଛି । ଉତ୍ତରରେ ହେଡ଼ୋ ଅଛି ଓ ପଶ୍ଚିମରେ ବୃନ୍ଦଯ୍ୟାବାଦ । ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ କୋଣରେ ଥିବା ଅଂଶକୁ ସାଉଥ-ପାଇଣ୍ଟ କୁହାଯାଏ । ମଝିରେ ଫିନିକ୍ସ ବେ, ମୋହନପୁରା, ମିଡ଼ଲ ପାଇଣ୍ଟ ଇତ୍ୟାଦି ଅଛି । ଏହି ପର୍ବତ-

ଘାଟିର ଉଠାଣି ଓ ଗଡ଼ାଣିରେ ବର୍ମୀନଗର ଅଛି । ମେରିନ-ହିଲ୍ ଉପରେ ଥିବା ସଡ଼କରୁ ତଳକୁ ଅନେଇଲେ ଅନ୍ୟ ସଡ଼କ ଦେଖାଯାଏ । କାର୍ବାଇନ କୋଭ ଉପରେ ଥିବା ମାଉଣ୍ଟ ହ୍ୟାରିଏଟ ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ସଡ଼କ ତିଆରି ହୋଇଛି । ସେକ୍ରେଟେରିଏଟ-ହିଲ୍ ସଡ଼କର ଠିକ୍ ତଳକୁ ଅବର୍ଡ଼ୀନର ଜଙ୍ଗଲିଘାଟ ସଡ଼କ ଅଛି । ଗୋଟିଏ ଉଚ୍ଚ ଜାଗାରୁ ଦୂରରେ ଥିବା ଅନ୍ୟ ଉଚ୍ଚ ଜାଗା ଓ କୋଠାଘର ଦେଖାଯାଏ । ରାତିରେ ଉଚ୍ଚ ଜାଗାରେ ଠିଆହୋଇ ଦେଖିଲେ ପର୍ବତ ଓ ଘାଟିରେ ଥିବା ବସ୍ତି-ମାନଙ୍କର ଆଲୋକ ଝିଲମିଲ କରି ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ । ପୂର୍ବତଟରେ ରସ୍ ଦ୍ୱୀପ ଆଡ଼କୁ ଅଥବା ପୂର୍ବର ଦ୍ୱୀପରୁ ଅନେଇଲେ ରାତିରେ ସମୁଦ୍ରମାର୍ଗରେ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରର ଆଲୋକପୁଞ୍ଜ ଅସିଲା ପରି ଦେଖାଯାଏ । ଏହା ଉଚ୍ଚ ନୀଚ ହୋଇ ପୁଞ୍ଜି ପୁଞ୍ଜି ଆଲୋକମାଳାର ବଡ଼ ମନୋହର ଦୃଶ୍ୟ । ଫ୍ଲାଗ୍ ହିଲ୍‌ର ନଡ଼ିଆଗଛ ସବୁ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର ଦେହରେ କଳଙ୍କି ଲାଗିଲା ପରି ଦିଶେ । ଉଡ଼ାଜାହାଜରୁ ମଧ୍ୟ ଏହା ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ । ଏ ବସ୍ତି ଗୁଡ଼ିକ ହିଲ୍‌ଷ୍ଟେସନ ପରି ବସ୍ତି । କେବଳ ଏହାର ଜଳବାୟୁ ଏତେ ଥଣ୍ଡା ନୁହେଁ । ଅବର୍ଡ଼ୀନ ବଜାର ଓ ତାହାର ଘଣ୍ଟାଘର ଆଖପାଖ ମାର୍କେଟ, ହିଲ୍-ଷ୍ଟେସନର ଭ୍ରମ ସୃଷ୍ଟି କରେ ।

ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ସଫାସୁତୁରା ସଡ଼କର ଜାଲ ବିଛିହୋଇଛି । କୋଠା-ବାଡ଼ିର କାଠଗୁଡ଼ିକ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର । ଏଠାର ପ୍ରମୁଖ ବସ୍ତି ଗୁଡ଼ିକ ଅବର୍ଡ଼ୀନ, ହେଡ଼ୋ, ଡିଲାନିପୁର, ବୃନ୍ଦାବାଦବାଦ, ଫିନିକ୍ସ ବେ, ଅନାରକଲି, ବାବୁଲାଇନ, ସାଉଥ ପାଇଣ୍ଟ, ଶାଦୀପୁର, ନୟାଗାଁ, ଲମ୍ବା ଲାଇନ, ଡେୟାରୀଫାର୍ମ, ଜଙ୍ଗଲିଘାଟ, ଗୋଲଘର, ପ୍ରେମନଗର, ରେଡ଼ିଓ କଲୋନି, ମିଡ଼ଲ ପାଇଣ୍ଟ, ମେରିନ ହିଲ ଇତ୍ୟାଦି । ଏହା ଆଣ୍ଡାମାନ-ନିକୋବରର ପ୍ରଶାସନ କେନ୍ଦ୍ର ହେବାରୁ ପ୍ରମୁଖ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ସବୁ ଏଇଠି ଅଛି । ଚିଫ୍ କମିଶନରଙ୍କ ନିବାସ ସ୍ଥାନ, ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ହାଉସ୍ ଚିଫ କମିଶନରଙ୍କ ସଚିବାଳୟ, ଜିଲାଧୀଶଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଓ ଅଦାଲତଗୁଡ଼ିକ, ଜିଲା ଜଜଙ୍କ ଅଦାଲତ, ପୋଲିସ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ, ଚିଫ୍ କଞ୍ଜରଭେଟର ବଣ ବିଭାଗ, ପ୍ରମୁଖ ଇଞ୍ଜିନିୟର, ହାର୍ବର ମାଷ୍ଟର, ମେରିନ ଇଞ୍ଜିନିୟର, ଚିଫ ଡେଭଲପମେଣ୍ଟ କମିଶନର, ରେଭିନ୍ୟୁ ଲେବର କମିଶନର, ଲେବର କଣ୍ଟ୍ରୋଲର, ଜେଲ, ଡାକ୍ତରଖାନା, ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି ସପ୍ଲାଇ, ଯାତାୟାତ, ମାଲ ବିଭାଗ, ଅଡ଼ିରିକ୍ତ ଅଲ ଇଣ୍ଡିଆ ରେଡ଼ିଓ, ନାଗରିକ ଉଡ୍ଡୟନ ନୌସେନା, ସୈନିକ ଇଂଜିନିୟରମାନେ, ଆନ୍ଥ୍ରୋପଲଜିକାଲ ସର୍ଭେ ଅଫ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ଡାକ ଓ ତାର ବିଭାଗ, ଆନ୍ତଃରାଜ୍ୟ ଓ ୱାୟାରଲେସ୍, ଲାଇଟ ହାଉସ, ଓ ଲାଇଟ ଶିପ୍ ଇତ୍ୟାଦି କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବିଭାଗର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ସବୁ ଏଠାରେ ଅଛି ।

ଗାଁ୍ଲାଜ କରପୋରେସନ ଏଠାରେ ଖୋଲିବାର ଅଛି । ଇଣ୍ଡ ଆନ୍ ଏୟାର ଲାଇନସ୍ କରପୋରେସନ୍ ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଅଛି । ଏମିତଭାବରେ ଏଠାରେ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଓ ପ୍ରଶାସକୀୟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟର କେନ୍ଦ୍ର ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ଅଛି ।

ଏହି ନଗରୀର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ 7 ବର୍ଗ କି.ମି. ଓ ଜନସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ 20000 । କଲିକତା ଓ ମାଡ୍ରାସକୁ ନିୟମିତ ଭାବରେ ଜାହାଜ ଯିବା-ଆସିବା କରେ । ଏମ୍. ଭି. ଆଣ୍ଡାମାନ ଓ ଟି. ଏସ. ଷ୍ଟେଟ ଅଫ୍ ବମ୍ବେ ଯାତ୍ରୀଜାହାଜ । ଟି. ଏସ. ଏସ. ସ୍ୱରଦ୍ୱୀ ଉତ୍ତର-ଦକ୍ଷିଣ ଦ୍ୱୀପକୁ ଯାଏ । ଏମ. ଭି. ନିକୋବର ଏବଂ ଶାଂପେନ ମାଲବାହୀ ଜାହାଜ ଅଟନ୍ତି । ଏମାନେ ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ ଏଠାକୁ ମାଲ ନେବାଆଣିବା କରନ୍ତି । ଗ୍ରେଲୁଙ୍ଗା ନାମକ ଯାତ୍ରୀବାହୀ ଜାହାଜ ଉତ୍ତର ଦ୍ୱୀପକୁ ଯିବାଆସିବା କରେ । ଲିଟର ଆଣ୍ଡାମାନ ଓ ଏମ. ଭି. ଯମୁନା ନାମକ ବଡ଼ ବଡ଼ ଦୁଇଟି ନୌକା ଅନ୍ତଦ୍ୱୀପ ଯାତ୍ରା କରନ୍ତି । ପ୍ରଶାସନର ଜାହାଜ ଏମ. ଭି. ଟେରେସା ଏବଂ ଏମ. ଭି. କଣ୍ଡୁଲ ମଧ୍ୟ ସମୁଦ୍ରଯାତ୍ରା କରନ୍ତି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ନୌସେନାର ଜାହାଜ ପ୍ରାୟ ଯିବାଆସିବା କରେ । ଲାଇଟ୍ ହାଉସ୍ ବିଭାଗର ଜାହାଜ ସାଗର ଦ୍ୱୀପକୁ ପ୍ରାୟ ଆସେ । ବନ୍ଦରରେ ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ଜାହାଜ ରାତିରେ ଚକ୍ ଚକ୍ କରୁଥାଏ, ତାହା ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ସପ୍ତାହରେ ଦୁଇଥର କଲିକତା ଓ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର ମଧ୍ୟରେ ବିମାନ ଚଳାଚଳ ହୁଏ । ଜାହାଜଯାତ୍ରାରେ କଲିକତା ବା ମାଡ୍ରାସରୁ 4 ଦିନ ଓ ବିମାନଯାତ୍ରାରେ ରେଙ୍ଗୁନ ହୋଇ ସାଢ଼େ ପାଞ୍ଚ ଘଣ୍ଟା ଲାଗେ ।

ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ଜିନିଷପତ୍ରର ଦାମ ମୁଖ୍ୟଭୂମି ଅପେକ୍ଷା ମହଙ୍ଗା । ମାତ୍ର ଏଠାରେ ସବୁ ରକମ ସୁବିଧା ଅଛି ଏବଂ ସବୁ ଜିନିଷ ମଧ୍ୟ ମିଳୁଛି । ଜାହାଜ ଆସିବାରେ ଡେରି ହେଲେ ବଜାରରୁ କେତେକ ଜିନିଷପତ୍ର ସରିଯାଏ; ତେଣୁ ଟିକିଏ ଅସୁବିଧା ହୋଇଥାଏ । ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ଏକ ସ୍ଥାନକୁ ସରକାରୀ ବସ୍ ସବୁ ଚାଲୁଛି; ଟେକ୍ସିର ସୁବିଧା ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଟେଲିଫୋନ କରି ଟ୍ୟାକ୍ସି ମଧ୍ୟ ଡକାଯାଇପାରେ । ମୁଖ୍ୟଭୂମିର ଭଡ଼ାଠାରୁ ଏଠିକା ଭଡ଼ା ବେଶୀ । ବିଜୁଳି, ପାଓ୍ୱାର, ଭଲ ସଡ଼କ, ସିନେମା, କ୍ଲବ୍ ଇତ୍ୟାଦି ଆଧୁନିକ ଜୀବନର ସୁବିଧା ଏଠା ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଅଛି । ଏଠାରେ ପକ୍କା ସଡ଼କ ଅଛି ଏବଂ ଜନସଂଖ୍ୟାର ବିସ୍ତାର ଓ ଯାତାୟାତର ବୃଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ ଚୌଡ଼ା ହୋଇଯାଉଛି । ମାଉଣ୍ଟବେଟନ ସିନେମା ହଲ୍ ପ୍ରଥମରୁ ଅଛି । ଏବେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଧରଣର ସିନେମା ହଲ୍ ତିଆରି ହେଉଛି ଓ ଏହା ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ତିଆରି ସରିଯିବ । ହିନ୍ଦୀ ସିନେମା ସବୁଠ ବେଶୀ ଚାଲୁହେଉଛି । ତାମିଲ, ତେଲଗୁ, ମାଲୟାଲମ, ବଙ୍ଗଳା ଓ ଇଂଲିଶ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ମଧ୍ୟ ଅସେ । ଏଠାରେ ଆଣ୍ଡାମାନ

କ୍ଲବ୍ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଲବ୍ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ନଳପାଣି ମଧ୍ୟ ମିଳେ ଓ ଏହାକୁ ଫିଟେଇ କରି ପିଇବାକୁ ପଡ଼େ । ବର୍ଷାରେ କାଦୁଅ ଇତ୍ୟାଦି ହୁଏ ନାହିଁ; । ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ସଡ଼କ ସଫା ହୋଇଯାଏ ଓ ଶୁଖିଯାଏ । ବିଜୁଳି ଦର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜିନିଷ ପରି ମହଙ୍ଗା । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ଏମିତି ଲୋକେ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ପରିବାର ମୁଖ୍ୟଭୂମିରେ ଅଛନ୍ତି । ଏଠାରେ କୁଲିମୂଲିଆ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ ବେଶୀ ଦେଖାଯା'ନ୍ତି । ତେଣୁ ହୋଟେଲ, ଗୃ ଦୋକାନ ବହୁତ ଅଛି ଓ ବହୁତ କଟୁଛି ମଧ୍ୟ । ଜାହାଜ ଆସିଲେ ବଜାରରେ ଚହଳ ପଡ଼ିଯାଏ ।

ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରର ସାଂସ୍କୃତିକ ଜୀବନସ୍ତର ଖୁବ୍ ଭଲ; ମାତ୍ର ମୁଖ୍ୟଭୂମିରେ ଏତେ ବେଶୀ ନାହିଁ । ଏଠାରେ ଅନେକ ସାଂସ୍କୃତିକ ସଂଗଠନମାନ ଅଛି । ହିନ୍ଦୀ ସାହିତ୍ୟ କଳା ପରିଷଦର ନିଜର ଗୋଟିଏ ଭବନ ଓ ପୁସ୍ତକାଳୟ ଅଛି । ଏଠାରେ କେବେ କେମିତି ସାଂସ୍କୃତିକ ସମାରୋହ ହୋଇଥାଏ । ତୁଳସୀ ଜୟନ୍ତୀ, ପ୍ରେମଚାନ୍ଦ ଜୟନ୍ତୀ, ହିନ୍ଦୀ ଦିବସ ଇତ୍ୟାଦି ପାଳିତ ହୁଏ । ସେଇ ଦିନଗୁଡ଼ିକରେ କବି ସମ୍ମିଳନୀ, କବିତାପାଠ ଇତ୍ୟାଦି ହୋଇଥାଏ । ସର୍ବଭାଷା କବି ସମ୍ମିଳନୀ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଦିବସର ପୂର୍ବ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଏବଂ କବି ସମ୍ମିଳନୀ ସହିତ କବିତାପାଠ ମଜଲିସ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିବସର ପୂର୍ବ ସଂଧ୍ୟାରେ ଆୟୋଜିତ ହୋଇଥାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆନ୍ଧ୍ର ଏସୋସିଏସନର ଭବନ ତିଆରି ହେଉଛି । କେରଳ ସମାଜମ୍ ଓ ତାମିଲର ସଂଘମ୍‌ର ନିଜ ନିଜର ଭବନମାନ ଅଛି । ତେଲୁଗୁ, ମାଲୟାଲମ ଓ ତାମିଲ ଭାଷାରେ ନାଟକମାନ ହୋଇଥାଏ । ଏଇ ଭାଷାଭାଷୀମାନଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଦିବସମାନ ମଧ୍ୟ ପାଳିତ ହୋଇଥାଏ । ଅତୁଲ ସ୍ମୃତି ସମିତିର ନିଜର ଭବନ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଏହା ବଙ୍ଗାଳି କ୍ଲବ୍ ନାମରେ ନାମିତ । ବଙ୍ଗାଳୀମାନେ ବେଶୀ କଳାପ୍ରିୟ ହୋଇଥିବାରୁ, ଏମାନଙ୍କର ଆୟୋଜନ ସର୍ବାଧିକ । ଗଣତନ୍ତ୍ର ଦିବସ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟେ ଜିଲ୍ଲା ପ୍ରଶାସନ ତରଫରୁ ଜିମଖାନା ମୈଦାନରେ ମାଗଣା ଲୋକନୃତ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଇଥାଏ । 1969ର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଗିଧା, ଭାଙ୍ଗଡ଼ା, ନିକୋବରୀ, ବଙ୍ଗାଳୀ ମାଛ ଧରାଳି, ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶର ହୋଲି ଇତ୍ୟାଦି ନୃତ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଥିଲା ଓ ଏହା ଉଚ୍ଚ ଧରଣର ଥିଲା । କେରଳର ବେଲ୍ଲୁ-ପାଟ୍ଟୁ, ଆନ୍ଧ୍ରର ପୂଜାନୃତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଇଥିଲା । ପରେଡ଼ ପରେ ବିଭିନ୍ନ ଧରଣର ଝାବୋଲେ ମଧ୍ୟ ବାହାରିଥିଲା । ଏ ଦୁଇଟି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଶ୍ରୀ ମହାବୀର ସିଂହ ମୁଖ୍ୟ କମିଶନର ଥିଲାବେଳେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ଓ ବର୍ତ୍ତମାନର କମିଶନର ଶ୍ରୀ ଏଚ୍. ଏସ୍. ବୁଟାଲିୟା ଏଥିରେ ବହୁତ ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଉଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀ ମହାବୀର ସିଂହ ଦୁର୍ଗାପୂଜା ସମୟରେ ସମସ୍ତ ସାଂସ୍କୃତିକ ସଙ୍ଗଠନକୁ ଏକତ୍ରିତ କରି ଅନେକ ସୁନ୍ଦର

କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପାଇଁ ଉତ୍ସାହ ଦେଇଥିଲେ । 1967ର ଦୁର୍ଗାପୂଜା ବେଳେ ଏଇ ସୁନ୍ଦର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଶୃଙ୍ଖଳା ସବୁଠୁ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଶ୍ରୀମତୀ ସୁଶୀଳା ମହାବୀର ସିଂହଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମାଜକଲ୍ୟାଣ ସମିତି ତରଫରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବାଳ-ରାମଲୀଳା ଏକ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କଳାର ନିଦର୍ଶନ ଥିଲା । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ଜନତା ଦ୍ୱାରା ଆୟୋଜିତ ଏ ଉତ୍ସବ ଏ ଦ୍ୱୀପରେ ସର୍ବପ୍ରଥମ ଓ ନାହିଁନଥିବା ସାଂସ୍କୃତିକ ଆୟୋଜନ ବୋଲି ମାନିନିଆଗଲା । ଏହାଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସାଂସ୍କୃତିକ ସଙ୍ଗଠନ କେତେବେଳେ କେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ଉତ୍ସବ ସବୁ ପାଳନ କରିଥାନ୍ତି । ମହିଳା ସମିତିଭଳି ସଙ୍ଗଠନ, ମହିଳାମଣ୍ଡଳ ଓ ଶାରଦାମଣ୍ଡଳ ସୁଚାରୁରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି । ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷା ପ୍ରଚାର ସମିତି, ଓଲଡ଼୍ ଷ୍ଟୁଡେଣ୍ଟସ୍ ୟୁନିଅନ, ୟଙ୍ଗ୍ ମେନ୍ସ କଲଚରାଲ୍ ଏସୋସିଏସନ, ଆଣ୍ଡାମାନ ସୁନ୍ନୀ ମୁସଲିମ ଯୁବ ଜନସଂଘ, ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର କ୍ଲବ୍, ମାଲାବାର୍ ମୁସଲିମ୍ ଏସୋସିଏସନ, ପଞ୍ଜାବୀ କଳା କେନ୍ଦ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ କୌଣସି କୌଣସି ଉତ୍ସବର ଆୟୋଜନ ହୋଇଥାଏ । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର ଆକାଶବାଣୀର ମଧ୍ୟ ଏ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜୀବନରେ ବଡ଼ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ ଅଛି । ଏହି କେନ୍ଦ୍ର ଏକ କିଲୋଓ୍ୱାଟ୍ ମିଡ଼ିୟମ ଓ୍ୱେଭ ଟ୍ରାନ୍ସମିଟରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି । ସମାଚାର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଦିଲ୍ଲୀରୁ ରିଲେ ହୁଏ । ଏହି କେନ୍ଦ୍ରର ଭାଷା ସରଳ ହିନ୍ଦୀ; ମାତ୍ର ସାହିତ୍ୟକ ରଚନାରେ ସାହିତ୍ୟକ ହିନ୍ଦୀ ପାଇଁ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିକାରୀ ଅନୁମତି ଦେଇଛନ୍ତି । ହିନ୍ଦୀ, ଉର୍ଦ୍ଦୁ, ବଙ୍ଗଳା, ତାମିଲ, ତେଲୁଗୁ , ମାଲୟାଲମ ଏବଂ ଇଂରେଜୀରେ ମଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରସାରିତ ହୁଏ । ଗତ ଦୁଇ ଅଢ଼େଇ ବର୍ଷ ଭିତରେ ଏଇ କେନ୍ଦ୍ରର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ସ୍ତର ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଉନ୍ନତ ହୋଇ ଚାଲିଛି ।

ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାରର ଭାଷା ହିନ୍ଦୀ । ଇଂରେଜୀ ନଜାଣିଥିବା ଲୋକେ ତାମିଲଭାଷୀ ବଙ୍ଗାଳୀସହିତ, ବଙ୍ଗାଳୀ ବର୍ମୀସହିତ, ବର୍ମୀ ମାଲୟାଲମଭାଷୀ ସହିତ ହିନ୍ଦୀରେ ହିଁ ଭାବର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି । ଏଠାରେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ହିନ୍ଦୀ ବୁଝନ୍ତି । ହିନ୍ଦୀ ନ ଜାଣିଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ହିନ୍ଦୀ ସାହିତ୍ୟ କଳା ପରିଷଦ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ହିନ୍ଦୀଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଦିଆହୁଏ । ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ଏଠାକୁ ନୂଆ ହୋଇ ଆସିଥାନ୍ତି ଓ ହିନ୍ଦୀ ଜାଣି ନ ଥାନ୍ତି, ଭାଷାର ସରଳତା ହେତୁ ଦୁଇ ତିନି ମାସରେ କାମଚଲା ହିନ୍ଦୀ ଶିଖିଯାନ୍ତି । ତା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଉତ୍ତରବାଲାମାନଙ୍କୁ ଦକ୍ଷିଣୀ ଭାଷା ସହିତ ପରିଚିତ ହେବାକୁ ସୁବିଧା ମିଳେ । ଉତ୍ତରରେ ତାମିଲ, ତେଲୁଗୁ, ମାଲୟାଲମଭାଷୀଙ୍କୁ ମାଡ୍ରାସୀ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଭାଷା, ବେଶଭୂଷା ଅଥବା ଆକୃତିରୁ ଦକ୍ଷିଣର କେଉଁ ପ୍ରଦେଶର ଲୋକ ବୋଲି ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । କେହି ଜଣେ ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପକୁ ଗ୍ରେଟ ଭାରତ ଲୋକ

କହିଲେ, ଏଥିରେ ସତ୍ୟତା ଅଛି । କନ୍ନଡ଼ ଭାଷା ଏବଂ କୁର୍ଗୀ ଉପଭାଷା କହିବାବାଲା ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ବନ୍ୟ ବିଭାଗରେ ଅନେକ କୁର୍ଗବାସୀ ଅଫିସର ଓ କର୍ମଚାରୀ ଅଛନ୍ତି । ଏଠାର ସାଧାରଣ ବୋଲିରେ ଇଂରେଜ ଅମଳର ପ୍ରଭାବ ଅଛି । "ଆନା ମାଙ୍ଗତା" "ଜାନା ମାଙ୍ଗତା","ବୋଲେ ଗା", "ଗାସୁ ଲେଗ" "ଭୈଂସୀ ଲେଗ" ଇତ୍ୟାଦି ସର୍ବସାଧାରଣ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ଶୁଣାଯାଇଥାଏ । କାମକୁ 'କ ମାନ' ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏହା ଇଂରେଜୀ ଶବ୍ଦ 'କମାଣ୍ଡ'ର ଅପଭ୍ରଂଶ । କୌଣସି ଗ୍ୟାଙ୍ଗ ଯେତେବେଳେ କାମ କରୁଥିଲା, ସେଥିପାଇଁ କମାନ (କମାଣ୍ଡ) ଦରକାର ହେଉଥିଲା; ଯେପରିକି 'ସଡ଼କ କମାନ,' 'ହଫା କରିବା କମାନ' ଇତ୍ୟାଦି । ସଂଖ୍ୟା ଗଣିବା ମଧ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଣାଳୀରେ ହୁଏ । ପଞ୍ଚସ୍ତରିକୁ 'ସତୁରି ଓ ପାଞ୍ଚ,' ତେତିଶକୁ 'ତିରିଶ ଓ ତିନ,' ପଞ୍ଚଷଠିକୁ 'ଷାଠିଏ ଓ ପାଞ୍ଚ' ବୋଲି କହନ୍ତି ଓ ଏହା ଇଂରେଜୀର ସିଧା ହିନ୍ଦୀ ଅନୁବାଦ । ପଇସାକୁ ସେଣ୍ଟ କୁହାଯାଏ ।

ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରରେ ସମୁଚିତ ସୁବିଧା ଅଛି । ବାଳକ ଓ ବାଳିକାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅଲଗା ଅଲଗା ଉଚ୍ଚତର ମାଧ୍ୟମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଅଛି ଓ ଏହା କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ ସହିତ ସଂଲଗ୍ନ । କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ସଙ୍ଗଠନଦ୍ୱାରା ସଞ୍ଚାଳିତ ଏକ ଉଚ୍ଚ ମାଧ୍ୟମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ପଞ୍ଜାବ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସହିତ ସଂଲଗ୍ନ ସାୟଂକାଳୀନ ଡିଗ୍ରୀ କଲେଜ ବି. ଏ. ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଛି । ଏଥିରୁ ଅନେକ କର୍ମଚାରୀ ଲାଭ ଉଠାଉଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀ ମହାବୀର ସିଂହଙ୍କ ଅମଳରେ ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁତ ପ୍ରଗତି ହୋଇଛି । ସେ ଅଳ୍ପ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଡିଗ୍ରୀ କଲେଜ ଖୋଲିପାରିଥିଲେ । ଖେଳପଡ଼ିଆ ଓ ଅନେକ ସ୍କୁଲ ସେ ତିଆରି କରିଥିଲେ । ଟିନୁ-ମୁନୁ ନର୍ସରୀ ସ୍କୁଲ ଭଲ ଚାଲୁଛି । କାର୍ମେଲ ସ୍କୁଲ ଓ ନିର୍ମଳା ସ୍କୁଲ ମିଶନାରୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଚାଲୁ-ହେଉଛି । ରବୀନ୍ଦ୍ର ବଙ୍ଗଳା ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ବଙ୍ଗଳା ମାଧ୍ୟମରେ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଛି । ଏଠାର ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଖ୍ୟଭୂମିର ସଂସ୍ଥାମାନଙ୍କରେ କେତେକ ଜାଗାରେ ସିଟ୍ ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇ ରହିଛି । ଯେଉଁମାନେ ମାସିକ ଟ 200 ଲେଖାଏଁ ପାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଏ । ବିଶେଷ ଛାତ୍ରବୃତ୍ତି ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଏ ।

ଖେଳ ପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି । କ୍ଷେତ୍ରୀୟ ସ୍ପୋର୍ଟସ କାଉନସିଲଦ୍ୱାରା ସମୟେ ସମୟେ ଖେଳର ଆୟୋଜନ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ହକି, ଫୁଟବଲ, କ୍ରିକେଟ୍ ତଥା ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ମଧ୍ୟ ହୁଏ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ଜିମଖାନା ମୈଦାନରେ କୌଣସି ନା କୌଣସି ମ୍ୟାଚ୍ ପ୍ରଦର୍ଶନ ହୋଇଥାଏ ଓ ତା'ପରେ

ବ୍ୟାଡ଼ମିଣ୍ଟନ, କେରମ, ବ୍ରିଜ, ଟେବୁଲଟେନିସ୍ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ମଧ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ସଂସ୍ଥା ଓ କ୍ଲବ୍‌ରେ ହୋଇଥାଏ । ଆଣ୍ଡାମାନ କ୍ଲବ୍ ଓ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ହାଉସରେ ଟେନିସ୍ ଖେଳର ସୁବିଧା ଅଛି ।

ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରରେ ବିଭିନ୍ନ ଭାଷାର ଓ ଧର୍ମର ବସ୍ତି ଅଛି । ଅନେକ ମନ୍ଦିର ଅଛି । ଏଥିରେ, ଶ୍ରୀରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ମନ୍ଦିର ପ୍ରଧାନ । ଏଇ ସୁନ୍ଦର ମନ୍ଦିରଟି ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଥିବା ବିଶମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରବଚନ, କଥା, କୀର୍ତ୍ତନ ତଥା ଧାର୍ମିକ ଆୟୋଜନ ହେଉଥାଏ । ଦକ୍ଷିଣ-ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ସୁବ୍ରହ୍ମଣ୍ୟମ୍ ମନ୍ଦିର ଅଧୁନା ତିଆରି ହୋଇଛି । ମସଜିଦ୍‌ମାନଙ୍କରେ ପ୍ରତିଦିନ ନମାଜ ପଢ଼ାହୁଏ । ଡା: ଦିଓ୍ୱାନ ସିଂହ ନାମରେ ଜଣେ ଗୁରୁଦ୍ୱାର ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଏହା ତାଙ୍କରି ନାମରେ ନାମିତ ହୋଇଛି । ଗୋଟିଏ ପୁଲିସ ଗୁରୁଦ୍ୱାର ମଧ୍ୟ ଅଛି । ବିଭିନ୍ନ ଗୁରୁପର୍ବ ଏଠାରେ ପାଳନ କରାଯାଏ ଓ ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମର ଭାଷଣ ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଏ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ବିଭିନ୍ନ ପନ୍ଥୀମାନଙ୍କର ଗିର୍ଜାଘର ସବୁ ଅଛି । ବୌଦ୍ଧ-ମାନଙ୍କର ଫୋଙ୍ଗଚ୍ୟାଙ୍ଗ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରର ମଝିରେ ଅଛି । ସବୁ ଧର୍ମର ଉତ୍ସବଗୁଡ଼ିକ ଖୁବ୍ ଧୁମ୍‌ଧାମରେ ପାଳନ କରାଯାଏ ।

ଶିକ୍ଷା ଓ ଚିକିତ୍ସା ଏଠାରେ ମାଗଣାରେ ଦିଆଯାଏ । ହୋମିଓପାଥି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରାଇଭେଟ ଡାକ୍ତର ନାହାନ୍ତି ଓ ସରକାରୀ ଡାକ୍ତରମାନଙ୍କୁ ଘରୋଇ ବ୍ୟବସାୟ କରିବା ପାଇଁ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ । ଏଠାରେ 244 ଶଯ୍ୟାବିଶିଷ୍ଟ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଡାକ୍ତରଖାନା ଅଛି ।

1957ରେ ଆଣ୍ଡାମାନ-ନିକୋବର ଦ୍ୱୀପସମୂହର (ମ୍ୟୁନିସିପାଲ୍ ବୋର୍ଡ) ରେଗୁଲେସନ ରାଷ୍ଟ୍ରପତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଜାରିହେଲା । ଫଳରେ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟର ନଗର-ପାଳିକା (ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି)ର ଜନ୍ମ ହେଲା । ଏଥିରେ 9 ଜଣ ନିର୍ବାଚିତ ତଥା ତିନିଜଣ ମନୋନୀତ ସଦସ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ଲେଖକର ରହଣି ସମୟରେ 1966ରେ ନଗରପାଳିକାର ଗୋଟିଏ ନିର୍ବାଚନ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ନାଗରିକମାନେ ବହୁତ ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଇ-ଥିଲେ । ଆଣ୍ଡାମାନର ଡେପୁଟି କମିଶନର ଉକ୍ତ ନଗରପାଳିକାର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ହେବା ସୁନିଶ୍ଚିତ; ତଥାପି ତାଙ୍କ ଛଡ଼ା ଆଉ ଦୁଇଜଣ ନିର୍ବାଚିତ ଜଣେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଓ ଉପାଧ୍ୟକ୍ଷ ମଧ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି । ବିଭିନ୍ନ ରାଜନୈତିକ ଦଳର ପ୍ରତିନିଧି ମଧ୍ୟ ଏହି ନିର୍ବାଚନରେ ଲଢ଼ନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ବୋର୍ଡରେ କଂଗ୍ରେସରୁ 7ଜଣ, ଦ୍ରାବିଡ଼-ମୁନେତ୍ରା ଓ କଡ଼ଘମ୍‌ରୁ ଜଣେ ଜଣେ ନିର୍ଦ୍ଦଳୀୟ ଓ ତିନିଜଣ ମନୋନୀତ ସଭ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ନଗରପାଳିକା 9ଟି ବୋର୍ଡରେ ବିଭକ୍ତ । ଜଳଯୋଗାଣ, ଆଲୋକ, ସଫାଇ, ରୋଗ-ପ୍ରତିଶେଷକ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ସଡ଼କ ଇତ୍ୟାଦି

କାମ ନଗରପାଳିକା କରିଥାଏ । ବାର୍ଷିକ ବଜେଟ ପ୍ରାୟ 11 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ହୋଇଥାଏ । ଏହା ସରକାରୀ ଗ୍ରାଣ୍ଟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଟିକସଲବ୍ଧ ଆୟରୁ ସଂଗ୍ରହ ହୋଇଥାଏ । ଜଳକର, ସଫାଇ କର, ସମ୍ପତ୍ତିକର ଇତ୍ୟାଦି ଆଦାୟ କରାଯାଏ । ଚତୁର୍ଥ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ 12 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗରେ ବ୍ୟୟ ହେବାର ଅଟକଳ ରହିଛି ।

ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରବାସୀମାନଙ୍କ ବେଶଭୂଷାରେ କୌଣସି ବିଶେଷତ୍ୱ ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କର ବେଶଭୂଷା ମୁଖ୍ୟଭୂମି ପରି । ବର୍ମୀ ପୁରୁଷମାନେ ଲୁଙ୍ଗି ପିନ୍ଧନ୍ତି ଓ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ବର୍ମୀପୋଷାକ ପିନ୍ଧନ୍ତି । ଏଂଲୋ-ଇଣ୍ଡିଆନ୍‌ମାନେ ଇଂରେଜଙ୍କ ପରି ପୋଷାକ ପିନ୍ଧନ୍ତି । ତାମିଲମାନେ ଦୋହରେଇ କରି ଧୋତି ପିନ୍ଧନ୍ତି । କାମ କଲାବେଳେ ତାକୁ ଆଣ୍ଠୁ ଉପରକୁ ଟେକିଦିଅନ୍ତି ଓ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ତଳକୁ ମଧ୍ୟ କରିଦିଅନ୍ତି । ମୂଲିଆମାନେ ଗ୍ଲେଟ ପ୍ୟାଣ୍ଟ ଓ ଗେଞ୍ଜି ପିନ୍ଧନ୍ତି । ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକମାନେ ପେଣ୍ଟ ଓ ବୁଶ୍ ସାର୍ଟ ପିନ୍ଧନ୍ତି । ଅଧିକାଂଶ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଭାରତୀୟ ଢଂଗରେ ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧନ୍ତି । ବର୍ଷ-ସାରା ଜଳବାୟୁ ଉଷ୍ଣ ରହୁଥିବାରୁ କେବଳ ବୁଶ୍ ସାର୍ଟ ଓ ପେଣ୍ଟରେ ଚଳିଯାଏ । କେବେ କେବେ ସକାଳେ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଅଳ୍ପ ଗରମଲୁଗା ପିନ୍ଧିବାର ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼େ ଓ ଔପଚାରିକ ସମାବେଶରେ କୋଟ୍ ମଧ୍ୟ ପିନ୍ଧିବାକୁ ପଡ଼େ ।

ରାଜନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟର ଏକ ସରଗରମ ଜାଗା । ରାଜନୈତିକ ଦଳମାନେ ଲାଉଡ଼୍‌ସ୍ପିକରରେ ନିଜ ନିଜ ସଭାସମିତିର ସୂଚନା ଦେଇଥାନ୍ତି । ସଭାସମିତି ମଧ୍ୟ ବହୁ ପରିମାଣରେ ହୋଇଥାଏ । କୁଲି ମୁଲିଆ ଅନେକ ଥିବାରୁ ଏଠାରେ ଟ୍ରେଡ ୟୁନିୟନ ମଧ୍ୟ ସକ୍ରିୟ ଅଟେ । ହରତାଳ ଇତ୍ୟାଦି ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଟ୍ରେଡ ୟୁନିୟନ ଉପରେ ରାଜନୈତିକ ଦଳଗୁଡ଼ିକର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଅଛି । 1962ରେ ଏଠାରେ ଗୋଳମାଳ କରୁଥିବା କୁଲିମୂଲିଆମାନଙ୍କ ଉପରେ ଗୁଳିମାଡ଼ ହୋଇଥିଲା ।

ଏମିତିଭାବରେ ପାଠକ ଅନୁଭବ କରିପାରିବେ ଯେ, ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରର ବାତାବରଣ ଜୀବନ୍ତ ଓ ସକ୍ରିୟ । ହଁ, ଏହା ମଧ୍ୟ କହିବା ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ୁଛି ଯେ, ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରରେ ଯଦିଓ ଦୈନିକ ସମାଚାରପତ୍ର ମିଳେ, ଦୈନିକ ରୂପରେ ମିଳେ ନାହିଁ । 1965-66 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ 15-20 ଦିନର ଦୈନିକ ସମାଚାରପତ୍ର ଏକାଠି ଆସୁଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ସମାଚାରପତ୍ର ଆଣୁ ନଥିଲା । ପରେ ସ୍କାଇମାଷ୍ଟର ଆରମ୍ଭ ହେବାରୁ ଏଗୁଡ଼ିକ ଉଡ଼ାଜାହାଜରେ ଆସିବାରେ ଲାଗିଲା । ଆଜିକାଲି ସପ୍ତାହରେ ଦୁଇଥର ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଆସେ ଓ ଏକାଥରକେ 3-4 ଦିନର

ଖବରକାଗଜ ଆଣିଥାଏ । ଏଠାରେ କୌଣସି ମାସିକପତ୍ର ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ ନାହିଁ । 'ଆଣ୍ଡାମାନ ଟାଇମସ' ନାମରେ ଗୋଟିଏ ସାପ୍ତାହିକ ଓ 'ଡେଲି ଟେଲିଗ୍ରାମସ୍' ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଦୈନିକ ଖବରକାଗଜ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ । ସେଥିରେ ଟେଲିଗ୍ରାମ୍‌ଦ୍ୱାରା ଆସିଥିବା ଖବରର ସାରାଂଶ ସବୁ ଛପାହୋଇଥାଏ । ଏହି ଦୈନିକ ପତ୍ର ସରକାରୀ ଅଟେ ଓ ପ୍ରତି ସରକାରୀ ଛୁଟିରେ ଏହାର ମଧ୍ୟ ଛୁଟି ହୋଇଥାଏ । ଦୁଇଟିଯାକ ଇଂରାଜୀ । ହିନ୍ଦୀ ସାହିତ୍ୟ କଳାପରିଷଦର ପତ୍ରିକା 'ଦ୍ୱୀପବାଣୀ'ର କେତେକ ଅଙ୍କ କିଛିଦିନ ହେଲା ଅନିୟମିତ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସରକାରୀ ପୁସ୍ତକାଳୟ ଅଛି ।

ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରର ଆଖପାଖରେ କେତେକ ପିକ୍‌ନିକ୍‌ଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥାନ ଅଛି । ମାଉଣ୍ଟ ହ୍ୟାରିୟଟ ପ୍ରାୟ 4 ମାଇଲ ଉଚ୍ଚ ଅଟେ । ଏଠାକୁ ଜିପ୍‌ରେ ମଧ୍ୟ ଯାଇହେବ । ଏଠାରୁ ବିଶାଳ ସମୁଦ୍ରର ଦୃଶ୍ୟ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ । କାର୍ବାଇଂସ କୋବ ସମୁଦ୍ର ସ୍ନାନ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ । ରବିବାର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଛୁଟି ଦିନମାନଙ୍କରେ ଏଠାରେ ବହୁତ ଭିଡ଼ ହୁଏ । ଏଠି ଗୋଟିଏ ଗେଷ୍ଟ ହାଉସ ମଧ୍ୟ ତିଆରି ହୋଇଛି । ଚିଡ଼ିୟାଟାପୁ , ନର୍ଥ ବେ'ର ନଡ଼ିଆ ବଗିଚା ଇତ୍ୟାଦି ମଧ୍ୟ ପିକ୍‌ନିକ୍ ସ୍ଥାନ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ । ଏହାଛଡ଼ା ସେଲ୍ୟୁଲର ଜେଲ, ରସ ଦ୍ୱୀପ, ଝାଟଡେରା, ଆନ୍ଥ୍ରୋପୋଲଜିକାଲ ସଂଗ୍ରହାଳୟ, କଟେଜ ଇଣ୍ଡାଷ୍ଟ୍ରିଜ ଏମ୍ପୋରିଅମ, ଚାଥମ ସ' ମିଲ, ଭିମ୍ ଫ୍ୟାକ୍ଟ୍ରୀ, ମାଉଣ୍ଟ ହାଟନର ବି. ଓ. ଆର. ଷ୍ଟେସନ ଇତ୍ୟାଦି ଅଛି । ବାଇପର ଦ୍ୱୀପକୁ, ଯେଉଁଠାରେ କି ଜଘନ୍ୟ ଅପରାଧୀମାନଙ୍କୁ ରଖାଯାଉଥିଲା, ପିକନିକ୍ ପାର୍ଟିମାନେ ପ୍ରାୟ ଯାଆନ୍ତି । ବାହାରୁ ଏଠାକୁ ଆସୁଥିବା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପରମିଟ ଦରକାର ହୁଏ ନାହିଁ । ଉଡ଼ାଜାହାଜରେ ଆସିଲେ ରେଙ୍ଗୁନ ଦେଇ ଆସିବାକୁ ପଡ଼େ । ତେଣୁ ପାସପୋର୍ଟ ବା ଆପଦକାଳୀନ ପ୍ରମାଣପତ୍ର ବିଦେଶ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରୁ ଆଣିବାକୁ ପଡ଼େ । ହଇଜା ଓ ବସନ୍ତ ପାଇଁ ଟିକା ନେବାକୁ ପଡ଼େ । ଏଠାରେ ରହିବା ପାଇଁ ସରକାରୀ ଗେଷ୍ଟହାଉସ୍, ଟୁରିଷ୍ଟ ହୋମ ଇତ୍ୟାଦି ଅଛି । ପାଣିଜାହାଜରେ ଶ୍ରେଣୀ ଅନୁସାରେ 41 ଟଙ୍କାରୁ 351 ଟଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭଡ଼ା ପଡ଼ିଥାଏ । ଉଡ଼ାଜାହାଜରେ 250 ଟଙ୍କା ଭଡ଼ା ପଡ଼େ । ଶୀତଦିନ ପାଗରେ ରହିବା ଜାଗା କମ୍ ମିଳିଥାଏ; କାରଣ ଏହି ସମୟରେ ବହୁତ ଲୋକ ଏଠାକୁ ଆସନ୍ତି ।

ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନ ତହସିଲର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଅଛି । ଆଣ୍ଡାମାନ ଓ ନିକୋବର ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ମିଶି ଗୋଟିଏ ଜିଲ୍ଲାରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି; ତେଣୁ ଏଠାରେ ଜିଲ୍ଲା କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନ ତହସିଲରେ ନଗରୀ,

ଗାଁ ଛଡ଼ା ଲିଟଲ୍ ଆଣ୍ଡାମାନ, ବାରାଂଟାଙ୍ଗ, ହ୍ୟାଭଲକ ଓ ନୀଲ ଦ୍ୱୀପ ପ୍ରଭୃତି ଅନ୍ତର୍ଗତ । ସାରା ତହସିଲ ପାଇଁ ଡକୋଟି ଥାନା ଅଛି । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ଅବର୍ତ୍ତୀନ ଥାନା ଅଛି । ଆଉ ଦୁଇଟି ଥାନା ବ ମୂର୍ଲୀଗଞ୍ଜ ଓ ଡଂଡ ପାଇଣ୍ଟରେ ଅଛି । ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନ ତହସିଲର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ 3044 ବର୍ଗ କି: ମି: ଏବଂ ଜନସଂଖ୍ୟା 30804 । ଏଥିରେ 86ଟି ଗ୍ରାମ ଓ 15ଟି ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତ ଅଛି । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର ଜନସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ିଯିବାରୁ ବର୍ତ୍ତମାନର ଜନସଂଖ୍ୟା 1961 ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ଏହି ତହସିଲର ରଟଲେଣ୍ଡ ଦ୍ୱୀପରେ ପ୍ରାୟ 1100 ହେକ୍ଟର ଭୂମିରେ ରବର ଚାଷ ପାଇଁ ଚତୁର୍ଥ ଯୋଜନାରେ ଅଟକଳ କରାଯାଇଥିଲା । ଯଦି ଆବଶ୍ୟକ ଅନୁଯାୟୀ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଜଙ୍ଗଲ ସଫା କରାଯାନ୍ତା, ତେବେ ଏଠାରେ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଧାନ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇପାରନ୍ତା । ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିବା ଗ୍ରାମ-ପଞ୍ଚାୟତଗୁଡ଼ିକ ବିଧାନସଭାସ୍ତରୀୟ । ଏହା ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନର ଓ ତତ୍ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ରେଗୁଲେସନ ଓ ନିୟମର ଅନ୍ତର୍ଗତ କାମ କରେ । ଏବେ ନ୍ୟାୟ-ପଞ୍ଚାୟତ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଛି । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର ପାଖରେ ଥିବାରୁ ଏହା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ତହସିଲ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଉନ୍ନତ ଓ ସବୁଠୁ ବେଶୀ ପୋଖତ ଲୋକ ଏଇଠି ଅଛନ୍ତି । କୈଦୀ ସେଟଲର, ବଙ୍ଗାଳୀ ସେଟଲର, ମୋପଲା ସେଟଲର, ବର୍ମୀ, ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ, କୁଲି-ମୂଲିଆଶ୍ରେଣୀ, ନୌସେନା ପ୍ରଭୃତି ଏଇଠି ଅଛନ୍ତି । ଆଜିକାଲି ଏଠାରେ ଅନେକ ସେନା ଇଞ୍ଜିନିୟରସ୍ ସଙ୍ଗଠନ ମଧ୍ୟ କାମ କରୁଛି । ଏମାନେ ଗଭୀର ପାଣିରେ ଜେଟି ତିଆରି କରି ମାଲ ଇତ୍ୟାଦି ଓହ୍ଲାଇବା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥାମାନ କରୁଛନ୍ତି । ସେନାର ମୁଖ୍ୟ ଇଞ୍ଜିନିୟରର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଏଠାରେ ଅଛି ଓ ଏ କାମରେ ଶହେ ଜଣ ଲୋକ ଲାଗିଛନ୍ତି । 1967ରେ 2184 ଜଣ ବର୍ମୀଙ୍କୁ ସ୍ୱଦେଶକୁ ଫେରାଇ-ଦିଆଯିବା ପରେ ବର୍ତ୍ତମାନ କେବଳ 104 ଜଣ ବର୍ମୀ ଓ ସେମାନଙ୍କର ଛୁଆପିଲା ଏଠାରେ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଚୀନ ଦେଶରୁ ମାତ୍ର 3 ଜଣ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ କୌଣସି ଦେଶର ନାଗରିକ ନୁହଁନ୍ତି । ବର୍ମୀମାନେ ଯେଉଁ ଜମିସବୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଯାଇଥିଲେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବାଣ୍ଟି ଦିଆଯାଉଛି । ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନର ବାରାଟାଙ୍ଗ ଦ୍ୱୀପରେ ରାଞ୍ଚି ସେଟଲରମାନେ ଓ ହ୍ୟାଭଲକ ଏବଂ ନୀଲ ଦ୍ୱୀପରେ ବଙ୍ଗାଳୀ ସେଟଲରମାନେ ବସବାସ କରୁଛନ୍ତି । 1961ର ଜନଗଣନା ଅନୁସାରେ ହ୍ୟାଭଲକ ଓ ବାରାଟାଙ୍ଗ ଦ୍ୱୀପର ଲୋକସଂଖ୍ୟା ଯଥାକ୍ରମେ 1131 ଓ 874 ଥିଲା । ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନ ତହସିଲ ଅତିରିକ୍ତ ଜିଲ୍ଲାଧୀଶଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅଧୀନରେ । ଏହି ଅତିରିକ୍ତ ଜିଲ୍ଲାଧୀଶଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ କାମ ସହିତ ରେଭିନ୍ୟୁ ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ କମିଶନର କାମ

ମଧ୍ୟ ତୁଳେଇବାକୁ ପଡ଼େ । ଧାନ, ପନିପରିବା, ନଡ଼ିଆ, ଗୁଆ, କଦଳୀ, ଅମୃତଭଣ୍ଡା ଇତ୍ୟାଦି ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ସୀପିଘାଟରେ ଗୋଟିଏ ସରକାରୀ ସପୁରି ବଗିଚା ଅଛି । ଏଠାର ନର୍ସରୀରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବୃକ୍ଷଗଛ ମଧ୍ୟ ମିଳେ । ପ୍ରାଇଭେଟ ବଗିଚାରେ ମଧ୍ୟ ଏହା ହୋଇଥାଏ । 'ରଙ୍ଗାଚଙ୍ଗ କୋକନଟ ପ୍ଲାଣ୍ଟେସନ୍' ଗୋଟିଏ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ନଡ଼ିଆ ବଗିଚା । ଏହା ପ୍ରାୟ 72 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ବିସ୍ତୃତ । କାମ୍ବାଇଂସ କୋଭର ନଡ଼ିଆ ବଗିଚା ଏବଂ ନର୍ସରୀ ସରକାରୀ । ଏହା ଛଡ଼ା ଆହୁରି ଅନେକ ପ୍ରାଇଭେଟ ବଡ଼ ନଡ଼ିଆ ଗୁଆ ବଗିଚାର ଉନ୍ନତି ସନ୍ତୋଷ ଭାବରେ ଚାଲୁଛି । ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ସଡ଼କ, ଡାକ୍ତରଖାନା, ସ୍କୁଲ, ବସ୍ ସର୍ଭିସ, ଟେଲିଫୋନର ସମୁଚିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି । ସରକାରୀ ଅଫିସର ଓ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ଶିକାର ପାଇଁ ଫରାର୍‌ଗଞ୍ଜ, ରାଇଟମ୍ୟୋ, ମାଇଲ ତଲକ୍, ହେଭଲକ୍, ନୀଲ ଓ ବାରଟାଙ୍ଗର ନୀଲାମ୍ବୁର ଗାଁରେ ନିରୀକ୍ଷଣ-ଗୃହମାନ ତିଆରି ହୋଇଛି । ନୀଲାମ୍ବୁରର ବଣ ବିଭାଗର ନିରୀକ୍ଷଣ-ଗୃହ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଣାଳୀର ପୂର୍ବରେ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରେ ତିଆରି ହୋଇଛି ଓ ଏଠାରୁ ପ୍ରାତଃ ଦୃଶ୍ୟ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ । ଜନସଂଖ୍ୟାର ବୃଦ୍ଧି ହେତୁ, ବିଶେଷଭାବରେ ନୌସେନା ଓ ସୈନିକମାନଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତି ଯୋଗୁଁ, ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ସବୁ ଦରଦାମ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି । କାରଣ ସୈନିକମାନଙ୍କର ଠିକାଦାର ବଜାରରୁ ବହୁତ ଜିନିଷପତ୍ର କିଣିନେଇ ଯାନ୍ତି । ତେଣୁ ଦୁଇଟି ଅଣ୍ଡାକୁ 1 ଟଙ୍କା, ଛେଳିମାଂସ କିଲୋ 9 ଟଙ୍କା, ଦୁଧ ପାଉଣ୍ଡକୁ 1 ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ପଡ଼େ । ମାଛ କିଲୋ ଅଢ଼େଇ ଟଙ୍କା ଏବଂ ହରିଣ ମାଂସ $4\frac{1}{2}$ ଟଙ୍କାରେ ମିଳେ । ପନିପରିବା ଦାମ ଜାହାଜ ଯିବା-ଆସିବା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । କେବେ କେବେ ବାଇଗଣ କିଲୋ $1\frac{1}{2}$ ଟଙ୍କା ବା 2 ଟଙ୍କା ହୋଇଥାଏ ।

ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନର ମୁଖ୍ୟଭୂମି ବ୍ୟତୀତ ଏଇ ତହସିଲର ପ୍ରମୁଖ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ଯଥାକ୍ରମେ ବାରଟାଙ୍ଗ, ହେଭଲକ, ନୀଲ ଓ ଲଘୁ ଆଣ୍ଡାମାନ । ଏଗୁଡ଼ିକର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ଆଗରୁ ଦିଆସରିଛି । ହେଭଲକରେ ବଙ୍ଗାଳୀ ଶରଣାର୍ଥୀମାନେ ବସବାସ କରୁଛନ୍ତି । ନୀଲ ଦ୍ୱୀପରେ ପୁନର୍ବାସ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟଦ୍ୱାରା ଅଣାଯାଇଥିବା 86ଟି ପରିବାର ଅଛନ୍ତି । ଏଇ ଦୁଇ ଦ୍ୱୀପର ଜନସଂଖ୍ୟା ଯଥାକ୍ରମେ 1131 ଓ 430 । ଲିଟଲ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କର ଯାତାୟାତ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ମେରିନ୍ ବିଭାଗର ଜେଟି ନିର୍ମାଣ ହେଉଛି । ଓଙ୍ଗୀମାନେ ଏଠାର ସ୍ଥାୟୀ ବାସିନ୍ଦା ଅଟନ୍ତି । ମାତ୍ର କେତେକ କର୍ମଚାରୀ ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଅଛନ୍ତି । ସଡ଼କ, କୋଠାବାଡ଼ି ମଧ୍ୟ ତିଆରି ଚାଲିଛି । ଦ୍ୱୀପଟି ସମତଳ ଅଟେ । ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନର ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବରେ ଥିବା ବାରଟାଙ୍ଗ ଦ୍ୱୀପରେ ବଣ ବିଭାଗର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଅଛି । ଏହା ବାହାରକୁ ପଠାଇବା ଭଳି ବହୁ

ମୂଲ୍ୟବାନ କାଠସବୁ ସଂଗ୍ରହ କରେ । ରାଞ୍ଚି ସେଟଲରମାନଙ୍କୁ ଏହି ଦ୍ୱୀପର ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମରେ ରଖାଯାଇଛି ।

ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନ ତହସିଲ ରଙ୍ଗତରେ ଅଛି । ଜନସଂଖ୍ୟା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ରଙ୍ଗତ ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ସବୁଠୁ ବଡ଼ ଗାଁ । ରଙ୍ଗତରେ ତହସିଲ, ଥାନା, ପୋଲିସ ଓ୍ୱାୟାରଲେସ୍, ଡାକ୍ତରଖାନା, ଏକ୍‌ଜିକ୍ୟୁଟିଭ ଇଞ୍ଜିନିୟରଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ, ବ୍ଲକ ଉନ୍ନୟନ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ, ହାୟାର ସେକେଣ୍ଡାରି ସ୍କୁଲ, ପକ୍‌କା ସଡ଼କ, ବସ୍ ସର୍ଭିସ, କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଯୋଗାଣ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଜେଟିର ସୁବିଧା ଅଛି । ସରକାରି ନିରୀକ୍ଷଣ-ଗୃହ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଏଠାରୁ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ବକୁଳତଳା ଜୟଶ୍ରୀ ପ୍ଲାଇ-ଉଡ଼ ଫ୍ୟାକ୍‌ଟରି ଅଛି ଓ ଏଥିରେ ପ୍ରାୟ 450 ଜଣ ଲୋକ କାମ କରନ୍ତି । ରଙ୍ଗତ ପାଖରେ ୟୁରତା ନାମରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଜେଟି ଅଛି । ଏହା ଲଙ୍ଗ୍ ଆଇଲେଣ୍ଡ୍ ଯିବାଆସିବା ପାଇଁ ଦରକାର ହୁଏ । ଏହା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦ୍ୱୀପ ପାଖରେ ଓ ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନ ତହସିଲର ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରଧାନ ଦ୍ୱୀପ । ବଣ ବିଭାଗ ଡିଭିଜନର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଓ ଏଲବିୟନ ପ୍ଲାଇଉଡ଼ ଫ୍ୟାକ୍‌ଟରି ଏଠାରେ ଅଛି । ହସ୍‌ପିଟାଲ, ସ୍କୁଲ, ବଣ ବିଭାଗର ନୌକା ତିଆରି ଓ ମରାମତି କାରଖାନା ଏବଂ ସମୁଦ୍ରର ସୁନ୍ଦର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ନିରୀକ୍ଷଣ-ଗୃହ ଅଛି । ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନର ମୁଖ୍ୟଭୂମିରେ ବେଟାପୁର ଅଛି । ଏଠାରେ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଉନ୍ନୟନ ଦଳର ସହକାରି ଏବଂ ବଡ଼ ବଡ଼ ବୁଲଡୋଜରଗୁଡ଼ିକ ସହସ୍ର ଏକର ବଣ ସଫା କରିଛନ୍ତି । ରଙ୍ଗତର ଆଖପାଖରେ ବଙ୍ଗାଳୀ ଶରଣାର୍ଥୀ ଅଛନ୍ତି ଓ ବେଟାପୁରରେ କେରଳର ଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ ବସବାସ କରୁଛନ୍ତି । ଏଠାରୁ ମାୟା ବନ୍ଦର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଡ଼କ ତିଆରି ହୋଇଛି । ଏହା ଉତ୍ତର ଓ ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନର ବିକାଶ ଦିଗରେ ସହାୟକ ହେବ । ମାୟା ବନ୍ଦରରେ ଜିଲ୍ଲା ପ୍ରଶାସନର ସବ୍‌ଡିଭିଜନ ସବ୍‌ଡିଭିଜନାଲ ଅଫିସର (ଯିଏ କି ସବ୍‌ଜଜ୍, ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଓ ସହାୟକ କମିଶନର ମଧ୍ୟ), ଅଦାଲତ, ଏକ୍‌ଜିକ୍ୟୁଟିଭ ଇଞ୍ଜିନିୟରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ, ପୋଲିସ ଉପ-ଅଧୀକ୍ଷକଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ, ବଣ ବିଭାଗର ଡିଭିଜନ, ସ୍କୁଲ, ଭଲ ଡାକ୍ତରଖାନା, ତହସିଲ ଓ ଥାନା ଇତ୍ୟାଦି ଅଛି । ସଡ଼କ, କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ବିଜୁଳି ଯୋଗାଣ, ବସ ସର୍ଭିସ ଓ ନିରୀକ୍ଷଣ-ଗୃହ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଏଠାରୁ 12 କି. ମି. ଦୂରରେ ବେବୀରେ କୈରନ ରହନ୍ତି । ଏଠି ବଣ ବିଭାଗ ଓ ଲୋକନିର୍ମାଣ ବିଭାଗର କୁଲି ମୂଲିଆ; ସରକାରି କର୍ମଚାରୀ ମଧ୍ୟ ବହୁସଂଖ୍ୟାରେ ଅଛନ୍ତି । ମାୟା ବନ୍ଦରର ଜନସଂଖ୍ୟା 996 । ପ୍ରଶାସନିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଉତ୍ତର ଓ ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନ ମିଶି ଗୋଟିଏ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ । ମାୟା ବନ୍ଦରରେ ମଧ୍ୟ ଜେଟି ଅଛି ।

ଉତ୍ତର-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଦିଗଲିପୁର ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥାନ । ଏଠାରେ ତହସିଲ, ଥାନା ଓ ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟମାନ ଅଛି । ଦିଗଲିପୁର ଓ ଆଖପାଖ ଗ୍ରାମରେ ବଙ୍ଗାଳୀ ଶରଣାର୍ଥୀ ବହୁସଂଖ୍ୟାରେ ବସବାସ କରୁଛନ୍ତି ଓ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗାଁରେ କେରଳ-ବାସୀମାନେ ରହନ୍ତି । ଏଠାରେ ସେଡ଼ଲପୀକ୍ ଅଛି । ଏହା ସବୁଠୁ ବଡ଼ ଉଚ୍ଚ ପାହାଡ଼ । ଏରିଯ୍ଲ ବେ'ରେ ଗୋଟିଏ ଜେଟି ଅଛି । ଏଠାରୁ ଦିଗଲିପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପକ୍କା ସଡ଼କ ଅଛି । 19ଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ କମାଣ୍ଡର କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସଙ୍କ ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ବନ୍ଦୀ ଉପନିବେଶକୁ ପ୍ରଥମରୁ ଅଣାଯାଇ ଉତ୍ତର-ଆଣ୍ଡାମାନର ପୋର୍ଟ କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ୍‌ରେ ବସାଇବାର ଅସଫଳ ପ୍ରଯତ୍ନ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ବନ୍ଦରରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବଣ ବିଭାଗର କାଠ ନେବା-ଆଣିବା କାମ ହେଉଛି । ଉତ୍ତର-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଧାନ ଫସଲ ଭଲ ହୁଏ ଓ କାଆର ପିଗ୍ମ ଯେତକ ଫଳିବା କଥା ସେଥିରୁ ଅଧିକ ଫଳେ । ଏଠାର ଧାନ ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନକୁ ମଧ୍ୟ ଆସେ । ପନିପରିବା ମଧ୍ୟ ଏଠି ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ହୁଏ । ଏଇଠି ମଗର ମାଛ ଶିକାର ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ।

ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପସମୂହର ଉତ୍ତର ଭାଗକୁ ଉତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏହାର ଉତ୍ତରରେ ଇଷ୍ଟ ଆଇଲେଣ୍ଡରେ ବିଜୁଳିଖମ୍ବ ସବୁ ତିଆରି ହେଉଛି ଓ ଅନେକ ତିଆରି ସରିଲଣି । ଇଷ୍ଟ ସାମନାରେ ଲେଣ୍ଡଫାଲ ଦ୍ୱୀପ ଅଛି । ଅଧୁନା ଏଡ୍‌ମିରଲ କାର୍ଣ୍ଣୋଜୀ ଆଙ୍ଗ୍ରେ, ନୌକା ଦ୍ୱାରା ଲେଫ୍‌ଟନେଣ୍ଟ ଉସ୍ତୁକ ଓ ପିନାକୀ ଗୃହାଳିର ଅଭିଯାନଦଳ ଏହା ଉପରକୁ ଯାଇ ନଜର ସୁପ୍ରଯତ୍ନ ସଫଳତା ପ୍ରମାଣିତ କରିଥିଲେ । ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପସମୂହର ବିଭିନ୍ନ ଫସଲ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ଜମି-ଗୁଡ଼ିକର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ :

ଫସଲ	ହେକ୍ଟର	ଫସଲ	ହେକ୍ଟର
ଆଖୁ	67	ନଡ଼ିଆ	1994
ଧାନ	6943	ଗୁଆ	428
ଡାଲି	21	ରବର	303
ପନିପରିବା	93	କାଜୁ	150
ମସଲା	29	କଫି	4
ଫଳ	492		

ଉତ୍ତର ଓ ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଫଳ ଭିତରେ ଅମୃତଭଣ୍ଡା, ଲେମ୍ବୁ, କଦଳୀ, ନାରଙ୍ଗୀ ଓ ମୌସୁମୀ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ହୁଏ । ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନର ନାରଙ୍ଗୀ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧରଣର ଓ ଏହା ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ ।

ଏଠି ଜଳସ୍ରୋତ ଅନେକ ଅଛି; ମାତ୍ର ନଦୀ ଗୋଟିଏ । ଏହା ଉତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଅଛି । ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ମନ୍ନାରଘାଟ ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜଳପ୍ରପାତ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଏହାର ନାମ ବସୁଧାରା ।

ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ତିନୋଟି ଡାକ୍ତରଖାନା ଓ 12ଟି ଡିସ୍‌ପେନସରି ଅଛି । ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଦୁଇଟି ଡାକ୍ତରଖାନା ଓ ପାଞ୍ଚଟି ଡିସ୍‌ପେନସରି ତଥା ଉତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନରେ 2ଟି ଡାକ୍ତରଖାନା ଓ 12 ଟି ଡିସପେନସରି ଅଛି । ଜଟିଳ କେସ୍ ଉପଯୁର ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମୋଟରନୌକା ବା ଜାହାଜ ସାହାଯ୍ୟରେ ତୁରନ୍ତ ପୋର୍ଟ-ବ୍ଲେୟରକୁ ପଠାଇଦିଆଯାଏ ବା ଯେଉଁଠି ବଡ଼ ଡାକ୍ତର ଅଛନ୍ତି, ସେଠାକୁ ପଠାଯାଏ । ଏଠାରେ ଥିବା ବିଦ୍ୟାଳୟର ସଂଖ୍ୟା ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ :

	ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନ	ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନ	ଉତ୍ତର-ଆଣ୍ଡାମାନ
ଉଚ୍ଚତର ମାଧ୍ୟମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ	2	1	1
ମିଡ଼ିଲ ସ୍କୁଲ	5	1	1
ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲ	5	10	9
ଜୁନିୟର ବେସିକ ସ୍କୁଲ	37	8	16
ଟିଚରସ୍ ଟ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲ	1	—	—

ମୁଖ୍ୟଭୂମି ଅପେକ୍ଷା ଏଠାର ଅଧିବାସୀଙ୍କ ପାଇଁ ଶିକ୍ଷା ଓ ଚିକିତ୍ସାର ସୁବିଧା ଶତକଡ଼ା ବେଶି ।

ଦଶମ ଅଧ୍ୟାୟ

ବନ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଓ କୃଷି

ବନ୍ୟ ସମ୍ପଦ

ଏହି ଦ୍ୱୀପର ଅପାର ବନ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଯେ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକୁ ଉନ୍ନତ ପଥରେ ଆଗେଇନେବ, ଏଥିରେ କିଛି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତି-ଦତ୍ତ ଦୃଶ୍ୟ-ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ଘନ ହରିତମା ଓ ଉତ୍ତମ ବନ୍ଦର ଯୋଗୁଁ ଏଗୁଡ଼ିକ ଆକର୍ଷଣୀୟ । ଏହାଛଡ଼ା ବନ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମଧ୍ୟ ଆର୍ଥିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହାର ସ୍ଥାନ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ବର୍ଷର 9 ମାସ-କାଳ ବର୍ଷା ହେବାରୁ ବଣଗୁଡ଼ିକ ଘଞ୍ଚ ଓ ଅଭେଦ୍ୟ ଏବଂ ସମୁଦ୍ରପତ୍ତନଠାରୁ ପାହାଡ଼ର ଶିଖର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୁଗି ହୋଇ ରହିଥାଏ । 'ଗୁର୍ଜନ' ପରି ବଡ଼ ବଡ଼ ବୃକ୍ଷ ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଦେଖାଯାଏ । ବଣଗୁଡ଼ିକରେ ଅନେକ ପ୍ରକାରର ବୃକ୍ଷ ଦେଖାଯାଏ । ମାତ୍ର ବ୍ୟାବସାୟିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଏଠାରେ 25ଟି ପ୍ରକାରର ବୃକ୍ଷ ଅଛି । ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେତେକ ବହୁମାତ୍ରାରେ ହୁଏ ଓ କେତେକ ଅଳ୍ପମାତ୍ରାରେ ହୋଇଥାଏ ।

ଏଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ଶତକଡ଼ା 73 ଭାଗ ବଣ । ବଣର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ 6055 ବର୍ଗ କି. ମି. । ଏଥିରୁ 1513·38 ବର୍ଗ କି. ମି. କ୍ଷେତ୍ରକୁ ସୁରକ୍ଷିତ ବଣ କୁହାଯାଏ ଓ 1879·40 ବର୍ଗ କି. ମି. କ୍ଷେତ୍ରକୁ ରକ୍ଷିତ ବଣ ବୋଲି କହନ୍ତି । 'ଇଣ୍ଡିଆନ ଫରେଷ୍ଟ ଆକ୍ଟ' ଅନୁସାରେ ଏହି ବର୍ଗୀକରଣ ହୋଇଛି । ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଥିବା ବଣର କ୍ଷେତ୍ର-ଫଳ (ଶତକଡ଼ା 73 ହିସାବରେ) ସାରା ପୃଥିବୀ ଓ ଭାରତରେ ଥିବା ବଣର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ-ଠାରୁ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବେଶି । ଭାରତରେ କେବଳ 24% ଭାଗ ବଣ ଅଛି ଓ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀରେ 73% ଭାଗ ବଣ । ତେଣୁ ସେହି ଅନୁପାତରେ 73%ଭାଗ ବଣ ପ୍ରକୃତରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଧିକ । ଏହାର କାରଣ ଏଠିକାର ଜନସଂଖ୍ୟା କମ୍ ଓ ବହୁତ ବର୍ଷା ହୁଏ । ତେଣୁ ଯେତେବେଳେ ଶରଣାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ପୁନର୍ବାସ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରାଗଲା, ସେତେବେଳେ ବଣ ଭାଗ କମିଯିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ତା ସବୁ ସଙ୍ଗେ ଯେତିକ ଯେତିକ

ବଣ କଟାଯିବ, ସେତିକି ସେତିକି କମ୍ ବର୍ଷା ହେବ ଓ ତା ସହିତ ସେତିକି ବଣ କମିବାରେ ଲାଗିବ । ମାତ୍ର ଏ ଦୁଷ୍ଟଚକ୍ର ଚାଲୁ ରହିଲେ ମଧ୍ୟ ଏଠାର ବଣ ଭାଗ ଅଧିକ ରହିଛି ଓ ରହିବ ମଧ୍ୟ । ଏଠି 6055 ବର୍ଗ କି. ମି. ବଣ ଥିଲାବେଳେ କୃଷିଯୋଗ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର ମାତ୍ର 429·87 ବର୍ଗ କି. ମି. । ବଣ ଭାଗ ଜଣପିଚ୍ଛା 9·38 ହେକ୍ଟର ପଡ଼େ । ତେଣୁ ଏ ବଣ ସମ୍ପଦକୁ କିପରି ଭାବରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଲାଭଦାୟକ କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ଅଧିକ ଉର୍ବର ଓ ଉପଯୋଗୀ କରାଯାଇପାରିବ, ସେଇ ବିଚାର ପ୍ରଥମରୁ ହିଁ କରାଯାଇଥିଲା ।

ସର୍ବପ୍ରଥମେ 1883ରେ ଏ ବଣ ସମ୍ପଦର ସମୁଚିତ ଉପଯୋଗ ଓ ବିକାଶ ପାଇଁ ବିଚାର କରାଯାଇଥିଲା । ଫଗର୍ ଏଠାକୁ ସବୁଠୁ ଆଗରୁ ବଣ ବିଭାଗର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ଆସିଥିଲେ । ଟିକ୍ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନୀୟ କାଠ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆ-ଯାଇଥିଲା । ଟିକ୍ ଗଛ ଲଗାଇବା କାମ ଆରମ୍ଭ କରାଗଲା । କାଠକଟା କାମ ଅନିୟମିତ ଓ ଆବଶ୍ୟକ ଅନୁଯାୟୀ କରାଗଲା । ବସ୍ତି ପାଇଁ ଯେତିକି ଜାଗା ଦରକାର, କେବଳ ସେତିକି ଜଙ୍ଗଲ ସଫା କରାଗଲା । ସେଟଲ୍‌ମେଣ୍ଟ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଜମି ବହୁତ ଥିଲା ମାତ୍ର ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଦ୍ଧତିରେ ବନକାର୍ଯ୍ୟ ଗୌଣ ଥିଲା । ସେତେବେଳେ କାଠର ଚାହିଦା ମଧ୍ୟ ବେଶି ନଥିଲା । 'ପଡୌକ', 'ଚୁଗ୍‌ଲମ' ଇତ୍ୟାଦି ଗଣା ଅଧିକେ ବିକ୍ରି ହେଉଥିଲା । ଗଛ ଉପାଡ଼ିବା କାମ ପ୍ରାୟ ତକନେ ହାତୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହେଉଥିଲା । କେତେକ କାରିଗରଙ୍କୁ ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ ଅଣାଯାଇଥିଲା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଅନେକ କଏଦୀ ଥିଲେ । ସ୍ଥାନୀୟ ଆବଶ୍ୟକୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଷ୍ଟେଟ ଆରା ମିଲ କାଠ ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ହେଉଥିଲା । 1890ରେ ଭାରତର ତତ୍‌କାଳୀନ ଗୃହ-ସଚିବ ସି. ଜେ, ଲାୟର୍ ଏ ଦ୍ୱୀପକୁ ଆସିଥିଲେ । ଏହା ପରେ ବନ୍ୟ ବିଭାଗ କାର୍ଯ୍ୟ ସଞ୍ଚାଳନ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୀତି ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଥିଲା । 1891ରେ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ-ବାହକ ଓ ବଣ ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟ-ନିରୀକ୍ଷକ ଏସ୍. ସିଂଗିଲ ଏ ଦ୍ୱୀପକୁ ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଯୋଜନା ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ସେଇ ସମୟରେ କେତେକ ସୁରକ୍ଷିତ ବଣର ସୀମା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଇଥିଲା । ତଥାପି କାଠକଟା କାମ ଅନିୟମିତ ଭାବରେ ହେଉଥିଲା । ଦ୍ୱୀପରେ ଖୁବ୍ କମ୍ କାଠ ବିକ୍ରି ହେଉଥିଲା ଓ ବାହାରକୁ ପଠାଇବା ପାଇଁ ଯୋଜନା ହୋଇ ନଥିଲା । ବଣର ଭିତର ଭାଗରୁ କଟାହେଉଥିଲା ମାତ୍ର ସମୁଦ୍ରତଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାଟିପାରୁନଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନର ଧାନୀଖାଡ଼ୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରାୟ 2. 5 କି. ମି. ଲମ୍ବର ଟ୍ରାମ୍ ଲାଇନ୍ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା । ତା' ପରେ ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନର ଏନିକଟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୋଟିଏ

ବାଷ୍ପଚାଳିତ ଟ୍ରାମ ଚାଲୁହେଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ଅଧିକ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବାରୁ ଏହାକୁ ପରେ ପରିତ୍ୟାଗ କରାହୋଇଥିଲା । 1903ରେ ଉନ୍ନତ ପ୍ରଣାଳୀରେ ପୁଣି ଟ୍ରାମ୍ ଚାଲୁ ହେଲା । ଏହି ସମୟରେ ଉତ୍ତର, ମଧ୍ୟ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଟ୍ରାମ୍ ଲାଇନ୍‌ଦ୍ୱାରା କାଠଗଡ଼ ସବୁ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରୁ ଅନ୍ୟ ଜାଗାକୁ ସହଜରେ ନେବାଆଣିବା କରାଯାଉଥିଲା । ବାରଟାଙ୍ଗ ଦ୍ୱୀପରେ ରାଫ୍‌ଟର୍ସ କ୍ରିକ୍‌ରୁ ଗୁଲାଟଙ୍ଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାୟ 11 କି.ମି. ଲମ୍ବା ଟ୍ରାମ୍ ଲାଇନ୍ ଅଛି । ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନରେ କଡ଼ାକାଚଙ୍ଗରୁ ରାଇଟମ୍ୟୋ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଟ୍ରାମଦ୍ୱାରା କାଠଗଡ଼ ସବୁ ପଠାଯାଏ । ରାଇଟ୍‌ମ୍ୟୋରେ ପାହାଡ଼ୀ ଜଙ୍ଗଲରେ ସ୍କାଇ ଲାଇନ୍ ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ଗଣ୍ଡି ସବୁ ବୁହାହୁଏ । କାଠଗୁଡ଼ିକ ଗୋଟିଏ ଖୁବ୍ ମଜଭୁତ ଲମ୍ବା ଲୁହା ଦଉଡ଼ିରେ ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇ ଆକାଶମାର୍ଗରେ ସେଥିଦ୍ୱାରା ବହୁତ ଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସି ରାଇଟମ୍ୟୋରେ ଓହ୍ଲାଯାଏ । ଏଠାରେ ହାତୀଦ୍ୱାରା ଏଗୁଡ଼ିକ ଟ୍ରାମରେ ଲଦାଯାଏ ଓ ପୁଣି ଆଗକୁ ଚାଲେ । ହାତୀଦ୍ୱାରା କାଠ ଲଦେଇ କାମ ବଡ଼ ମନୋରଞ୍ଜକ ଅଟେ । ଟୁରିଷ୍ଟମାନେ ଏହାକୁ କେବଳ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଧରି ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ, ଖୁସି ହୋଇ ଫଟୋ ମଧ୍ୟ ଉଠାନ୍ତି । ବଣ ବିଭାଗର ହାତୀ ବହୁତ ବୁଦ୍ଧିଆ । ମାହୁନ୍ତର ଇସାରାରେ ଭାରି ଭାରି କାଠକୁ ଆଗକୁ ବା ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚେଇବା, ସିଧା କରିବା, ଜଞ୍ଜିରରେ ଟାଣିବା, ବଡ଼ ଦାନ୍ତ ଓ ଶୁଣ୍ଢ ସାହାଯ୍ୟରେ କାଠ ଉଠେଇ ଲଦିବା କାମ ବଡ଼ କୌଶଳର ସହିତ କରିଥାଏ । ଏମାନଙ୍କର ମାହୁନ୍ତ ରାଞ୍ଚିର ଲୋକ ଓ ଏମାନେ ଏଠାରେ ବହୁସଂଖ୍ୟାରେ ଅଛନ୍ତି । ହାତୀ ହିନ୍ଦୀ ମଧ୍ୟ ବୁଝେ । ରାଞ୍ଚିବାସୀ ମାହୁନ୍ତ ନିଜର ବିଶିଷ୍ଟ ଶୈଳୀରେ ଏ ହିନ୍ଦୀ କହିଥାଏ । 'ଆଗେ' 'ପିଛେ' ଇତ୍ୟାଦି କମାଣ୍ଡ ଶୁଣି ହାତୀ ଯଥାବତ୍ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଦେଖାଏ । ପ୍ରତି ହାତୀର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନାମ ଅଛି । ନରବାହାଦୁର, ବେର୍ଲି ବାହାଦୁର, ରନଜିତ ପ୍ରସାଦ, ନେହେରୁ, ଲାଲ ବାହାଦୁର ଇତ୍ୟାଦି ନାମରେ ସେମାନେ ନାମିତ । କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ ଅତିଥି ଆସିଲେ ହାତୀ ତାଙ୍କୁ ଫୁଲମାଳ ପିନ୍ଧେଇଦିଏ । ମର୍ଟି କ୍ୟାମ୍ପରେ ଏହା ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନର ମଧୁବନ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ହାତୁଣୀମାନଙ୍କର ପ୍ରସୂତିଶାଳା ଅଛି । ଏମାନଙ୍କର ଉପଚାର ପାଇଁ ମଧୁବନରେ ଜଣେ ଡାକ୍ତର, କମ୍ପାଉଣ୍ଡର ଓ ଡାକ୍ତରଖାନାର ସୁବିଧା ଅଛି । ହାତୀ ସମୟ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାଏ । ସକାଳୁ 12 ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ କାମ କରେ । 12ଟା ବାଜିଗଲେ ଘଣ୍ଟା ନ ଦେଖି ମଧ୍ୟ ହାତୀ ଜାଣିପାରେ ଯେ, ଛୁଟି ସମୟ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ଏହା ପରେ ତା' ଠାରୁ କାମ ଆଦାୟ କରିବା ଅସମ୍ଭବ । କାମ ପରେ ତାକୁ ଖୁଆଇ-ପିଆଇ ଜଙ୍ଗଲରେ ଛାଡ଼ିଦିଆଯାଏ । ଆସନ୍ତା ଦିନ ତାକୁ ପାଇବା ପାଇଁ କୌଣସି କଷ୍ଟ ହୁଏନି । କୌଣସି କାରଣରୁ

ରାଗିଗଲେ ସେ ଏକ ସମସ୍ୟା ହୋଇଯାଏ; ରାଗିକରି ମାହୁନ୍ତକୁ ଦଳି ମାରିଦେବାର ଘଟଣା ମଧ୍ୟ ଘଟିଛି । ଏହି ସମୟରେ ଏଠାରେ ଆତଙ୍କ ଖେଳିଯାଏ ତଥା ବିଶେଷ ସତର୍କତା ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଇଥାଏ । ମାହୁନ୍ତ ଓ ପୁଲିସ ସାହାଯ୍ୟରେ ତାକୁ ଧରିବା ବା ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସୁରକ୍ଷା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତାକୁ ମାରିବା ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଯାଏ । କେବେ କେବେ ପୋଷା ହାତୀସବୁ ମଧ୍ୟ ବାଗ-ବଗିଚା ଭିତରେ ପଶି ବହୁତ ନୋକସାନ କରନ୍ତି । ବଗିଚାର ମାଲିକ ଓ ହାତୀ-ମାଲିକର ବୁଝାମଣା ପରେ ହାତୀକୁ ତାଙ୍କ ମାଲିକମାନଙ୍କୁ ଫେରେଇ ଦିଆଯାଏ । ତହସିଲଦାର ଓ ବଣ ବିଭାଗର କର୍ମଚାରୀ ଉଭୟେ ମିଳି କ୍ଷତିପୂରଣର ପରିମାଣ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରନ୍ତି । ସରକାରୀ ହାତୀଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟତୀତ ପ୍ରାଇଭେଟ୍ ଠିକାଦାର ମଧ୍ୟ ହାତୀ ରଖିଥାନ୍ତି ଏବଂ ଏମାନେ ବଣ ବିଭାଗୀୟ କାମରେ ଠିକା ଭାବରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ।

କାଠଗଡ଼ଗୁଡ଼ିକୁ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନକୁ ପହଞ୍ଚେଇବା ପାଇଁ ଟ୍ରାମ୍ ଓ ସ୍କାଇ ଲାଇନ୍ ବ୍ୟତୀତ ଟ୍ରକ୍ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ । ବଣ ବିଭାଗ ନିଜର ଟ୍ରକ୍ ସାହାଯ୍ୟରେ ଓ ପ୍ରାଇଭେଟ୍ ଟ୍ରକ୍ ସାହାଯ୍ୟରେ ଏ କାମ କରିଥାଏ । ମାତ୍ର କାଠ-ଗଡ଼ଗୁଡ଼ିକୁ ଜଳମାର୍ଗରେ ମୋଟର ବୋଟ୍ ଦ୍ୱାରା 'ଟୋ' କରି ସବୁଠୁ ବେଶି ମାତ୍ରାରେ ନିଆଯାଇପାରେ । ଗୋଟିଏ କାଠଗଡ଼ ସହିତ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ କାଠଗଡ଼କୁ ବାନ୍ଧି ଗୋଟିଏ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ରାଫ୍ଟ ତିଆରି କରିଦିଆଯାଏ ଓ ଛୋଟ ଛୋଟ ମୋଟର ବୋଟ ପୂରା ରାଫ୍ଟଟିକୁ ଖୁବ୍ ସହଜରେ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରୁ ନେଇ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦିଅନ୍ତି । ସେଠୁ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଟ୍ରକ୍ ବା ଜାହାଜରେ ଲଦି ଦିଆଯାଏ

1921 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ଅନୁଯାୟୀ କେତେକ ଦରକାରୀ ଗଛ କେବଳ ବାଛି ହୋଇ କଟାହେଉଥିଲା । 'ପଡ଼ୌକ', 'ଧଳା ଚୁଗଲମ', 'ପିନ୍ୟା', 'କୋକ' କେତେକ ପରିମାଣରେ ବିକ୍ରି ହେଉଥିଲା; ମାତ୍ର ଅନ୍ୟ କାଠଗୁଡ଼ିକର ଚାହିଦା ନଥିଲା । ଧୀରେ ଧୀରେ ଟିକ୍ ଚାରା ସବୁ ଲଗାଯାଉଥିଲା ଓ କାଟିବାଯୋଗ୍ୟ ହେଉଥିଲେ କଟା ମଧ୍ୟ ହେଉଥିଲା । 1930-31 ରେ ଗୋଟିଏ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ବି. ଏସ୍. ଚେଙ୍ଗପ୍ପା ନାମକ ଜଣେ ସୁଯୋଗ୍ୟ ବଣ ଅଫିସରଙ୍କର ଯୋଜନା ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । କାଠକଟା ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭଲ ଭଲ ଗଛ ଲଗେଇବା ମଧ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଚେଙ୍ଗପ୍ପାଙ୍କ ଯୋଜନା ଅନୁସାରେ ଏଠା ବଣ ବିଭାଗର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଅଧ୍ୟାୟ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ଓ ବିଦେଶୀ ବଜାରରେ ଆଣ୍ଡାମାନ କାଠର ବିକ୍ରି ପାଇଁ ସୁପ୍ରଯତ୍ନ କରାଗଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ

ଜାପାନୀ ଆଧିପତ୍ୟ ବେଳେ ଏହା ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଇଥିଲା ଓ ବଣ ବିଭାଗର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କେବଳ ଆବଶ୍ୟକତାନୁସାରେ କାଟିବାରେ ସୀମିତ ହୋଇ ରହିଲା । ଏହି ସମୟରେ ଦୁର୍ଗା ପ୍ରସାଦ ବଣ ବିଭାଗର ପ୍ରଧାନ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ଥିଲେ ଓ ଜାପାନୀମାନଙ୍କର ଗୁପ୍ତଚରର ମିଥ୍ୟା ଅଭିଯୋଗରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଜାପାନୀମାନଙ୍କର ପରାଜୟ ପରେ ଯୁଦ୍ଧୋତ୍ତର ପୁନର୍ରଚନା ପାଇଁ କାଠର ଚାହିଦା ବହୁତ ବଢ଼ି ଯାଇ-ଥିଲା ଓ ଅଧିକ ଗଛ କଟାହେବା ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଲା । ଦେଶ ଭାଗ ଭାଗ ହୋଇଯିବା ପରେ ଶରଣାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ଥଇଥାନ ପାଇଁ ଜଙ୍ଗଲ ସଫା କରିବା ଦରକାର ପଡ଼ିବାରୁ ବଣ ବିଭାଗର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ବଢ଼ି ଯାଇଥିଲା । ଜଙ୍ଗଲ କାମରେ ଟ୍ରାକ୍ଟର ଓ ମେସିନ-ଗୁଡ଼ିକ ହାତୀଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଏହି ସନ୍ଦର୍ଭରେ ବଣ ବିଭାଗର ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଯୋଜନାର ସମ୍ୟକ୍ ଅବଲୋକନ କରିବା ଉଚିତ ହେବ । 1906 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଯୋଜନା ନଥିଲା । କେବଳ ଆଦେଶ ଅନୁଯାୟୀ ଏଠାର କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉ-ଥିଲେ । 1906ରେ 'ଟାଡ଼' ନାମକ ଜଣେ ଅଫିସର ଉତ୍ତର-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ପ୍ରଥମ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ ଓ 'ପଡ଼ୌକ' ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରକୁ 48ଟି ବିଭିନ୍ନ ଭାଗରେ ବାଣ୍ଟି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏଥିରେ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଗଲା ଯେ 2 ମି. ଗୋଲାଇ ହୋଇଥିବା ବୃକ୍ଷଗୁଡ଼ିକ କାଟିବାଯୋଗ୍ୟ । 1914 ରେ ବାନ୍‌ଂଗଟନ ଦ୍ୱିତୀୟ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ । ଏହା ଫଳରେ ସ୍ଥାନୀୟ ବିକ୍ରି ପାଇଁ ପୌଢ଼ିକ ଉପଲବ୍ଧ କରିବା ଏକ ଆବଶ୍ୟକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୋଲି ଘୋଷିତ ହେଲା । 1919 ଓ 1921 ରେ ଯୋଜନା-ଗୁଡ଼ିକରେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଇଥିଲା । 1935ରେ ଏଚ ଏସ. ଡୀନ୍‌ସ ତୃତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ ଓ ଏହା ତାଙ୍କର ଅମଳରେ ମଧ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ମାତ୍ର 2100 ବର୍ଗ କି. ମି. ବଣକ୍ଷେତ୍ର ସୁଗମ ଥିଲା । ଡୀନ୍‌ସ ଉତ୍ତର-ଆଣ୍ଡାମାନ ଓ ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନରୁ ଯଥାକ୍ରମେ ବାର୍ଷିକ 13000 ଓ 43680 ମ୍ୟାଟ୍ରିକ ଟନ୍ କାଠ ବାହାର କରିବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରିଥିଲେ । କେତେକ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ଏ ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୂରଣ ହୋଇପାରି ନଥିଲା । ଚେଙ୍ଗପ୍ପା ଲୁରୁଜାଗ, ବମ୍ବୁରଲେଗଞ୍ଜ, ଶୋଲବେ, ରଙ୍ଗତ, ବେଟାପୁର ଇତ୍ୟାଦି ପାଇଁ ଅଲଗା ଅଲଗା ଯୋଜନା ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ କରାଇଥିଲେ; ଯାହା ଫଳରେ 4450 ହେକ୍ଟର ବଣ ଭାଗରେ ସୁଚାରୁରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲୁହୋଇଥିଲା । ଜେ. ସି. ବର୍ମା ଚେଙ୍ଗପ୍ପାଙ୍କ ପରି ଆଉ ଗୋଟିଏ ଯୋଜନା ତିଆରି କରିଥିଲେ । ଏହା ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଅମଳରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରି ନଥିଲା । ଏହା

ଦେଶର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ହେଉ ବା ଦ୍ୱୀପର ହେଉ, ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଅପାର ବଣ ସମ୍ପଦ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ବଣ ବିଭାଗ ହାତରେ ସଉଦା ପରି ରହିଆସିଛି । ଯୋଜନାସବୁ ତିଆରି ହେଉଛି, ବଦଳୁଛି; ମାତ୍ର ବଣଗୁଡ଼ିକୁ ଆର୍ଥିକ ବରଦାନରୂପେ ଉପଭୋଗ କରି ହେଉନାହିଁ । ପି.ସି. ରାୟ କମ୍ପାନୀକୁ ପଟ୍ଟାଦେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ସହିତ ମକଦ୍ଦମା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା ଓ ଏବେ ବି ମାଲସବୁ ସେଠାରେ ଅଟକି ରହିଛି । ଚାଥମ ଆରା ମିଲ କ୍ଷତିରେ ଏବେ ବି ଚାଲୁଛି । ଏହାର କାରଣ କେବଳ ବିଶେଷଜ୍ଞମାନଙ୍କୁ ହିଁ ଜଣା । ମାତ୍ର ଏହା ଯୋଗୁ ଆଣ୍ଡାମାନବାସୀମାନେ କ୍ଷୁବ୍ଧ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଏପରି ବହୁମୂଲ୍ୟ ବଣ, ଏତେ ସୁଗଠିତ ବଣ ବିଭାଗ, ଅନେକ ଡ଼ିଭିଜନ, ଅଫିସର, କର୍ମଚାରୀ, ହାତୀ, ଟ୍ରାମ, ଟ୍ରକ, ଓ୍ୱାର୍କସପ, କୁଲି ମୂଲିଆଦଳ, କରତକଳ, ଏତେ ଖର୍ଚ୍ଚ; ମାତ୍ର ତେବେ ବି ଲାଭ ନାହିଁ ? ଏହା ନିତାନ୍ତ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିସ୍ଥିତି । ନିକୋବରର ଏତେବଡ଼ ବଣକୁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଛୁଆଁ ହୋଇନାହିଁ । କାଚ୍ଚଲରେ ରବର ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ଜଙ୍ଗଲ କଟା ହେବା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ଭାରତର ପ୍ଲାଂଟେଶନ କମ୍ପାନି ନାମରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଇଭେଟ **ଫାର୍ମ** କାଛୁଦନ ପାଇଁ ଚାଲିଥିଲା । ମାତ୍ର ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ-ରୂପେ ଅସଫଳ ହୋଇଥିଲା । ଏପରି କି ମୂଲିଆମାନଙ୍କର ମଜୁରି ପାଇଁ ମଧ୍ୟ କୋର୍ଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ।

ବଣ ସମ୍ପଦକୁ ଆମେ ଯେତିକି ଉପଯୋଗ କରିବା, ସେତିକି ଲାଭବାନ ହେବା । ଏଇ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଏଠାରେ ବଣର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରିବା ଉଚିତ । ଅଧୁନା ଗୋଟିଏ ସର୍ଭେ ଅନୁସାରେ ଏଠା ବଣଗୁଡ଼ିକୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅନୁସାରେ ଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଜନ କରାଯାଇଛି :

(1) **ଚିରହରିତ ବଣ**—ଏଇ ଶ୍ରେଣୀରେ ବହୁତ ବଡ଼ ବଡ଼ ଚିରହରିତ ଜଙ୍ଗଲ ଅଛି । ଏହା ଆଣ୍ଡାମାନର ଉଷ୍ଣ ଓ ଆର୍ଦ୍ର ଜଳବାୟୁରେ ଭଲଭାବରେ ବଢ଼ିଥାଏ । ଉର୍ବର ଜମିରେ ଏହା ଭଲଭାବରେ ହୁଏ । ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ଦୈତ୍ୟାକାର ବୃକ୍ଷଗୁଡ଼ିକର ଶିଖରଦେଶରେ ଗହନ ହରିତମାର ବିତାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ବିଷୁବମଣ୍ଡଳୀୟ ଚିରହରିତ ବଣଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଏହାର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ପାହାଡ଼ ପାଦଦେଶରେ ପତ୍ରଝଡ଼ା ଗଛସବୁ ଦେଖାଯାଏ । ଏହାର ବୃଦ୍ଧି ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ଅପେକ୍ଷା ନ୍ୟୂନ ହୁଏ । ଏଇ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ ଜଙ୍ଗଲଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରାୟ ୯ ମି. ଲମ୍ବ ବୃକ୍ଷସବୁ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଦେଖାଯାଇଥାଏ । କେତେକ ବଣରେ ଚିରହରିତ ବୃକ୍ଷ ଓ ପତ୍ରଝଡ଼ା ବୃକ୍ଷ ଉଭୟେ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଚିରହରିତ ବଣରେ ବହୁ ମୂଲ୍ୟ କାଠ ମିଳିଥାଏ । କଳକାରଖାନା ପାଇଁ ଏଇ ବଣରୁ କାଠ ମିଳିଥାଏ । 'ଗୁରୁଜନ' କାଠ ଏ ବଣର ପ୍ରଧାନ କାଠ ।

ଏହାର ଗଛ ବହୁତ ଉଚ୍ଚ ଓ 9 ମିଟର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋଟେଇ ହୋଇଥାଏ । ଏହାଛଡ଼ା ଏଠାରେ ଅମୃତଭଣ୍ଡା, 'ଧାଦୁ', 'ଲାଇଚନ', 'ବକୋଣ୍ଟା' ଇତ୍ୟାଦି ଗଛ ଧମ ଦେଖାଯାଏ ।

(2) **ମୌସୁମୀମଣ୍ଡଳୀୟ ବଣ**—ଆଣ୍ଡାମାନର ଆର୍ଦ୍ରତା ଯୋଗୁଁ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ବଣ ଭାଗର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ଏହି ବଣର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ନିକୋବରରେ ଏହି ପ୍ରକାର ବଣ ଅପେକ୍ଷାକୃତ କମ୍ ଅଛି । ପାହାଡ଼ର ପାଦଦେଶରେ ଏ ପ୍ରକାର ବଣ ଦେଖାଯାଏ । ଉପରଭାଗରେ ବହୁତ ମୋଟା ବୃକ୍ଷ ଓ ତଳେ ଚିରହରିତ୍ ଘନ ଜଙ୍ଗଲ । ମାତ୍ର ଗଛଗୁଡ଼ିକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଏଥିରେ ବେତ ଗଛ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ପାହାଡ଼ର ତଳଦେଶରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ବେତର ବଣ ଦେଖାଯାଏ । ପ୍ଲାଇଉଡ୍ ପାଇଁ ତଥା ଫର୍ନିଚର, କୋଠାବାଡ଼ି ଓ ସାଜସଜ୍ଜାର ଜିନିଷପତ୍ର ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ କାଠ ଏହି ବଣରୁ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ମିଳିଥାଏ । 'ପଡ଼ୌକ', 'ଚୁଗଲମ', 'ଧଳା ଧୂପ', 'ଚୁଇ', 'ମାର୍ବଲ ଉଡ୍' ଇତ୍ୟାଦି କାଠ ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ମିଳିଥାଏ ।

(3) **ସମୁଦ୍ରତଟବର୍ତ୍ତୀ ଜଙ୍ଗଲ**—ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଯେଉଁଠି ଯେଉଁଠି ବାଲିଆ ଜମି ଦେଖାଯାଏ, ସେଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ଏଇ ଜଙ୍ଗଲ ସବୁ ଦେଖାଯାଏ । ସେଠାରେ ବାଲିଆମାଟି ହୋଇଥାଏ । ଉପରେ ମାଟି ଶୁଖିଲା ରହେ, ମାତ୍ର ମାଟିର କେତେ ଫୁଟ ତଳେ ପାଣି ଥାଏ । ସାଧାରଣତଃ ପାଣିଦ୍ୱାରା ଏଠାକୁ ମାଟି ଆସିଥାଏ । ଏହି ବଣରେ କେତେକ ମଜଭୁତ କାଠ ମିଳିଥାଏ ।

(4) **'ମେନଗ୍ରୋବ ବଣ'**—ଏହି ବଣର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ପ୍ରାୟ 520 ବର୍ଗ କି.ମି. । ଉପହ୍ରଦଗୁଡ଼ିକର କୂଳରେ କେଉଁଠି କେଉଁଠି ପାଣି ମଝିରେ ମଝିରେ ଏ ଜଙ୍ଗଲ ଅଛି । ସମୁଦ୍ରର ଜୁଆର ଓ ଭଟ୍ଟାର ଚିହ୍ନ ଏ ଗଛଗୁଡ଼ିକର ମୂଳରେ ଦେଖାଯାଏ । ଜୁଆର ଛାଡ଼ିଗଲେ ଏହାର ଚିହ୍ନ ଗଛରେ ଦେଖାଯାଏ ଏବଂ ଏଥିରୁ ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ଯେ ଜୁଆର ଆସିଲେ ପାଣି କେତେ ଉଚ୍ଚା ଆସେ । ଏ ଗଛଗୁଡ଼ିକରେ ସବୁଦିନେ ହରିତ ପତ୍ର ଦେଖାଯାଏ । ଏଗୁଡ଼ିକ ଲୁଣିଆ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିରହନ୍ତି । ଏଗୁଡ଼ିକ ମୂଳ ସରୁ ଓ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଡାଳ ଥାଏ । ଗଛଗୁଡ଼ିକର ନିମ୍ନଭାଗ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିରହିଥାଏ । ଏଥିରେ ହରିତ ଅଂଶ ମୋଟେ ନଥାଏ; କେବଳ ମୂଳଟି ଥାଏ । ଜୁଆର ଛାଡ଼ିଗଲେ ଏହା ମାଟିଆ ଦିଶେ । ଏଇ କାଠଗୁଡ଼ିକ ଇନ୍ଧନ ଉପଯୋଗୀ ଅଟେ । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରର ବିଜୁଳିଘରେ ଏହା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହା (ବଣ) ଭଲ ଭାବରେ ହେଲେ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ତ ବିଶେଷକରି ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟର ନଗରରେ ଇନ୍ଧନ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହୋଇପାରନ୍ତା ।

ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ମିଳୁଥିବା କାଠ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର କାମରେ ଲାଗିଥାଏ। ବାଦାମ କାଠ ରେଲୱେର ସ୍ଲିପର ଓ ୱାଗନରେ ଦରକାର ହୁଏ। ସାଧାରଣ କୋଠାଘରର, ମୋଟର ଲରିର ଉପରଭାଗ ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ, ଗ୍ରୁପେଟି ଓ ପ୍ଲାଇ-ଉଡ଼ର ଓ ଫର୍ନିଚର ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ ଏ କାଠ ଦରକାର ହୋଇଥାଏ। ଏଥିରେ ସୁନ୍ଦର ପ୍ୟାକିଂକେସ ହୋଇଥାଏ। ଏହା ବେଶୀ ଶକ୍ତ କାଠ ନୁହେଁ; ତେଣୁ ବେଶୀ ଦିନ ଯାଏ ନାହିଁ। ଆଣ୍ଡାମାନର କାଠଘରଗୁଡ଼ିକର ଗ୍ରୁଡ ଗ୍ରୁଆଣି ପାଇଁ ଗ୍ରେଟ ଗ୍ରେଟ ବର୍ଗାକାର ବା ଆୟତାକାର ଖଣ୍ଡ ସବୁ ତେଲ ଓ ଲୁହାରେ ବୁଡ଼ାଇ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ। ସେଗୁଡ଼ିକ ଏଇ କାଠରେ ହୋଇଥାଏ।

'ଗୁର୍ଜନ' କାଠ ବହୁତ ଦରକାରୀ। ପ୍ଲାଇଉଡ଼ ଓ ଗ୍ରୁ'ପେଟି ପାଇଁ ଏଗୁଡ଼ିକ ବହୁତ ବିକ୍ରି ହୁଏ। ରେଲୱେ ସ୍ଲିପର ଓ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଏହାର ବହୁତ ଚାହିଦା ଅଛି। ୱାଗନରେ ଥିବା ଖଟ ସବୁ ଏଥିରେ ଭଲଭାବରେ ହୋଇଥାଏ। ବ୍ରିଟେନ ବଜାରରେ ରେଲର ୱାଗନ ତିଆରି ପାଇଁ ଏ କାଠ ବହୁତ ବିକ୍ରି ହୁଏ। ଲଣ୍ଡନ ବଜାରରେ ମଧ୍ୟ ଏଇ କାଠର କେନ୍ଦ୍ର ଅଛି; କାରଣ ଏଥିରେ ତିଆରି ଚଟାଣ ଉପରେ ଚାଲିଲେ ଶବ୍ଦ ହୁଏନାହିଁ।

'ପଡ଼ୌକ' ଗୋଟିଏ ଉଚ୍ଚ ଧରଣର କାଠ। ଆଣ୍ଡାମାନ ଓ ନିକୋବରରେ ଘର ଆସବାବ ଓ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟର ଫର୍ନିଚରଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ପଡ଼ୌକଦ୍ୱାରା ତିଆରି। ଏହି କାଠର ଅନେକ ବିଶେଷତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ଅଛି। ଏ କାଠ ତିଆରି ଜିନିଷପତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ବହୁତ ଭାରି। ଏ କାଠ ଦେଖିବାକୁ ଟିକିଏ ଲାଲ। ୟୁରୋପିଆନ ଓ ଆମେରିକାନ ବଜାରରେ ଏ କାଠର ବଡ଼ ବଡ଼ କେନ୍ଦ୍ର ସବୁ ଅଛି। ଘରର ଭିତର ଅଂଶ ସଜାଇବା ପାଇଁ, କାନ୍ଥ କରିବା ପାଇଁ, ଏପରିକି ଚଟାଣ ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ ଏ କାଠ ବ୍ୟବହାର ହୋଇଥାଏ।

'ପର୍ପୀତା' ବା ଭାରତୀୟ 'ବାଲ୍‌ସା' ନାମକ କାଠ ଦିଆସିଲି ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ। କାଗଜମଣ୍ଡ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଏହା ଦରକାର ହୋଇଥାଏ। ପ୍ଲାଇଉଡ଼୍ ପାଇଁ ଲାଲ 'ଧୂପ'ର ଚାହିଦା ବେଶୀ। ଧଳା 'ଧୂପ' ନାମକ କାଠରେ ଡିଆସିଲି ଖୋଳ ତିଆରି ହୁଏ। ଏଥିରେ ପ୍ୟାକିଂକେସ୍ ମଧ୍ୟ ଭଲ ହୋଇଥାଏ। ଏ କାଠରେ କାମ କରିବା ସୁବିଧାଜନକ। କଣ୍ଟା ଓ ସ୍କ୍ରୁ ଖୁବ୍ ସହଜରେ ଏଥିରେ ଲାଗିଥାଏ ଏବଂ ଖୁବ୍ ସହଜରେ ବଙ୍କେଇ ହୁଏ। ଇଂଲଣ୍ଡର ଦୋକାନ ତିଆରି କରିବା, ହାଲୁକା ଧରଣର ଚଟାଣ ଓ ଭିତର ସଜେଇବା ପାଇଁ ଏହାର ଉପଯୋଗିତା ଅନୁଭବ କରାଯାଇଛି।

ଧଳା 'ଚଗଲମ' କାଠରେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଆଲମାରି ତିଆରି ହୁଏ। କୋଠାବାଡ଼ି

କାମ ପାଇଁ ଏ କାଠ ଖୁବ୍ ଭଲ । କୁର୍‌ହାଡ଼, କୋଦାଳ ଓ କୋଡ଼ିର ବେଣ୍ଟ ଏ କାଠରେ ତିଆରି କଲେ ଖୁବ୍ ଭଲ ରହିଥାଏ । ଗ୍ୟପେଟି ପାଇଁ ଓ ସାମାନ୍ୟ ପ୍ଲାଇଉଡ଼୍ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଏହା ଦରକାର ହୋଇଥାଏ । ଚଟାଣ, ଫର୍ନିଚର, ସ୍ଲିପର, ଏବଂ ଲରିଗୁଡ଼ିକରେ ଏହା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏଠାରେ 'ସିଲଭର' ଉଡ଼୍ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର କାଠ ମିଳେ । ଏଥିରେ ସାଜସଜ୍ଜା ପାଇ ସୁନ୍ଦର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଥିବା ଚିଜସବୁ ତିଆରି ହୋଇପାରେ ଓ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର କାନ୍ଥ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ । ଜରିବୁଟି କାମ ପାଇଁ ଏହା ବହୁତ ଉପଯୋଗୀ ।

'ବୀଙ୍ଗା' କାଠରେ କାମଦାମ ଖୁବ୍ ସହଜରେ କରିହୋଇଥାଏ । ଏଥିରେ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ଚଟାଣ ତିଆରି ହୋଇଥାଏ । 'ଗାୟୁରେ କାର୍ପସ ଆମେରିକାନ୍‌ସ' ନାମକ କାଠରୁ ମୁଖ୍ୟଭୂମିରେ ଖେଳନା ପ୍ରଭୃତି ତିଆରି ହୋଇଥାଏ । ମାଡ୍ରାସ ବନ୍ଦରରେ ଏବଂ ସମୁଦ୍ର ଆଖପାଖ ଗାଁଗୁଡ଼ିକରେ ଏଇ କାଠରେ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ଜାହାଜରେ ଅଳ୍ପ ଦୂର ଯିବାଆସିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି । ସମୁଦ୍ରକୂଳିଆ କାମସବୁ ଏହି ଜାହାଜ ସାହାଯ୍ୟରେ କରିଥାନ୍ତି ।

'ସମୁଦ୍ରୀ ମହୁଆ' ନାମକ କାଠ (ଯାହାକୁ ଆଣ୍ଡାମାନରେ 'ବଲଟଉଡ଼' ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି) ମଜଭୁତ ଓ ଶକ୍ତ । ସମୁଦ୍ରୀ ପୋକ ବା ଉଇ ଏହାର କିଛି କ୍ଷତି କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏ କାଠ ମଜଭୁତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏବଂ ପାଣି ଭିତରେ ବି ମଜଭୁତ ରହୁଥିବାରୁ ଜେଟିରେ ଖମ୍ବ ପାଇଁ ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ । ମଜଭୁତ କୋଠାବାଡ଼ି ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଉପଯୁକ୍ତ । ଏହା , ଭଲଭାବରେ ପାକଳ ହେବା ଉଚିତ; ନହେଲେ ଏଥିରେ କଣାହୋଇଯାଏ । 'ଥିଙ୍ଗନ' କାଠରେ ମଧ୍ୟ ଉଇ ହୁଏନାହିଁ । ଏଥିରୁ ଖମ୍ବ ଓ ଖଟ ପ୍ରଭୃତି ତିଆରି ହୁଏ । 'ଚୌଗପିନ' ବା 'ଚପଲାଶ' କାଠ ନୌକା ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର ହୋଇଥାଏ । ଏହା ସୁନ୍ଦର ଓ ସାଧାରଣତଃ ମଜଭୁତ କାଠ । ସାଧାରଣ କୋଠାବାଡ଼ି ଓ ଫର୍ନିଚର ତିଆରି ପାଇଁ ଏହା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହାକୁ ସାବଧାନରେ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଉଚିତ । ଏହାକୁ କାଟିବା ଓ ଚେଲେଇବା ସହଜ । ଖୁବ୍ ସହଜରେ ଏହା ଚିରି ହୋଇଯାଏ । ନଥିଁରେ ଦେଖେଇ ଆବଶ୍ୟକ ଅନୁଯାୟୀ ଏହାକୁ ବଙ୍କା କରି ବା ମୋଡ଼ିଦେଇ ହେବ ।

'ଚୁଇ' ନାମକ କାଠକୁ ଆଣ୍ଡାମାନରେ 'ବୋ-ଉଡ଼୍' ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି । ମାଛ ଧରିବା ପାଇଁ ବନଶି, ପହଁରିବା ପାଇଁ ବାଡ଼ି, ବିଲିୟାଡ଼ ଖେଳିବା ପାଇଁ କ୍ୟୁ ଇତ୍ୟାଦି ଜିନିଷ ଏ କାଠରେ ଭଲ ହୋଇଥାଏ । 'ମାର୍ବଲଉଡ଼'ବା 'ଜେବରାଉଡ଼' ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ସଜାସଜ୍ଜା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ କାଠ । ଏହା ଦେଖିବାକୁ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ଓ ଆକର୍ଷଣୀୟ ।

ଡ୍ରଇଂ ରୁମ୍‌ର ମେଜ, କ୍ୟାବିନେଟ ପାଇଁ ଏହାକୁ ସମସ୍ତେ ଭଲ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଛବି-ଗୁଡ଼ିକର ଫ୍ରେମ ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ତିଆରି ହୋଇଥାଏ । 'ସାଟିନ ଉଡ଼୍' ନାମକ ଆଉ ଏକପ୍ରକାର କାଠ ଏଠାରେ ମିଳେ । ଏହା ସାଜସଜ୍ଜା ପାଇଁ ଦରକାର ହୁଏ ।

ଉପରୋକ୍ତ କାଠଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କେତେକ ଶ୍ରେଷ୍ଠକାଠିଆ ଜିନିଷ ବଣରୁ ମିଳିଥାଏ ଓ ଏହା ବ୍ୟବହୃତ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ବାଉଁଶ, ବେତ ଓ ମ୍ୟାନଗ୍ରୋଭ ବେଣ୍ଟ ଓ ଇନ୍ଧନ ମଧ୍ୟ ବଣରୁ ମିଳିଥାଏ ଓ ବ୍ୟବହାର ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଦ୍ୱୀପରେ ଇନ୍ଧନଯୋଗ୍ୟ କାଠ ବହୁତ ବିକ୍ରି ହୁଏ । ସୁଗନ୍ଧିତ ଧୂପବୃକ୍ଷ ମଧ୍ୟ ଏଠି ମିଳେ । ଏହା ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିର ବଜାରରେ ବିକ୍ରି ହୁଏ ଏବଂ ଏଠିକା ଲୋକମାନଙ୍କର ଏହା ସବୁଠୁ ପ୍ରିୟ । ଆଣ୍ଡାମାନବାସୀମାନେ ବହୁ ପରିମାଣରେ ବାଉଁଶ ଓ ବେତ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ଓ ଏଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଉଥିବା ବାଉଁଶ ଓ ବେତ ସବୁ ଏହି ବଜାରରେ ବିକ୍ରି ହୋଇଯାଏ । ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାରର ଜେଲରେ ବେତର ସୋଫା ସେଟ୍, ମୋଢ଼ା ଓ ଟୋକେଇ ପ୍ରଭୃତି ତିଆରି ହୁଏ । ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନରେ କେତେକ ଲୋକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବେ ବେତତିଆରି ଫର୍ନିଚର ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି । ବେତତିଆରି ଜିନିଷଗୁଡ଼ିକ ସୁନ୍ଦର ଓ ମଜଭୁତ ହୁଏ । ଏହାକୁ ମୁଖ୍ୟଭୂମିରେ ମଧ୍ୟ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ।

ଆଣ୍ଡାମାନରେ କାଠ ବହୁତ ପରିମାଣରେ ମିଳିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଶସ୍ତା ନୁହେଁ । ଆଦିବାସୀମାନେ କେବଳ ନୌକା ପାଇଁ କାଠ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ସବୁ ଆଦିବାସୀ ନୌକା ତିଆରି କରୁନଥିଲେ । ଦ୍ୱୀପରେ ବସବାସ କରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କାଠର ବିକ୍ରି ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିଲା । ଶରଣାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ବସବାସପରେ ଏହାର ଚାହିଦା ଆହୁରି ବେଶୀ ବଢ଼ିଗଲା । ଅନେକ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟ, ଗୃହ ନିର୍ମାଣ, ସରକାରୀ କୋଠାବାଡ଼ି ତିଆରି ପାଇଁ କାଠ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ । ଏ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର କୋଠାବାଡ଼ି କାଠରେ ହିଁ ତିଆରି ହୋଇଥାଏ । ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାର ପ୍ରଗତି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କାଠର ବିକ୍ରି କ୍ଷେତ୍ର ବଢ଼ି ଯାଇଥିଲା । ତେବେ ବି ସବୁ କାଠ ଏଠାରେ ବିକ୍ରି ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଅର୍ଥ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପାଇଁ କାଠ ବାହାରେ ବିକ୍ରି ହେବା ଦରକାର । ଏଠାର ଚାହିଦା କେବଳ ଚିରା କାଠରେ ସୀମିତ । ପ୍ରାୟ 600 ଘନ ମିଟର କାଠ ଏଥିପାଇଁ ଦରକାର ହୁଏ । ବନ ବିଭାଗ, କାର୍ଯ୍ୟ ବିଭାଗ, ଲଘୁ ଉଦ୍ୟୋଗ ବିଭାଗ ଇତ୍ୟାଦି ପାଇଁ ବହୁତ କାଠ ଦରକାର ହୁଏ ଏବଂ ଏହା ଚାଥମ ମିଲ ପୂରାଭାବରେ ଯୋଗାଇଥାଏ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଧଳା 'ଚୁଗଲମ', 'ପଡ଼ୌକ' ଇତ୍ୟାଦି ମଜଭୁତ କାଠର ମଧ୍ୟ ଚାହିଦା ଅଛି । ଏହି ଚାହିଦାକୁ ଚାଥମ୍ ଓ ବେଟାପୁରରେ ଦୁଇଟି

ସରକାରୀ କରତକଲ ପୂରଣ କରିଥାଏ । ଏହି କଲଗୁଡ଼ିକରୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ପ୍ରାୟ 3500 ଘନ ମିଟର ଓ 30·0 ଘନ ମିଟର କାଠ ପଠାହୋଇଥାଏ । ଚିରା ହୋଇଥିବା କାଠ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସଂଖ୍ୟାରେ ବିଭିନ୍ନ ମିଲରୁ ଆସିଥାଏ :

ଚ୍ୟଥମ୍ ଆରମିଲ

1962-63	15355·767 ଘନ ମି.
1963-64	16184.000 ”
1964-65	17735.727 ”

ବେଟାପୁର ଆରମିଲ

1962-63	1359.21 ଘନ ମି.
1963-64	1111.45 ”
1964-65	1272.84 ”

ଏହାଛଡ଼ା ଖଣ୍ଡକାଠରେ ମଧ୍ୟ ଗୃହୁଦା ଓ ବିକି ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଚି । ପ୍ରଥମେ କେବଳ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟରରେ ଥିବା ଓ୍ୱିମ୍କୋ ମ୍ୟାଚ୍ ଫ୍ୟାକ୍ଟରୀରେ କାଠଗଣ୍ଡି ବିକି ହେଉଥିଲା । ଏଗୁଡ଼ିକ ‘ପପୀତା’, ‘ଲମ୍ବାପତ୍ରୀ’, ‘ଧୁପ୍’, ‘ବକୋଟା’ କାଠ ଥିଲା । ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ତିନୋଟି ପ୍ଲାଇଉଡ଼୍ ଫ୍ୟାକ୍ଟରି ତିଆରି ହେଲଣି । ଏହି ଫ୍ୟାକ୍ଟରୀଗୁଡ଼ିକ 8000 ଘନ ମିଟର କାଠ ଆବଶ୍ୟକ କରନ୍ତି । ବଂବୁ ପ୍ଲାଂଟରେ ଥିବା ଆଣ୍ଡାମାନ ଟିମ୍ବର ଇଣ୍ଡଷ୍ଟ୍ରିଜ, ବକୁଳତଳା (ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନ)ର ଜୟଶ୍ରୀ ପ୍ଲାଇଉଡ଼୍ ଫ୍ୟାକ୍ଟରୀ ଓ ଲଙ୍ଗ୍ ଆଇଲେଣ୍ଡର ଅଲବ୍ୟୁନ ପ୍ଲାଇଉଡ଼୍ ଫ୍ୟାକ୍ଟରୀରେ ମଧ୍ୟ କାଠଗଣ୍ଡି ସବୁ ବିକି ହେଉଚି । କାର୍ଯ୍ୟଧାନ ତଳେ ଏଗୁଡ଼ିକର ସ୍ଥିତି ନିମ୍ନ ପ୍ରକାର ଥିଲା :

	ଫ୍ୟାକ୍ଟ୍ରୀ	୧୯୬୪-୬୫ରେ ବିକ୍ରି
1.	ଓ୍ୱେଷ୍ଟର୍ଣ୍ଣ ଇଣ୍ଡିଆ ମ୍ୟାଚ୍ କମ୍ପାନି, ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟର (ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନ)	1134·056 ଘନ ମି.
2.	ଆଣ୍ଡାମାନ ଟିମ୍ବର ଇଂଡ଼ଷ୍ଟ୍ରିଜ, ବମ୍ବୁ ପ୍ଲାଂଟ (ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନ)	3763·196 ଘ. ମି.
3.	ଅଂବ୍ଲ୍ୟୁନ ପ୍ଲାଇଉଡ଼୍ ଲିମିଟେଡ୍, ଲଙ୍ଗ ଆଇଲେଣ୍ଡ (ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନ)	2336·070 ଘ. ମି.
4.	ଜୟଶ୍ରୀ ଟିମ୍ବର ପ୍ରଡ଼ାକ୍ଟସ, ବକୁଳତଳା (ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନ)	1543·22 ଘ. ମି.

5. ରାଜକୀୟ ଆରା ମିଲ, ଚାଥାମ, ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାର 35193·620 ଘ· ମି·
(ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନ)

6. ରାଜକୀୟ ଆରା ମିଲ, ବେଟାପୁର 2671·69 ଘ· ମି·
(ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନ)

ପ୍ଲାଇଉଡ଼ ଫ୍ୟାକ୍ଟ୍ରିରେ ଗୁର୍ଜନ, ବାଦାମ, ଧଳା ଚୁଗଲମ ଓ ଲାଲ ଧୂପ କାଠ ବିକ୍ରି ହୁଏ । ଏହା ଛଡ଼ା ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାର ଏବଂ ଏହାର ଆଖପାଖରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ପ୍ରାଇଭେଟ କାରଖାନାମାନ ସବୁ ଅଛି । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ବନ ବିଭାଗରୁ କାଠ ନିଅନ୍ତି । 1953·54 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ କାଠଗୁଡ଼ିକ ବାହାରକୁ ରପ୍ତାନି ହେଉଥିଲା; ମାତ୍ର 1958ରେ ଦେଶରେ କାଠର ଅଭାବ ପଡ଼ିବାରୁ ରପ୍ତାନି ହେବା ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଇଛି । ମୁଖ୍ୟଭୂମିର ରେଳୱେ, ଅର୍ଡ଼ନାନ୍ସ ଫ୍ୟାକ୍ଟ୍ରୀ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ଆଣ୍ଡାମାନରୁ କାଠ ଆସେ । ଏହି କାମ ପାଇଁ ବନ ବିଭାଗ କଲିକତା ଓ ମାଡ୍ରାସରେ ଡିପୋ ଖୋଲିଛି । ଏଥିରେ ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପର ବନ ବିଭାଗର ମଧ୍ୟ ଅଂଶ ଅଛି । କଲିକତାରେ ଗୋଟିଏ କଞ୍ଜରଭେଟର ଓ ମାଡ୍ରାସରେ ଗୋଟିଏ ସବ୍‌କଞ୍ଜରଭେଟର ଅଛନ୍ତି । ଏମାନେ ଆଣ୍ଡାମାନ ନିକୋବର ଦ୍ୱୀପସମୂହର ଚିଫ୍ କଞ୍ଜରଭେଟର ଅଫ୍ ଫରେଷ୍ଟର ଅଧସ୍ତନ କର୍ମଚାରୀ ।

ଯନ୍ତ୍ରୀକରଣ ଅଭାବରୁ ଏ ବନ ବିଭାଗର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ କେତେକ ବାଧା ଘଟୁଛି । ଜଙ୍ଗଲକାଠରେ କାଟିବା ଓ ତାପରେ ତାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳରେ ପହଞ୍ଚାଇବା ପାଇଁ ଅନେକ ଉପକରଣ ଲୋଡ଼ା । ଫଳରେ ମୁଖ୍ୟଭୂମିରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ଖର୍ଚ୍ଚ ବହୁତ ହେଉଛି । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ କାଠ ବହୁତ ମହଙ୍ଗା ପଡ଼ୁଛି । କଲିକତା ଓ ମାଡ୍ରାସରେ ଯେଉଁ ମୋଟେଇ କାଠ ଦରକାର, ସେ କାଠ ପାଇବା ପାଇଁ ବେକାରରେ ଅନେକ କାଠ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଉଛି; ତେଣୁ ବଣ ବିଭାଗର ରହିଥିବା କାଠଗୁଡ଼ିକରୁ କ୍ଷତିପୂରଣ ଆଦାୟ କରୁଛି । ବଣ ବିଭାଗ କାଟିବା କାମ କରିଥାଏ । ଉତ୍ତର-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ମେସର୍ସ ପି. ସି. ରେ’ ଏଣ୍ଡ କୋଃକୁ ଯେଉଁ ଠିକା ଦିଆହୋଇଥିଲା, ସେ କମ୍ପାନି ମକଦ୍ଦମାରେ ପଡ଼ିଯିବାରୁ ସେଥିରୁ କିଛି ଲାଭ ହୋଇ ନଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନ୍ୟ କେତେକ କମ୍ପାନୀଙ୍କୁ ଠିକା ଦିଆଯାଇଛି । ଦକ୍ଷିଣ ଓ ମଧ୍ୟ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ବଣ କାଟିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଏଥିରେ ଏକାଧିପତ୍ୟର ଭୟ ନାହିଁ । ଏବଂ ପି. ସି. ରେ’ କମ୍ପାନି ଭଳି ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ବନ୍ଦ ହେଲେ ଅନ୍ୟ ଜାଗା କାମ ବନ୍ଦ ହେବାର ଆଶଙ୍କା ନାହିଁ ।

ପ୍ରଥମ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ ଏହି ଦ୍ୱୀପସମୂହର ବିକାଶମୂଳକ

କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ସ୍ତରରେ ଥିଲା । ତେଣୁ କେବଳ ଶରଣାର୍ଥୀ ପରିବାରମାନଙ୍କର ଥଇଥାନ ପାଇଁ ଓ କୃଷଯୋଗ୍ୟ ଜମି ପାଇଁ ଜଙ୍ଗଲ ସଫା ହୋଇଥିଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ପ୍ରାୟ 4050 ହେକ୍ଟର ଜମିର ଜଙ୍ଗଲକୁ କାଟି ଦିଆହୋଇଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ପଞ୍ଚ-ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା କାଳରେ ବଣ ବିଭାଗର ଉନ୍ନତିର ଆନୁମାନିକ ବ୍ୟୟ-ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପାରିନଥିଲା । ଯନ୍ତ୍ରୀକରଣ ଦିଗରେ ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ କିଛି ପ୍ରଗତି ହୋଇ ନଥିଲା । ସ୍କାଇଲାଇନ କ୍ରେନ ଏହି ସମୟରେ ଅଣାଯାଇଥିଲା । ହାତୀ ମଧ୍ୟ କିଣା ଯାଇଥିଲେ । ବିଭାଗୋପଯୋଗୀ ସଡ଼କ ମଧ୍ୟ କେତେକାଂଶରେ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା । 335 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ଡିଆସିଲ କାଠି ତିଆରି ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟ କାଠର ଗଛ ଲଗାଯାଇଥିଲା । ପ୍ରାୟ 600 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ଟିକ୍ ଗଛ ଲଗାଗଲା । 48 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ବେତ ଗଛ ତଥା 35 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗଛ ଲଗା-ହୋଇଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାର ପ୍ରଥମ ବର୍ଷରୁ 1964 ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ 2404 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ଟିକ୍ ଗଛ ଲଗାଗଲା । ଟିକ୍ ଗଛକୁ ପୂରା ବଢ଼ିବା ପାଇଁ ପ୍ରାୟ 70ବର୍ଷ ଲାଗେ; ମାତ୍ର ଗୁର୍ଜନକୁ 100ବର୍ଷ ଓ ପଡ୍ରୌକକୁ 150 ବର୍ଷ । ଗଛ ପାକଳ ହେଲେ ହେକ୍ଟର ପିଛା 150 ମ୍ୟାଟ୍ରିକ ଟନ୍ ଟିକ୍ ମିଳିପାରିବ । ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନର ଉପଲବ୍ଧ ବ୍ୟବସାୟିକ କାଠଠାରୁ 5ଗୁଣ ଅଧିକ । ବଣ ବିଭାଗରେ ଟିକ୍ର ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଉପରେ ବଡ଼ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଆକାଂକ୍ଷା ଅଛି । ଆର୍ଥିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ମଧ୍ୟ ବିଭାଗର କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାଠ ଅପେକ୍ଷା ଟିକ୍ରୁ ଦଶଗୁଣ ଲାଭ ପାଇବାକୁ ଆଶା ରଖିଛନ୍ତି ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଯୋଜନାର ପ୍ରଥମ ବର୍ଷରେ ବେତ ଗଛ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ଯେଉଁ ଯୋଜନା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା, ତାହା 1965-66 ବେଳକୁ 216 ହେକ୍ଟର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚିପାରିଥିଲା । ଏଇ ସମୟରେ ଲଙ୍ଗ୍ ଆଇଲେଣ୍ଡରେ ନୌକା ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ଯୋଜନାର ପ୍ରଥମ ବର୍ଷରୁ 1964 ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ 10ଟି ମଟର ବୋଟ୍, 14ଟି ଲାଇଫ୍ ବୋଟ୍, 3ଟି ସାଧା ନୌକା, ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ନୌକା ଓ 53ଟି ଫ୍ଲୋଟ ନୌକା ତିଆରି ହୋଇଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ଯୋଜନା-କାଳରେ ହିଁ ଅନୁସନ୍ଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ପ୍ରୟୋଗଶାଳା ସ୍ଥାପନ କରାଯାଇଥିଲା ଓ ବନ ରୋପଣ ଅଧିକାରୀର ନିଯୁକ୍ତି ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଯୋଜନାକାଳରେ 4556 ମ୍ୟାଟ୍ରିକ ଟନ୍ କାଠ ଚିରାହୋଇଥିଲା ।

ତୃତୀୟ ଯୋଜନାକାଳ 1961-62 ରୁ 1965-66 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲିଥିଲା । 56.818 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ ହେବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା; ମାତ୍ର 43·985 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ

ହୋଇପାରିଲା । ଏ ଲକ୍ଷ୍ୟର ଶତକଡ଼ା 77.41 ଭାଗ ବ୍ୟୟ ହୋଇଥିଲା । ଏହିସମୟରେ ବାରାଟାଙ୍ଗ ଦ୍ୱୀପରେ ମାଳାପୁର ରେଷ୍ଟ ହାଉସ ତଥା ଲଙ୍ଗ ଆଇଲେଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ ରେଷ୍ଟ ହାଉସ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା । ଦୁଇଟିଯାକ ରେଷ୍ଟ ହାଉସ ଦେଖିବାକୁ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର । ପରେବଣ ବିଭାଗ ତରଫରୁ ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଚିଡ଼ିଆ ଟାପୁ ରେଷ୍ଟ ହାଉସ୍ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭ୍ରମଣକାରୀ ଏଠାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଆସନ୍ତି । ଏହି ସମୟରେ ଟ୍ରାକ୍ଟର, ଏଲ. ସି. ଟି. ଜାହାଜ, ଡିଜେଲ ଇଞ୍ଜିନ, ଲୋକମୋଟିଭ ହୋରିଜେଣ୍ଟାଲ ଡିଜେଲ ଇଞ୍ଜିନ କିଣାଗଲା ଏବଂ ବିଦେଶୀ ମୁଦ୍ରା ଏଥିପାଇଁ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଗଛ ଲଗାଇବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୂରଣ ହୋଇ ପାରି ନ ଥିଲା ମାତ୍ର ଏ ଦିଗରେ ଅନେକ ପ୍ରଗତି ହୋଇଥିଲା । ତୃତୀୟ ଯୋଜନା ପରେ ବିଂବର୍ଲି ଗଞ୍ଜରେ ଫରେଷ୍ଟର ଟ୍ରେନିଂ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସ୍କୁଲ ଓ ଛାତ୍ରାବାସ ଖୋଲାଯାଇ-ଥିଲା । ଏତିକିବେଳେ ବନ ବିଭାଗର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଯୋଗୁଁ ବହୁତ ଲୋକଙ୍କର ବେକାର ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ ହୋଇଥିଲା । କାଠକଟା କାମ, ଚିରା ଓ ମୁଖ୍ୟଭୂମିକୁ ପଠାଇବା କାମ ଅନେକ ଆଗେଇଥିଲା । 1965-66 ରେ ରପ୍ତାନି କମିଯାଇଥିଲା । ବିଭାଗୀୟ ବ୍ୟୟ ଏତେ ବଢ଼ିଯାଇଥିଲା ଯେ, ଏହା କ୍ଷତିରେ ପରିଚାଳିତ ହେବାରେ ଲାଗିଲା । ଏହା ଏକ ଦୁଃଖର ବିଷୟ । 1966-67ରେ କ୍ଷତି ବଢ଼ିଯାଇ 30 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାରୁ ଆହୁରି ବେଶୀ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ପରିସ୍ଥିତି ଶାସନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଚିନ୍ତାଜନକ । ଏବଂ ଦେଶର ହିତଦୃଷ୍ଟିରୁ ମଧ୍ୟ ଏହା ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ । କାରଣ ବଣ ସମ୍ପଦରେ ଏତେ ଧନଶାଳୀ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ଏ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ବଣ ବିଭାଗରେ ହାନି ହେଉଛି । ସରକାରୀ ହିସାବରେ 1964-65ରେ ଲାଭ ହେବାପରେ ଏତେ କ୍ଷତି ହେବା କାରଣ କିଛି ସ୍ପଷ୍ଟ ରୂପେ ଜଣାପଡ଼ୁନି । ଯାହା କିଛି କାରଣ ଥାଉ ନା କାହିଁକି, ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଶେଷଜ୍ଞ-ମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେଉଛି ଏହାର ଉଚିତ ସମାଧାନ ପନ୍ଥା ଖୋଜିବା ।

ବଣ କଟା ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜଳବାୟୁ ଉପରେ ପ୍ରତିକୂଳ ପ୍ରଭାବ ନ ପଡ଼ିବା ପାଇଁ ନୂଆ ଗଛ ଲଗାଇବା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଏକ ନୂଆ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଏ ଦିଗରେ ଏକ ନିଶ୍ଚିତ ପଦକ୍ଷେପ ନେବା ଉଚିତ । ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ ମଧ୍ୟ ତତ୍‌ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରଗତିର ପରମ୍ପରା କାଏମ ରଖିବା ଉଚିତ । ଟିକ୍ ଓ ବେତ ବୃକ୍ଷ ଆହୁରି ଅଧିକ କରିବା ଶ୍ରେୟସ୍କର । ବେତ ଜିନିଷ ଯଦି କମ୍ ଦାମରେ ତିଆରି ହୋଇପାରିବ ଓ ଉଚିତ ମୂଲ୍ୟରେ ମୁଖ୍ୟଭୂମିରେ ବିକ୍ରି ହେବ, ତେବେ ଏ ଜିନିଷର ବହୁତ କାଟତି ହେବ । ବଣ ବିଭାଗ ପାଇଁ ଯାତାୟାତର ସୁବିଧା ନିହାତି ଜରୁରୀ । ଗ୍ରେଟ ଆଣ୍ଡାମାନ ରୋଡ଼ର ମହତ୍ତ୍ୱାକାଂକ୍ଷୀ ଯୋଜନା ପୂର୍ଣ୍ଣହେଲେ, ଯାତାୟାତର ବହୁ ସୁବିଧା ହେବ ।

ସଡ଼କ ତିଆରି ହୋଇଗଲେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କଷ୍ଟକର ଉପକରଣର ସାହାଯ୍ୟ ନେବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଯନ୍ତ୍ରୀକରଣ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ମେସିନଦ୍ୱାରା କାଠ କଟାଗଲେ, ମୂଲିଆ-ମଜୁରି ଖର୍ଚ୍ଚ କମିଯିବ । ମାତ୍ର ମେସିନ କିଣିବା ପାଇଁ ବିଦେଶୀ ମୁଦ୍ରା ଦରକାର । କାଠ କଟାରେ ଓ ଚିରାରେ ଏବେ ବି ଶତକଡ଼ା ବହୁତ କ୍ଷତି ହେଉଛି । ଯଦି କୌଣସି ନୂଆ ଉପାୟରେ କରାଯାନ୍ତା ତେବେ ଏହା ନ୍ୟୂନତମ ହୋଇପାରନ୍ତା । 1960 ରୁ 1966 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚ୍ୟାଥମ୍ ଆରା ମିଲରେ ଶତକଡ଼ା 45 ଓ 50 ଭିତରେ କାଠ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଉଛି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ବଣ ବିଭାଗର ପ୍ରଶାସନିକ ସଙ୍ଗଠନ ସହିତ ପାଠକମାନଙ୍କୁ ପରିଚିତ କରେଇଦେବା ଉଚିତ ହେବ । ଚିଫ୍ କଞ୍ଜରଭେଟରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ବନ ବିଭାଗ ଅଛି ଏବଂ ସେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ବିଭାଗୀୟ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ । ବନ ବିଭାଗର ଟିକିନିଖି ବ୍ୟବସ୍ଥା ତଥା କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ତାଙ୍କର ଦାୟିତ୍ୱ । ଭାରତ ସରକାରଙ୍କର ବନ ବିଭାଗର ମହାନିରୀକ୍ଷକଙ୍କ ମାଧ୍ୟମରେ କେନ୍ଦ୍ରର ଖାଦ୍ୟ, କୃଷି, ସାମୁଦାୟିକ ବିକାଶ ଏବଂ ସହକାରୀ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ବନ ବିଭାଗ ସହିତ ନିକଟ ସମ୍ପର୍କ ରଖିଛନ୍ତି । ଚିଫ କଞ୍ଜରଭେଟରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଆଉ ଦୁଇଜଣ କଞ୍ଜର୍‌ଭେଟର ଅଛନ୍ତି । ଜଣେ କଞ୍ଜରଭେଟରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ କଲିକତାରେ ଅଛି । ସେ ଏଠିକାର ଡ଼ିପୋ ଓ କାଠ ବିକ୍ରୟ ଇତ୍ୟାଦି କାମ ବୁଝନ୍ତି । ଅନ୍ୟ କଞ୍ଜରଭେଟର ଉତ୍ତର, ଦକ୍ଷିଣ ଏବଂ ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନ ଡିଭିଜନର କାମ ଦେଖାଶୁଣା କରନ୍ତି । ବନ ବିଭାଗର ଚାରୋଟି ଡ଼ିଭିଜନ (ଉତ୍ତର, ମଧ୍ୟ, ଦକ୍ଷିଣ ଓ ନିକୋବର) ରେ ଜଣେ ଜଣେ ଡେପୁଟୀ କଞ୍ଜର-ଭେଟରଙ୍କର ଅଧୀନରେ ଅଛି । କାର୍ଯ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ ଆହୁରି 5ଟି ଡ଼ିଭିଜନ ଅଛି ।

(1) ଚ୍ୟାଥମ ଆରାମିଲ ଡ଼ିଭିଜନ
(2) ଓ୍ୱାର୍କିଂ ପ୍ଲାନ ଡିଭିଜନ
(3) ସିଲ୍ଭି କଲଚର ଏବଂ ୟୁଟିଲାଇଜେସନ ଡିଭିଜନ
(4) ଡିପୋ ଡିଭିଜନ, କଲିକତା
(5) ଡିପୋ ଡିଭିଜନ, ମାଡ୍ରାସ

ଦୁଇଟି ଡିପୋ ବ୍ୟତୀତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଡିଭିଜନ, ଜଣେ ଡେପୁଟି କଞ୍ଜରଭେଟରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଅଛି । ପ୍ରତି ଡିଭିଜନକୁ ରେଞ୍ଜରେ ବଣ୍ଟା ଯାଇଛି ଓ ପ୍ରତି ରେଞ୍ଜରେ ଜଣେ ଲେଖାଏଁ ରେଞ୍ଜର ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ରେଞ୍ଜ ଗୁଡ଼ିକୁ କ୍ୟାମ୍ପରେ ଭାଗ କରାଯାଇଛି ଏବଂ ଏହା ରେଞ୍ଜର ବା ଫରେଷ୍ଟରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଅଛି । କ୍ୟାମ୍ପ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଅନୁସାରେ ଆଗକୁ ବଢ଼ି ଚାଲେ । ଗୋଟିଏ ଜାଗାର କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତ ହୋଇଗଲେ, କ୍ୟାମ୍ପ ଆଗକୁ ବଢ଼ି-

ଚାଲେ ଓ ସେଠାର କାମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଏ । ବନ ବିଭାଗର ଅନ୍ୟ ଏକ ଭାଗକୁ 'ବୀଟ' କହନ୍ତି । ଏହାକୁ ଫରେଷ୍ଟ ଗାର୍ଡ଼ ଦେଖାଶୁଣା କରେ । ବନବିଭାଗରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ପଶୁ ଚିକିତ୍ସକ, କଫି ବିକାଶ ଅଧିକାରୀ ଇଞ୍ଜିନିୟର ଏବଂ ଜଣେ ଫୋରମ୍ୟାନ ଅଛନ୍ତି । ବନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅପରାଧ ପାଇଁ ଏଠାର ବନ ବିଭାଗ; ଭାରତୀୟ ବନ ଅଧିନିୟମର ଅନ୍ତର୍ଗତ ନିୟମକୁ ଲାଗୁକରାଏ ଏବଂ ଆବଶ୍ୟକ ଅନୁସାରେ; ନିୟମ ଅମାନ୍ୟ କରିଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ଆଇନ ଅନୁସାରେ ମକଦ୍ଦମା ଚାଲୁକରାଯାଏ ।

ଏହି ଦ୍ୱୀପ ଗୁଡ଼ିକରେ ଜନସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କୃଷିର ବିକାଶ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ଏଠାର ଆଦିବାସୀମାନେ କୃଷି ବିଷୟରେ ଆଦୌ କିଛି ଜାଣିନଥିଲେ । ସେମାନେ ମାଛ-ମାଂସ, ଜଙ୍ଗଲର ଫଳମୂଳଦ୍ୱାରା ଜୀବନ ଯାପନ କରୁଥିଲେ । ଉପନିବେଶ ବସିବା ପୂର୍ବରୁ ଏଠାରେ ଚାଷଯୋଗ୍ୟ ଭୂମି ମଧ୍ୟ ନଥିଲା । କଏଦୀ ଉପନିବେଶ ବସିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜଙ୍ଗଲ କଟା ହେବାରେ ଲାଗିଲା ଓ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । 1871 ବେଳକୁ 1215 ହେକ୍ଟର ଭୂମି ସଫା ହୋଇସାରିଥିଲା । ଓ ସେଥିରୁ ପ୍ରାୟ 365 ହେକ୍ଟର ଜମି ଚାଷ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । 1966-67 ବେଳକୁ ଏହା ବଢ଼ି 10000 ହେକ୍ଟରରୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଏହା କୃଷି ଯୋଗ୍ୟଭୂମି କ୍ରମଶ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଲା ଓ ଫଳରେ 1931 ରେ 1659 ହେକ୍ଟର କୃଷି ଯୋଗ୍ୟ ଭୂମି 1950 ରେ 6500 ହେକ୍ଟର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣା ଯାଉଚି ଯେ, ଦ୍ୱୀପ ଗୁଡ଼ିକର ଆର୍ଥନୀତିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ କୃଷିର ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ଅଛି । ଏଠାର ଜଳବାୟୁ ଧାନ ପାଇଁ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ । ତେଣୁ ଏଠାରେ ଧାନ ଚାଷ କରାଯାଏ । ଧାନର ଗୋଟିଏ ଫସଲ ହୁଏ । ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୋହରି ଫସଲ କରିବା ପାଇଁ ବଣ ବିଭାଗ ତରଫରୁ ଓ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉନ୍ନୟନ ସଂସ୍ଥାକୁ ଉତ୍ସାହ ଦିଆଯାଉଚି । କେତେକ କୃଷକ ଏଥିରେ ସଫଳ ମଧ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି । କେବଳ ବର୍ଷାପାଣି ଦ୍ୱାରା ଜଳସେଚନ ହେଉଥିବାରୁ, ଜୁନରୁ ଜାନୁଆରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ ସକ୍ରିୟ ହୋଇ ଉଠେ । ଜୀରା ଓ ନମ୍ବର 8 ଧାନ ବେଶ୍ ଜନପ୍ରିୟ । ଉତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଧାନ ବହୁତ ହୁଏ । ଦିଗଲିପୁର ଧାନରେ ଆତ୍ମନିର୍ଭରଶୀଳ । ଏଠାରୁ ଧାନ ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନକୁ ମଧ୍ୟ ଆସେ । ତେବେ ବି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ଚାଉଳରେ ଆତ୍ମ-ନିର୍ଭରଶୀଳ ନୁହନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରଶାସନକୁ ବାହାରୁ ଚାଉଳ ଆଣିବାକୁ ପଡ଼େ । ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରଧାନ ଖାଦ୍ୟ ଚାଉଳ ମାତ୍ର ରେସନିଂ ଯୋଗୁ ଗହମ ଓ ଚାଉଳ ଉଭୟ ନେବାକୁ ପଡ଼େ । ଫଳରେ ଭାରତର ଯେଉଁ ପ୍ରଦେଶବାସୀ ଖାଲି ଚାଉଳ ଖାନ୍ତି ସେମାନେ ଏଠାକୁ ଆସି ଗହମ ଖାଇବା ମଧ୍ୟ ଶିଖିଛନ୍ତି । ବଙ୍ଗାଳି, ମାଡ୍ରାସି, ତେଲୁଗୁ,

କେରଳବାସୀ, କନ୍ନଡ଼ ଏବଂ ବର୍ମି ମଧ୍ୟ ଆଜିକାଲି ରୁଟିଭାତ ମିଶେଇକରି ଖାଉଛନ୍ତି । ସେମିତି ପଶ୍ଚିମା, ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ, ପଞ୍ଜାବୀ ଇତ୍ୟାଦି ଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ ଥରେ ହେଲେ ଭାତ ଖାଉଛନ୍ତି । ଏଠିକାର ଗୋଟିଏ ପଞ୍ଜାବୀ ପରିବାରକୁ ଲେଖକ ଦେଖିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ସେଠାରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବା ପୁଅଟିର ଦିନରେ ଦୁଇଥର ଭାତ ନ ହେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ବାପ ମାଙ୍କର ଅଭ୍ୟାସ ନଥିବାରୁ କେତେବେଳେ କେମିତି ଭାତ ଖାଇବାକୁ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ନିକୋବରୀ ମାନେ ମଧ୍ୟ ଭାତ ଖାଇବାକୁ ଲାଗିଲେଣି । ସେମାନେ ଆଗରୁ କେବଳ ନଡ଼ିଆ ଖାଉଥିଲେ । ଏବେ ବି ନଡ଼ିଆ ସେମାନଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ଆହାର । ଆଣ୍ଡାମାନର, ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରର ଜେଲରେ ଯଦି ନିକୋବରୀ ବନ୍ଦୀକୁ ଗହମ ବା ଚାଉଳର ଖାଦ୍ୟ ଦିଆଯିବ, ତେବେ ସେ ବେମାର ହୋଇଯିବ । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନଡ଼ିଆ ଖାଦ୍ୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଜେଲ ତରଫରୁ ହୋଇଛି । ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ କେତେକ ନିକୋବରୀ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ବିଶେଷ ମିଳା-ମିଶା କରୁଥିବାରୁ ଖୁବ୍ ଖୁସିରେ ଭାତ ଖାଉଛନ୍ତି । ପୂର୍ବ ଆଲୋଚିତ ଜାରୱା—ଯୁଧିଷ୍ଠିର, ଭୀମ ଓ ଅର୍ଜୁନ ଖୁବ୍ ଖୁସିରେ ଭାତ ଖାଉଥିଲେ, ମାତ୍ର ରୁଟିକୁ କେବେ ଛୁଇଁ ନଥିଲେ । ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଓ ଲିଟିଲ ଆଣ୍ଡାମାନର ଓଙ୍ଗୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଭାତ ଖାଆନ୍ତି । ତେଣୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଚାଉଳ ଆହୁରି କମିଯାଏ ଓ ପ୍ରଶାସନକୁ ବାହାରୁ ମଗେଇବାକୁ ପଡ଼େ । ଏଠାରେ ମୋଟେ ଗହମ ହୁଏ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଗହମ କେବଳ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିରୁ କିଣା ହୁଏ । ନିକୋବରରେ କେହି ଧାନ ଚାଷ କରନ୍ତି ନାହିଁ । କେବଳ କାର୍ଣ୍ଣିକରେ କେତେକ ପରିମାଣରେ ହୁଏ । ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପବର୍ଗରେ ଧାନ ଚାଷରେ କେତେକ ଉନ୍ନତି ହୋଇଛି । ଏହା ନିମ୍ନଲିଖିତ ହିସାବରୁ ଜଣାପଡ଼େ ।

1963-64	6611 ହେକ୍ଟର
1964-65	7038 ,,
1965-66	7054 ,,
1966-67	7200 ,,

କେତେକ ଉଦ୍ବାସ୍ତୁ ଓ ଅଧିବାସୀ କୃଷକମାନେ ଡାଲିଜାତୀୟ ଫସଲ ଓ ତୈଳବୀଜ ଇତ୍ୟାଦି ମଧ୍ୟ ଚାଷ କରୁଛନ୍ତି । ନିକୋବରରେ ଭଲ ମକା ଚାଷ ହୋଇପାରନ୍ତା, ମାତ୍ର ନିକୋବରୀମାନେ ଅତୁଆ ନଥିବା ନଡ଼ିଆ ଚାଷକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଷକାମ କରିବାକୁ ଚାହୁଁ-ନାହାନ୍ତି । ଆଣ୍ଡାମାନର କେଉଁଠି କେଉଁଠି ମୁଗ, ବିରି ଇତ୍ୟାଦି ଡାଲି ଚାଷ କରା-ହୋଇଥାଏ । ଧାନକଟା ପରେ ଖାଲି ଜମିରେ ଡାଲି ଜାତୀୟ ଓ ତୈଳବୀଜଜାତୀୟ ଚାଷ ଖୁବ୍ ସହଜରେ ହୋଇପାରେ । ଏଥିପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ଅନେକ

ଉତ୍ସାହ ଦିଆଯାଉଚି; ମାତ୍ର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ କୌଣସି ସନ୍ତୋଷଜନକ ଫଳ ମିଳି ନାହିଁ । ଆଣ୍ଡାମାନଠାରୁ କମ୍ ବର୍ଷାହୋଇ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାଗାରେ ଯେତେବେଳେ ଦୁଇଟି ଧାନ ଫସଲ ହୋଇପାରୁଚି, ଏଠାରେ ବହୁତ ବର୍ଷା ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଏହା ନ ହୋଇ ପାରୁଥିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରିତାପର ବିଷୟ । ଆଣ୍ଡାମାନର 65% ଲୋକ ଚାଷ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରନ୍ତି । ତେଣୁ ଏଠାରେ ଯେ ଲୋକର ଅଭାବ ଏହା ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । କଳାବୁଟ, କାବୁଲିବୁଟ, ସୋରିଷ, ରାଶି, ଡାଲି, ବାଦାମ ଇତ୍ୟାଦି ଖୁବ୍ ସହଜରେ ଉତ୍ପାଦନ ହୋଇପାରନ୍ତା ।

ଆଣ୍ଡାମାନ ପରିବା ପତ୍ର ପାଇଁ ବାହାର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ନାହିଁ । ବାହାରୁ ଆଳୁ, ପିଆଜ ଇତ୍ୟାଦି ଆସିଥାଏ । ଆଳୁ ଦାମ 1 କିଲୋ ଗ୍ରାମକୁ ଟଙ୍କାରୁ 1 ଟଙ୍କା 45 ପଇସା ଭିତରେ ହୋଇଥାଏ । ବିଶେଷଜ୍ଞମାନେ କହନ୍ତି ପାହାଡ଼ର ଢାଲୁ ଜମିରେ ଏବଂ ଘାଟିଗୁଡ଼ିକରେ ଠିକ୍ ସମୟରେ ଓ ଉଚିତ ରୂପେ ଜଳସେଚନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେ ଭଲ ଆଳୁ ହୋଇ ପାରନ୍ତା । ଜାହାଜ ଆସିବାରେ ଡେରିହେଲେ ବଜାରରୁ ଆଳୁ ଓ ପିଆଜ ସରିଯାଏ । କେବଳ ସରକାରୀ ବଗିଚାରେ କୋବି ଓ ଟମାଟୋ ବହୁ ଚେଷ୍ଟାରେ ମିଳିଥାଏ । ଲାଉ, ଜହ୍ନି, ଭେଣ୍ଡି, ବରଗୁଡ଼ିକୁଇଁ, ବାଇଗଣ, କାକୁଡ଼ି, ଛଚିନ୍ଦ୍ରା, କମଳି କାକୁଡ଼ି, କଲରା, ସିମ, ପୋଇ, ମୂଳା ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଏଠି ହୋଇଥାଏ । ଉତ୍ତର ଓ ମଧ୍ୟଆଣ୍ଡାମାନରେ ପରିବା ପତ୍ର ବହୁତ ପରିମାଣରେ ହୋଇଥାଏ । ହେବଲକ ଦ୍ୱୀପ ଓ ନୀଳ ଦ୍ୱୀପର ପରିବା ସବୁ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ବହୁତ ବିକ୍ରି ହୋଇଥାଏ । ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନର ରଙ୍ଗାଚଙ୍ଗରେ ଓ ଚିଡ଼ିୟା ଟାପୁରେ ବହୁତ ପରିବା ହୁଏ । ଆଜିକାଲି କେତେକ କୃଷକ ଟମାଟୋ ବହୁତ ଚାଷ କରୁଛନ୍ତି । ବ୍ଲୁମ୍ସଡେଲ ଫାର୍ମ (ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନ) ରେ କୃଷି ବିଭାଗ ତରଫରୁ ଫୁଲକୋବି, ବନ୍ଧାକୋବି, ଓଲକୋବି ଇତ୍ୟାଦି ଚାଷ କରାଯାଉଚି । ଉତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନରୁ ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନକୁ ପରିବା ଆସେ । ମାତ୍ର ଜାହାଜରେ ବହୁତ ଦିନ ଲାଗୁଥିବାରୁ ଗରମ ଦିନରେ ପରିବା ଗୁଡ଼ିକ ଖରାପ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ଯେତିକି ତାଜା ରହିବା କଥା ସେତିକି ତାଜା ରହେ ନାହିଁ । ଘର ଓ ଡାକବଙ୍ଗଳା ସାମନାରେ ଥିବା ବଗିଚାରେ ମଧ୍ୟ ଲୋକମାନେ ପନି ପରିବା ଲଗାନ୍ତି । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ତଥା ଅନ୍ୟ ଜାଗାରେ ପନି ପରିବା ଲଗେଇବା ପାଇଁ କୃଷି ବିଭାଗ ତରଫରୁ ବହୁତ ଉତ୍ସାହ ଦିଆଯାଉଚି । କିଚେନ୍ ଗାର୍ଡେନ ପାଇଁ ମଞ୍ଜି ସବୁ ମଧ୍ୟ ଶସ୍ତାରେ ମିଳେ । ନୌସେନା ମାନଙ୍କର ଠିକାଦାର ବହୁ ପରିମାଣରେ ପରିବା କିଣି ନେଉଥିବାରୁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପାଇଁ ଯେତିକି ଦରକାର ସେତିକି ମଧ୍ୟ ମିଳେ ନାହିଁ । ଏଠାର ଗେଣ୍ଡାମାନେ ପନିପରିବା

ସବୁ ନଷ୍ଟ କରିଦିଅନ୍ତି । ସେତେ ଯାହା ଉପାୟ କଲେ ମଧ୍ୟ ଗେଣ୍ଡା ଖୁବ୍ ସହଜରେ ପରିବା ଗୁଡ଼ିକୁ ନଷ୍ଟ କରିଦିଏ । ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ କିଚେନ ଗାର୍ଡନରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଦିନ ତିନିରେ ତିନି ଗେଣ୍ଡା ବାହାରିବ । [1] ଗେଣ୍ଡାର ଉପର ଖୋଳପା ଗ୍ରେଟ ଶଙ୍ଖ ବା ବଡ଼ କଉଡ଼ି ପରି ଦେଖିବାକୁ । ଲମ୍ବାବେକର ମୁହଁ ଆଗରେ ଦୁଇଟି କଣ୍ଟା ପରି ବାହାରି ଥାଏ । କୌଣସି ବିପଦର ଆଶଙ୍କା ଦେଖିଲେ ବେକ ମୁହଁ ଓ କଣ୍ଟାକୁ ଖୋଳ ଭିତରେ ସେ ପୂରେଇ ଦେଇଥାଏ । ଏହା ଶାକାହାରୀ ଜୀବ ଏବଂ ଶାଗ-ସବଜି ଖାଇ ଏହା ଜୀବନ ଧାରଣ କରିଥାଏ । ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ରାତିରେ ବେଶି ବଢ଼ିଯାଏ । କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଏହା ଜାହାଜରେ ଆସି ଏ ସମସ୍ତ ଦ୍ୱୀପରେ ମାଡ଼ିଯାଇଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି । କୃଷି ବିଭାଗ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ନଷ୍ଟ କରିଦେବା ପାଇଁ ବହୁତ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି, ମାତ୍ର ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଫଳ ହୋଇପାରିନି । ଶାକାହାରୀ ଗେଣ୍ଡାକୁ ଖାଇଦେବା ପାଇଁ ଏଠାରେ ମାଂସାହାରୀ ଗେଣ୍ଡାଙ୍କୁ ଛଡାହୋଇଥିଲା । ଏ ଚେଷ୍ଟା ଆଂଶିକ ପରିମାଣରେ ସଫଳ ହୋଇଥିଲା । ଗେଣ୍ଡା ଉପରେ ଲୁଣ ପକେଇ ଦେଲେ ବା ଗରମ ପାଣିରେ ଲୁଣ ପକେଇ ଗେଣ୍ଡା ଉପରେ ପକେଇଲେ ଗେଣ୍ଡା ମରିଯାଏ । କୃଷି ବିଭାଗ ଗୋଟିଏ ବସ୍ତା ଗେଣ୍ଡା ଧରିବା ପାଇଁ 2 ରୁ 4 ଟଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେବା ପାଇଁ ଘୋଷଣା କରି ଗେଣ୍ଡା ଧରିବା ପାଇଁ ଉତ୍ସାହ ଦେଇଥିଲେ । ସ୍ଥାନୀୟ ଖବର କାଗଜମାନେ ଗେଣ୍ଡା ମାରିବା ଉପାୟ ବିଷୟରେ ବହୁତ ଲେଖନ୍ତି । ମାତ୍ର ଏବେ ବି ଗେଣ୍ଡା ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି । ଦିଲ୍ଲୀରୁ ବିଶେଷଜ୍ଞମାନେ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟର ଆସି ଗେଣ୍ଡାମାରିବା ଯୋଜନାର ପ୍ରଚାର ମଧ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ।

ଏଠାରେ ଆଖୁ ମଧ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ହୋଇପାରିବ । କେତେକ କୃଷକ ଆଖୁଚାଷରେ ସଫଳତା ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଆଖୁରସ ପିଇ ଲେଖକଙ୍କର ଅନୁମାନ ହେଲା ଯେ, ଏ ଆଖୁ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶର ଆଖୁପରି ଉଚ୍ଚ ଧରଣର ନୁହେଁ । ତେବେ ବି ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରୟୋଗ ଓ ପରୀକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ଏହା ଉଚ୍ଚସ୍ତରର ହୋଇପାରିବ । ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରୁ ଉତ୍ପାଦନ ହେଉଥିବା ଫଳଗୁଡ଼ିକୁ ଯଦି ଭଲଭାବରେ ବନ୍ଦକରି ବାହାରକୁ ପଠାଯାଏ ତେବେ ବି ଚିନି ମଧ୍ୟ ଦରକାର ହେବ । ଯଦି ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଆଖୁଚାଷ କରାଯାଏ ଓ ବହୁତ ପରିମାଣରେ ଚିନି ତିଆରି କରାଯାଇ ପାରନ୍ତା ତେବେ ଏ ଉଦ୍ୟମ ସଫଳ ହୁଅନ୍ତା । 1960-61 ରେ 72 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ଆଖୁ ଚାଷ ହୋଇଥିଲା, ତାହା 1963-64 ରେ ମାତ୍ର 80 ହେକ୍ଟର ଜମି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ିଥିଲା । ଏ ବୃଦ୍ଧି ଅତ୍ୟନ୍ତ ନଗଣ୍ୟ । ଏ ବର୍ଷର ହିସାବ ଅନୁଯାୟୀ ଆଖୁ ପ୍ରାୟ 2712 ମି. ଟନରୁ

[1] ଇଂରେଜୀରେ ଏହାକୁ 'ଜାଏଣ୍ଟ ଆଫ୍ରିକାନ୍ ସ୍ନେଲ' କହନ୍ତି ।

3048 ଟନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅମଳ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରୁ ଏକର ପିଛା ହାରାହାରି 15 ମି: ଟନ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ବୋଲି ଜଣା ପଡ଼ୁଛି । ଉଷ୍ଣକଟିବନ୍ଧୀୟ ଜମି ଗୁଡ଼ିକରେ ଆଖୁ ଭଲ ହୁଏ ବୋଲି ଜଣାଶୁଣା କଥା । ଯଦି ଏଠାକାର ଫଳଗୁଡ଼ିକୁ ଉବାରେ ରଖି ବହୁତ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଏ ବା ବାହାରକୁ ପଠେଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଏ, ତେବେ ସେଥିପାଇଁ ବାହାରୁ ଚିନି ଆଣିବାକୁ ପଡ଼େ । ତେଣୁ ଏହି ଦ୍ରବ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକର ମୂଲ୍ୟ ଏତେ ବେଶୀ ହୋଇଯାଏ ଯେ ମୋଟେ ବିକ୍ରି ହୋଇପାରେନାହିଁ । 1961-62 ରେ ବାହାରୁ 795 ମି: ଟନ ଚିନି ଓ 230 ମି. ଟନ ଗୁଡ଼ ଇତ୍ୟାଦି ଏ ଦ୍ୱୀପକୁ ଆସିଥିଲା । ଯଦି ଉପଯୁକ୍ତ ଖାଦ୍ୟ ଓ ସାର ଦିଆଯାଆନ୍ତା, ତେବେ ଆଖୁ ଗୃଷରେ ଉନ୍ନତି ହୋଇପାରନ୍ତା । 1963-64 ରେ ଏହା ଯଥାକ୍ରମେ 1002 ମି: ଟନ ଓ 143 ମି: ଟନ ହୋଇଥିଲା । ଏ ଦ୍ୱୀପ ଗୁଡ଼ିକରେ ଯେ ଆଖୁ ଗୃଷ ଭଲଭାବରେ ହୋଇପାରିବ ଏଥିରେ କିଛି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଆଣ୍ଡାମାନ, ମାନ୍ଦ୍ରାସ ଓ ଜାଭାର ଆଖୁ ରସରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଶତକଡ଼ା 17, 17, 18 ଭାଗ ଚିନି ମିଳିଥାଏ । ବିଶେଷଜ୍ଞ-ମାନଙ୍କ ମତରେ ଏଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ଏକର ପ୍ରତି 40 ମି. ଟନ ଆଖୁ ହୋଇ-ପାରିବ । କାରଣ ଏହାର ଜଳବାୟୁ ମାନ୍ଦ୍ରାସ ଅପେକ୍ଷା ଜାଭା ସହିତ ଅଧିକ ସାମ୍ୟ । ଯଦି ଇଂଡୋନେସିଆରେ ଏକର ପିଛା 37 ମି. ଟନ ହୋଇପାରେ ତେବେ ଏଠାରେ ନ ହେବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । 'ଏକ୍‌ସଲରେଟେଡ' ଡେଭଲପମେଣ୍ଟ ପ୍ରୋଗାମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଏକ ଅନ୍ତର୍ବିଭାଗୀୟଦଳଙ୍କ ମତ ଅନୁସାରେ ଚେଷ୍ଟାକଲେ ଏଠାରେ ଏକର ପ୍ରତି 50 ରୁ 71 ମି. ଟନ ଭିତରେ ଆଖୁ ହୋଇପାରିବ କାରଣ ଏଠାରେ ବହୁତ ବର୍ଷା ହୋଇଥାଏ । ଏହି ମତଟି ବହୁତ ଉଚ୍ଚଆକାଂକ୍ଷା ବୋଲି ମନେହେଉଛି । ମାତ୍ର ଉପଯୁକ୍ତ ଖତ ଦେଲେ ଏକର ପ୍ରତି 40-50 ମି. ଟନ ଆଖୁ ଉତ୍ପାଦନ ହୋଇପାରିବ ଏବଂ ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନର ଉତ୍ପାଦନ ଠାରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଧିକ । ଏହାପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଜମିର ଆବଶ୍ୟକ ଏବଂ ଏ ଜମି ଏବେ ବି ବ୍ୟବହୃତ ନ ହୋଇ ପଡ଼ିଆ ରହିଛି । ଯଦି ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ବା ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ତରଫରୁ ଏ ଦିଗରେ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇ-ପାରେ ତେବେ ଏ ପ୍ରଗତି ସମ୍ଭବ ହେବ । ଏ ଦ୍ୱୀପରେ ଫଳ ମଧ୍ୟ ଗୃଷ କରାହୋଇଥାଏ । ଲେମ୍ବୁ, ନାରଂଗୀ, ପପେୟା, ସପେଟା, ପିଜୁଳି, କମଳା, ମୌସୁମ୍ବୀ, ସପୁରି ଓ କଦଳୀ ପ୍ରଭୃତି ଫଳ ଏଠାରେ ହୋଇଥାଏ । 1961 ରେ 238 ହେକ୍‌ଟରରେ 828 ମି. ଟନ କଦଳୀ ଓ 72 ହେକ୍‌ଟରରେ 359 ମି. ଟନ ପପେୟା ଫଳିଥିଲା । 1962-63 ରେ ଏହାର କିଛି ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇ ନ ଥିଲା । କଦଳୀ ଗୃଷ 266 ହେକ୍‌ଟର ଜମିରେ କରାହୋଇଥିଲା ମାତ୍ର 853 ଟନ

କଦଳୀ ଫଳୁଥିଲା । ଅମୃତଭଣ୍ଡା ଆହୁରି କମ୍ ଜମିରେ ଚାଷ କରାହୋଇଥିଲା ଓ କମ୍ ମଧ୍ୟ ଫଳୁଥିଲା । 1965-66ରେ ଏହାର ଉତ୍ପାଦନ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇଥିଲା । ମାତ୍ର ସନ୍ତୋଷଜନକଭାବେ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଫଳ ଚାଷ ଜମି ବହୁତ କମ୍ । ସେଇ ତୁଳନାରେ ଏହାର ଉତ୍ପାଦନ ଶକ୍ତି ବହୁତ । ଯଦି ଆହୁରି ବେଶି ଜମିରେ ଚାଷ କରାଯାନ୍ତା, ତେବେ ଆହୁରି ଅଧିକ ଫଳ ଫଳନ୍ତା । ବଣ ବିଭାଗର ଅସ୍ଥାୟୀ କ୍ୟାମ୍ପ ଗୁଡ଼ିକରେ ମଧ୍ୟ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଲେମ୍ବୁ, ନାରଂଗୀ ଇତ୍ୟାଦି ଲଗେଇ ଥାନ୍ତି ଓ ଏହା ସଫଳତାର ସହିତ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି । ଅମୃତଭଣ୍ଡା ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଫଳେ ଓ ଖାଇବାକୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗେ । ଲଂଗଆଇଲେଂଡରେ ଓ ତା ଆଖ ପାଖରେ ନାରଂଗୀ ଭଲ ଫଳେ । ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ସପୁରି ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ହୁଏ । କୃଷି ବିଭାଗର ସିପିଘାଟରେ ଥିବା ଫାର୍ମରେ ସପୁରି ପ୍ରଚୁରଭାବରେ ଚାଷ କରାଯାଏ ଓ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟର ଓ ଆଖ-ପାଖ ଅଞ୍ଚଳରେ ବିକ୍ରି ହୋଇଥାଏ । ମିଠାଖାଡ଼ି (ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନ) ରେ ଖରଭୁଜ ଓ ତରଭୁଜ ବହୁ ପରିମାଣରେ ହୋଇଥାଏ । କାଜୁ ଓ ଆମ୍ବ ମଧ୍ୟ ଏଠି ହୋଇ-ଥାଏ । ମାତ୍ର ଆମ୍ବଗୁଡ଼ିକ ବିଶେଷ ଭଲ ଲାଗେନାହିଁ । ପଣସ ଏଠାରେ ବହୁତ ଫଳେ । ଏଠାରେ ଲାଲକଦଳୀ ବହୁତ ହୁଏ ଓ ବହୁତ ସ୍ୱାଦିଷ୍ଟ । ଉପରୋକ୍ତ ରିପୋର୍ଟରେ ଅନ୍ତର୍ବିଭାଗୀୟ ଦଳ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ, ଯଦି 4047 ରୁ 4856 ହେକ୍ଟର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାହାଡ଼ୀ ଜମିରେ ଫଳ, ନଡ଼ିଆ ଓ ଗୁଆ ଇତ୍ୟାଦି ଚାଷ କରାଯାଏ, ତେବେ ଫଳ ଚାଷରେ ବହୁତ ପ୍ରଗତି ହେବ । ରିପୋର୍ଟରେ ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା, ଭଲ ବିହନ ଯୋଗାଣ ଓ ଜଙ୍ଗଲ ସଫା କରିବା ପାଇଁ ସାହାଯ୍ୟ ଦିଆ ଯିବାକୁ ସୁପାରିଶ୍ କରାଯାଇଛି । କୃଷକମାନଙ୍କୁ ଆବାଦୀ ଜମି ଦେବା ଉଚିତ । ନଚେତ କୃଷକ ଯେତିକି ଆବାଦ କରୁଚି ସରକାର ତାକୁ ଆଉ ସେତିକି ଜମି ସଫାକରି ଦେବା ଉଚିତ । ଋଣ ଓ ଶସ୍ତା ଦାମ୍‌ରେ ସମସ୍ତ ଉପକରଣ ମିଳିବା ଉଚିତ । ଯଦି ଫଳ ବହୁତ ଉତ୍ପାଦନ ହୁଏ, ତେବେ ବାହାରକୁ ପଠେଇବା ସମ୍ଭବ ହେବ । ଏଥିପାଇଁ ଶିଳ୍ପ ପ୍ରସାରଣ (industrialisation) ମଧ୍ୟ ଲୋଡ଼ା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହାର ଉତ୍ପାଦନ ଏତେ ହୋଉନାହିଁ । ତେବେ ଥରେ ଥରେ ଏମିତି ପରିସ୍ଥିତି ଆସେ ଯେ ଖରାପ ହୋଇଯିବା ଡରରେ ସିପିଘାଟ ଫାର୍ମରେ ସପୁରିକୁ ମଧ୍ୟ ବହୁତ କମ୍ ଦାମରେ ବିକ୍ରି ଦିଆଯାଏ । ଲେଖକର କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ସମୟରେ ଥରେ ଏମିତି ହୋଇଥିଲା । ସପୁରି ସେଥର ଏତେ ଫଳିଲା ଯେ, କୃଷି ବିଭାଗ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ନୌସେନାଙ୍କୁ ଶସ୍ତାରେ ବିକିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ନ ହେଲେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଖରାପ ହୋଇ ଯାଇଥାନ୍ତା । ତେଣୁ ଯଦି ଫଳ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଶିଳ୍ପ ଓ ବାହାରକୁ ପଠାଇବା ଭଳି ଫଳ ଅଧିକ ଭାବରେ ଉତ୍ପାଦନ କରାଯାଏ, ତେବେ

ଏପରି ଆଉ ପରିସ୍ଥିତି ଉପୁଜିବ ନାହିଁ ।

ଗୁଆ ଓ ନଡ଼ିଆରୁ ମଧ୍ୟ ବାର୍ଷିକ ଆୟ ମିଳିଥାଏ । ଏଇ ଦ୍ୱୀପରେ ଏ ବହୁମୂଲ୍ୟ ଫସଲ ବହୁତ ହୁଏ ଏବଂ ଏବେ ବି ଏହାର ଉତ୍ପାଦନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାର ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି । ମାତ୍ର ଭାରତକୁ ବାହାରୁ ଗୁଆ, ନଡ଼ିଆ ମଗେଇବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଗୁଆ ଆମଦାନୀ କରିବାର ହିସାବ ତଳେ ଦିଆଗଲା ।

ବର୍ଷ	ଆମଦାନୀ	ମୂଲ୍ୟ
1960-61	111700 କୁଇଣ୍ଟାଲ	6462727 ଟଙ୍କା
1961-62	100408 ,,	4532209 ,,
1962-63	89777 ,,	3460799 ,,
1963-64	28102 ,,	1386584 ,,

ନଡ଼ିଆ ଆମଦାନୀ କରିବାର ହିସାବ—

ବର୍ଷ	ଆମଦାନୀ
1960-61	97975 ମି. ଟ.
1961-62	88922 ,,
1962-63	94492 ,,
1963-64	88067 ,,

ଏହି ହିସାବ 'କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ନାରକେଳ ସମିତି' ଦ୍ୱାରା ଦିଆଯାଇଛି । ଏଥିରୁ ଜଣାପଡ଼ୁଛି ଯେ, ଭାରତ ବାହାରୁ ଗୁଆ ଓ ନଡ଼ିଆ ମଗାଉଛି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ନଡ଼ିଆତେଲ ମଧ୍ୟ ଆମଦାନୀ କରାଯାଇଥାଏ । 1962-63 ରେ 4340 ମି. ଟ. ଓ 1963-64 ରେ 1428 ମି. ଟ. ଆମଦାନୀ ହୋଇଥିଲା । ଏଠାରେ ଏହା କହିବା ଯଥାର୍ଥ ଯେ ନଡ଼ିଆତେଲ ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଶିଳ୍ପ ହୋଇପାରିବ ଏବଂ ଏଥିରୁ ବାହାରୁଥିବା ପିଡ଼ିଆ ଗୋଖାଦ୍ୟ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରିବ । କେବଳ ଆଧୁନିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ତେଲ ବାହାର କଲେ ଏହା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ ।

ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ଯେ, ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ ପ୍ରାୟ 3330 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ନଡ଼ିଆ ବଗିଚା ଓ ପ୍ରାୟ 330 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ଗୁଆ ଗଛ ଅଛି । ନିକୋବରରେ ସ୍ଥାପିତ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ କାର୍-ନିକୋବରରେ ନଡ଼ିଆଗଛ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଛି । ବେପାରୀ କମ୍ପାନୀମାନେ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକୁ ନଡ଼ିଆ, ଗୁଆ ଆଣନ୍ତି ଏବଂ ଏଥିରୁ ସରକାର ରୟାଲଟି ଆଦାୟ କରନ୍ତି । 1961, 1962 ଓ 1963 ମସିହାରେ ଆଣ୍ଡାମାନରୁ ଯଥାକ୍ରମେ 8. 2, 7., 8. 6. 9. ଲକ୍ଷ ନଡ଼ିଆ ମୁଖ୍ୟ

ଭୂମିକୁ ଆସିଥିଲା । ନିକୋବରରୁ ମଧ୍ୟ ନଡ଼ିଆ ଓ ଗୁଆ ପଠାଯାଇଥାଏ । ନିକୋବରର ନଡ଼ିଆ ଆଣ୍ଡାମାନର ନଡ଼ିଆ ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ ଓ ଭଲ ହୋଇଥାଏ । ଏହାର ଗୁଳା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବଡ଼ ହୋଇଥାଏ । ଏଠିକାର ଗୁଆ, କାଲିକଟ୍ ଗୁଆଠାରୁ ଭଲ ଓ କୋଟନ ଗୁଆ ପରି । ନିକୋବରରୁ 1963-64 ରେ ନଡ଼ିଆ ଓ ଗୁଆ ଯଥାକ୍ରମେ 1660 ଓ 271 ମି. ଟ. ରପ୍ତାନି କରାହୋଇଥିଲା ।

ଏଠାରେ ପରୀକ୍ଷାମୂଳକ ଭାବେ ମସଲା ଚାଷ କରାଯାଇଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ 16-18 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ଚାଷ କରାଯାଇଛି । ସରକାରୀ ବଗିଚାରେ ଏ ପରୀକ୍ଷା କେତେକାଂଶରେ ସଫଳ ହୋଇଛି । ଅଳେଇଚ, ଡାଲଚିନି, ଲବଙ୍ଗ, ହଳଦୀ, ଅଦା, ଜାଇଫଳ ଇତ୍ୟାଦି ପରୀକ୍ଷାମୂଳକ ଭାବରେ ଚାଷ କରାଯାଇଛି । ଏହା ଉପରେ ଅନ୍ତର୍ବିଭାଗୀୟ ଦଳ ମତ ଦେଇ କହିଥିଲେ ଏ ଦ୍ୱୀପରେ ମସଲା ଉତ୍ପାଦନର କ୍ଷମତା ଇଣ୍ଡୋନେସିଆ ଭଳି । କୌଣସି ଯତ୍ନ ନନେଇ ମଧ୍ୟ ଲାଲମରିଚ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ହେଉଛି । 1964-65 ରେ ଲାଲମରିଚ ଓ ହଳଦୀ ଯଥାକ୍ରମେ 12 ଓ 11 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ଚାଷ ହେଉଥିଲା । ତେଜପତ୍ର ଓ କଳା ମରିଚ ମଧ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗାତ୍ମକ ଭାବରେ ଚାଷ କରାହୋଇଥିଲା ।

ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ କୃଷି ବିଭାଗ ଅନ୍ୟ ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଗବେଷଣା ମଧ୍ୟ କରିଛି । ଧୂଆଁପତ୍ର, କଫି, କୋକୋ ଓ ଝୋଟ ଚାଷ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା ହୋଇଥିଲା । ଧୂଆଁ-ପତ୍ର କେବଳ ଉତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଚାଷ ହୁଏ, 1963-64 ରେ ମଧ୍ୟ ଆଣ୍ଡାମାନ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନରେ 16 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ କଫିଚାଷ କରାହୋଇଥିଲା । ପ୍ରାୟ 5-6 ବର୍ଷ ତଳେ ଗ୍ରେଟ ଆକାରରେ ଝୋଟଚାଷ ହୋଇଥିଲା । 1962-65 ଭିତରେ 4 ଓ 5 ଏକର ଜମିରେ ଧୂଆଁପତ୍ର ଚାଷ ହୋଇଥିଲା । 1965-66 ରେ କେବଳ 4 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ଝୋଟଚାଷ ହୋଇଥିଲା । ତୃତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା କାଳରେ କଫି ଡେଭଲପମେଣ୍ଟ ଅଫିସରଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ବଣ ବିଭାଗ ଏ କାମକୁ ହାତକୁ ନେଇଥିଲେ । ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ 5.28 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ପରୀକ୍ଷାମୂଳକ ଭାବେ କଫି ଚାଷ କରାହୋଇଥିଲା ।

ରବର ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ଏ ଦ୍ୱୀପ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ । ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନର, ଶୈତାନ ଖାଡ଼ିରେ ରବରବୋର୍ଡ଼ ଦ୍ୱାରା ଏକ ବଡ଼ ଧରଣର ପରୀକ୍ଷାମୂଳକ ଚାଷ କରାଯାଇଥିଲା ଓ ଏହା ସଫଳ ମଧ୍ୟ ହୋଇଛି । 1965 ର ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ଏହି ଗବେଷଣା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ପୂର୍ବରୁ ବମ୍ବୁଲିଙ୍ଗରେ ନାମକୁ ମାତ୍ର ରବର ଉତ୍ପାଦନ ହେଉଥିଲା । 1963-64ରେ ସବୁ ମିଶେଇ 216 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ରବର ଚାଷ

ହେଉଥିଲା । ଏଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ଜଳବାୟୁ ରବର ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପଯୋଗୀ । ରବରବୋର୍ଡ଼ର ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ କେତେକ ଜମିରେ ରବର ଉତ୍ପାଦନ ହେଉଥିଲା । ମଙ୍ଗଲୁଟାନ୍ ରବର ପ୍ଲାଣ୍ଟେସନ 24 ହେକ୍ଟରରେ ଥିଲା । ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନର ଆଣ୍ଡାମାନ ରବର ପ୍ଲାଣ୍ଟେସନ ସରକାରୀ ଚେଷ୍ଟାରେ ପ୍ରାୟ 45 ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ପରେ ପି. ପି. ରେ. କମ୍ପାନୀଙ୍କୁ ପଟ୍ଟାରେ ଦିଆହୋଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ତା ହାତରୁ କାଢ଼ି ନିଆଯାଇଛି । ୱାଇଟମ୍ୟେ, ଶୋଲବେ, ମନ୍ନାର ଘାଟ, କାଲାଟାଙ୍ଗରେ ଏହି ବଗିଚା ଅଛି, ଏଥିରୁ କେତେକାଂଶ ଚାଷ ଜମିରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ଲେଖକଙ୍କ ମତରେ ଏତିକି ପରିମାଣରେ ରବର ଚାଷ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ନ ହେଲେ ମାଲ ବିଭାଗର କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ଏତେ ସମୟ ମିଳନ୍ତା ନାହିଁ ବା ଏତେ ଅଙ୍କାଳୋକ ନଥାନ୍ତେ ।

ରବରବୋର୍ଡର ଗୋଟିଏ ଦଳ ରବର ଚାଷ ଯୋଗ୍ୟ ଜମି ବାଛିବା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଜାଗାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ବୃନ୍ଦାବନ-ଫଗ୍ରଗଞ୍ଜ-ଶୈତାନ ଖାଡ଼ୀ, ନମୁନା ଘର ଚଢ଼ିଆଟାପୁ, କାର୍ଡ଼ ମାଲା ଏବଂ ରଟଲେଣ୍ଡରେ ରବର ଚାଷ ଯୋଗ୍ୟ ଜମି ମିଳିଥିଲା । ବୃନ୍ଦାବନ-ଶୈତାନ ଖାଡ଼ୀ-ନମୁନାଘରରେ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଜମି ମିଳିଥିଲା । ଫଳରେ ରବରବୋର୍ଡ ଏଠାରେ ନିଜର କାମ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥିଲା ଓ ଏହାର ଅନେକ ଉନ୍ନତି ହୋଇଛି । ପ୍ରାୟ 200 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ଏହା ଚାଷ କରାଯାଇ ସଫଳତା ଲାଭ କରିଛି । 1967-68 ରେ ପୂର୍ବ ବେଙ୍ଗଲର ଶରଣାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ବସବାସ କରେଇବାରୁ ସେ ଜମିରେ ଆଉ ରବର ଚାଷ କରାଯାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । କାର୍ଡ଼ ଦ୍ୱୀପରେ ପାହାଡ଼ିଆ ଜମି ହୋଇଥିବାରୁ ଚାଷପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୋଇ ନଥିଲା । ରଟ ଲ୍ୟାଣ୍ଡରେ ପ୍ରାୟ 2428 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ଚାଷ କରିହେବ; ମାତ୍ର ଏ ଦିଗରେ କୌଣସି ଚେଷ୍ଟା ହୋଇନି ।

ବିଶେଷଜ୍ଞମାନେ ମତ ଦିଅନ୍ତି ଯେ, ଏ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ରବର ଚାଷ ଖୁବ୍ ଜୋର୍ସୋର୍‌ରେ ହେବା ଉଚିତ । ଭାରତରେ 1971 ବେଳକୁ 192000 ମି. ଟନ କଞ୍ଚା ଓ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ରବରର ଆବଶ୍ୟକତା ସ୍ଥଳେ କେବଳ 73150 ମି. ଟନ ମିଳୁଚି । ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିରେ ରବର ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ର ବହୁତ କମ୍ ଅଛି । ତେଣୁ ଆଣ୍ଡାମାନ-ନିକୋବରର ଜଳବାୟୁ ଚାଷୋପଯୋଗୀ ହୋଇଥିବାରୁ ସେଥିରୁ ଲାଭ ଉଠେଇବା ଉଚିତ୍ । ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନ ଓ କଚ୍ଚାଲ ଦ୍ୱୀପରେ ରବରବୋର୍ଡଦ୍ୱାରା ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ କାମ ଚାଲିଚି । ମାତ୍ର ବୋର୍ଡ଼ର ଯୋଜନାଅନୁଯାରେ ଗ୍ରେଟ୍-ନିକୋବରରେ 1100 ହେକ୍ଟର, କଚ୍ଚାଲରେ 4050 ହେକ୍ଟର, ରଟଲେଣ୍ଡରେ 2430

ହେକ୍ଟର, ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ବର୍ତ୍ତମାନ କ୍ଷେତ୍ର ବ୍ୟତୀତ 4050 ହେକ୍ଟର ଏବଂ ଆଣ୍ଡାମାନର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦ୍ୱୀପର ଜମିକୁ ମିଶାଇ 4050 ହେକ୍ଟର ଜମି ମିଳି ପାରିବ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନର ଚାହିଦା ଅନୁସାରେ ରବର ଚାଷ ପାଇଁ ଏତେ ଜମିର ଯୋଜନା ବହୁତ ବେଶି ହୋଇଯିବ । ମାତ୍ର ଏଥିରୁ ଅଧେ ଜମିରେ ଯଦି ରବର ଚାଷ କରାଯାଏ ତେବେ ବି ଖୁବ୍ ଭଲ ହେବ । ଲୋକମାନଙ୍କୁ ରୋଜଗାର ପନ୍ଥା ମିଳିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦେଶର ଆୟ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିବ ।

ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ କ୍ୱୋଟଚାଷ ମଧ୍ୟ କରାଯାଇପାରେ । ଲାଖ ଲଗେଇବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଯତ୍ନ କରାଯାଇଥିଲା ।

ଏହି ସନ୍ଦର୍ଭରେ ଏ ଦ୍ୱୀପରେ ଥିବା କୃଷି ବିଭାଗର ଗଠନ, କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ, ଲାଭ ଓ କ୍ଷତିର ହିସାବ ନିକାଶ ବିଷୟରେ କିଛି କହିବା ଉଚିତ ହେବ । କୃଷି ବିଭାଗର ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଅଛନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କ ଅଧୀନରେ 4 ଜଣ କୃଷି ଅଫିସର ଅଛନ୍ତି । ଜଣେ ଅଫିସର ଉତ୍ତର ଓ ମଧ୍ୟ ଆଣ୍ଡାମାନର କାର୍ଯ୍ୟ ତଦାରଖ କରେ । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦୁଇଟି ବହୁ ଉଦ୍ଦେଶୀୟ ଫାର୍ମ ଅଛି । ଏଥି ଭିତରୁ ଗୋଟିଏ କେରଲାପୁରମ୍ (ଉତ୍ତର ଆଣ୍ଡାମାନ) ଓ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପଞ୍ଚବଟୀ (ମଧ୍ୟ ଆଣ୍ଡାମାନ)ରେ ଅଛି । ଏଥିରେ ଚାରୋଟି ନର୍ସରି ଅଛି । ଫାର୍ମରେ ଫଳ, ଚାରା, ସାଗ ସବଜି ଇତ୍ୟାଦି ଚାଷ କରାଯାଏ । ତଥା କୃଷକଙ୍କୁ ଚାରା ମଧ୍ୟ ଯୋଗାଯାଇଥାଏ । ଏଠାରେ ପରୀକ୍ଷାମୂଳକ ଚାଷ ମଧ୍ୟ କରାଯାଇଥାଏ । ନର୍ସରିରୁ ନଡ଼ିଆ, ଗୁଆ ଇତ୍ୟାଦି ଚାରା (ଏହାକୁ ଆଣ୍ଡାମାନିମାନେ ବି ଚାରା କହନ୍ତି) କୃଷକଙ୍କୁ ଦିଆଯାଇ ଥାଏ । କୃଷି ବିଭାଗ ଏଠାରେ ସାତୋଟି ନଡ଼ିଆବଗିଚା କରିଚି । କୃଷି ବିଭାଗ କାରଲାପୁର ଓ ରଙ୍ଗତରେ ଥିବା 'ସାମୁଦାୟିକ ବିକାଶ ଖଣ୍ଡ' ମାଧ୍ୟମରେ କୃଷି କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରସାର କରିଥାଏ ।

ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନରେ 'ସାମୁଦାୟିକ ବିକାଶ ଖଣ୍ଡ' କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ମୁଖ୍ୟ କମିଶନର ଶ୍ରୀ ମହାବୀରଙ୍କ ଅମଳରେ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନର ଅନାବଶ୍ୟକତା ଉପଲବ୍ଧି କରାଯାଇ, ଏହାକୁ ବନ୍ଦ କରି ଦିଆଯାଇଥିଲା । 1969 ଜୁନ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହାକୁ ଖୋଲିବା ପାଇଁ ପୁନର୍ବିଚାର କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନଟି ବନ୍ଦହୋଇ ଯିବାପରେ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରର କୃଷି ଅଧିକାରୀ ଏଠିକା କୃଷି ବିଭାଗକୁ ଦେଖାଚାହାଁ କରୁଥିଲେ । ଗ୍ରେଲଦାରି ପାଖରେ ଥିବା ବ୍ଲୁମସଡେଲ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଫାର୍ମ ନାନା ପ୍ରକାର ପରୀକ୍ଷାମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି । ଏଠାରେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଫୁଲକୋବି ଓ ବନ୍ଧାକୋବି ହେଉଚି । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରରେ କୃଷି ବିଭାଗର ଗୋଟିଏ ଫାର୍ମ ହେଁଡୋଠାରେ

ଅଛୁ । ଏଠାରେ ପନିପରିବା ଚାଷ ମିଳେ । ସିପି ଘାଟରେ ମଧ୍ୟ ଫାର୍ମ ଓ ନର୍ସରୀ ଅଛୁ । ଏ ଫାର୍ମ କଦଳୀ ଓ ସପୁରୀ ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଏବଂ ଏଠାରେ ଏ ଫଳର ବହୁତ ଚାହିଦା ଅଛୁ । ଏହାଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ମଧ୍ୟ ଶସ୍ତା ଦରରେ ପନିପରିବା ଓ ଫଳର ଚାରା ମିଳେ । କାର୍ବାଇନସ କୋଓରେ-କୃଷି ବିଭାଗ ତରଫରୁ ନଡ଼ିଆ ଚାରା ମିଳେ । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରର ଜଙ୍ଗଲୀ ଘାଟରେ ମଧ୍ୟ କୃଷି ଫାର୍ମ ଅଛୁ ।

ନିକୋବର ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ ଦୁଇଟି ସାମୁଦାୟିକ ଗ୍ରାମ ଉନ୍ନୟନ ଅଛୁ । ଏଥିରୁ ଗୋଟିଏ କାର୍-ନିକୋବରରେ ଓ ଅନ୍ୟଟି ନାନ କୌରିରେ ଅଛୁ । କୃଷି ବିଭାଗ ଏଗୁଡ଼ିକ ମାଧ୍ୟମରେ ତଥା କୃଷି ଅଧିକାରୀ ଅଧୀନରେ ଥିବା କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ କାମ କରେ । ଏ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ଚାଷ କରନ୍ତିଏ ନାହିଁ କେବଳ ବଗିଚାର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ କାମ ହେଉଛୁ । କୃଷି ବିଭାଗ ଚାରୋଟି ବହୁ ଉଦ୍ଦେଶୀୟ ଫାର୍ମ ସଂଚାଳନ କରୁଛୁ ଏବଂ ଏଗୁଡ଼ିକ ଦର୍ଶନୀୟ । ଏଥିରୁ ନିକୋବରୀମାନଙ୍କୁ ଚାରା ମଧ୍ୟ ମିଳେ ।

କୃଷି ଅଧିକାରୀମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଇନସ୍‌ପେକ୍ଟର ତଥା ଗ୍ରାମଉନ୍ନୟନର ଏକସ୍‌ଟେନସନ ଅଫିସର କୃଷି-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଶୁଣା କରନ୍ତି । ଏଗ୍ରିକଲଚରାଲ ଡେମନ୍‌ଷ୍ଟ୍ରେଟର ସହିତ କୃଷକର ସିଧାସଳଖ ସଂପର୍କ ରହେ । ମାତ୍ର ଏମାନେ ବହୁତ କମ୍ ସଂଖ୍ୟାରେ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରଦର୍ଶନଦ୍ୱାରା କୃଷକମାନଙ୍କୁ ଉନ୍ନତ ପ୍ରଣାଳୀ ବିଷୟରେ ବୁଝାଇ ଦିଆଯାଉଛୁ । ଏଥିପାଇଁ ଗୋଟିଏ କ୍ଷେତ ବଛାଯାଏ ଓ ସେଥିରେ ଭଲ କ୍ଷେତ ପାଇଁ ଉପାୟମାନ ସବୁ ବତେଇ ଦିଆଯାଏ । କୃଷି ବିଭାଗ ସାର ବାଣ୍ଟିବାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଗତି କରିଛି । ଏହା 1963-64ରେ 66 ମି. ଟନ୍ ଥିଲା । 1966-67ରେ ଧାନ ପାଇଁ 24 ମି. ଟନ୍ ବିହନ ଓ ପନିପରିବା ପାଇଁ 334 କି. ଗ୍ରା. ମଂଜି ବଣ୍ଟା ଯାଇଥିଲା । 1966-67ରେ 380ଟି ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ପୂର୍ବରୁ ଆଉ ଏତେ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ହୋଇ ନ ଥିଲା । କୃଷକଙ୍କୁ ସୁଲଭ ମୂଲ୍ୟରେ ଋଣ, ବିହନ, ଖତ, ସାର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପକରଣ ସବୁ ଯୋଗାଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଭାରତ-ସରକାରଙ୍କର "ଅଧିକ ଖାଦ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ କର" ଯୋଜନା ଅନୁଯାୟୀ ଶତକଡ଼ା 25 ଭାଗ ଅଧିକ ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ସାର କିଣିବାକୁ ଶତକଡ଼ା 50ରୁ 75 ଭାଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସହାୟତା ଦେଉଥିଲେ । ଏ ଦ୍ୱୀପବାସୀମାନଙ୍କୁ ନାଇଟ୍ରୋଜେନ୍ ସାର କିଣିବା ପାଇଁ ଶତକଡ଼ା 50 ଭାଗ ସହାୟତା ଦିଆଯାଉଥିଲା । 'ଆଣ୍ଡାମାନ-ନିକୋବର ଇନଫର-ମେସନ' 11 ଅଙ୍କରେ ପ୍ରକାଶିତ କୃଷି ବିଭାଗ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକଙ୍କ ତଥ୍ୟ ଅନୁସାରେ 1961-62, 1962-63, 1963-64 ଯଥାକ୍ରମେ 603 ହେକ୍‌ଟର; 603 ହେକ୍‌ଟର ଓ 446 ହେକ୍‌ଟର ଜମିରେ ଚାଷମାନଙ୍କରୁ ପୋକ ମାରିବା ପାଇଁ ଓ ରୋଗ ମୁକ୍ତ କରିବା

ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଥିଲା । ତୃତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଶେଷ ସୁଦ୍ଧା 3996 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ପୋକମରା ଔଷଧ ପକାଯାଇଥିଲା ।

କୃଷି ବିଭାଗର 'ନାରକେଳ ବିକାଶ ଯୋଜନା' କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବା ଫଳରେ ତୃତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାର ଶେଷ ବର୍ଷ ନ ପୂରୁଣୁ 1, 01, 131 ନଡ଼ିଆ ଗଛ ଶସ୍ତା ଦରରେ ବିକା ଯାଇଥିଲା । ନିକୋବରୀମାନଙ୍କୁ ମାଗଣାରେ 10, 141 ନଡ଼ିଆ ଗଛ 5867 ମ୍ୟାଟ୍ରିକ୍ଟନ୍ ସାର ଓ 7040 ମ୍ୟାଟ୍ରିକ୍ଟନ ପୋକମରା ଔଷଧ ଦିଆଯାଇ ଥିଲା । ପ୍ରତି ବର୍ଷ 20 ଜଣ ନିକୋବରୀ ସରକାରୀ ସହାୟତାରେ ନଡ଼ିଆ ଚାଷ ପ୍ରଣାଳୀ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ଭାରତକୁ ଆସନ୍ତି । 1963-64ରେ 22, 699 ଫଳଗଛ, 1,85, 186 ପନିପରିବା ଗଛ ଓ 268 କି. ଗ୍ରା. ପରିବା ମଂଞ୍ଜି ବଣ୍ଟା ଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଏହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆହୁରି ପ୍ରାୟ 81 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ଫଳ ଚାଷକରା ହୋଇଥିଲା । ତୃତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା କାଳର ପ୍ରଥମ 3 ବର୍ଷରେ 2,34, 115 ଗୁଆଗଛ ବଣ୍ଟା ଯାଇଥିଲା । ଏହାଛଡ଼ା କାଜୁ ଚାଷକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବା ପାଇଁ ଅନେକ ପଦକ୍ଷେପ ନିଆହୋଇଥିଲା । ଭୂମି ସଂରକ୍ଷଣ ଯୋଜନା ଅନୁସାରେ ଉକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଫିସର ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ଏଠାରେ ଅତ୍ୟଧିକ ବର୍ଷା ହେବା ଫଳରେ ଉର୍ବର ମାଟି ଧୀରେ ଧୀରେ ଧୋଇ ହୋଇଯାଇ ଜମିର ଉତ୍ପାଦନ-ଶକ୍ତି କ୍ଷୟ ହୋଇ ଯାଏ । ଦ୍ୱିତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାବେଳେ ସରକାର ଏ ସମସ୍ୟା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ଥିଲେ ଓ ବନ ବିଭାଗ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ତୃତୀୟ ପଞ୍ଚ-ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା କାଳରେ କୃଷି ବିଭାଗଦ୍ୱାରା ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆହୁରି ଆଗେଇଲା । ରଂଗତ ଓ ଦଗଲପୁରରେ ଭୂମି ସଂରକ୍ଷଣ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ କେନ୍ଦ୍ର ଖୋଲାଗଲା ଏବଂ ଏହା ମାଧ୍ୟମରେ ବହୁ ଗ୍ରାମବାସୀ, ପଞ୍ଚାୟତ ସଭ୍ୟମାନ ଭୂମି ସଂରକ୍ଷଣ କାର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟରେ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଗଲା । ଏହି ଯୋଜନା କାଳରେ 107 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ଭୂମି ସଂରକ୍ଷଣ କାମ କରାଯାଇଥିଲା । (1)

ଆନନ୍ଦର କଥା ଯେ, ଏଇ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜକରେ ଦିନକୁ ଦିନ କୃଷିର ବିକାଶ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ଦ୍ୱିତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାର ଆରମ୍ଭରେ ଧାନ ଉତ୍ପାଦନ 3183 ମ୍ୟା: ଟନରୁ ବଢ଼ି ଯୋଜନା ଶେଷକୁ 6116 ମ୍ୟା. ଟନ ହୋଇଥିଲା । ତୃତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ 1964 ସୁଦ୍ଧା ଧାନ ଉତ୍ପାଦନ 9144 ମ୍ୟା. ଟନରେ ପହଞ୍ଚି ଥିଲା । ଧାନ ଉତ୍ପାଦନ ହେକ୍ଟର ପିଛା 104 କି. ଗ୍ରା. ରୁ ବଢ଼ି 1963-64ରେ 200 କି. ଗ୍ରା. ରେ ପହଞ୍ଚି ଥିଲା । 1959-60ରେ ଅଧିକ ଧାନ ଉତ୍ପାଦନ

(1) ଦି ଆଣ୍ଡାମାନ ଏଂଡ଼ ନିକୋବର ଇନଫର୍ମେସନ ଅଙ୍କ 11, ପୃ 24

ଯୋଗୁଁ ଏହି ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜକୁ 50000 ଟଙ୍କା ପୁରସ୍କାର ମିଳିଥିଲା ଏବଂ 1960-61 ରେ ସେଥିପାଇଁ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି-କଳସ ଓ 5000 ଟଙ୍କା ପୁରସ୍କାର ମିଳିଥିଲା । ତଥାପି ଯେଉଁ ଗତିରେ ଏଠିକାର ଜନସଂଖ୍ୟାର ବୃଦ୍ଧି ହେଉଛି ସେଇ ଗତିରେ ଉତ୍ପାଦନ ବଢ଼ି ନାହିଁ । ତେଣୁ ଏବେ ବି ଏ ଦିଗରେ ଆହୁରି ପ୍ରଚେଷ୍ଟାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ।

ଏକାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଶିକ୍ଷା, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ପରିବହନ, ସଞ୍ଚାର ଓ ନିର୍ମାଣ

ଗତ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଏ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ବନ ସମ୍ପଦ ଓ କୃଷି ବିଷୟ ସଂକ୍ଷେପରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି । ବାସ୍ତବରେ ଏ ଦୁଇଟି ହେଉଛି ଏଠାକାର ଅର୍ଥ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ । ଏହି ଅଧ୍ୟାୟରେ ଏଠିକା ବାସିନ୍ଦାମାନଙ୍କର ସୁଖ ଓ ସମୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ସରକାର ଶିକ୍ଷା, ଚିକିତ୍ସା, ଯାତାୟତ ତଥା ନିର୍ମାଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ କ'ଣ ସବୁ କରୁଛନ୍ତି ସେ ବିଷୟରେ ସମ୍ୟକ୍ ଆଲୋଚନା ହେବ ।

ଶିକ୍ଷା—ଏ ଦ୍ୱୀପରେ ବହୁ ଭାଷାଭାଷୀଲୋକେ ଥିବାରୁ ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା କେତେକ ସମସ୍ୟାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଛି । ସାଧାରଣତଃ ମାତୃଭାଷାରେ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ପାଇଁ ଦାବି ହୋଇଥାଏ । ବେଳେବେଳେ କେତେକ ସ୍କୁଲରେ ଇଂରାଜୀ ମାଧ୍ୟମରେ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ପାଇଁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇ ଥାଏ । କେତେକ ସମୟରେ ଅଭିଭାବକଗଣ ସଭା କରି ହିନ୍ଦୀ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଇଂରାଜୀ ମାଧ୍ୟମରେ ଶିକ୍ଷା ବୋଲି ଦାବି କରିଥାନ୍ତି (1) ଇଂରେଜ ଶାସନ ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କ ନୀତି ଅନୁସାରେ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀ ଚାଲିଥିଲା । କେବଳ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ଗୋଟିଏ ସରକାରୀ ସ୍କୁଲ ଥିଲା ଏବଂ ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନରେ କେତୋଟି ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲ ଥିଲା । ନିକୋବରର ମୁସ୍ ଗ୍ରାମରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ ମିଶନାରୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ଗୋଟିଏ ସ୍କୁଲ ଥିଲା । ଏଥିରେ ସୋଲମନ ଦମ୍ପତି ଓ ବିଶପ ରିଚାର୍ଡ଼ସନଙ୍କର ସହଯୋଗ ଥିଲା । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ପ୍ରାଥମିକ ଶ୍ରେଣୀଗୁଡ଼ିକରେ ଜଣେ ବିଦେଶୀ ମହିଳା କିଛିଦିନ ପାଇଁ ପଢ଼ାଉଥିଲେ । ସେ ପିଲାଙ୍କୁ ଓଠ ଧରି ଓ ତଳ ଉପର କରି ଇଂରେଜୀ ଶିଖାଉଥିଲେ । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରର ଅନେକ ଇଂରେଜ ପଢ଼ୁଆ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ନେହ ଓ ସମ୍ମାନର ସହିତ ସେ ମହିଳାଙ୍କର ଇଂରେଜୀ

---

[1] କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହା ହୋଇଥିଲା ।

ଅଧ୍ୟାପନା ଏବେ ବି ମନେପକାନ୍ତି । ରେଙ୍ଗୁନ ଠାରୁ ସ୍କୁଲ ଇନସ୍‌ପେକ୍ଟର ସ୍କୁଲ ପରିଦର୍ଶନରେ ଆସୁଥିଲେ । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରର କେତେକ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କଠାରୁ ଏ ଲେଖକ ଶୁଣିଛି ଯେ, ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଭୌଗୋଳିକ ଡଡ୍‌ଲେ ଷ୍ଟାଇଁପ୍ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏଠାକୁ ନିରୀକ୍ଷଣ ପାଇଁ ଆସୁଥିଲେ । 1942ରେ ଜାପାନୀ ଆଧିପତ୍ୟ ପରେ ଶିକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟ-କ୍ରମରେ ବ୍ୟାଘାତ ଉପୁଜିଲା । କେତେକ ସ୍କୁଲରେ ଜାପାନୀ ଭାଷା ପଢ଼ାହେଲା ଏବଂ ଜାପାନୀ ଆକ୍ରମଣକାରୀମାନଙ୍କୁ ଦୁଇଭାଷା ଜାଣିଥିବା ଲୋକେ ଶାସନ ପାଇଁ ସହଜରେ ମିଳିଲେ । ସେ ବିପତ୍ତିବେଳେ ଶିକ୍ଷା ଦୀକ୍ଷା ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଦିଆଯାଇ ପାରି ନ ଥିଲା । 1945ରେ ଇଂରେଜ ଶାସନ ପୁଣି ଜାରି ହେବା ପରେ ଶିକ୍ଷାକ୍ରମ ପୁଣି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ମାତ୍ର ଏଠିକାର ଜନସାଧାରଣ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଜାପାନୀ ଆତତାୟୀଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାରର ପରିଣାମ ଭୋଗକରୁଥିଲେ । 1947ରେ ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବାପରେ ଶିକ୍ଷାର ପୁରୁଣା ଢାଞ୍ଚା ଧୀରେ ଧୀରେ ବଦଳିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା ଏବଂ ସରକାର ଶିକ୍ଷାକୁ ଲୋକ କଲ୍ୟାଣ ଦିଗରେ ପରିଚାଳିତ କଲେ । ପୂର୍ବ-ବଙ୍ଗର ଶରଣାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ଥଇଥାନ କରିବା ଆରମ୍ଭ ହେବାରୁ ନୂଆ ସ୍କୁଲ ବସାଇବା ଦରକାର ହେଲା । ଜନସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ିଚାଲିବାରୁ ସେଇ ଅନୁପାତରେ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରସାର ମଧ୍ୟ ଆଗେଇ ଚାଲିଲା । 1946ରେ ଏହି ଦ୍ୱୀପରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ହାଇସ୍କୁଲ ଓ କେବଳ ୪ଟି ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲଥିଲା । ତୃତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ସମାପ୍ତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ 13ଟି ହାୟର-ସେକେଣ୍ଡାରୀ ସ୍କୁଲ, ୪ଟି ମାଧ୍ୟମିକ ସ୍କୁଲ, 10୪ ଟି ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଶିକ୍ଷକ ଟ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇସାରିଥିଲା । 195୪ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିକ୍ଷା ଅଧିକାରୀ କେହି ନ ଥିଲେ । ଦ୍ୱୀପର ସହକାରୀ କମିଶନର ଶିକ୍ଷା ସମିତିର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଭାବେ ଥିଲେ ଏବଂ ହାଇସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଉକ୍ତ ସ୍କୁଲ ସମିତିର ସମ୍ପାଦକ ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । 195୪ ରେ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଇ ଶିକ୍ଷା ଅଧିକାରୀଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କରାଗଲା । ତାପରେ ଶିକ୍ଷା ସୁପରଭାଇଜର ମଧ୍ୟ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଥିଲେ । ଧୀରେ ଧୀରେ ହିନ୍ଦୀ, ଉର୍ଦ୍ଦୁ, ବଙ୍ଗଳା, ତେଲୁଗୁ, ତାମିଲ, ମାଲାୟଲମ୍, ନିକୋବାରୀ, ବର୍ମୀ ଓ କୈରେନ ଭାଷାରେ ଶିକ୍ଷାଦାନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଜାଗାରୁ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ହାୟର-ସେକେଣ୍ଡାରୀ ପରେ କଲେଜରେ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ବୃତ୍ତି ଦିଆଗଲା । ଛାତ୍ରାବାସରେ ରହିବା ସୁବିଧା ମଧ୍ୟ କରାଗଲା ଓ ଯେଉଁ ଛାତ୍ରମାନେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାଗାରୁ ଯାଇ ପୋର୍ଟ-ବ୍ଲେୟାର ବା କାର୍-ନିକୋବରର ଛାତ୍ରାବାସରେ ରହିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଆର୍ଥିକ ସାହାଯ୍ୟ ଦିଆଗଲା । ନୂଆ ସ୍କୁଲ ଘରସବୁ ତିଆରି ହେଲା ଏବଂ ବହୁମୁଖୀ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରସାରର ଏକ

ନୂତନ ଯୁଗ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଛାତ୍ରମାନେ ଯେପରି ସୁବିଧାରେ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରିପାରିବେ ସେଥିପାଇଁ ସରକାର ମାଗଣାରେ ବହି, ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଭୋଜନ, ଛାତ୍ରାବାସ ଇତ୍ୟାଦି ଯୋଗାଇଦେଲେ ଏବଂ ତା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବୃତ୍ତି ଓ ଆର୍ଥିକ ସାହାଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ମିଳିଲା; ଫଳରେ ବହୁତ ପିଲା ପଢ଼ିବାକୁ ଆସିଲେ । 1961 ଜନଗଣନା ଅନୁସାରେ ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଭିତରୁ ଯଥାକ୍ରମେ ଶତକଡ଼ା 48.8 ଓ 24.5 ସାକ୍ଷର ଥିଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଆରମ୍ଭରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା 3, 134 ଥିଲା, ତୃତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଶେଷ ସୁଦ୍ଧା ଏହା 5, 826 ହୋଇଥିଲା ଏବଂ 1966-67 ରେ ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା 10, 964 ରେ ପହଞ୍ଚିଲା; ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ 4,392 ଜଣ ଝିଅ ଥିଲେ । ଏ ପ୍ରଗତି ଅବ୍ୟାହତ ରହିଛି । ନିମ୍ନରେ ଦିଆଯାଇଥିବା 1965-66 ଓ 1966-67 ର ତୁଳନାତ୍ମକ ତାଲିକାରୁ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଜଣାପଡ଼ୁଛି । (1)

		1965-66	1966-67
1.	ସ୍କୁଲର ସଂଖ୍ୟା	121	126
2.	ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ସ୍କୁଲ	107	112
3.	ଛାତ୍ର	6051	6572
4.	ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଛାତ୍ର	4842	4199
5.	ଛାତ୍ରୀ	3969	4392
6.	ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଛାତ୍ରୀ	2211	2586
7.	ମୋଟ ଛାତ୍ର ଛାତ୍ରୀ	10020	10964
8.	ମୋଟ ଖର୍ଚ୍ଚ (ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା)	19140	23822
9.	ଶିକ୍ଷକ—ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଅନୁପାତ	1:24	1:21
10.	ସ୍କୁଲ-ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଅନୁପାତ	1:83	1:87
11.	ଛାତ୍ରପ୍ରତି ବ୍ୟୟ (ଟଙ୍କା)	191	217

ଏହି ବିବରଣୀରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାପଡ଼ୁଛି ଯେ ଆଣ୍ଡାମାନ ନିକୋବର ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର ବଢ଼ିଚାଲିଛି । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଶିକ୍ଷାର ବିସ୍ତାର ଉଲ୍ଲେଖ ଯୋଗ୍ୟ । ନିକୋବରରେ ଗାଁ ଅଞ୍ଚଳରେ ଯୋଗାଯୋଗ କଷ୍ଟକର ହୋଇଥିବାରୁ ସରକାର 200 ଛାତ୍ରଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ 12 ଟି ସ୍କୁଲ ବସାଇଲେ କାରଣ ଏହାଠୁ କମ୍ ସ୍ଥାନରେ ସ୍କୁଲ ହୋଇଥିଲେ ପିଲମାନଙ୍କୁ ଅସୁବିଧା ହେଉଥାନ୍ତା । ଏହି ଦ୍ୱୀପ-

(1) ଷ୍ଟାଟିଷ୍ଟିକାଲ ଆଉଟଲାଇନ୍ ଅଫ ଆଣ୍ଡାମାନ ଏଣ୍ଡ ନିକୋବର ଆଇଲ୍ୟାଣ୍ଡସ୍ 1966-67 ପୃ-62 ।

ଗୁଡ଼ିକରେ ମାଗଣାରେ ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ସୁବିଧା ଦିଆଯାଏ । ପ୍ରଥମ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା କାଳରେ ଏ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ 35 ଟି ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲ୍ ଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ଯୋଜନା କାଳରେ ଏହାର ସଂଖ୍ୟା 76 ହୋଇଥିଲା । 1962 ମାର୍ଚ୍ଚ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରାଥମିକ ଶ୍ରେଣୀଗୁଡ଼ିକରେ 4200 ପିଲା ପଢ଼ୁଥିଲେ, ତୃତୀୟ ଯୋଜନା ଶେଷ ସୁଦ୍ଧା ସ୍କୁଲ୍ ସଂଖ୍ୟା ଆହୁରି ବଢ଼ିଯାଇଥିଲା । ଶିକ୍ଷକ ଟ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯିବା ଫଳରେ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ତାଲିମ ଦେବା ସମସ୍ୟା ଦୂର ହୋଇଯାଇଥିଲା, 1963ରେ 599 ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ 398 ଜଣ ତାଲିମ ପାଇସାରିଥିଲେ, 1964 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଥିରେ ପଶ୍ଚିମ ବଙ୍ଗର ଟ୍ରେନିଂ କୋର୍ସ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା ତାପରେ ଦିଲ୍ଲୀ ଶିକ୍ଷା ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଳୟ-ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରଚଳନ କରାଗଲା, ସ୍ଥାନୀୟ ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଯାୟୀ ଉକ୍ତ ପାଠ୍ୟକ୍ରମର ଅଦଳ ବଦଳ ମଧ୍ୟ କରାଯାଇଥିଲା । ପ୍ରାଥମିକ ଶ୍ରେଣୀଗୁଡ଼ିକରେ ଛାତ୍ରପିଚ୍ଛା 20 ପଇସାର ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଭୋଜନ ଦିଆଯିବା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ହାରରେ ଦରମା ଦିଆଗଲା ଏବଂ ହେଡ଼କ୍ୱାଟର୍ ବାହାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷକ ମାନଙ୍କୁ ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ରହିବାଘର ଯୋଗେଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା ।

ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ଦୁଇଟି ଉଚ୍ଚ ଧରଣର ମାଧ୍ୟମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଅଛି—ଗୋଟିଏ ପୁଅମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଓ ଅନ୍ୟଟି ଝିଅମାନଙ୍କ ପାଇଁ । କାର୍-ନିକୋବରଠାରେ ଆହୁରି ଗୋଟିଏ ଉଚ୍ଚ ଧରଣର ମାଧ୍ୟମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଅଛି । 1966 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଶ୍ଚିମ ବଙ୍ଗ ବୋର୍ଡ ଅଧୀନରେ ମାଧ୍ୟମିକ-ପରୀକ୍ଷା ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିଲା । 1967 ରେ 3ଟି ସ୍କୁଲ୍ ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ ବୋର୍ଡ଼ ଅଫ ସେକେଣ୍ଡାରୀ ଏଡୁକେସନ ଅଧୀନକୁ ଆସିଗଲେ । କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ସଙ୍ଗଠନ" ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ଗୋଟିଏ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ସ୍କୁଲ୍ ମଧ୍ୟ ପୋର୍ଟ-ବ୍ଲେୟାରଠାରେ ଅଛି । ସରକାରୀ ସ୍କୁଲଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ଛାତ୍ରାବାସ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଯେଉଁ ଛାତ୍ରମାନେ ସେଠି ରହନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ମାସିକ 30 ଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ଭତ୍ତା ଦିଆଯାଏ । 1958 ପରେ ହିଁ ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ମାଗଣାରେ ଦିଆଗଲା । 1967 ରେ ଦିଲ୍ଲୀର ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ ବୋର୍ଡ଼ ଅଫ ସେକେଣ୍ଡାରୀ ଏଡୁକେଶନ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ଏଠାରେ ହାୟର-ସେକେଣ୍ଡାରୀ ପରୀକ୍ଷା କରିଥିଲା । ଏଥିରେ ଜଣେ ଝିଅ ସମେତ 3 ଜଣ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଛାତ୍ର ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ ବୋର୍ଡ଼ର ମେରିଟ୍ ଲିଷ୍ଟରେ ମଧ୍ୟ ଥିଲା ।

ହାଇସ୍କୁଲ୍ ପାଶ ପରେ ଅଧ୍ୟୟନର ସୁବିଧା ମଧ୍ୟ କରାଯାଇଛି । ଭାରତର କେତେକ କଲେଜ ଓ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଆଣ୍ଡାମାନ ନିକୋବରର ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ଥାନ ସଂରକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ । ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଏହିସବୁ ସ୍ଥାନକୁ ପଠାଇବା ପାଇଁ

ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ଯୋଗ୍ୟତା ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବାଛୁଥାନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ଏଠାକାର ବହୁ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ମୁଖ୍ୟଭୂମିର ବିଭିନ୍ନ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନରେ ଡାକ୍ତରୀ, ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ, କୃଷି ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଛନ୍ତି । ବୈଷୟିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ-ଗୁଡ଼ିକରେ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ବୃତ୍ତି ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର୍‌ରେ ଗୋଟିଏ ସାନ୍ଧ୍ୟକାଳୀନ ଡିଗ୍ରୀ କଲେଜ ଅଛି ଏବଂ ଏହି କଲେଜ ପଞ୍ଜାବ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ବି. ଏ. ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଛି । ଆଶାକରାଯାଏ ଯେ ଧୀରେଧୀରେ ଏଠାରେ ବିଜ୍ଞାନ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଯିବ ।

ମାଧ୍ୟମିକ ଏବଂ ସ୍ନାତକସ୍ତରରେ ଶିକ୍ଷାପାଇଁ ଏଠାରେ ଅଧ୍ୟାପକ ମିଳିବା କଷ୍ଟକର । ନିମ୍ନସ୍ତରର ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ସ୍ଥାନୀୟ ଶିକ୍ଷକ ଯଥା ସଂଖ୍ୟାରେ ମିଳନ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ମଧ୍ୟ ତାଲିମ ଦିଆଯାଇଥାଏ; କିନ୍ତୁ ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କୁ ଭାରତର ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ ଆଣିବାକୁପଡ଼େ । ସେମାନଙ୍କୁ 4, 5 ବର୍ଷର ଦରମା ଆଗରୁ ଅଧିକ ହାରରେ ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟାରେ ଶିକ୍ଷକ ମିଳନ୍ତିନାହିଁ । ଫଳରେ ଅନେକ ସ୍ଥାନ ମାସମାସ ଧରି ଖାଲି-ପଡ଼ିଥାଏ । ବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷକ ମିଳିବା ଆହୁରି କଷ୍ଟ । ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଜୁନିଅର ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କଦ୍ୱାରା କାମ ଚଳାଇବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଥରେ ଶିକ୍ଷକ ସଂଖ୍ୟା ଏତେ କମି ଯାଇଥିଲା ଯେ ତତ୍‌କାଳୀନ ମୁଖ କମିଶନର ଶ୍ରୀ ଭୋଳାନାଥ ମହେଶ୍ୱରୀ ନିଜେ ମୁଖ୍ୟଭୂମିର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ସହରକୁ ଯାଇ ପ୍ରାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ବାଛୁଥିଲେ, ତଥାପି ବାଛି ଯାଇଥିବା ସମସ୍ତ ପ୍ରାର୍ଥୀ କାମରେ ଯୋଗ ଦେଇନଥିଲେ । ମୁଖ୍ୟଭୂମିଠାରୁ ଯାତାୟତର ସୁବିଧା ନଥିବାରୁ ଏପରି ସମସ୍ୟା ଉପୁଜୁଛି ।

ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତି ପରେ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ଅଧିକାଂଶ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ଏଇଠାର ସରକାରଙ୍କ ଅଧିନରେ ଚାକିରି କରନ୍ତି । ମାତ୍ର ଶତକଡ଼ା 20 ଭାଗ ବାହାରକୁ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ଯାଆନ୍ତି । ଝିଅମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷାପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି ଏବଂ ଦିନକୁ ଦିନ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଝିଅମାନେ ସୁବିଧାର ସୁଯୋଗ ନେଉଛନ୍ତି । ପଢ଼ା ଶେଷକରି ଝିଅମାନେ ବିଭିନ୍ନ ସରକାରୀ ବିଭାଗରେ ମଧ୍ୟ ଚାକିରୀ କରନ୍ତି । କେବଳ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗରେ ପୁରୁଷ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ 171 ଥିବା ସ୍ଥଳେ, ମହିଳା ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା 85 । 1961ରେ ମହିଳା ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ମାତ୍ର 32 ଥିଲା । ମାଧ୍ୟମିକ ସ୍ତରରେ ଶିକ୍ଷକ ସଂଖ୍ୟା 120 ଓ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା 48 । ଝିଅମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର-ଭାବେ ଗୋଟିଏ ହାୟର-ସେକେଣ୍ଡାରୀ ସ୍କୁଲ ଅଛି । ଅନ୍ୟ ସବୁ ସ୍କୁଲରେ ସହ-ଶିକ୍ଷା

ପ୍ରଚଳିତ । ଡିଗ୍ରୀ କଲେଜଗୁଡ଼ିକରେ ମଧ୍ୟ ସହଶିକ୍ଷାର ଅବସ୍ଥା ରହିଛି । ମାଧ୍ୟମିକ ସ୍ତରରେ 1965-66ରେ 1493 ଜଣ ଛାତ୍ର, 1192 ଜଣ ଛାତ୍ରୀଥିଲେ । ପୋର୍ଟ-ବ୍ଲେୟାରଠାରେ ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଛାତ୍ରାବାସ ଅଛି । ଶ୍ରେଣୀରେ ନିୟମିତ ଉପସ୍ଥାନ ପାଇଁ ପ୍ରାଥମିକସ୍କୁଲଗୁଡ଼ିକରେ ଝିଅମାନଙ୍କ ପାଇଁ 15 ଟଙ୍କିଆ ପୁରସ୍କାର ସବୁ ରହିଛି ।

ଏ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ ବୈଷୟିକ ଶିକ୍ଷାପାଇଁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ବ୍ୟବସ୍ଥା ନାହିଁ । ଯୋଗ୍ୟ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ବୃତ୍ତିଦେଇ ମୁଖ୍ୟଭୂମିକୁ ଏହା ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ପଠା-ଯାଇଥାଏ । 'ସାମାଜିକ ଶିକ୍ଷା ବିକାଶ ଖଣ୍ଡ' ଏବଂ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗର ତରଫରୁ ଏହି ସବୁ ବୃତ୍ତି ଦିଆଯାଏ । ପ୍ରୌଢ଼ ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ପାଠଶାଳା, ସାମୁଦାୟିକ କେନ୍ଦ୍ର, ଗ୍ରାମ ପୁସ୍ତକାଳୟ, ସାଂସ୍କୃତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ମେଳା, ଖେଳ କସରତ ପ୍ରଭୃତିର ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି । ଉତ୍ତର ଓ ମଧ୍ୟ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ମୋଟରେ 3ଟି ଓ ନାନକୌରି ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ 3ଟି ସାମାଜିକ ଶିକ୍ଷାବିକାଶ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଚଳାନ୍ତି । କେବଳ ମହିଳା-ମାନଙ୍କ ପାଇଁ 8ଟି ପ୍ରୌଢ଼ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ରହିଛି । ସେଠାରେ ବହି ଖାତା ଇତ୍ୟାଦି ମାଗଣାରେ ଯୋଗେଇ ଦିଆଯାଇଥାଏ । ସ୍ଥାନୀୟ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀଙ୍କୁ ମାସିକ 30 ଟଙ୍କା ଭତ୍ତା ଦେଇ ପ୍ରୌଢ଼ ଶିକ୍ଷାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଛି । ତୃତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା କାଳରେ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗଦ୍ୱାରା ଏହା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେଉଥିଲା । ମାତ୍ର ଯୋଜନାର ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟର ଦାୟିତ୍ୱ ବିକାଶ ଖଣ୍ଡକୁ ଦିଆଯାଇଥିଲା । 4ର୍ଥ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗ ତରଫରୁ ସାନ୍ଧ୍ୟକାଳୀନ ବିଦ୍ୟାଳୟ ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରୌଢ଼ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଚାର କରିବାର ଯୋଜନା ରହିଛି । ସେଥିରେ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ହେବ ।

ଖେଳ କସରତ ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ସମୁଚିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି । ସମସ୍ତ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ବ୍ୟାୟାମ ଓ ଶାରୀରିକ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଏ । ଟ୍ରେନିଂ ପାଇଥିବା ଶିକ୍ଷକମାନେ ଏହାକୁ ପରିଚାଳିତ କରନ୍ତି । ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରେ ଡିପ୍ଲୋମା ପ୍ରାପ୍ତ ଶିକ୍ଷକ ଏ କାମ କରଥାନ୍ତି । 4ର୍ଥ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ ପ୍ରାୟ ଟ50,000ଙ୍କା ଖେଳ-ସରଞ୍ଜାମ କିଣିବାରେ ବ୍ୟୟ କରାହୋଇଥିଲା । ବର୍ଷକୁ ବର୍ଷ ଖେଳପଡ଼ିଆର ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟ ବଢୁଛି । ଏନ୍. ସି. ସି. ର ଲୋକପ୍ରିୟତା ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ବଢ଼ିଚାଲିଛି । ମାଧ୍ୟମିକ ସ୍ତରରେ ଏନ୍. ସି. ସି.ରେ ବାୟୁସେନା, ନୌସେନା, ସୈନ୍ୟବାହିନୀର ଶାଖାମାନ ରହିଛି । 3ୟ ଯୋଜନାକାଳରେ ଏନ. ସି. ସି.ର ଜୁନିୟର ବାହିନୀରେ 319 ଜଣ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ଥିଲେ । ଝିଅମାନେ ମଧ୍ୟ ଏନ. ସି. ସି. ରେ ଅଛନ୍ତି । ସ୍କାଉଟ୍

ଓ ଗାର୍ଲସ୍ ଗାଇଡ୍ ଅନୁଷ୍ଠାନ ମଧ୍ୟ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ରହିଛି । 1968 ରେ 50ଟି ଦଳ ଓ ପ୍ରାୟ 1000 ବାଳଚର ଓ ଗାର୍ଲସ୍ ଗାଇଡ୍ ଥିଲେ । ଖେଳ କସରତର ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଦାୟିତ୍ୱରେ ଷ୍ଟେଟ୍‌ସ୍ପୋର୍ଟସ୍ କାଉନ୍‌ସିଲ ରହିଛି । ଏଠାରେ ଫୁଟ୍‌ବଲ, ହକି, ଭଲିବଲ ଓ କ୍ରିକେଟ୍ ଇତ୍ୟାଦି ଖେଳ ବେଶ୍ ଲୋକପ୍ରିୟ । ମୁଖ୍ୟଭୂମିରେ ନିକୋବରୀଟିମ୍‌ର ବେଶ୍ ନାଁ ଅଛି ।

ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ଆଗରୁ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ପ୍ରିପାରେଟରି ସ୍କୁଲ୍ ଥିଲା । ସେଠାରେ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଥିଲା । ପରେ ଏହି ସ୍କୁଲଟି କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପରିଣତ ହେଲା ଏବଂ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ସଙ୍ଗଠନର ଅନ୍ତର୍ଗତ ହେଲା । 1966ରେ ମୁଖ୍ୟ କମିଶନର ଶ୍ରୀ ମହାବୀର ସିଂ ଓ ଶ୍ରୀମତୀ ସୁଶୀଳା ମହାବୀର ସିଂଙ୍କ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ 'ଟୁନୁ ମୁନୁ ନର୍ସରୀ ସ୍କୁଲ୍' ବସିଥିଲା । ସେଇଟି ଭଲ ଭାବରେ ଚାଲିଛି । ସମାଜ-କଲ୍ୟାଣ ବୋର୍ଡ ଏ ସ୍କୁଲକୁ ସଞ୍ଚାଳିତ କରେ । ଏହାଛଡ଼ା ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନର କେତୋଟି ଗାଁରେ ସମାଜ କଲ୍ୟାଣ ବୋର୍ଡ ତରଫରୁ କେତୋଟି ନର୍ସରୀସ୍କୁଲ ଖୋଲାଯାଇଛି । ସେ ଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରାୟ 2000 ପିଲା ଶିକ୍ଷା ପାଉଛନ୍ତି । ହାଲ୍‌ଠାରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ମିଶନାରୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ କାରମେଲ ସ୍କୁଲରେ ମଧ୍ୟ ନର୍ସରୀ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଏ । ରାଞ୍ଚି ମିଶନାରୀମାନଙ୍କର ନିର୍ମଳା ସ୍କୁଲରେ ରାଞ୍ଚି ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାଥମିକ ଓ ମାଧ୍ୟମିକ ସ୍ତରର ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଏ । ନିର୍ମଳା, କାରମେଲ ଓ ଟୁନୁମୁନୁ ସ୍କୁଲ ତଥା ସମାଜ-କଲ୍ୟାଣ ବୋର୍ଡଦ୍ୱାରା ସଞ୍ଚାଳିତ ଗ୍ରାମୀଣ ସ୍କୁଲଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସବୁ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ସରକାରଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ । ସରକାର ତରଫରୁ ପ୍ରାଇଭେଟ ସ୍କୁଲଗୁଡ଼ିକୁ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ଦିଆଯାଏ । 3ୟ ଯୋଜନା କାଳରେ ଶିକ୍ଷା ଦିଗରେ ମୋଟ 91·24 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ କରାଯାଇଥିଲା ।

ଶିକ୍ଷା ପଦ୍ଧତିରେ ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷା ହିନ୍ଦୀକୁ ଉଚିତ ସ୍ଥାନ ଦିଆଯାଇଛି । ଅଣ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହିନ୍ଦୀର ପ୍ରଚାର ପାଇଁ ଦୁଇଟି ହିନ୍ଦୀଶିକ୍ଷା କେନ୍ଦ୍ର ଓ ହିନ୍ଦୀ ପୁସ୍ତକାଳୟ ଖୋଲାଯାଇଛି । ହିନ୍ଦୀରେ ବିଶେଷ କୃତିତ୍ୱ ହାସଲ କରିଥିବା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ପୁରସ୍କାର ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି । ବେସରକାରୀ ସଂସ୍ଥାମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ହିନ୍ଦୀ ପ୍ରଚାର ପାଇଁ ଆର୍ଥିକ ସାହାଯ୍ୟ ଦିଆଯାଉଛି ।

ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ମୁଖ୍ୟ କମିଶନ ଏଠାର ଶିକ୍ଷାନୀତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ । ସଚିବାଳୟର ଜଣେ ସଚୀବଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଶିକ୍ଷା ଅଧିକାରୀ, ସହାୟକ ଶିକ୍ଷା ଅଧିକାରୀ, ସୁପରଭାଇଜର ଆଦି ଶିକ୍ଷା ସଂସ୍ଥାମାନେ କାର୍ଯ୍ୟକରନ୍ତି । ଉଚ୍ଚତର ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ସଂସ୍ଥାରେ

ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ ଏବଂ ମାଧ୍ୟମିକ ଓ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲରେ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟରଙ୍କୁ ସଚିବାଳୟଦ୍ୱାରା ନିଯୁକ୍ତ କରାଯାଏ ।

ଚତୁର୍ଥ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାକାଳରେ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗର ବହୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୋଜନା ରହିଛି । 6 ରୁ 11 ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ବାଳକମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷାଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ 42ଟି ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲ ଖୋଲିବା ପାଇଁ 11, 236 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ରହିଥିବା ସୁଯୋଗ ବୃଦ୍ଧି କରିବାକୁ ଏକ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ପ୍ରାଥମିକ ଓ ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷାରେ ଝିଅମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବା ବାବଦରେ ବାର୍ଷିକ 12,000 ଟଙ୍କା, ବେସରକାରୀ ସ୍କୁଲଗୁଡ଼ିକୁ ସାହାଯ୍ୟ ବାବଦ 0.5 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଭୋଜନ ବାବଦ 4.501 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ଆଉ 10ଟି ନୂଆ ମାଧ୍ୟମିକ ସ୍କୁଲ ଖୋଲିବା ପାଇଁ 7.659 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲର ଘର ତୋଳିବା ପାଇଁ 7.5,ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ଖେଳପଡ଼ିଆ ପାଇଁ 2·5ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ମାଧ୍ୟମିକ ସ୍କୁଲଘର ପାଇଁ 5ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, 4ଟି ଛାତ୍ରାବାସ ପାଇଁ 2 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, 4ଟି ମାଧ୍ୟମିକ ସ୍କୁଲକୁ ହାୟର-ସେକେଣ୍ଡାରୀ ସ୍କୁଲରେ ପରିଣତ କରିବା ପାଇଁ 8.555 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ବାସଭବନ ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ 7.5 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ନୌକା ଓ ବସ୍‌ଦ୍ୱାରା ମାଗଣାରେ ଯାତାୟତ ପାଇଁ 1 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ହାୟର ସେକେଣ୍ଡାରୀ ସ୍କୁଲ ଘର ପାଇଁ 7.5 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ଛାତ୍ରାବାସ ସମ୍ପ୍ରସାରଣ ପାଇଁ 25 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ହାୟର-ସେକେଣ୍ଡାରୀ ସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ବାସସ୍ଥାନ ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ 5 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ସରକାରୀ ଡିଗ୍ରୀକଲେଜରେ ବିଜ୍ଞାନ, ବାଣିଜ୍ୟ ଆଦି ବିଷୟରେ ଶିକ୍ଷା ଆରମ୍ଭ ପାଇଁ 5.561 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ଛାତ୍ରବୃତ୍ତି ବାବଦ 3 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ହିନ୍ଦୀ ପ୍ରଚାର ପାଇଁ 1 ଲକ୍ଷଟଙ୍କା, ପ୍ରୌଢ଼ଶିକ୍ଷା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ 4 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ଭ୍ରମଣ ବାବଦ 0. 75 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ବହି କିଣା ବାବଦ 1. 7 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶନ ପାଇଁ 0.1 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ଖେଳ କସରତ ବାବଦ 3 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ବାଳଚର ଓ ଜୁନିୟର ରେଡ଼୍‌କ୍ରସ ପାଇଁ 0·5 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ବ୍ୟୟ 4ର୍ଥ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ ହେବାର ଅଟକଳ ହୋଇଛି । ଏହିପରି ଭାବରେ ଏଠାରେ ଶିକ୍ଷାର ବିକାଶ ସନ୍ତୋଷଜନକଭାବେ ଚାଲିଛି ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଆହୁରି ଦ୍ରୁତଗତିରେ ଆଗେଇବାର ବହୁତ ସମ୍ଭାବନା ଅଛି । ମୁଖ୍ୟ କମିଶନର ଶ୍ରୀ ମହାବୀର ସିଂଙ୍କ ଅମଳରେ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତିରେ ଏଠାକାର ଜନତା, ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ଓ ଶିକ୍ଷକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ । ଦ୍ୱୀପବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଣୀ ନିର୍ବିଶେଷରେ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ସମସ୍ତଙ୍କର ନିଷ୍ଠା ରହିଛି । ଆହୁରି ସ୍କୁଲ ବସେଇବା ପାଇଁ ଲୋକମାନେ ଦାବି-

କରୁଛନ୍ତି । ଏହା ଫଳରେ ନୂଆ ନୂଆ ସ୍କୁଲ୍ ମଧ୍ୟ ବସୁଛି । ଡିଗ୍ରୀ କଲେଜର ମାଧ୍ୟ-କାଳୀନ ଶିକ୍ଷାକ୍ରମ ଯୋଗୁଁ ବହୁତ ଲୋକ ବିଶେଷ କରି ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଉପକୃତ ହୁଅନ୍ତି । ବିଜ୍ଞାନ ଆଦି ବିଷୟରେ ଶିକ୍ଷା ଆରମ୍ଭ ହେବା ପରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଆହୁରି ଉପକୃତ ହେବେ । ଏହା ଫଳରେ ଖାଲି ବି. ଏ. ବି. ଏସ୍. ସି. ବା ବି. କମ୍ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ମୁଖ୍ୟଭୂମିକୁ ଯିବା ପାଇଁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ।

ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଓ ଚିକିତ୍ସା—ଏ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ 18ଶ ଓ 19ଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ରୋଗ-ମାନଙ୍କର ଘର ଥିଲା । 18ଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଡେନ୍ସୁର ଦଳର ଅନେକ ଲୋକ ଉଷ୍ଣ କଟିବନ୍ଧୀୟ ରୋଗର ଶିକାର ହୋଇଥିଲେ । 19ଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ବନ୍ଦୀ ଓ ଆଦିବାସୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଘାତକରୋଗ ଯୋଗୁଁ ପ୍ରାଣ ହରାଇଥିଲେ । ମେଲେରିଆ ଓ ଫାଇଲେରିଆ ଇତ୍ୟାଦିର ଭୀଷଣ ପ୍ରକୋପ ଥିଲା । ଯୌନରୋଗ ଯୋଗୁଁ ଆଣ୍ଡାମାନୀ ଜାତିର ଆଦିବାସୀମାନେ ଲୋପ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ନିକୋବରରେ ୟାଁ ନାମକ ଏକ ଭୟଙ୍କର ରୋଗର ପ୍ରକୋପ ଥିଲା । ଇଂରେଜ ଶାସକମାନେ ଏହାର ନିରାକରଣ ପାଇଁ ବହୁତ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ; ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ନିୟମ ଚଳେଇ ଥିଲେ । ଡାକ୍ତରଖାନା ଖୋଲାଯାଇଥିଲା । ତେବେ ମଧ୍ୟ ଚିକିତ୍ସା ଏବଂ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ବାସ୍ତବିକ ପ୍ରଗତି ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବା ପରେ ହୋଇଥିଲା । ଜାପାନୀମାନଙ୍କର ପରାଜୟ ଓ ଦ୍ୱୀପରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ପୁନରାଧିପତ୍ୟ ସ୍ଥାପନ ପରେ 1945 ଶେଷ ସୁଦ୍ଧା ଏ ଦ୍ୱୀପପୁଂଜରେ କେବଳ 3ଟି ଡାକ୍ତରଖାନା ଓ 5 ବା 6ଟି ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଥିଲା । ଗୋଟିଏ ଡାକ୍ତରଖାନା ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ, ୨ୟଟି ବଂବୁଫ୍ଲାଇଟ୍, ତୃତୀୟଟି କାରନିକୋବରରେ ଥିଲା । ଏଗୁଡ଼ିକର ଘର ଭଲ ନ ଥିଲା କି ସାଧାରଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ଭଲ ନ ଥିଲା । ବାରାକ୍ ଘରେ ଏ ହସପିଟାଲଗୁଡ଼ିକ ଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ପଂଚ-ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାପୂର୍ବରୁ ଗୋଟିଏ ଡାକ୍ତରଖାନା ଲଂଗ ଆଇଲାଣ୍ଡ(ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନ)ରେ ଖୋଲାଯାଇଥିଲା । ଏହାଛଡ଼ା ଆହୁରି ୧୪ଟି ଚିକିତ୍ସାଳୟ ମଧ୍ୟ ଖୋଲାଯାଇଥିଲା । ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଦୁଇଟି ଆମ୍ବୁଲାନ୍ସ ଗାଡ଼ି ଭ୍ରାମ୍ୟମାଣ ଚିକିତ୍ସାଳୟରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଥିଲା । ଗୋଟିଏ ଜାହାଜରେ ଡାକ୍ତରଖାନାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥାଇ ସମୁଦ୍ରରେ ଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ପଂଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଆରମ୍ଭ ହେବା ପରେ ରଂଗତ, ମାୟାପୁର, ଦିଗଲିପୁର ଓ ନାନକୌରିଠାରେ ନୂଆ ଡାକ୍ତରଖାନା ଓ ୧୨ଟି ଚିକିତ୍ସା-ଳୟ ମଧ୍ୟ ଖୋଲିଥିଲା । ଏ ସବୁକୁ ମିଶାଇ ମୋଟ ଏଠାରେ 8ଟି ଡାକ୍ତରଖାନା ଓ 33ଟି ଚିକିତ୍ସାଳୟ ହେଲା । ଏହାଛଡ଼ା ଉକ୍ତ ଯୋଜନା କାଳରେ ବି. ସି. ଜି. ଟିକା ଯୋଜନା, ଯୌନରୋଗ ନିବାରଣ ଯୋଜନା, ବାତଜ୍ୱର ନିବାରଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ,

ମେଲେରିଆ ନିବାରଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ, ମାତୃତ୍ୱ ଓ ଶିଶୁ କଲ୍ୟାଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଇତ୍ୟାଦି ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ରେଡ଼ିଓଲଜି ମଧ୍ୟ ଖୋଲାଯାଇଥିଲା । 167 ଶଯ୍ୟାବିଶିଷ୍ଟ ଗୋଟିଏ ଡାକ୍ତରଖାନା ଓ 20 ଶଯ୍ୟାବିଶିଷ୍ଟ କ୍ଷୟରୋଗ ହସପିଟାଲ କାମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ତୃତୀୟ ପଂଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାକାଳରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଯୋଜନାରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା କାମ ଶେଷ ହୋଇଥିଲା । ଲଂଗ ଆଇଲେଣ୍ଡର ଡାକ୍ତରଖାନା ପାଇଁ ନୂଆ ଘର, ନାନକୌରି ଡାକ୍ତରଖାନାର ସମ୍ପ୍ରସାରଣ, ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରର କ୍ଷୟରୋଗ ଡାକ୍ତରଖାନାର ବିସ୍ତାର, ବଂବୁଫ୍ଲାଟରେ କୁଷ୍ଠରୋଗୀମାନଙ୍କ ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ଅଲଗା ଗୃହ ନିର୍ମାଣ, 4ଟି ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକେନ୍ଦ୍ର, 12ଟି ଉପକେନ୍ଦ୍ରର ସ୍ଥାପନା, 16ଟି ଚିକିତ୍ସାଳୟର ଘର ତିଆରି ଓ 15ଟି ନୂଆ ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଖୋଲିବାର ଯୋଜନା ରଖାଗଲା । ଏହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମାୟାବନ୍ଦରଠାରେ 20ଟି ଶଯ୍ୟାବିଶିଷ୍ଟ ଡାକ୍ତରଖାନାର ବାକି ଥିବା କାମ ଶେଷ କରାଗଲା । ଏ ସବୁ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଜନାକାଳ ମଧ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରାଗଲା ଓ ଅବଶିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲୁରହିଲା । ଡିଗଲିପୁର ଡାକ୍ତରଖାନା ଓ କାର-ନିକୋବର ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଯଥାକ୍ରମେ 10ଟି ଓ 20ଟି ଶଯ୍ୟା ବଢ଼ାଇଦିଆଗଲା । ଉପନିବେଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ୩ଟି ନୂଆ ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଖୋଲାଗଲା । ନର୍ସ, କଂପାଉଣ୍ଡର, ଧାଈ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ତାଲିମ ଦେବା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆରମ୍ଭକରାଗଲା । ଜାତୀୟ ବସନ୍ତ ନିବାରଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଦ୍ୱୀପପୁଂଜରେ ସଫଳତାର ସହିତ ଚାଲୁକରାଗଲା । ପୋର୍ଟ-ବ୍ଲେୟାରର ଡାକ୍ତରଖାନାରେ କାନ, ନାକ, ଗଳା ବିଭାଗ ମଧ୍ୟ ଖୋଲାଗଲା ଏବଂ ଉକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଜଣେ ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କରାଗଲା । 1965 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ 9ଟି ହସପିଟାଲ ଓ 38ଟି ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଏହି ଦ୍ୱୀପପୁଂଜରେ ଖୋଲାସରିଥିଲା । ନାନକୌରି ହସପିଟାଲକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଅନ୍ୟ ସବୁ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ମାଗଣାରେ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯାଏ । 1965 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ସବୁ ଡାକ୍ତରଖାନାର 4.14 ଶଯ୍ୟା ଥିଲା; ଅର୍ଥାତ୍ ଅନୁପାତରେ ପ୍ରତି 1000 ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପାଇଁ 6.5 ଶଯ୍ୟା ରହିଛି । ଏହି ଅନୁପାତ, ମୁଖ୍ୟଭୂମି ଡାକ୍ତରଖାନା ଅନୁପାତ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ । ହସ୍ପିଟାଲରେ ଥିବା ଲେଡ଼ି ହେଲ୍‌ଥ-ଭିଜିଟର ବିଭିନ୍ନ ଜାଗାକୁ ଯାଇ ଗର୍ଭବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ଶିଶୁମାନଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଦେଖାଶୁଣା କରନ୍ତି ।

1968 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ 10ଟି ଡାକ୍ତରଖାନା, ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ଏବଂ 43ଟି ଚିକିତ୍ସାଳୟ କାମ କରୁଥିଲେ । ଚିକିତ୍ସାଳୟଗୁଡ଼ିକରେ ସ୍ଥାୟୀ ଡାକ୍ତର ନ ଥାନ୍ତି । କମ୍ପାଉଣ୍ଡରମାନେ ଏଠାରେ କାମ ଚଳେଇଥାନ୍ତି । ଡାକ୍ତରମାନେ ପାଳିକରି ଚିକିତ୍ସାଳୟକୁ ଯାଇ ରୋଗୀ ଦେଖନ୍ତି । ରୋଗୀ ଅବସ୍ଥା

ଗୁରୁତର ହେଲେ, ତାର ତୁରନ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥାଏ । ଜରୁରୀ ଡ଼ାକରା ପାଇଲେ ଡାକ୍ତରମାନଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସେଇ ଜାଗାକୁ ପଠାଯାଏ । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରର ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ଆମ୍ବୁଲାନ୍ସ ଓ ମୋଟର ବୋଟରେ ମଧ୍ୟ ରୋଗୀଙ୍କୁ ଆଣିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି । ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି ବୋଲି ଖବର ପାଇଲେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଡାକ୍ତର ଓ ଅନ୍ୟ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଯାଇ ରୋଗ ଯେମିତି ନ ବ୍ୟାପେ, ତାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରନ୍ତି । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରରେ ଗୋବିନ୍ଦବଲ୍ଲଭ ପନ୍ଥ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ 164ଟି ଶଯ୍ୟା ଅଛି । 1968ରେ ଢିଗଲିପୁର, ରଙ୍ଗତ, ଲଙ୍ଗ୍ ଆଇଲେଣ୍ଡ, କାର-ନିକୋବର, ହଟ୍ ବେ, ମାୟାବନ୍ଦର ଓ ନାନକୌରୀ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଯଥାକ୍ରମେ 20, 30, 15, 75, 10, 20 ଓ 30 ଶଯ୍ୟାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯଥେଷ୍ଟ ବୋଲି ଜଣାପଡ଼ୁଥିଲା ଏବଂ ଶଯ୍ୟାସଂଖ୍ୟା ବଢ଼େଇବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନଥିଲା । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟର ଓ କାର-ନିକୋବରରେ 'ଏକ୍ସରେ'ର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି । ମାୟାବନ୍ଦର ଓ ରଙ୍ଗତ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ମଧ୍ୟ ଏକ୍ସରେ' ବିଭାଗ ଖୋଲିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଯୋଗାଣ କମ୍ ହେବାରୁ ଏହା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରିନଥିଲା । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟର ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ପ୍ୟାଥୋଲଜିକାଲ ଲାବୋରେଟୋରୀ ଅଛି । ଏହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏଠାରେ ଦନ୍ତ ଓ ଚକ୍ଷୁ ବିଶେଷଜ୍ଞ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରରେ ଶିଶୁରୋଗ-ବିଶେଷଜ୍ଞ ଡାକ୍ତର ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ଜି.ବି. ପନ୍ଥ ଡାକ୍ତରଖାନା ପ୍ରଥମେ ଦୁଇମହଲା ଥିଲା ଓ ପରେ ପ୍ରତିଦିନ ବହୁସଂଖ୍ୟାରେ ରୋଗୀ ଆସିବାରୁ ଏହାକୁ ସମ୍ପ୍ରସାରଣ କରାଗଲା । ଧାଡ଼ିଏ ନୂଆ ଘର ତୋଳା ହୋଇ ବାହ୍ୟ ରୋଗୀ ବିଭାଗ, ଦନ୍ତ ବିଭାଗ, କାନ, ନାକ ଓ ଗଳା ବିଭାଗ, ଚକ୍ଷୁ ବିଭାଗ, ପରିବାର ନିୟୋଜନ ବିଭାଗ ତଥା ଗୋଟିଏ ଅପରେସନ ଥିଏଟର ସେଠାରେ ରଖାଗଲା । ହସ୍ପିଟାଲ ଓ୍ୱାର୍ଡ଼ର ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଦୁଇ ମହଲା କୋଠା ତୋଳାଯାଇଛି । ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ଟେଲିଫୋନ କରିଦେଲେ ଆମ୍ବୁଲାନ୍ସ ଆସି ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ରୋଗୀଙ୍କୁ ନେଇଯାଏ । ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନର ଗାଁ ଅଞ୍ଚଳ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଏ ସୁବିଧା ରହିଛି । ବାଂବୁଫ୍ଲାଟ୍ ଡାକ୍ତରଖାନା ଗୁରୁତର ରୋଗୀମାନଙ୍କୁ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରକୁ ପଠେଇଦିଏ । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟର ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଥିବା ଅପରେସନ ଥିଏଟର ବେଶ ଉଚ୍ଚଧରଣର । ମୁଖ୍ୟ ଚିକିତ୍ସା ଅଧିକାରୀ (ଡାଇରେକ୍ଟର ଅଫ ମେଡ଼ିକାଲ ସର୍ଭିସେସ୍) ଡାକ୍ତର ଏସ୍. କେ. ଘୋଷ ପ୍ରମୁଖ ସେଠାରେ ସର୍ଜନ ଅଛନ୍ତି । ଏଠାରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଅପରେସନ ମଧ୍ୟ ସଫଳତାର ସହିତ ହୋଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ରୋଗୀଙ୍କୁ ଅପରେସନ ପୂର୍ବରୁ ଆନାସ୍ଥେସିଆ ଦେଇ ଚେତନାଶୂନ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ବିଶେଷଜ୍ଞ ନଥିବାରୁ ସାଧାରଣ ଡାକ୍ତର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାନ୍ତି ।

ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ ଆନାସ୍ଥେଟିଷ୍ଟ ନିଯୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ସରକାର ବହୁଥର ଚେଷ୍ଟାକରିଥିଲେ
ମଧ୍ୟ ସଫଳ ହୋଇପାରିନାହାନ୍ତି । କାରଣ ଏଠିକାର ବେତନ ହାରରେ ମୁଖ୍ୟ
ଭୂମିରୁ ଡାକ୍ତର ଆଣିବା କଷ୍ଟ । ଏହି ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ଜନତା ବିଭିନ୍ନ ଚିକିତ୍ସା ବିଭାଗର
ଥିବା ସମସ୍ତ ସୁବିଧା ଲାଭକରିଠାଏ । ଏଠାରେ ପ୍ରାଇଭେଟ୍ ଡାକ୍ତର ମୋଟେ ନାହାନ୍ତି ।
ହୋମିଓପାଥିର ପ୍ରଚଳନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଏତେ ଜନପ୍ରିୟ ନୁହେଁ । ପୋର୍ଟ-
ବ୍ଲେୟରର ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନର ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାଗାରୁ
ଏପରି ରୋଗୀ ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ଆସନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ୱାର୍ଡରେ ଭର୍ତ୍ତି ହେବାର
ଯୋଗ୍ୟ ନୁହଁନ୍ତି; ମାତ୍ର ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରରେ କିଛି ଦିନ ରହି ଚିକିତ୍ସା ହେବାର
ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଚି । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରର ମ୍ୟୁନିସିପାଲ ଧର୍ମଶାଳା କେତେବେଳେ
ହେଲେ ଖାଲି ନଥାଏ । ଏହି ସ୍ଥାନାଭାବ ସମସ୍ୟାର ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କିଛି ସମାଧାନ ହୋଇନି ।
ତେଣୁ ଡାକ୍ତରଖାନା ନିକଟରେ ଆଠଲକ୍ଷ ପଚାଶଠାରେ ଗୋଟିଏ ଧର୍ମଶାଳା ନିର୍ମାଣ
କରାଯିବା ଦରକାର । ସେଠି ରୋଗୀମାନେ ରହିପାରିବେ । ଏଥିପାଇଁ ରୋଗୀମାନଙ୍କ-
ଠାରୁ ସାମାନ୍ୟ ଶୁଳ୍କ ଆଦାୟ କରାଗଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଆପତ୍ତି କରିବେ ନାହିଁ ।
ନିକଟସ୍ଥ ଡାକ୍ତରଖାନା କେଣ୍ଟିନରେ ଭୋଜନର ସମସ୍ତ ସୁବିଧା ରହିଚି ।

ଏହା ସୁଖର ବିଷୟ ଯେ, ଏଠାରେ ହଇଜା, ବସନ୍ତ ଇତ୍ୟାଦି ସଂକ୍ରାମକ
ରୋଗ ନାହିଁ । କାରଣ ବାହାରୁ ଆସୁଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ପୂରା ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଅଛି ଓ
ଏମାନେ କଲିକତାରୁ ଜାହାଜ ବା ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଅଥବା ମାଡ୍ରାସରୁ ଜାହାଜରେ
ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ହଇଜା ଓ ବସନ୍ତ ଟିକା ନେବାକୁ ପଡ଼େ । କେବଳ ଏହି ସବୁ ବାଟଦେଇ
ଲୋକମାନେ ଆସୁଥିବାରୁ ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇଚି ।
ଲେଖକର ଆଣ୍ଡାମାନରେ ରହଣିକାଳରେ ଥରେ ହଇଜା ଲାଗିଥିଲା; ମାତ୍ର ସରକାର
ଓ ଚିକିତ୍ସା ବିଭାଗର ସବୁଠୁ ବଡ଼ କର୍ମଚାରୀମାନେ ସବୁବେଳେ ଲାଗିବାରୁ ଏହା ବ୍ୟାପି
ପାରି ନ ଥିଲା । ଏଠାରେ ପ୍ଲେଗ୍ ଓ ର୍ୟାବିଜ ଇତ୍ୟାଦିର ମଧ୍ୟ ନାଁ ଗନ୍ଧ ନାହିଁ ।
ଏଠିକାର ରୋଗ ଭିତରେ ମେଲେରିଆ, ଫାଇଲେରିଆ, ଇନ୍ଫ୍ଲୁଏଞ୍ଜା, କାଶ,
ପେଟରୋଗ ପ୍ରଧାନ । ଏ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ପାଣି ଭଲ ନୁହେଁ । ପାଣିକୁ ଗରମ କରି ପିଇବାକୁ
ହୁଏ । ଖୁବ୍ ସାବଧାନରେ ରହିଲେ ମଧ୍ୟ ଖରାପ ପାଣି ଯୋଗୁଁ ପେଟରେ ପୋକ
ହୋଇଥାଏ । ପୋକ ଯୋଗୁଁ ପେଟରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ରୋଗ ହୁଏ । ଯକ୍ଷ୍ମାରୋଗୀ
ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ବହୁତ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରରେ
50ଟି ଶଯ୍ୟାବିଶିଷ୍ଟ ଗୋଟିଏ ଡାକ୍ତରଖାନା ଓ କାର-ନିକୋବରରେ ଗୋଟିଏ
ଅଲଗା ୱାର୍ଡ ଅଛି । ମୁଖ୍ୟଭୂମି ତୁଳନାରେ ଏଠାରେ ବେଶୀ ମାନସିକ ରୋଗୀ

ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଲେଖକଙ୍କୁ ଜଣାଗଲା । ମାନସିକ ରୋଗୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ଜେଲରେ ଥିବା ମାନସିକ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ରଖାଯାଏ । ଯଦି ତା' ଅବା ଜଟିଳ ହୋଇଉଠେ, ତେବେ ତାକୁ ମୁଖ୍ୟଭୂମିର ବିଶେଷ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ପଠାଯାଏ । ଏଠାରେ ପରିସ୍ଥିତି ବଦଳାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ଏବଂ କେତେଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏମାନଙ୍କୁ ଏଠାରେ ଚିକିତ୍ସା କରିବାର ସୁବିଧା ରହିବା ଉଚିତ ।

ପ୍ରତି ବ୍ୟକ୍ତି ପିଛା ଚିକିତ୍ସାବ୍ୟୟ 18·63 ଟଙ୍କା ବର୍ଷକୁ ପଡ଼ିଥାଏ; କାରଣ ଚିକିତ୍ସା ବିଭାଗ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଔଷଧଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ମାଗଣାରେ ଦେଇଥାଏ । ଯଦି ରୋଗୀ ପାଇଁ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ କୌଣସି ଚିକିତ୍ସାର ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ, ତେବେ ସରକାରୀ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ମୁଖ୍ୟଭୂମିକୁ ତାକୁ ପଠେଇ ଦିଆଯାଏ ।

କ୍ୟାମ୍ପ ପକେଇ ଚକ୍ଷୁ ଚିକିତ୍ସା କାମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । 1963ରେ ତତ୍କାଳୀନ ମୁଖ୍ୟ କମିଶନର ଶ୍ରୀ ଭୋଳାନାଥ ମହେଶ୍ୱରୀଙ୍କ ପ୍ରଯତ୍ନ ଫଳରେ ଗାନ୍ଧୀ ନେତ୍ର ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଓ ଆଲିଗଡ଼ର ନେତ୍ରବିଶେଷଜ୍ଞ ଏ ଦ୍ୱୀପକୁ ଆସିଥିଲେ । ଏହା ଫଳରେ 176 ଜଣଙ୍କର ଆଖି ଅପରେସନ ହୋଇଥିଲା ଓ 1500 ଜଣ ଚିକିତ୍ସା ହୋଇଥିଲେ । ଆଖି ପରୀକ୍ଷା କରି ଚଷମା ସବୁ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଆଖି ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ସମସ୍ତ ଦ୍ୱୀପବାସୀଙ୍କୁ ମାଗଣାରେ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରକୁ ଯିବା ଆସିବା ସୁବିଧା, ରହିବା ଘର ଓ ଖାଇବା ସୁବିଧା ଦିଆଯାଇଥିଲା । 3-4 ବର୍ଷ ପରେ ହରି ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଓ ହାଥରସର ନେତ୍ରବିଶେଷଜ୍ଞ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର କ୍ୟାମ୍ପରେ ଚିକିତ୍ସା କରିଥିଲେ । ଏଥିରୁ ଏଠାର ଜନତା ବହୁତ ଲାଭ ଉଠେଇଥିଲେ । ଆବଶ୍ୟକ ଅନୁଯାୟୀ ମାଗଣାରେ ମଧ୍ୟ ଚଷମା ଦିଆଗଲା ।

ଭାରତ ସରକାରଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା ଯେ, ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଯେପରି ପ୍ରତି 1000 ଜଣଙ୍କ ପାଇଁ 2ଟି ଶଯ୍ୟା ମିଳିପାରିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ପ୍ରତି 1000ରେ 7 ଶଯ୍ୟା ଅନୁପାତରେ ହୋଇଗଲାଣି । କ୍ଷୟରୋଗ, କୁଷ୍ଠରୋଗ ଇତ୍ୟାଦିର ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି । ପରିବାର-ନିୟୋଜନ କାର୍ଯ୍ୟ ଅତି ଦ୍ରୁତଗତିରେ ଚାଲୁଛି । ମାତ୍ର ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଥିବା 'ମୋପଲା' ଲୋକେ ନିଜର ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ ଯୋଗୁଁ ଏହାର ବିରୋଧ କରିଥାନ୍ତି । ନିଜର ଜନସଂଖ୍ୟା କମିଯିବ ବୋଲି ଭୟ କରି ବଙ୍ଗାଳୀମାନେ ମଧ୍ୟ ସହଜରେ ରାଜି ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରଯତ୍ନରେ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ପରିବାର-ନିୟୋଜନର ଅପରେସନ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସବୁବେଳେ ଚାଲୁରହିଛି । କୌଣସି ଅଲଗା ପ୍ରସୂତି ଡାକ୍ତରଖାନା ନାହିଁ, ମାତ୍ର ପ୍ରତି ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ପ୍ରସୂତି ଓ୍ୱାର୍ଡ଼ର ସୁବିଧା ଅଛି । ଜନସଂଖ୍ୟା ଅନୁପାତରେ ପ୍ରସୂତି

ଶଯ୍ୟା ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର ଓ କାର-ନିକୋବରରେ ମହିଳା ଡାକ୍ତରମାନେ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଧାଇମାନଙ୍କୁ ତାଲିମ ଦିଆଯିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି । ତାଲିମ ପାଇସାରି ସେମାନେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳକୁ ଯାଇ କାମକରନ୍ତି । କ୍ୟାନସର ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ଏଠାରେ କୌଣସି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ନାହିଁ । ହୃଦ୍‌ରୋଗ ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଉପକରଣ ନାହିଁ କିମ୍ବା ବିଶେଷଜ୍ଞ ମଧ୍ୟ ନାହାନ୍ତି । ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ କୌଣସି ଅଲଗା ଡାକ୍ତରଖାନା ନାହିଁ । ଚତୁର୍ଥ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଅନ୍ତର୍ଗତ 4·223 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚରେ 22ଟି ଶଯ୍ୟା ବିଶିଷ୍ଟ ଗୋଟିଏ ସଂକ୍ରାମକରୋଗ ଡାକ୍ତରଖାନା ବସିବାର ଯୋଜନା ଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏପ୍ରକାର ରୋଗୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ମାତ୍ର 8ଟି ଶଯ୍ୟା ଅଛି । ଏହି ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ ରକ୍ତବ୍ୟାଙ୍କ୍ ନଥିବା ଫଳରେ ବେଳେବେଳେ ରୋଗୀମାନେ ଖୁବ୍ ସଙ୍କଟରେ ପଡ଼ନ୍ତି । ରକ୍ତ ଦରକାର ପଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ରକ୍ତ ଦେବାପାଇଁ ଲୋକଙ୍କୁ ଖୋଜାଯାଏ । 1969ଅପ୍ରେଲର ମାଇଲଟିଲିକ—ଟ୍ରିଙ୍କାଟାଙ୍ଗଠାରେ ଜାରୱାମାନଙ୍କ ଶରରେ ଯେଉଁ ଦୁଇଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଆହତ ହୋଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ମୁଖ୍ୟ କମିଶନର ଶ୍ରୀ ଏଚ୍. ଏସ୍. ଭୁଟାଲିଆ ନିଜେ ଓ କେତେ-ଜଣ ପୁଲିସ ଜବାନ ରକ୍ତ ଦେଇଥିଲେ ।

ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ଜନତାମାନଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଜଳର ଶୁଦ୍ଧିକରଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ ଆସିଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଏଠି ଆସି ପେଟରୋଗ ହେବାର ମୂଳ କାରଣ ହେଲା ଏଠାକାର ପାଣି । ପେଟରୋଗ ହେବାପରେ ଦୁଇମାସ ଯାଇ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିରେ ରହିଲେ ଆପେ ଆପେ ରୋଗ ଭଲ ହୋଇଯାଏ । ଯଦିଓ ଜଳକୁ ଶୁଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ଅନେକ ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଗଲାଣି, ତଥାପି ପାଣିକୁ ଛାଣିବା ଓ କ୍ଲୋରିନ ଉପଯୋଗ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି ଦିଗରେ ଆହୁରି ବହୁତ ପଦକ୍ଷେପ ନେବା ବାକି ରହିଛି । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଟିଉବ୍-ୱେଲ୍ ଭଲ ଫଳ ଦେଇନାହିଁ । ବର୍ଷାପାଣିକୁ ପୋଖରୀରେ ରଖି ସେଇଆକୁ ସବୁଆଡ଼େ ଛଡ଼ାଯାଏ । କୋଉଠି କୋଉଠି ପ୍ରାକୃତିକ ଝରଣା ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ "ଜବାହର ସରୋବରରେ" ବର୍ତ୍ତମାନ 1098 ଲକ୍ଷ ଲିଟର, "ଢିଲନ୍ନମନ" ପୋଖରୀରେ 681 ଲକ୍ଷ ଲିଟର ଓ "ହାଇଡ୍ରୋ ଡ୍ରିଗ୍"ରେ 136 ଲକ୍ଷ ଲିଟର ପାଣି ରହେ । କିଛି ପାଣି ବାଷ୍ପ ହୋଇ ଉଡ଼ିଯାଏ ଓ କିଛି ପାଣି ଜମି ଶୋଷି ନିଏ । ଏମିତି ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚଭାଗରୁ ଭାଗେ ପାଣି ଯାଏ । ବାକି ପ୍ରାୟ 2226 ଲକ୍ଷ ଲିଟର ପାଣି ବ୍ୟବହାରପାଇଁ ବଳେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରର ଜନସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ 20, 000 ଯଦିଓ ଏହା ବଢ଼ି ଚାଲିଛି । ଗ୍ରୀଷ୍ମ କାଳରେ ପ୍ରାୟ 150 ଦିନ ଏହିତକ

ପାଣିରେ ଲୋକମାନେ ଚଳନ୍ତି । ବ୍ୟକ୍ତିପିଛା ଦୈନିକ ପ୍ରାୟ 71 ଲିଟର ପଡ଼ିବା କଥା । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ବିଭାଗ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାଙ୍କ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଦୈନିକ ବ୍ୟକ୍ତିପିଛା 111 ଲିଟର ପାଣି ଦରକାର । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ 53 ଲିଟର କରି ବଣ୍ଟାଯାଏ । ତେଣୁ କେବେ ଯଦି ମୌସୁମୀ ବର୍ଷା ଡେରିରେ ଆସିଲା କି ବର୍ଷାର ମାତ୍ରା କମ୍ ହେଲା ତେବେ ଜଳ ଯୋଗାଇବା ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ସମସ୍ୟା ହୋଇପଡ଼େ । ଏହି ସମସ୍ୟାର ନିରାକରଣ ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଯୋଜନା ସବୁ ଅଛି । ଲମ୍ବା ଲାଇନ ଜଳ ବିତରଣ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଲାପରେ ଆହୁରି 363 ଲକ୍ଷ ଲିଟର ପାଣି ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ମିଳିବ । ନୂଆ ଗାଁ ଜଳ ଭଣ୍ଡାର ଯୋଜନା ଫଳରେ 454 ଲକ୍ଷ ଲିଟର ମିଳିବ । ପାହାଡ଼ ଗାଓଁ, ବୃନ୍ଦାବାଦ ଓ ଧାନୀଖାଡ଼ୀ ଯୋଜନା ଭିତରୁ ଧାନୀଖାଡ଼ୀ ଜଳ ବିତରଣ ଯୋଜନା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପାଦେୟ ହେବ । ସୈନ୍ୟବାହିନୀର ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ବିଭାଗ ଧାନୀଖାଡ଼ୀ ନଦୀର ସର୍ଭେ କରି ଯୋଜନା ତିଆରି କରିଛନ୍ତି ଯେ କଚ୍ଚା ହେଉ ବା ପକ୍କା ହେଉ ନଈର ବନ୍ଧ ଏତେ ଉଚ୍ଚ ହେବ ଯେ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଜଳ ସଂରକ୍ଷିତ ହୋଇପାରିବ । ସେ ଜଳ ପିଇବା ଜଳସେଚନ ଓ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ କିପରି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରିବ ସେ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ଚାଲିଛି । କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଜଳ ଓ ବିଦ୍ୟୁତ୍ କମିଶନର କେତେକ ଇଞ୍ଜିନିୟର ଏବଂ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟର ଅଧିକାରୀ ନିକଟରେ ଏ ବିଷୟ ବିଚାର କରିବା ପାଇଁ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟର ଆସିଥିଲେ । ସେମାନେ ସୈନ୍ୟବିଭାଗର ଇଞ୍ଜିନିୟରମାନଙ୍କ ଯୋଜନା ଓ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଦେଖି ଖୁବ୍ ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ । ଯଦି ଭାରତ ସରକାର ଧାନୀଖାଡ଼ୀ ଯୋଜନାକୁ ମଞ୍ଜୁରି କରିଦିଅନ୍ତି ତେବେ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟର ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନର ଗ୍ରାମମାନଙ୍କର ଜଳ ଯୋଗାଣ କଷ୍ଟ ଦୂର ହୋଇଯାନ୍ତା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଖରା ଦିନେ ପାଣିପାଇଁ ଲୋକେ ଖୁବ୍ ଅସୁବିଧା ଭୋଗୁଛନ୍ତି । ଏ ଦିନ ଗୁଡ଼ିକରେ "ଡେଲି ଟେଲିଗ୍ରାମ"ରେ ବିଜ୍ଞାପନ ଦିଆଯାଏ ଯେ ଜଳ ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବା ଉଚିତ, ପିଇବା ପାଣିକୁ ବଗିଚାରେ ଢାଳିବା ଅନୁଚିତ, ଇତ୍ୟାଦି । ଖରାଦିନେ ମ୍ୟୁନିସିପାଲ ବୋର୍ଡର ଟ୍ରକସବୁ ଗଳି ଗଳି ବୁଲି ପାଣି ବାଣ୍ଟନ୍ତି । ପାଣିଲାଗି ଲମ୍ବା ଲାଇନ ଲାଗେ । ମାୟା ବନ୍ଦରଠାରେ ପୋଖରୀ ଡେରିରୁ ପାଇପରେ ପାଣି ଅଣାଯାଏ । କରମାଟାଙ୍ଗଠାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପାଣି ମିଳେ । ତେଣୁ ମାୟାବନ୍ଦରର ଜଳ ବିତରଣ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ କରମାଟାଙ୍ଗ ସହିତ ସଂଯୁକ୍ତ କରି-ଦେଲେ ଏତେ ଅସୁବିଧା ରହିବ ନାହିଁ । ସାର୍ବଜନୀନ ନିର୍ମାଣ ବିଭାଗ ତରଫରୁ ଏ କାମ ଆରମ୍ଭ ହେଲାଣି । ଦିଗଲିପୁରରେ କୂଅ ଓ ପମ୍ପ ସାହାଯ୍ୟରେ ଜଳ ଯୋଗାଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଛି । ରଙ୍ଗତଠାରେ ଜଳ ଏକତ୍ରିତ କରିବାର ବିଶେଷ

ସୁବିଧା ନଥିବାରୁ ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ପାଣିର ଅଭାବ ଅଛି । ଜାହାଜ ଓ ନୌକାରେ ବଂଗୁ ଫ୍ଲାଇଟ୍‌ରୁ ପାଣି ଦେଇ ହୋପଟାଉନଠାରେ ଏକତ୍ର କରି ପାଇପ୍‌ରେ ସେଠାକୁ ପଠାଯାଏ । ହୋପଟାନ୍‌ବର ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯୋଗୁ ଦୁଇଟି ଜାଗାର ଜଳ ଗୃହଦା ମେଣ୍ଟିଛି । କାର୍-ନିକୋବରରେ ଲୋକେ କୂଅ ପାଣି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଆଣ୍ଡାମାନର ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ମଧ୍ୟ ଝରଣାରୁ ଯାଇ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇଥିବା ପାଣିକୁ ପାଇପଦ୍ୱାରା ନେଇ ଲୋକଙ୍କୁ ଯୋଗାଇ ଦିଆଯାଏ । ଜଳଉପରେ ଲୋକଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା ବହୁ ମାତ୍ରାରେ ନିର୍ଭର କରେ । ତେଣୁ ଜଳ ମିଳିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଯେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ଜଳ ତାହା ମଧ୍ୟ ନିଶ୍ଚିତ ନୁହେଁ । ଜଳଯୋଗାଣ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସରକାର ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ବିଶୁଦ୍ଧ ଜଳ ଯୋଗାଇବା ଉପରେ ନଜର ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଚତୁର୍ଥ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ ଗଣସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଉନ୍ନୟନ ଦିଗରେ ବହୁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ରହିଛି । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଚିକିତ୍ସା ସୁବିଧା ସମ୍ପ୍ରସାରଣ ପାଇଁ 2,819 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ପରିବାର ନିୟୋଜନ କ୍ଲିନିକ ପାଇଁ 1.253 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ଜାତୀୟ ମ୍ୟାଲେରିଆ ନିବାରଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ 10 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ଅଟକଳ ରହିଛି । ଚତୁର୍ଥ ଯୋଜନାରେ ଯେଉଁ 117.867 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ଅଟକଳ ରହିଛି ସେଥିରେ ଏ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ଜଳ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ଏବଂ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଉନ୍ନତିରେ ବହୁ ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଯାଇ-ପାରିବ ।

ପରିବହନ ଏବଂ ଭ୍ରମଣ—ଯାତାୟାତ କରିବା ଏ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ମୁଖ୍ୟ ସମସ୍ୟା । ଏ ଜାଗା ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ ତ ଦୂରରେ, ତା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱୀପରୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱୀପକୁ ଯିବାପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ସୁବିଧା ନାହିଁ । ସମୁଦ୍ରରେ, ସ୍ଥଳପଥରେ ଏବଂ ଉଡ଼ାଜାହାଜରେ କୌଣସିଥିରେ ଯିବା ଆସିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ମୁଖ୍ୟଭୂମି ସହିତ ଏ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ଜଳପଥ ଓ ଆକାଶପଥଦ୍ୱାରା ସମ୍ପର୍କ ଅଛି । ପ୍ରଥମେ କେବଳ ଜାହାଜ ହିଁ ଚାଲୁଥିଲା । ଏହା ସାଧାରଣତଃ ମାସରେ ଦୁଇଥର କଲିକତା ବା ମାନ୍ଦ୍ରାଜରୁ ଆସୁଥିଲା । ଏସ୍. ଏସ୍. ମହାରାଜା ଏଠିକାର ସବୁଠୁ ପୁରୁଣା ଜାହାଜ । ଏହି ଜାହାଜ 1911 ଜୁଲାଇ 4ରେ ବୀର ସାବରକରଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀରେ ଆଣିଥିଲା । 1921ରେ ମଧ୍ୟ ଏଇଟି ଚାଲୁଥିଲା ମାତ୍ର ଏହାକୁ ମୁଖ୍ୟଭୂମିକୁ ଫେରେଇ ନିଆଯାଇଥିଲା । 1945ରେ ଇଂରେଜମାନେ ପୁଣି ଅଧିକାର କରିବାରୁ ଏ ଦ୍ୱୀପକୁ ପୁଣି ଏ ଜାହାଜ ଚାଲିଥିଲା । ପରେ 1956 ନଭେମ୍ବର 16ରେ ଏମ୍. ଭି. ନିକୋବର ଓ 1957 ଡିସେମ୍ବର 8ରେ ଏମ୍. ଭି.

ଆଣ୍ଡାମାନସ୍ ନାମରେ ଆଉ ଦୁଇଟି ଯାତ୍ରୀବାହୀ ଓ ମାଲବାହୀ ଜାହାଜ ଚାଲୁଥିଲା। ଏଗୁଡ଼ିକ କଲିକତାରୁ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର ଓ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରୁ କଲିକତା ଯିବା-ଆସିବା କରୁଥିଲା। ଏମ୍. ଭି. ଆଣ୍ଡାମାନସ୍ ପ୍ରତି ତିନିଥରରେ ଥରେ କଲିକତା-ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର, କାର୍ନିକୋବର-ମାଡ୍ରାସ ହୋଇ ପୁଣି ବିପରୀତ କ୍ରମରେ ମାଡ୍ରାସରୁ କଲିକତା ଯାଏ। ଯାତ୍ରୀ, ମାଲ, ଡାକ ଇତ୍ୟାଦି ଏ ଜାହାଜଗୁଡ଼ିକର ବାଟ ଚାହିଁ ବସିଥାନ୍ତି। ଫଳରେ ଅସୁବିଧା ହେଉଥିଲା ଓ ବିଳମ୍ବ ମଧ୍ୟ। ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ କେବେ କେବେ କଲିକତା ବା ମାଡ୍ରାସରେ ସପ୍ତାହ ସପ୍ତାହ ଧରି ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡୁଥିଲା। ହରତାଳ ହେଉଥିଲେ ବା ମେସିନ ବା ପାର୍ଟ ଖରାପ ହେଲେ ଆହୁରି ଅଧିକ ଦିନ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡୁଥିଲା। ଯଦି କୌଣସି ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ଦୁଇମାସ ଛୁଟିରେ ଯିବାକୁ ଭାବିଥାଏ, ତେବେ ତାକୁ ଯିବା-ଆସିବା ସମୟ ଓ କଲିକତା ବା ମାଡ୍ରାସରେ ଅପେକ୍ଷା କରିବା ସମୟ ସବୁ ମିଶାଇ ପ୍ରାୟ ସାଢ଼େ ତିନିମାସ ବା ତିନିମାସ ପନ୍ଦର ଦିନ ଲାଗିଯିବା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ। ସ୍କୁଲଗୁଡ଼ିକର ଗରମଦିନ ଛୁଟିର ତାରିଖ ଜାହାଜର ଯାତ୍ରାକ୍ରମ ଅନୁସାରେ ଠିକ୍ ହୁଏ, କାରଣ ମୁଖ୍ୟଭୂମିନିବାସୀ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ କେବଳ ଜଳମାର୍ଗରେ ହିଁ ଯାଇ-ଆସି ପାରିବେ। ଯଦି ଏ ଦୁଇଟି ଜାହାଜ ଭିତରୁ ଗୋଟିଏ ଜାହାଜ ବାର୍ଷିକ ଯାଂଚ ପାଇଁ ରହିଗଲା, ତେବେ ଅସୁବିଧାଟି ଦୁଇ-ଚାରି ମାସ ପାଇଁ ଆହୁରି ବଢ଼ିଯାଏ ଏବଂ ଯଦି ମରାମତି ପାଇଁ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଜାହାଜ ରହିଯାଏ, ତେବେ ଆହୁରି ଅସୁବିଧା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଯାଏ। ବିବାହର ଗୋଟିଏ ମାସ ପୂର୍ବରୁ ପଠାଯାଇଥିବା ନିମନ୍ତ୍ରଣପତ୍ର ବିବାହର ଗୋଟିଏ ମାସ ପରେ ପହଞ୍ଚିବା କିଛି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ। ଦୈନିକ ଖବରକାଗଜ ପ୍ରାୟ 15-20 ଦିନରେ ଏକାଠି ଆସିଥାଏ। ଜାହାଜରେ ସ୍ଥାନ ନ ମିଳିଲେ ଯାତ୍ରା ଆହୁରି 15-20 ଦିନ ଡେରି ହୋଇଯାଏ। ଏମ୍. ଭି. ଆଣ୍ଡାମାନସ୍‌ରେ ପ୍ରାୟ 600 ଜଣ ଯାତ୍ରୀ ଓ 1270 ମେଟ୍ରିକ ଟନ୍ ମାଲ ଆସି-ପାରିବ। ଏମ୍. ଭି. ନିକୋବରରେ ପ୍ରାୟ 250 ଜଣ ଯାତ୍ରୀ ଓ 750 ମେଟ୍ରିକ ଟନ୍ ମାଲ ଆସିପାରିବ। ପ୍ରଥମେ 'ଏସ. ଏସ୍ ମହାରାଜା' ସହିତ ପ୍ରାୟ ୩ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ 'ଏସ. ଏସ. ଭାରତଖଣ୍ଡ' ନାମକ ଗୋଟିଏ ମାଲବାହୀ ଜାହାଜ ମଧ୍ୟ ଚାଲୁଥିଲା। 1956ରେ ଏସ. ଏସ, ମହାରାଜା ପୁରୁଣା ହୋଇଯିବାରୁ ଏହାକୁ ପୁଣି ଫେରେଇ ନିଆ ହୋଇ ଧ୍ୱଂସ କରି ଦିଆହୋଇଥିଲା। କେବଳ ଏମ୍. ଭି. ଆଣ୍ଡାମାନସ୍ ଏବଂ ଏମ୍. ଭି. ନିକୋବର ଜାହାଜ ଯିବା-ଆସିବା କଲେ। 1966ରେ କିଛିଦିନ ପାଇଁ ଏସ. ଏସ. ଇସ୍ଲାମୀ ଜାହାଜ ମଧ୍ୟ ଚାଲିଲା। 1967ରେ 'ଟି. ଏସ. ଏସ. ଷ୍ଟେଟ ଅଫ ବମ୍ବେ' ନାମକ ଆହୁରି ଗୋଟିଏ ଜାହାଜ ଚାଲିଲା ଓ ଅନ୍ୟ ଦୁଇଟି ଜାହାଜ ଅପେକ୍ଷା

ବହୁତ ବଡ଼ ଥିଲା । ଏହି ଜାହାଜ ଚାଲିବା ପରେ 'ଏମ୍. ଭି. ନିକୋବର' କେବଳ ମାଲ ନେବା-ଆଣିବା କରୁଛି ଓ କେବେ କେମିତି 10-12 ଜଣ ଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ନେବା-ଆଣିବା କରୁଛି । ଏମ. ଭି. ଆଣ୍ଡାମାନ୍ସ ଏବଂ ଟୀ. ଏସ. ଏସ. ଷ୍ଟେଟ ଅଫ ବମ୍ବେ ଆବଶ୍ୟକତାନୁଯାୟୀ ଥରେ କଲିକତା ଓ ଥରେ ମାଡ୍ରାସକୁ ଆସନ୍ତି । ଏମ. ଭି. ନିକୋବର କେବଳ କଲିକତାରୁ ମାଲ ନବା-ଆଣିବା କରେ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମି ସହିତ ଏ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ନୌସେନା ଜାହାଜଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ସଂଯୋଗ ହୋଇପାରିଛି । ମାତ୍ର ନୌସେନା ଜାହାଜ କେବଳ ନୌସେନା ଓ ସେମାନଙ୍କର କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କୁ ନେବା-ଆଣିବା କରେ । ମାର୍ଚ୍ଚେଣ୍ଟନେଭିର ଜାହାଜ କାଠ ଇତ୍ୟାଦି ନେବା-ଆଣିବା କରେ । ଲେଖକଙ୍କୁ ପୋର୍ଟ ମିଡୋଜରେ 'ଜଳ ମଂଗଳା', 'ବିଶ୍ୱକର୍ମା' ଇତ୍ୟାଦି ଜାହାଜକୁ ନଂଗର ପକେଇବା ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିଛି ଏବଂ ପ୍ରାୟ ନୌସେନା, ଲାଇଟ ହାଉସ—ଲାଇଟ ଶିପ ଏବଂ ମାର୍ଚ୍ଚେଣ୍ଟନେଭିର ଜାହାଜରେ ଯିବା ଆସିବା କରିବାର ସୁଯୋଗ ହୋଇଛି । ଲାଇଟ ଶିପ୍ 'ସାଗର ଦ୍ୱୀପ' ପ୍ରାୟ ପୋର୍ଟ-ବ୍ଲେୟରରୁ ଯିବା ଆସିବା କରେ । ଏଠାକୁ ବ୍ୟାପାରିକ କମ୍ପାନୀ ଆକୁଜୀ ଜାର୍ଡେଟର ବେପାରୀ ଜାହାଜ 'ସବୀର', 'ସଫିନା' ଇତ୍ୟାଦି ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ ଏହି ଦ୍ୱୀପକୁ ଆସନ୍ତି ଓ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୱୀପୀୟ ଯାତ୍ରା କରି ମାଲ ନେଇ ପୁଣି ଫେରିଯାଆନ୍ତି । ମାତ୍ର ନୌସେନା ଓ ଲାଇଟହାଉସ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଳୟ, ମାର୍ଚ୍ଚେଣ୍ଟନେଭି ଓ ବ୍ୟାପାରିକ କମ୍ପାନୀର ଜାହାଜ ଉପରେ ଜନତାର କୌଣସି ଆସ୍ଥା ନାହିଁ । ଜନସାଧାରଣ ଓ ସରକାରଙ୍କୁ ଏମ. ଭି. ଆଣ୍ଡାମାନ୍ସ, ଟି. ଏସ. ଏସ. ଷ୍ଟେଟ ଅଫ୍ ବମ୍ବେ ଓ ଏମ. ଭି. ନିକୋବର ଦ୍ୱାରା ମୁଖ୍ୟଭୂମି ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ରଖିବାକୁ ପଡ଼େ ଏବଂ ଯାତ୍ରା ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ପାଇଁ ଏହା ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ତୃତୀୟ ପଂଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା କାଳରେ ଆହୁରି ଦୁଇଟି ଜାହାଜ ଆସିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । ମାତ୍ର ଏଗୁଡ଼ିକ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ (1969) ମଧ୍ୟ ଆସିନାହାନ୍ତି । ଭାରତ ସରକାରଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଏ ବିଷୟରେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଚେଷ୍ଟା ଚଳେଇଛନ୍ତି । ଏବେ (1970) ରେ ଏମ. ଭି. ଓଂଗୀ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୱୀପୀୟ ଯାତ୍ରା ପାଇଁ ସୁଲଭ ହୋଇପାରିଛି । 'ଏମ. ଭି. ଶୋଂପେନ' ଏହାର ଆଗରୁ ଆସିସାରିଥିଲା ।

ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୱୀପୀୟ ଯାତାୟାତ—ପାଠକଙ୍କୁ ଅବଗତ ହୋଇଛି ଯେ, ଏ ଦ୍ୱୀପ ସମୂହର ଶହ ଶହ ଛୋଟ ବଡ଼ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ଅପାର ଜଳରାଶି ଦ୍ୱାରା ପରସ୍ପରଠାରୁ ଅଲଗା ଅଲଗା ହୋଇଛନ୍ତି । ସମୁଦ୍ର ମାର୍ଗ ହିଁ ଯାତାୟାତର ଏକମାତ୍ର ପନ୍ଥା । ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ଶରଣାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ ଦ୍ୱୀପରେ ବସବାସ କରାଗଲା, ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ନୂଆ ଲୋକ ଆସିବାରୁ ବିଭିନ୍ନ ଦ୍ୱୀପରେ ଏଠିସେଠି ସେମାନଙ୍କୁ ଥଇଥାନ କରାଗଲା ।

କେତେକ ଜାଗାରେ ବସ୍ତି ଓ କେତେକ ଜାଗାରେ ବଗିଚା ବସାଗଲା । ରବର ଉତ୍ପାଦନ କାମ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାରଖାନା କାମ ବିଭିନ୍ନ ଜାଗାରେ ଆରମ୍ଭ କରାଗଲା । ତେଣୁ ଯାତାୟାତ ସୁବିଧାର ଚାହିଦା ଦିନକୁ ଦିନ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ମହାଯୁଦ୍ଧ ପୂର୍ବରୁ ଏ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ ଯାନବାହନର ସୁବିଧା ଆଦୌ ନ ଥିଲା କହିଲେ ଚଳେ । ଶାସନର କେନ୍ଦ୍ର ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରୁ ଅଧିକାରୀ ସାହେବ ଗୋଟିଏ ସରକାରୀ ଜାହାଜରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବା ଆସିବା କରୁଥିଲେ । ବନ ବିଭାଗର କାଠଗଣ୍ଡି ସବୁ ମାଲବାହୀ ଜାହାଜ ଦ୍ୱାରା ନିଆଯାଉଥିଲା । 1945ରେ ବ୍ରିଟିଶ ରାଜୁତିର ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ପରେ ମଧ୍ୟ-ଉତ୍ତର ଓ ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ସାମୁଦ୍ରିକ ଯାତାୟତର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଜରୁରୀ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ଉପଲବ୍ଧି କରାଯାଇ ନଥିଲା କାରଣ ସେତେବେଳେ ସେଠାକାର ଲୋକସଂଖ୍ୟା ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧ ପୂର୍ବରୁ କେବଳ ଅବର୍ଡିନ ଓ ରସ ଦ୍ୱୀପ ମଧ୍ୟରେ ନୌକା ଚାଲୁ-ଥିଲା । ରଁସରେ ମୁଖ୍ୟ କମିଶନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଥିଲା । ଓ୍ୱାଇପର ଦ୍ୱୀପ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ନୌକାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । ଏ ଦୁଇଟିଯାକ ଦ୍ୱୀପ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରର ଖୁବ୍ ନିକଟ । ଓ୍ୱାଇପର ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରର ବନ୍ଦରଗାହ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏବଂ ରଁସ ଅବର୍ଡିନ ସାମନାରେ ବନ୍ଦରଗାହ ମୁହାଣ ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ । 1945 ଯୁଦ୍ଧରେ କ୍ଷତବିକ୍ଷତ ହୋଇଥିବା କେତେକ ନୌକା ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ ଯାଇ ଏଠାକାର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ମିଳିଲା । ତା ଫଳରେ ବନ୍ଦର ଅଞ୍ଚଳରେ ଗୋଟିଏ ନୌକା ଚାଳନାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହେଲା ଏବଂ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର, ରଁସ, ଓ୍ୱାଇପର, ବଂବୁଫ୍ଲାଇଟ, ପାଣିଘାଟ, ଡନ୍ଡସ୍-ପଏଣ୍ଟ, ମିଠାଖାଡ଼ି ଆଦି ସ୍ଥାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ନେବା ଆଣିବା ସମ୍ଭବ ହେଲା । ଏହାର ନାମ ରଖାଗଲା 'ଲଙ୍ଗ୍ ଫେରି ସର୍ଭିସ ।' ଆଜି ମଧ୍ୟ ଏହା 'ଲମ୍ବାକମାନ' ନାଁରେ ଚାଲୁଛି । କିଛି-ଦିନ ପରେ 'ଏମ୍. ଏଲ. କପୁତ୍' ନାମକ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ନୌକା ଏଇ କାମ ପାଇଁ ବସ୍ତୁ ଗଲା । ସେଇଟି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲୁଛି । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର ଡକୟାର୍ଡ଼ର ବହୁ ପରିଶ୍ରମରେ ଏହି ନୌକାର ମରାମତି କାମ ହୋଇଥିଲା । 'ଲମ୍ବା କମାନ' ଏବେ ସବୁଦିନ ରାତି 10ଟା ଯାଏ ଚାଲେ । ସ୍ଥଳଭାଗରେ 44-48 କିଲୋମିଟର ଦୂରରେ ଥିବା ସ୍ଥାନକୁ ଏଇ ନୌକାଦ୍ୱାରା ସମୁଦ୍ର ମାର୍ଗରେ 20-25 ମିନିଟ୍‌ରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚି ହୁଏ ଓ ଦୈନିକ ଶହ ଶହ ଲୋକ ଏହାକୁ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଏଠାରେ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ବସତିସ୍ଥାପନ ହେବାପରେ ବିଭିନ୍ନ ଦ୍ୱୀପ ମଧ୍ୟରେ ଯାତାୟତର ଆହୁରି ସୁବିଧା କରାଯିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ବଢ଼ି ଯାଇଛି ।

ପୋର୍ଟ କର୍ଣ୍ଣଓ୍ୱାଲିସ, ମାୟାବନ୍ଦର, ଏଲଫିନଷ୍ଟନ ବନ୍ଦର, ରଙ୍ଗତ ବେ, ଲୋକମ୍

ବନ୍ଦରଗାହ୍ମ, କାର-ନିକୋବର, ନାନକୌରି ପ୍ରଭୃତି ଜାଗାରେ ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ବହୁ କାମ ଚାଲିଛି । 1954ରେ ମାରାଇନ୍ ବିଭାଗ ଦ୍ୱାରା 19ରୁ 22 ମିଟର ଲମ୍ବର ନୌକାମାନ ଉତ୍ତର ଓ ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନ ଯାଏ ଚାଲିବା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । 1955 ଶେଷ ବେଳକୁ ସାମୁଦ୍ରିକ ଯାତାୟାତର ଚାହିଦା ବହୁତ ବଢ଼ିଗଲା । ଫଳରେ 1957ଠାରୁ 'ଏମ୍. ଏସ୍. ଚୌଲୁଙ୍ଗା' ନାମକ ଗୋଟିଏ ଜାହାଜ ଚାଳନା ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଓ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହା ଚାଲୁଛି । ଏ ବଡ଼ ଜାହାଜଟି ସବୁ ଜାଗାରେ ରୋକିବା ସମ୍ଭବ ନ ହେବାରୁ ମଝିରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ମୋଟର ନୌକା ସବୁ ମଧ୍ୟ ଚାଲିଲା । ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଐରେଟା, ବୋଣ୍ଡିଯୋଲ, ଶ୍ୟାମକୁଣ୍ଡ, ଲଙ୍ଗ ଆଇଲାଣ୍ଡ, ଉତ୍ତରା, କଦମତଳା ଏବଂ ରୁଗାପୁର, ବଜାଟେଁ, କାଲରା, ପରନଗାରା ଆଦି ସ୍ଥାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଛୋଟ ନୌକା ଚାଲେ । ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ସାଫଲ୍ୟ ପାଇଁ ମାରାଇନ ବିଭାଗର ଦକ୍ଷ ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିଷ୍ଠ ଇଞ୍ଜିନିୟର ମିହିର କୁମାର ସେଣ୍ଟିଲଙ୍କ ଭୂମିକା ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ତାଙ୍କ ଚେଷ୍ଟାରେ 1957ରେ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରର ସରକାରି ଡକୟାର୍ଡରେ ପ୍ରଥମ କରି ମୋଟର-ବୋଟ ତିଆରି ହୋଇ ଏଠାରେ ଚାଲିଲା । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ 42ଟି ନୌକା ତିଆରି ହେବାପରେ 1966ରେ ଗୋଟିଏ ମର୍ମନ୍ତୁଦ ସାମୁଦ୍ରିକ ଦୁର୍ଘଣାରେ ସେଣ୍ଟିଲଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା ।

1964 ଠାରୁ 'ଟି. ଏସ୍. ଏସ୍. ଐରେଓ୍ୱା' ନାମକ ଜାହାଜ ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଯାତାୟାତ କରି ଆସୁଛି । ଏହା 'ଚୌଲୁଙ୍ଗା' ଜାହାଜଠାରୁ ବେଶ୍ ବଡ଼ । ଏଥିରେ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ କ୍ୟାବିନ, ଭୋଜନାଳୟ ଆଦିର ସୁବିଧା ରହିଛି । ଆହୁରି ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ନୌକା, 'ଲିଟ୍ଲ ଆଣ୍ଡାମାନ' ମଧ୍ୟ ଆଣ୍ଡାମାନ ଯାଏ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ନିଏ ଓ ସେଠାରୁ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟର ଫେରେ । ଦକ୍ଷିଣ-ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ 'ଏମ୍, ଏଲ୍. ଯମୁନା' ନାମକ ଜାହାଜ ଚାଲେ । ଏହାଛଡ଼ା ସରକାରଙ୍କ ପୁଲିସ ନୌକା ଯଥା 'ଏମ୍. ଭି. ସୁଭାଷ' ଓ 'ଏମ. ଭି. ଜବାହର', ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଦୁଇଟି ନୌକା 'ଏମ. ଭି. ଟେରେସା' ଓ 'ଏମ. ଭି. କଚ୍ଛାଲ', ବନ ବିଭାଗ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଭାଗର ନୌକାମାନ ମଧ୍ୟ ସମୁଦ୍ରରେ ଯାତାୟାତ କରନ୍ତି । ଏଗୁଡ଼ିକ ସରକାରଙ୍କ କାମରେ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ କରାଯାଏ । ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ବସବାସ ବୃଦ୍ଧି ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯାତାୟାତ ବଢ଼ି ଚାଲିବା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ । ଲିଟଲ ଆଣ୍ଡାମାନ, ଗ୍ରେଟ ନିକୋବର, କଚ୍ଛାଲ ଆଦି ଜାଗାରେ ଯେଉଁ ସବୁ ସମ୍ପ୍ରସାରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି ତାହା ଦେଖିଲେ ଏହା ଅନୁମାନ କରି-ହେବ । ତେଣୁ ବର୍ତ୍ତମାନଠାରୁ ସୁଚିନ୍ତିତ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଜାରି ରଖିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଜେଟି ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଯାତାୟାତ ସହିତ ଓତପ୍ରୋତ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ । ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଜାହାଜରୁ ଓହ୍ଲାଇବା ମଧ୍ୟ ଏକ ସମସ୍ୟା । କେବେ କେବେ ପାଗ ଖରାପହେଲେ ନୌକା ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ଜିନିଷପତ୍ର ଓ ଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଓହ୍ଲାଇବାରେ ଦୁର୍ଘଟଣାର ଆଶଙ୍କା ଥାଏ । ଜେଟି ନ ଥିବାରୁ ଜାହାଜ ବହୁତ ଦୂରରେ ରହେ । ଛୋଟ ମୋଟର-ବୋଟ ମଧ୍ୟ କୂଳରୁ କିଛି ଦୂରରେ ଲଂଗର ପକେଇ ରହନ୍ତି । ଲିଟିଲ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଜେଟି ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୋରସୋରରେ ଚାଲିଛି । 1966ରେ ଲେଖକ ସେ ଜାଗାରେ ଟି. ଏସ୍. ଏସ୍. ଐରେବା ଜାହାଜରୁ ଓହ୍ଲାଇ କୂଳରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ବହୁ ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥିଲା । ଜାହାଜ କୂଳରୁ ପ୍ରାୟ ଗୋଟିଏ ମାଇଲ ଦୂରରେ ରହିଥିଲା । ଜାହାଜରୁ ଓହ୍ଲାଇ ମୋଟର-ବୋଟରେ, ସେଥିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଡଙ୍ଗାରେ ଓ ଡଙ୍ଗାରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପାଣିରେ କିଛି ବାଟ ଚାଲିକରି କୂଳରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ ଜେଟି ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ 47-48 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ଅଟକଳ ଥିଲା । ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧାରଣତଃ ପୂର୍ତ୍ତବିଭାଗ କରଥାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିବହନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ତରଫରୁ ଜେଟି ନିର୍ମାଣ ସର୍କଲ ଖୋଲାଯାଇଛି । ଏହାର ଦାୟିତ୍ୱରେ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର ଠାରେ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡିଂ ଇଞ୍ଜିନିୟର ଅଫିସର ନିଯୁକ୍ତ ପାଇଛନ୍ତି—ଏହି ସର୍କଲ ଜରିଆରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଜେଟି ନିର୍ମାଣ ଯୋଜନା ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବାର ରହିଛି ।

ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରସ୍ଥିତ ଚାଥମ୍ ଜେଟି ଏ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ବୃହତ୍ତମ ଜେଟି । ଏହା କାଠରେ ତିଆରି ଓ 172 ମିଟର ଲମ୍ବା । ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ ଜାହାଜ ସବୁ ଆସି ଏଠାରେ ଲାଗନ୍ତି । ଏହି ଜେଟିକୁ ଆହୁରି ଉପଯୋଗୀ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ରହିଛି । ସରକାରଙ୍କ ବନବିଭାଗ ଏହାର ଯତ୍ନ ନିଏ । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର ବନ୍ଦରରେ ଚାଥମ୍ ଛଡ଼ା ଆହୁରି 14ଟି ଛୋଟ ବଡ଼ ଜେଟି ଅଛି । ହେଡ଼ ଜେଟିରେ ଟି. ଏସ୍. ଏସ୍. ଐରବା ଜାହାଜ ଆସି ଲାଗେ । ଅନ୍ୟ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଜେଟି ମଧ୍ୟରେ ମ୍ୟାରିନ, ଲଙ୍ଗ ଫେରି, ଓ୍ୱାଇପର, ଡଂଡସ୍ ପଏଣ୍ଟ, ହୋପ ଟାଉନ୍, ବମ୍ବୁ ଫ୍ଲାଇଟ୍, ମିଠାଖାଡ଼ି, ଜଙ୍ଗଲି ଘାଟ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଜେଟି ଖମ୍ବ ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇଛି ଏବଂ ଆଉ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଭାସମାନ । ସିନା ଇଞ୍ଜିନିୟରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଜେଟି ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ 'ଡିପ୍ ଓ୍ୱାଟର ହ୍ୱାର୍ଫ ପ୍ରୋଜେକ୍ଟ' ନାମରେ ଚାଲିଛି । ସୈନ୍ୟବାହିନୀର ଜଣେ ଚିଫ୍ ଇଞ୍ଜିନିୟର ଓ କେତେକ ଅଫିସର ଶହ ଶହ ଶ୍ରମିକଙ୍କ ସହିତ ଏ କାମରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବାପାଇଁ 5 କୋଟି ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବ ବୋଲି

ଅନୁମାନ କରାଯାଉଛି । ଯଦିଓ ବିଶେଷକରି ନୌସେନା ବାହିନୀର ଜାହାଜ ଏହି ଜେଟି ବ୍ୟବହାର କରିବେ, ତଥାପି ଜେଟିର ପ୍ରାୟ ଅଧେ ଅଂଶ ଏ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ସରକାରଙ୍କ କାମରେ ଲାଗିବ ।

1959ରେ ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନର ରଂଗତଠାରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଜେଟି ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ପୂର୍ବରୁ ନୌକାଗୁଡ଼ିକ ଲଂଗ ଆଇଲେଣ୍ଡରେ ଲଂଗର ପକାଉଥିଲେ ଏବଂ ଯାତ୍ରୀ ଓ ମାଲକୁ ମୋଟର ବୋଟରେ ଯୈରେଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଣାଯାଉଥିଲା । ସେଠାରୁ ସ୍ଥଳଭାଗରେ ରଂଗତ ଆସୁଥିଲା । ରଂଗତଠାରେ ଜେଟି ତିଆରି ହେବାପରେ ସେ ଅସୁବିଧା ଦୂର ହୋଇଛି । ଏହା 43 ମିଟର ଲମ୍ବା ପକ୍କା ରାସ୍ତା ଦ୍ୱାରା ସଡ଼କ ସହିତ ସଂଯୁକ୍ତ ଏବଂ 82 ମିଟର ଉଚ୍ଚ ଖମ୍ବ ଉପରେ ଏହା ତିଆରି ହୋଇଛି । ଏହି ଜେଟି ହେବାପରେ ଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନକୁ ସିଧା ଯାତାୟାତ କରି ପାରୁଛନ୍ତି । ଏଠାକୁ ଏସ୍. ଏସ୍. ଚୌଲୁଙ୍ଗା ଜାହାଜ ଏବଂ ଲିଟଲ ଆଣ୍ଡାମାନ ଷ୍ଟିମର ନିୟମିତ ଭାବରେ ଆସନ୍ତି । ମାୟା ବନ୍ଦରଠାରେ 'ମେସର୍ସ ପି.ସି. କମ୍ପାନି' ଗୋଟିଏ ଜେଟି ତିଆରି କରିଛନ୍ତି । ଏଠାକୁ ଚୌଲୁଙ୍ଗା ମଧ୍ୟ ଆସିପାରେ ନାହିଁ । ଜାହାଜରୁ ଛୋଟ ନୌକାରେ କୂଳକୁ ଆସନ୍ତି । ରଂଗତ ଭଳି ଗୋଟାଏ ଜେଟି ଏଠାରେ ତିଆରି କରିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ରହିଛି । ପୋର୍ଟ କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ୍‌ଠାରେ ମଧ୍ୟ ଜାହାଜ ଦୂରରେ ରହେ ଓ ଲୋକମାନେ ଡଙ୍ଗାରେ କୂଳକୁ ଆସନ୍ତି । ପାଗ ଖରାପ ଥିଲେ ଯାତ୍ରୀମାନେ ବହୁ ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଅନ୍ତି । ଏଠାରେ 3·15 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚରେ ଜେଟି ତିଆରି କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ଦ୍ୱିତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ 20 ହଜାର ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚରେ କେତୋଟି ଜେଟି ଖାଡ଼ି ମାର୍ଗ ନିକଟରେ କଦମତଲା, ଉତ୍ତରାନ୍ ଗ୍ରାପୁର ଆଦି ଜାଗାରେ ତିଆରି ହୋଇଚ । କାର-ନିକୋବରଠାରେ ଦ୍ୱୀପର ପୂର୍ବକୂଳରେ 143 ମିଟର ଲମ୍ବ ଓ 5 ମିଟର ଚୌଡ଼ାରେ ଗୋଟିଏ ଜେଟି ତିଆରି ହୋଇଛି । ମାତ୍ର ଜେଟି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜାହାଜ ଯାଇପାରେ ନାହିଁ । ମୋଟର୍-ବୋଟ ଓ ନୌକା ଦ୍ୱାରା ଯାତ୍ରୀମାନେ କୂଳକୁ ଯାଆନ୍ତି । ନାନକୌରିଠାରେ ମେୟୋପଏଣ୍ଟରେ ଆକୁଜି ଯାଦବେଟ୍ ନାମକ ଏକ ବ୍ୟବସାୟୀ ଫାର୍ମର ଗୋଟିଏ ଜେଟି ଅଛି । ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ କମୋର୍ଟାରେ ଗୋଟିଏ ଜେଟି ଅଛି । ଲିଟଲ ଆଣ୍ଡାମାନରେ "ହଟ୍ ବେ" ଠାରେ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ପରିବହନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଗୋଟିଏ ଜେଟି ନିର୍ମାଣ କରୁଛି ।

ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ ଆସିବାକୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଉପାୟ ହେଲା ଉଡ଼ାଜାହାଜରେ ଆସିବା । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରଠାରେ ଜାପାନୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ବିମାନବନ୍ଦର

ଅଛି । 1945 ପରେ କିଛି ବର୍ଷ ପାଇଁ ଏଇ ବିମାନଘାଟିଟି ବେକାର ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ଆଣ୍ଡାମାନ ପୂର୍ତ୍ତିବିଭାଗ ଏହା ମରାମତି କରି ପଢ଼ିଆରେ 1331 ମିଟର ଲମ୍ବ ଓ 45 ମିଟର ଚୌଡ଼ାର ବିମାନପଥ ନିର୍ମାଣ କଲେ । 1961-62ରେ ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ଏଆର୍ ଲାଇନ୍ସ ତରଫରୁ ସପ୍ତାହକୁ ଥରେ ଡାକୋଟା ବିମାନ ଚଳାଚଳ କଲା । ଏହା ଅପ୍ରେଲରୁ ଅକ୍ଟୋବର ଭିତରେ କଲିକତାରୁ ରେଙ୍ଗୁନ ହୋଇ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟର ଯିବା-ଆସିବା କଲା । ମୁଖ୍ୟଭୂମି ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ରକ୍ଷାକରିବା ଦିଗରେ ଏହା ଏକ ନୂତନ ଯୁଗର ସୂତ୍ରପାତ କଲା । ଏଥିରେ ଲୋକମାନେ ଖୁବ୍ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ତତ୍କାଳୀନ ମୁଖ୍ୟ କମିଶନର ଶ୍ରୀ ଏମ. ଭି. ରାଜଓ୍ୟାଡ଼େଙ୍କ ପ୍ରଯତ୍ନରେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇପାରିଥିଲା । 1964 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୂର୍ତ୍ତିବିଭାଗ ସେହି ବିମାନ ବନ୍ଦରରେ 1484 ମିଟର ଲମ୍ବ ଓ 45 ମିଟର ଚୌଡ଼ାର ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିମାନପଥ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲା । 1966ରେ ମୁଖ୍ୟ କମିଶନର ଶ୍ରୀ ବ୍ରିଜଲାଲ ନନ୍ଦଙ୍କ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ କଲିକତା-ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟର ମଧ୍ୟରେ ସ୍କାଇ ମାଷ୍ଟର ବିମାନ ସିଧା ଯିବା-ଆସିବା କଲା । ଏହା ବର୍ଷସାରା ପ୍ରତି ସପ୍ତାହରେ ଚାଲୁଥିଲା । ଏହା ଫଳରେ ରେଙ୍ଗୁନ ଦେଇ ଆଉ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିଲାନି । 1967ରେ ଭାଇକାଉଣ୍ଟ ବିମାନ ସପ୍ତାହରେ ଦୁଇଥର ଯିବା-ଆସିବା କଲା; କିନ୍ତୁ ଏହା ରେଙ୍ଗୁନ ଦେଇ ଯାଏ । ବିମାନଯାତ୍ରା ବେଶ ଜନପ୍ରିୟ ହୋଇଉଠିଲା । ବିମାନରେ ସବୁବେଳେ ଯାତ୍ରୀ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ଓ ଅଗ୍ରୀମ ବୁକିଙ୍ଗ୍ କରିବା ନିହାତି ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ । କେବେ କେବେ ଅପେକ୍ଷା ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । କାର୍-ନିକୋବରରେ ବାୟୁସେନାର ଗୋଟିଏ ବିମାନଘାଟି ଅଛି । ଯଦିଓ କାର୍-ନିକୋବର ଠାରୁ ବାରାକପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତି ସପ୍ତାହରେ ଥରେ ବାୟୁସେନାର ବିମାନ ଯାତାୟାତ କରେ, ତେବେ ବି ଜନତାକୁ ଏ ସୁବିଧା ମିଳିବା କଷ୍ଟ । ସରକାରୀ ଆବଶ୍ୟକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଭିନ୍ନ ଦ୍ୱୀପରେ ହେଲିକପ୍ଟର ଓହ୍ଲାଇବା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟ ଖୋଜାଯାଇଛି; ମାତ୍ର ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସରକାର ସେ ଦିଗରେ କିଛି ଆଗେଇ ନାହାନ୍ତି ।

ସ୍ଥଳମାର୍ଗରେ ଯାତାୟାତର ଗୁରୁତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ଏ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ବାସିନ୍ଦାଙ୍କ ପାଇଁ ଖୁବ ବେଶୀ । ରାସ୍ତାଘାଟର ସମ୍ପ୍ରସାରଣ ଯେକୌଣସି ଦେଶର ଆର୍ଥିକ ଉନ୍ନତିର ମାନଦଣ୍ଡ । ଏହି କଥାଟି ଏ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ପାଇଁ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ସତ୍ୟ । ଜାପାନୀ ଆଧିପତ୍ୟ ପୂର୍ବରୁ ଏଠାରେ ବିଶେଷକରି ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନରେ କଏଦୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ତିଆରି ହୋଇଥିବା କେବଳ କେତୋଟି କଚ୍ଚା ସଡ଼କ ଥିଲା । ଜାପାନୀ ଆଧିପତ୍ୟବେଳେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ସାମରିକ ସୁବିଧା ପାଇଁ କେତେକ ସଡ଼କ ତିଆରି କରିଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଜବରଦସ୍ତ ବେଠି ଖଟିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ଏହି ଦ୍ୱୀପ-

ପୂର୍ଣ୍ଣର ବିକାଶ ପାଇଁ ଯୋଜନା ସବୁ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ପ୍ରକୃତ ବିକାଶକାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ଯୋଜନା କାଳରେ ଏ ଦିଗରେ ବିଶେଷ ପ୍ରଗତି ହୋଇଥିଲା । 1962-63ରେ 226 କି. ମି. ଲମ୍ବର ପକ୍କା ସଡ଼କ ଥିଲା ଏବଂ 64 କି. ମି. ଲମ୍ବର ସଡ଼କ ତିଆରି ହେଉଥିଲା । 1966-67ରେ ଏହି ସଡ଼କଗୁଡ଼ିକ ଯଥାକ୍ରମେ 338 ଓ 65 କି. ମି. ଲମ୍ବା ହୋଇଥିଲା । ଚାରିବର୍ଷ ଭିତରେ 112 କି. ମି. ବୃଦ୍ଧି ହୋଇଥିଲା; ଅର୍ଥାତ୍ ବର୍ଷକୁହାରାହାରି 28 କି.ମି. ର ରାସ୍ତା ବଢ଼ିଥିଲା । ଏହାର ପରିମାଣ ବହୁତ କମ୍ ଜଣାଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ମନେରଖିବା କଥା ଯେ ଏଠାରେ ସଡ଼କ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ଏବଂ ଏଥିରେ ବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ।

ଏନ୍. ଡ଼ି. ରାଜନ କହନ୍ତି ଯେ, ଗ୍ରେଟ ଆଣ୍ଡାମାନ ଟ୍ରଂକ ରୋଡ଼ର ପ୍ରଗତି ଦେଖି ଅନେକ ଲୋକ ସମାଲୋଚନା କରିଥାନ୍ତି; ମାତ୍ର ଯଦି ସେମାନେ ଏ ଅସୁବିଧା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରନ୍ତେ ତେବେ ସେମାନଙ୍କର ରାୟ ବଦଳିଯିବ (୧)ଶ୍ରୀ ରାଜନଙ୍କ ଅନୁସାରେ କେବଳ ନଭେମ୍ବରରୁ ମେ ମାସ ଭିତରେ ଏଠାରେ କାମ କରିହେବ । କେବେ କେବେ ଡିସେମ୍ବର ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ବର୍ଷା ଚାଲିଥାଏ । ବର୍ଷର ଅଧିକ ଭାଗ ବର୍ଷାରେ କଟିଯାଏ ଓ କିଛି କାମ କରିହୁଏନାହିଁ । ଏଠାରେ ଠିକାଦାର ନାହିଁ ଏବଂ ବିଭାଗୀୟ ମୂଲିଆ-ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସବୁ କାମ କରାଯାଇଥାଏ । ବଡ଼ କାମ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଠିକାଦାର ମିଳନ୍ତି ନାହିଁ । ଅନେକ ଅସୁବିଧା ଯୋଗୁ ମୁଖ୍ୟଭୂମିର ଠିକାଦାର ମଧ୍ୟ ଏଠିକୁ ଆସିବାକୁ ମଙ୍ଗନ୍ତି ନାହିଁ । ଠିକା କାମରେ ଠିକାଦାର ଉପରେ ସଡ଼କ ତିଆରି କରିବାର ସମସ୍ତ ଉପକରଣ ଯୋଗାଡ଼ କରିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ଦିଆଯାଏ ଏବଂ ଠିକ୍ ସମୟରେ ସଡ଼କ ନ ତିଆରି ହୋଇ ପାରିଲେ ଠିକାଦାରକୁ ଦାୟୀ କରାଯାଏ । ବିଭାଗୀୟ କାମରେ ବହୁତ ଷ୍ଟାଫ୍, ହିସାବ-କିତାବ ଇତ୍ୟାଦିର ଅସୁବିଧା ରହିଛି । ତୃତୀୟ ବାଧା ହେଲା ପ୍ରକୃତି । ଘନ ଜଙ୍ଗଲରେ ଉଚ୍ଚ ନୀଚ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ସଡ଼କ ତିଆରି କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଏହାକୁ ସର୍ଭେ କରିବା କଷ୍ଟ ଓ ସର୍ଭେ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ କେହି ମିଳନ୍ତି ନାହିଁ । କେତେକ ଜାଗାରେ ଜରଓ୍ୱା ଅଞ୍ଚଳରେ ସଡ଼କ କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲୁଥିବାରୁ ମୂଲିଆମାନେ ଜରଓ୍ୱାମାନଙ୍କର ତୀରକୁ ଡରନ୍ତି ଓ କେତେବେଳେ କେମିତି ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର

(୧) ଭୂତପୂର୍ବ ମୁଖ୍ୟ ଇଞ୍ଜିନିୟର ଏନ. ଡ଼ି. ରାଜନ —'ଦି ଆଣ୍ଡାମାନ ଏଣ୍ଡ ନିକୋବର ଇନ୍‌ଫର୍ମେସନ' ଅଙ୍କ 11 (1965) ପୃ 26-27ରେ ଏ ଅସୁବିଧାଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିଥିଲେ ।

ଆକ୍ରମଣ ହୋଇଥାଏ । (୧) ଏହିପ୍ରକାର ଘଟଣା ଓ ଜରଓ୍ୱା ଆତଙ୍କ ଫଳରେ କାମ ଆଗେଇପାରୁନାହିଁ । ବୁଶ ପୋଲିଶ ଜଗୁଆଳି ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରମିକମାନେ କାମ କରିବାକୁ ଡରନ୍ତି । ଏ ଦ୍ୱୀପର ମାଟି ଏପରି ଯେ, ସଡ଼କର ମୂଳଦୁଆ ଦୃଢ଼ ହୋଇ-ପାରେନା । ଏ ସବୁ ଅସୁବିଧାରୁ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଟ୍ରକ, ବୁଲଡୋଜର, ରୋଡ଼ ରୋଲର ଆଦିର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଚି; ମାତ୍ର ଏହା ଯଥେଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟାରେ ନାହିଁ । ଯଦି କୌଣସି ମେସିନର କୌଣସି ପାର୍ଟ ଭାଙ୍ଗିଯାଏ ବା ଖରାପ ହୋଇଯାଏ, ଅବସ୍ଥା ଅସମ୍ଭାଳ ହୋଇପଡ଼େ । ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ ଜିନିଷ ଆସିବାକୁ ସମୟ ଲାଗେ; ତେଣୁ କାମ ବନ୍ଦ ରହେ । ପୂର୍ତ୍ତବିଭାଗ ନିକଟରେ ଏ ସବୁ କାମ ଚଳେଇବା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରପାତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ସୀମିତ ଉପକରଣରେ କାମ ଚଳାନ୍ତି । ଶ୍ରୀ ରାଜନ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ପ୍ରତି ଆଦୌ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରିନାହାନ୍ତି । ଏ ଲେଖକ ଅନୁଭବ କରୁଚି ଯେ ହରତାଳ ଓ ଆନ୍ଦୋଳନ ଯୋଗୁଁ ମଧ୍ୟ ସଡ଼କ କାମ ବନ୍ଦ ହୋଇପାରେ । ତୃତୀୟ ଯୋଜନାରେ କେବଳ ସଡ଼କ ତିଆରି ମେସିନ୍ ପାଇଁ 388 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଦାବୀ କରାଯାଇଥିଲା । ମାତ୍ର 338 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ମଂଜୁର ହୋଇଛି । ଚତୁର୍ଥ ଯୋଜନା ପାଇଁ 580 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଦାବୀ କରାଯାଇଛି ।

ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର ସହରରେ ପ୍ରାୟ 60 କି. ମି. ଲମ୍ବର ପକ୍କା ସଡ଼କ ଅଛି । ଜନସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସଡ଼କର ଚୌଡ଼ା ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି । ମାତ୍ର ଏହାର ଓସାର ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ବର୍ତ୍ତମାନର ମୁଖ୍ୟ କମିଶନର ବୁଟାଲିୟା ଏ ଦିଗରେ ବିଶେଷ ଧ୍ୟାନ ଦେଇଛନ୍ତି ଏବଂ ସଡ଼କ ଚୌଡ଼ା କରିବା କାମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଚି । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରର ବର୍ତ୍ତମାନ ସଡ଼କରେ ସରକାରୀ ଟ୍ରକ୍, ସେନା ଓ ନୌସେନାର ବଡ଼ ବଡ଼ ଭାରି ଟ୍ରକ, ବସ ଇତ୍ୟାଦି ଚାଲୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏସବୁର ଯାତାୟାତ ପାଇଁ ଏହା ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ । 6 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟରେ ନଗରପାଳିକା ତରଫରୁ ଯେଉଁଠି ସମ୍ଭବ, ସଡ଼କକୁ ଚୌଡ଼ା କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ସ୍ୱୀକୃତ ପାଇଛି । ଏହାପରେ ଦୋହରା ସଡ଼କ ତିଆରିର ଯୋଜନା ରହିଛି । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର ନଗରପାଳିକା ଅଞ୍ଚଳ ବାହାରେ ଏ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ ପ୍ରାୟ 275 କି. ମି. ଲମ୍ବର ସଡ଼କ ଅଛି । ପ୍ରତି 20 ମାଇଲ ଅନ୍ତରରେ କୋଉଠି ନା କୋଉଠି ସଡ଼କ କାମ ଚାଲିଛି । ଚତୁର୍ଥ ଯୋଜନାରେ ଏହି କାମ ପାଇଁ 25 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଓ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ପାଇଁ 50 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ରଖାଯାଇଛି । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ

---

୧ । ଅପ୍ରେଲ 1959ରେ ଝିରକାଟାଙ୍ଗଠାରେ ପୂର୍ତ୍ତ ବିଭାଗର ଜଣେ ଶ୍ରମିକ ଗୋଟିଏ ଜରଓ୍ୱାର ତୀରରେ ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା ।

40 କି. ମି. ଲମ୍ବର ସଡ଼କ ତିଆରି ସରିଛି । ସରକାରଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଲା, ଏହି ଯୋଜନା କାଳରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକୁ ଛୋଟ ଛୋଟ ସଡ଼କଦ୍ୱାରା ବଡ଼ ସଡ଼କ ସହିତ ଯୋଗାଯୋଗ କରିବା ।

ଆଣ୍ଡାମାନ ପୂର୍ତ୍ତ ବିଭାଗର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଯୋଜନା ହେଲା 'ଗ୍ରେଟ୍ ଆଣ୍ଡାମାନ ଟ୍ରଙ୍କ ରୋଡ଼' । ଆଣ୍ଡାମାନ ଅଞ୍ଚଳର ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକୁ ଉତ୍ତରରୁ ଦକ୍ଷିଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ସଡ଼କଦ୍ୱାରା ଯୋଗ କରିବା ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନର ଦକ୍ଷିଣରେ ଚାଡ଼ିୟାଟାପୁଠାରୁ ଉତ୍ତର-ଆଣ୍ଡାମାନର ଏରିୟଲବେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ସଡ଼କର ଲମ୍ବ 287 କି. ମି. ହେବ । ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନ, ବାରାଟାଙ୍ଗ, ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନ ଓ ଉତ୍ତର-ଆଣ୍ଡାମାନ ଦେଇ ଏ ସଡ଼କ ଯିବ । ମଝିରେ ମଝିରେ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଜଳପଥକୁ ନୌକା-ଦ୍ୱାରା ଯୋଗାଯୋଗ କରାଯିବ । ସଡ଼କ ପୂରା ତିଆରି ହୋଇଗଲେ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସୁବିଧା ସବୁ ହେଲେ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ମଝିରେ ଥିବା ଛୋଟ ଛୋଟ ଜଳାଶୟଗୁଡ଼ିକୁ 'ପୁଲ' ତିଆରି କରିବା ଯୋଜନା ଅଛି । ଏହି ସଡ଼କ ଦ୍ୱିତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା କାଳରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା; ମାତ୍ର ଉପକରଣ ଅଭାବରୁ ଏହାର ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ରୁତଗତିରେ ହୋଇପାରୁନି । ତୃତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା କାଳରେ ଏହି କାମ ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ଚାଲିଥିଲା । ଫଳରେ ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଚାଡ଼ିୟାଟାପୁରୁ ଫରାର-ଗଞ୍ଜ ଓ ମାଇଲତିଲକ ଦେଇ ଜିରକାଟାଙ୍ଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାୟ 50 କି. ମି. ର ପକ୍କା ସଡ଼କ ତିଆରି ହୋଇଛି । ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନର ରଙ୍ଗତରୁ ଉତ୍ତର-ଆଣ୍ଡାମାନର ପ୍ରଶାସନ କେନ୍ଦ୍ର ମାୟା ସଡ଼କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ 75 କି: ମି: ପକ୍କା ସଡ଼କ ତିଆରି ହୋଇସାରିଛି । ଉତ୍ତର-ଆଣ୍ଡାମାନର ପ୍ରମୁଖ ଦ୍ୱୀପରେ ଏରିୟଲ ବେଜେଟିରୁ ଦିଗଲପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପକ୍କା ସଡ଼କ ତିଆରି ସରିଛି । ତୃତୀୟ ଯୋଜନାର ଶେଷ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ 136 କି: ମି: ସଡ଼କଟି ପୂରା ହୋଇସାରିଥିଲା ଓ 25 କି: ମି:ରେ କିଛି ନା କିଛି କାମ ଚାଲିଥିଲା । ଚତୁର୍ଥ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ ଏ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅଗ୍ରାଧିକାର ଦେବା ନିଶ୍ଚୟ କରାଗଲା । ଏହି ସଡ଼କ ଘନ ଜଙ୍ଗଲ, ପାହାଡ଼ ମଧ୍ୟଦେଇ ଯିବ; ତେଣୁ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଉପକରଣ ନ ହେଲେ ଠିକ୍ ସମୟରେ ଏହି ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ସାରିହେବନାହିଁ । ଏବେ ଦ୍ୱୀପର ସରକାର ଦୁଇଟି ବୁଲଡୋଜର ପାଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଏହା ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି । ଆହୁରି ଦୁଇଟି ବୁଲଡୋଜର ମିଳିବାର ଆଶା ଅଛି । ଚତୁର୍ଥ ଯୋଜନା କାଳରେ ଭାରତ ସରକାର ପରିବହନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଓ ସପ୍ଲାଇ ଓ ଡିସ୍‌ପୋଜାଲ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଳୟ ତରଫରୁ ଆହୁରି କେତେକ ମେସିନ ମିଳିବ ବୋଲି ଆଶା ଅଛି । ଏହି ଯୋଜନା କାଳରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟରେ ଏ ସଡ଼କ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ସରିବ ବୋଲି

ଆଶା କରାଯାଉଛି । ପ୍ରଧାନ ଇଂଜିନିୟର ରାଜନଙ୍କ ଅନୁଯାୟୀ ଏଠାର ଅନେକ ଲୋକ ଏ ସଡ଼କ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟକୁ 'ଧଳାହାତୀ' ବୋଲି ଭାବୁଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ଏ ଧାରଣା ଭୁଲ୍ । କାରଣ ଜଳସେଚନ ଯୋଜନା ପରି ଏଥିରେ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର କିଛି ଫଳ ମିଳିନଥାଏ । ଏହି ସଡ଼କ ବନ-ସମ୍ପଦରେ ଭରା କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଯିବା ପାଇଁ ପଥ ସୁଗମ କରିଦେବ । ଏଠାରୁ କାଠ କଟାସରିଲେ କୃଷିଯୋଗ୍ୟ ଭୂମି ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ମିଳିବ ଓ ଔପନିବେଶିକରଣ ଯୋଜନା ସରଳୀକୃତ ହୋଇଯିବ । ଚା, କଫି, ଗୋଲମରିଚ ଚାଷ, ବଗିଚା, ରବର ଉତ୍ପାଦନର କ୍ଷେତ୍ର ବୃଦ୍ଧିରେ ଏ ସଡ଼କର ଦାନ ଅତୁଳନୀୟ ହେବ ।

କାରନିକୋବର ଦ୍ୱୀପରେ ଗୋଲାକାର ସଡ଼କ ତିଆରି ହୋଇସାରିଛି । ଏହା ଦ୍ୱୀପର ସବୁ ଗାଁକୁ ଏକାଠି ମିଶେଇଛି । ଏଇ ସଡ଼କଦ୍ୱାରା କାରନିକୋବର ପରିବହନ ଓ ପ୍ରଚାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ସୁଗମ ହୋଇଯାଇଛି ।

ଏଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ପରିବହନ ଓ ପ୍ରଚାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ । ବିମାନ ଚଳାଚଳ, ନୌକା ଚଳାଚଳ ମଧ୍ୟ ସରକାର ତରଫରୁ ହୁଏ । ସଡ଼କରେ 28ଟି ସ୍ଥାନକୁ ବସ୍ ସବୁ ଚାଲିଥାଏ । ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନ ଓ ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ବସ୍‌ଚଳାଚଳ ଅଛି ଓ ଏଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତିଦିନ 1886 କି: ମି: ବାଟ ଯାଆନ୍ତି । ପ୍ରତିଦିନ 6 ହଜାରରୁ ଅଧିକ ଯାତ୍ରୀ ବସ୍‌ରେ ଯାତ୍ରା କରନ୍ତି । 1966-67 ମସିହାରେ ବସ ଭଡ଼ା 607,877 ଟଙ୍କା ହୋଇଥିଲା । 1967ରେ 17ଟି ସରକାରୀ ବସ୍ ଥିଲା; ପରେ ଏହାର ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲା । 1967ରେ ଏହି ଦ୍ୱୀପରେ 120ଟି ମୋଟର ସାଇକେଲ୍, 192 ଟି ଟ୍ରକ୍, 21ଟି ଟ୍ୟାକସି, 19ଟି ବସ୍, 113ଟି କାର୍ ଓ ଜିପ, ଏବଂ 83ଟି ମଟରଗାଡ଼ି ଥିଲା । ଏହି କେତେ ବର୍ଷରେ ଏହା ଆହୁରି ବଢ଼ି ଯାଇଥିଲା ।

ଦ୍ୱୀପରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଡାକଘର, 12ଟି ଗ୍ରେଡ ଡାକଘର ଓ 16ଟି ଶାଖା ଡାକଘର ଅଛି । ଏ ଦ୍ୱୀପରେ 16ଟି ତାରଘର ଡାକ ବିଭାଗ ଅଥବା ପୁଲିସ ରେଡ଼ିଓର ଅଟେ । ଏଠାରୁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ତାର କରିବାକୁ ଓ ପାଇବାକୁ ସୁବିଧା ମିଳେ । ଏଠାରେ 3ଟି ଟେଲିଫୋନ ଏକ୍ସଚେଂଜ ଓ ପ୍ରାୟ 350ଟି ଟେଲିଫୋନ ଅଛି ।

ଆଣ୍ଡାମାନର ଲୋକନିର୍ମାଣ ବିଭାଗ ସଡ଼କ, ରହିବା ଘର, କୋଠାବାଡ଼ି, ଜେଟି, ସ୍କୁଲ, ଡାକ୍ତରଖାନା, ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଜଳବିତରଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ନିର୍ମାଣ ଇତ୍ୟାଦି ତିଆରି କରିବା ଓ ଯତ୍ନ ନେବାର ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିଛି । ଏଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶରେ ଏହି ବିଭାଗର ଏକ ବିଶେଷ ଭୂମିକା ଅଛି । ଏହା

ବିମାନପଥ ମଧ୍ୟ ତଦାରଖ କରେ । 1957ରେ ଡେଭଲପମେଣ୍ଟ ଡିଭିଜନ ଏହି ବିଭାଗକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ଓ ତା' ପରଠୁ ଏଠାର ବହୁତ ପ୍ରଗତି ହୋଇଚି । ଏହି ବିଭାଗକୁ ବହୁ ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ପ୍ରାୟ ବଡ଼ ବଡ଼ କାମସବୁ ଖୁବ୍ କମ୍ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ପାଣି ପାଇଁ କେବଳ ଦିଲଥମ୍ପନ ପୋଖରୀ ଇଂରେଜଙ୍କ ସମୟରେ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଏହା ଯଥେଷ୍ଟ ନଥିଲା । 1963ରେ 'ଜବାହର ସରୋବର' ତିଆରି ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରୁ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରକୁ ପାଣି ପଠାଯାଏ । 36ଟି ଗ୍ରାମରେ ନଳଦ୍ୱାରା ପାଣି ଯିବାର ସୁବିଧା ଅଛି । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରର ଜି. ବି. ପନ୍ତ ଡାକ୍ତରଖାନାର ଶେଷ ଭାଗ, ବାହ୍ୟ ରୋଗୀ ବିଭାଗ, କାରନିକୋବର, ଲଙ୍ଗ୍ ଆଇଲେଣ୍ଡ, ମାୟାବନ୍ଦର ଓ ଦିଗଲିପୁରର ଡାକ୍ତରଖାନା ଏହି ବିଭାଗ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମାଣ ହୋଇଚି । ପୋର୍ଟ-ବ୍ଲେୟରର ସର୍କିଟ ହାଉସ୍, ଟୁରିଷ୍ଟ ହୋମ୍, ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ସମସ୍ତ ସ୍କୁଲ୍, କେତେକ ଜେଟି ମଧ୍ୟ ଏ ବିଭାଗ ନିର୍ମାଣ କରିଚି । ଜଙ୍ଗଲି ଘାଟ ଫାର୍ମ ନିକଟରେ ତିଆରି ହୋଇଥିବା କ୍ୱାର୍ଟରଗୁଡ଼ିକ ଏ ବିଭାଗ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ତିଆରି କରିଦେଇଥିଲା । ମାଉଣ୍ଟ ହାରିଏଟ୍‌ର ବି. ଓ. ଆର୍. ଷ୍ଟେସନ ମଧ୍ୟ ବହୁ କୁଶଳତା ଓ ପରିଶ୍ରମ ସହିତ ତିଆରି କରାଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଏହା ଏବେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉଦ୍‌ଘାଟିତ ହୋଇଚି । 1960ରୁ 1965 ଭିତରେ ପ୍ରାୟ 550ରୁ ଆହୁରି ଅଧିକ କୋଠା ଏହି ବିଭାଗ ତିଆରି କରିଛି ।

— —

ଦ୍ୱାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଦ୍ୱୀପପୁଂଜରେ ପଶୁପାଳନ, ମତ୍ସ୍ୟଗ୍ରହ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶିଳ୍ପ

ପଶୁପାଳନ—ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ଦୁଧିଆଳୀ ପଶୁଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଖୁବ୍ କମ୍ । ଦ୍ୱୀପର ଶାସନ କେନ୍ଦ୍ର ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରଠାରେ ମଧ୍ୟ ଦୁଧ ଦହି ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ମିଳେ ନାହିଁ । ଖୁଆ ର ମିଠେଇ ଏଠାରେ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ । ସମବାୟ ଦୁଗ୍ଧ ସଂଘ ଜରିଆରେ ବସ୍ତାଙ୍କ ଦୁଧ ମିଳେ; କିନ୍ତୁ ଏହାର ପରିମାଣ ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ । ଘିଅ ମିଳିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠେନାହିଁ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଯୋଜନା ପୂର୍ବରୁ ପଶୁପାଳନ ବିଭାଗର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ନାଁକୁ-ମାତ୍ର ଥିଲା । ପୁରୁଣାକାଳିଆ ଲୋକେ କହନ୍ତି ଯେ, ଇଂରେଜ ଶାସନବେଳେ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଗୋଟିଏ ଦୁଗ୍ଧଶାଳା ଥିଲା ଓ ସେଠାରୁ ଦୁଧ ଓ ଲହୁଣି ସହରକୁ ଆସୁଥିଲା; ମାତ୍ର ଏ ସୁବିଧା କେବଳ ଉଚ୍ଚ ସ୍ତରୀୟ ଅଫିସର ଓ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ମିଳୁଥିଲା । ଲେଖକ ନିଜ ଅନୁଭୂତିରୁ ଜାଣିଛି ଯେ, ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନର ପାଖାପାଖି ଦ୍ୱୀପକୁ ଗଲେ, ସାଙ୍ଗରେ ଡବାଦୁଧ ନେବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ବାରାଟାଙ୍ଗ ଦ୍ୱୀପରେ ନୀଳାମ୍ବୁର ବିଶ୍ରାମଗୃହଠାରେ ଥରେ ବହୁ ଚେଷ୍ଟା ପରେ ମଧ୍ୟ ଚା' ପାଇଁ ଟିକେ ଦୁଧ ମିଳିନଥିଲା । ସେଇ କାରଣରୁ ବୋଧେ ଏଠାର ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ କଳା ଚା' ପିଇଲେ ଖରାପ ଲାଗେନି । ନୌସେନା ଓ ସୈନିକ ଇଞ୍ଜିନିୟରମାନଙ୍କ ଆସିବାପରେ ପୋର୍ଟ-ବ୍ଲେୟାରରେ ଦୁଧର ଅଭାବ ଆହୁରି ବଢ଼ିଗଲା; କାରଣ ଠିକାଦାରମାନେ ସୈନିକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଦୁଧ କିଣିନିଅନ୍ତି; ଫଳରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପାଇଁ ଖୁବ୍ କମ୍ ଦୁଧ ରହେ । ଏ ଜାଗାର ଦୁହାଁଳିଆ ପଶୁ ମୁଖ୍ୟଭୂମି ପଶୁ ଅପେକ୍ଷା କମ୍ ଦୁଧ ଦିଅନ୍ତି । ଏଠାର ଦୁହାଁଳିଆ ପଶୁଗୁଡ଼ିକ ନିକୃଷ୍ଟ ଧରଣର ଏବଂ ଏହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏଠାରେ ଭଲ ଚରାଭୂଇଁ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଏଠି ଯେଉଁ ଗାଈ ଦୈନିକ ଦୁଇ କିଲୋ ଦୁଧ ଦିଏ, ତାର ଦାମ 700 ଟଙ୍କାରୁ ଅଧିକ ହୋଇଥାଏ । ଦ୍ୱୀପବାସୀମାନଙ୍କର ଜଣପିଛା ଦୈନିକ

34 ଗ୍ରା. ଦୁଧ ପଡ଼େ । ଭାରତବର୍ଷର ସାରା ଦେଶବାସୀଙ୍କ ପାଇଁ ଏହା 5.4 ଆଉନ୍‌ସ । ଇଣ୍ଡିଆନ କାଉନ୍‌ସିଲ ଅଫ୍ ମେଡ଼ିକାଲ ରିସର୍ଚ୍ଚଙ୍କ ବିବରଣୀ ଅନୁସାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ଦୈନିକ 283 ଗ୍ରାମ୍ ଦୁଧ ଆବଶ୍ୟକ । ଏହି ଅନୁପାତରେ ଦ୍ୱୀପବାସୀଙ୍କୁ ଯାହା ମିଳିବା ଦରକାର ତାର ମାତ୍ର 10 ଭାଗରୁ ଭାଗେ ସେମାନଙ୍କୁ ମିଳୁଚି । ତାହା ମଧ୍ୟ ଖାଣ୍ଟି ନୁହେଁ । ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ପଶୁପାଳନ ବିଭାଗ କିଛି ବର୍ଷ ଧରି ଯୋଗାଣ ବିଭାଗର ଏକ ଅଂଶ ଥିଲା । ପରେ ଏହା ଡେପୁଟି କମିଶନରଙ୍କ ବିଭାଗର ଅନ୍ତର୍ଗତ ହେଲା । ସେତେବେଳେ ଏ ବିଭାଗର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଥିଲା ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ଡାଏରି ଫାର୍ମ ଓ ଦୁଇଟି ପଶୁ ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଚଳେଇବା । ଏଥିପାଇଁ ଜଣେ ପଶୁପାଳନ ଅଫିସର ଏବଂ ତାଙ୍କ ଅଧୀନରେ 2-3ଟି ପଶୁଡାକ୍ତର ଓ କମ୍ପାଉଣ୍ଡର ଥିଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଯୋଜନା କାଳରେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇଥିଲା । କେତୋଟି ପଶୁଡାକ୍ତରଖାନା ଖୋଲିଲା । କୁକୁଡ଼ାଚାଷ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ପ୍ରଜନନ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ପଶୁଚାରଣ ଦିଗରେ ମଧ୍ୟ ଧ୍ୟାନ ଦିଆଗଲା । ଦୁହାଁଳିଆ ପଶୁ ଓ ଚାଷୋପଯୋଗୀ ପଶୁଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ଉପାୟ ଚିନ୍ତା କରାଗଲା; ଏହି ସବୁ କାମ ଖାଲି ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ସୀମିତ ନ ରଖି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ମଧ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରାଗଲା । କୃତ୍ରିମ ଗର୍ଭସଞ୍ଚାର କରାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା; ଯାହା ଫଳରେ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ନିକୃଷ୍ଟ ଧରଣର ପଶୁଙ୍କର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧରଣର ସନ୍ତାନ ଜାତ ହୋଇପାରିବେ । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ବହୁମାତ୍ରାରେ ସଫଳ ହେଲା ଓ ଅନେକ ଉନ୍ନତ ଧରଣର ବାଛୁରୀ ଜନ୍ମ ହେଲେ । ସଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ପଶୁଡାକ୍ତରଖାନା ମଧ୍ୟ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଖୋଲାଗଲା । ନୂଆ କର୍ମଚାରୀମାନେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । କୁକୁଡ଼ା ଓ ଘୁଷୁରିମାନଙ୍କର ରୋଗ ନିରାକରଣ ପାଇଁ ଉପାୟ କରାଗଲା । ଏହା ଫଳରେ 'ରାଣିକ୍ଷେତ ରୋଗ' ନାମକ ଗୋଟିଏ ଭୟାନକ କୁକୁଡ଼ାରୋଗ କମିଯାଇଥିଲା । ପଶୁମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଭଲ ଘାସର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । କୁକୁଡ଼ାଚାଷ ବିଷୟରେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଗଲା । ଶସ୍ତାଦରରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧରଣର କୁକୁଡ଼ାଚାଷ ପାଇଁ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ମାଗଣାରେ କୁକୁଡ଼ାମାନ ଦିଆଗଲା । ପଶୁପାଳନ ବିଭାଗର କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ମୁଖ୍ୟଭୂମିର ବିଭିନ୍ନ ପଶୁପାଳନ ଶିକ୍ଷା ଅନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କୁ ପଠାଗଲା ।

'କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଗୋସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନ ସମିତି' ତରଫରୁ ପଶୁପାଳନ ଉପରେ ଅତ୍ୟଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବା ପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛି । ଏହା ମତରେ ଯଦି ଦୁଗ୍ଧଶିଳ୍ପକୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶିଳ୍ପ ସହିତ ସମକକ୍ଷ ନ କରାଯାଏ, ତେବେ ଦେଶର ବିକାଶରେ ବାଧା ଘଟିବ । ରାଷ୍ଟ୍ର

ସମ୍ପତ୍ତି ମଧ୍ୟରୁ ପଶୁଧନର ମୂଲ୍ୟ 700 କୋଟି ଟଙ୍କାରୁ ଅଧିକ । ଉପଯୁକ୍ତ ଧ୍ୟାନ ଦେଲେ ପଶୁପାଳନ ଆମ ଦେଶର ଆର୍ଥିକ ବିକାଶର ଏକ ସୁଦୃଢ଼ ଆଧାରରେ ପରିଣତ ହେବ । ଲୋକମାନଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଏହା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଆମ ଦେଶର ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ ଏବେ ବି ନିରାମିଷାଶୀ । ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଦୁଗ୍ଧଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟ ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଆମିଷାଶୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଦୁଗ୍ଧଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟ ଓ ଅଣ୍ଡା ଇତ୍ୟାଦି ଦରକାର । ତେଣୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରଣାଳୀରେ ପଶୁପାଳନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଚଳୁରଖିବା ଉଚିତ । ଏ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ପଶୁପାଳନ ବିଭାଗ ତରଫରୁ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଅବ୍ୟାହତ ରହିଛି ।

1961ର ଗଣନା ଅନୁସାରେ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ ପଶୁମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା 16,000ରୁ ସାମାନ୍ୟ ଅଧିକ ଥିଲା । 1966ରେ ଏହା ବଢ଼ି 18,000ରୁ ବେଶୀ ହୋଇଥିଲା । ମାତ୍ର 5 ବର୍ଷରେ ଏ ବୃଦ୍ଧି ଆଦୌ ଉତ୍ସାହଜନକ ନୁହେଁ । ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ ଏଠାକୁ ପଶୁ ଆଣିବା କଷ୍ଟକର । ସବୁଠୁ ଅସୁବିଧା ହେଉଛି ଉପଯୁକ୍ତ ଜାହାଜ ଅଭାବ । ତେଣୁ ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼େଇବା ପାଇଁ ତଥା ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧରଣର ପଶୁ ପାଇଁ ଏଠିକାର ପଶୁମାନଙ୍କ ଉପରେ ହିଁ ନିର୍ଭର କରାଯାଏ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଯୋଜନା କାଳରେ 3,477ଟି ପଶୁ ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ ଏଠାକୁ ଅଣାଯାଇ ଏଠିକାର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କୁ ଋଣ-ରୂପେ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ତୃତୀୟ ଯୋଜନାରେ 500 ଦୁହାଁଳିଆ ପଶୁ ଆଣିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ଥିଲା; ମାତ୍ର ପଶୁବାହୀ ଜାହାଜ ନ ମିଳିବାରୁ ତାହା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରି ନ ଥିଲା ।

ପଶୁଚିକିତ୍ସା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ଡାକ୍ତରଖାନା, 4ଟି ଔଷଧାଳୟ ଓ 14ଟି ଚିକିତ୍ସା କେନ୍ଦ୍ର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ରହିଛି । ପଶୁପାଳନ ବିଭାଗ ତରଫରୁ ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ କୃତ୍ରିମ ପ୍ରଜନନ କେନ୍ଦ୍ର, ଦୁଇଟି 'ମୌଳିକ ଗ୍ରାମ-ଖଣ୍ଡ', ପଶୁପାଳନ (ଉନ୍ନୟନ ପାଇଁ) ଏବଂ ଗୋଟିଏ 'ଘାସ-ଫାର୍ମ' ରହିଛି । ଚତୁର୍ଥ ଯୋଜନାରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଦୁଇଟି ଚିକିତ୍ସାକେନ୍ଦ୍ରକୁ ଔଷଧାଳୟରେ ପରିଣତ କରାଯିବ ଓ 4ଟି ନୂଆ ଚିକିତ୍ସା କେନ୍ଦ୍ର ଖୋଲାଯିବ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାଗାରେ ମଧ୍ୟ 'ମୌଳିକ ଗ୍ରାମ-ଖଣ୍ଡ'ର ବିସ୍ତାର କରାଯିବ । ପଶୁଖାଦ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତକୁ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତଭାବେ କୃଷକମାନଙ୍କୁ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ଦିଆଯିବ । କୁଟା କାଟିବା ମେସିନ୍ ଅଣାଯିବ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧରଣର ଦୁହାଁଳିଆ ଗାଈ, କୃତ୍ରିମ ପ୍ରଜନନ ପାଇଁ ଜଂସ ଷଣ୍ଢ ପ୍ରଭୃତି ମୁଖ୍ୟ-ଭୂମିରୁ ଅଣାଯିବ । ଆହୁରି ବହୁମାତ୍ରାରେ ପଶୁମେଳା ଓ ପଶୁ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ କରାଯିବ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉନ୍ନୟନ ବିଭାଗ ପଶୁପାଳନ ବିଭାଗର ସାହାଯ୍ୟକାରୀରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଥିବା ପଶୁଡାକ୍ତରଖାନା, ଔଷଧାଳୟ ଓ ଚିକିତ୍ସାକେନ୍ଦ୍ରରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ପ୍ରାୟ 30,000 ପଶୁ ଚିକିତ୍ସିତ ହୁଅନ୍ତି । 'ମୌଳିକ ଗ୍ରାମ-ଖଣ୍ଡ' ଯୋଜନା ଅଧୀନରେ 1964-65ରେ 511ଟି ପଶୁଙ୍କୁ କୃତ୍ରିମଭାବେ ଗର୍ଭବତୀ କରାଯାଇଥିଲା । 399ଟି ପଶୁଙ୍କୁ ପ୍ରାକୃତିକ ଉପଚାର କରାହୋଇଥିଲା ଏବଂ 482ଟି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ପଶୁ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ନୂଆ ଧରଣର ପଶୁଗୁଡ଼ିକୁ ଚାଷୀମାନେ ଖୁବ୍ ପସନ୍ଦ କରିଥିଲେ । ଚାଷୋପଯୋଗୀ ଷଣ୍ଢମାନଙ୍କୁ ବଳଦ କରିବା କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । 1964-65ରେ 376 ବଳଦଙ୍କ ଉପରେ ଏହି ଉପଚାର କରାଯାଇଥିଲା ।

ଏଠାରେ ମେଣ୍ଢାଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଖୁବ୍ କମ୍ । 1956 ଏବଂ 1966ର ଗଣନା ଅନୁସାରେ ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଯଥାକ୍ରମେ 33 ଓ 26 ଥିଲା । ଏଠାର ଉଷ୍ଣ ଏବଂ ଆର୍ଦ୍ର ଜଳବାୟୁରେ ମେଣ୍ଢା ରହିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । 1966ର ଗଣନା ଅନୁସାରେ ଏଠାରେ 10,000ରୁ ବେଶୀ ଛେଳି ଥିଲେ । 1956 ଓ 1961ରେ ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଯଥାକ୍ରମେ 3,663 ଓ 8,615 ଥିଲା । ଉପରୋକ୍ତ ବିବରଣୀରୁ ଜଣାଯାଉଛି ଯେ ଏଠାରେ ଛେଳିମାନେ ବଞ୍ଚିପାରିବେ । ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱୀପରେ ଛେଳିମାନେ ଖାଲି ଖାର-ପାଣି ପିଇ ବଞ୍ଚିରହିଛନ୍ତି । ଛେଳିମାଂସ ଓ ଦୁଧରୁ ଦୁଇଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ମିଳୁଛି । ଏଠାରେ ଛେଳିମାଂସ କିଲୋ 9 ଟଙ୍କା ହୋଇଥିବାରୁ ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଏ ମାଂସ କିଣିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ନୌସେନା ପାଇଁ ଠିକାଦାରମାନେ ବହୁତ ମାଂସ କିଣିନେଇଥାଆନ୍ତି; ତେଣୁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଏହା ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ହୋଇଥାଏ । ହରିଣମାଂସ କିଲୋ 4 ଟଙ୍କା ବା ସାଢ଼େ ଚାରି ଟଙ୍କାରେ ମିଳୁଥିବାରୁ ସାଧାରଣ ଲୋକେ ତାହାକୁ କିଣନ୍ତି । ଏହା ମୁଖ୍ୟ-ଭୂମିରେ କେତେବେଳେ କେମିତି ମିଳୁଥିବାରୁ ଖାଇବାକୁ ଭଲ ଲାଗିଥାଏ; ମାତ୍ର ଆଣ୍ଡାମାନରେ ତାହା ଏତେ ବେଶୀ ମିଳେ ଯେ ଖାଇ ଖାଇ ବିରକ୍ତ ଲାଗେ । ଏଠାରେ ବହୁତ ଗରମ ହେଉଥିବାରୁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଏହା ଭଲ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ମାଂସାହାରୀ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପାଇଁ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଛେଳି ମିଳିବା ଉଚିତ । ଏ ଦ୍ୱୀପର ପଶୁପାଳନ ଅଧିକାରୀ ଶ୍ରୀ ଏମ. ଏମ. ଚାର୍ଲ୍ସ "ଦି ଆଣ୍ଡାମାନ ଏଣ୍ଡ ନିକୋବର ଇନଫର୍ମେଶନ" ଅଙ୍କ 11ରେ ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ ଛେଳିମାଂସ ବହୁତ ମହଙ୍ଗା ଏବଂ ଏହାର ଚାହିଦା ବହୁତ; ମାତ୍ର ଜମି ଓ ବଗିଚାର କ୍ଷତିର ସମ୍ଭାବନା ଯୋଗୁ ଛେଳିମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି କରିବା ଉଚିତ ହେବ ନାହିଁ; ଏବଂ ଏହା ପରିବର୍ତ୍ତେ ବର୍ତ୍ତମାନ ରହିଥିବା ଛେଳିମାନଙ୍କୁ ଉତ୍କୃଷ୍ଟତର କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରାଯିବା ଉଚିତ । ଏ ଲେଖକ ତାଙ୍କ ସହିତ ଏକମତ ନୁହେଁ । ମୁଖ୍ୟଭୂମିରେ ମଧ୍ୟ କ୍ଷେତ ଓ ବଗିଚା ସବୁ ଜଗିବାକୁ ପଡ଼େ ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ଛେଳି-ମେଣ୍ଢାଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା

କମାଇବାର ଆବଶ୍ୟକତା ପଡ଼େ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଦୁର୍ଘଟଣା କମାଇବାକୁ ମଟରଗାଡ଼ି ଡଆରି ବନ୍ଦ କରାଯାଇ ଯାତାୟାତ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରାଯାଏ । ଲେଖକ ମତରେ ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ ଉନ୍ନତ ଧରଣର ଛେଳି ଆଣି ଏଠି ସେମାନଙ୍କ ବଂଶବୃଦ୍ଧି କରି ଦ୍ୱୀପବାସୀମାନଙ୍କୁ ଢେର ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ମାଂସ ମିଳିବ, ତାର ସୁବିଧା କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏଠାରେ ପନିପରିବା ସେତେ ମିଳେନାହିଁ; ତେଣୁ ଅନ୍ତତଃ ଆମିଷାଶୀମାନଙ୍କୁ ମାଂସରୁ ପ୍ରୋଟିନ୍ ମିଳନ୍ତୁ ।

ଏ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ ବିଶେଷତଃ ନିକୋବରବାସୀମାନଙ୍କ ଜୀବନଧାରଣ ପାଇଁ ଘୁଷୁରି ଏକ ପ୍ରଧାନ ପଶୁ । ନିକୋବରରେ ପ୍ରାୟ 14,000 ଘୁଷୁରି ଅଛନ୍ତି । ଜନସଂଖ୍ୟା ତୁଳନାରେ ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବେଶ୍ ଭଲ । ନିକୋବରବାସୀମାନେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ପ୍ରାୟ ଦେଢ଼ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ଘୁଷୁରିମାଂସ ଖାଆନ୍ତି । ଘୁଷୁରିମାଂସ ଖାଇବା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବାରେ ନିକୋବରବାସୀଙ୍କ ଭଳି ଲୋକେ ଭାରତର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଜାଗାରେ ନାହାନ୍ତି । ଘୁଷୁରି ପାଳିବା ସହିତ ନିକୋବରବାସୀଙ୍କ ଜୀବନଯାତ୍ରାର ଏତେ ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଛି ଯେ ଘୁଷୁରି ପାଳନର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ଯେକୌଣସି ଯୋଜନା ସାରା ନିକୋବରର ଉନ୍ନତି ଯୋଜନା ବୋଲି ବୁଝାଯିବ । ଘୁଷୁରିସଂଖ୍ୟା ଖୁବ ଶୀଘ୍ର ବଢ଼ୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ 1956 ଓ 1961ରେ ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ଏକା ଥିଲା । ଏହାର କାରଣ ଥିଲା ଘୁଷୁରିମାନଙ୍କର ଯତ୍ନର ଅଭାବ । ନିକୋବରରେ ଯେପରି ଭାବରେ ଘୁଷୁରିମାନଙ୍କୁ ରଖାଯାଏ, ସେଥିରେ ଜନ୍ମହାର କମ୍ ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁହାର ବେଶୀ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ପ୍ରତିବର୍ଷ ପ୍ରାୟ 3000 ଘୁଷୁରି ମାଂସ ପାଇଁ ମରାଯାଆନ୍ତି । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧରଣର ଘୁଷୁରି ପ୍ରଜନନ ଯୋଜନା ସଫଳ ହୋଇନାହିଁ । କିଛି ବର୍ଷ ତଳେ ବାରଟି ଧଳା 'ୟର୍କଶାୟାର ଘୁଷୁରି' ଏବଂ ଛଅଟି 'ମାଈ ଘୁଷୁରି' ନିକୋବରରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧରଣର ଘୁଷୁରି ପ୍ରଜନନ ପାଇଁ ସରକାର ବାଣ୍ଟିଥିଲେ । ଏ ଗୁଡ଼ିକର ଭଲ ଯତ୍ନ ନିଆଯାଇ ନଥିଲା ବା ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଭଲ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯାଇ ନଥିଲା । ଏଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ନିକୋବର ଘୁଷୁରି ପରି ରଖାଯାଇଥିଲା; ଫଳରେ ଅଳ୍ପଦିନ ପରେ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ମରିଗଲେ । ଯେଉଁସବୁ ପଦାର୍ଥ ଫୋପାଡ଼ି ଦେବା କଥା ସେଇଆକୁ ଘୁଷୁରିଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯାଏ । ଏହାଛଡ଼ା ସେମାନଙ୍କୁ ଆହୁରି ଖାଦ୍ୟ ଦିଆଯିବା ଉଚିତ । ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଅନ୍ତର୍ବିଭାଗୀୟ ଦଳ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ଦ୍ରୁତ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ରିପୋର୍ଟରେ ମତ ଦେଇଛନ୍ତି

ଯେ ନଡ଼ିଆ ପିଡ଼ିଆ ଘୁଷୁରିମାନଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପାଇଁ ଉପାଦେୟ ।[1] ସେ ଦଳ ମତ ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ ଘୁଷୁରିମାନଙ୍କର ଖାଦ୍ୟରେ ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଗଲେ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଭଲ ରହିବ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ମାଂସ ବେଶୀ ହେବ । ଏହାଦ୍ୱାରା ନଡ଼ିଆତେଲ ମଧ୍ୟ ବଳିପଡ଼ିବ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇପାରିବ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧରଣର ଘୁଷୁରି ବଢ଼ାଇବାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଏହିପରି ଭାବରେ ଅଧିକ ସଫଳ ହେବ ଏବଂ ନିକୋବରୀମାନଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ଉନ୍ନତି ଘଟିବ ।

ପଶୁପାଳନ ବିଭାଗ ତରଫରୁ କୁକୁଡ଼ା ଚାଷକୁ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହିତ କରାଯାଉଛି । ଏହି ଦ୍ୱୀପବାସୀମାନେ ଆଗରୁ କୁକୁଡ଼ା ପାଳିଆସିଛନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘର ପଛରେ କୁକୁଡ଼ାଘର ଅଛି । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ରାସ୍ତା ଉପରେ କୁକୁଡ଼ା ସବୁ ବୁଲୁଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଗାଡ଼ି ବ୍ରେକ ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଗାଁ ପାର ହେଉ ହେଉ ଗୋଟିଏ ବା ଯୋଡ଼ିଏ କୁକୁଡ଼ା ମରିଥାନ୍ତି । କିଛି ବର୍ଷତଳେ ମୁଖ୍ୟଭୂମିରେ ଜନସଂଖ୍ୟା ଅନୁପାତରେ କୁକୁଡ଼ା ସଂଖ୍ୟା ଯେତେବେଳେ ଶତକଡ଼ା 20 ଥିଲା, ସେତେବେଳେ ଏଠାରେ ସେ ପ୍ରତି ଶହେ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ 119.6ଟି କୁକୁଡ଼ା ଥିଲେ । ଏହା ବଢ଼ି 1965ରେ 84,501 ହୋଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ଟଙ୍କାକୁ 6ଟି ଅଣ୍ଡା ମିଳୁଥିଲା । 1969ରେ ଟଙ୍କାକୁ ମାତ୍ର ଦୁଇଟି ମିଳିଲା । ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନର ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଟଙ୍କାକୁ 3ଟି ଓ ଉତ୍ତର-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଟଙ୍କାକୁ 4ଟି ଲେଖାଏଁ ମିଳିଲା । 1965ରେ ଗୋଟିଏ କୁକୁଡ଼ାର ଦାମ ଥିଲା ଟ.4½ ଙ୍କା । ଚାରିବର୍ଷ ପରେ ଏହା ଆଠ ଟଙ୍କା ହୋଇଥିଲା । ଏହା ମହଙ୍ଗା ହେବାର କାରଣ ହେଲା ଯେ, ଏଠାର ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ମାଂସାହାରୀ ଏବଂ 'ରାଣିକ୍ଷେତ' ବେମାର ଫଳରେ ବହୁ କୁକୁଡ଼ା ମରିଗଲେ । 1966ରେ କୁକୁଡ଼ା ସଂଖ୍ୟା ଥିଲା 98, 210 କିନ୍ତୁ 1967ରେ ଏ ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗ ଫଳରେ ମୃତ୍ୟୁର ହାର ବହୁତ ବଢ଼ିଯାଇଥିଲା । ପଶୁବିଭାଗ ତରଫରୁ ଟିକା ଦେଇ ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗ ନ ବ୍ୟାପିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଥିଲା । ତୃତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ 322ଟି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧରଣର କୁକୁଡ଼ା ଚାଷ ପାଇଁ ବଣ୍ଟାଯାଇଥିଲା । 1966-67ରେ ସେଥିପାଇଁ 8 ଜଣ ଲୋକଙ୍କୁ 200 ଟଙ୍କା କରି ସେଥିପାଇଁ ଋଣ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଚତୁର୍ଥ ଯୋଜନାରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ 20 ଜଣ ଲୋକଙ୍କୁ ଏହି ପ୍ରକାର ଋଣ ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି । ଏହି ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ପ୍ରାୟ 6 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର କୁକୁଡ଼ାଅଣ୍ଡା ବିକ୍ରି ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ କିପରି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧରଣର କୁକୁଡ଼ା ବୈଜ୍ଞାନିକ ଉପାୟରେ ପାଳନ କରାଯିବ, ତାର ସୁବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରାଯିବା ଉଚିତ ।

---

[1] ପୃଷ୍ଠା : 61, ଧାରା 224

ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରଠାରେ ପଶୁପାଳନ ବିଭାଗ ତରଫରୁ ଗୋଟିଏ ସରକାରୀ କୁକୁଡ଼ା ଫାର୍ମ ଥିଲା । ସେଥିରେ ପ୍ରାୟ 1,100 ଭଲ ଧରଣର କୁକୁଡ଼ା ଥିଲେ । ସେଥିରୁ 250ଟି କୁକୁଡ଼ା ଅଣ୍ଡା ଦେଉଥିଲେ । ଏହା ଏକ ଆଦର୍ଶ ଫାର୍ମରୂପେ ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିଲା । ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରଣାଳୀରେ କୁକୁଡ଼ାଚାଷ ବିଷୟରେ ଏଠାରେ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଥିଲା । ତୃତୀୟ ଯୋଜନାରେ ଏ ଫାର୍ମରୁ ପ୍ରାୟ 70,000 ଅଣ୍ଡା ଆମଦାନୀ ହୋଇଥିଲା । 850ଟି କୁକୁଡ଼ା ଚାଷୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବଣ୍ଟାଯାଇଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ମହାବୀର ସିଂ ମୁଖ୍ୟ କମିଶନର ଥିଲାବେଳେ ଏହି ଫାର୍ମକୁ ବନ୍ଦ କରିଦିଆ ଯାଇଥିଲା । କାରଣ ଆର୍ଥିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହା ଲାଭପ୍ରଦ ନଥିଲା । ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ଦ୍ରୁତ ବିକାଶ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଅନ୍ତର୍ବିଭାଗୀୟ ଦଳ ରିପୋର୍ଟରେ କହିଛନ୍ତି ଯେ, ପଶୁପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ପରିମାଣରେ ଖାଦ୍ୟ ଯୋଗେଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏଠାରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇନାହିଁ । ଏଠିକାର ଅଧିବାସୀମାନେ ପଶୁଖାଦ୍ୟ ପାଇଁ ଭଲ ଫସଲ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଶୁଖିଲା ପାଗ (ଯାହାକୁ ଏଠି ଖରାଦିନ ବୋଲି କହନ୍ତି)ରେ ଏଠି ପଶୁଖାଦ୍ୟ ମିଳିବା କଷ୍ଟ । ଏ ଦିନେ ଘାସ ଶୁଖିଯାଏ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ ମଧ୍ୟ ମିଳେ ନାହିଁ । 1960-61ରେ 38,617 ପଶୁଙ୍କ ପାଇଁ କେବଳ 43.76 ହେକ୍ଟର ଚାରଣ ଭୂମି ଥିଲା । ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ପଶୁ ବିଭାଗ ତରଫରୁ ମାତ୍ର 10 ଏକର-ବିଶିଷ୍ଟ ଗୋଟିଏ ଘାସ ଫାର୍ମ ଅଛି । ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ 'ନେପିୟାର' ଓ 'ଗିନି' ଘାସ ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ବଣ୍ଟାଯାଇଥାଏ । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ତୃତୀୟ ଯୋଜନା ବେଳରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । କୁକୁଡ଼ାମାନେ ପୋକ, ଜୋକ ଓ ଗେଣ୍ଡା ଖାଇ ବଞ୍ଚନ୍ତି । ପଶୁ-ପାଳନ ଅଧିକାରୀ ଶ୍ରୀ ଗୁର୍ଡୋଲା ମତ ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ, ଏ ଗେଣ୍ଡା କୁକୁଡ଼ାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧରଣର ଖାଦ୍ୟ । ଘୁଷୁରିମାନେ ନଡ଼ିଆ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗେଣ୍ଡା, କଙ୍କଡ଼ା, କଚୁ ମୂଳ ମଧ୍ୟ ଖାନ୍ତି ।

ଏ ଦ୍ୱୀପରେ ପଶୁମାନଙ୍କ ପିଠିରେ ଘା ହୋଇ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ସାଙ୍ଘାତିକ ରୋଗ ହୁଏ । ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ ବିଶେଷଜ୍ଞ ଆସି ଏ ରୋଗ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ଚିକିତ୍ସାର ଉପାୟ ଖୋଜିଛନ୍ତି ।

ଚତୁର୍ଥ ଯୋଜନାକାଳରେ ପଶୁବିଭାଗ ତରଫରୁ ବହୁ ଉଦ୍ଦେଶୀୟ ବିକାଶ ହେବାର ଯୋଜନା ରହିଛି । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ଏକ ପ୍ରୟୋଗଶାଳା ତଥା ଅନ୍ୟତ୍ର 3ଟି ଔଷଧାଳୟ, 6ଟି ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଓ ଜଙ୍ଗଲୀ ଘାଟର ଔଷଧାଳୟକୁ ଚିକିତ୍ସାଳୟ କରିବା ପାଇଁ 6·501 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ ହେବାର ଅଛି । 'ମୂଳ ଗ୍ରାମ-ଖଣ୍ଡ'ର ବିସ୍ତାର ପାଇଁ ତଥା ପଶୁଖାଦ୍ୟର ସମାଧାନ ନିମନ୍ତେ 2·583 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ ହେବା ପାଇଁ

ପ୍ରସ୍ତାବ ରହିଛି । ଘୁଷୁରି ପ୍ରଜନନ ଓ ବିସ୍ତାର ପାଇଁ 0.297 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବାର ଯୋଜନା ରହିଛି । 4ଟି ନର ଘୁଷୁରି ଓ 12 ଟି ମାଦା ଘୁଷୁରି ଆଣି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧରଣର ଘୁଷୁରି ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ଏ ଯୋଜନାର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଆଉରି ଗୋଟିଏ ଯୋଜନା ଅନୁଯାୟୀ କୁକୁଡ଼ାଚାଷକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବା ପାଇଁ 200 ଜଣ ଲୋକଙ୍କୁ ଅଳ୍ପ ଦିନ ପାଇଁ 200 ଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ଋଣ ଦିଆଯିବ ଏବଂ ଶତକଡ଼ା 20 ଭାଗ କମ୍ ଦାମ୍‌ରେ ଭଲ ଜାତିର କୁକୁଡ଼ା ମଧ୍ୟ ଯୋଗେଇ ଦିଆଯିବ । ଏଥିରେ ଉତ୍ତର ଓ ମଧ୍ୟ ଆଣ୍ଡାମାନକୁ କୁକୁଡ଼ାଚାଷ ପାଇଁ ଅଗ୍ରାଧିକାର ଦିଆଯିବ । ପଞ୍ଚମ ଯୋଜନାରେ ବନଭାଗୀୟ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ 0·075 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବାର ଅଟକଳ ରହିଛି । ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଖ୍ୟଭୂମିରେ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବ । ଏଠିକାର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କୁ ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ 1·50ଟି ଦୁଧିଆଳୀ ପଶୁ ଆଣି ବାଣ୍ଟିବା ବ୍ୟୟରୂପେ 1 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ଯୋଜନା ରହିଛି ।

ମାଛଚାଷ—ଏଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ଅପାର ଜଳରାଶିରେ ପ୍ରାୟ 1,200 ମି. ଲମ୍ବା ସମୁଦ୍ରତଟ ଆଖପାଖରେ ଅସଂଖ୍ୟ ମାଛ ଅଛନ୍ତି । ଏହା ଦେଶ ପକ୍ଷରେ ଏକ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ-ଜନକ ପରିସ୍ଥିତି ଅଟେ ଯେ, ଏହି ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ବିଦେଶୀ ଲୋକମାନେ ଉପଯୋଗ କରୁ-ଥିବାବେଳେ ଆମେ ଏହାର ସଦୁପଯୋଗ କରିପାରୁନୁ । ମ୍ୟାଲେସିଆ ଓ ସିଙ୍ଗାପୁର ପ୍ରଭୃତି ଦେଶରୁ ଲୋକେ ନୌକାରେ ଆସି ଲୁଚିକରି ନୌକା ନୌକା ଭରି ମାଛ ନେଇ ପଳେଇଯାନ୍ତି । ଏମିତି ନୌକାମାନ କେତେ ସଂଖ୍ୟାରେ ଆସନ୍ତି, ତାହା ଅନୁମାନ କରିହେବା ଅସମ୍ଭବ । ଆମର ଉପକରଣଗୁଡ଼ିକ ଖୁବ୍ ପୁରୁଣା ଢଙ୍ଗର ଥିବାରୁ ଅନେକ ନୌକାର ଆଭାସ ମଧ୍ୟ ମିଳି ନ ଥାଏ । ଯେଉଁ କେତେକ ଦେଖାଯାଏ, ସେମାନେ ବନ୍ଦି ହେଲେ ପଳେଇଯାନ୍ତି । କେତେବେଳେ କେମିତି ଆମ ନୌସେନା ଜାହାଜ ବା ପୋଲିସ ମୋଟର ବୋଟ ସେଗୁଡ଼ିକର ପିଛାକରିଥାଏ ଓ ଧରିଥାଏ ମଧ୍ୟ । ଲେଖକର କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ମୋଟର ବୋଟ ଧରାଯାଇଥିଲା । ଏଗୁଡ଼ିକ ମତ୍ସ୍ୟଧରା ପାଇଁ ନୂଆ ଓ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧରଣର ଏବଂ ଯନ୍ତ୍ରଚାଳିତ ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ଧରା ହୋଇଥିବା 8ରୁ 12-20 ଜଣ ଲୋକ- ମଧ୍ୟରୁ ବେଶୀ ଭାଗ ଚୀନ୍ ଦେଶର, ମାଲୟସିୟାର ବା ଥାଇଲାଣ୍ଡର । ଆମ ପୋଲିସମାନେ ବା କୂଳରେ କାମ କରୁଥିବା ଦ୍ୱୀପବାସୀମାନେ ଏମାନଙ୍କୁ ମାଛ ମାରିବା ଦେଖିଥିଲେ । ଏବେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନର 'ତାର ମୁଗଲି ଟାପୁ' ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ନୌକା ଦେଖାଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଏହାର ସୂଚନା ଗୋଟିଏ ବଙ୍ଗାଳୀ ମାଛୁଆ ପୋଲିସକୁ ଦେଇଥିଲା । ଖବରକାଗଜରେ ବହୁ-ବାର ଚର୍ଚ୍ଚିତ ନାରକୋଣ୍ଡମ୍ ଦ୍ୱୀପରେ ପହରା ଥିବା ସିପାହୀମାନେ ଆଉରି ଗୋଟିଏ

ନୌକା ଦେଖିଥିଲେ ଓ ତାର ସାହାଯ୍ୟରେ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରକୁ ଜଣାଇଥିଲେ । ଏ ଦୁଇଟି ନୌକା ଧରାପଡ଼ିଥିଲା । ଲେଖକର କୋର୍ଟରେ ଏଇ ଲୋକମାନଙ୍କ ଉପରେ ତଥା ଅନ୍ୟ କେତେକ ନାବିକଙ୍କ ଉପରେ ମକଦ୍ଦମା ଚାଲୁହୋଇଥିଲା । ଏଇ ନୌକା-ଗୁଡ଼ିକରେ 'ମନୌ' ମାଛ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଥିଲା ଓ ବିଦେଶୀ ଲୋକମାନେ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଭାରତୀୟ ସମୁଦ୍ରସୀମା ଭିତରୁ ମାରିଥିଲେ । ତେଣୁ ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଉଛି ଯେ, ଏପରି ଅନେକ ବିଦେଶୀ ମୋଟର ବୋଟ୍ ମାଛମରାକାମ ପାଇଁ ଆସୁଛନ୍ତି ଏବଂ କେତେକଙ୍କୁ ଆମେ ଦେଖି ମଧ୍ୟ ପାରୁନୁ । ଯେଉଁ ଜଣେଅଧେଙ୍କୁ ଧରାଯାଉଛି, ସେଥିରୁ ଅନେକଙ୍କୁ ଧରାହୋଇପାରୁନି ବୋଲି ଜଣାଯାଉଚି । ଏଇ ବିଦେଶୀ ଲୋକମାନେ କେତେକ ମାସ ପାଇଁ ଆଣ୍ଡାମାନ ଜେଲରେ ବିଚାରାଧୀନ କଏଦୀ ହିସାବରେ ରହନ୍ତି ଏବଂ ପରେ ଦଣ୍ଡ ମିଳିଲେ ସେଇ କେତେ ମାସ ଜେଲରେ ରହି ପୁଣି ନିଜ ଦେଶକୁ ଫେରିଯାନ୍ତି । ଏହାପରେ ନିଜ ଦେଶକୁ ଫେରିଯିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ସମୟରେ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରଠାରେ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ ବୁଲାବୁଲି କରି ସେ ସ୍ଥାନ ସହିତ ପରିଚିତ ହୋଇଯାନ୍ତି । ଏହା ଦେଶର ପ୍ରତିରକ୍ଷା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଭଲ ନୁହେଁ ।

ଏହି ସମୁଦ୍ରରେ ପ୍ରାୟ 40 ପ୍ରକାରର ଖାଇବାଯୋଗ୍ୟ ମାଛ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ମିଳିଥାଏ । ବିଦେଶୀ ଲୋକମାନେ ଏତେ ଦୂରରୁ ଏତେ କଷ୍ଟ ସହି ଏବଂ ଏତେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଏଠାକୁ ମାଛ ମାରିବାକୁ ଆସୁଛନ୍ତି । ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଉଛି ଯେ, ଏହା ଆର୍ଥିକ-ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବହୁତ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ଯେ, ଦେଶର ଅର୍ଥବିଭାଗ ଏହାର ସୁଯୋଗ ନେଉନାହିଁ । ଏଠାରେ ପୁରୁଣାକାଳିଆ ଢଙ୍ଗରେ ମାଛ ଧରୁଥିବାରୁ ଏଠାର ଲୋକେ ବେଶୀ ମାଛ ଧରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରରୁ ଧରାଯାଉଥିବା ମାଛ ବଜାରକୁ ଆସୁ ଆସୁ ବିକ୍ରି ହୋଇଯାଏ । ନିକୋବରରେ ମଧ୍ୟ ମାଛ କିଣିବା ସହଜ ନୁହେଁ । 1949 ସେପ୍ଟେମ୍ବରରେ ମତ୍ସ୍ୟ ବିଭାଗୀୟ ଅନୁସନ୍ଧାନ-ବିଭାଗ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଛି । ଏହାଦ୍ୱାରା ମତ୍ସ୍ୟ-ଉଦ୍ୟୋଗର ବିକାଶ କ୍ଷମତା କେତେ ତାହା ଅନୁମାନ କରାଯାଇପାରିବ । 1955ରେ ଏହି ବିଭାଗ ବିକାଶ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲା । ପ୍ରଥମରେ ମାଛୁଆମାନଙ୍କର ନୂଆ ପ୍ରକାର ମାଛ ଧରା ପ୍ରଣାଳୀ ପରିଦର୍ଶନ କରିବା ଏହାର ପ୍ରଧାନ କାମ ଥିଲା । ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ କେତେକ ମାଛ ଧରାଳି ଏଠାକୁ ଆସିଲେ । କେତେକ ଲୋକ, ବିଶେଷକରି ଆନ୍ଧ୍ରରୁ--ଏଠାକୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ମାଛ ଧରିବାକୁ ଓ ବିକିବାକୁ ଆସନ୍ତି । ଏମାନେ ଶୁଖୁଆ ମଧ୍ୟ ବାହାରକୁ ପଠାନ୍ତି । କିଛି ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କରି ତାଙ୍କ ନିଜ ଘରକୁ ଫେରିଯାନ୍ତି । ମାତ୍ର ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ପୁରୁଣା ଢଙ୍ଗରେ ମାଛ ଧରନ୍ତି । ଡୋରିରୁ ଜାଲ ଫୋପାଡ଼ି ମାଛ ଧରିଥାନ୍ତି ।

1950ରେ 44 ମ୍ୟାଟ୍ରିକ ଟନ ମାଛ ପ୍ରାୟ 5 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାରେ ବିକ୍ରି ହୋଇଥିଲା । 1960ରେ 129 ମି. ଟନକୁ 133 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାରେ ଓ 1963ରେ 159 ମି. ଟନ ମାଛ 239 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାରେ ବିକ୍ରି ହୋଇଥିଲା । ମାଛରେ ଲୁଣ ଦେଇ ଶୁଖୁଆକରି କିଛି ମାଛ ମୁଖ୍ୟଭୂମିକୁ ପଠାହେଉଛି । 1966ରେ 211 ମି. ଟନ ମାଛ ବିକ୍ରି ହୋଇ-ଥିଲା । ବିଶେଷ ଭାବରେ 'ମେକରଲ' ଓ 'ସାର୍ଡିନ' ମାଛ ଏଠା ଜଳବାୟୁର ପ୍ରଭାବ ହେତୁ ବର୍ଷସାରା ମିଳିଥାଏ । ଦ୍ୱିତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା କାଳରେ 2.24 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟରେ ମତ୍ସ୍ୟଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ପାଇଁ 6ଟି ଯୋଜନା ଆକାରରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ତିନୋଟି ଷ୍ଟେଟ ମେସିନ ଚାଳିତ ନୌକା ଅଣାହୋଇଥିଲା ଓ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ପ୍ରକାରର ଜାଲ ବ୍ୟବହାର କରାଗଲା । ମାଛ ଧରିବା ଡଙ୍ଗା ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପଯୋଗୀ ଉପକରଣମାନ ଶସ୍ତା ଦାମରେ ମାଛଧରାଳିମାନଙ୍କୁ ବଣ୍ଟାଗଲା । ମାୟା ବନ୍ଦରରେ ଶୁଖୁଆ ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନ ତିଆରି କରାଗଲା । ଏଠାରୁ 300 କି: ଗ୍ରା: ଶୁଖୁଆ ପ୍ରତିଦିନ ତିଆରି କରାହୋଇଥାଏ । ସିପି ଘାଟରେ ଗୋଟିଏ ମାଛ ଫାର୍ମ ପରୀକ୍ଷାମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ମାତ୍ର ଅର୍ଥହାନି ଘଟିବାରୁ ବନ୍ଦକରି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ଯୋଜନା କାଳରେ ଏ ଦିଗରେ 2.362 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ କରାହୋଇଥିଲା । ଏହା ପ୍ରସ୍ତାବିତ ବ୍ୟୟରୁ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ଥିଲା । କେତେକ ଲୋକଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟରେ ଶିଖିବା ପାଇଁ ମୁଖ୍ୟଭୂମିକୁ ପଠେଇ ଦିଆଗଲା । ତୃତୀୟ ଯୋଜନାକାଳରେ 14.035 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର 10ଟି ଯୋଜନା ତିଆରି ହୋଇଥିଲା ଓ ଏଥିରୁ 7ଟି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଗଲା । ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ 24ଟି ମାଛଧରାଳି ପରିବାରଙ୍କୁ ଅଣାଯାଇ ଏଠାରେ ବସାଗଲା, ସେମାନଙ୍କୁ ଋଣ ଦିଆଗଲା ଓ ଘର ତିଆରି ପାଇଁ ଜାଗା ମଧ୍ୟ ଦିଆଗଲା । 25 ଜଣ ମାଛଧରାଳିଙ୍କୁ ମୁଖ୍ୟଭୂମିକୁ ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ପଠାଇବାର ଯୋଜନା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମାତ୍ର 8 ଜଣଙ୍କୁ ପଠା-ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବାରେ କେତେକ ଅସୁବିଧା ହେବାରୁ ଦ୍ୱୀପରେହିଁ ଟ୍ରେନିଂ ଦିଆ ହେବାର ଠିକ୍ ହେଲା । ତୃତୀୟ ଯୋଜନାରେ ମାଛଧରାଳି-ମାନଙ୍କୁ ଓ ସେମାନଙ୍କର ସହକାରୀ ସମିତିମାନଙ୍କୁ 15ଟି ମେସିନ୍ ନୌକା ଦିଆ-ଯିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ଥିଲା । ଏଥିରୁ କେତେକ ନୌକା ତିଆରି ହୋଇ ମେରିନ ବିଭାଗକୁ ଦିଆ ହୋଇଥିଲା । ମାଛକୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖିବା ପାଇଁ 'କୋଲଡ଼୍ ଷ୍ଟୋରେଜ' ତିଆରି କରାଯାଇଥିଲା । ଫଳରେ କେବଳ ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ହିଁ 172 ମି. ଟନ ମାଛ ବିକା ହୋଇପାରିଲା । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର ବଜାରରେ ଖୁବ୍ ଭଲ ମାଛ ଅଢ଼େଇ ଟଙ୍କା କିଲୋରେ ମିଳିଥାଏ । ଝଡ଼ ତୋଫାନବେଳେ ବଜାରରେ ମାଛର ଅଭାବ ହୋଇ

ଥାଏ । କାରଣ ଏତେବେଳେ ସମୁଦ୍ରକୁ ଡ଼ଙ୍ଗା ନେବା ବହୁତ ବିପଦଜନକ । ମତ୍ସ୍ୟ-ଉଦ୍ୟୋଗ ବିଭାଗ କହନ୍ତି, ଯେ ସ୍ଥାନୀୟ ଗୃହଦା ପୂରଣ ପାଇଁ ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନରୁ ଆସୁଥିବା ମାଛ ଯଥେଷ୍ଟ । ମାତ୍ର ଲେଖକ ଅନୁଭବ କରୁଚି ଯେ ଏହା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ଏବଂ ଏବେ ବି ଆହୁରି ମାଛ ଆସିଲେ ବିକ୍ରି ହୋଇପାରିବ । ଯେଉଁ ଭାବରେ ଜନ-ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ି ବାରେ ଲାଗିଛି, ଯଦି ସେହି ଅନୁପାତରେ ମାଛ ଧରା ନ ଯାଏ, ଏଠି ମାଛ ମିଳିବା କଷ୍ଟ । ତା ଛଡ଼ା ଏଠିକା ଗୃହଦା ପୂରଣ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମାଛ ସବୁ ବାହାରକୁ ଯିବାର ସୁବିଧା ମଧ୍ୟ କରାଯିବା ଉଚିତ୍ ।

ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଆନ୍ତର୍ବିଭାଗୀୟ ଦଳ ଦ୍ୱୀପର ଦ୍ରୁତ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ରିପୋର୍ଟରେ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ, ଯଦି ସରକାର ନିଜେ ଶୁଖୁଆ ପଠାଇବା ବ୍ୟବସାୟ ନିଜ ହାତକୁ ନିଅନ୍ତି ତେବେ ନିଷ୍ଟୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଲାଭ ହେବ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ବାହାରୁ ମାଛଧରାଳି ଆସି ବାହାରକୁ ଶୁଖୁଆ ପଠାଉଛନ୍ତି । ଯେ କୌଣସି ବାଲିଆ ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଉପକରଣ; ଲୁଣ ଓ ଗୋଟିଏ ଝୋପଡ଼ି ହେଲେ ଶୁଖୁଆ ଖୁବ୍ ସହଜରେ ହୋଇପାରିବ । ସ୍ଥାନୀୟ ମାଛଧରାଳି ବା ପୂର୍ବ-ବେଙ୍ଗଲର ଶରଣାର୍ଥୀମାନେ ଏଥିପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହଁନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ବାହାରୁ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଆଣି ଏଠାରେ ରଖିବାକୁ ହେବ । ସରକାର କେତେକ ପରିବାରଙ୍କୁ ଆଣି ଏଠି ରଖାଇଛନ୍ତି । ହୋପଟାଉନ୍‌ରେ ସେମାନଙ୍କ ଘର ତିଆରି ପାଇଁ ଜମି ଦେବାପାଇଁ ଠିକ୍ ମଧ୍ୟ ହୋଇଛି ଏବଂ ଜମି ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । କେତେକ ମାଛଧରାଳିଙ୍କୁ ସେଠାରେ ଜମି ମଧ୍ୟ ଦିଆହୋଇଛି । ଏଠାରେ 1968-69ରେ 9ଟି ପରିବାରଙ୍କୁ ରଖା ଯାଇଥିଲା ।

ଚତୁର୍ଥ ଯୋଜନା କାଳରେ ମତ୍ସ୍ୟ-ଉଦ୍ୟୋଗ ବିକାଶ ପାଇଁ 9·85 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଅଟକଳ ରହିଛି । ଯନ୍ତ୍ରୀକରଣ ନ ହେଲେ ଯେ ମତ୍ସ୍ୟଗୃଷର କୌଣସି ଉନ୍ନତି ହେବ ନାହିଁ ଏଥିରେ କିଛି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଏମିତି ଭାବରେ ବାହାରୁ ଅଧିକ ପରିବାର ଆଣି ନ ରଖିଲେ କିଛି ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଚତୁର୍ଥ ଯୋଜନା କାଳରେ 45 ଟି ପରିବାରଙ୍କୁ ଆଣି ରଖାଇବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ରହିଚି । ପ୍ରତି ପରିବାରକୁ ମାଛ ଧରିବା ଉପକରଣ ପାଇ 1000 ଟଙ୍କା, ଘର ତିଆରି ପାଇଁ 8000 ଟଙ୍କା, 100 ଟଙ୍କା ଘରୋଇ ବାସନ ପାଇଁ, ଯାତ୍ରା ଖର୍ଚ୍ଚ ପାଇ 210 ଟଙ୍କା ଓ ଛଅ ମାସ ପାଇଁ 200 ଟଙ୍କା ଭତ୍ତା ଦିଆଯିବ । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରର ବାହାରେ ରଖାଯାଉଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଅଧିକା ଆହୁରି 1 ଏକର ଜମି ମଧ୍ୟ ଦିଆଯିବ । ଏହି ଯୋଜନା ପାଇଁ 1 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବାର ଅଟକଳ ରହିଚି । 36 ଟି ସ୍ଥାନୀୟ ମାଛଧରାଳିମାନଙ୍କୁ ମୁଖ୍ୟଭୂମିରେ 9 ମାସ ଟ୍ରେନିଂ ପାଇଁ

ମାସିକ 30 ଟଙ୍କା ଭତ୍ତା ଦେଇ ପଠେଇବା ପାଇଁ ପଚିଶ ହଜାର ଟଙ୍କାର ଯୋଜନା ରହିଛି । ମାଛଧରାଳିମାନଙ୍କର ସହକାରୀ ସମିତିମାନଙ୍କ ପାଇଁ 1 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ଅଟକଳ ରହିଛି । ନୌକାର ଯନ୍ତ୍ରୀକରଣରେ 1 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବାର ଅଛି । 3·25 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ମୂଲ୍ୟର ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଉପକରଣ ମାଛଧରାଳିମାନଙ୍କୁ ଦେବା ପାଇଁ ଠିକ୍ କରାଯାଇଛି । କାର୍‌-ନିକୋବର ଓ ମାୟା ବନ୍ଦରରେ ଥିବା ମତ୍ସ୍ୟଶିଳ୍ପର ସବଷ୍ଟେସନର ମାଧ୍ୟମରେ ବିସ୍ତାର ପାଇଁ 2·068 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟର, ମାୟା ବନ୍ଦର ଓ ହାଗଲପୁରରେ ମାଛ ଶୁଖେଇବା ଚୁଲି ପାଇଁ 0·603 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ଧରାଯାଇଥିବା ମାଛକୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖି ବଜାରକୁ ପଠାଇବା ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ପାଇଁ 3 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ଶାର୍କ ମାଛର ଯକୃତରୁ ତେଲ ବାହାର କରିବା ଶିଳ୍ପର ସୂତ୍ରପାତ କରିବା ପାଇଁ 0.5 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ଶାମୁକା, ଶଙ୍ଖ, ପ୍ରବାଳ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ପାଇଁ 0.496 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ସଫା ପାଣିରେ ମତ୍ସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ 0·535 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ଗୋଟିଏ ଜଳଜନ୍ତୁ ସଂରକ୍ଷଣ ଭଣ୍ଡାର ପାଇଁ 1.824 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ବିଭାଗୀୟ କର୍ମକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଟ୍ରେନିଂ ଦେବା ପାଇଁ 0·110 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଦେବା ଇତ୍ୟାଦି ଯୋଜନା, ଚତୁର୍ଥ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାକାଳରେ ହେବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ରହିଛି । ଚତୁର୍ଥ ଯୋଜନାକାଳରେ ଏ ବିଭାଗ ପାଇଁ ସର୍ବମୋଟ 16·991 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ ହେବାର ଯୋଜନା ରହିଛି । ଅଳ୍ପ ମାଛ ଧରିବାକୁ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଲାଇସେନସ୍ ଦରକାର ହୁଏ । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟର, ରଂଗତ୍, ମାୟାବନ୍ଦର, ହାଗଲପୁର, କାର୍‌-ନିକୋବର ଓ ନାନକୌରିରେ ଧରାଯାଉଥିବା ମାଛର ରେକର୍ଡ ମଧ୍ୟ ବିଭାଗ ରଖିଥାଏ । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରରେ ଗୋଟିଏ ମତ୍ସ୍ୟ ସଂଗ୍ରହାଳୟ ବିଭାଗର ଅଧୀନରେ ଅଛି । ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟରରେ ଥିବା କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ସାମୁଦ୍ରିକ ମତ୍ସ୍ୟାନୁସନ୍ଧାନ (ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ ମେରିନ୍ ଫିଶରିଜ ରିସର୍ଚ୍ଚ ଇନ୍‌ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ୍) ମତ୍ସ୍ୟ ଅନୁସନ୍ଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାଏ । ତେଣୁ ବିଭାଗୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ କେବଳ ସ୍ଥାନୀୟ ବଡ଼ ବଡ଼ କାମ ପାଇଁ ଓ ଉଦ୍ୟୋଗକୁ ବିକାଶୋନ୍ମୁଖ କରିବାରେ ହିଁ ସୀମିତ ।

ଆଣ୍ଡାମାନରେ ମିଳୁଥିବା ମାଛମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶାର୍କ ସବୁଠୁ ବଡ଼ ବିପଜ୍ଜନକ ବୋଲି ଧରିନିଆହୋଇଛି । ଦ୍ୱୀପର 'ଟଂକସାଲି' ଭାଷାରେ ଏହାକୁ 'ବଦମାସ୍ ମାଛ' ବୋଲି କୁହାଯାଇଥାଏ । ଏଥିରୁ କେତେକ ପ୍ରକାରର ଶାର୍କ ମାଛ ନୌକା ଉପରେ ଭୟଙ୍କର ଆକ୍ରମଣ କରିଥାନ୍ତି ଏବଂ କେବେ କେବେ ନିଜର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦାନ୍ତରେ କାଠକୁ କଣା କରି ଦେଇଥାନ୍ତି । ଶାର୍କକୁ ଲୋକମାନେ ଡରନ୍ତି ଏବଂ ଯେଉଁଠି ଶାର୍କ ରହେ, ସେଠିକୁ ମୋଟେ ଯା'ନ୍ତି ନାହିଁ । କେବେ କେମିତି ଶାର୍କମାନେ ମାଛଧରାଳିମାନଙ୍କୁ

ଆକ୍ରମଣ କରି ମାରିଦିଅନ୍ତି । ଏଥିରୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର 'ଜାଏଣ୍ଟରେ' ଅଥବା ଆରିମାଛ (ସଁଫିଶ୍) ଅଛି । ଏହା 6 ମିଟର ଲମ୍ବା ବୋଲି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଣାଯାଇଚି ଓ ଏହାର ଓଜନ ଅଧ ଟନ୍ ହେବ । ଏହାର ମୁହଁ ବହୁତ ଲମ୍ବା ଓ କରତ ପରି ଦେଖିବାକୁ । 'ହାମାରି ହେଡ' ନାମକ ଶାର୍କ ଅଧ ଟନ ଓଜନ ଓ 4 ମିଟର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବା ହୋଇଥାଏ । ସାଧାରଣତଃ ଏହା ଭୟାନକ ବୋଲି ଜଣାଯାଇଚି । ମାତ୍ର ଏହା ବଡ଼ ଉପକାରୀ ମଧ୍ୟ । ଏହାର ମାଂସରେ ବହୁତ ପ୍ରୋଟିନ୍ ଅଛି । ଏହାର ଯକୃତ୍ ତେଲରେ ବହୁତ 'ଏ' ଓ 'ଡି' ଭିଟାମିନ୍ ଅଛି । ଏହାର ଚମରେ ନାନାପ୍ରକାର ସଜେଇବା ଜିନିଷ ତିଆରି ହୋଇଥାଏ । ଏହାର ଚମରେ ଜୋତା, ବ୍ୟାଗ ଇତ୍ୟାଦି ସୁନ୍ଦର ଜିନିଷ ତିଆରି ହୋଇଥାଏ । 'ଟାଇଗର' ଶାର୍କର ଚମଡ଼ା ଏହି ଜିନିଷ ପାଇଁ ସବୁଠୁ ବେଶୀ ଉପଯୋଗୀ । ଚିକିତ୍ସା-ଜଗତରେ ଶାର୍କ ଲିଭର ଅଏଲର ଉପଯୋଗିତା 17ଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଜଣାଶୁଣା । ଏହି ଶତାବ୍ଦୀର ଆରମ୍ଭରୁ ହିଁ ଶାର୍କ ଚମଡ଼ାର ଉପଯୋଗିତା ବାଣିଜ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବଢ଼ିଆସିଚି । ଏହି ମାଛଗୁଡ଼ିକ ଏ ଦ୍ୱୀପରେ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଅଛନ୍ତି । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର ଆଖପାଖ ସ୍ଥାନରେ ଶାର୍କର ଘର ଅଛି । ତେଣୁ ଲୋକମାନେ ଏଠାକୁ ଯିବାକୁ ଭାରି ଡରନ୍ତି । ଏହି ସଂପତ୍ତିକୁ ଆମେ ଖୁବ୍ ସୀମିତ ଭାବରେ ହିଁ ଉପଯୋଗ କରିପାରୁଚେ । ମାଛଧରାଳି ଯଦି ସନ୍ଦେହ କରେ ଜାଲରେ ଶାର୍କ ଅଛି ବୋଲି, ତେବେ ସେ ଜାଲ ତୋର କାଟିଦେଇଥାଏ । ଏବେ ଏମାନେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଶାର୍କ ମାଛ ଧରି କାଟି ଶୁଖେଇ କରି ମାଡ୍ରାସକୁ ପଠାଉଛନ୍ତି ଓ ମାଡ୍ରାସୀ ବେପାରୀମାନେ ଏହାକୁ ସିଂଗାପୁରକୁ ପଠାଉଛନ୍ତି । ଏଥିରୁ ଭଲ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବର୍ଦ୍ଧକ ସୁରୁଆ ତିଆରି ହୋଇଥାଏ । ଏହାଦ୍ୱାରା ବିଦେଶୀ ମୁଦ୍ରା ମଧ୍ୟ ମିଳିଥାଏ । ବିଭାଗ ତରଫରୁ ଘରୋଇ ଉଦ୍ୟୋଗରେ ଶାର୍କର ଯକୃତ ତେଲ ତିଆରି ହେଉଚି ଓ ଚତୁର୍ଥ ଯୋଜନା କାଳରେ ଏଥିପାଇଁ 0·5 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ ହେବାର ଯୋଜନା ରହିଚି । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ଥିବା ପରୀକ୍ଷାମୂଳକ କାରଖାନାରେ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ତେଲ କାଲିକଟରେ ଥିବା ସରକାରୀ ତେଲ ଫ୍ୟାକ୍ଟରୀ ଦ୍ୱାରା କିଣାହୁଏ । ଯଦି ଧୀରେ ଧୀରେ ଏହି ଘରୋଇ ଉଦ୍ୟୋଗର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକାଶ ହୁଏ, ତେବେ ଏମିତିଭାବରେ ସାଗର-ସମ୍ପତ୍ତି ଦେଶର ହିତରେ ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ପାରିବ ।

ଦ୍ୱୀପର ଦ୍ରୁତ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସମ୍ବନ୍ଧ ରିପୋର୍ଟରେ କୁହାଯାଇଚି ଯେ ଉପଯୁକ୍ତ ସଂଖ୍ୟାରେ ମାଛଧରାଳି ଓ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଉପକରଣର ସୁବିଧା ହେଲେ ଉତ୍ପାଦନ 200 ମ୍ୟାଟ୍ରିକ୍ ଟନ୍‌ରୁ ବଢ଼ି 2000 ମ୍ୟାଟ୍ରିକ ଟନ ହୋଇପାରନ୍ତା । ସେଥିପାଇଁ ନୌକା, ଜାଲ, ଲୁଣ ତଥା ମାଛ ଶୁଖେଇବା ପାଇଁ ଚୁଲି ତୁରନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ମୁଖ୍ୟ-

ଭୂମିରୁ ଆସିଥିବା ମାଛଧରାଳିମାନଙ୍କୁ ଯଦି 150,000 ଟଙ୍କାର ନୌକା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପକରଣ ଯୋଗେଇ ଦିଆଗଲେ ଉତ୍ପାଦନ ବହୁତ ବଢ଼ିଯାଆନ୍ତା । 160ଟି ଯନ୍ତ୍ରଚାଳିତ ନୌକା ଦ୍ୱୀପର 32. 48 କି: ମି: ଦୂରରେ 30 ମ୍ୟାଟ୍ରିକ ଟନ-ମାଛ ପ୍ରତି ବର୍ଷ ଧରିପାରନ୍ତେ ଏବଂ ଏଗୁଡ଼ିକ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରରେ ଥିବା ନୌକା ନିର୍ମାଣଶାଳାରେ ମଧ୍ୟ ତିଆରି କରାଯାଇପାରନ୍ତା । ଯନ୍ତ୍ରଚାଳିତ ନୌକା ଚଳେଇ-ବାକୁ ଟ୍ରେନିଂ ପାଇଁ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରରେ ଗୋଟିଏ କେନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ହ୍ୟାବଲକ, ରଂଗତ, ମାୟାବନ୍ଦର ଓ ଦିଗଲିପୁରରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଶାଖା କେନ୍ଦ୍ର ଖୋଲିବା ପାଇଁ ରିପୋର୍ଟରେ ପରାମର୍ଶ ଥିଲା । ଟ୍ରେନିଂ ପାଉଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବର୍ଷେ ଲେଖାଏଁ ଭତ୍ତା ଦିଆଦେବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତାବ ରହିଛି । ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଉପକରଣ ପାଇଁ, କର୍ମଚାରୀ ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ୟୟ ପାଇଁ 16 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ ହେବାର ଯୋଜନା ଏ ରିପୋର୍ଟ ଦେଇଥିଲା । ଏହାଫଳରେ ମାଛର ଉତ୍ପାଦନ ଯେତେବେଳେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ, ସେଥିପାଇଁ ଆହୁରି ବଡ଼ ବଜାର ଦରକାର । ସେଥିପାଇଁ ଅବର୍ଡିନ ଜେଟିର କୋଲଡ୍ ଷ୍ଟୋରେଜରୁ ବିଭିନ୍ନ ଜାଗାକୁ ମାଛ ନେବା ପାଇଁ ନୌକାର ଆବଶ୍ୟକ ଏବଂ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରରେ ସେଥିପାଇଁ ସ୍ପେଶାଲ ବସ୍ ସୁବିଧା ହେବା ଉଚିତ । ଧରାଯାଇଥିବା ମାଛକୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖିବା ପାଇଁ ଆଧୁନିକତମ ଉପକରଣ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ କୋଲ୍ଡ୍ ଷ୍ଟୋରେଜ୍ ରଖିବା ଉଚିତ ।[1]

ସେତେବେଳେ ମାଛଚାଷ କରିବାର ଖର୍ଚ୍ଚ ବଢ଼ିଯାଇଥିବାରୁ ଉପରୋକ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବ କରାଯାଇଥିଲା ।

ତା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଯୋଜନାଭାବେ ଗଭୀର ସମୁଦ୍ରରୁ ମାଛ ଧରିବା ଉପରେ ଏହି ଦଳ ବହୁତ ଜୋର ଦେଇଥିଲା । ଏହି କାମ ପାଇଁ ଏମିତି ଗୋଟିଏ ଜାହାଜ ଆଣିବା ଉଚିତ ଯେ, ଯେଉଁଥିରେ ଛୋଟ ନୌକାଗୁଡ଼ିକୁ ଗଭୀର ସମୁଦ୍ରକୁ ନେଇ ମାଛ ଧରାଯାଇ ପାରିବ, ମାଛକୁ ତଟକା ରଖିବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଜାହାଜଟିରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିବା ଉଚିତ । ଏଥିରେ ଶୀତଳ ଭଣ୍ଡାର ଓ ବରଫ ତିଆରି କରିବା ଯନ୍ତ୍ର ରହିଥିବା ଉଚିତ ଏବଂ ଏଇ ଜାହାଜଟି ମାଛ ଧରି ଯେପରି କଲିକତା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇ ସେଠାରେ ବେପାରୀମାନଙ୍କୁ ଦେଇ ଆସିପାରିବ ତାର ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେବା ଉଚିତ । ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଓ ଟୁନା ଇତ୍ୟାଦି ମାଛକୁ ବିଦେଶକୁ ପଠାଯାଇ ପାରିବ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଜାହାଜଟି ମାଛଧରାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମାଛ ସୁରକ୍ଷଣ କାରଖାନା ରୂପେ ମଧ୍ୟ କାମ କରିବ । ଉପରୋକ୍ତ ଦଳ ଏହାର ନାଁ ରଖିଥିଲା 'ଫିସିଙ୍ଗ୍-କମ୍-

1. ପୃ 92-93 ପୂର୍ବୋକ୍ତ ରିପୋର୍ଟ

ପ୍ରସେସିଙ୍ଗ୍ ଶିପ୍' ବା 'ଫ୍ୟାକ୍ଟରୀ ଶିପ୍' । ଏଥିପାଇଁ ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟମ ଧରଣର ଜାହାଜ କିଣାଯିବା ଉଚିତ ବୋଲି ରିପୋର୍ଟରେ ପରାମର୍ଶ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିବର୍ଷ 1019 ମେଟ୍ରିକ ଟନ ମାଛ ଜାହାଜରେ ମୁଖ୍ୟଭୂମିକୁ ପଠାଯାଇ ପାରିବ ଏବଂ ସେଠାରେ ଲୋକମାନେ ଧୀରେ ଧୀରେ ସମୁଦ୍ରମାଛର ସ୍ୱାଦ ପାଇଲେ ଏ ଯୋଜନା ସାର୍ଥକ ହେବ । ପ୍ରତି ଜାହାଜ ପାଇଁ 35ରୁ 45 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ ହେବାର ଅଟକଳ ରହିଥିଲା । ସେ ରିପୋର୍ଟରେ ମାଛ ବ୍ୟବସାୟ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଅଲଗା ବନ୍ଦର ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦିଆଯାଇଥିଲା, କାରଣ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ପୋର୍ଟ-ବ୍ଲେୟାରରେ ମାଛଧରା ନୌକାଗୁଡ଼ିକ କୂଳରେ ଲାଗିବାର ସୁବିଧା ନାହିଁ । ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଶୀତଳ ଭଣ୍ଡାର ତଥା ବରଫ କାରଖାନା ସ୍ଥାପିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ରିପୋର୍ଟରେ ବିଭାଗୀୟ ସଂଗଠନ, ଅନୁସନ୍ଧାନ, ଆବଶ୍ୟକ ଅର୍ଥ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ପରାମର୍ଶ ଓ ଖର୍ଚ୍ଚ ହିସାବ ଦିଆଯାଇଛି । ମୋଟରେ 232·50 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବାର ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ଏହା ଫଳରେ ମତ୍ସ୍ୟଶିଳ୍ପର ଦ୍ରୁତ ବିକାଶ ହେବା ସମ୍ଭବ ହେବ ।

ଏଇ ଦ୍ୱୀପରେ କେଉଁ କେଉଁ ପ୍ରକାରର ସମୁଦ୍ରମାଛ ଉପକରଣ ସୀମିତ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧ କରାଯାଇପାରେ, ସେ ବିଷୟରେ ପାଠକମାନଙ୍କୁ ସମ୍ୟକ୍ ସୂଚନା ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ । ନିମ୍ନଲିଖିତ ତାଲିକା(1966)ରୁ ଏହି କଥା ଜଣାପଡ଼ିବ ।

କ୍ର	ପ୍ରକାର ମାଛ	ପରିମାଣ		
1.	ଛ୍ରିନ	29166	କି:	ଗ୍ରା:
2.	ଅଙ୍କୋଭି	32858	,,	,,
3.	ଦୋରେସୋମା	4618	,,	,,
4.	ଦୋରବ	4041	,,	,,
5.	ବଡାକୁଦା	4142	,,	,,
6.	ସମୁଦ୍ର ପର୍ଚ	38815	,,	,,
7.	ସିଅର	22702	,,	,,
8.	ହୋର୍ସ ମାକରେଲ	4741	,,	,,
9.	ଟୁନା	5102	,,	,,
10·	ମାକରେଲ	17084	,,	,,
11·	ମଲେଟ	18849	,,	,,
12.	ସିଲଭର ବେଲି	47514	,,	,,

13.	ଗାର୍ ମାଛ	1852 କ୍ୱ: ଗ୍ରା:
14.	ଶାର୍କଓରେ	12968 ,,
15.	ପ୍ରନ (ବଡ଼ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି)	5428 ,,
16.	ବନ୍ତ ମାଛ	4715 ,,
17.	ଫ୍ରପଫ୍ରେଟ	849 ,,
18.	କାରନେକ୍ସ	19437 ,,
19.	ଅନ୍ୟ ପର୍ଚ	19374 ,,
20.	କ୍ୟାଟ ଫିସ୍	9698 ,,
21.	ଇଲସ	6735 ,,
22.	ଅନ୍ୟାନ୍ୟ	19070 ,,
	ମୋଟ	329758 କ୍ୱ· ଗ୍ରା·

1966-67ରେ ପ୍ରକାଶିତ ଦ୍ୱୀପର ଷ୍ଟାଟିଷ୍ଟିକାଲ୍ ଆଉଟ ଲାଇନ୍‌ର ହିସାବରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ଯଦି ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଅର୍ଥବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ଉପକରଣଗୁଡ଼ିକ ଯୋଗାଇ ଦିଆଯାଏ ତେବେ ଏ ଶିଳ୍ପର ଅଭୂତପୂର୍ବ ଉନ୍ନତି ହୋଇପାରିବ ।

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶିଳ୍ପ :—ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ ଏ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିଥିବାରୁ କେବଳ ଏଠାରୁ ଜାତ ହେଉଥିବା ପଦାର୍ଥକୁ ନେଇ କଳକାରଖାନା ବସାଯାଇ ପାରିବ । ଇଂରେଜ ଶାସନ କାଳରେ ଏହି ଶିଳ୍ପ କେବଳ ସରକାରୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସୀମିତ ଥିଲା । ଚ୍ୟାଥମ୍‌ର କରତକଳ ଏହି ସମୟରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । 1905ରେ ଫିନିକ୍‌ସବେ'ର କାରଖାନା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ଲୁହା ତରଳାଇବା କାମ, ଚମଡ଼ା ତିଆରି କାମ ଓ ଚୂନା କାମ ହେଉଥିଲା । ଛୋଟ ଛୋଟ ମରାମତି କାମ ମଧ୍ୟ ଏହି କାରଖାନାଦ୍ୱାରା କରାଯାଇପାରୁଥିଲା । କିଛି ଭାଙ୍ଗି ରୁଜିଗଲେ ଏହି କାରଖାନା ତାକୁ ସଜାଡ଼ି ଦେଉଥିଲା । କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ବେତ ବାଉଁଶ କାମ, ଜାଲ ତିଆରି କାମ ଓ ଚଟେଇ ବୁଣିବା କାମ ମଧ୍ୟ ଶିଖାଯାଉଥିଲା । ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ଧନୁଶର ଟୋକେଇ ଓ ମାଟିପାତ୍ର ଗଢ଼ିବା କାମ ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଦିଆ ହେଉଥିଲା । ଗଛ କାଟି ତାକୁ ଖୋଳି ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ନୌକା ଲୋକମାନେ କରୁଥିଲେ । ବ୍ରିଟିଶ ଆଧିପତ୍ୟ କାଳରେ ଶିଳ୍ପର ରୂପରେଖା ଏମିତି ଥିଲା । ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ 1956ରେ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ଏଠିକାର ଶିଳ୍ପବିକାଶ ବିଷୟରେ ଗଭୀର ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଥିଲା । ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ ହେଣ୍ଡଲୁମ୍ ଟେକ୍‌ସଟାଇଲ କମିଶନର, ଅଖିଳ ଭାରତୀୟ

ହସ୍ତକଳା ଉଦ୍ୟୋଗ ବୋର୍ଡର ଅଫିସର ଦ୍ୱୀପର ଶିଳ୍ପ କ୍ଷମତା ବିଷୟରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାକୁ ଆସିଥିଲେ । ଏହି ରିପୋର୍ଟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି କେତେକ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ ଦେଇ କୁଟୀର ବିଭାଗର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । 1958 ସେପ୍ଟେମ୍ବରରେ କୁଟୀର ଶିଳ୍ପ ଅଧିକାରୀ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ଲଘୁ ଶିଳ୍ପ, ହସ୍ତକଳା ଶିଳ୍ପ, ଗ୍ରାମୋଦ୍ୟୋଗ ଇତ୍ୟାଦି ପାଇଁ ଦ୍ୱିତୀୟ ଯୋଜନା କାଳରେ 14ଟି ଯୋଜନା ତିଆରି ହୋଇଥିଲା ଓ ଏଥିରୁ କେତେକ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ 7.03 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ ହେବାର ଅଟକଳ ଥିଲା । 1959ରେ ବିଭିନ୍ନ ଟ୍ରେନିଂ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଓ ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । କମାର, ବଢ଼େଇ ଓ କାଠର ଅନ୍ୟ କାମ ପାଇଁ ଏବଂ ନଡ଼ିଆକତାର କାରିଗରି କ୍ଷେତ୍ରରେ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଟ୍ରେନିଂ ଦିଆଗଲା । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କାରିଗରି ଶିକ୍ଷା ଦିଆଗଲା । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ କୁଟୀର ଶିଳ୍ପ ଭଣ୍ଡାର ଖୋଲାଗଲା ଓ ଏଠାରେ ସ୍ଥାନୀୟ ମାଲ ସବୁ ବିକ୍ରି ହେବାରେ ଲାଗିଲା । ବିକାଶ ଖଣ୍ଡ କୁଟୀରଶିଳ୍ପ ଓ କାରିଗରି ବିଭାଗସବୁ ଦେଖାଶୁଣା କଲା । ଧୀରେ ଧୀରେ କୁଟୀରଶିଳ୍ପର ନିମ୍ନଲିଖିତ କେନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଖୋଲିଲା :—

(1) ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ କାଠ ଓ ଶଙ୍ଖ କାରିଗରିର ଏକ ଉତ୍ପାଦନ କେନ୍ଦ୍ର ।

(2) ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ଏଗୁଡ଼ିକର ଗୋଟିଏ ଟ୍ରେନିଂ କେନ୍ଦ୍ର ।

(3) ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ଟିଣ ଜିନିଷ ତିଆରି ପାଇଁ ଓ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଲେପନର ଗୋଟିଏ ଉତ୍ପାଦନ କେନ୍ଦ୍ର ।

(4) କାରନିକୋବରରେ କମାର ଓ ବଢ଼େଇ ତିଆରି ଜିନିଷର ଉତ୍ପାଦନ କେନ୍ଦ୍ର ।

(5) ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସିଲେଇ ଟ୍ରେନିଂ କେନ୍ଦ୍ର ।

(6) କାରନିକୋବରରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସିଲେଇ ଟ୍ରେନିଂ କେନ୍ଦ୍ର ।

ଏଇ କେନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟତୀତ ଆହୁରି ଶୈଳ୍ପିକ ସହକାରୀ ସମିତି ସବୁ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଛି ।

ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଶୈଳ୍ପିକ ସହକାରୀ ସମିତି, ଲପାତର ସହକାରୀ ସମିତି, ସାବୁନ ଶିଳ୍ପ ସହକାରୀ ସମିତି, କାରନିକୋବରରେ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନରେ ତନ୍ତ ସହକାରୀ ଉତ୍ପାଦନ ଓ ବିକ୍ରୟ ସମିତି, ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ସାବୁନ ଶିଳ୍ପ ଉଦ୍ୟୋଗ ସହକାରୀ ସମିତି, ତଥା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ସିଲେଇର ସହକାରୀ ସମିତିମାନ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଛି । ବିଭାଗ ତରଫରୁ ସହକାରୀ ସମିତିମାନଙ୍କୁ ଓ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଲଘୁ ଶିଳ୍ପ, ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶିଳ୍ପ ଓ କାରିଗରମାନଙ୍କୁ ଅଳ୍ପ ଋଣ ଦିଆଯାଇଛି । 1965-66, 1966-67 ଓ

1967-68ରେ ଏ ଋଣର ପରିମାଣ ଯଥାକ୍ରମେ 30.000, 40.000 ଓ 27,000 ଟଙ୍କା ଥିଲା ।

କାଠ ଓ ଶଙ୍ଖ କାମ ପାଇଁ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ଥିବା ଟ୍ରେନିଂ କେନ୍ଦ୍ର, ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଭଲ ଭାବରେ ଟ୍ରେନିଂ ଦେଉଛି । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ଥିବା ଉତ୍ପାଦନ କେନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପାଇଁ ଓ ଅଫିସଘର ପାଇଁ କାଠର ଆସବାବପତ୍ର ଓ ଶଙ୍ଖ ଜିନିଷ ଉତ୍ପାଦନ କରି ଆସୁଛି । ଏହା ଖୁବ୍ ଭଲ ଚଉକି, ମେଜ, ପଲଙ୍କ, ଆଲମିରା, ଦୋଳି ଇତ୍ୟାଦି ତିଆରି କରୁଛି । ଏହା ସରକାରୀ ବିଭାଗରୁ ଅର୍ଡର ନେଇ ଜିନିଷପତ୍ର ତିଆରି କରି ପଠାଉଛି । ଜନସାଧାରଣ ମଧ୍ୟ ନିଜ ନିଜର ଜିନିଷପତ୍ର ଏଇଠି ତିଆରି କରିଥାଆନ୍ତି । ଶଂଖର କ୍ଲିପ୍, ବୋତାମ, 'ଏଶ୍ ଟ୍ରେ', ଟାଇପିନ୍, ଅଳଙ୍କାରରେ ଲାଗିବା ଭଳି ସୁନ୍ଦର ଶଙ୍ଖ ଇତ୍ୟାଦି ଏହି କେନ୍ଦ୍ରରେ ତିଆରି ହୋଇ କଟେଜ ଇଣ୍ଡଷ୍ଟ୍ରିଜ ଏମ୍ପୋରିୟମରେ ବିକ୍ରି ହେବା ପାଇଁ ରଖାହେଉଛି । ଏଠାରେ ଏ ଚିଜଗୁଡ଼ିକ ଭାରି ଲୋକପ୍ରିୟ ଏବଂ ବାହାରୁ ଆସିଥିବା ଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ ଏଗୁଡ଼ିକୁ କିଣିବା ପାଇଁ ଏଠାରେ ଭିଡ଼ ଲଗେଇଥାନ୍ତି । ବିଭାଗଦ୍ୱାରା ସଞ୍ଚାଳିତ ଏମ୍ପୋରିୟମ ବ୍ୟତୀତ, ଏଗୁଡ଼ିକ 'ଏମ୍ କୁଣ୍ଡୁ ଏଣ୍ଡ କମ୍ପାନୀ'ରେ ମଧ୍ୟ ମିଳିଥାଏ । ବର୍ଷରେ ଥରେ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ କୁଟୀରଶିଳ୍ପ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ହୋଇଥାଏ । ଏଥିରେ ଏ ଚିଜଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୁଏ । ଶିଙ୍ଗ ଓ ନଡ଼ିଆ ସଢ଼େଇରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ସଜେଇବା ଭଳି ଜିନିଷପତ୍ର ତିଆରି ହୋଇ କାରିଗରି ରୂପରେ ଏଠାରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଉଛି । ରଙ୍ଗାଚଙ୍ଗରେ ହସ୍ତତନ୍ତ ଶିଳ୍ପର କେତେକ କାମ ହେଉଛି । ଏଠାରେ ଲୁଙ୍ଗି, ଧୋତି, ଶାଢ଼ୀ, ତୌଲିଆ ଇତ୍ୟାଦି ତିଆରି ହେଉଛି । ଉନ୍ନତ ଧରଣର ଘଣା ସାହାଯ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ନଡ଼ିଆ ଓ ଚିନାବାଦାମ ଇତ୍ୟାଦିରୁ ତେଲ ବାହାର କରାଯାଉଛି । ଜେଲ ବିଭାଗରେ ବେତଜିନିଷ କୁଟୀରଶିଳ୍ପ ଭାବରେ ତିଆରି ହେଉଛି ଓ ବିକ୍ରି ମଧ୍ୟ ହେଉଛି । ବେତର ଟୋକେଇ, ମୋଡ଼ା, ଟିଫିନ୍ ପେଟି, ସୋଫାସେଟ୍, ଚଉକି ଇତ୍ୟାଦି ଜେଲରେ ତିଆରି ହେଉଛି । ଏଠାରେ ଏହାର ଉତ୍ପାଦନ ଅପେକ୍ଷା, ଚାହିଦା ବେଶୀ । ଚାଥମ କରତକଳରେ ବନ ବିଭାଗର ଗୋଟିଏ ବିକ୍ରି କେନ୍ଦ୍ର ଅଛି । ଏଠାରେ କେତେକ ଫର୍ନିଚର, ଛଡ଼ି, କାଠର ତିଆରି ଫଳ ରଖିବା ପାଇଁ ସୁନ୍ଦର ପିଆଲା, ଫୁଲଦାନି, ଏଶ୍‌ଟ୍ରେ, ଫ୍ଲେଟ ବାଡ଼ି ଇତ୍ୟାଦି ତିଆରି ହୋଇଥାଏ ଓ ବିକ୍ରି ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ।

ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରକୁ ଆସିଥିବା ଭ୍ରମଣକାରୀମାନେ ଚାଥମ୍‌ରୁ ଓ ଜେଲରୁ କେତେକ ଜିନିଷ ନିଶ୍ଚୟ କିଣି କରି ନେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି । ଭ୍ରମଣକାରୀମାନେ ପ୍ରବାଳ ମଧ୍ୟ

କିଣିଥାନ୍ତି ଏବଂ ଏହା ସ୍ଥାନୀୟ ଦୋକାନରେ ମିଳିଥାଏ । ଏଠି ମୁଗଗୁଲି ମଧ୍ୟ ଏହି ଦୋକାନଗୁଡ଼ିକରେ ମିଳିଥାଏ ଏବଂ ଭ୍ରମଣକାରୀମାନେ ଏହାକୁ ନେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି । ନିକୋବରର ଅନ୍ୟ ଏକ ଆକର୍ଷଣ ହେଲା ମାଟିପାତ୍ର ଓ ଚଟେଇଗୁଡ଼ିକ ।

ମୁଖ୍ୟଭୂମି ପରି ଏଠାରେ ପାରମ୍ପରିକ କାରିଗର ନ ଥିବାରୁ ଏଠାରେ କୁଟୀର-ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ କରିବା ଏକ ବଡ଼ ସମସ୍ୟା । ଏଠାରେ ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ, ମାସିକ ଭତ୍ତା ଲୋଭରେ କେତେକ ଲୋକ ଟ୍ରେନିଂ ନେବାକୁ ଆସନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରମାଣପତ୍ର ମିଳିଲେ ସରକାରୀ ଚାକିରି ଖୋଜିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହନ୍ତି । ଏମିତଭାବରେ ଏମାନଙ୍କର କାରିଗରି କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ଶେଷ ହୋଇଯାଏ ଓ ଶିଖିଥିବା କାମ ପରେ ଆଉ କିଛି କାମରେ ଆସେ ନାହିଁ । ଦ୍ୱିତୀୟ ସମସ୍ୟା ହେଲା ଲଘୁ ଶିଳ୍ପ ପାଇଁ ବିଜୁଳିଶକ୍ତି ବହୁତ ମହଙ୍ଗା । ତାହାରୁ ମଧ୍ୟ ବିଜୁଳି ଆଣିହେବ ନାହିଁ । ତା'ଛଡ଼ା ଏଠାରେ ଯାତାୟାତର ମଧ୍ୟ ସୁବିଧା ନାହିଁ । ସ୍ଥାନୀୟ କାଠ ଦର ଏତେ ବେଶି ଯେ, ଏଠାରେ ତିଆରି ହେଉଥିବା ଜିନିଷପତ୍ରର ଦାମ ମୁଖ୍ୟଭୂମିଠାରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ବେଶି ହୋଇଥାଏ' ତେଣୁ ଏ ଜିନିଷ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ବଜାର ନାହିଁ । ଏଠାରେ ମଜୁରି ଓ ପରିବହନର ଦର ମଧ୍ୟ ବହୁତ ବେଶି । ତେଣୁ ଉତ୍ପାଦନ ବହୁତ ବ୍ୟୟସାଧ୍ୟ । ଏହି ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ ଯୋଗୁଁ ଏଠାରେ ସରକାରୀ ଓ ଘରୋଇ ଭାବରେ ଗ୍ରୋଥ କାରଖାନାସବୁ ବସିଛି ଓ ସ୍ଥାନୀୟ ବଜାରର ଚାହିଦା ପୂରଣ କରୁଛି । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରରେ ସମର ଚୌଧୁରୀଙ୍କର 'ଆଣ୍ଡାମାନ ଉଡ୍‌ଓ୍ୱାର୍କସ' ଟିକ୍ ଫର୍ନିଚର ସବୁ ତିଆରି କରୁଛି । ଉତ୍ତର ଓ ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ସାହସୀ ଅଧିବାସୀ ବେତର ଜିନିଷପତ୍ର ତିଆରି କରିବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଗତ ପ୍ରଦର୍ଶନୀରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଥିଲା ।

1967ରେ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରରେ ଥିବା ଉପରୋକ୍ତ ଉତ୍ପାଦନ ଓ ଟ୍ରେନିଂ କେନ୍ଦ୍ରରେ 43 ଜଣ କର୍ମଚାରୀ ଥିଲେ ଓ 23 ଜଣ ଟ୍ରେନିଂ ନେଉଥିଲେ । କାରନିକୋବରରେ ଏମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଯଥାକ୍ରମେ 16 ଓ 14 ଥିଲା । କାରନିକୋବରର ଗୋଟିଏ କେନ୍ଦ୍ରରେ ବାରମ୍ବାର କ୍ଷତି ଘଟିବାରୁ ତାକୁ ବନ୍ଦ କରି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଉପରୋକ୍ତ ସଂଖ୍ୟାଗୁଡ଼ିକରୁ ଜଣାପଡ଼ୁଛି ଯେ, ଏଠାର ଜନସାଧାରଣ ଏହି କେନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକର ଉପଯୁକ୍ତ ଲାଭ ଉଠେଇ ପାରିନାହାନ୍ତି । ଲେଖକଙ୍କ ମତରେ ଜେଲ ବିଭାଗ ଅଧିକ ଉପଯୋଗୀ କାମ କରିଛି ।

ଏଠାର ଜେଲରେ କଏଦୀମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା 50-60 ମଧ୍ୟରେ । ଏଠାରେ ଦଣ୍ଡ ପାଉଥିବା କଏଦୀ ବ୍ୟତୀତ କେତେକ ବିଚାରାଧୀନ କଏଦୀ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କଠାରୁ ହାଡ଼ଭଙ୍ଗା କାମ କିଆଯାଏ ନାହିଁ । ଏତେ କମ୍ କଏଦୀ ଅନୁପାତରେ ଜେଲର

ଉତ୍ପାଦନ ଯଥେଷ୍ଟ ବୋଲି ଜଣାଯିବ । ଯଦି ଏହାର ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ିବ, ତେବେ ସ୍ଥାନୀୟ ଚାହିଦା ପୂରଣ ହୋଇ ପାରିବ । ଜେଲରେ ଥିବା ଉପକରଣଗୁଡ଼ିକ ଏତେ ସୀମିତ ଯେ, ଅର୍ଡର ଦେବାର 6 ମାସ ପରେ ଫର୍ନିଚର୍ ମିଳିବା ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା ।

ତୃତୀୟ ଯୋଜନା କାଳରେ କୁଟୀର ଓ ଲଘୁ ଶିଳ୍ପ ପାଇଁ 14.76 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ ହେବାର ଅଟକଳ ଥିଲା । ଏଥିରୁ ମାତ୍ର 10.31 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇପାରିଛି । 25 ଜଣ ସ୍ଥାନୀୟ କାରିଗରଙ୍କୁ ଟିଣ କାମରେ ଟ୍ରେନିଂ ଦିଆଗଲା । 21 ଜଣ ଲୋକଙ୍କୁ ବଢ଼େଇଗିରି, କାଠର ଅନ୍ୟ କାମ, ତଥା ଶଙ୍ଖକାମରେ ଟ୍ରେନିଂ ଦିଆଗଲା । 38 ଜଣ ନିକୋବରୀ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ସିଲେଇ ଓ କନାକଟା କାମ ଏବଂ 32 ଜଣ ନିକୋବରୀଙ୍କୁ ବେତ ଓ ବାଉଁଶ କାମ ଶିଖାଯାଇଥିଲା । ରଙ୍ଗାଟଙ୍ଗରେ ନଡ଼ିଆକତାରୁ ଜିନିଷପତ୍ର ତିଆରି ଶିକ୍ଷା କେନ୍ଦ୍ର ଓ ଉତ୍ପାଦନ କେନ୍ଦ୍ରର ଔଦ୍ୟୋଗିକ ସହକାରୀ ସଂସ୍ଥାନ ତିଆରି କରାହୋଇଥିଲା । 7 ଜଣଙ୍କୁ ବୁଣିବା କାମ ଓ 32 ଜଣଙ୍କୁ ସୂତାକାଟିବା ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଇଥିଲା ।

ଚତୁର୍ଥ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା କାଳରେ 9ଟି ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଓ ଏଥିପାଇଁ 23.801 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ ହେବାର ଅଟକଳ ରହିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନର କାଠ କାମ ସମ୍ବନ୍ଧୀ ସଂସ୍ଥାନକୁ ଉତ୍ପାଦନ କେନ୍ଦ୍ର ଓ ଟ୍ରେନିଂ କେନ୍ଦ୍ରରେ ଭାଗ ଭାଗ କରିବା ପାଇଁ ଯୋଜନା ରହିଛି । 40 ଜଣ କାରିଗରଙ୍କୁ ମାସକୁ 50 ଟଙ୍କା ଭତ୍ତା ଦେଇ 18 ମାସ ଟ୍ରେନିଂ ଦିଆଯିବ । ଏମିତି ଭାବରେ ଶଙ୍ଖ କାରିଗରମାନଙ୍କ ଭିତରୁ 25 ଜଣଙ୍କୁ ମାସକୁ 50 ଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ଭତ୍ତା ଦେଇ 12 ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଟ୍ରେନିଂ ଦିଆଯିବ । ଏଥିପାଇଁ 2.916 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବ ବୋଲି ସ୍ଥିର ହୋଇଛି । ଦ୍ୱିତୀୟ ଯୋଜନାରେ ଉତ୍ପାଦନ କେନ୍ଦ୍ର ପାଇଁ 5.017 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ ହେବାର ଯୋଜନା ରହିଛି । ତୃତୀୟ ଯୋଜନା ଅନୁସାରେ କାରନିକୋବରରେ ଥିବା କମାର ଟ୍ରେନିଂ କେନ୍ଦ୍ର, ଉତ୍ପାଦନ ଓ ଟ୍ରେନିଂ କେନ୍ଦ୍ରରେ ବିଭାଜିତ ହେବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ଅଛି । ଟ୍ରେନିଂ ସମୟରେ ନିକୋବାରୀମାନଙ୍କୁ 50 ଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ମାସିକ ଭତ୍ତା ଦିଆଯିବ । ଏଥିପାଇଁ 0.910 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବାର ରହିଛି । ଚତୁର୍ଥ ଯୋଜନାରେ ଉତ୍ପାଦନ କେନ୍ଦ୍ର ପାଇଁ 1.637 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ ହେବ । କାରନିକୋବରରେ କାଠକାମ ପାଇଁ ଟ୍ରେନିଂ କେନ୍ଦ୍ରରେ 1.271 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଓ ଉତ୍ପାଦନ କେନ୍ଦ୍ର ପାଇଁ 1.555 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ ହେବାର ଯୋଜନା ରହିଛି । ଘରୋଇ ଔଦ୍ୟୋଗିକ ସଂସ୍ଥାନ, ଲଘୁ ଉଦ୍ୟୋଗ, ଗ୍ରାମୋଦ୍ୟୋଗ ଓ କାରିଗର ସହକାରୀ ସମିତିଗୁଡ଼ିକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବା ପାଇଁ 5 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ ହେବାର ଯୋଜନା ରହିଛି । କାରନିକୋବରୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ସିଲେଇ

ଟ୍ରେନିଂ କେନ୍ଦ୍ର ପାଇଁ 0.495 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ ହେବାର ଅଛି । ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନରେ 'ଔଦ୍ୟୋଗିକ ଇଷ୍ଟେଟ' ପାଇଁ 5 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ରହିଛି ।

ଏହା ନିଶ୍ଚିତ ଅଟେ ଯେ କିଛିଦିନ ପାଇଁ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ଶିଳ୍ପ କେବଳ ବନ-ସମ୍ପଦ ଉପରେ ହିଁ ନିର୍ଭର କରିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଶିଳ୍ପ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶତକଡ଼ା 60 ଜଣ କର୍ମଚାରୀ ଏହି ପ୍ରକାର ଶିଳ୍ପରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଚାଥମ୍ କରତକଳ ଏହି ଶିଳ୍ପ ଭିତରେ ପ୍ରଧାନ । ପ୍ରାୟ 1300 ମଜୁରିଆ ଏଥିରେ କାମ କରୁଛନ୍ତି । ଏଥିରେ ପ୍ରତି ଦିନ 101 ମ୍ୟାଟ୍ରିକ୍ ଟନ୍ କାଠ ଚିରାହୋଇପାରିବାର କ୍ଷମତା ରହିଛି । ଗତ କେତେ ବର୍ଷ ହେଲା ଏହା ବର୍ଷକୁ 12-13 ହଜାର ଟନ୍ କାଠ ଚିରୁଛି । ବେଟାପୁରରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ସହକାରୀ କରତକଳ ଅଛି । ଅଧ-ଡଜନରୁ ଅଧିକ ଘରୋଇ ଛୋଟ ଛୋଟ କାଠଚିରା କାରଖାନା ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଅଛି । ଏଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ବନ ବିଭାଗ ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଯାୟୀ କାଠ ଯୋଗେଇ ପାରୁ ନାହିଁ । ଏ କାରଖାନାଗୁଡ଼ିକୁ ଯଦି ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ମୂଲ୍ୟରେ ଓ ଠିକ୍ ସମୟରେ କାଠ ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସୁବିଧା ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାନ୍ତା, ତେବେ ଏଗୁଡ଼ିକ ଶିଳ୍ପ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତେ । ଅନ୍ତର୍ବିଭାଗୀୟ ଦଳର ରିପୋର୍ଟରେ ଏହା ବିଷୟରେ ପରାମର୍ଶ ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଇଛି । ପ୍ଲାଇଉଡ୍ ଶିଳ୍ପ କ୍ଷେତ୍ରରେ 3ଟି ବଡ଼ କାରଖାନା ଅଛି ଓ ଏ ବିଷୟରେ ଆଗରୁ ସୂଚନା ଦିଆହୋଇ ସାରିଛି । ଆଣ୍ଡାମାନ ଟିମ୍ବର୍ ଇଣ୍ଡଷ୍ଟ୍ରିଜ୍, ବମ୍ବୁଫ୍ଲେଟ (ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନ ଆଲବିୟାନ୍ ପ୍ଲାଇଉଡ଼ ଫ୍ୟାକ୍ଟ୍ରୀ, ଲଂଗ୍ ଆଇଲେଣ୍ଡ (ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନ) ତଥା ଜୟଶ୍ରୀ ପ୍ଲାଇଉଡ଼ ଫ୍ୟାକ୍ଟ୍ରୀ, ବକୁଲତଲା (ମଧ୍ୟ-ଆଣ୍ଡାମାନ) ନାମରେ 3ଟି ଘରୋଇ କାରଖାନା ଅଛି । ଏହା ପ୍ଲାଇଉଡ଼ ଶିଳ୍ପରେ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଛି । ଏହି ଦ୍ୱୀପରେ ଏ ଶିଳ୍ପ ପାଇଁ 1 କୋଟିରୁ ଅଧିକ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଛି ଏବଂ ଏଥିପାଇଁ ଏ ଦ୍ୱୀପର ଶିଳ୍ପ ମାନଚିତ୍ରରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନ ବାଛିନେବାକୁ ଯାଉଛି । ସେମିତି ଭାବରେ ୱେଷ୍ଟର୍ଣ୍ଣ ଇଣ୍ଡିଆ ମ୍ୟାଚ୍ କମ୍ପାନୀ (ୱିମକୋ) ଦ୍ୱାରା ସଂଚାଳିତ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟର ଡିଆସିଲ କାରଖାନା ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଘରୋଇ କାରଖାନା ଓ ଶିଳ୍ପ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହାର ଦାନ ଅତୁଳନୀୟ । ଏହି କାରଖାନାରେ ଡିଆସିଲ କାଠିଗୁଡ଼ିକ ତିଆରି ହୋଇ ମୁଖ୍ୟ-ଭୂମିରେ ଥିବା ଏହାର ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ କମ୍ପାନୀକୁ ପଠାଯାଏ ଓ ସେଠାରେ କାଠରେ ମସଲା ଲଗେଇ ଡିଆସିଲ ତିଆରି କରାଯାଏ । ଏ ସମସ୍ତ କାରଖାନାର ମୁଖ୍ୟ ସମସ୍ୟା ହେଉଛି କାଠ । କାଠଗୁଡ଼ିକର ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟ, ମୁଖ୍ୟଭୂମିକୁ ପଠାଇବା ପାଇଁ ଜାହାଜ ଅଭାବ ଓ ଜାହାଜର ଅଧିକ ଭଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି ସବୁ ମିଶି ଏମାନଙ୍କ ଉତ୍ପାଦନକୁ ଅତି ବ୍ୟୟସାପେକ୍ଷ କରିଦେଉଛି । ବନ ବିଭାଗଦ୍ୱାରା କଟାଯାଉଥିବା କାଠ ବହୁତ ଦରରେ

ବନ୍ଦ ହେଉଛି; ତେଣୁ କାରଖାନାଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ପାଦନ ଖର୍ଚ୍ଚ ବହୁତ ପଡ଼ୁଛି । ତା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜାହାଜଭଡ଼ା ବହୁତ ପଡ଼ୁଥିବାରୁ ଏଠାରେ ଜିନିଷଗୁଡ଼ିକ ଆହୁରି ମହଙ୍ଗା ହେଉଛି ।

ଏ ଦ୍ୱୀପପୁଂଜରେ ଅନ୍ୟ ସରକାରୀ ଶିଳ୍ପ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ମେରିନ୍ ବିଭାଗ ସ୍ଥାନୀୟ ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ପୂରଣ କରିଥାଏ । ଡକ୍ ୟାର୍ଡରେ ନୌକା ମରାମତି ଓ ଛୋଟ ଛୋଟ ସମସ୍ୟା ସବୁ ସମାଧାନ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ନୌକା ମଧ୍ୟ ତିଆରି ହୋଇଥାଏ । ବନ ବିଭାଗର ଲଂଗ୍ ଆଇଲାଣ୍ଡସ୍ଥିତ ବୋଟ୍ ବିଲ୍ଡିଂ ୟାର୍ଡ ବିଭାଗୀୟ ନୌକାସବୁ ତିଆରି କରେ ଓ ସେଗୁଡ଼ିକ ମରାମତି ମଧ୍ୟ କରିଥାଏ । 'ମୋଟର ଟ୍ରାନ୍ସପୋର୍ଟ ୱାର୍କସପ' ଦ୍ୱୀପର ବସ, ଟ୍ରକ ଓ ଜିପ୍ ଇତ୍ୟାଦିର ମରାମତି ଓ ଯତ୍ନ ନେଇଥାଏ । ସରକାରୀ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ବିଭାଗ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରକୁ ବିଜୁଳି ଯୋଗେଇଥାଏ ତଥା ବିମ୍ବରଲୀଗଂଜ, ରଂଗତ, ମାୟା ବନ୍ଦର ଇତ୍ୟାଦି ଜାଗାଗୁଡ଼ିକରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ସାଢ଼େପାଂଚରୁ ରାତି 10 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଜୁଳି ଯୋଗେଇଥାଏ । ଫିନିକ୍ସ ବେ'ର ପ୍ରଶାସକୀୟ ୱାର୍କସପ, ଲୋକକାର୍ଯ୍ୟ ବିଭାଗର ୱାର୍କସପ, ପ୍ରଶାସନର ମୁଦ୍ରଣାଳୟ ଇତ୍ୟାଦି ସରକାରୀ ଶିଳ୍ପ ସବୁ ଅଛି । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରର ଜଙ୍ଗଲ ଘାଟରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଧରଣର ଘରୋଇ ମୁଦ୍ରଣାଳୟ ଅଛି । ସମସ୍ତ କାରଖାନାରେ କାମ କରୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା 1964, 1965 ଓ 1966ରେ ଯଥାକ୍ରମେ 2358, 2557 ଓ 2906 ଥିଲା । ଏଥିରୁ ଶିଳ୍ପର ବୃଦ୍ଧି ଓ ବିସ୍ତାର ହେଉଥିବା କଥା ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ଜଣାପଡ଼ୁଛି ।

ଦ୍ୱୀପସମୂହର ଦ୍ରୁତ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅନ୍ତର୍ବିଭାଗୀୟ ଦଳର ରିପୋର୍ଟରେ ବିଭିନ୍ନ ଶିଳ୍ପର ଉତ୍ପାଦନ ବୃଦ୍ଧି କରିବା କ୍ଷମତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିସ୍ତୃତଭାବେ ଆଲୋଚନା ହୋଇଛି । ସେହି ରିପୋର୍ଟ ଅନୁସାରେ ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ୱାନସ୍ପର ପ୍ଲାଇଉଡ୍ ଶିଳ୍ପ, ପାର୍ଟିକଲ ଶିଳ୍ପ, ଫାଇବର ଶିଳ୍ପ, ମ୍ୟାଚେସ ଶିଳ୍ପ, କରତକଲ ଓ ପ୍ୟାକିଂ କେସ ନିର୍ମାଣ ଶିଳ୍ପ, ପେନ୍ସିଲ ସ୍ଲେଟର ଶିଳ୍ପ ଓ ଗୃହ ଗୁଆଣି ପାଇଁ କାଠଖଣ୍ଡ ଇତ୍ୟାଦି ଶିଳ୍ପର ଆଶାପ୍ରଦ ଭାବରେ ବିକାଶ ହେବାର ସଂଭାବନା ଅଛି ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥାର ଯଥେଷ୍ଟ ଉନ୍ନତି ଘଟିବ । ଦଳ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛି ଯେ, ଆସନ୍ତା 10 ବର୍ଷ ଭିତରେ ପ୍ଲାଇଉଡ୍ କାରଖାନାର ଉତ୍ପାଦନ ଅତି କମ୍‌ରେ 8 ଲକ୍ଷ ବର୍ଗମିଟର ହେବା ଉଚିତ । ଏହି ଶିଳ୍ପ ଫଳରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ କାଠ ବିକ୍ରି ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ ବନ ବିଭାଗର ମଧ୍ୟ ଆମଦାନୀ ବଢ଼ିବ । ଯେଉଁ କାଠସବୁ ବ୍ୟବସାୟଦୃଷ୍ଟିରୁ ମଧ୍ୟ ମୂଲ୍ୟହୀନ, ତାହା ମଧ୍ୟ ଏହି

ଶିଳ୍ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ପାରିବ । ବେଣ୍ଟାପୁର ପାଖରେ ଥିବା ଜଂଗଲ ସବୁ ସଫା ହେଲେ, ସେଥିରୁ ମିଳିବା କାଠ ବଲ୍ଲୁକଲଟା ଫ୍ୟାକ୍ଟରୀରେ ବିକ୍ରି ହୋଇ ପାରିବ । 30-40 ହଜାର ମ୍ୟାଟ୍ରିକ୍ ଟନ୍ କାଠ ମିଳିଲେ ସେଥିରୁ 55 ଲକ୍ଷ ବର୍ଗ ମି· 'ପ୍ଲାଇଉଡ୍' ମିଳିବା ଉଚିତ । ଦଳର ରିପୋର୍ଟ ଅନୁଯାୟୀ ଏଠାର ଦ୍ୱିତୀୟ ଶିଳ୍ପ ହେଉଛି ପାର୍ଟିକଲ ବୋର୍ଡ । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏହା ବଢ଼ିଯିବାର ବହୁତ ସଂଭାବନା ଅଛି । ବ୍ୟବସାୟଯୋଗ୍ୟ କାଠ ଓ ପ୍ଲାଇଉଡ୍‌ଯୋଗ୍ୟ କାଠ ଛଡ଼ା ଜଙ୍ଗଲ ସଫା ହେଲେ ଆଉ ଯେଉଁ ସବୁ କାଠ ମିଳିବ, ତାହା ପାର୍ଟିକଲ ବୋର୍ଡ ତିଆରି କରିବା କାମରେ ଆସିବ । ଗଛର ଡାଳ, କରତକଳ ଓ ପ୍ଲାଇଉଡ଼ ଫ୍ୟାକ୍ଟ୍ରିରୁ ବଳିଥିବା ଅଦରକାରୀ କାଠଗୁଡ଼ିକ ଏଥିରେ କାମରେ ଆସେ । ଗତ 10-15 ବର୍ଷ ଭିତରେ ଏଇ ପାର୍ଟିକଲ ବୋର୍ଡର ସାରା ପୃଥିବୀର ଉତ୍ପାଦନ 15240 ମ୍ୟାଟ୍ରିକ ଟନ୍‌ରୁ 20·3 ଲକ୍ଷ ମ୍ୟାଟ୍ରିକ୍ ଟନ୍ ହୋଇଛି । ଏହା ଆହୁରି ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ଓ ଭାରତ ଏଥିରେ ଯୋଗଦେବା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ । ତୃତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ 1964ରେ ଏହାର ଉତ୍ପାଦନ ବଢ଼ି 6096 ମ୍ୟାଟ୍ରିକ୍ ଟନ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚିଥିଲା । 1970-71ରେ ଏହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅଛି 1 ଲକ୍ଷ ଟନ୍ ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ । ତେଣୁ ଉପରୋକ୍ତ ଦଳ, ପ୍ଲାଇଉଡ଼୍ କାରଖାନାରେ ପାର୍ଟିକଲ ବୋର୍ଡର ମେସିନ ଲଗେଇବା ଓ ବନ ବିଭାଗରୁ ଶସ୍ତା ଦାମରେ କାଠ ଆଣିବା ଏବଂ ପ୍ରତିଦିନ 20 ରୁ 30 ଟନ୍ ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ମତ ଦେଇଥିଲା । ସରକାରୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ବେଣ୍ଟାପୁର କରତ କଳରେ ଏହି ମେସିନ ଲଗେଇ ବଳୁଥିବା କାଠର ସଦୁପଯୋଗ କରିବା ଉଚିତ । ଗ୍ରିଥମ୍ ମିଲରୁ ବଳୁଥିବା କାଠ ପାଓ୍ୱାର ହାଉସରେ ଲାଗୁଥିବାରୁ ଏଠାରେ ପାର୍ଟିକଲ ବୋର୍ଡ ଶିଳ୍ପ ବସେଇବାପାଇଁ ଦଳ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇନାହିଁ । ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ କାରଣ ହେଉଛି ଗ୍ରିଥମ୍‌ରେ ସ୍ଥାନାଭାବ ହେତୁ ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାମ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରୁନ । ବେଣ୍ଟାପୁରର ପାର୍ଟିକଲ ବୋର୍ଡ ଶିଳ୍ପ ପାଇଁ ପ୍ରାୟ 50 ଓ 75 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବିଜୁଳି ଯୋଗାଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସେଇଠୁ ହିଁ କରିବାକୁ ହେବ । ଏଥିପାଇଁ 800 କିଲୋଓ୍ୱାଟ ବିଜୁଳି ଶକ୍ତି ଆବଶ୍ୟକ ହେବ ।

ଏ ଦ୍ୱୀପପୁଂଜର ତୃତୀୟ ଶିଳ୍ପ ହେଉଛି ଫାଇବର ବୋର୍ଡ । ଏଥିରେ ଏ ଦ୍ୱୀପ ସଫଳତା ଲାଭ କରିଛି । ପାର୍ଟିକଲ ବୋର୍ଡରେ ଯେଉଁ ଧରଣର କଂଚାମାଲ-ସବୁ ଲାଗେ, ଏଥିରେ ମଧ୍ୟ ସେଇ ଧରଣର ମାଲ ଲାଗିଥାଏ । ଏଥିପାଇଁ ପାଣିର ଆବଶ୍ୟକତା ଅଛି । ଏ କାରଖାନାଗୁଡ଼ିକ ମୁଖ୍ୟତଃ ଓଦାଳିଆ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଚାଲିଥାଏ

ଏଥିପାଇଁ ଶୃଙ୍ଖଳ ପ୍ରକ୍ରିୟା ମଧ୍ୟ ଆବିଷ୍କୃତ ହେଲାଣି । ଉପରୋକ୍ତ ଦଳ ବେଟାପୁର, ମାୟା ବନ୍ଦର ଓ ବଂଗୁ ଫ୍ଲାଇଟରୁ ଯେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ଏ କାରଖାନା ବସାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଥିଲା । ଯଦିଓ ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ ମୁଖ୍ୟଭୂମିରେ ଫାଇବର-ଉଡ୍‌ର ବହୁତ ଚାହିଦା ଅଛି ଏବଂ ଚତୁର୍ଥ ପଂଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ ଏହାର ଉତ୍ପାଦନକୁ କେତେ ହଜାର ଟନ୍ ଅଧିକା ବୃଦ୍ଧି କରିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅଛି, ତଥାପି ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରୁ ଅଧିକ ଆଶା କରିବା ଅଳୀକ ମାତ୍ର । ଏଠାରେ ଓଦାଳିଆ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଫାଇବର ତିଆରି କରିବା ଆଦୌ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ; କାରଣ ଏଠାରେ ପାଣିର ଅଭାବ । ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନରେ ଏବେ ବି ପୂରା ପିଇବା ପାଣି ମିଳେନାହିଁ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ଧାନିଖାଡ଼ି ପରି ଯୋଜନା ତିଆରି ହେଉଛି । ବଂଗୁଫ୍ଲେଟରେ ହୋପ ଟାଉନର ପାଣି ଯାଏ ଏବଂ ଜାହାଜ ମଧ୍ୟ ଏହି ପାଣି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ପୋର୍ଟ ଡ୍ରୋକକୁ ମାରଚେଣ୍ଟ ନେଭିର ଜାହାଜ ଆସେ ବା ଲଙ୍ଗ୍ ଆଇଲେଣ୍ଡକୁ କାଠ ନେବାକୁ ଜାହାଜ ଆସିଥାଏ । ତେବେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ପାଣି ନେବାପାଇଁ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରକୁ ଆସିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଏଠାରୁ ଏମାନେ ବମ୍ବୁଫ୍ଲେଟର ପାଣି ନେବାକୁ ପଡ଼େ । ତେଣୁ ଫାଇବର ଉଡ୍‌ର ଓଦାଳିଆ ପ୍ରକ୍ରିୟା ପାଇଁ ପାଣିର ଏ ସମସ୍ୟା ଏତେ ଶୀଘ୍ର ସୁଧାରିଯିବ ବୋଲି ଆଶା ନାହିଁ ; ତେଣୁ ଏ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ଅଧୁନା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ଶୃଙ୍ଖଳ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଫାଇବର ଉଡ୍ ତିଆରି ହୋଇପାରିବ । ଏଥିରେ କେତେକ ଅସୁବିଧା ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ ।

ଦଳର ଚତୁର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଦିଆସିଲି ଶିଳ୍ପ ବିଷୟରେ କୁହାଯାଇଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରରେ ଓ୍ୱିମିକୋ ଫ୍ୟାକ୍ଟ୍ରିରେ ଘରୋଇ ଭାବରେ ଦିଆସିଲି କାଠି ତିଆରି ହେଉଛି । ଦଳ ମତ ଦେଇଛି ଯେ, ମୁଖ୍ୟଭୂମିର ଅଭିଜ୍ଞ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଡାକି ଯଦି ବେଟାପୁର ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟ ଧରଣର ଦିଆସିଲି କାରଖାନା ବସାଯାଇପାରନ୍ତା, ତେବେ ଲୋକମାନଙ୍କ ରୋଜଗାର ପନ୍ଥା କିଛି ମିଳନ୍ତା ଓ ତା' ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବଢ଼ୁଥିବା ଲୋକସଂଖ୍ୟାର ଚାହିଦା ମଧ୍ୟ ପୂରଣ ହୋଇପାରନ୍ତା । ମଧ୍ୟମ ଧରଣର ସହଜିଆ ମେସିନ ବସେଇ ଦିଆସିଲି କରିବା ଆରମ୍ଭ କଲେ, ବିଦେଶୀ ମୁଦ୍ରା ମଧ୍ୟ ଦରକାର ପଡ଼ନ୍ତା ନାହିଁ । କେବଳ ପାଞ୍ଚଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ମୂଳଧନରେ ଏ କାରଖାନା ଚାଲୁହୋଇପାରିବ । ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପରେ ଦିଆସିଲି ପାଇଁ କେତେକ ଉପଯୁକ୍ତ କାଠ ଅଛି । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏହି ଧରଣର କାଠ 12192 ମ୍ୟାଟ୍ରିକ ଟନ୍ ମୁଖ୍ୟଭୂମିକୁ ପଠାଯାଉଛି ଓ ସେଠାରେ ବଡ଼ ଦିଆସିଲି କାରଖାନାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଛି । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରସ୍ଥ ଓ୍ୱିମିକୋର

କାରଖାନା ପାଇଁ ପ୍ରଚୁର କାଠ ମିଳୁଚି । ଏ ସବୁ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଜିନିଷ ଏଠି ନ ମିଳିଲେ ମଧ୍ୟ ଏ କାରଖାନା ଚାଲିପାରିବ । ଯଦି ଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧରଣର କାରଖାନା ଭଲଭାବରେ ଚାଲୁହୋଇପାରିବ, ତେବେ 90 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ମୂଳଧନରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ କାରଖାନା ବସେଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯିବ ।

କାଠଚିରା ବିଷୟରେ ଦଳ ମତ ଦେଇଚି ଯେ, ଗ୍ରୀଥମ୍ କରତକଳ କେବଳ ବହୁ ମୂଲ୍ୟ କାଠ ଚିରି ମୁଖ୍ୟଭୂମିକୁ ପଠେଇବା ଉଚିତ ଓ ସ୍ଥାନୀୟ ଚାହିଦା ପୂରଣ ପାଇଁ ଘରୋଇ କଳସବୁ ବସି କାଠ ଚିରିବା ଉଚିତ । ପ୍ରାଇଭେଟ୍ କରତକଳ-ଗୁଡ଼ିକୁ ରାସାୟନିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସାହାଯ୍ୟରେ କାଠକୁ ଶକ୍ତ ଓ ଟାଣ କରିବାକୁ ମେସିନ ପାଇଁ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଟଙ୍କା ସାହାଯ୍ୟ ଦେବା ଉଚିତ । ଏମିତିଭାବରେ ଗ୍ରୀଥମ୍ ମିଲର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା କ୍ଷମତା ବଢ଼ିବ ଓ ଘରୋଇ ମିଲମାନଙ୍କୁ ପୁରା କାମ ମିଳି-ପାରିବ । ପ୍ୟାକିଂ କେସ ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ ଉତ୍ସାହ ଦେବା ଉଚିତ ଏବଂ ଏହାର ମୂଲ୍ୟ ଏମିତି ହେବା ଉଚିତ ଯେ, ମୁଖ୍ୟଭୂମିରେ ଯେପରି ଖୁବ୍ ସହଜରେ ବିକ୍ରି ହୋଇପାରିବ ।

'ଦଳ' ନିଜର ରିପୋର୍ଟରେ ପେନସିଲ୍-ସ୍ଲେଟ୍ ତିଆରି ଶିଳ୍ପ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ କହିଚି । ଏଥିରୁ ଜଣାପଡ଼ିଚି ଯେ, ଦେଶର ଶତକଡ଼ା 50 ଭାଗ ପେନସିଲ୍ କଲିକତା ଓ ମାନ୍ଦ୍ରାସରେ ତିଆରି ହେଉଚି । ଏବେ ବି ଆମେରିକା ଓ ଆଫ୍ରିକାରୁ ସ୍ଲେଟ- ପେନ୍ସିଲ ଅଣାଯାଉଚି ଓ ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରାୟ 40 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ବିଦେଶୀ ମୁଦ୍ରା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଚି । ଯଦି ବିଶେଷଜ୍ଞମାନେ ମତ ଦିଅନ୍ତି ଯେ, ଏ ଦ୍ୱୀପରେ ସ୍ଲେଟ-ପେନ୍ସିଲ ତିଆରି ହୋଇପାରିବ ତେବେ 5ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ମୂଳଧନରେ ଏହି ଶିଳ୍ପ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇପାରିବ ଓ ଏଥିପାଇଁ ଚେକୋସ୍ଲୋଭାକିଆରୁ ମେସିନ୍ ଅଣାଯାଇପାରିବ ।

ଦ୍ୱୀପରେ ଯେତେଗୁଡ଼ିଏ ପୁରୁଣା କୋଠାବାଡ଼ି, ବଙ୍ଗଳା ଇତ୍ୟାଦି ରହିଚି, ସେଗୁଡ଼ିକର ଛାତ ସବୁ ପଡୌକ ନାମକ ଏକ ମୂଲ୍ୟବାନ କାଠଦ୍ୱାରା ଛାଉଣି ହୋଇଚି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ମୂଲ୍ୟବାନ କାଠକୁ ଏମିତି ବ୍ୟବହାର ନକରି ଏହା ପରିବର୍ତ୍ତେ କମ୍ ମୂଲ୍ୟର ଓ କମ୍ ଉପଯୋଗୀର କାଠସବୁ ଛାଉଣି କରିବା ଉଚିତ । 'ଦଳ' 5 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ମୂଳଧନରେ ଖପର ତିଆରି କରିବା କାରଖାନା କଥା ବିଚାର କରିବା ପାଇଁ ମତ ଦେଇଚି । ଆମେରିକାରୁ ମେସିନ ଆଣିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଲେଖକର ମତରେ ଏହି ପରାମର୍ଶ ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ; କାରଣ ଦ୍ୱୀପରେ ଥିବା ଏହି ପୁରୁଣା ଘରଗୁଡ଼ିକର ଛାତ ଦେଖାଯାଉଚି । ନୂଆ ଘରଗୁଡ଼ିକରେ ନୂଆ ଧରଣର

ସ୍ଥିତ ତିଆରି ହେଉଛି । କ୍ରମେ ପୁରୁଣା ଢଙ୍ଗର ଘରସବୁ କମ କମି ଯିବ; ତେଣୁ ସେଥିପାଇଁ ଏତେ ବିଦେଶୀ ମୁଦ୍ରା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବା ଅପବ୍ୟୟ ମାତ୍ର ।

ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଦଳ ଲଘୁ ଆଣ୍ଡାମାନରେ 5-6 କୋଟି ଟଙ୍କାର ମୂଳଧନରେ ଚିନିକଳ ବସେଇବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଛି । ଏଥିରେ 50 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ବିଦେଶୀ ମୁଦ୍ରା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବ । ଫଳ ଓ ପନିପରିବାକୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖିବା ପାଇଁ, ଡବାରେ ବନ୍ଦ କରି ବାହାରକୁ ପଠେଇବା ପାଇଁ, ଶୁଖୁଆ କରିବା, ଶାର୍କ ଯକୃତରୁ ତେଲ ତିଆରି କରିବା, ସଢ଼େଇକୁ ଚୂନା କରିବା, ମାଛଖାଦ୍ୟ ତିଆରି କରିବା, ଗୁଡ଼ ଓ ଖଣ୍ଡସାରି ଇତ୍ୟାଦି ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ କେତେକ ଛୋଟ ଛୋଟ ଶିଳ୍ପ ବସେଇବା ନିମନ୍ତେ ଦଳ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଛି । ଦଳର କେତେକ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦ୍ୱୀପର ବିକାଶ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଚତୁର୍ଥ ପଂଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ ଏହି ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୋଜନା-ଗୁଡ଼ିକ ଅନ୍ତର୍ଗତ ହୋଇନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ 8 କୋଟି ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବ ଓ 3 କୋଟି 40 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ବିଦେଶୀ ମୁଦ୍ରା ମଧ୍ୟ ଲାଗିବ । ଭାରତ ସରକାର ଏକାବେଳକେ ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଜଣାପଡ଼ୁଛି । ଏଥିରୁ କେତେକ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ତରତର ନ ହୋଇ ଭଲଭାବରେ ବିଚାର କରିବା ଦରକାର । କେବେ କେବେ ବଡ଼ ଯୋଜନାସବୁ ସରକାରଙ୍କୁ ହଇରାଣରେ ପକାନ୍ତି । ତେଣୁ ସେଥିପାଇଁ ସତର୍କ ରହିବା ଉଚିତ । ଧୀରେ ଧୀରେ ସବୁଆଡ଼ୁ ବିଚାର କରି ଯୋଜନାସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାରେ ଏଠିକାର ଲୋକମାନେ ଏଥିରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ତା'ହେଲେ ଏହି ଅନୁନ୍ନତ ଭୂଭାଗ ଦେଶର ଅର୍ଥ-ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଉଚିତ ଭାଗ ନେଇପାରିବାକୁ ସୁଯୋଗ ପାଇବ ।

ତ୍ରୟୋଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଉପସଂହାର

ପଛ ପୃଷ୍ଠାଗୁଡ଼ିକରେ ଲେଖକ ପାଠକଙ୍କୁ ଦ୍ୱୀପ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ୟକ୍ ଧାରଣା ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି । ଏହି ଅଧ୍ୟାୟରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗ୍ରେଟକାଟିଆ ବିଷୟ ଓ ତୃତୀୟ ପଂଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାର ପୁନରାବଲୋକନ କରାଯିବ ଓ ଚତୁର୍ଥ ପଂଚ-ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଉପରେ ମଧ୍ୟ ସମ୍ୟକ୍ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରାଯିବ । ତେଣୁ ଏଥିରେ କେତେକ ଜାଗାରେ ପୁନରାବୃତ୍ତି ହୋଇପାରେ । ମାତ୍ର ପାଠକମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୋଜନାର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣୀ ମିଳିପାରିବ ।

ବନ୍ଦଘର—ଦ୍ୱୀପର ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ଡାଇରେକ୍ଟର ଅଫ୍ ଲାଇଟ ହାଉସେସ ଏଣ୍ଡ୍ ଲାଇଟ ଶିପ୍‌ର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଅଛି । ଦ୍ୱୀପର ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଫଳରେ ସମୁଦ୍ରଯାତ୍ରା ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ତେଣୁ ଜାହାଜ ପାଇଁ ବେଶୀ ସୁବିଧା ଦେବା ଉଚିତ । ବର୍ତ୍ତମାନ କେବଳ ରସ୍ ଦ୍ୱୀପରେ ଗୋଟିଏ ବନ୍ଦଘର ଅଛି । ଏହା ଆସୁଥିବା ଜାହାଜମାନଙ୍କୁ ପୋର୍ଟ ବ୍ଲେୟାର ବନ୍ଦରର ସ୍ଥିତି ବିଷୟରେ ଆଭାସ ଦେଇଥାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତ ସରକାର 160·68 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି 6ଟି ବଡ଼ ବନ୍ଦଘର ନିର୍ମାଣ କରିବେ ବୋଲି ସ୍ୱୀକୃତ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ସବୁଠୁ ଉତ୍ତରରେ ଥିବା ଇଷ୍ଟ ଦ୍ୱୀପରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସବୁଠୁ ଦକ୍ଷିଣରେ ଥିବା ବୃହତ୍ କାରନିକୋବର ଦ୍ୱୀପ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜାହାଜକୁ ଆସିବାରେ ସୁବିଧା ହେବ । ଏଗୁଡ଼ିକ ଯଥାକ୍ରମେ ଇଷ୍ଟ ଆଇଲେଣ୍ଡ, ସରହ୍ୟାରେଜ, ନର୍ଥ ପଏଣ୍ଟ (ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର), ନର୍ଥ ସିଂକ୍ ଦ୍ୱୀପ, କଟିଂପଏଣ୍ଟ (କାରନିକୋବର) ଓ ପିଗମେଲିୟନ ପଏଣ୍ଟ (ଗ୍ରେଟ୍ ନିକୋବର) ରେ ଅବସ୍ଥିତ ହେବ । ଇଷ୍ଟ ଆଇଲେଣ୍ଡ ଓ କାର-ନିକୋବରର ବନ୍ଦଘରଗୁଡ଼ିକ ମାନବଚାଳିତ ହେବ । ଏକ ଲକ୍ଷ ମହମବତି ଆଲୁଅର

ଶକ୍ତି ଧରି ଏ ବତିଘରଗୁଡ଼ିକ 32 କି:ମି:ରୁ ଅଧିକ ଦୂରକୁ ଦିଶିବ । ଅବଶିଷ୍ଟ ବତିଘରଗୁଡ଼ିକ ସ୍ୱୟଂଚାଳିତ ହେବ । ମେସିନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସାହାଯ୍ୟରେ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ହେଉ ହେଉ ଏହା ଆଲୋକିତ ହେବ ଓ ଠିକ୍ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ହେଲେ ଏଗୁଡ଼ିକ ଲିଭିଯିବ । ଏଗୁଡ଼ିକର ମଧ୍ୟ ଏକ ଲକ୍ଷ ମହମବତି ଆଲୋକଶକ୍ତି ରହିବ ଓ ପ୍ରାୟ 25 କି: ମି: ରୁ ଅଧିକ ଦୂରକୁ ଦେଖାଯିବ । ଇଷ୍ଟ ଓ ସରହ୍ୟୁରୋଜରେ ଏ ବତିଘର ତିଆରି ସରିଲଣି ଏବଂ ଏହା ଶୀଘ୍ର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଯିବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଏ । କାର୍‌ନିକୋବରରେ ଥିବା ବତିଘର ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ତିଆରି ସରିଯିବ ବୋଲି ଆଶା । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଚତୁର୍ଥ ପଂଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ ଆହୁରି 9ଟି ବତିଘର ଯଥାକ୍ରମେ ପୋର୍ଟ କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ, ଉତ୍ତର-ବଟନ ଦ୍ୱୀପ, ମଧ୍ୟ-ବଟନ ଦ୍ୱୀପ, ଦକ୍ଷିଣ-ବଟନ ଦ୍ୱୀପ, ଷ୍ଟେଟ୍ ଦ୍ୱୀପ, ରଟଲେଣ୍ଡ ଦ୍ୱୀପ, ଓ୍ୱେଷ୍ଟ ବେପଛାଲ, ଇଷ୍ଟ ବେପଗ୍ରୁଲ ଓ ପୁଲୋମିଲୋରେ ସ୍ଥାପିତ ହେବ । ବନ୍ଦର ଭିତରେ ଆଲୋକ ସଙ୍କେତର ବ୍ୟବସ୍ଥା ପାଇଁ ଚତୁର୍ଥ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ 35 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବାର ଅଛି । ବତିଘର ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଳୟ ଏପରି ଜାଗାରେ ଆଲୋକ-ସଙ୍କେତର ଯୋଜନା ଓ ଡିଜାଇନ୍ କରିବ ଯେ, ସେଗୁଡ଼ିକର ସ୍ଥାପନ ପାଇଁ ସରକାରୀ ସାହାଯ୍ୟ ମିଳିବ । ଏଗୁଡ଼ିକ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର ବନ୍ଦର, ଏଲଫିଙ୍ଗଷ୍ଟୋନ ବନ୍ଦର, ରଂଗତ ବେ', ହେବଲକ, ମାୟା ବନ୍ଦର, ଏରିୟଲ ବେ', ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପବର୍ଗ, ମଲକା ଓ କାର୍‌ନିକୋବର ବର୍ଗରେ ଥିବା ସବାଇ ବେ'ରେ ହେବ । ଏଗୁଡ଼ିକ ତିଆରି ହୋଇସାରିଲେ, ଦ୍ୱୀପର ସମୁଦ୍ରରେ ଜାହାଜ ଚଳେଇବା ଅଧିକ ସୁବିଧା ଓ ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇପାରିବ ।

ଶ୍ରମ ଓ ରୋଜଗାର—ଦ୍ୱୀପରେ ପ୍ରାୟ 5,000 ଶ୍ରମିକ ସରକାରୀ କଳରେ ଓ ପ୍ରାୟ 3000 ଶ୍ରମିକ ଘରୋଇ କଳରେ କାମ କରନ୍ତି । ଶ୍ରମ କମିଶନର ଦେଇଥିବା ସୂଚନା ଅନୁସାରେ 1966ରେ 8498 ଶ୍ରମିକଙ୍କ ଉପରେ 'ଓ୍ୱାର୍କମେନ'ସ୍ କଂପେନସେସନ ଆକ୍ଟ 1923' ଲାଗୁହୋଇଥିଲା । (1) ଦ୍ୱୀପରେ ଶ୍ରମ ବିଭାଗ 1959ରେ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ଦ୍ୱୀପର ଏଡ଼ିସନାଲ-କମିଶନର ହିଁ ଶ୍ରମ ବିଭାଗର କମିଶନରରୂପେ କାମ କରୁଥିଲେ । ଏଠାରେ 16ଟି ରେଜିଷ୍ଟାର୍ଡ଼ ଫ୍ୟାକଟ୍ରି ଅଛି ଓ ଏଥିରେ 3213 ଜଣ ଶ୍ରମିକ କାମ କରନ୍ତି । ଏଠାରେ 437ଟି ଦୋକାନ ଓ ବ୍ୟବସାୟ କେନ୍ଦ୍ର ଅଛି ଏବଂ ଏଥିରେ 694 ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି କାମ କରନ୍ତି । ଏହି ସଂଖ୍ୟା କେବଳ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର ନଗରପାଳିକାର ସଂଖ୍ୟା । ଏଠି 24ଟି ରେଜିଷ୍ଟାର୍ଡ ଟ୍ରେଡ଼ ୟୁନିଅନ ଅଛି । ପ୍ରଶାସନର ଶ୍ରମ କମିଶନରଙ୍କ ଅଧୀନରେ

(1) ଷ୍ଟାଟିଷ୍ଟିକାଲ ଆଉଟ୍ ଲାଇନ ଅଫ୍ ଆଣ୍ଡାମାନ, ପୃ 1037

5ଜଣ ଶ୍ରମ କଲ୍ୟାଣ ଅଧିକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଶ୍ରମ ବିଭାଗର କମିଶନର ଫ୍ୟାକ୍ଟ୍ରିର ମୁଖ୍ୟ ନିରୀକ୍ଷକ ଓ ଓ୍ୱାର୍କମେନ'ସ ଆକ୍ଟର କମିଶନର ରୂପେ କାମ କରନ୍ତି । ଅତିରିକ୍ତ ଜିଲପାଳ କନ୍‌ସିଲିଏସନ ଅଫିସର, ଟ୍ରେଡ଼ ୟୁନିୟନର ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାର ଓ ସାର୍ଟିଫାଇଙ୍ଗ ଅଫିସରରୂପେ ମଧ୍ୟ କାମ କରନ୍ତି । ଏ ଦ୍ୱୀପର ସମସ୍ତ ଶ୍ରମିକ ନିଜର ଅଧିକାର ପ୍ରତି ସଚେତନ ।

ଏ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ଥିବା ପାଠୁଆ ଲୋକମାନେ ବେଶି ଭାଗରେ ସରକାରୀ ଚାକିରି ପାଇଁ ଯା'ନ୍ତି । ପ୍ରଶାସନ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ସୁଯୋଗ ଦେଇଥାଏ; ତେଣୁ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଚାକିରି ମିଳେ । ଏହାଛଡ଼ା ମୁଖ୍ୟଭୂମିରୁ ଅନେକ ଲୋକ ଏଠାକୁ ଚାକିରି ପାଇବା ପାଇଁ ଆସନ୍ତି । ଏଠାରେ ମୂଲ ଖୁବ୍ ଭଲ ହୋଇଥିବାରୁ ବହୁତ ଲୋକ ଆସିବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତି ଓ ଦକ୍ଷିଣରୁ ଆସୁଥିବା ଜାହାଜଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାୟ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଆସେ । କଲିକତା ଓ ମାଡ୍ରାସରେ ଜାହାଜ ଟିକେଟ ପାଇଁ ବହୁତ ଭିଡ଼ ହୁଏ ଏବଂ କେବେ କେବେ ଟିକେଟ ସବୁ କଳାବଜାରରେ ଚଢ଼ାଦରରେ ବିକ୍ରି ହୋଇଥାଏ ବୋଲି ଅଭିଯୋଗ ଶୁଣାଯାଇଥାଏ । ସରକାରୀ ଅଫିସରେ କାମ କରିବା ପାଇଁ କେରଳରୁ ଅନେକ ଯୁବକ ଯୁବତୀ ଆସିଥାନ୍ତି । କିଛିଦିନ ଅପେକ୍ଷା କଲେ ଚାକିରି ମିଳିଯାଇଥାଏ । ଅନେକ ତାମିଲ ଓ ତେଲୁଗୁ ମଜୁରି ଲାଗିବା ପାଇଁ ଆସୁଛନ୍ତି । ଦ୍ୱୀପରେ ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ସବୁ ପ୍ରକାରର ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ୧୭,୬୮୦ ଓ ଏଥିରେ ୧୬୩୦ ଗେଜେଟେଡ୍ କର୍ମଚାରୀ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ୧୯୬୬-୬୭ ରେ ଏହି ସଂଖ୍ୟା ଆହୁରି ବଢ଼ିଯାଇଛି । ଏଥିରେ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କ ବିଭାଗ, ନୌସେନା ସୈନିକ, ଇଂଜିନିୟର ସଂଗଠନ ଇତ୍ୟାଦି ମିଶାଯାଇନାହିଁ । କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବିଭାଗରେ କେତେକ କାମ ଚାଲିଛି ଓ ଏଥିରେ ପ୍ରାୟ ଶହେ ଲୋକ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଛନ୍ତି । ସୈନିକ ଇଂଜିନିୟରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଜିପ ଓ୍ୱାଟର ହ୍ୱାରଫର ପ୍ରମୁଖ ଇଂଜିନିୟର (ମେରିନ୍) ଦ୍ୱାରା ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଜେଟି ନିର୍ମାଣ ବିଦ୍ୟୁତର ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଳୟ ଦ୍ୱାରା ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ବିଦ୍ୟୁତଖୁମ୍ବମାନ ନିର୍ମାଣ ହେଉଛି ଏବଂ ଏଥିରେ ଅନେକ ମୂଲିଆ ଓ କର୍ମଚାରୀ କାମ କରୁଛନ୍ତି । ନୌସେନାରେ ମଧ୍ୟ ନୂଆ ଲୋକ ରହୁଛନ୍ତି । ତେଣୁ ବାହାରୁ ଲୋକମାନେ ଏଠାକୁ ଆସିବା ପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଥିବା ଓ ଟିକେଟ ବ୍ଲାକ୍‌ରେ ବିକ୍ରି ହେବା କିଛି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ । ଯେତେବେଳେ ଏଠାରେ ଆହୁରି ବେଶି ଶିଳ୍ପ ସବୁ ଆରମ୍ଭ ହେବ ସେତେବେଳେ ଆହୁରି ରୋଜଗାରର ପନ୍ଥା ଖୋଲିଯିବ ।

ବିଦ୍ୟୁତ୍—ଦ୍ୱୀପର ପ୍ରଶାସନର ବିଦ୍ୟୁତ୍ ବିଭାଗ ବିଜୁଳି ଉତ୍ପାଦନ ଓ ବିତରଣ କରେ । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରେ ଓ ଗୃଥମ୍ ଦ୍ୱୀପରେ ପାୱାର ହାଉସ ଅଛି । ରଙ୍ଗତ, ମାୟାବନ୍ଦର ଓ କାର-ନିକୋବରରେ ମଧ୍ୟ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଯୋଗାଣ ହୋଇଥାଏ । ଡିଂବରଲୀଗଂଜ ଓ ଲଂଗ୍ ଆଇଲେଣ୍ଡରେ ମଧ୍ୟ ବନ ବିଭାଗର ଜେନେରେଟର ଦ୍ୱାରା ବିଜୁଳି ଯୋଗାଣ ହୋଇଥାଏ । ଡିଂବରଲୀଗଂଜରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ବିଭାଗର ପାୱାର ହାଉସ୍ ତିଆରି ହେଲାଣି ଓ ଶୀଘ୍ର କାମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯିବ । ୧୯୬୭ରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ବିଭାଗର ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷମତା 27,09377 କି: ୱାଟ ଥିଲା । ପ୍ରତି ୟୁନିଟ୍ ବିଜୁଳି ପାଇଁ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ୫୦ପଇସା ହିସାବରେ ଦେବାକୁ ପଡ଼େ ଓ ଏହା ମୁଖ୍ୟଭୂମି ତୁଳନାରେ ବହୁତ ମହଙ୍ଗା । ୪ର୍ଥ ଯୋଜନା କାଳରେ ପାହାଡ଼ଗାଁ, ଡୋଲିଗଞ୍ଜ, ପ୍ରାଥରାପୁର, ଶିପିଘାଟ ଇତ୍ୟାଦି ଗ୍ରାମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଜୁଳି ଯୋଗାଣ ହେବା ପାଇଁ ପୋର୍ଟ-ବ୍ଲେୟାରର ବିଜୁଳି ଘରେ ଦୁଇଟି ଡିଜେଲ ସେଟ୍ ଲଗେଇବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ରହିଛି । ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଶକ୍ତିର ଚାହିଦା ମଧ୍ୟ କ୍ରମେ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି । ଯଦି ରଙ୍ଗତ ଓ ମାୟାବନ୍ଦରରେ ଆହୁରି ବେଶି ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଶକ୍ତି ଉତ୍ପାଦନ ହୁଅନ୍ତା, ଆଖପାଖ ଗାଁଗୁଡ଼ିକୁ ସୁବିଧାରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଯୋଗାଯାଇପାରନ୍ତା । ଡିଗଲିପୁରରେ 24 କି. ୱା. ର ତିନୋଟି ସେଟ୍ ଲଗାଯାଇଛି । କାର୍-ନିକୋବରର କେତେକ ଗାଁରେ ଓ ନାନ-କୌରୀରେ ମଧ୍ୟ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଯୋଗାଣର ଯୋଜନା ଅଛି । ଏଥିପାଇଁ ୪ର୍ଥ ଯୋଜନା କାଳରେ 42,173 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ ହେବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ରହିଛି ।

ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନ—ଏହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ନଗରପାଳିକା ପୋର୍ଟ-ବ୍ଲେୟାରଠାରେ ଅଛି । ଏଥିରେ ଥିବା 12 ଜଣ ସଦସ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ 9ଜଣ ନିର୍ବାଚିତ ଓ ୩ଜଣ ମନୋନୀତ ସଭ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । 1666-67 ରେ ସରକାର ନଗର-ପାଳିକାର ବ୍ୟୟ ପାଇଁ ବର୍ଷକୁ 5, 17,700 ଟଙ୍କା ସହାୟତା ଦେଇଥିଲେ । ସେହି ବର୍ଷ ଏ ଟଙ୍କାକୁ ମିଶେଇ ନଗରପାଳିକାର ମୋଟ ଆୟ ଥିଲା ଟ 9,21,590 । ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି ଟିକସ୍, ଗୃହକର, ବ୍ୟବସାୟ ଏବଂ ବାଣିଜ୍ୟକର ଇତ୍ୟାଦିରୁ ଆୟ ହୋଇଥାଏ । ଏଠିକାର ନଗରପାଳିକା ମୁଖ୍ୟଭୂମିର ସଂସ୍ଥା ପରି ସାମାନ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରେ । ଏଥିରେ 1966-67 ରେ ଟ 351,712ଙ୍କା ବ୍ୟୟ ହୋଇଥିଲା । ତିନି ବର୍ଷ ତଳେ ଏହାର ବ୍ୟୟ କେବଳ 3,57,017 ଟଙ୍କା ଥିଲା । ଏ ବ୍ୟୟ ବୃଦ୍ଧି ନଗରପାଳିକାର ଦାୟିତ୍ୱ ବଢ଼ୁଥିବା ଯୋଗୁ ହୋଇଛି । ଦ୍ୱୀପରେ 32ଟି ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତ ଓ 31ଟି ନାଏବପଞ୍ଚାୟତ ଅଛି ।

ନିକୋବରରେ ପଞ୍ଚାୟତ ଗଢ଼ା ହୋଇନାହିଁ । ତଥାପି ପଞ୍ଚାୟତର ସମସ୍ତ ନିୟମ ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ଲାଗୁହୁଏ । ନିକୋବରୀମାନଙ୍କର ନିଜର ବଶିଷ୍ଟ ପାରଂପାରିକ ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତ ଅଛି ଏବଂ ଏଥିରେ କୌଣସି ଅଦଳବଦଳ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ବୋଲି ଠିକ୍ କରାଯାଇଥିଲା ।

ସମବାୟ ଓ ସାମୁଦାୟିକ ବିକାଶ :—ଦ୍ୱୀପରେ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାର୍ କୋଅପରେଟିଭ ସୋସାଇଟିର ଦେଖାଶୁଣା କରିବା ସମବାୟର କାମ । 1962-63ରେ ସମିବାୟ ସମିତିର ସଂଖ୍ୟା 107 ଥିଲା । 1966-67 ବେଳକୁ ଏହା ବଢ଼ି 176ଟି ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ସଦସ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା 14,300 ଜଣ । ଏଥିରେ ନିକୋବର କୋଅପରେଟିଭ ମାର୍କେଟିଂ ସୋସାଇଟିର ମୂଳଧନ ନ ମିଶେଇ ମଧ୍ୟ ଏହାର ମୂଳଧନ 18,67,200 ଟଙ୍କା ଅଛି । ସମବାୟ ବ୍ୟାଙ୍କ୍ ମଧ୍ୟ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରରେ ଖୋଲିଛି । ଗୋଟିଏ ଉପଭୋକ୍ତା ଭଣ୍ଡାର ଅଛି । ଏହା ଉଚିତ ମୂଲ୍ୟରେ ଜିନିଷପତ୍ର ସବୁ ବିକେ । ବଗିଚା ଓ କୃଷି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସମିତି, ମାର୍କେଟିଂ ସୋସାଇଟି, ମାଲଗୋଦାମ, ପ୍ରାଇମେରୀ ଷ୍ଟୋର, ଦୁଗ୍ଧ ବିତରଣ ତଥା ଅଣ୍ଡା ଉତ୍ପାଦନ ସୋସାଇଟି, ମତ୍ସ୍ୟ-ଉଦ୍ୟୋଗ ସୋସାଇଟି, ହାଉସିଂ ସୋସାଇଟି, ସମବାୟ କେଣ୍ଟିନ, ସମବାୟ ଗୃହଶିଳ୍ପ, ଶ୍ରମକଲ୍ୟାଣ ସମିତି, ସ୍ତ୍ରୀ ଶୈଳ୍ପିକ ସମବାୟ ସମିତି, ବୁଣାଳି ସମବାୟ ସମିତି ଇତ୍ୟାଦି ବିଭାଗର ତଦାରଖରେ ସନ୍ତୋଷଜନକ ଭାବେ ଚାଲିଛି । ତୃତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା କାଳରେ ସାମବାୟିକ ଓ ସାମୁଦାୟିକ ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ 29.178 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଥିଲା । 4ର୍ଥ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା କାଳରେ 1 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ପ୍ରଥମ ଯୋଜନାରେ 20ଟି ସର୍ଭିସ କୋଅପରେଟିଭ ସୋସାଇଟି ସ୍ଥାପିତ ହେବ ବୋଲି ସ୍ଥିରହୋଇଛି । ଅନ୍ୟ ଏକ ଯୋଜନାରେ ସମିତି ଗଢ଼ିବାପାଇଁ 0.176 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବାର ପରିକଳ୍ପନା ରହିଛି । 15ଟି ଗୋଦାମ ଓ ଦୋକାନ ତିଆରି କରିବାପାଇଁ 2.250 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ଉପଭୋକ୍ତା ସମବାୟ ଭଣ୍ଡାରର ବିକାଶ ପାଇଁ 4.575 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ସମବାୟ ବ୍ୟାଙ୍କ୍ ପାଇଁ 0.6 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ଶ୍ରମ ସମବାୟ ସମିତି ପାଇଁ 0.216 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା, ସାମବାୟିକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଟ୍ରେନିଂ ପାଇଁ ଓ ପ୍ରଚାର ପାଇଁ 0.3 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବାର ଅଟକଳ ରହିଛି । 4ର୍ଥ ଯୋଜନା କାଳରେ ସମବାୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୋଟ 14.771 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବାର ଅଟକଳ ରହିଛି । ତା ଛଡ଼ା ସାମୁଦାୟିକ ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ 30.144 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଓ ପଞ୍ଚାୟତ ପାଇଁ 6.332 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବାର ସ୍ଥିର ହୋଇଛି ।

ନ୍ୟାୟ ଦଣ୍ଡ :—ମୁଖ୍ୟଭୂମିର ତୁଳନାରେ ଦ୍ୱୀପରେ କମ୍ ଅପରାଧ ହୋଇଥାଏ । କିଛି ବର୍ଷ ତଳେ ଚୋରି ଇତ୍ୟାଦି ଘଟଣା ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ କମ୍ ହେଉଥିଲା । ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ବାହାରୁ ବହୁତ ଲୋକ ଆସୁଥିବାରୁ ଏହା ବହୁତ ବଢ଼ି ଯାଇଛି । ଅପରାଧ ପ୍ରବୃତ୍ତି ମାନବର ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ଅଙ୍ଗ । ମାତ୍ର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ଏହି ଯେ, ଏଠିକା ବାସିନ୍ଦାମାନେ ଅପରାଧରେ ଜଡ଼ିତ ହେବାକୁ ଭଲ ପା'ନ୍ତି ନାହିଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର 'ଲୋକାଲ' ବୋଲଉଥିବା ଲୋକମାନେ ପ୍ରଧାନତଃ ଏଠାକୁ ଦଣ୍ଡ ପାଇ ଆସିଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର ସନ୍ତାନ । ତେଣୁ ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅପରାଧ-ପ୍ରବୃତ୍ତିର ଅଭାବ ଓ ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟ ହେବା ଏମାନଙ୍କ ଉଚ୍ଚସ୍ତରର ନୈତିକତାର ପ୍ରମାଣ ।

ଏଠାରେ ଅପରାଧୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ମୁଖ୍ୟଭୂମିଠାରୁ ଯଥେଷ୍ଟ କମ୍ । ଫଳରେ ଏଠିକା ଅଦାଲତରେ ବେଶି ମକଦ୍ଦମା ନାହିଁ । ବେଆଇନ୍ ଭାବରେ ଦେଶୀ ମଦ ତିଆରି କରିବା ଏ ଦେଶର ଆଜି ପ୍ରମୁଖ ଅପରାଧର କାରଣ ଓ ସେଥିପାଇଁ ବହୁତ ମକଦ୍ଦମା ହେଉଛି ।

ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ସମୂହ :—ଏଇ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରଥମ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା କେବଳ ଔପନିବେଶୀକରଣ ତଥା ସଡ଼କ ନିର୍ମାଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୀମିତ ଥିଲା । ସେଇ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ 3,280 ହେକ୍ଟର ଜଙ୍ଗଲ ସଫା କରାଯାଇଥିଲା ଓ 1,006ଟି ପରିବାରଙ୍କୁ ବସାଯାଇଥିଲା । ସଡ଼କ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ କିଛି ଉନ୍ନତି ହୋଇଥିଲା । ଏଇ ଦୁଇ ଯୋଜନାରେ ମୋଟ ଉପରେ 85.47 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଥିଲା ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ ପ୍ରକୃତ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏଥିପାଇଁ 603.135 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ ହେବାର ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା; ମାତ୍ର ସେଥିରୁ କେବଳ 364·87 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଥିଲା । ଅଧିକାଂଶ ଅର୍ଥ କୃଷି, ପରିବହନ, ପ୍ରଚାର ଇତ୍ୟାଦିରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଥିଲା । ମୂଳ ଲକ୍ଷ୍ୟର ଶତକଡ଼ା 64.5 ଅଂଶ ମଧ୍ୟ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇପାରିନଥିଲା । ଧାନ କିଆରି ଜମି ଓ ଉତ୍ପାଦନ ବଢ଼ି ଯଥାକ୍ରମେ 6,684 ହେକ୍ଟର ଓ 3,133 ମେଟ୍ରିକ ଟନ୍ ହୋଇଥିଲା । 220 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ନଡ଼ିଆ ଚାଷ, 40 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ଗୁଆ ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଫଳ ପାଇଁ 157 ହେକ୍ଟର ଜମି ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ 1505 କୃଷକ ପରିବାର ଓ 64ଟି କାରିଗର ପରିବାର ବସାଯାଇଥିଲା । 6ଟି ମୂଳ ଗ୍ରାମଖଣ୍ଡ, ଏକ ପଶୁ ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଏବଂ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟକାଟିଆ ପଶୁ ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଖୋଲାଯାଇଥିଲା । ଯୋଜନାର ଶେଷ ଆଡ଼କୁ 4ଟି ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଓ 9ଟି ଗ୍ରେଟକାଟିଆ ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଖୋଲାହୋଇଥିଲା । ବନ କ୍ଷେତ୍ରରେ 610 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ଟିକ୍, 336 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ତାଆସିଲ

ଯୋଗ୍ୟ କାଠଗଛ, 50 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ବେତ ଓ 35 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ କାଜୁ ଲଗାହୋଇଥିଲା । ମତ୍ସ୍ୟଶିଳ୍ପ ପାଇଁ 3ଟି ଯନ୍ତ୍ରଚାଳିତ ନୌକା, 27ଟି ସାଧାରଣ ଡଙ୍ଗା ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପକରଣର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା । ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନ ଓ କାରନିକୋବରରେ 'ବିକାଶ ଖଣ୍ଡ' ଖୋଲିଗଲା । ସମବାୟ ସମିତିର ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ି 85 ହେଲା । ଦୁଇଟି ଗାଁକୁ ବିଜୁଳି ଯୋଗାଇ ଦିଆଗଲା । 26 କି. ମି. ନୂଆ ସଡ଼କ ହେଲା । ଯୋଜନାର ଶେଷ ବେଳକୁ ପକା ସଡ଼କ 172.16 କି. ମି. ଲମ୍ବା ହୋଇଯାଇଥିଲା । 5ଟି ନୂଆ ବସ୍ ଆସିଲା ଓ ବସ୍‌ସଂଖ୍ୟା 10ଟି ହୋଇଥିଲା । 'ଏମ୍‌ଭି' 'ଆଣ୍ଡାମାନସ୍' ଜାହାଜ ଚାଲିବା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । 37ଟି ନୂଆ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲ୍ ଓ 4ଟି ଜୁନିୟର ବେସିକ ସ୍କୁଲ୍ ଖୋଲିଲା । ବାଳିକା ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ହାୟାର ସେକେଣ୍ଡାରୀ ସ୍କୁଲ କରିଦିଆଗଲା । ଗୋଟିଏ ଜୁନିୟର ଟିଚର୍ସ ଟ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲ୍ ଖୋଲିଲା ଓ ଏଠାରେ 35 ଜଣ ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷା ପାଇଲେ । ପ୍ରଥମ ଯୋଜନା ଶେଷବେଳକୁ ମାତ୍ର 41ଟି ସ୍କୁଲ୍ ଥିଲା । ଏହା ଦ୍ୱିତୀୟ ଯୋଜନା ଶେଷକୁ ବଢ଼ି 84ଟି ହୋଇଥିଲା । ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା 3134ରୁ ବଢ଼ି 5895 ହୋଇଥିଲା । 4ଟି ଡାକ୍ତରଖାନା ଓ 21ଟି ଚିକିତ୍ସାଳୟର ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ି ଯଥାକ୍ରମେ 8 ଓ 33ଟି ହୋଇଥିଲା । ଶଯ୍ୟାସଂଖ୍ୟା 350ରୁ 408 ହେଲା । 22ଟି ଗାଁରେ ନଳପାଣିର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା ଓ 22ଟି କୂଅ ଖୋଳାଗଲା ।

ତୃତୀୟ ପଞ୍ଚବର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ 979.320 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ ହେବାର ଅଟକଳ ହେଲା । ଏହା ବ୍ୟତୀତ 42.580 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଯୋଜନାରେ ବ୍ଲେଟ ବନ୍ଦରର ବିକାଶ ପାଇଁ ସରକାର ମଞ୍ଜୁର କରିଥିଲେ । ତୃତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ ମୋଟ 607.298 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଥିଲା । ଏଥର ଶତକଡ଼ା 64·96 ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇପାରିଥିଲା । ଯୋଜନା ବ୍ୟୟର ହିସାବ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ହୋଇଥିଲା ।

	ଲକ୍ଷ୍ୟ	ବ୍ୟୟ
1) କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ	253.788 ଲ: ଟ:	128·458 ଲ: ଟ:
2) ସମବାୟ ଓ ସାମୁଦାୟିକ ବିକାଶ	31.980 ,,	29.178 ”
3) ବିଦ୍ୟୁତ୍	14.350 ”	11·152 ”
4) ଶିଳ୍ପ	14·760 ”	10·310 ”
5) ପରିବହନ ଓ ପ୍ରଚାର	514·000 ”	308.808 ”
6) ସମାଜସେବା	132.890 ”	120·660 ”
7) ଅନ୍ୟାନ୍ୟ	17·552 ”	82·735 ”
	979.320 ,,	617·298 ”

ବୈଦେଶୀ ମୁଦ୍ରା କମ୍, ଔପନିବେଶୀକରଣ ସ୍ଥଗିତ, ଗୃହ ନିର୍ମାଣ ଯୋଜନା ଆଂଶିକ ରୂପେ ହେବ । ପରିବହନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅସୁବିଧା, ଡାଇରେକ୍ଟର ଜେନେରାଲ ଓ ସପ୍ଲାଇ ଏଣ୍ଡ ଡିସ୍‌ପୋଜାଲଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମାଲ ମିଳିବା ଇତ୍ୟାଦି କାରଣ ଯୋଗୁ କମ୍ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଛି ।

କୃଷି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ—ତୃତୀୟ ଯୋଜନା ଶେଷ ବେଳକୁ ଧାନ ଜମି ଓ ଗୃହଜ ଉତ୍ପାଦନରେ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇ ଯଥାକ୍ରମେ 7,054 ହେକ୍ଟର ଓ 8163 ମ୍ୟାଟ୍ରିକ୍ ଟନ୍ ହେଲା । 846 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ଜାପାନୀ ପଦ୍ଧତିରେ ଧାନ ହେଲା । 1,443 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ଦୋଫସଲୀ ହେଲା । 1,162 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ନଡ଼ିଆ, 300 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ଗୁଆ, 393 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଫଳ ଲଗାହେଲା । ଯୋଜନା ଶେଷରେ ଏହି କ୍ଷେତ୍ର ବଢ଼ି ଯଥାକ୍ରମେ 1,364, 340 ଓ 550 ହେକ୍ଟର ହୋଇଥିଲା । କୃଷି ବିଭାଗକୁ ସୁଗଠିତ କରାଗଲା । 203 ମ୍ୟାଟ୍ରିକ୍ ଟନ୍ ଉନ୍ନତ ମଞ୍ଜି, 224 ମ୍ୟା: ଟନ୍‌ର ସାର, 16 ଟନ୍ କଣ୍ଟା ତାର, 3ଟି ପମ୍ପ ସେଟ୍, 99ଟି ଆଖୁ ପେଷା କୃଷକମାନଙ୍କୁ ଦିଆଗଲା । ପୋକ ମାରିବା ପାଇଁ 147ଟି ପିଚ୍‌କାରୀ ବଣ୍ଟାଗଲା । ନଡ଼ିଆର ଦୁଇଟି ନର୍ସରୀ ଖୋଲାଗଲା ଓ 1,92,000 ନଡ଼ିଆ ଗଛ ବଣ୍ଟାଗଲା । ନିକୋବରୀମାନଙ୍କୁ ନଡ଼ିଆବଗିଚାର କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଣାଳୀ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ମୁଖ୍ୟଭୂମିକୁ ପଠାଗଲା । 34,763ଟି କାଜୁବାଦାମ ଗଛ ବଣ୍ଟାଗଲା । 1,13,747ଟି ଫଳଗଛ, 8,27,824ଟି ପରିବା ଗଛ ଓ 1,666 କି.ଗ୍ରା. ପରିବା ମଞ୍ଜି ବଣ୍ଟାଯାଇଥିଲା । ଲଙ୍କା ଓ କଫିର ପରୀକ୍ଷାମୂଳକ ଜମି ସବୁ କରାଗଲା । ରବର ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ନର୍ସରୀ ବସାଗଲା । କୋକୋର କ୍ଷେତ ପାଇଁ ପ୍ରୟୋଗାତ୍ମକ ପରୀକ୍ଷା କରାଗଲା । 232 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ଭୂମି ସଂରକ୍ଷଣ ଯୋଜନା ଲାଗୁ ହେଲା । ପଶୁପାଳନ ବିଭାଗ ଗୋଟିଏ ଔଷଧାଳୟ ଓ 5ଟି ଗ୍ରେଟକାଟିଆ ଡାକ୍ତରଖାନା ଖୋଲିଲା । କୁକୁଡ଼ା ଫାର୍ମର ବିସ୍ତାର କରାଗଲା । 1,131ଟି କୁକୁଡ଼ା ଓ 69,398ଟି ଅଣ୍ଡା ବଣ୍ଟାଗଲା । ବଣରେ 2,180 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ଟିକ, 381 ହେକ୍ଟରରେ ଡିଆସିଲ କାଠ ଏବଂ 242 ହେକ୍ଟର ଜମିରେ ବେତ ଲଗାଗଲା । 24ଟି ମାଛ-ଧରାଳି ପରିବାରଙ୍କୁ ଆଣି ବସାଗଲା ଓ ସେଥିରୁ 8 ଜଣ ମାଛଧରାଳିଙ୍କୁ ଯନ୍ତ୍ର-ଚାଳିତ ନୌକା ଚଳେଇବା ପାଇଁ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଗଲା । ଗୋଟିଏ ଯନ୍ତ୍ର ଚାଳିତ ନୌକା ଓ ତିନୋଟି ଡିଜେଲ ଇଂଜିନ୍ କିଣାଗଲା । 15·24 ମ୍ୟାଟ୍ରିକ୍ ଟନ୍‌ର କୋଲ୍ଡ ଷ୍ଟୋରେଜ୍ ଓ 5 ମ୍ୟା: ଟନ୍‌ର ବରଫକଳ ତିଆରି ହେଲା । ଗ୍ରେଟ ଧରଣର ଅନୁସନ୍ଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଚାଲିଲା । ମତ୍ସ୍ୟଶିଳ୍ପର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଓ ପରୀକ୍ଷାଗାର ମଧ୍ୟ

ନିର୍ମାଣ ହେଲା । 255ଟି କୃଷକ ପରିବାରଙ୍କୁ ବସାଗଲା ।

ସମବାୟ ଓ ସାମୁଦାୟିକ ବିକାଶ—ତୃତୀୟ ଯୋଜନା କାଳରେ 16ଟି ସେବା-ସମବାୟ ସମିତି ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । 40ଟି ସମିତିଙ୍କୁ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ବା ଅନୁଦାନ ଦିଆଗଲା । ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନ ଏବଂ ଏହା ସଂବଧୀ ଟ୍ରେନିଂ ପାଇଁ ଆଣ୍ଡାମାନରେ 60 ଜଣଙ୍କୁ, ନିକୋବରରେ 90 ଜଣଙ୍କୁ ବଛାଗଲା । 12ଟି ପ୍ରାଥମିକ ଉପଭୋକ୍ତା ଭଣ୍ଡାର ଖୋଲାଗଲା । 3ଟି ଗ୍ରାମୀଣ ଗୋଦାମ ଖୋଲାଗଲା ଓ ସେଥିରୁ ଦୁଇଟିରେ କାମ ଚାଲିଲା । ଦ୍ୱୀପରେ 5ଟି ବିକାଶ ଖଣ୍ଡ ଯଥାକ୍ରମେ ରଂଗତ, ବିଗଲାପୁର, ଦକ୍ଷିଣ-ଆଣ୍ଡାମାନ, କାର୍-ନିକୋବର ଓ ନାନକୌରିରେ ଚାଲିଲା । ପରିଚୟିତଗୁଡ଼ିକୁ 2·277 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ଦିଆଗଲା ।

ବିଦ୍ୟୁତ୍—ପ୍ରଥମ ବିଜୁଳି କେନ୍ଦ୍ରର ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷମତା ବୃଦ୍ଧି କରିବା ପାଇଁ ଆଉ ଗୋଟିଏ 330 କି. ଓ୍ୱା. ଉତ୍ପାଦନ ସେଟ୍ ଲଗାଯାଇଛି । ଗାରି ଚରମା ଗ୍ରାମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଯୋଗାଣ ହୋଇପାରିଲା । ରଂଗତ, ମାୟାବନ୍ଦର, କାର୍-ନିକୋବରରେ 24 କି. ଓ୍ୱା. ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଶକ୍ତିର ଗ୍ରେଟ ବିଜୁଳି ଘର ସ୍ଥାପିତ ହେଲା ।

ଶିଳ୍ପ—ଟ୍ରେନିଂ କେନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ବିଭାଗୀୟ ଉତ୍ପାଦନ କେନ୍ଦ୍ରରେ ପରିଣତ କରାଗଲା । 46 ଜଣ ସ୍ଥାନୀୟ କାରିଗରଙ୍କୁ ଟ୍ରେନିଂ ଦିଆଗଲା । 38 ଜଣ ନିକୋବରୀ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ସିଲେଇ ଓ ଲୁଗା ସିଲେଇ ବିଷୟରେ ଟ୍ରେନିଂ ଦିଆଗଲା । ରଂଗାଚାଂଗର ଟ୍ରେନିଂ ଓ ଉତ୍ପାଦନ କେନ୍ଦ୍ରକୁ ଔଦ୍ୟୋଗିକ ସହକାରୀ ସମିତିରେ ପରିଣତ କରାଯାଇଥିଲା । 7 ଜଣଙ୍କୁ ବୁଣିବା କାମ ଓ 32 ଜଣଙ୍କୁ ସୂତାକଟା କାମ ଶିକ୍ଷା ଦିଆହେଲା ।

ପରିବହନ ଓ ପ୍ରଚାର—ପ୍ରସ୍ତାବିତ ବ୍ୟୟର ମାତ୍ର ଶତକଡ଼ା 60 ଭାଗ ଏ ଦ୍ୱୀପରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇପାରିଥିଲା । ଯୋଜନାକାଳ ମଧ୍ୟରେ 156·02 କି.ମି. ଲମ୍ବା ସଡ଼କ ପୂରା ହୋଇଥିଲା ତଥା 131·11 କି. ମି. ଲମ୍ବର ଅନ୍ୟ ଏକ ସଡ଼କ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା । 5ଟି ବସ୍ ଓ 4ଟି ଟ୍ରକ୍ କିଣାଗଲା । ମୋଟର ଓ୍ୱାର୍କଶପ ତିଆରି ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଉପକରଣ ସବୁ କିଣାଗଲା । ରଂଗତ-ବେ-ଜେଟି ତିଆରି ହେଲା । ମିଠାଖାଡ଼ୀ, ହୋପଟାଉନ୍ ଓ ପରନଗାରିରେ ଓହ୍ଲାଇବା ପାଇଁ ବେଶୀ ସୁବିଧା କରାଗଲା । ମଲକା, ମୁସ, ନାନକୌରି, ଏରସ୍କିନ-ବେ, ଉତ୍ତରା, ମାୟାବନ୍ଦରରେ ଜେଟି ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଆଗେଇଲା । 9ଟି ଲଇଟର୍ ଓ 5ଟି ପୋଂଟୁନ୍ ତିଆରି ହେଲା । ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତଦ୍ୱୀପୀୟ ଜାହାଜ ଏବଂ 3ଟି ଛୋଟ ଜାହାଜ ଚାଲିବା ଆରମ୍ଭ

ହେଲା । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରରେ ଗୋଟିଏ ଟୁରିଷ୍ଟ ହୋମ ଓ କାର୍ବାଇନସ୍ କୋବରେ ଗୋଟିଏ ରେଷ୍ଟହାଉସ ତିଆରି ହେଲା । ଚଡ଼ିଆ ଟାପୁରେ ବଣ ବିଭାଗ ତରଫରୁ ରେଷ୍ଟ ହାଉସ ତିଆରି ହେଲା ।

ଶିକ୍ଷା—ତୃତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ ଦ୍ୱୀପରେ 40ଟି ନୂଆ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲ ଖୋଲାଗଲା ଓ 31 ଜଣ ଅଧ୍ୟାପକ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । 30ଟି ପ୍ରାଥମିକ ପାଠଶାଳାରେ ପୁରୁଣା ପଦ୍ଧତି ବଦଳାଇ ଦିଆଗଲା । 6ଟି ସିନିୟର ବେସିକ୍ ମିଡ଼ିଲ ସ୍କୁଲ ଖୋଲାଗଲା । 120 ଜଣ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କୁ ଟ୍ରେନିଂ ଦିଆଗଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ଯୋଜନା ଶେଷକୁ ସ୍କୁଲର ସଂଖ୍ୟା 84 ଥିଲା । ଏହା ବଢ଼ି 121ଟି ହେଲା । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତିଦିନ ଭିଟାମିନ ଥିବା ଖାଦ୍ୟ ଦିଆଗଲା । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନିୟମିତ ଉପସ୍ଥିତି ପାଇଁ 750ଟି ପୁରସ୍କାର ଦିଆଗଲା । 66ଟି ନୂଆ ପ୍ରାଥମିକ ପାଠଶାଳାର ଘର ତିଆରି ହେଲା । ଗାଁରୁ ଆସି ଛାତ୍ରାବାସରେ ରହୁଥିବା 151 ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀଙ୍କୁ ମାସିକ ଭତ୍ତା ଦିଆଗଲା । ମ୍ୟାଟ୍ରିକ ପାଶ୍ ପରେ ମୁଖ୍ୟଭୂମିରେ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ 206 ଜଣ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀଙ୍କୁ ଛାତ୍ରବୃତ୍ତି ଦିଆଗଲା । ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ପାଇଁ 30ଟି ଘର ତିଆରି ହେଲା । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରରେ 2ଟି ଛାତ୍ରାବାସ ତିଆରି ହେଲା । ଏହା ବ୍ୟତୀତ 11ଟି ସାମାଜିକ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଖୋଲାଗଲା । 3ଟି ପ୍ରୌଢ଼ ସାକ୍ଷରତା କେନ୍ଦ୍ର ଖୋଲିଲା । ଶିକ୍ଷା ଦିଗରେ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ବ୍ୟୟ ଅପେକ୍ଷା କିଛି ଅଧିକ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ ହୋଇଥିଲା ।

ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ—ଦ୍ୱିତୀୟ ଯୋଜନାକାଳ ଶେଷରେ 8ଟି ଡାକ୍ତରଖାନା ଓ 33ଟି ଔଷଧାଳୟ ଥିଲା । ତୃତୀୟ ଯୋଜନା ଶେଷକୁ ଏହା ବଢ଼ି ଯଥାକ୍ରମେ 9 ଓ 38ଟି ହେଲା । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରର ଡାକ୍ତରଖାନା ଘର ଓ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଘର ତିଆରି ପ୍ରାୟ ଶେଷ ହୋଇଥିଲା । ମାୟାବନ୍ଦର ଓ ଲଂଗ ଆଇଲାଣ୍ଡରେ ମଧ୍ୟ ଏମିତି ଉନ୍ନତି ହେଲା । ନାନକୌରି ଡାକ୍ତରଖାନାରେ 10 ଶଯ୍ୟାବିଶିଷ୍ଟ ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗୀ ୱାର୍ଡ ତିଆରି ହେଲା । ଗାଁରେ ଦୁଇଟି ଔଷଧାଳୟ ଖୋଲିଲା ଓ 11ଟି ଔଷଧାଳୟର ସ୍ଥାୟୀ ଘର ଓ କର୍ମଚାରୀ ଘର ସବୁ ତିଆରି ଶେଷ ହେଲା । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରରେ 50 ଶଯ୍ୟା-ବିଶିଷ୍ଟ କ୍ଷୟ ରୋଗୀ ଡାକ୍ତରଖାନା ତିଆରି ହେଲା । ବାଂବୁ ଫ୍ଲାଟରେ କୁଷ୍ଠ ରୋଗୀ ୱାର୍ଡ ତିଆରି ହେଲା । ବସନ୍ତ ନିରାକରଣ ପାଇଁ ଟିକା ଦେବା ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଗଲା । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରରେ ଡାକ୍ତରଖାନା ସଂବନ୍ଧୀୟ ଗବେଷଣାଗାର ପାଇଁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜିନିଷପତ୍ର କିଣାଗଲା । ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରରେ ଜଳ ବିତରଣ ଯୋଜନାର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । ଗାଁମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ଜଳ ବିତରଣ କାମ ଜାରି ରହିଲା । ଚିକିତ୍ସା ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ବ୍ୟୟରୁ ଅଧିକ ବ୍ୟୟ ହୋଇଥିଲା ।

ଆବାସ—ଶିଳ୍ପ-ଆବାସ-ଯୋଜନା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଗୃହ ନିର୍ମାଣ ଯୋଜନା ତଥା ପ୍ରସ୍ତାବିତ ଅର୍ଥ ସବୁ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ବ୍ୟୟ ହୋଇଥିଲା । 8ଟି ବ୍ୟାରେକ ଆକାରର ଘର ତିଆରି ହେଲା । ଏ ଦିଗରେ ବିଶେଷ କିଛି ପ୍ରଗତି ହୋଇନାହିଁ ।

ଆର୍ଥନୀତିକ ଅନୁନ୍ନତଶ୍ରେଣୀଙ୍କ ପାଇଁ କଲ୍ୟାଣକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟ—ଏମାନଙ୍କର ସୁବିଧା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବାଳକମାନଙ୍କ ପାଇଁ 2ଟି ଓ ବାଳିକାମାନଙ୍କ ପାଇଁ 1ଟି ଛାତ୍ରାବାସ ଖୋଲାଗଲା । ହରିଜନମାନଙ୍କ ପଢ଼ା ପାଇଁ ପିଲାମାନଙ୍କ ବହି, କଲମ ଇତ୍ୟାଦି ଦିଆଗଲା । ମାଧ୍ୟମିକ ଓ ଉଚ୍ଚତର ମାଧ୍ୟମିକଶ୍ରେଣୀରେ ଓ ଛାତ୍ରାବାସରେ ରହୁଥିବା ଏଭଳି ପିଲାମାନଙ୍କୁ 420ଟି ବିଶେଷ ଯୋଗ୍ୟତା ଛାତ୍ରବୃତ୍ତି ଦିଆଗଲା । କାର-ନିକୋବର ଓ ନାନକୌରିରେ ସାମୁଦାୟିକ କଲ୍ୟାଣକେନ୍ଦ୍ର ଖୋଲାଗଲା । ହରିଜନମାନଙ୍କୁ ଉନ୍ନତଧରଣର 337ଟି କୁକୁଡ଼ା ଦିଆଗଲା । ନିକୋବରୀମାନଙ୍କର ଘର ତିଆରି ପାଇଁ ବିନାମୂଲ୍ୟରେ ଘର ତିଆରି କାଠ ଦିଆଗଲା ।

ପ୍ରଚାର—ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ପାଇଁ 12ଟି ରେଡ଼ିଓ ବଣ୍ଟାଗଲା । କାର୍-ନିକୋବରରେ ସିନେମାଦ୍ୱାରା ପ୍ରଚାର କରାଯିବାର ସୁବିଧା ଅଛି । ପଂଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଅନ୍ତର୍ଗତ କାର୍ଯ୍ୟସବୁ ପ୍ରଚାର ପାଇଁ ଗୀତ ଓ ନାଟକ ଆୟୋଜିତ କରାଯାଏ । 'ଆଣ୍ଡାମାନ ଏଣ୍ଡ୍ ନିକୋବର ଇନଫରମେସନ'ର ଗୋଟିଏ ଅଂକ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା ।

ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନ—ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରର ନଗରପାଳିକାକୁ ନାଗରିକ ସୁବିଧାପାଇଁ ତଥା ଜଳ ବିତରଣ ଓ ସଫାଇ ଇତ୍ୟାଦି ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଉନ୍ନତି କରିବା ପାଇଁ 7·117 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ସାହାଯ୍ୟ ଦିଆଯାଉଥିଲା ।

ଏହିପରି ଭାବରେ ପାଠକମାନେ ଅବଗତ ହେଉଛନ୍ତି ଯେ, ତୃତୀୟ ପଂଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାକାଳରେ ଖୁବ୍ କମ୍ କାମ ହୋଇଛି ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ୟପ୍ରାପ୍ତି ସ୍ତର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚି ହୋଇନାହିଁ । ତଥାପି ଏହି କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ କୌଣସି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନଗଣ୍ୟ ନୁହେଁ । ଲକ୍ଷ୍ୟପୂରଣ ନ ହେବାର କାରଣ ପଛ ପୃଷ୍ଠାଗୁଡ଼ିକରେ ଦିଆଯାଇଛି ।

ଚତୁର୍ଥ ଯୋଜନା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ତତ୍‌ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ବ୍ୟୟକଥା ଆଗରୁ କୁହାଯାଇଛି । କୃଷି ଉତ୍ପାଦନ, ଛୋଟ ଧରଣର ଜଳସେଚନ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଭୂମି ସଂରକ୍ଷଣ, ପଶୁପାଳନ, ଡେୟାରି ଓ ଦୁଗ୍ଧ ବିତରଣ, ବନବିଭାଗ, ମତ୍ସ୍ୟଶିଳ୍ପ, ସମବାୟ, ସାମୁଦାୟିକ ବିକାଶ, ପଞ୍ଚାୟତ, ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ଶିଳ୍ପ, ସଡ଼କନିର୍ମାଣ, ପରିବହନ, ପତ୍ତନ ଓ ବନ୍ଦର, 'ଶିପିଂ' ପର୍ଯ୍ୟଟନ, ଶିକ୍ଷା, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଏବଂ ଚିକିତ୍ସା, ଜଳ ବିତରଣ, ଆବାସ, ଆର୍ଥନୀତିକ ଅନୁନ୍ନତ ଶ୍ରେଣୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ କଲ୍ୟାଣ, ସମାଜକଲ୍ୟାଣ,

ଶ୍ରମ ଓ ଶ୍ରମକଲ୍ୟାଣ, ପରିସଂଖ୍ୟାନ, ସୂଚନା ଓ ପ୍ରଚାର, ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନ ଇତ୍ୟାଦି ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ସର୍ବମୁଖୀ ବିକାଶ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଯୋଜନା ସବୁ ଅଛି ଏବଂ ଏହି ଯୋଜନାଗୁଡ଼ିକ ଏହି କେନ୍ଦ୍ର ଶାସିତ ଲୋକମାନଙ୍କର ଆଶାଭରସାର ସ୍ଥଳ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ପୁନର୍ବାସ ପାଇଁ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ଅତି ଦ୍ରୁତ-ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଅନ୍ତର୍ଗତ କେତେକ ଯୋଜନା ମଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବା ପାଇଁ ରହିଛି । 1951ରେ ଏ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ଜନସଂଖ୍ୟା 30,971 ଥିଲା । ଏହା ବଢ଼ି 196.ରେ 63,548 ହୋଇଥିଲା । ତୃତୀୟ ଯୋଜନା ଶେଷବେଳକୁ ଜନସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ି 75,000 ଏବଂ ଚତୁର୍ଥ ଯୋଜନା ଶେଷକୁ ଏହା ପ୍ରାୟ 95,000 ଉପରେ ହେବ ବୋଲି ଅନୁମାନ ଅଛି । ତେଣୁ ଏହି ଜନସଂଖ୍ୟା ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ରଖି ଚତୁର୍ଥ ଯୋଜନା ତିଆରି କରାଯାଇଛି । ପୁନର୍ବାସର ମଞ୍ଜୁର ଯୋଜନା ଅନୁଯାୟୀ ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ପୂର୍ବ-ପାକିସ୍ଥାନ, ସିଂହଳ ଓ ବର୍ମାରୁ ଆସି ଏଠାରେ ବସବାସ କରିବେ, ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟ ସହସ୍ରଠାରୁ ଅଧିକ ହେବ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ଏହି ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବା ଜନସଂଖ୍ୟାକୁ ଆଖିଆଗରେ ରଖି ରୋଜଗାର, ଭୂମି, ଆବାସ, ଶିକ୍ଷା, ଚିକିତ୍ସା, ପରିବହନ, ପ୍ରଚାର ଇତ୍ୟାଦିର ଯୋଜନା ଚତୁର୍ଥ ଯୋଜନାରେ ରହିଛି । ଏହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହରିଜନ ଓ ଆର୍ଥିକ ଅନୁନ୍ନତ ଜାତିଙ୍କ କଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ଉଚିତ ଯୋଜନା-ସବୁର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଛି ।

ପରିଶିଷ୍ଟ (କ)

ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନର ଦୂରତା

			କି. ମି.
1	ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରୁ	ଡିଗ୍ଲିପୁର	168
2	,,	ମାୟାବନ୍ଦର	136
3	,,	ରଂଗତ ଖାଡ଼ୀ	83
4	,,	ଲଂଗ୍ ଆଇଲାଣ୍ଡ	72
5	,,	ହ୍ୱେବଲକ	44
6	,,	ଊରଲ କୈଛା	54
7	,,	ସ୍ପଟ୍ ଫିକ (ବାରାଟାଂଗ)	40
8	,,	ଲଂଗ ଆଇଲେଣ୍ଡ (ଊରଲ କୈଛା ମଧ୍ୟଦେଇ)	92
9	,,	ମାୟାବନ୍ଦର (,,)	153
10	,,	ମାୟାବନ୍ଦର (ଲଙ୍ଗ ଆଇଲେଣ୍ଡ ମଧ୍ୟଦେଇ)	140
11	,,	ମାୟାବନ୍ଦର (ହ୍ୱେବ୍ଲକ ମଧ୍ୟଦେଇ)	140
12	,,	ଲିଟିଲ୍ ଆଣ୍ଡାମାନ	99
13	,,	କାର୍‌ନିକୋବର	240
14	,,	ନାନକୌଶ୍ରୀ	376
15	,,	ନାନକୌଶ୍ରୀ (କାର୍‌ନିକୋବର ମଧ୍ୟଦେଇ)	387
16	କାରନିକୋବରରୁ	ନାନକୌଶ୍ରୀ	147
17	ନାନକୌଶ୍ରୀରୁ	କୌଣ୍ଡୁଲ	96
18	କାରନିକୋବରରୁ	ଟେରେସା	112

19	କାରନିକୋବରରୁ	ଗୃଓସ	92
20	ଟେରେସାରୁ	ନାନକୌଶ୍ରି	44
21	ନାନକୌଶ୍ରିରୁ	ଓ୍ୱେଷ୍ଟ ବେ' କଚ୍ଛାଲ	32
22	ନାନକୌଶ୍ରିରୁ	ପୁଲୋମିଲୋ	67
23	ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟରରୁ	ବୈରନ	118
24	ବୈରନରୁ	ନାରକୌଣ୍ଡମ	120
25	ବୈରନରୁ	ମାୟାବଂଦର	111
26	ବୈରନରୁ	ଲଂଗ୍ ଆଇଲେଣ୍ଡ	88

ପରିଶିଷ୍ଟ (ଖ)

ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର ବନ୍ଦରରୁ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନର ଦୂରତ୍ୱ

			ନାବିକ ମାଇଲ
1	ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରରୁ	ବାଟୀମାଲ୍ୱ	174
2	,,	କଲିକତା	775
3	,,	କାରନିକୋବର	150
4	,,	ଚ୍ୱଓରା	220
5	,,	ଡଂକନ	20
6	,,	ଦିଗଲିପୁର	130
7	,,	ଇଷ୍ଟ ଆଇଲେଣ୍ଡ	150
8	,,	ଗ୍ରେଟ କୋକୋ ଆଇଲେଣ୍ଡ	150
9	,,	ଗ୍ରେଟ ନିକୋବର	290
10	,,	ହ୍ୱେବଲକ	20
11	,,	କଚ୍ଛାଲ	223
12	,,	କମୋଟା	218
13	,,	ଲିଟିଲ ଆଣ୍ଡାମାନ	66
14	,,	ଲିଟଲ କୋକୋ ଆଇଲେଣ୍ଡ	142
15	,,	ମାଡ୍ରାସ	758
16	,,	ମାୟାବଂଦର	77
17	,,	ନୀଲ ଆଇଲେଣ୍ଡ	19
18	,,	ନର୍ଥ ବଟନ	44

19	,,	ନାନକୌରି	226
20	,,	ଔଟରମ	40
21	,,	ରଂଗତ	50
22	,	ସର ହ୍ୟୁ ରୋଜ	20
23	,,	ଟେବିଲ୍ ଆଇଲେଣ୍ଡ	155
24	,,	ତିଲାଂଗ ଚୌଂଗ	200
25	,,	ଟେରେସା	206
26	,,	ବିଶାଖାପଟ୍ଟନମ୍	790
27	,,	ଭିଲସନ୍	50
28	,,	ନାରକୌଣ୍ଡମ	140

(1 ନାବିକ ମି. = 2000 ଗଜ)

ପରିଶିଷ୍ଟ (ଗ)

ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକର ନାମ

1 ଲାଂଡ଼ଫଲ
2 ଓ୍ବେଷ୍ଟ୍
3 ହ୍ୱାଇଟ୍‌କ୍ଲିଫ
4 ସ୍ମିଫ
5 ଥାର୍ନହିଲ
6 ନର୍ଥ ଆଣ୍ଡାମାନ
7 ପାଇଂଟ
8 ପୈଗେଟ
9 ଶିୟୁର୍ମି
10 ମେୟ୍ୟୋ
11 ଶ୍ରୁଗରଲ୍ଲାଫ
12 ଜବଜବ
13 ଆକ୍ସ
14 ଗ୍ରେଓ
15 ସ୍ମାର୍ଫ
16 କ୍ୱାଂଗଗୁଂଗ
17 ବୈମ୍ପୁ
18 ବ୍ଲଷ୍ଟର
19 କଚଲ୍ୟୁ
20 ଷ୍ଟୁବର୍ଟ
21 ଗୁଜ
22 ଗୈଣ୍ଡ୍ରର
23 ଡ଼ାଟ
24 ଇଂଟରଭିଉ
25 ସାଉଥସ୍ଲିଫ
26 ବୈନେଟ
27 ଏଣ୍ଡ୍ରର୍ସନ
28 ଟଫ୍ଟ
29 ହମ୍ପ
30 ମାସ୍କ
31 ମିଡ଼ିଲ ଆଣ୍ଡାମାନ
32 ଫିଷ୍ଟ
33 ଷ୍ଟାଇକ୍
34 ବ୍ଲଫ
35 ବାଂଘମ
36 ଡାଲ୍ଲକୈଛା
37 ମୈଂଗ୍ରେବ
38 ଷ୍ଟୋଟ
39 ଦକ୍ଷିଣ ଆଣ୍ଡାମାନ୍
40 କୈଥା
41 କୈଥା
42 ବେବା

43 ବୈଲ
44 ସୀ-ସର୍ପେଣ୍ଟ
45 ସ୍ନେକ୍
46 ବାଉଂଡ଼ର ବଲେ
47 ଏସ୍କେପ
48 ବୁକାନନ
49 ସ୍ୱାଂପ
50 କର୍ଲେ
51 ଏଗ୍
52 ଡ଼ାଟେଲ
53 ଆର୍ଚିଡ଼
54 ସାଉଂଡ଼
55 ଆଲ୍ବର
56 ଗୁର୍ଜନ
57 ଏବ୍ଜ
58 ଆମ୍ୟୁଷ୍ଟର
59 ସୃରତ୍
60 ସ୍ମୋକ୍
61 ଗ୍ରୋପର
62 ରେଂଜର
63 ରେଂଜର
64 ପୁଲ୍ଲେର୍କ
65 କୋନ
66 ଆମ୍ୟୁଷ୍ଟର
67 ପାର୍କିସନ
68 ଲ୍ଲଂଗ
69 ବାଗ୍ଟାଂଗ
70 ଗିଟାର
71 ଗ୍ରଉଣ୍ଡ
72 କୋଲବୁକ୍
73 ନର୍ଥ ପ୍ୟାସେଜ
74 ଔରଲ କୈଛା
75 ବୌନଙ୍ଗ
76 ଏଗ୍ୟୁଲ
77 ସ୍ପ୍ରେଟ
78 ଭିଲସନ୍
79 ଟାଟା ଚୌଲୁଗା
80 ଡ଼ଂକନ (ଏନ୍ଟି)
81 ନିକଲସନ୍
82 ଗିଲ
83 ହ୍ୱୈବଲକ
84 ଇଷ୍ଟ
85 ଚୈନଲ
86 ପିକକ୍
87 ଟେମ୍ପଲ
88 ଟ୍ରଲବା
89 ଏକ୍ସେଲସିୟର
90 ଡେଲଗାର୍ନୋ
91 ଟ୍ରୀ
92 ନର୍ଥ
93 ହ୍ୱାର୍ଫମ୍
94 ସାଉଥ୍
95 ଗ୍ୟଥମ
96 ଏଗ୍ୟୁଲ ବେ'
97 ଜଂଗଲ
98 ବ୍ରୁଶ୍ରୀ
99 ଗ୍ରାସ
100 ସ୍ମିଥ

101 ଟଟଲ
102 ମିଡ଼ିଲରୀଫ
103 ସାଉଥରୀଫ୍
104 ନର୍ଥ ରୀଫ
105 ନର୍ଥ ରୀଫ
106 ଙ୍କେ. ଗୋ
107 ନର୍ଥ ବଟନ
108 ମିଡ୍ଲ ବଟନ
109 ଔଟରମ
110 ହେନରୀ ଲରେଂସ
111 ଜା ଲରେଂସ
112 ଇଷ୍ଟସ୍ୟାଇଂଗ୍ଲସ୍
113 ସାଉଥ ବଟନ
114 ପେଟ୍ରୀ
115 ଡ଼ିଫେନ୍ସ
116 କ୍ଲାଇଡ଼୍
117 ମୌଂଟଗୋମରୀ
118 ପେଟମେନ
119 ଜେମ୍ସ
120 କାଡ଼
121 ସ୍ୟାଂଡୋ
122 ଗୃଥମ
123 ଓ୍ୱାଇପର
124 ତାରମୁଗଲୀ
125 ଲେବରିଂଥ
126 ବୋଟ
127 ବେଲେ
128 ସ୍ନାବ
129 ଚେଷ୍ଟର
130 କବ
131 ରେଡ଼ସ୍କୀନ
132 ମଲ୍ୟ
133 ଜାଂଲୀବାୟଜ
134 ହୌଡ଼େ
135 ଆଲେକଜାଣ୍ଡ୍ରା
136 ପ୍ଲୁଟୋ
137 ରଟଲେଂଡ଼
138 ଗ୍ରଇଫଲ ମେନ
139 ରୁ 142, ସିଂକ (4)
143 ଲିଟଲ ଆଣ୍ଡାମାନ
144 ମୀଲ
145 ସରହ୍ୟୁ ମରୋଜ
146 ଟବିଂସ
147 ଟବିଂସ
148 ଜାର୍ମିନ ଟାଉନ
149 ପେଟାନ୍ଲା
150 ସ୍ରୀଂସ
151 ସ୍ନେକ
152 ବୈରନ
153 ନାରକେଣ୍ଡମ
154 ନର୍ଥ ସେଂଟିନଲ
155 ପ୍ୟାସେଜ
156 ସିସଟର୍ସ
157 ନଥବ୍ରଦର
158 ସାଉଥ ବ୍ରଦର
159 ସାଉଥ ସେଂଟିନଲ
160 ନର୍ଥରୀଫ୍
161 ଲଟୃଶ

162 କାର୍ନକୋବର
163 ବାଠୀ ମାଲ୍ୱ
164 ଗୃଓର୍
165 ଟୈରସା
166 ବଂପୁକା
167 କଚ୍ଛାଲ
168 ନାନକୌଶ୍ରୀ
169 କମୋର୍ଟା
170 ଟ୍ରିଙ୍କଟ
171 ଟିଲଙ୍ଗ ଚୌଙ୍ଗ
172 ରୁ 174 ଆଇଲ ଅଫ ମେନ (3)
175 ଲିଟିଲ ନିକୋବର
176 ମେର
177 ଟ୍ରେକ
178 ଟ୍ରିସ
179 ପୁଲୋମିଲୋ
180 ମଂଗୃଲ
181 କେଂଡ଼ଲ
182 କାବ୍ରା
183 ଗ୍ରେଟନିକୋବର
184 ପିଜିୟନ
185 ମେଗାପାଡ

ଉପରୋକ୍ତ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟତୀତ ଆହୁରି 163 ଦ୍ୱୀପ ଅଛି ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକର ନାମ ଏବେ ମଧ୍ୟ କିଛି ଦିଆହୋଇନି । 185ଟି ନାମ ଥିବା ଓ 163ଟି ବିନା ନାମ ଥିବା ଦ୍ୱୀପ ଏବଂ ମୋଟ ଉପରେ ସମୁଦାୟ 348ଟି ଦ୍ୱୀପ ଅଛି । ଏଥିରେ କୋକ ଦ୍ୱୀପ, ହେବଲ ଦ୍ୱୀପ ଓ ପ୍ରିପେରିସ ଦ୍ୱୀପ ମିଶାହୋଇନି । କାରଣ ଏଗୁଡ଼ିକ ଏବେ ବି ବର୍ମା ଅଧୀନରେ ଅଛି । ଗୋଟିଏ ନାମ ଥିବା ଦ୍ୱୀପ ଏକରୁ ଅଧିକ ମଧ୍ୟ ଅଛି ।

ପରିଶିଷ୍ଟ (ଘ)

ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀ

ଜାପାନୀ ଆଧିପତ୍ୟ ସମୟରେ ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାରର ସେଲ୍ୟୁଲାର୍ ଜେଲର ରେକର୍ଡ଼ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବାରୁ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସୂଚୀ ମିଳୁନାହିଁ । ତେଣୁ, ଏଣୁତେଣୁ କରି ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଯେଉଁ ସବୁ ପ୍ରମୁଖ ନାମଗୁଡ଼ିକ ମିଳିଲା, ତାହା ତଳେ ଲେଖାଯାଉଛି । (ଯେଉଁଠି ସମ୍ଭବ ସେଠି ବନ୍ଦୀମାନେ କେତେ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିଥିଲେ, ତାହା ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଥିରେ ଭୁଲ୍ ମଧ୍ୟ ଥାଇପାରେ !)

ଆସାମ

1	ଦୁଷ୍ଟାରାମ ବରୁଆ		3	ଶେଖ୍ ଫରମୁଦ ଅଲ୍ଲୀ	
2	ବାହାଦୁର ଗାଓଁବୁରା	1857-1860	4	ମଧୁ ମଲ୍ଲିକ	1857

ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ

5	ଶିବ ଶର୍ମା	1930-38	15	ଡ଼ାଂ ଗୟା ପ୍ରସାଦ	1930-37
6	ଜୟଦେବ କପୁର	1930-38	16	ରୋଶନ ଲାଲ	
7	ଶଚୀନ୍ଦ୍ର ନାଥ ସାନ୍ୟାଲ	1915-26	17	ଗୋବିନ୍ଦ ରାମ	
8	ବିଷ୍ଣୁ ଶରଣ ଦୁବଲିଶ	1928-37	18	ମୁଖଦା ବାବୁ	
9	ବିଜୟ କୁମାର ସିହ୍ନା	1933-37	19	ବଛୁ ଲାଲ	
10	ଲକ୍ଷ୍ମୀକାଂତ ଶୁକ୍ଲ	1931-38	20	ଗୌରୀ ଶଙ୍କର ଦୁବେ	
11	ମୁଜତବା ହୁସେନ୍	1917-38	21	ନଂଦ ଗୋପାଳ	
12	ଶଂଭୂନାଥ ଆଜାଦ	1933-37	22	ରାମହରି	
13	ଠାକୁର ନହାବା	1929-32	23	ଲଦ୍‌ବାରାମ	
14	ପଂ ପରମାନନ୍ଦ		24	ହୋତି ଲାଲ	

ପଞ୍ଜାବ

25	ଗୁରୁମୁଖ ସିଂ	
26	ହରନାମ ସିଂ	
27	ହାରଦେବ୍ରାମ	
28	ଇନ୍ଦର ସିଂ	
29	ଜ୍ୱାଲ୍ଲ ସିଂ	
30	କାଲା ସିଂ ପୁତ୍ର ଘସିଠା ସିଂ	
31	କାଲା ସିଂ ପୁତ୍ର ଗୁଲାବ ସିଂ	
32	କେହେର ସିଂ	
33	କୃପାଲ ସିଂ	
34	ଲଲ୍ଲ ସିଂ	
35	ମଦନ ସିଂ	
36	ମଙ୍ଗଳ ସିଂ	1919
37	କେଶର ସିଂ	
38	ଖୁସାଲା ସିଂ	
39	ନଧାନା ସିଂ	
40	ଭାଇ ପରମାନନ୍ଦ	
41	ଭାଇ ପୃଥ୍ୱୀ ସିଂ	
42	ରାମଶରଣ ଦାସ	
43	ରୋଡ଼ା ସିଂ	
44	ସୁର ସିଂ	
45	ରୁଲିଆ ସିଂ	
46	ସାଓ୍ୱାନା ସିଂ	
47	ଶେର ସିଂ	
48	ଶିବ ସିଂ	
49	ସୋହନ ସିଂହ	1930
50	ବାସବା ସିଂ	
51	ବସାଖା ସିଂ	1920
52	ନନ୍ଦା ସିଂ	
53	କର୍ତ୍ତାର ସିଂ	
54	ମୂଷା ସିଂ ଦୁଃଖୀ	
55	ପ୍ୟାର୍ ସିଂ	
56	ରଣଧୀର ସିଂ	1931
57	ସଜ୍ଜନ ସିଂ	1923
58	ସୃଚ୍ଚ ସିଂ	
59	ରାମରକ୍ଷା	
60	ଚେତରାମ	
61	କୃପାରାମ	
62	କପୁର ସିଂ	
63	ବଶନ ସିଂ (୧)	
64	ବଶନ ସିଂ (୨)	
65	ନତ୍ଥା ସିଂ	
66	କେହେର ସିଂ	
67	ରେଣା ସିଂ	
68	ନଢା ସିଂ	
69	ଗୁରଦୀତ ସିଂ	
70	ହଜାର ସିଂ	
71	ଜବଂନ୍ଦା ସିଂ	
72	ଜ୍ୱାଲ୍ଲ ସିଂ	
73	ଲଲ୍ଲ ସିଂ	
74	ଉଧମା ସିଂ	
75	ବଶନା ସିଂ	
76	ଚୁର ସିଂ	
77	ଗୁରୁମୁଖ ସିଂ	
78	ଇନ୍ଦର ସିଂ	

79 ହରଦୀତା ସିଂ

80 ଅମର ସିଂ

81 ଜଗତରାମ

82 ଜୀବନ ସିଂ

83 ଅଲ୍ଲା ଅହମଦ

84 ମାଷ୍ଟର ଛତ୍ର ସିଂ

85 କରତାର ସିଂ

86 ତେଜା ସିଂ

87 ସିଂଧାଡ଼ା ସିଂ

88 ଧନ୍ୱନ୍ତ୍ରୀ

89 ବାବା ଗୁରୁମୁଖ ସିଂ

90 ମାନ ସିଂ

91 ହଜାରା ସିଂ

92 ଖୁଶୀରାମ ମେହେତା

ବିହାର

93 ବିଶ୍ୱନାଥ ପ୍ରସାଦ 1937

94 ଡା· କେଶବପ୍ରସାଦ ସିହ୍ନା 1937

95 ସୂରଜ ନାଥ ଚୌବେ 1938

96 ମଳୟକୃଷ୍ଣ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ 1937

97 ପ୍ରମଥନାଥ ଘୋଷ 1937

98 କନ୍ହେୟାଲାଲ ମିଶ୍ର 1938

99 ଯୋଗେନ୍ଦ୍ର ଶୁକ୍ଲ 1938

100 ମହାବୀର ମିଶ୍ର 1937

101 ଶ୍ୟାମକୃଷ୍ଣ ଅଗ୍ରୱାଲ 1938

102 ଶ୍ୟାମଦେବ ନାରାୟଣ 1938

103 ଦୁର୍ଗା ଭଗତ

104 ଲାଲଗୌରୀପ୍ରସାଦ ରାୟ

105 ଟୁବରା ଖାଁ

106 ନୈପାଲ କୋଇରୀ

107 ଅବଦୁଲ ଲତିଫ ବଂଠା

ବଂଗ

108 ବାରୀନ୍ଦ୍ର କୁମାର ଘୋଷ 1909

109 ଉଲ୍ଲାସକର ଦତ୍ତ 1909

110 ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ସରକାର

111 ଆଶୁତୋଷ ଲାହିଡ଼ୀ 1915

112 ଲୋକନାଥ ବଲ 1932

113 ଅନନ୍ତ ଲାଲସିଂ 1932

114 ଗଣେଶଚନ୍ଦ୍ର ଘୋଷ 1932

115 ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟଚରଣ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ 1915-24

116 ହେମଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ

117 ଉପେନ୍ଦ୍ରନାଥ ବାନାର୍ଜୀ 1909

118 ଅମୃତଲାଲ ହାଜରା 1914

119 ନରେନ୍ଦ୍ର ଚୌଧୁରୀ 1922

120 ମଦନମୋହନ ଭୌମିକ 1923

121 ନିକୁଞ୍ଜବିହାରୀ ପାଲ 1927

122 ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର କର

123 ଜଗଚ୍ଚନ୍ଦ୍ରମୋହନ ନଂଦୀ 1926

124 ସତ୍ୟରଞ୍ଜନ ବସୁ 1916-26

125	ଜ୍ଞୋପେନ୍ଦ୍ରଲାଲ ରାୟ	1922
126	ପୁଲିନବିହାରୀ ଦାସ	
127	ଯୋଗେଶଚଂନ୍ଦ୍ର ଚଟାର୍ଜୀ	1927
128	ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ଚଟାର୍ଜୀ	1929
129	ପ୍ରତୁଲଚନ୍ଦ୍ର ଗାଂଗୁଲୀ	
130	ହରି ନାରାୟଣ ଚନ୍ଦା	1929
131	ନରେନ୍ଦ୍ରମୋହନ ଘୋଷ ଚୌଧୁରୀ	1915
132	ସବାଈରାମ ଦାସ	1932
133	ପ୍ରବୋଧଚନ୍ଦ୍ର ରାୟ	1932
134	ପ୍ରବୀର ଗୋସ୍ୱାମୀ	1932
135	ବିମଲଦାସ ଗୁପ୍ତା	1932
136	କାଳୀପଦ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ	1932
137	ସୁରେଶଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ	1932
138	ହରପ୍ରସାଦ ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ	1932
139	ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ଚଟାର୍ଜୀ	1932
140	ସୁଖେନ୍ଦୁ ଦସ୍ତିଦାର	1932
141	ଲାଲମୋହନ ସେନ	1932
142	ସୁବୋଧ ଚୌଧୁରୀ	1932
143	ସୁବୋଧ ରାୟ	1932-37
144	ଫକୀରଚନ୍ଦ୍ର ସେନ	1932
145	ରଣଧୀର ଦାସ ଗୁପ୍ତା	1932
146	ଗଣେଶ ଘୋଷ	1932
147	ଅନନ୍ତ ଲାଲ ସିଂ	1932
148	ଆନନ୍ଦ ଗୁପ୍ତା	1932
149	ବିନୟକୁମାର ବସୁ	1932
150	ହରେନ ମୋହନ ଚଟର୍ଜୀ	1932
151	ଗୋପାଳ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ	1932
152	ବଂଗେଶ୍ୱର ରାୟ	1932

153	ସନ୍ତୋଷଚନ୍ଦ୍ର ଦତ୍ତ	1932
154	ଅମଳେନ୍ଦୁ ବାଗଚୀ	1932
155	ରବୀନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ର ନିୟୋଗୀ	1933
156	ଅନୁକୂଳଚନ୍ଦ୍ର ଚଟର୍ଜୀ	1933
157	ବିଜନକୁମାର ସେନ	1933
158	ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ ସାହା	1933
159	ହରେ କୃଷ୍ଣ	1933
160	ଧରଣୀକାନ୍ତ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ	1933
161	ଡାଃ ନାରାୟଣ ରାୟ	1933
162	ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦତ୍ତ	1933
163	ଅଧୀର ଚନ୍ଦ୍ର ସିହ୍ନା	1933
164	ଗୋବିନ୍ଦ କର	1933
165	ରାଖାଲଚନ୍ଦ୍ର ଦେ	1933
166	ପ୍ରମୋଦ ରଞ୍ଜନ ବସୁ	1933
167	ସୁନିଲ କୁମାର ଚଟର୍ଜୀ	1933
168	ଗୌରଗୋପାଳ ଦତ୍ତ	1933
169	ଅଭୟପଦ ମୁଖର୍ଜୀ	1933
170	ରବୀନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଗୁହାରାୟ	1933
171	ଶଶିମୋହନ ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ	1933
172	ଭୂପେଶଚନ୍ଦ୍ର ବନର୍ଜୀ	1933

173	ବିନୟ ଭୂଷଣ	1933
174	ହରପଦ ଚୌଧୁରୀ	1933
175	କାଳୀପଦ ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ	1933
176	ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ଦେ	1933
177	ସରୋଜ କାନ୍ତ ଗୁହା	1933
178	ଶଚୀନ୍ଦ୍ରକର ଗୁପ୍ତ	1934
179	ସୁଧାଂଶୁନାରାୟଣ ଦାସ ମଜୁମଦାର	1934
180	ବୀରେନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ର ଲାହିଡ଼ୀ	1934
181	ଭୂପେଶଚନ୍ଦ୍ର ଶାହ	1934
182	ଶରଦ୍ ପ୍ରସନ୍ନ ବସୁ	1934
183	ଚନ୍ଦ୍ରନାଥ ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ	1934
184	ସୁଧାଂଶୁ ଲାହିଡ଼ୀ	1934
185	ହେମଚନ୍ଦ୍ର ଦତ୍ତ	1934
186	ଶ୍ରୀଧର ଗୋସ୍ୱାମୀ	1934
187	ହରିଲାଲ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ	1934
188	ଢନେଶଚନ୍ଦ୍ର ସାହା	1934
189	ଜାନକୀନାଥ ଦାସ	1934
190	ଭୁବନ ମୋହନ ଚନ୍ଦା	1934
191	ପ୍ରକାଶଚନ୍ଦ୍ର ସୀଲ	1934
192	ଧରଣୀ ବାଣିକ୍ୟ	1934
193	ଇଂନ୍ଦୁଭୂଷଣ ଦାସ	1934
194	ଆନନ୍ଦଚରଣ ପାଲ	1934
195	ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦତ୍ତଗୁପ୍ତା	1934
196	ଜଗତାନନ୍ଦ ମୁଖାର୍ଜୀ	1934
197	କୁମୁଦବିହାରୀ ମୁଖାର୍ଜୀ	1934
198	ରାମମୋହନ କରନଜୟୀ	1934
199	ବିମଲ ରଞ୍ଜନ	1934
200	ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦତ୍ତ	1934
201	ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ	1934
202	ଜଗନେଶ୍ୱର ଦାସ	1934
203	ରାଧା ବଲ୍ଲଭ	1935
204	ଶାନ୍ତିଗୋପାଳ ସେନ	1935
205	ସନାତନ ରାୟ	1935
206	କୃଷ୍ଣପଦ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ	1935
207	ନନ୍ଦ ଦୁଲାଲ ସିଂ	1935-37
208	ଶଚୀନ୍ଦ୍ର ନନ୍ଦୀ	1935
209	ଧୀରେନ୍ଦ୍ର କୁମାର ବିଶ୍ୱାଳ	1935
210	ଗୋବିନ୍ଦ ଗୁପ୍ତ	1935
211	ସରସିମ ମୋହନ ମୈତ୍ରା	1935
212	ହରିଦାସ ସାହା (ରାୟ)	1935
213	ସତୀଶଚନ୍ଦ୍ର ବସୁ	1935
214	ଦରଚନ୍ଦ୍ର ବଖଶୀ	1935
215	ନୃପେନ୍ଦ୍ର ଦତ୍ତ	1935
216	ମନୋରଞ୍ଜନ ବନର୍ଜୀ	1935
217	ପ୍ରଶାନ୍ତ କୁମାର ସେନ ଗୁପ୍ତା	1935
218	କାମାକ୍ଷାଚରଣ ଘୋଷ	1935
219	ସମରେନ୍ଦ୍ର ଘୋଷ	1935
220	ବ୍ରଜମୋହନ ଦେବ	1935
221	ଶଚୀନ୍ଦ୍ରମୋହନ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ	1935
222	ସୁକୁମାର ଘୋଷ	1935

223 ମଧୁସୂଦନ ବନର୍ଜୀ 1935
224 ଅଜୟଚନ୍ଦ୍ର ସିଂ 1935
225 ମଣୀନ୍ଦ୍ର ଦତ୍ତ 1935
226 ଧନେଶଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ 1935
227 ରାଜେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ 1935
228 ମଧୁସୂଦନ ଦତ୍ତ 1935
229 ଭୋଲାନାଥ ରାୟ କର୍ମକାର 1935
230 ସମାଧୀଶଚନ୍ଦ୍ର ରାୟ 1935
231 ଶାନ୍ତିପଦ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ 1935
232 ସରୋଜକୁମାର ବସୁ 1935
233 ହୃଷିକେଶ ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ 1935
234 ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ 1935
235 ରାମକୃଷ୍ଣ ମଣ୍ଡଳ 1935
236 ହରିପଦ ବସୁ 1935
237 ମନମୋହନ ଶାହ 1935
238 ଅନନ୍ତକୁମାର ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ 1935
239 ଗଗନଚନ୍ଦ୍ର ଦେ 1935
240 ମଣୀନ୍ଦ୍ର ଦେ 1935
241 ସୁଶୀଲ କୁମାର ଦେ 1935
242 ପ୍ରିୟରଞ୍ଜନ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ 1935
243 ଜୀବେନ୍ଦ୍ର କୁମାର ଦାସ 1935
244 ନରେନ୍ଦ୍ର ବରୁଆ 1935
245 ଶରଦେନ୍ଦୁ ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ 1935
246 ଅରବିନ୍ଦ ଦେ 1935
247 ପ୍ରଭକାର ବରୋମା 1935
248 ବିମଳ ସରକାର 1935
249 ନରେନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ର ଦେ 1935
250 ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ନାରାୟଣ ସାନ୍ୟାଲ 1935
251 ପ୍ରଥମନାଥ ଘୋଷ 1935
252 ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ 1935
253 ଧରଣୀଧର ରାୟ 1935
254 ହରିହର ଦତ୍ତ 1935
255 ସତ୍ୟବ୍ରତ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ 1935
256 କୀର୍ତ୍ତି ମଜୁମଦାର 1935
257 ବିଜୟକୁମାର ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ 1935
258 ବିଜୟ ଘୋଷ 1935
259 ପ୍ରାଣଗୋପାଳ ମୁଖାର୍ଜୀ 1935
260 ହରେନଚନ୍ଦ୍ର ଖଙ୍ଗର 1935
261 ଉମାଶଙ୍କର କର 1935
262 ରଜତଭୂଷଣ ଦତ୍ତ 1935
263 କାଳୀକିଂକର ଦେ 1935
264 ଅମୂଲ୍ୟ ରାୟ 1935
265 କାଳୀପ୍ରସନ୍ନ ରାୟ ଚୌଧୁରୀ 1935
266 ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ 1936
267 ପରେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ଚୌଧୁରୀ 1936
268 ନଗେନ୍ଦ୍ର ମୋହନ ମସ୍ତାଜୋ 1936
269 ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ 1936
270 କୁମୁଦ ନାଥ ଘୋଷ 1936
271 ବୀରଭୂଷଣ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ 1936
272 ନିତ୍ୟାଂଜନ ଚୌଧୁରୀ 1936
273 ଅଧୀର ରଂଜନ ନାଗ 1936

274 ରମାନନ୍ଦ ସମାଜଦାର 1936
275 ରଜନୀକାଂତ ସରକାର 1936
276 ନନୀଗୋପାଲ ଦାସ 1936
277 ଉପେନ୍ଦ୍ର ମଂଡଳ 1936
278 ହରେନ୍ଦ୍ର ଦାସ 1936
279 ପରନ ଗୁହା 1936
280 ନିର୍ମଳେନ୍ଦୁ ଗୁହା 1936
281 ସରୋଜ ଭୂଷଣ ରାୟ 1936
282 ସତ୍ୟେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ମଜମଦାର 1936
283 ସୁରେନ୍ଦ୍ରଧର ଚୌଧୁରୀ 1936
284 ଜ୍ୟୋତିଷ ଚଂଦ୍ର ମଜୁମଦାର 1936
285 ଜିତେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଗୁପ୍ତ. 1936
286 ପ୍ରଭାତଚଂଦ୍ର ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ 1936
287 ବିମଳଚନ୍ଦ୍ର ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ 1936
288 ସୁଶୀଲ କୁମାର ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ 1936
289 ନରେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସାଦ 1936
290 ଅମୂଲ୍ୟଚନ୍ଦ୍ର ସେନଗୁପ୍ତ 1936
291 ପରେଶଚନ୍ଦ୍ର ଘୋଷ 1936
292 ହରିପଦ ଦେ 1936
293 ଦ୍ୱିଜେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଜଲପାଇ 1936
294 ନରେନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ଘୋଷ 1936
295 କୃପାନାଥ ଦେ 1936
296 କାଳୀମୋହନ ବନର୍ଜୀ 1936
297 ଅତୁଲଚନ୍ଦ୍ର ଦତ୍ତ 1936
298 ଧୀରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ 1936
299 ସତ୍ୟରଂଜନ ଘୋଷ 1934
300 ହିମାଂଶୁ ଭୌମିକ 1937
301 ଅକ୍ଷୟକୁମାର ଚୌଧୁରୀ 1936
302 ଭୂପେନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ର ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ 1935
303 ଡା. ଭୂପାଲଚନ୍ଦ୍ର ବସୁ 1935
304 ସୁକୁମାର ସେନ
305 ବିଭୂତିଭୂଷଣ ସରକାର
306 ଅବିନାଶ ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ
307 ସୁଧୀର କୁମାର ସରକାର
308 ଋଷିପରେଶ କାଂଜିଲାଲ 1917
309 ବଟୁକେଶ୍ୱର ଦତ୍ତ
310 କମଳନାଥ ତ୍ରିବେଦୀ
311 ଧଂଓ୍ୟଂତରି 1934
312 ବୀରେନ୍ ରାୟ
310 ମୁକୁଳ ସେନ
314 ହୃଦୟରଂଜନ ଦାସ
315 ମାନକୃଷ୍ଣ ଦାସ
316 ମୋହିତ ଅଧିକାରୀ
317 ମୋହିତମୋହନ ମୈତ୍ରା
318 ନିରଂଜନ ସେନ
319 ନାନୀଗୋପାଳ ମୁଖର୍ଜୀ
320 ସୁରେଶଚନ୍ଦ୍ର ସେନଗୁପ୍ତ
321 କ୍ଷିତିଶଚନ୍ଦ୍ର ସାନ୍ୟାଲ
322 ନିଖିଳରଂଜନ ଗୁହାରାୟ
323 ଶଚୀନ୍ଦ୍ର ଦତ୍ତ
324 ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ବିଶ୍ୱାସ
325 ଇଂଦୁଭୂଷଣ ରାୟ

326 ବିଧୁଭୂଷଣ ଦେ
327 କାଳୀଦାସ ଘୋଷ
328 ଅବନୀଭୂଷଣ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ
329 ବୀରେନ୍ ସେନ
330 ପ୍ରିୟନାଥ
331 ସତୀଶ ପକଢ଼ାସୀ
332 ମଳୟ ବାବୁ
333 କେଶବ ସମାଜଦାର

ମାନ୍ଦ୍ରାସ

334 ପ୍ରତିବାଦୀ ଭେଂକଟାଚାରି
335 ବିଜୟ ରାଘବାଚାରି

ମହାରାଷ୍ଟ୍ର

336 ବିନାୟକ ଦାମୋଦର ସାବରକର 1910-21
337 ଗଣେଶ ଦାମୋଦର ସାବରକର 1910-21
333 ବାମନନାରାୟଣ ଜୋଷୀ 1911-18